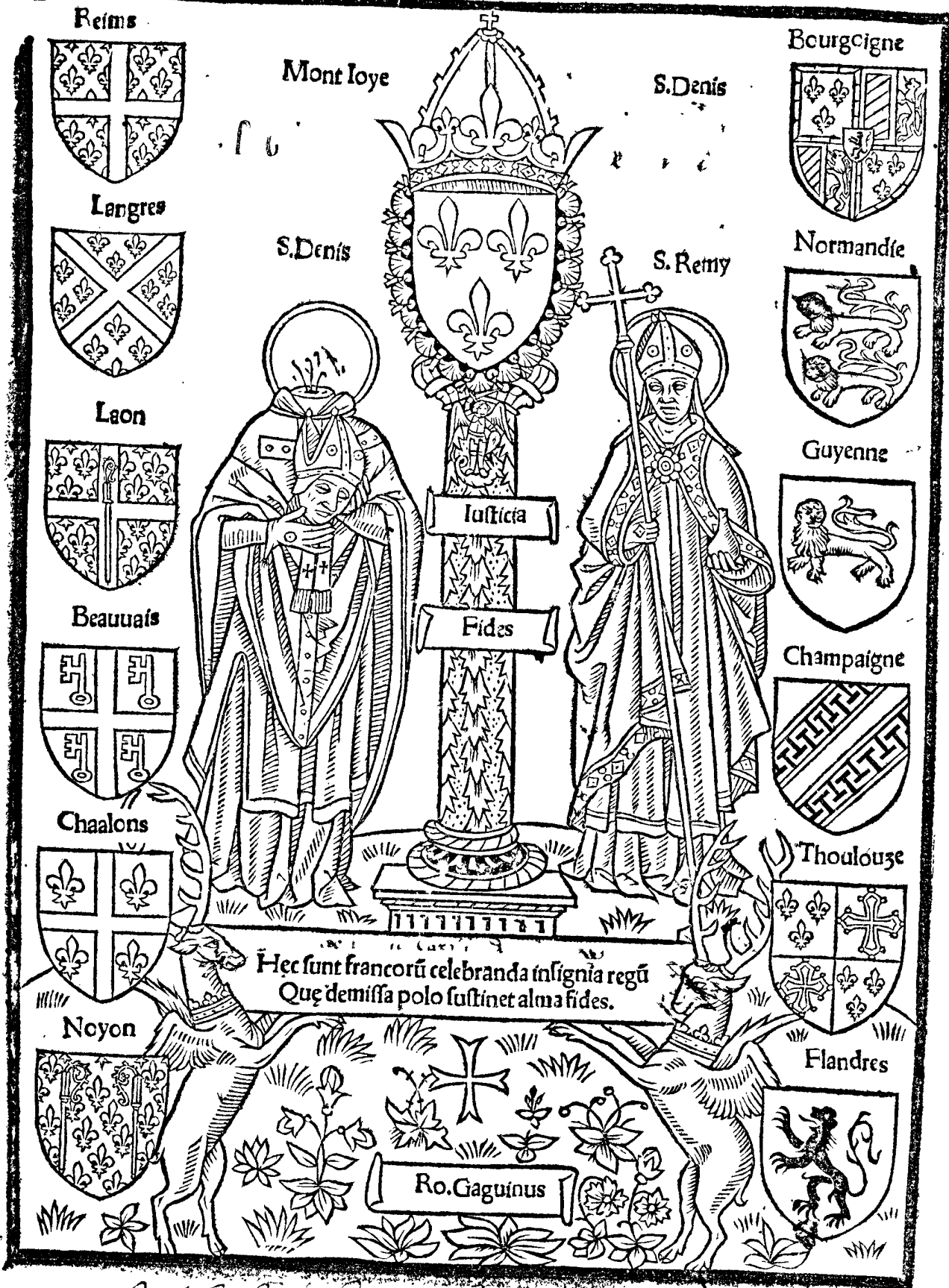

1. J. 13

Weymōr dōdōc er jōw fōbōw

Robertus Gaguinus ad diuam virginem.
Virgo concubitu nullo contacta virili
Quam puro veniens grauidā dedit æthere numen.
Præ muliere cœni prole & virtute beata:
Pergnati mortem vitę regina precamur:
Da totiens passis humana pericula/ tuto
In portu fragilem remis' appellare cymbam.
Littore q̄ primum sistemus membra fidelis:
Sacris muneribus soluemus vota canentes.

Robertus Gaguinus librū suum alloquitur.
Vade liber verus francorum stēmatis index
Fer longe in populos nomen & acta ducum.
Proderis exemplis & certa indagine rerum:
Gratior & serie temporis adueniens.
In te si mordax garrabit murmura liuor
Neglige quod futit blattero vaniloquus.
Liber loquitur.

Ecce recente toga venio liber vndiq̄ mundus
Promere quos reges francia celsa tulit.
Tempora/gesta/locos/fortem præludia/famam:
Ex multis lecta codice claudio breui.
Mille tibi annorum referabo ex ordine soles.
Et supra si te gentis origo iuuat.
Quam priamo peperit factus de troe lycamber.
Condidit & francum latius imperium.
Ne rugis frontem/nec fanna surrige nasum:
Sed bonus ac æquus lector amice lege.

Tabula

Alphabetica.

In ordine litterario gestorum
in hoc compendio memoratu di-
gnissimorum.

A Bidyramus rex goth^o his-
panus in franciam venit.
folio. xxiii. pag. i.
Abdoriti qui sint. fo. xxvii. pag. i.
Abrince capiuntur. fo. cxxxiii.
Acies igneæ & cruētę in aere vise
fo. xxvi. pag. ii. Concurrētes folio
xxx. pag. i.
Acon ciuitas palestine fo. liii. pa. i.
Adulteri vindicta fo. ci. pag. ii.
Ager mendaciorū fo. xxxi. pag. ii.
Agnētis belle fit mētio fo. cxxxiii
Aymarus anglus fo. lxxii. pag. ii.
Alani ab romanis deciscūt frācis
adiuti fo. i. pag. ii.
Alarici gothi dol^o & mors f. vi. p. i.
Albigesiorū meminit. fo. lvi. pa. i.
Alcuinus doctor fo. xxviii. pag. ii
Aldenardū illicit^o grex porcorū cū
astu magno fo. xcvi. pag. i.
Alea ludens brachiū statuæ diuæ
virginis abrupit vnde cruor pro-
fluxit. fo. liii.
Almaric^o heretic^o notat^o. f. lv. p. ii.
Alenconi ducis sententia fol. cli
Alēconi dux liberat^o fo. cxvi. pa. i
Allobrogos fol. liii. pagina. i.
Alpes fol. liii. pag. i.
Amādī sancti fit mētio fo. liii. pa.
ii. cui infans respondet amen fol.
xxi. pagina prima
Amore^o mōtforten^o f. xlvii. pa. ii.
Ampulla sacra apportatur. f. v. p. i
Anastasiū imperator fo. vi. pa. ii.
Ancilla prodit dñm f. cxiii.
Andegauī ducis ignauia fo. ci
Andegauia capitur fo. lv. pa. i. in-
stauratur ab anglis fo. lvi. pag. ii
Angli fidem christianam a frācis
primū susceperunt fol. ix. pag. ii.
Angli ludouicum grossum debel-
lant fo. xlv & xlvi
Anglorum ad rupellam classis fo.
lv. pagina prima
Anglorum regina cū filio in fran-
ciam profugit. fol. lxxiii. pag. i.
Angli iterū bellū inferūt. fo. lxxv.
Anglorū excursiōes f. xci. & xciii
& iterū de bello cōsultāt. fo. xcix.
Angli dissentiunt & regem suū p-
dunt. folio. cvii.

Angli sub hērico dominantē fran-
cis. fo. cxv. obsident aurelianū fo.
cxvii. Cædūtur. fo. cxviii. & cxx.
& cxxi. Sunt perfidi. fo. eodem.
Angolisma ad philippū pulchrū
peruenit. fo. lxix. pagina. i.
Annone caritas. fo. xxii. & lxix.
Antonius meldunen^o. fo. cxlvii.
Aquitanie & eius fluminū memi-
nit. fol. liii. pag. i. vrbium eius. fo.
liii. pagina secunda
Aquitania meminit. folio. cxxxv
Atelatēsis ara. folio. xc. pagina. i.
Aribert^o. vii. rex. fo. x. v. c. ad. xvi.
Aribertus morit^o cū filio. fo. xxi.
Armenie regis fit mētio. folio. ci.
Armygniacorū ab italia redit^o f. cvi
Arriana pfidia notatur. f. vi. pa. i.
Arturus richemōtus. f. cxvi. pa. i.
Arnulph^o flādrice comes f. xl. & xli
Aruernie bellū inferitur fo. l. pa. ii.
Asthulphus a Pepino vincitur. fo.
xxv. pagina. i.
Attila qdā fidelis seru^o fo. xx. p. i
Atrebatū seditio fo. lxxx. pag. ii.
Atrebatum obsidetur fo. cxi.
Atrebatū agitur pax cū burgūdo
folio. cxxiii.
Atrebatēs vicin^o fo. clii. Sūt ob-
stinati fo. clvi. dāt pœnas. f. clvii.
Aue institu. tur dici. folio. cx. ix.
Augustin^o in anglia mittit^o. f. xvii
Auinionis descriptio f. xxiii. p. i
Auinio circūsidetur. fo. lviii. p. ii.
Auit^o nouiomēsis p̄sul f. vii. pa. i
Auracensis princeps fol. cxii.
Aurelianum. fol. liii. pag. i.
Aurelianus dux par̄ occiditur
folio. cviii
Aurelianū ab anglis obsessum fo.
cxvi & cxvii.
Aurelianeū dux ab āglorū capti-
uitate redit fo. cxxvii
Auriflāme meminit f. v. pa. ii. Su-
mitur a ludouico grosso in præ-
lium folio xlvii.
Australie regni limites f. xlii. p. i.
Austrigildis maligna regina folio
xii. pagina secunda.
B Alduinus prim^o comes flā-
drice. folio. xxxvi. pag. ii.
vulnere perit. folio. xlvii.
pa. prima. Anglo confœderatur
folio. liiii. pag. i.

Balduinus pseudo comes flādrice
folio. lviii.
Ballue cardinalis iigtas. f. cxlviii
Baicensiū meminit. fo. cxxxiii.
Barrensis ducis adueritas. f. cxx
Basina thuringa ad childericū ve-
nit & ab eo ducit^o. fo. iiii. pag. ii.
Bastida cōstruit^o par̄. fo. lxxxix.
Bauarorū meminit. f. xxvii. pa. i.
Belgica ciuitates. fol. ii. pag. ii.
Belgica fluuii. fo. iiii. pagina. i.
Bellouacorū seditio. f. lxi. Iacq̄
folio. lxxxiii. pagina prima.
Benedict^o sanctus apparēs con-
tra normanos bella gerenda
monuit. folio. xxxix.
Bernard^o dauus. fo. xli. pagina. i.
Bethfort^o latiniacū obsidet f. cxxi
Blāche regine egregiū facin^o f. lix
Blaye meminit fo. cxxxv. pag. ii.
Blangiana clades & pugna f. cxi.
Biturigel ad frācos accedūt f. xliiii
Bochar^o & betrop^o comitis flā-
drice interfectores puniūtur. f. xlvii
Bōbarda multos sternit. f. clviii.
Bonifaci^o ad philip. pulc. fo. lxxvii
Bonauallis diruit fo. xlviii. pag. i.
Borboni ducatus iitiū fo. lxxiii
Bosaprestus meticulosus fo. cxxi
Britonib^o infer^o bellū. f. xi. & xii.
Britonū rex fidē p̄stat dagobera-
to. fo. xxi. origo. fo. xxviii. pag. i.
Britānie ducatus iitiū f. lxxviii.
Britonis ducis fallacia f. ci. Rebel-
lio. ciii. Quō p̄stat fidē. fo. cxxxv
Ordinē frācorū refugit f. cxlviii.
Brissonetum castellū diruitur fo.
xlviii. pagina prima
Brunchildis crudelitas & p̄ricul-
dia f. xvii. Supplicū & klaus f. xix
Brunulphus occiditur f. xxi. pa. i.
Brugē in flandria folio. ii. pag. ii.
Brugēses occidūtur f. xciii. pa. ii
Burgūdo^o rex gōdebal^o fol. v.
pagina. i. Regina clotildis seu cro-
tildis ibidem
Burgūdorū origo & nomē fo. v.
pagina secunda
Burgūdie bellū. fo. vii. pa. i. & fo.
xxiii. pa. i. & fo. lii. pagina. i.
Burgūdie ducatus ad regē venit
fo. xliiii. Iterū ad Ioannē regē ve-
nit. folio. lxxxvi.
Burgundorum classis. fo. cxlviii.

Tabula

Alphabetica.

Burgūd⁹ flādriā obtinet. f.lxxxvii
 Burgūdoꝝ duozꝝ cōtētio. fo. xxii.
 Burgi & Burdegaleſi. fo. cxxxvi.
 Burdegalozꝝ defectio. fo. cxxxvii.

Abilon incenditur a lothario. folio. xxxiiii.

Adomēſiū meminit. fo. lib. cxx. xiiii.

Califū ab edouardo capiſ. f.lxxxix
 A burgundo Philippo obſidetur. folio. cxxiiii

Cameracēſes oppugnanſ. fo. clvii

Cameraci meminit. fo. iiii. pagi. i.

Caroli martelli meminit. fo. xxxiiii & xxv.

Carolus magnus imperator & rex fo. xxvi. & multis ſequētibus. Cur iperio donat⁹ ſit habeſ. fo. xxviii. pagina. i. Ei⁹ ep: taphium habetur fo. xxix. & ſanctitas ibidem.

Carolus caluus. fo. xxxiiii. & duobus ſequētibus: qui regnum a ſtraſia viſurpat. fo. xxxvi. in italiā pergit & imperator ſit. fol. xxxvi. Ex humatur. folio. xxxvi. vbi eius viſum habetur. pagina. ii.

Carolus Ludouici balbi noth⁹ rex xxvii. deſcribitur. fo. xxxvii.

Carol⁹ ſimplex. xxix. rex. f. xxxviii & xxxix. incarceratur ab heberto ibidem.

Carolus pulcher. fo. lxxii. & lxxiii

Carolus. v. fol. lxxxiii. & deinceps precipue tñ. fo. lxxxviii. v ſq. xcii.

Caroli lxti geſta a fol. xci. vſqꝫ ad xcvi. de quo cōſecrādo cōſultatur. fo. xcii. Eius cū fratre diſſenſio. folio eodem. Eius dē inſania. fo. ciii. Mors folio. cxliii.

Carolus. vii. naſcitur fo. cviii. Eius geſta ſcribūſ a f. cxv. vſqꝫ. cxxxix. Conſecratur. fo. cxviii. fidē ſeruat ibidē. pa. ii. languet. fo. cxxxviii.

Carolus. viii. margaretam auſtriæ deſpōſat fo. clx. Ei⁹ victoria mors ſepultura. fol. clxiiii. Geſta omnia a folio clxi. vſqꝫ. clxv.

Caroli octauū ſit mētio. f. xxix. p. i.

Caroli iperator iſtrāciā venit. f. xc

Caroli andegauēſis & ſiciliæ regis ſit mentio. fo. lxxiiii. pagina prima.

Carol⁹ flādrus brugis necaſ. f. xlvi

Carolus beſenſes ſanct⁹. f. lxxxvii

Carolus ſauoſus a ſcholasticis per-

ſecutus. folio. cviii.

Caroli burgūdi crudelitas. f. cxlix in normanniā expeditio. fo. cl. Belouacorum obſidio: ibidem

Carolus burgundus funditur. fol. clvi. & clviii.

Carlota a marito necatur. fo. clviii.

Carlo diacon⁹ ſit apoſtata. f. xxxv

Carnotū obſideſ. fo. xxxix. Carnu

tenſiū comes vincit. xli. pagina. ii.

Carthufien⁹ ordo icipit. f. xliii. p. ii

Carloman⁹ ſit mōach⁹ f. xxxiii. p. ii

Cardinalib⁹ iſigne daſ. fo. lx. pa. ii

Cardinaliū ābitio notatur. f. xciii.

Carmitate in frāciā veniūt. fo. lxii

Capucia gandenſiū. fo. xcvi. pagi. i

Capucia parhiſiorum. fo. lxxxiii.

Caritas annonæ. folio. xxii. lxix. & folio. lxxxviii.

Caſelle regni cōtētio. fo. lxxv. pa. i.

Caſtillonis meminit. fol. cxxxvii.

Cathedra peſtilētie honoris ſedes folio. xxxi.

Cęſarauguſta obſideſ. fo. viii. pa. ii

Cafarea philippi. folio. l.

Celticæ ciuitates & fluuii. f. iii. p. i.

Ceruus clodoueo idex itinens. folio. li. pa. i. profugit ad ſepulcrum ſancti dionyſii. folio. xix.

Ceru⁹ cū torqꝫ iuuet⁹. f. xciii. pa. ii.

Cheriphus gontrani iuſſu occiditur. folio. xv.

Childebert⁹ vna cū vxore interiit folio. xvii.

Childeric⁹ merouei fili⁹. f. liii. pa. i.

eius viſum cum baſina vxore. fol. eodem. pagina. ii.

Childericus. xiiii. rex. fol. xxiii.

Childebertus. v. rex. fo. vii. & viii.

Childeberti & theodeberti cepiæ tēpeſtatib⁹ atterūt. fol. viii. pa. i.

Chilpericus prim⁹ ſueſſionū rex & fratres eius deſcribūt. fo. ix. vſqꝫ xiiii. eius crudelitas & infortuniū. folio. xii.

Chriſtianiffimi cur ſint frācorū reges merito cęſendi. fol. xxix. pa. ii.

Ciuitates inſubriū a frācis olim cōditæ. folio. clxvii. pagina. ii.

Classis frācoꝝ apud ſcluſā. f. lxxvi

Clemens. v. ad philip. pul. fo. xix.

Cleri faſt⁹ reprimiſ. fol. xxx. pag. i.

Cleri reformatio. fo. lxxxiii. pag. ii.

Clodio capillatus. fo. ii. pag. u. qu;

ſecundus fuit francorum regum.

Clotildis ſeu crotildis regina burgūdie. fo. v. pa. i. eius ad filios oꝛo fo. vii. pa. i. Ei⁹ obit⁹. fo. viii. pa. ii. Clodomyrus burgundus baptizatur. folio. v. pagi. i.

Clodoue⁹ prim⁹ frācoꝝ rex qꝛtus fo. iiii. pa. ii. & fol. v. pa. i. baptizat. fo. iiii. pa. i. Ei⁹ dol⁹ i pfidos fo. vi. pa. ii. Eius epitaphiū. fo. vi. pag. ii.

Clodoue⁹ ifans occidit. f. xiii. p. ii.

Clodoue⁹. ii. regū. xi. quē nonnulli ludouicum vocant a folio. xxi. vſqꝫ qꝫ ad. xxii.

Clotari⁹ patruelles occidit. f. vii. p. i

Clotari⁹ prim⁹ regū francoꝝ. ſext⁹ fo. viii. & ix. cuius immane facin⁹ habetur fol. ix. pagina. ii.

Clotarius ſecūdus naſcit. fol. xiiii. pagi. i. Eius geſta habentur fo. xvi vſqꝫ ad. xx

Comes quid ſit. fol. xiii. pag. i.

Comitat⁹ flādrice initiū. fol. xxxvi.

Comitis flandrie rebellio. fol. lxxi.

Comites flādrice vſqꝫ ad philippū auſtriæ a pꝛmo deducti. fol. cliiii.

Comitat⁹ flādrice cōtentionē parit cui cedit. fo. lxxii. pagina. ii.

Comes flādrice a ſuis vicit. f. xciiii. fugit. folio. xcvi. pag. ii.

Comitatus haricuriæ initiū. fol. lxxv. pagina. ii.

Comes bleſenſis capitur. fol. lxxx

Cometa atqꝫ alia pꝛdigia. f. xiiii. p. i

Cometa viſus eſt. fol. lxxv. & cviii.

Cōpendiū capiſ iocanna: qua capta mox recuperatur. fo. cxx. pag. i.

Cōplex cōſocios necat in perniciē ſuā qꝫ & ipſe necaſ. fo. c. pag. ii

Conceptio marie a predicator. b⁹ impugnatur. fo. cii. pagina. i.

Cōciliū agſgrani ſit. fol. xxx. pa. i.

Conſtabilis frācie qꝫ ſit fo. xxxiii pa. ii. ducit qdā in āgliā. fo. lxxix.

Conſtabilis iſtituēdi cōtētio. f. xci

Conſtabilis. tēmeritas. dol⁹. neqꝫ

ria & mors. fo. cli. & clii.

Cōiurati in ludouicū. xi. fol. cxlii.

Conobaldi exuſtio. fo. ix. pag. i

Cōrardi imperatoris meminit. fo. lio. xlix. & l.

Cōſecrādi regis locus. fol. xlv. p. i.

Cōſtātinopolis capiſ. fo. cxxxviii

Cōuerſi yallis ſarnari viſū. f. lxix.

Corona christi a diuo ludouico re-
dimis cū spōgia & crucis pte. f. lx.
Coruorū grex visus. f. lxxviii. p. ii.
Crāni rebellio. f. viii. supplicii. f. ix
Creciaci pugna. fo. lxxix. pagina. i
Cruce signant in turcū. fo. lii. p. ii.
Crucis christi pars ad frāciam per
diuum ludouicū peruenit. fo. lx
Cruce cādida in celo visa. f. cxxxvi
Curtraci cedunt frāci. f. lxxvii. pa. ii.
Curtraci victoria frācoꝝ. f. xcvi. iii.
DAgobert⁹ nascitur & prece-
ptorē virgis cedit. fol. xix.
regnat. fol. xxi. & xxii. vbi
& testamentum & visum eius
Dalphinat⁹ ad frācos puenit. f. 78
Damascus obsidetur fo. xlix. pa. i.
Dāmus port⁹ in flādria. f. lvi. pa. i.
Damyata que & heliopolis. fo. lxi
Daniel sacerdos rex efficit f. xxiii.
Danorum rex ludouicū capit. fol.
xli. pagina prima
Decima salhardini. fol. lii. pag. ii.
Decima & semis vnus āni exigis.
fo. lxxxii. pag. ii. Pro neapoli recu-
peranda decima. fol. cv. pagina i.
Dieppa a frācis capis fo. cxxi. p. i.
Iterum obsidetur. fo. cxxvii.
Dionysianū tēplū a dagoberto ex-
truitur & argento tegitur fo. xxi
Dionysianū edictū instituit. fol. xxi
Dionysianū tēplū a christo dedica-
tur. fo. eodē. pa. ii. & ad ipsum con-
fugiūt legati vasconum. fo. xxii
Dionysii & sociorum relatio dago-
berto facta. fol. xx. pag. i. Eius bra-
chium temere auferre volentis ca-
sus. fo. xxii. Eius libri trāslati sunt
folio xxix. pagina. ii.
Dionysiani cōenobite in obsessos
benefeci ostendunt. fo. cxxxiii. p. i
Diuerium ad francos peruenit. fo.
xlvi. pagina prima.
Dolus dolo superat. fo. ciii. pag. ii.
Dominicus p̄dicator. fo. liiii. pa. ii
Doruallus comes fo. cxxv. pag. i.
Dunēsis lacus ebullit atq; feruet yf
piscis in eo coquantur. fo. xvii.
Ducat⁹ burgūdie fit regi. f. xliii. p. i
Ducatus borbonii initiū. f. lxxiiii.
Dux nemorsus capitur. f. clii. pa. i.
EBroini gesta. folio. xxiii. pa-
gina prima
Ebritus anglus, fol. xxviii.

Ebroica capis a lothario. f. xlii. p. i
Ecclesiastica officia. fo. xxviii. p. ii
Edictū seu lenditū instituit. fo. xxi
Edouardi angli p̄fidia. f. lxxvi. pa.
ii. fidem philippo valesio prestat f.
lxxiiii
Edouardi de regno franciæ disce-
ptādi causa. f. lxxvii. pag. i. Eiusdē
in remos motio. fo. lxxxvii.
Edouardus apud calisiū. fo. clii. p.
ii. in fratre crudelis est. fol. clviii.
Egidius de raya. fol. cxxvii
Enguerrannus. fol. lxi. & lxxi.
Epitaphiū caroli magni. fol. xxix.
Eques q̄s sit apud frācos. f. cxxxy.
Elfarus necatur. fo. cxi. pagina. i.
Eudo caroli nothi tutor. f. xxxviii
Eudo carnuteñ meldunum capit.
folio. xliii.
Eudo corberi comes necatur fol.
xlv. pagina secunda
Excōicatio quid sit. fo. xxxv. p. ii.
Exercit⁹ quinq; vno tēpore in frā-
cia fuisse narrant. fol. lxxxix. pa. ii.
Expeditio in syriam. fo. liii. & lxii
Expeditio in hōgariā. fo. cvi. p. ii.
Exuperii sancti fit mētio. f. iii. p. ii
Ames dira. clix. pag. ii.
Fastus cleri reprimitur. fol.
xxx. pagina prima
Ferrandus flādrus capt⁹. f. lvi. p. i.
p̄ diademate icarcerat. fo. lvii. p. ii
Foelix papa sabaudus. f. cxxix. p. i.
Foemine isignes punite. fo. lxx. p. i
Fiacrus in franciā venit. fol. xix
Filiorū in regnū successio a carolo
quinto instituta. fol. lxxxix. pag. ii.
Flādrie comitat⁹ iitiū. f. xxxvi. pa.
ii. Omnes comites fol. cliiii
Flādrorū in comitē motus. f. xlvii
vbi de eius intersectoribus habet.
Flādrie comes cū filia capis. f. lxxvi
Flādria a phhiliip. pulc. oppugnat
fol. lxxvii. pa. i. Flādrī cedūt frācos
fol. lxxvii. cedunt ab eis. f. lxxviii. p. i.
& iterū pa. ii. & iterum bellum mo-
uent ac superant. foliis. lxxix. & lxx
Flādrie cōmunis rebellio. fo. lxxi.
& contra Philippū valesiū pugna
folio. lxxiii.
Flādrī cōiurāt in comitē. fol. lxxv.
Edouardū regem francorum nun-
cupant. folio. lxxvi
Flādroꝝ a comite defectio. fo. xci

pa. i. eorū dē seditio. fo. xciiii. pa. i.
& ii. Flandrus comes fugit. f. xcvi
pagina secunda
Flādria frācis debellat f. xcvi. p. i
vicū ap̄d rosebequā. f. xcvi. pa. i.
Flandrie comites fo. cliiii
Fādroꝝ ap̄d tornacū cedet. f. clviii
Flāma parrisiū visa. fol. cxliii. pa. ii.
Florētinis fuit Carolus magn⁹ be-
nificus vt ostēditur. fol. xxix. pa. i
Florētini auxiliū petūt. fo. ciii. p. i.
Frācorū origo & appellatio vñ de
ducta sit. fo. i. pa. ii. Eorū duces ha-
bent ibidē. Eorū i galliā aduēt⁹. f.
ii. p. i. Industria & laudes. fo. iii. p. ii.
Frācoꝝ i belgas irruptio. f. iii. pa. i.
Frācoꝝ seditio. f. xliii. dissipatio.
f. xxxviii. a normānis occisio. f. 39
Francorū reges cur christianissimi
appellētur. fo. xxix. pag. ii.
Frāci ap̄d curtracū cedunt. f. lxxvii
p. ii. & eorū temeritas. f. lxxviii. p. i.
Frācus insolēs & fidefragus. f. cvii
pag. ii. a turcis cedit fo. cvii. pag. i.
Frācoꝝ p̄cipū simulas. f. cviii. p. i
Frācoꝝ militū ihūanitas. f. cxxvii.
Francorū sagittariorum institutio
fo. cxxx. pa. i. Vide gallos
Fredegonde p̄fidia fraus. scelera. a
f. x. vsq; ad. xvi. mors aut fo. xvii
Fredericus imperator. fol. lv. pa. ii.
Frisones debellātur fo. xliiii. Qui
sint ostenditur fol. eodem
Formigniana pugna. f. xxxiiii. p. ii
Alliarū diuisiones. regiones
& oppida. fol. ii. vsq; ad fol.
iiii. tam belgice q̄ aquitanie
celtice & lugdunen. Ostenditur q̄
gallia triplex: comata/togata/brac-
chata. fol. iii. pagina. ii. Galliarum
xviii. prouincie & earum archip̄su-
les habentur. fol. iii. pagina. i.
Gallorū idustria & laudes. f. iii. p. ii
ab imperio defectio. fo. iii. pa. i.
Gallorū indumēta fo. lxxix. pag. ii
Gaudeñ capucia alba fo. xc. pa. i
Gayfir⁹ a suis necat fo. xxv. pag. ii
Ganelon proditor fol. xxvii. pag. i
Gauuirus proditor. fol. lxxix. pa. ii
Gaufridus de billone in hierusalē
expeditionē parat. fo. xlv. pag. i.
Gaufrid⁹ adegaue comes. f. i. p. ii.
Genouefe tēplū a clodoueo pat-
risiis extruitur. fol. v. pagina. i.
Aa. iii.

Tabula

Alphabetica.

Genuenfes fol. xxix. & ciii. & cvi.
 Gerona dedif philip. fo. lxvi. pa. ii
 Gertrudis virgo claruit. fo. xxii
 Gheldreſis dux capif. fo. clviii. pa. i
 Gillo romanus pro childerico re-
 gnat ad tempus. fol. liii. pag. i.
 Gillonis ad gōtranū legatio. f. xv.
 Gilbert⁹ phūs magn⁹. fo. xlii. p. ii.
 Gladius ioāne puelle. cxvii. pag. i.
 Gratie expectatiue. fol. cvii. pag. i.
 Grauelige ſtat claffis regia. f. lvi. p. i
 Grauelinga in flādr̄ia. fo. xcix. p. i.
 Gregorius turoneñ accusat. f. xlii.
 Gregorius papa ad Ludouicū piū
 in franciā venit. fo. xxxi. pagina. ii.
 Giraudus ſeuus. fol. lvi. pagina. ii.
 Griffus pſidus necef. fo. xxiii. p. ii.
 Godin⁹ ab vxore criminaf. f. xix.
 Godefridus dalmata. fo. xxix. p. ii
 Gōdobald⁹ burgūdie rex. fo. v. p. i
 capitur & liberatur. fo. eodē. pa. ii.
 Gōdoaldus ſe filiū regis appellat.
 folio. xv. & xvi.
 Gōtran⁹ aurelianor̄ rex multa ge-
 rit a fol. ix. vſq̄ ad. xvi. fit Clotarii
 ſecūdi tutor. fo. xliii. Oppugnatur
 ibidem deſeritur a ſuis fo. xv. eius
 mortis ſignum fo. xvi
 Gothor̄ in frāciā irruptio. f. vi. p. i
 Gothi fuſi. fo. xxiiii. pagina. i.
 Gorneiū i materna ſlumie. f. xlii.
 Gueſcluin⁹ āglus capif. fo. lxxxvii
 Gueſcluin⁹ mōrs. fo. xci. pag. i.
 Guido flādr̄us cū filia capif. f. lxvi
 Guido thouard⁹ capif. fo. liiii. p. i.
 Guillerm⁹ normān⁹ occidif. fo. xl.
 Guillerm⁹ nothus caroli flādr̄i ne-
 cis auctor. fo. xlvi. Aq̄tan⁹ ibidem
 Guillerm⁹ edellinus idolatra. 137
Aymarus occiditur. fo. xix.
Haymo borbonius. fo. xlvi
 pagina ſecunda.
 Halle parrhiſiē cōſtruūtur. fol. li.
 Harfleum angli obſidēt & capiūt.
 folio. xxvii. pagina prima
 Haricurie pœnitat⁹ iitiū. f. lxxv. p.
 ii. comitis pœnitētia. fo. lxix. pa. ii
 Haricurt⁹ āglus vincit. f. cxv. pa. i.
 Hebertus viromānus regem capit
 fo. xxxix. Suspenditur folio. xl
 Heluetii q̄ & ſuitēſes. fo. ii. pag. ii.
 Heluetii oppugnāt f. cxviii. pa. ii
 Hēricus rex & ei⁹ geſta. f. xliii. pa. i
 Henricus anglus fol. xlvi. & xlvii.

alterius mors. fo. liii. pagina. i.
 Henricus quart⁹ imperator. f. xlvi
 Henricus anglus victus caſtellā pe-
 tit. folio. lxxxviii. pagina. i.
 Henricus anglus catharinā caroli
 vi. filiā ducit. fol. cxiiii. pa. i. Morif
 autē fo. eodem pagina prima.
 Hēricus āglus pleudo rex. fo. cxv.
 Hēricus hērici filius ex angliā par-
 rhiſum venit. fol. cxx. pag. ii.
 Heryo normān⁹ baptiſat. fol. xxx.
 Hermofredus fratrum interfectōr
 folio. vii. & viii.
 Heretici varii notanf. fo. lv. pag. ii
 Hyems horrida. fol. cix. pag. i.
 Hieroſolymitana expeditio. folio
 xlv. & xlix.
 Hyrus vir ſtrēnuus. fol. cxiii. pag. ii
 capitur. fol. cxxi. pagina. i.
 Hiſpanieſe bellum fo. vii. & xii.
 Hominis inuiſa proceritas. f. xvi
 Honoris ſedes cathedra peſtilēt̄iæ
 folio. xxxi
 Horologiū carolo magno miſſum
 folio. xxix. pagina ſecunda.
 Hospitalariorū ordo. fo. xlvii. pa. i
 Hugo abbas. fo. xxxviii. pag. i.
 Hugo capet⁹ regnū iuadit. xlii. p. i
 Hugo de ſancto victore. fo. l. pa. ii
 Hugoni burgūdo inferf bellū. f. lii
 Hugo creſſiac⁹ punif. fo. lxxv. p. i.
 Hugo ambrotus baſtildā cōſtuit
 fo. cxxxix. Eiuſdē heretiſ. fo. xciiii
 Hungarica expeditio cū frācis cō-
 tra turcos. fol. cvi. pag. ii
 Huni ſeu auares franciā deſerūt. f.
 xvii. atteruntur. fol. xxvii.

Iacobus arteuella flādr̄⁹ fo
 lio. lxxv.
Iacobus cuer⁹ f. cxxxvi. p. ii.
 Iaque beluacēſes. fol. lxxxiiii. pa. i.
 Ignis pepcit chriſticolis. f. lvi. p. ii.
 Imperio deſciuerūt gall. f. liii. pa. i
 Impatoriū legati ad pepinū. f. xxv.
 Impatoriū in frāciā aduētus. fo. xc
 Impiū caroli magni & qd fit. fo. 28
 Innocētis ſancti cimiteriū. f. lii. p. i
 Innocentius tertius. fo. liiii. pag. i.
 Innocentius ſecundus fol. xlviii
 Indiciū magni animi in carolo. vi
 folio. xcii. pagina prima.
 Ingeberg a philip. aug. vxor. fo. liii
 Interdictū in franciā fol. liiii. pa. ii
 Inueſtiture priuilegiū fo. xxvi

Ioānes. viii. ad caluū venit. f. xxxvi
 & ad ludouicū balbum. fo. xxxvii
 Ioānes ſcot⁹ grece perit⁹. f. xxxvi
 Ioannes marelius fol. xcii. pag. i.
 Ioānes de mōte forti priuatur du-
 catu britannie. fo. xc. pag. ii.
 Ioānes brito a carolo deſicit. f. 89.
 Ioānes anglus excōicat. f. lv. pa. ii.
 Andeganiā inſtaurat. fol. lvi. pa. ii.
 Ioannes de temporibus. fol. xlviii
 Ioānes. xxii. nō recte ſentit. f. lxxx
 Ioānes rex a fo. lxxx. vſq̄. lxxxviii
 ab āglis liberat⁹ burgūdiā obtinuit
 Ioānes de tācaruilla. fo. lxxxix. pa. i
 Ioānes de pollyaco heretic⁹. f. lxxxii
 Ioannes burgundie dux: ducis au-
 relianeñ mortem pcuraffe dicitur
 fo. cviii. pa. ii. Cuius malicia nota-
 tur fo. cx. pa. ii. mors. fol. cxiii
 Ioānes paru⁹ doctor theolog⁹ ſup
 interfectōne aurelianeñ fo. cix. p. i
 Ioēnis villeri crudelitas. f. cxiii. p. i
 Ioāna nauarre regina caſta phibeſ
 de q̄ multi male ſentiūt. f. lxx. p. ii
 Ioanna puella ad carolū. vii. venit
 fol. cxvii. pa. i. Cuius egregia virt⁹
 oſtēditur ibidē cōtinuelnfortuniū
 autē apud cōpēdium vbi capta &
 ritur fo. cxx. pagina prima
 Iordani ſuſpēdium fo. lxxii. pag. ii
 Iſabella hānonieñ dñā artheſi. f. li
 Iſabella ſeptēnis puella deſpōſatur
 anglorum regi fo. cvi. pagina. i.
 Iſabella caroli mater moritur & mī
 ſere ſepelitur f. cxxiii. pagina. ii
 Italor̄ in frācos anim⁹ f. 9 & cix
 Iudith regina prudēs fol. 34. pa. i
 Iudei in franciā reducūtur fo. lxxi
 Et pertinaces inueniūtur fo. lxxii
 Iudeor̄ execrabile facin⁹ f. lii. p. ii
 in frāciā reditus f. liiii. p. i. & fo. lv
 Iudei puniūtur & expellūtur fol. li
 Iulliaci ducis aduētus & eius cau-
 ſa folio vltimo.
 Iuuenellus falſo accuſat⁹ liberatur
 folio. cv. pagina prima
Iambertus a leodiis occidi-
 tur folio. xxii
 Landalcus fit comes & oc-
 ciditur folio. xiii
 Laodiflaus morif f. cxxxviii. pa. ii
 Leges a diuo ludouico late fol. lxi
 Lemouices q̄ſtorē intermūt f. xii.

Lenditū instituitur. fo. xxi. pa. ii.
 Leodiē strages. fo. Cix. pag. ii.
 Leodii bellū mouēt. fol. cxliiii. p. i.
 & fo. cxlv. pag. ii. Eorundem cala-
 mitas. fo. cxlvii. pagina. ii.
 Leprosorū perfidia. fo. lxxii. pag. i.
 Letanie institūtur. fo. v. pag. ii.
 Lilia cœlitus demittūtur. f. v. pa. ii.
 Lōgobardorū pfidia. fo. cix. pa. ii.
 Longobardi in italiā veniūt. f. xii.
 Eorū origo ponitur. fo. xxvi. pa. i.
 Lothari⁹ august⁹ dicif. f. xxx. pa. ii.
 Lothari⁹ monach⁹ fit postq̄ simul
 duas duxerat vxores. fo. xxxv. p. i.
 Lothari⁹ ali⁹ itē rex. fo. xli. othonē
 inuadit. folio. xlii. pa. i. Ebroicam
 capit. Ibidem.
 Ludouic⁹ seu clodoue⁹ sc̄ds nascif
 dagoberto. fo. xxi. qui ga duodeci
 alii sunt nō vidē ludouic⁹ cēsēd⁹
 Ludouic⁹ pi⁹. f. xxix. & vi. seq̄ntib⁹
 in quē fit cōiuratio. f. xxxi. Capif
 & capti deploratio. f. xxxii & xxxiii
 Eius in ecclesiā pietas. fol. xxxiiii.
 Ludouic⁹ hab⁹ ipator. f. xxxvii. p. i.
 Ludouic⁹ & Carol⁹ ludouici balbi
 ex scorto filii. fo. xxxvii. pag. ii.
 Ludouic⁹ nihil faciēs. f. xxxviii. p. i.
 Ludouic⁹ Caroli simplicis filii⁹ cū
 matre in āgliā fugit: vñ reuocatus
 guilhelmū normannū adit & he-
 bertū punit. f. xxxix. Ei⁹ ingrati-
 do. fo. xl. pa. i. Captiuitas. fol. xli.
 Ludouic⁹ grossus cū p̄re regnat. f.
 xliii. qui dimissa vxore pellice abu-
 titur. Ibidem.
 Ludouicus iunior viuo patre coro-
 natur. folio. xlviii. pag. i.
 Ludouicus Philippi augusti filius
 eiusq̄ gesta sub p̄re. fo. lvi. & lvii &
 cetera eius gesta vsq̄ ad fo. lix.
 Ludouici s̄cti gesta fo. lix. vsq̄ ad
 fo. lxiiii. In qbus ei⁹ vite austeritas
 expeditio in hirkm: & documēta q̄
 filio dereliq̄t ānotata suis locis sūt
 Ludouicus hutinus. fo. lxx. & lxxi.
 Ludouicus. xi. in patrē cōiurat. fo.
 cxxvi. p. ii. A p̄re rursus deficit. f.
 cxxxviii. p. i. Cui⁹ gesta cū rex eēt
 habēf. f. cxxxix. vsq̄ ad. cxli. Eius
 vero mors. f. cxli. p. i. & i parhios
 bñuolētia. f. cxliiii. p. i. Ei⁹ apud le-
 odiū gesta. f. cxlvi. p. i. Ei⁹ met⁹. f.
 eodē. p. ii. & leuitas. fol. cxlvii. p. ii.

In agnetē bellā pietas. f. cxlix. p. i.
 Ad filiū oŕo. fol. clx. pag. i. vbi &
 mors eius atq̄ vite auiditas.
 Ludouici. xii. q̄dā gesta a fo. clxv. i
 finē vsq̄ operis. quō mores refor-
 mauit fol. eodē. pag. i. Mediolanū
 affecutus sit ibidem consequenter
 Ludouicus biturix. fo. xciii. pag. ii.
 Ludouicus flādrice comes moritur
 folio. xcix. pagina ii.
 Ludouic⁹ niuernē de ducatu bur-
 gundie cōtēdit. fo. xliii. pag. i.
 Lugdunū a burgūdis subiugat. fo.
 ii. pagina. ii.
 Lugdunē ātistitis temeritas. f. lxx
 Lutecia parhiosq̄ ānotaf. fo. ii. &
 iii. p. i. sternit. pauimēto. fol. liii. p. i

M Achina extruitur folio. lxxv
 pagina. ii.

Mahumetus. fol. xx. pa. i.

Mamert⁹ viēnēis post terremotū
 letanias instituit. fol. vi. pa. ii.
 Manta capitur. fo. lxxxvii. pag. i.
 Marcomyrus/Symon & Genebau-
 dus francorū duces. fo. i. pa. ii. Idē
 marcomyrus primus fr̄acorū prin-
 ceps. folio. ii. pagina. ii.
 Margareta aultrie despōsat carolo
 viii. fo. clx. p. i. dimittit. f. clxii. p. i.
 Maria bohema regis vxor fuit. f. liiii
 Martini de cāpis priorat⁹. f. xliii. p. ii
 Martini facellū incēditur cū cono-
 baldo. fo. ix. pagina. ix
 Marcellarii parhisiē. fo. cx. pa. i.
 Marchie comes ad āglos. f. lix. p. ii
 Matheus de roya. fo. lxxvi. pag. i.
 Mauricii ipatoris meminit. fol. xii
 Maximilianus aultrius mariā bur-
 gūdā despōsat. fol. clvi. pa. i. Eius
 astus habēf. fo. cxlviii. pa. i. qui mo-
 rinos petit ibidem pag. ii.
 Mediolanū quō ad ludouicū. xii.
 ptineat / & quō ab eo disponit ad
 finem operis
 Medici perfidi hoc est pseudo me-
 dici notātur. fo. Cvii. pag. ii.
 Meldunū & meldis capiuntur. fo.
 cxliii. pagina. ii.
 Meroueus tertius rex. f. iiii. pag. i.
 Meroueus paterni mādati spretor
 a seruo occidit. fol. xi. pa. i.
 Mettensū libertas vñ sit. fo. xlv
 Mettēsē a carolo. vii. oppugnant
 folio. cxxviii. pagina. ii.

Milites sine stipendiis oīa populā
 bñdi discurrūt. fo. xcii. p. i. Eis affi-
 gnatur stipēdiū. fol. cxxxvii. pa. ii.
 Miles meticulosus risum excitat. f.
 cxxi. pa. ii. qui in dumis latitabat.
 Miles fr̄ac⁹ insolēs. fo. cxiii. pag. i.
 Militū discessio. fol. lxxxvi. pag. ii.
 Mōmoli in dñm suū pfidia. f. xvi.
 Mōmole⁹ magnā stragē cōficat. f. ii
 Monete reformatio. fol. lxxix. pa. i.
 Monete valor augef. f. lxxxviii. p. ii
 Moneta parit discordiā fo. lxxxii.
 p. i. Iterū mutatur. f. lxxxiii. & clii.
 Monstrū visu mirabile annotatum
 est. fo. xcvi. pagina. ii.
 Montlerici pugna. fol. cxl. pag. ii
 Moncotorū castellū. fol. lvi. pag. ii
 Mōtis pessulaneē cedēs. f. xci. pa. i.
 Morborū miserāda slluies. f. xii
 Mulieres venefice occidunt. f. xiiii
 Mulieris i sigilli acq̄sitione callida
 tas & astuta. solertia. f. lxxiiii. p. i.

N Amurci comes capitur. fo.
 lio. liiii. pagina. ii.

Nantii pugna. fol. cliiii.

Nanthildis morit. fol. xxii. pag. ii.

Narbonensū in regē captū pietas
 folio. lxxxii. pagina. i.

Nauarr⁹ rex ipi⁹. f. lxxx. lxxxii & 85

Cuius nequicia habēf. fo. C. mors
 crudelissima. folio. ci.

Nauarre regina casta vide Ioannā
 Nicolaus lotharing⁹ ad burgūdū
 deficit. folio. cxlix. pag. i.

Nidichail brito fidē prestat dago-
 berto. fo. xxi. pag. ii.

Neapolis meminit. fo. C. pag. i.

Neapolitana decima. fo. cv. pag. i.

Nemorsum fit ducat⁹. fol. cvii. p. i.

Nemorsus dāna. fol. clvii. pag. ii.

Neapolitana expeditio per caro-
 lum. viii. folio. Clxii. pag. i.

Normannia vnde dicta: & qui sint
 normanni. fo. xxxix. pag. i.

Normāni pirate sunt. f. xxx. Rebel-
 les. f. xxxiiii. Obsessi. f. xxxv. Perfidi.

di. f. xxxviii. Vincūt. f. xxxvii. Vir-
 cūt. f. xxxix. Normānie & normā-

noꝝ descriptio. f. cxxxv. p. i. Sūt i-

solētes. fo. cxliii. p. i. Recupat nor-

mānia a ludouico. xi. Recipiēdi a

normānis ducis mos. folio. cxliiii.

O Men ex psalterio sumit. fo.
 lio. vi. pagina. i.

Tabula

Alphabetica.

Ordo sancte trinitatis & p̄dicato-
rū instituitur. folio. liiii. pagina. ii
Ordo sedēdi inter principes litem
mouet. fol. xcii. pag. ii.
Oratores hierosolymitani. f. li. p. ii
Origo normānorū & ceterorū vi-
denda est in ipsorum vocabulis.
Organa missa ludouico pio. f. xxx
Otho ipator cū Ludouico rege ro-
thomagū ingreditur. fo. xli. pag. i.
Alealogus. fol. lxiiii. pag. ii.
Pape auaricia notatur folio
xciiii. pagina. ii.
Parlamēti istitutio. fo. xxv. pag. i.
Pares frācie & eorū origo fo. xxvi
Parrhisiēn schole istitutio. f. xxviii
Parrisi oppugnatio a puella f. cxix
Parrhisi noui muri fo. lv. pag. ii.
Parrhisiēn scholasticorū cū ciuib⁹
dissensio. f. lix. capuciola. f. lxxxiii.
& leditiones ibidē cū sequentibus
Parrhisorū seditio. fo. lxix. & lxx.
Parrhisiēn scholasticorum tumul-
tus folio. xci.
Parrhisorū seditio ppter vestigal
fol. xcvi. eorū ppositura supprimi
tur folio. xcvi.
Parsii frācos recipiūt. f. cxxiiii. p. i
Parrhisorū multa. fo. xcix. pag. i.
eorū pture meminit. fo. cii. pa. ii.
Parrhisiēn vniuersitas. f. cviii. pa. i
Parrhisorū misera cōditō. f. cxxiiii
Parrhisiēn scholā aut scholasticos
vide in ipsis vocabulis.
Paschalis pape purgato. f. xxx. p. ii
Pascatis diuersa celebratio. fo. ix
Pastorelli. folio lxi. pagina. i.
Pastores in syriā pfecturi. fol. lxxii
Pegasini sancti meminit f. iiii. p. ii
Pepinus pusill⁹ & ei⁹ gesta. f. xxiii
Pepin⁹ zachariā cōsulit & ab eo re-
gno p̄ficif. fol. xxiiii. pa. ii. Cui a
stephano papa benedicif. fol. xxv.
pag. i. Clerū p̄tegit fol. xxv. Alia
eius gesta habentur fo. sequenti
Petrarche iiqua de gallis & galliis
existimatio. fo. iii. pag. ii
Petrus brochius v. eficus fo. lxxv
Petrus arago fo. lxxv
Pharamūsus primus frācorū rex.
folio ii. pagina. ii
Phara virgo. fol. xx. pag. i.
Philippus grossus q̄ dimissa vxore
pellicem duxit. folio. xliiii. pag. i.

Eius religiositas. fo. xliiii. pag. i
Philippus spuri⁹. fo. xlvi. pagina. i.
Philippus grossi filius equo detur
batus moritur. fol. xlviii. pa. i.
Philippi augusti gesta a fol li. vsq;
lviii. Cui⁹ egregiū facin⁹ hēf fo. liii
Philippo diui ludouici filio nubit
arragonū filia. fol. lxii. Cuius gesta
ponūtur vsq; fol. lxvi. q̄ cōsecratur
Philippus lōgus. fo. lxxi. & lxxii
Philippus pulcher. folio. lxxii.
Philipp⁹ valef⁹. f. lxxiii. vsq; lxxx.
Philippus burgūd⁹ margaretā flā-
dreñ. vxorē ducit. fol. lxxxviii. mo-
uet cōtra ducē cloestrie ibidē. Di-
cif audax. fo. xcii. cū carolo. vii. pa-
ciscitur. fo. cxxiii. pag. i.
Philipp⁹ austriae fidē p̄stat ludoui-
co. xii. ob comitatum flandrie. fo.
clxv. pagina. ii.
Picus rirādula morif. fo. clx. pa. i.
Pictaorū rebellio. fo. lviii. pag. i.
Piramydes i via dionysiana. f. lx. ii
Pipinus vide paulo ante pepinus.
Pōpa funebris calori. viii. f. clxiiii
Pōs maior p̄hisiēn dissoluif. f. lxxv
Pōtis magni p̄hisiēn ruina. f. clxviii
Pons audomarus capitur. f. cxxx.
Pōtisara ab anglis capif. fo. cxxiiii
Obsidetur rurlus. cxxvii
Porci aldenardū illecti. f. xcvi. p. i
Portus sancti symeonis. fo. xlix
Pragmatice s̄ctiōis capita. f. cxxv
Ei⁹ tollēde cōsiliū. f. cxlvi. pag. i.
Precepta diui ludouici. fo. lxiii.
P̄mōstrateñ ordo. fol. xlvi. pa. i
Prepositura parrhisiēn. fo. xcvi.
Pretextar⁹ circūuentif. fo. xi. Necaf
fo. xix. vbi de brunehildis morte
P̄cipū auaricia notaf. fol. xcvi. p.
ii. Et iniquitas. fo. C. pa. i.
Prodigia. fo. xxvi. & xxix. & cvi.
Prothadius italus cū brunehilde
cōsuetudinē habēs. fo. xvii. pa. ii
Prouocatio armigniaci ad regem
folio. lxxxvii.
Puella francie liberatrix ad carolū
regē venit Ioāna noie. f. cxvii. p. i.
Puyssiaceñ pugna. fol. xlvi. pag. i.
Pugna p̄tinax cū āglis. f. xciii. p. i.
Adegundis religiosa regina
folio. ix.
B Radulphus eligitur rex. fo-
lio. xxxix. pagina. ii.

Raymūsus occiditur. fol. i. pag. ii.
Reformatio cleri. fol. lxxiiii. pag. ii
Reges frācorū cur sint christianissī
mi primū dicti. fo. xxix. pag. i.
Regis istitutiōdi dissensio fo. xxxvii
consilium fo. xxxix. pag. ii
Regalie meminit. fo. lxxvii. pag. i.
Regalis montis mentio fit. fol. lix
pagina secunda
Reginaldus bolonieñ. fo. liiii. pa. i.
Regnacarus cameraceñ. fo. vi. p. ii
Remorum ciuitatis meminit fo. ii
pagina secunda
Remigiū meminit. fol. v. pag. i.
Renatus lotharingus Carolū bur-
gundum superat apud Nantiū. fo.
cliiii. pag. i.
Rhamburus ad cōiuratos legatur
folio. cxlii
Richardus normāniæ dux captus
opera p̄ceptoris liberatur. folio. xl
pa. ii. Amicā ducit. fo. xliii. pag. i.
Richardus anglus fo. liii. & lxii
Riona obsidetur fo. cxl. pagina. ii
Robertus diabolus fol. xxv. pa. ii
Roberti arthesii mors fo. lxi. pa. i
Roberti arthesii mētio fit. lxxxiiii.
pagina. i. cuius bona publicantur.
folio eodem. pagina. ii. & mors fo
lio. lxxviii. pagina. i.
Robertus rex litteratus & eius scri-
pta & mors. fol. xliii. pag. i.
Rochelle meminit fo. lviii. pag. i.
Rollo normān⁹ baptisaf fo. xxxix
Romilda. fo. xxvi. pag. ii.
Roritus normān⁹. fo. xxxv. pag. ii.
Rosebekensis pugna. folio. xcvi.
pagina prima.
Rothomageñ tumultus. folio. xl.
pagina. i.
Rothomageñ stultitia. folio. xcvi.
pagina secunda.
Rothomageñ ad ludouicū. xi. fo-
lio. cxlv.
Rothomagū obsidet Carolus. vii.
folio cxxxi. pagina. ii. Ingreditur.
folio. cxxxiii. pagina. i.
Rupes guidonis vbi crudelissimū
facinus p̄petraf. fol. xlvi. pag. ii.
Rustici sancti meminit. folio. iiii.
pagina secunda.
Sacerdos efficitur rex. folio
xxiii.
Sacerdos sacrileg⁹. fo. cxix

Tabula

Sacrilegii penā dāt milites f. 7 p. ii
 Salhardini decima. fol. li. pag. ii.
 Salafardi facinus. fo. cl. pag. i.
 Salberiensis apđ isulā fūdīt. f. lxxvi.
 Salis vectigal oritur f. lxxviii. pa. i
 Saliqua lex fo. ii. Terra. fol. lxxvii.
 Salicū eiectio. fo. cxli. pagina. ii
 Sāct⁹ audomar⁹ fit flādri. f. liiii. p. i
 Sanctus macharus. fo. lviii. pag. ii.
 Sctūs qntin⁹ recipit. f. cxlviii. p. ii.
 Sācti selerini obfessio. f. cxx. pa. ii.
 Sāguis riu⁹ tholose visus. f. iiii. p. ii
 Sarracenozi cāpaniā irruptō f. 36
 Satilia vrbs folio. xlix. pag. ii.
 Sauaricus. fo. lviii. pa. i.
 Saxones a clotario vincunt. f. xix
 Eis remittit tributū. fo. xxi. pag. ii
 Sedana ab āglis capitur. f. cxv. p. i
 Seditioes parthistorum fol. lxxix.
 & lxx
 Seditio in francia fol. xxiii. pag. i
 Sequane exundatio fo. lxxv. pag. ii
 Scacarii i parlamētū mutatio apđ
 rothomageñ fol. clxviii. pagina. i
 Scisma in ecclesia fo. cv. pag. ii
 Sculse sternū frāci fo. lxxvi. pa. ii.
 Scusa olim frācorū fuit. fo. c. pa. ii
 Scholasticorū parthisien tumult⁹.
 folio. xci. pagina. ii.
 Scholasticorū parthisien meminit
 folio. ciiii. Duorum suspensorū me
 minit fo. cix. pagina. ii.
 Scholā parthisien reformatio. fo.
 lio. cxxxvi
 Schole parthisien institutio. f. xxvii
 Vide vocabulum parthisien.
 Sforcie fuga & metus fol. clxvii
 Sicambria pxime alanos extructa
 folio. i. pagina. ii. Sicābri ibidem
 Sicilie regni mētio fit. fo. lxxv. pa. ii
 Sigiberti gesta. fol. ix. v. q. xv. tu
 multus in castris eius fol. x. Item
 fol. xix. vincitur
 Sigibert⁹ nascit q dū baptisaret ab
 amando respondet Amen. fol. xxi
 Sidonii scti meminit fo. iiii. pag. ii
 Simon de mōte forti fol. lvi. pa. ii
 Simplicii scti meminit fo. iiii. p. ii.
 Syrie expeditio. fo. liii. pa. ii. Syro
 rū perfidia in francos. ibid. m.
 Soracte mons in tuscia. fo. xxiii
 Sortes ex litteris sacris. folio. xi
 Spongia christi. folio. lx.
 Stephan⁹ papa pepino & ei⁹ poste

ritati benedixit. fol. xxv. pag. i.
 Stephan⁹ boyleus prepositus par
 thistorum. fo. lxi.
 Stephanus barbetus. fol. lxxix.
 Strategema bellicū. fol. cxxi. p. ii.
 Suitēses q & heluetii. f. ii. pa. ii. Eo
 rū bellū. fo. clxv. pagina. i.
 Sueffio diripitur. folio. cxi. pag. i.
T Abulæ Caroli magni. folio
 xxix. pagina prima.
 Talebotus anglus capitur.
 folio. cxvii. pagina. i. Eius facinus
 fo. cxxxii. Mors. fol. cxxxvii.
 Tartas oppidū. fo. cxvii. pag. i.
 Thassilo bauarus. fo. xxv. pa. i.
 Telū funi alligatū & iscutū militis
 pietū detraxit eū in foueā. fo. lvi
 Tempestas leua. folio. viii. & xii. &
 cvi. & cviii.
 Templariorū error. fol. lxx. pag. i.
 Terremotus apud viēnā. f. vi. p. ii.
 Terra saliqua. fo. lxxvii. pag. na. ii.
 Terraconese bellū. fol. viii. pag. ii.
 Theobald⁹ cāpan⁹. fo. lix. & lx.
 Theobald⁹ cāpan⁹ vicit. f. xlvi. p. ii
 Theodebertus normaniā incurfat
 fo. x. Fit eius dñs. fol. xvii. pa. ii.
 Theodeberto mettenli indicit bel
 lum. folio. xviii.
 Theodebertus fugit : cuius caput
 amputatum ad theodericum fra
 trem defertur. fo. xviii.
 Theodericus mettenlibus ifert bel
 lum. fo. xviii.
 Theoderici iudiciū. fo. vi. pag. i.
 Theoderici regis dol⁹. fol. vii. p. ii.
 Theodericus ignauus rex mona
 chus efficitur. folio. xxiii. pagina. i
 Fugatur & necritur ibidem.
 Theodorus massilien. antistes exu
 lat. fo. xiii. pagina. ii.
 Theodosii meminit. fol. ii. pag. i
 Thefaurum regiū andegauus sum
 pfit. folio. xcii.
 Tolletū a frācis capit. fo. vii. pa. ii.
 Thomas virac⁹ āglus. fol. lxxxviii.
 Thome de marla sacrilegia. f. xlvi
 Theogorus. fo. ii. pagina. i.
 Tornaci meminit. fo. iiii. pa. i. Re
 cipitur a b heste. fo. lvii. pag. i.
 Touqua arx ab āglis capit. fo. cxii
 Treuerorū meminit. fo. ii. pag. i.
 Tribulatio respiscere monet. f. xii.
 Tributū remissum laxonib⁹. f. xxi.

Alphabeticā.

Trimolus capitur. fol. cxxi. pag. i.
 Tunichii diuus Ludouicus morit.
 folio. lxiii.
 Turci debellantur. fo. cv. pagina. ii
 Turci vincuntur. fo. xlix. pagina. i.
 Turci debellatur. fol. lii. pagina. ii.
 Turlupinorū supstatio. f. lxxxix. p. i
 Thuringos sibi clodio adiecit fo
 lio. ii. pagina secunda.
T Allis samarii conuerso fa
 cta terribilis apparitio. fol.
 lxxix. pagina. i.
 Vallis ruelli castrū diruit. f. liii. p. ii.
 Valdo & valdeuū heresis. fo. li. p. i
 Vastiniū frācie addit. fo. xliiii. p. i.
 Vantadorū capitur. fol. ciii. pag. ii
 Vbii q & coloniēses. fo. i. pag. ii.
 Vestigaliū exactio. fol. xcii. pag. i.
 Eorū tollēdorū per heremitā ad
 monitio. folio. cii.
 Vedastus. fo. v. pa. i. & fol. vii. pa. i.
 Venetorū fit mētio fo. xxix. pa. i.
 Venerādi sancti meminit f. iiii. p. ii
 Veneficii procuratio a burgundo
 folio. cli. pagina prima
 Vernoliū frācis aduenit f. xlvi. p. i
 Vernoliēn pugna fol. cxv. pag. ii
 Vernelium captum per multitem
 folio. cxxix. pagina. ii
 Vicēnarū factus f. lli. pag. ii
 Victoria egregia fo. lvi. pag. ii
 Victorie monasteriū fo. lvii. pa. ii
 Viēna obsidetur fol. xxxvii. pa. ii
 Vino iponiū vectigal f. lxxxix. pa. i
 Vincētii scti reliquie recipiūt & mo
 nasteriū extruitur i sctō germano
 de prato extra parthisiū t. viii. p. ii
 Viromādia philip po restituitur fo
 lio. li. pagina. i
 Virus capitur fo. cxxxiiii. pagina. i
 Visū in morte dagoberti f. xxi. p. ii
 Visum caroli calui. fo. xxxvi. pa. ii
 Visum de philippo augusto nascia
 turo fo. li. pagina. i.
 Vyandali & eorum origo fo. xxiiii
 Vincuntur fo. xxxv. pag. ii.
 Vyarmacia ad rhenū fo. xxxi. pa. i
 yuetoti regni initium. folio. ix.
 zacharias pōtifex Pepinū preficit
 regno francorū. fol. xxiii. pag. ii.
 zeelandiq meminit. folio. c. pag. ii.

Finis repertorii alphabeticā.

Tabula regum francorū quorū gesta in hoc cōpēdio describūtur.

CIn primo libro contenta. Francorū origo: & quare franci dicti sunt: & qui eorum fuerūt duces priusq̄ galliam appeterēt. Folio. i.

Primus francorū rex.

Pharamondus: q̄ auctor fertur extitisse eius legis quā frāci saliquā appellāt: vt narrat folio. ii. pagina. ii.

Secundus rex.

Clodio capillatus. fol. ii. & pagina ii. Vbi habētur galliarū diuisiones regiones & oppida vsq̄ ad fol. iiii.

Tertius rex.

Meroueus: & childericus cui⁹ tpe gillo romanus frācorum rex loco eius cōstituitur. folio. iiii. pagina. i.

Quartus rex.

Clodoueus prim⁹ rex christianus vbi de gondobaldo burgundie rege: & de crotilde seu clotilde mentio fit. deq̄ sanctis vedaſto & remigio: de āpulla sacra: de liliis celo delatis: & de auriflāma: de viennæ obſidiōe: de certo iter idicāte: de q̄busdā ostentis: de alarico gotho: de anastasio imperatore: de regnateo cameraci dño & de ei⁹ p̄tidis subiectis dolo a Clodoueo illuſis: de p̄digiis tpe mamerti viennēſis epi viſis: Deq̄ aliis multis cōpendioſe narratur. foliis. iiii. v. & vi.

Quintus rex.

Childebertus cui⁹ tpe frāci tolletū in hyſpania gothos p̄sequētes ceperūt: vt habetur fo. vii. pagina. ii. Et de reliquiis. S. Vincētii. fo. viii.

CIn ſecūdo libro cōtenta.

Sextus rex.

Clotarius prim⁹: vbi de paſchatis controuerſia: de tēpli diui martini cū conobaldo exuſtione: de crani rebelliōe & ſupplicio: & de principio regni yuetoti mentio fit foliis. viii. & ix.

Septimus rex.

Aribertus qui & Therebertus. fol. x vsq̄ ad. xvi.

Octauus rex.

Chilpericus primus ſueſſionū rex vbi de gontrano aurelianorū rege & de fredegonda multa dicūtur a fol. ix. ad. xiiii. Folio autē. xiiii. qd

comes ſit ostenditur.

Nonus rex.

Clotari⁹ ſcds: vbi iterū de gōtrano & fredegonda. fol. xvi. vsq̄ xvii.

CIn tertio libro contenta.

Clotarii ſecūdi reliqua gesta. foliis xviii. xix. & xx.

Et ibi de brunechilde multa Et de dagoberti regis filii natiuitate De q̄ ſcti dionyii ſociorūq̄ eius reuelatiōe. De attile ſerui fidelitate. Et de ſancti Fiacrii ſcoti in franciam aduentu vsq̄ in finem folii. xx.

Decimus rex.

Dagobert⁹ vbi de fundatiōe ſancti dionyii: & reſpōſo infantis dū ab amādo baptiſat. Et de lēdito ſeu edicto: hoc eſt de nūdinis ſcti dionyii quō inſtitute ſunt. Et quō tēplū ſancti dionyii a xp̄o dedicatū ſit. Et quale viſum in morte dagoberti anſoaldo piſtauēſi ep̄o reuelatum. foliis. xxi. & xxii.

Vndecimus rex.

Clodouē ſecūdus quē nōnulli ludouicū vocāt nāſcitur fol. xxi. reſgnat fo. xxii. pa. ii. vbi de caritate anonæ in frācia: de regis caſu dū brachiū ſcti dionyii auferre conat

Duodecimus rex.

Clotari⁹ cui⁹ meminit in principio folio. xvii. & de ebroyno. fol. xv.

Decimustertius rex.

Theoderic⁹ rex ignau⁹: & reliqua de ebroyno. folio. xxiii. pag. i.

Decimusquartus rex.

Childeric⁹ & ei⁹ mors. fo. xxiii. pa. i

Decimusquintus rex.

Theodericus q̄ decimustertius rex poſitus eſt: iterū ex monacho rex factus. folio eodem. pag. ii

Decimusextus rex.

Clodoueus tertius folio. xxii.

Decimuseptimus rex.

Childebertus. folio eodē. & xxiii.

Decimuoctauus rex.

Dagobertus ſecundus. ibidem.

Decimusnonus rex.

Chilperic⁹ ex ſacerdote rex fact⁹ q̄ daniel añ dicebat. fo. eodē. pag. ii.

Vigēſimus rex.

Theodericus. folio. xxiii.

Et de carolo martello. devvādalis & eorū origine. Et de cario mano

q̄ religionē p̄fiteſ. Et de mōte ſo racte in tuſcia. folio. xxiii

Vigēſimus primus rex.

Pipinus ex maiore dom⁹ rex fact⁹ fo. xxiii. pagina. ii. Vbi paulo poſt id eſt folio. xxv. de iſtitutiōe parlatiōe: & de bello aquitanico habet.

CIn quarto libro cōtenta.

De filiis pipini & de priuilegio in ueſtitute eccleſiarū & inſtituēdi romanū pontificē francorū regi cōceſſo. fol. xxvi. pag. i.

Vigēſimus ſecundus rex.

Carolus magn⁹ imperator & rex. folio. xxvi. Vbi etiā de pariū francorū origine: & ganelonis p̄ditōe mōti fit Folio autē ſequēti de iſtitutiōe ſchole Pariſieſis. Et de eccleſiaſticis officiis q̄dā notatu digna. De p̄digiis exceſſum Caroli magni p̄cedētib⁹. de theſauro. de epytaphio: & de dignitate ei⁹: vñ q̄ meruerit frācorū reges chriſtianiffimi vocari mētio fit vsq̄ ad folium. xxx.

Vigēſimus tertius rex.

Ludouicus pius impator & rex. folio. xxix. ſed fo. xxx. cōtra faſtū p̄latoꝝ nōnulla dicūt. Deq̄ normānis & eorū p̄cipe. Folio aut. xxxi & pagina ſecūda oſtēdit vt honoris ſedes peſulētiae cathedra recte dicatur. Et de agro mēdacioꝝ: & aliis p̄ſimis vsq̄ ad foliū. xxxiiii.

CIn quinto libro cōtenta.

Vigēſimus quartus rex.

Carolus caluus imperator & rex. fol. xxxv. Et ibi mirabile bellū iter fratres. Folio aut. xxxvi. pa. ii. narratur viſum Caroli calui. & comitatus ſlandrenſis initium.

Vigēſimus quintus rex.

Ludouicus balbus imperator & rex. folio. xxxvii. pag. i. Vbi de aduētū Iohānis pape in frāciā mentio fit.

Vigēſimus ſextus. & xxvii.

Ludouic⁹ & Carol⁹ reges ludouici balbi ex ſcorto filii. f. xxxvii & 38.

Vigēſimus octauus rex.

Ludouic⁹ nihil faciēs. fol. 38. pa. ii.

Vigēſimus nonus rex.

Carolus ſimplex. fol. xxxviii. vbi de eudone andegauēſi caroli ſimplicis tutore: folio autē ſequēti de

normānorū appellatōe: & origine.
Trigesimus rex.

Radulphus: quē Carolus in regē al-
fumi p̄misit. fol. o. xxxix. pagina. ii.

Trigesimus primus rex.

Ludouic⁹ Caroli simplicis fili⁹. fo-
lio. xxxix. pag. ii. Vbi mirabile pro-
digiū narratur: & heberti viroman-
dorū comitis suspēdiū fo. xl. pa. i.

Trigesimus secundus rex

Lotharius ludouici filius. fo. xli

Trigesimus tertius rex

Ludouic⁹ q nulla re clarus cōpēdiū
sepult⁹ est: vt habetur fo. xlii. pag. ii

Trigesimus quartus rex.

Carolus: quē hugo capetus regno
expulit: quo circa in regū catholo-
go a quibūsdā nō ponitur. fo. eodē

Trigesimus quintus rex

Hugo capetus qui regnū vsurpauit
fol. eodē. Et ibi de gelberto philo-
sopho: quē magiæ sciētē dicebant

Trigesimus sextus rex

Robertus vir litteratus & apprime
religiosus. folio eodem

Trigesimus septimus rex.

Henricus hui⁹ nois prim⁹ q & bur-
gundriæ ducatum tenuit: vt recita-
tur fol. xliii. pag. i.

¶ In sexto libro contenta.

Trigesimus octauus rex

Philippus eius nominis primus. fo-
lio. xliiii. Vbi biruriges & vastiniū ad
regnū francie accedunt

Trigesimus nonus rex

Ludouicus grossus: de cuius coro-
natione quo loco debeat fieri con-
tendit. fo. xlv. pagina. i. sed pag. ii
Bellū ab anglia mouet/ Et crudele
facinus i rupe guidonis narra. Se-
quenti folio Balduin⁹ flādrus ma-
le curato vulnere diem obit. & auri
flamma panditur. Motus fit cōtra
comitem in flandria. Quorūdam
quoq; ordinū origines & incremē-
ta recitantur. fol. xlviii. pagina. i.

Quadragesimus rex.

Ludouicus iunior. fo. xlviii. pag. 1.
Vbi de iohāne de t̄pibus mētio fit
pagina. ii. Itē de expeditōe in hie-
rusalē: sequenti folio & egregiū im-
peratoris cōrardi factū memorat.
fol. l. vbi etiā doceat quare henricus
anglus normanniā/ andegauia/ ce-

nomāniā/ & turoniā obtinuerit

Quadragesimus primus rex
Philippus augustus: & de ostēto añ
eius natalē viso. Deq; iudeorū p̄fi-
dia & expulsione. Et hallarū pari-
sienfiū cōstructiōe. fol. li. Sequenti
aut lutecia parisiōrū lapidib⁹ ster-
nitur. fol. vero. liiii. Sanctus audo-
marus comiti flandrēsi aduenit Et
ordo sanctæ trinitatis p̄ reuelatio-
nē instituit. Heretici vincūtur: iter
quos almaricus/ vt habetur fol. lv.

¶ In septimo libro cōtenta.

Quadragesimus secundus rex
Ludouic⁹ sc̄ti ludouici p̄r. fol. lviii.

Quadragesimus tertius rex.

Diu⁹ Ludouicus q Tunicii mortu⁹
est/ de quo foliis. lix. lx. lxi. lxii. &
lxiii. vbi de pastorellis/ de legibus
bonis a ludouico latis/ de carmeli-
tis eius præceptis & aliis multis.

Quadragesimus quartus rex

Philippus diu⁹ ludouici fili⁹ q par-
pigniāci mortuus est. fol. lxiiii.

Quadragesimus quint⁹ rex.

Philippus pulcher. fol. lxiiii. & fol.
lxvi. pag. ii. de flādrici comite a re-
ge cū filia capto. fo. sequēti: de frā-
corū apud curtracū interitu. folio
aut. lxviii. de flāmingorū clade/ &
folio. lxx. de templariōrū errore &
de lugdunēsis archipresulis pena.

Quadragesimus sextus rex.

Ludouicus hutinus. folio. lxx.

Quadragesimus septim⁹ rex

Iohannes octo dierum rex: cuius
parua mentio fit. folio eodem

Quadragesimus octauus rex

Philippus longus. fo. lxxi. & lxxii.
vbi de flādrēsiū rebellione/ de pa-
storū latrocinii/ deq; leproforum
& iudeorum maleficiis & pertina-
cia multa differuntur.

¶ In octauo libro cōtenta.

Quadragesimus nonus rex.

Carolus pulcher folio. lxxii

Quinquagesimus rex.

Philippus valesius. fol. lxxiii. vsq;
lxxx. q bellū in flāmingos mouit.
Vbi etiā de Edouardo āglorū re-
ge qui regnū petebat/ & de calefio
ab eo capto mentio fit. folio autē
lxxiiii. pa. ii. de comite arthesio sed
fo. lxxv. de arteuilla: de haricurriæ

comitatus origine meminit/ & se-
quenti de frācorum apud sclusam
interitu. fol. lxxvii. de causa regni
ab edouardo vendicandi.

¶ In nono libro contenta.

Quinquagesimus prim⁹ rex.

Iohānes quē richard⁹ in pictauiā
superatum cepit. fol. lxxx. vsq; ad
lxxxviii. vbi cōtinue habet de pa-
risiorū seditione/ malleis/ capucio-
lis/ & nauarri regis factionibus

Quinquagesimus secundus rex

Carolus quintus a folio. lxxxviii.
vsq; xci. Cui⁹ cōstitutōes de filio-
rū in regnū successione habentur.
folio. lxxxix. pagina. ii.

Quinquagesimus tertius rex

Carolus sextus. fol. xci. vsq; Cxv.
vbi de ceruo cū torque aureo iūe-
to. folio. xciii. pag. ii. de flāmingo-
rū aut cede apud rosebequā/ & de
mercatorū parisiensium p̄positure
suppressione/ & nauarri regis ter-
ribili sed digna morte suis locis no-
tatum est. deq; regis furia.

¶ In decimo libro cōtenta.

Quinquagesimus quart⁹ rex

Carolus septim⁹ q āglorū frācia ex-
turbauit. folio. cxv. vsq; ad folium
cxxxix. Vbi de iohannæ puellæ
egregiis facinorib⁹/ de normāniæ
subactiōe/ deq; aliis multis i mar-
ginibus notatum est

Quinquagesimus quint⁹ rex.

Ludouic⁹ vndecimus. fol. cxxxix.
& xxii. sequētib⁹. vbi de Carolo
Burgundo apud nantiū occiso/ &
de oib⁹ comitib⁹ flādrici mētio fit

¶ In vndecimo libro cōtenta

Quinquagesimus sextus rex.

Carol⁹ octau⁹/ Qui remissa ad ma-
ximilianū patrem Margareta au-
striæ. Annā frāncisci britonū ducis
filiā vxorē cū britonū ducatu ac-
cepit. Et expeditionē Neapolita-
nam pegit/ eius mors & pōpa fu-
nebris/ a fo. clxi. vsq; clxv.

Quinquagesimus septim⁹ rex

Ludouicus duodecimus q demissa
Iohanna Ludouici. xi. filia. annam
Caroli derelictā duxit/ cuius gesta
& Mediolanē expeditio habentur
a fo. clxv. vsq; in finē cōpēdiū.

Finis tabulæ. Deo grās.

In gallorum annales a reuerendo patre Roberto Gaguino
statim edendos bene d. cti montenati præludium.

Non potuisse quæq̃ superioribus sæculis gallorum indytæ gentis fortia facta
digne satis recensere semper ipse putauit: quandoquidem res quædam sacra
religiôsæ nationis gesta retexere: & quæ virû singulari arte virtute & religione præ
stantissimû desideraret. Verum de industria ad hoc vsq̃ æuum ipsa hæc nostra gal
lia difficilẽ hanc prouinciã superis volentibus in Roberti humeros reiciẽdam
sapienter curauit: quem ingenti spiritu/tuba vehementer insonãtem. populum se
pe victorem (francum dico) præstanti corpore & armis militem cantatum ire expe
ctamus. Decuit enim Roberto sacundissimo viro rerum franciæ archanarum cons
scio ordinis quoq̃ sacratissimi maximo antistiti: hoc ingens opus: & quod sacrum
dixerim referuatum iri. Profecto sacrati francorum reges celesti oleo delibuti: hunc
multis sæculis postulabant: quem deorum dono nostra hac tempestate tandem na
cti sunt. Ergo auspiciis tuis vir omnium præstãtissime gallia suo Marte ferox orna
taq̃ torque decoro in gentibus & nationibus efferetur. Animosum quoq̃ eius pe
ctus & vox terribilis vbicq̃ audietur: nec sinet longius clarissima sua gesta in nubis
obsuro latere. ipsum martialis populi præclarum facinus: iam iam indignabûdum
nube discussa erumpet: & quo diutius deorum iussu in obsuro delituerit tãto ve
hementiore sono & fulmineo igne exteras nationes attonitas reddet hominumq̃
adacto fulgore perstringet oculos. Fabulatur præclarus romanæ historiæ scriptor
Martem cum rhea virgine vestali conuenisse. Hoc quoq̃ adiciendum foret roma
næ gẽti propter mulierem libidinôsã & turpia obstinata mente rogantem numã
affuisse. Verû secus hic martialis fauor francis semper affuisse creditur. Quippe qui
animoso pectore menteq̃ generosa deus delectatus: totum ferocis audacisq̃ franci
animum inhabitat: pectus quoq̃ generosum ad bella edocet. Familiaritatem idcir
co romanam quam stupro incestu & muliere contaminata effecerat ipse Mars iam
pridem damnauit. Quo factum est vt nullus olim exercitus cuiusuis imperator cû
alieno rege consistare sine gallica strẽnuitate auderet. Sed iam virum eximio quo
dam genere & singula dignitate præstantẽ video. Qui (vt cû marone loquar) Aere
ciere viros Martemq̃ accedere cantu: præsto est. Hic est gneator ille tubicen cuius
desiderio tãtopere gallia flagrabat: quẽq̃ fortissimus quisq̃ miles gallus obreslan
do imprecatur: non sinat longius suam gloriam atra nube latere. Eya ergo belli gal
lici fragorem: francorum fulmen & ignes quisquis es audito: pari quoq̃ spiritu a vi
ro antistite præclara gallorum facinora te auditurum speres quantus animus gallis
semper inest. Expectate diu tãdem venisti roberte qui virorum pugnas e suggesto
altissimo & quod neminem antea ascendere licuit nobis in pulpito sedentibus pro
nunciaturus es. Ipse sane foelix qui nec vocis sono neq̃ materiæ foelicitate liuio infe
rior in populo effereris. Sed iam opere prædictum esse existimo: sonoram Roberti tu
bam & qui acies splendentes ad pugnam instructurus est: audite.

Roberti Guaguini ordinis sancte tri-

nitatis generalis Ministri in nouā cōpediū de francorū gestis editionē præfatio.

Quāquā minimū est quod

vel agēdo/vel scribēdo/mea hūilitas pōt: iuenit nihilomīs
 n^oi me liuor qd̄ mordere tētauerit: dū iter frācorū res multū
 pharie preclaręq; gestas ipse versat^o sūpsi cōpediū cōprehē-
 dere qd̄cūq; de his eximiū lectitāsem. atq; sic egit emulator:
 quasi tā late patētia regū & gētis facinora (q̄ ppetua oratio
 ne illustrāda erāt) breui curriculo/ & per angustissimū tramitem/ pertransisse me
 arbitrarer/ eo præsertim stilo & dicēdi genere cui & elegātia & latina deesset ve-
 nustas: quas ī scribēdis historiis virtutes gall^o scilicet auctorvix villo tpe cōprehen-
 dat. Sed his maleloquētiū susurris & si ipetitur me itelligerē: laboris tamen neq;
 operis pœnituit. Quin illud nō temere me sperem assecutum: vt francorum histo-
 riam in apertum prodiderim. quæ sub vno aspectu tota a nemine scriptorū haete-
 nus fuisset oculis exhibita legentium. Quo fit: vt si iis qui quorūdam acta vel prin-
 cipantium vitas vno vel altero tempore singuli singulas tradiderūt laus tribuitur
 non inferiorem demeruisse me gratiam/ sine arrogātia contendero: qui ab initio
 franci principatus ad hanc vsq; ætatem dissipatarū rerum annales in vnū pro-
 pe manipulum cohibui. Qui nec pressus (vt susurro ait) nec agustus est ita: vt in-
 trosipientibus/ quibus mediocris est notitia litterarum/ lumen desit. Sed ignaris
 & ingenio lippientibus sua ignorantia non succūta narratio scriptoris officit. Est
 enim his idem quod stomacho defectis: quos solidus & virilis cibus torquet & te-
 nuī iure vix alitur. Illi vero qbus mens torpet & ignoratione caligat/ ad quodq;
 min^o vsitarū vocabulū cōmētariorū faces desiderāt. Cæterū latine locutiōis splen-
 dorē (q̄rū italis auctoribus verbosus aliq; dat) tamen si mihi non arrego: sinat vel
 gallus habere se cōterraneū & ciuē q̄ absterfa paululū barbarie res suæ gētis nul-
 la principis munificētia puocat^o/ tolerabili ofōne p̄scripsit. Ab hac enī nra (qualis
 cūq; est) lucubratiōe: audaculus quipiā exurget laxare quæ angustia sunt/ & q̄ ru-
 diora censebit abstergere. q̄q; (ab eūte e terris carolo octauo) ad priorē nrī cōpediū
 editionē p̄ multa adieci. quorū cognitio sicut rerū narrationē suis locis āpliauit: ita
 benignū poterit oblectare lectore. porro illud facile dilueri: quod exter^o calūniator
 falso affert: me ī frācorū/ q̄ in hostiū aut alienigenarū ptē pp̄liorē esse. Quo er-
 rore me proten^o absoluet/ qui sincera frōte hec lustrabit. Sic enī secūdum historię
 leges veritati studui/ vt auctorib^o: quorū traditiōes sum secut^o/ fides magis q̄ nos-
 bis haberet. Et mēdatio dari ipiū est: q̄ (paucis ad nostrū iſtitutū nō cōducētib^o
 de industria præteritis (capita rerū fideli transcurso atq; ordine excerpta ī vnū: cor-
 pus sicut cōpediū natura fert cōtraxi. Qui enī coronas florib^o cōtexit nō oīs gene-
 ris flosculos cogit: sed eos tātū q̄ colorū varietate specie & decorē ostētāt. Aequ^o
 ergo lector nō vniuersam historie francorū magnitudinē conscripsisse me existi-
 met: sed per immensa rerū gestarū spacia conducibiliora selegisse: quę cōpediū
 & veritati quadrent.

Roberti Gaguini ordinis Sanctæ trinitatis de redemptione captiuorum generalis
Ministri de ordine & gestis francorum Compendium ab eo nouissime ampliatum &
diligenter emendatum.

Francorum
origo

Sycambria

Alani

Francorum ap-
pellatio

Marcomirus
Symo & Ge-
nebaudus
Francordia.

Sycambri.
Vbiq

Franci (vt plerumq; alia nationes) a troianis pdisse gloria-
tur Quib⁹ ob raptam a paride helenam in exilium actis/ pars ad
meotydē lacum quē tanais ifluit proxime alanos/ fraciōe
duce cōfedit. vbi ex nomine ducis appellatiōe suscepta: sy-
cambria sibi nō mediocrē urbē pānonis finitimā extruxerūt
Quā lōgo post tēpote cū euersam gothi reliquissent: alterā
in proximo colle a se cōditā vsq; ad valētiniani iunioris
cū gratiano fratre in occidēte iperavit atate icoluerūt. vnde & ipsi quoq; a valēti-
niano ob hāc quā subiicim⁹ rationē exacti sūt. Descidētib; ab iperio Alanis/ cum
propter paludis altitudinem aduersus inuadentem romanum facile se tuerentur
alani: accitis ad auxiliū francis/ valētinianus annui quem romanis pendebant cē-
sus in decem annos remissionē proponit: si rebellantes alanos in eius dictionē ad-
gissent. Quā spe erecti franci (cum paludis essent frequēti traiectu affueti) negociū
repperūt: ductisq; in alanos copijs lacum superāt: & feroci strage alanos reddūt
imperatorī audientes. Quā victoriā francos/ id est feroces/ a valētiniano appella-
tos nonnulli tradunt: alijs cōtendentibus remissione tributi/ & libertate accepta
francos hoc est liberatos dictos esse. Ipse magis his accedo quī a francione nomen
fortitos autumāt. Nā posterior hāc appellatio gētis antiquitati nō cōuenit quā
ante constantini primī imperiū bellacissimā fuisse non dubium est. Et Aurelianū
imperatorem quī constantinum præcessit/ francos in triumpho duxisse flau⁹ vo-
piscus memorie reliquit. Quin valētinianus superior saxonos in frācorū finib⁹
auctore paulo dyacono debellauit. Quē omnia antiquioris sunt originis argumē-
ta q̄ vt a iuniorē valētiniano frācos primū dictos esse putemus. Nemo tamen mi-
hi certus auctor lectus est quī tempus eius nominis constanter tradat. Nec ipse gre-
gorius turoneū gentis initium satis nouit: cum sulpiriū alexandrum testem citet/ a
quo francorum regum vera origo ignorata videatur. Et ciceronis ad atticum ex-
tat epistola vbi franconū nomen inducitur. Quod ad francos pertinere nō pauci
contendunt. Quāobrem nō temere credi potest/ gentis appellationem longo ante
valētinianum tempore extitisse. Levati tributo franci cum urbem suam: tum vi-
res animūq; firmauerunt. ita vt exacto decennio/ dū ab illis sensum repetit impe-
rator/ exactori pensionem detractarent. Hic bello exorto/ quum pauci plurimis
agre resistunt/ valida valētinianus manu francos expugnat. Neq; hoc dispendio
libertatem gens animosa neglexit. Sed coacta raptim ciuium multitudine: traiecto
hystro/ duabus marcomiro/ Simone/ atq; genebaudo/ multis per germaniā ha-
bitis victorijs/ ad rhenū fluuium se cōtulerūt. vbi etiā nū francordia nō cōtemnē-
dum oppidum visitur: francorū opus atq; ad tempus sedes. Verum cum hāc de
sycambrijs & francorū exortu constanter narrantur: suboritur mihi/ ex caesaris sen-
tentia non sine ratione dubitatio. quī gesta in galliis a se bella litteris mādans/ sycā-
bros ait ad vltiorē rheni orā/ proxime vbios/ id est coloniēses/ ea tēpestare icole-
re: eosq; aliquñ ausos gallias enauigato rheno icurrisse: suppedialq; aduersus cesarē

gallis misisse. In illos p̄opterea nouisse: vt terrore nominis romani quietos germanos redderet. sed mox ad primū nunciū sycābros in siluas penitus abiisse. Atq; ita incensis eorū agris ad vbios se iterū retulisse. Deinde cū ariouistum fugientē queri diligenter iubet/ atq; eburonū res depopulari cuius liberū esse preconis voce permittit: præde occasione suscepta: sycambros flumine transmissio incredibili celeritate duobus equitum millib⁹ coactis ingētem ex eburonib⁹ prædā sustulisse. Tradit item strabo sycābros rheni accolas fuisse. eosq; iuria belli tacuisse quod a plerisq; germaniæ populis aduersus drusum/ duce molone sycābro gestū est/ de quib⁹ triūphum duxisse drusum/ & inde germanici. cognomē accepisse i romanis hystoriis lectū est. Igitur cōstat sycambros iā pridē ante valentiniani tēpora in germania proxime rhenū cōsedisse. & nō ab eo primū sedib⁹ esse eiectos. nisi forte quis putat: hos ab illis diuersos esse quos sycambriā urbē ad meotidē struxisse supra memorauī. Quod & ammonius tradit i ea hystoria/ quā suo abbati dicauit scribens torgorū vna cum francione troia abeūtem thraciā petiisse. & ab eo thorgorū gētem nomē esse sortitā. subq; philippo atq; alexādno posteros illorum militasse. Vt cūq; res se habet: neminē tamē nostratiū scriptorum hæc animaduertisse miror. Sed propositā nobis breuitatē persequamur de rerū serie vtilissima queq; excerptes. Grassantibus in germania francis & caeteris aliquot in suam potestātē receptis: theodosius qui imperio præerat eius rei certior factus nāma & quintino militū prefectis mandat francos adoriantur/ data illis forti militum manu. Qui cōmisso acerrime prelio fusi eracliū & iouinianū ex theodosii duabus sibi accerunt. Quorū aduentu redigentes pugnā cū ad frācos victoria inclinaret: eraclius & iouinianus fuga salutē quesierūt. Tantā in eo prelio stragē romanos accepisse traditur vt post ea franci formidini finitimis esse cœperint: omis tributi exactione liberati. q̄q; bocatus quidā locorū vbi sycambri confederāt administrator ad romanos se recipiens/renouato bello francos partim fuderit/ cū reliquis pacem firmans. Est treueris. ~~cū benana potens titulus: cui præerat. Lucius patricius roman⁹~~ cuius vxorem quā lucius galliæ bellicæ præses prostituerat: consiliū capit transferende ad francos ciuitatis: remq; felici euentu exequitur. Potiti vrbē franci: cum angustati sedibus proferre terminos percuperent: pars se alio conferre statuit triūq; & viginti milium manum ybro duce educentes relicta germania in penitiorem galliam irruerunt ad sequanā vsq; fluuiū omnia percurrentes. vbi agrorum & fluenti amoenitate oblectati stationem habuere. Pudet me hoc loco ignoratiæ hystorici (vt ita dicam) chronicari/ qui impressam iam dudum hystoriam carolo octauo dicauit. Scribit enim ille reū & temporū nō satis gnarus. Francos cum ad sequanā ripā constitissent luteciā parisiōrū exedificasse ante christi natalem tercētū nonaginta quinq; annos: eamq; habitasse anno a derelicta sycambria ducentesimo septuagesimo supra mille. In qua re bis erratum esse perspicuum est temporū supputationem non ignorati. Itaq; si pulsi a valentiniano sycambria franci luteciam condiderunt: qui fieri potuit: vt rebellantem luteciam cesar in deditiōnem acceperit: quem minime dubiū est quadingentos & decem fere annos Valentinia precessisse: Aut quomodo verum est ante christi aduentum tercentum nonaginta quinq; annos luteciam condidit a francis potuisse: qui nondum sycambria exclusi galliam nondum somniauerant quinq; post amissas sedes diu per germaniā vagi post multa tandē sæcula ad rheni ripas se cōtulere: Sed viderit Chronicari⁹ q̄

Sycambri

Thorgorus

Theodosius

Treueris

Franci in galliā irrupentes

Sequana.

Error cuiusdam

Lutecia parisiōrum

aveſo diſtantia turpiter ediderit. Mihi quidē vera frācorū origo noīe cōperta eſt
 Selliōnis ad ſequanā tēpore nemo in francis regiū nomē aſſumpſerat. Prim⁹ om-
 nium marcomirus dominationē in francos accepit. quē a priamo troiano rege lō-
 ga generis ſerie prognatū ſumma veneratiōe franci obſeruabant. Hic preterquā
 muro valloq; munire vrbes nihil illuſtre geſſit. Sed erat illi filius pharamundus
 corpis & animi p̄ſtantia inſignis. Hunc ex patris cōſilio primū ſibi regē p̄ſtituunt
 regēdī permiſſa ſibi poteſtate anno ſalutis. ccccxx. Qua modeſtiſſime adminiſtrata
 vndecimo poſt acceptū regnū anno morte abſumpt⁹ eſt: relicto clodione filio re-
 gnī herede. Hic pharamūd⁹ auctor fertur extitiſſe legis q̄ ſaliqua a frācis appellat,
 Nā cū ad rhenū vſq; pueniſſent: ſerisq; morib⁹ viuerēt: q̄tuor ex ſycambriſ ſpecta-
 tos p̄ceres ſelegit q̄ populo legē ferrēt: vſugaltū: loſogaltū: ſologaltū: & viſoga-
 ſtū q̄ cōmuni gēris & p̄cerū auctoritate freti legē p̄ſcribere/ quā pharamūd⁹ pro-
 mulgauit ad noſtrā vſq; etatē nominatiſſimā a loco vbi cōdita eſt dictā quidā af-
 ſeuerant. Nec deſunt qui a ſale deriuatā eſſe tradunt Nā ſicut ſibi condimētum cu-
 ſtoſq; ſal eſt: ita ſaliqua lex francorum morib⁹ condimētum extitit vite melioris.
 cum ante editā legē incōpoſite viuerēt nihil ſatis tēperanter operātes. Hic clodio
 a promiſſo capillo capillatus dictus: augendi regni deſiderio cum adhuc i ger-
 mania auguſtis finibus arctaretur: thuryncos ſibi finitimos ſuā dictioni adiecit oc-
 cupato diſhargo oppido vbi regni ſede conſtituta cum iam per gallias romana
 vis laberetur: ſolisq; belge imperium ſeq̄rētur: in galliā bellicā exploratores mittit
 Nam illa tēpore lugdunum burgundi aquitaniam gothi ſubiugarant. Eſt
 enim gallia triplex Bellica Celtica Aquitania. que omnis rhenō amne: alpiſ;
 pirene oceanōq; britannico ſepta eſt Prima a fluminibus ſequana atq; matrona
 incipiens ad rhenum ſeptentrionē verſus & partim orientē terminatur. Ab occidē-
 te clauditur oceano. In qua hæ ſunt primarię ciuitatis Agrippina collonia. Tra-
 iētum maguntia. Treueris Cōfluentia. Argentina que & ſtraburgus Basilea. Cō-
 ſtantia. quæ vitudura quondam nuncupata: a conſtantio conſtantini patre con-
 ſtantie nomē habet. Heluetiorū pagi quos hec etas ſuitenſes vocat: non procul a
 monte ſura vbi diuī claudii monaſteriū apprime venerabile eſt quorū opa franci
 reges in bello etiānū vtuntur. Iuliaci ducatus & comitatus Cliuēſis. In quo iſignia
 oppida ſunt. Embrica. Rees. Vueſalia. Calcar. Et ducatus gheldrie cuius primari-
 um oppidum eſt Nouimagiū cætera ſunt. Armem & Vualaf. Diuiditurq; ab hol-
 landia eſtuario maris Leodouiū Haſtalū. Hoyū Dinantū. Bouina Bruxellæ. Ni-
 uella anturpia. vbi emporiū eſt belgiſ nō ignobile Berga Machlīntia. Louaniū. lit-
 terarum gymnafiū. Boſcuſducis. Mons in hanonſā. Valécine. Auenna a ludoui-
 co vndecimo deſolata. Quēnenyum comitis Gandauū. Aldenardū. Bruge: quas
 geforiacū nauale ptolomeus appellat. Scluſa. Curtracum. Tenereomonda. ypre.
Tornacum. Inſula. Orchie Duacum Sanctus audomarus. Gratuelingua. Oſtenda
Nouus portus. Morinū quæ & terrauana Aeria. Perna. Hyſdinū. Bethunia. San-
 ctus paulus. Dorlenū. Califia. Icius. portus/nunc dirutus. Bolonia. Monſteriolū
Atrebarum. Bapaſme. Cameracum. Sanctus quintinus. Perona. Corbia. Ambia-
 nis. Abbauilla. Angus. Sanctus Ricardus. Crotheyum. Clarufmons. Crelum.
Bellouacum. Siluanectum. Compendium. Mondiderium. Roya. Pontizara.
Rothomagus. Sanctus dionyſius francorum regum ſepulchrum. Nouiſomus.
Sueſſio. Meldis. Caſtrum thericum. Remorum ciuitas: vbi inſtantur frāci reges.

Marcomirus

 pharamūdus
 primus fran-
 corum rex.
 Clodio capil-
 latus.
 Lex ſaliqua

 Thuryngi.
 Diſhargum.

 Lugdunum
 Aquitania
 Galliæ diui-
 ſio
 Belgiæ ciui-
 tates

 Heluetii.
 Suitenſes

Bruge

Remi

Aspnaycū. Cathalaunū. Sandigeritū. Lingo. Barrū. Ligniacū. Marchia Calunsmōs.
 Mettis. Namurcū. Luxēburgus. Nanciū: Caroli burgū dionis morte iſigne Mōs
 rolādus Samiellū. Nouus mercatus. Viridunū. Tullū. Mōbertardus nō tā ſui da
 ritate q̄ ſpeculorū que illic fuit diffamatiōe nobilitat⁹ biſūptiū. Dola ſcholasticorū
 cōuentus, ſaline vbifons emicat. vnde cādidiffim⁹ ſal cōficitur/grādī prouen
 tu ſi ad vnū tantū principē emolumentum pertinerēt. Lozana. Gebēna. Chambe
 riacū preter validiffimas arces & caſtella aliaq; minutiōra oppida. Celebres fluuii
 & ipſi nauigationib⁹ accōmodati ſunt. Sequana Somma. yſara. Liſa. Scaldis Enna
 Moſa. Moſella. Dubis. Arar q̄ & ſogona: quē germāie vocat⁹ falſo attribuit Rhe
 nus aut belgis germaniſq; cōis eſt a quo cū plures inſule, hollādia atq; zelādia dū
 oceano appropiquat circū ferme alluūtur. In eo tractu inſignes vicī & ſacre ædes
 maris ſtagnatiōe ruptis litoribus periſſe narrātur. Et qui periti ſunt ei⁹ regionis
 dicunt adhuc extare in pelagi fundo veſtigia ſacrarū ediū & quorūdā locorum
 inſignitū Non enī illic equor altū eſt: nec turbidū. In reliqua cōtinēte ſunt vici fre
 quētes & mercatorib⁹ affatī habitatī qui terra mariq; mercaturā late exercēt. Inſi
 gnia autē oppida in hollandia ſunt Leidis. Harlé. Auſterdāmus Dordracū. In ze
 landia vero Middelburgus & Niericzee & Briellis peninſula Vtriuſq; & preci
 pue hollandiæ incolæ picæ plurimo abūdant & telas ordiunt tenues & cādidiffi
 mas que ad exteros exportatæ magni eſtimant. Eſt item regio anſerū & marina
 rum volucrū frequentiffima. Quarū maximā copiā ad finitimos: & procul habitā
 tes populos pecunie gratia incolæ tranſmittūt. Celtica a ſequana oritur ad ligerim
 vſq; protenſa. a materna vero amne ad rhodanū excurrit cōprehēditq; narbonē
 ſis puincie partē terminat partim mari liguſtico / & alpib⁹ que ſabaudie montes
 vulgo appellant. Illuſtrat vrbibus infra deſignatis. Lutecia pariſeorū. que chriſti
 ani orbis celeberrima academia eſt: & francorū regū primaria ſedes. Senone. Ne
 moraco. Moreto. Treſis. Altiſſodoro. Meduo: q̄ & auguſtudunū Diuione. Bel
 na Germola. Argili Marſcone. Cabilone. Anſa Lugduno. Ebreduno. Sancto ſym
 phoriano viēna allobrogū id eſt delphinatiū metropoli. Graſſa. Grattonopolis
 Valēria. Montelimarto. Dicna viuario. Aurafio. Scōſpū. Auinione. Villanoua
 Carpétraco. Tarafcone Arelate Maſſilia Aqs ſextiis Aptea Regena. Vapincea ſeu
 vapino. Siſtarica. Foroiullio. Tollona. Nicea quā ad italiā ptinere qdā aſſeuerāt.
 Eſt enim gallie q̄ genuā ſpectat: limes. Cauallico. Vaſione Tricaſſino. Biterris. Lu
 nello. Montepesulano & aliis que ad narbonē ſpectāt exceptis caſtellis qb⁹ hec
 pars maxime frequēs ē. Peſigniano. Ad ligeri vero Niuerno. Molino. Clugnia
 co. Sancto gēdulpho. Mōte agēti. Caſtillione. Aureliano q̄ & genabū olim dicta
 eſt. Léuilla vel Ierētulla. Stāpis. Carnuto. Bonaualle. Ebroica. Sagio. Lexouio. Ar
 gētono. Faleſia. Arefloro ſeq̄ne oſtio. Cadomo. Baica. Pōtorſone Abrica Cōſtā
 tia & britonū vrbib⁹ que infra ligerim ad oceanū vergūt & veteri noie armori
 ce nūcupant. Cenomānia. Alēconio Mauritania Medōta quā mātam appellam⁹
 Vernone Melāno. Alluiſ his fluminib⁹. Sequana quo a belgis celte ſeparant. Ly
 geri. Viēna. yona. Oba. Rhodano. Sorda. Durātia abſq; minorib⁹ fluētis q̄ vel ex
 alpib⁹ in rhodanū excurrunt vel ex aruernorū montib⁹ in mare ad narbonē deſe
 rūtur. Aquitaniæ tractus principiū eſt lygeris & ad pyrenem ptendit quo diſcer
 nitur ab hylpanis. Irrigat nomiatiſſimis fluminib⁹. Lygeri. Lalerio. Caro Chalēto
 Dordano. Garūna. quib⁹ admilcent cōplures fluuioli lembis & ſcaphis nauiga

Belgici fluuii.

Hollan

u & hollan

Celticæ ciui
tates.Alpes
Lutecia pari
ſiorum

Allobroges &

Aurelianū.

Fluuii celticæ

Aquitania
Flumina aqui
tanæ

Galliarū vrbes & flumina

Aquitaniae
vrbes.

biles. Celebratū locorū hec noīa sūt. Biturix. Magdunū. Dunū regis. Clarus mons
Vson natura & arte munitissima arx Noneta in edito iugo castellū. Beyōda. Po
dium quod & aniciū vbi tēplū est diue marie gallis religiosissimū. Sanctus florus
Lemouica Tutela. Caturcū. Rocamador^o. Ruthenū. Vabra alba. Mymatū. Mon
talbanū. Castrū/Cordue/Carcassona/Galliacū/Tholosanobile pontificii Ciuilis
q̄ iuris gymnasiū/Appamara/Riuenā/Sāc^o paul^o/Lōbaria/Monlion^o/Mirapi
sce/Fuxus/Vaurena/Cōuenā/Mirāda/Lestoriū/Cōdonū/Ausc^o/Bagnera Co
serana/Tarba/Olera/Vasata/Lascurra/Mōmarfan^o/Morlanū/Horteliū/Baio
na/Lepretū/Rigena/Adura/Agata/Vtica/Flecta/Limosū/Sanc^o pōti^o/Castel
lū darri/Elna/Lodeua/Turon^o. Chyno/Vidosinū. Blesa/Castrū lerū/Lomela/Pi
tauis/parrenayū/ Maleaca/Ruppella/Ludū Tuarsus/Luxiona/Xātona Engo
lisma/Conacū/Petragoricū Petrabusiera/Bergeratū Sarlata/Agena/CōdonaLe
signiacū/Burg^o Bloya Villa regalis. Liburna Burdegala/Sētūs iohānes āgeliacus
Taliburg^o. Laguirsa. Nanetū. Redona. & q̄ vltra ligeri britones attigūt. Fōgera.
Sētūs paul^o Lābala/Sētūs machoui^o. Dola dignātū Sētūs brioc^o p̄tereo castella q̄
tam ad tutamē q̄ ad ornamētū regio affati habet & hec p̄fecto galie loca oīa fru
mento vite cōsitis arboribus fontibus fluminibus pratis pascuis lacubus saltib^o
siluis pecore feris: pro cuiusq̄ loci cōditiōe culsa sunt. Nā ex paludibus & fere
aridis viburnis atq̄ fructib^o nonnichil incolis commodi puenit. Adeo idustria
atq̄ laboris patiēs gens est. suis principib^o ad seruitutē vsq̄ fere obediens conu
ctū facilis amicitie custos. Alioquin suarū iniuriarū p̄sens vltrix & ad arma pro
pensior. Sacrorū reuerēs & xpiane fidei preter alias nationes deuotissima cui^o tu
tāde sollicitudinē quasi ex p̄fecto franci principes nullo tēpore susceperūt. Extrāt
eius rei in omni quē adierūt loco nō vana trophea: sed extructe ab illis sacre edes
& illic ad rē diuinā instituti sacerdotes lōge p̄fecto gloriosius rei bene geste mo
numētū q̄ erecte syderū tenus piramides & obelisci q̄q̄ a petrarcha i epistolis scri
ptū sit cū belgas pagrasset & arduennā rāte magnitudinis siluā lugdunū petens
pertransisset nihil toto illo tractū se vidisse: preter suspiciosa quedā agrippinē si
um foeminarū: & turpē de carolo magno fabellā accepisse quā p̄termisisse dignū
erat ne tantī impatoris claritati fuliginē induceret. Sed nec apud pariseos qcq̄ esse
quod laudaret nisi q̄ ipsius auctore fuisse Iulii cesarē accepisset. quod plane falsū
est. Erat enī ante cesaris i galliā aduētū supra q̄ngētos ānos lutecia extructa Quā
obrer p̄chee similit̄ petrarchā recte dixerim. qui (vt polibi^o auctore strabone ait)
tū a scipione rogaret qd celebre & memoria dignū inter aquitanos cōspexisset:
nihil referre potuit q̄q̄ narbonē illustre olim vrbe corbilonēq̄ nobilissimū illo tē
pore aquitaniae emporiū nō ignoraret. Tam placet quibusdā de reb^o exteris sine
rubore mētiri ne sue gētis aut natalis terre titulis derogasse videant Et hec ē qui
dē gallie a p̄scis auctorib^o tradita partitio. Quā octau^o augustus quaternā fecit
lugdunēsem puincia ab aliis dispartitus. Iuniores vero lugdunū a p̄missis comis
appellauerūt. Narbonēsem autē (sicut & illā transalpinā togatā qa togis romano
more) cuius erat puincia prouinciales eius regiōis vtebātur Braccatā tamē eandē
sicut ceterā galliam dictā fuisse nō ignoro. abraecis quod vestimētū genus est gala
lis. Ceterū nos geographiā/id est terre descriptionē nō sequimur: sed tēpori ob
sequimur: locos vsitato & trito nomine appellantes Nā si quis p̄scā illorū insti
tutionem/ iis quib^o etas nostra vtitur conferet nihil relinquet nō cōfusus. Itaq̄

Gallorū indu
stria & ceterarū
laudes.

petrarchæ iis
qua estimatio

Lugdunū
Gallia coma
ta.
Togata
Braccata

post romani imperii inclinationē singulæ prope gētes imperii nomen exoræ: no-
 uis adueniētibus principatib⁹ alia atq; alia locis noīa posuerūt. Porro vt oīs gal-
 lia distinctior haberi possit: sciat lector: galliā oēm octodecim puīciis contineri.
 quib⁹ totidē præstant archipræsules: sedibus & terminis disceri. Treuerēsis/Remē-
 sis. Senoneñ. Rothomagus. Lugduneñ. Bisuntin⁹. Viēnēsis. Tarātasian⁹. Ebredu-
 neñ. Aquensis. Arelatenfis. Narboneñ. Bituricensis. Turoneñ. Burdegaleñ. Auxis-
 tanus. Maguntinū autē & coloniēsem ideo postremos facio q̄ subiectæ illis ciui-
 tates ultra rhenū sunt. præter cōstantiā & argētīnā quæ maguntino parent. Colo-
 niensi traiectū inferius tantū atq; leodiū. Tholosanus enī post hos longo tēpore
 supra nostrā memoriā: Auinioneñ. dudū nostra ætate archipræsulatus eminētīā p-
 fixū quartū pōtificē romanū accepit. Ille narbone: hic arelati subdebat. Per oēm
 enī galliā hī archiflamines secundū hodiernā supputationē cētum & sex ciuitatis
 bus principantur. In hac tam populosa feraciq; regione suas sedes & regnū foelici
 pedetētim successu frāci dilatauere. ita vt nūc in maiore galliarū parte seruet eorū
 reges principatū. Igit in belgas prima fit a francis irruptio. Clodionis nūcīi (re-
 gionis statu p̄specto) renūciant terrā modicis prælidiis teneri. Vnde nihil morat⁹
 rex/in belgas traicit. atq; agris latæ excursis: cameracum urbē a se obsessam capit.
 Inde p siluā cui carbonaria nomen erat/tornacū petit. quæ romano prælidio tene-
 batur. Sed egressos vrbe milites prælio fudit & potitur ciuitate. Paucis autē post
 diebus/nullis reliētis liberis vigesimo post susceptū anno Clodio vita excessit. Qui
 autē illi sanguine ppior erat meroueus regno præfectus est. a quo vsq; ad pipinū
 Caroli magni patrē series generis regnū sine discidio perseuera. Fuit meroueus re-
 gno cōmodissimus. q̄q; ab hunis/tūgros/mettēsesq; & reliquā galliā incurfantib⁹
 multappessus sit. Nam in campis cathalaunicis cum Ecio patricio romano aduer-
 sus artilā hunorū regē egregie depugnauit/ vbi centum & octoginta milia occu-
 buisse tradūtur. in quib⁹ theodoricus visigothorū rex ecīū secutus atq; meroueuū
 interit. Huius merouei fili⁹ childericus cum regnū accepisset: libidine & adul-
 teriis apud suos viluit. Nā stupratis multorū vxoribus: proceres cōmunicato cō-
 silio destituere eū regno statuūt. Qua re ad Childericū perlata: guynomaldū ex re-
 gni primoribus amicū orat: præsentī fortunę opituletur. Guynomaldus abire re-
 gē monet. Abeuntī spem proponit reconciliationis. Cuius vt certior in tempore
 foret: aureum nummū partitur. datq; childerico partem: sibi alteram seruat. admo-
 nens si conciliare illum proceribus possit: id signū illi fore recipiendī regni: dū nū-
 mi partē reliquam recipiat. Nec cunctatus childericus ad bissinum thuringiæ regē
 sibi amicū concessit. Eo exacto: primores regni gillonem romanum qui suessio-
 nibus præerat accersunt: ducēq; sibi præficiunt. Cui guynomaldus childerici non
 immemor/ se q̄ maximo astu potest beniuolum exhibet: ita vt suo auspiciu gillo
 gereret omnia. Firmata beniuolētia: cōscius animi guynomaldus quem aduersus
 gallos propter ereptā romanis dittonē gillo gerebat: suadet benignitatē simulet.
 amicitias comparet. quo petiti in annos tributū mitior exactio esset. Docet francos
 contumaces esse/ & superiorem difficile ferre. propterea bene consulturum/ si frā-
 corum potentiores tollat/ quorum supplicio ceteri terrerentur. Credit gillo con-
 sultori ei⁹ in primis hoc negociū mandat. Guynomaldus nō ignarus eorum qui
 Childerici eiectionem procurassent/ primarium quendā lætæ maiestatis insimulat
 quē Gillo ad se missum necat/ & cōplures præterea alios persequit. Qua crudelitas

Ab imperio
 defectiones
 xviii. galliarū
 provincie.
 Archipræfū =
 les galliæ.

Francorū in
 belgas irru-
 ptio.
 Cameracum.
 Tornacum.

Meroueus

caus acerrima.

Childericus

Gillo roma-
 nus.

te excitati proceres/guynomadū cōueniūt/gillonis imanitatē accusantes. Quibus guynomadus: miror (inqt) vestrā o pceres incōstatiā/qui electū a vobis regē p̄tenus execramini. An Childericū desideratis: qui a vobis ob voluptariā vitā destitutus apud thuryngos exulat: Tolerabili⁹ mulierosum q̄ sanguinariū regē tulissetis. Ille p̄ adoleſcētiam illecebris illectus paulopost relīpuisset: hic roman⁹ vobis natura infestus eatenus cruore vestro letabitur: donec recuperatā armis libertatē amittatis. At grauior nimis est morbus cui medela nō succurrit. Benignus est quē abieciſtis/reuocatus facile iniuriarū nō recordabit. His verbis psuali franci auctore guynomado Childericū clā reuocat. Qui pte nūmī cuius supra fecimus mētiōnē accepta: ad francos securus reuertit. Cui occurrēs guynomadus eum hortatur ab barrū castellū quod cāpaniē iminet demorē. Vbi auctis copiis aduersus gillonē bellum parat. Verū admonitus cōspirationis gillo/adueniēre Childericum p̄lio adorif. Quo superat⁹ post q̄ ānos octo regnasset suessionē se recipiēs: quod su pererat vitē mōstus illic absumpsit. Cuius fili⁹ Siagrius successor habitus est.

Gillo fugatur

Odoager saxo.

Andegauī.
Basina thuryngiæ ducis
vxor ad Childericū venit.

Brepto regno/Childericus magno animo iuuenis: odoagrū saxonē sibi aduersantē aureliā vsq; infestat. Urbēq; obsidione cinctā superat: capto qui in ea erat paulo p̄fecto romano. Deinde lygerim flumen trāsgressus: Andegauos in fidē recepit. Huius Childerici prosperitate cognita: basina thuryngiē regis vxor ad regē frācū: oblita viri: se cōfert illecta p̄fecto iuuenis cōsuetudine. Quē a Childerico rogata q̄ob rē deserto virō aliū sequere: q̄a iquit cōmunionē tuā vsa sum: modestiāq; & virtutē tuā sum experta. Quod si meliorē te quēpiā vsq; terrarū esse mihi psuasum haberē: illum terra mariq; indefessa p̄sequer. Hac libertate sermōnis delectatus Childeric⁹ basinā vxorē nondū christo initiatus accepit: bissini hospitalitatis beneficentiā minime recordatus. Primo itaq; nuptiarū cōcubitu basina Childericū admonet: noctē sine re voluptariā p̄treat: foresq; palatii obseruet: & quæ viderit ad se perferat. Credulus mulierī vir tertio fores q̄diū asseruās/ad basinā quē visa viderit defert/visos a se in atrio palatii primū qdē rhinocerotas quæ vnicornes appellant. leones itē & leopardos. Secūdo vsos luposq; fures nō secus ac si in semet s̄uire festinarēt. Postremo exiguos canes alternis se morib⁹ impetētes. Quæ omnia veluti futuri p̄scia vates referētī marito explanat: p̄diturā scilicet ex eorū cōcubitu variis morib⁹ sobolē. primā quæ generosa natura foret: rhinocerotās imitaturā/vrsis lupisq; haud dissimilē p̄alterā/q̄ rapinis animū intēdat. tertā: quæ infesto se dente cōmordēs: canū rabiē assumat. His basinē p̄scia gis gauisus rex/ in maximā spē rapitur veturē ex p̄sentibus nuptiis nobilioris familie. Deinde aliquot p̄aliis victos alemānos in potestate accepit. multis tandē gestis p̄ ānos quattuor & viginti clarus: moriens filio Clodoueo regnū reliq̄t. Per eos dies sanguinis riuus tholosē quā gothi occuparāt die toto fluxisse visus ē. In signe fuit hoc seculū optimis sacerdotib⁹. Nā apud tholosates, Exuperius: apud viennā Simplicius s̄citate enituit. Amādus, burdegallā illustrauit. Albigelios docuit Damian⁹. Venerādū aruerni. Rusticū cadurci: Pegalinū petragorū coluerūt. Nec silētiō p̄tereūdus est sydoni⁹. Qui sacerdos auernorū ex senatore fact⁹ cū graui fame burgundi laborarent quattuor egenorū milia suis opibus p̄auit.

Visum quod
Childericus
vidit.

prodigium.
Sacerdotes
optimi

Clodoueus ipse vt erat egregia forma/ ita magnanimitate p̄clarifq; moribus gratiam sibi facile comparabat. Siagrius in primis quem Suessionis principē pater Gillo reliquerat: loco exturbat/ciuitate recepta. Inde icursionibus

Rex Clodoueus: Et Crotildis Regina L.I.Fo.V.

ad remos vsq; preda ex templis cristianis faciens vas aquariū cui vrceolo nomē franci dicūt ad remigiū remorū antistitis ius pertinēs exportat. Quem vrceolū vt recuperet pontifex oratū regem mittit. Sueffionē regressus Clodoueus iubet predā omnē eius ī milites partiēdā causa: ī vnū locū cōferri. Que postq; cōgesta sunt petit a proceribus preter eā que sibi iure belli pertinebat portionem vrceolū dīs mitti. Quod cū primores nō abnuerēt/ quidā ex iis qui aderāt indignat⁹ q̄ plus reliqs ex preda rex desumpturus videretur: in vrceolū ensem adigēs neq; tu inqt rex supra ceteros nisi quod tuū est ex hac oī preda recipies. At nihilomin⁹ rex iurā ad tēpus ferens vrceolū remigiū legato restituit. Nec multo post Clodoue⁹ cū exercitū recēseret/ viso eo qui vrceoli temerator fuerat: occasione sumpta (q̄ ille videlicet nō satis cōmode armat⁹ esset) apprehēsum militē & solo p̄stratū gladio cōfodiens: adhūc inqt modū vrceolū percusseras. Erat per id tēpus Gōdobaldo burgūdorū regi: neptis ex fratre crotildis. Cuius speciē prudētiāq; cū p̄ legatos oculte explorasset Clodoue⁹ ad Gondobaldū ex suis aureliū mittit qui sibi vxorē cōciliet ratus vna cū puella burgūdia quoq; poti⁹ri posse. Gondobaldo q̄q; hęc nuptiæ nō satis ad stomachū essent: q̄ illas in suā perniciē fore intelligeret. (Nam interceptis dolo Crotildis parētib⁹ regnū vsurpauerat) ex cōsilio suorū aulicorū matrimoniu nō detractat. Sūt qui Crotildē raptā a Clodoueo fuisse dicūt dū gondobald⁹ supatis alpib⁹ in nouarienses & vicinas illis gētes copias duxisset multis cladibus eos afficiēs. In qua sententia est iacobus bergomēsis. Conuētū apud suessionē habito: rex Crotildē regio apparatu suscepit. Amauitq; tamen xpi documēta mulier seq̄retur. Quāobre illa seducio admonebat virū deos nō colere sed eū cui se ip̄a addixisset dominū xpm. Sed ille veteris obseruātia insuetus se maiorū traditiones relicturū negat. Interim Crotildis filiū enixa est/ cui vocabulū Clodomiro fuit. Qui christiano more baptismo ablutus/ intra paucos dies moritur. Huius iterū rex in religionē vxoris trāsfert: infantē ab iratis diis absumptū/ q̄ illū xpo suo regina dedicasset. Grauida iterū Crotilde effecta/ editū itē infantē sacris xpianis inicit. Moxq; vt eū morbo laborātē rex accepit vxori religionē ip̄operat: deorū suorū maiestati scilicet inimicā. Regina aduersus regis querelas patientiā spēq; adhibēs egrotāti filio salutē dei benignitate ip̄etrauit. Pertinaci autē ī errore clodoueo bellū in alemānos instauratur Cōstitutis ī p̄spectu vtrinq; exercitib⁹/ manus cōserunt. Pugnātū cū diu esset: frācis sedētib⁹ timet sibi. Clodoue⁹: celumq; suspētās Deus inqt quē Crotildis religiose veneratur/ audi. Si vidē te perpetua colam. Vix preces finierat rex: ecce alacres frācos prelium redintegrare conspiciuntur Quibus animū ip̄e quoq; adiiciēs rege alemāno perēpto victoria potitus est/ & alemānis lex posita. Victorē etiā credulū xpo regē vedast⁹ qui tulli aderat & qui post ea atrebatū pōtificatū administrauit secutus est. cui rex crudelitatis & fidei rationē enarrauit. Crotildis credēti clodoueo gratulata remigiū pōtificem nihil morata cōuenit: atq; ad clodouē introduxit. quē ad se admissum rex diligēter audit de fide & xpi religioe differētē. Dies abluēdo regi indicitur: parato ingenti ornatu lauacro/ cū sacro sanctū oleū quo liniri ritu xpiano q̄ abluūtur solēt siue ministrorū in curia siue hoc agēte deo allatū nō esset: ecce de superis delapsa colūba phialā quā ampullā vocāt odoratissimi liquoris op̄pletā ad man⁹ Remigiū detulit. creditū est spirit⁹ dei ministerio id perpetrātū esse. Eo liquore hic clodoueus primū posterū deinceps francorū reges hacten⁹ regnū administraturi sacrātur.

Gōdobaldus
burgūdiæ rex

Crotildis

Clodomirus.

Victor Clodoueus christo credit.

Vedastus

Remigijs.

Ampulla sacra.

Rex Clodoueus

Ministerio ablutionis expleto: clodoueus ad circūstātē nobilitatē populūq; bre-
 ui oratione habita suadet aspēnari fallam deorū religionē & eius fidē p̄fiteri q
 christus appellabā: & dei fili⁹ esset/quo auctore hostē alemānū inq; superauim⁹
Regis oratione p̄culis frācorū animis/xpm̄ p̄fessi abluti sunt. Clodoueus vt p̄
 festam fidē insigni aliquo ope illustraret: tēplū in colle lecuticio q nūc genouetæ
 appellat Parisiū a fundamētis extructū diuis apostolis Petro & Paulo dicat. Nō
 præteribo huic loco adiciere quod nullo certo auctore sed p̄seuerāte ad hāc meā
 ætatē fama vulgatū accepi. Fuisse regib⁹ francis buffones tris nobilitatis qdē insi-
 gne: sed Clodoueo christianis sacris initiato demissū cœlo esse id quod nūc reges
 gestāt/lilia aurea qbus subest cœli sereni color/quē asurū franci dicūt. Ad hanc rē
 mihi astipulatur diui Bartholomei monasteriū quod gaudiūballis appellat. vbi
 fons huius miraculi testis ab incolis ostēdit. Traditū quoq; est pannū sericeū ru-
 brū instar signi militaris quadratū miro fulgore splēdentē diuinitus esse exceptū.
 quo in expeditionibus cōtra fidei christianæ hostes p̄ signo franci reges vterent
 huicq; vexillo nomen auriflāmā haftenus pmāsisse. diuq; a dionysianis cœnobis-
 tis asseruatā esse. Sed aburētib⁹ signo aduersus christicolos regib⁹ illud euanuisse.
 Alterū tamen nō dissimili forma instauratū esse quod ab episcopis & loci abbate
 cōsecratū inter sacra asseruat. Sunt qui hoc cæleste beneficiū Carolo magno col-
 latū fuisse cōtēdūt. Sed ad Clodouē reuertamur. Gestū esse inuenio a Clodoueo
 bellū aduersus sigebertū quēpiā. quā rē ab historicis nō explanatā prætérmitto.
 Occisum tamē eū a francis & fortunis oibus spoliatū cōstat. Paternā deinde ne-
 cem animo frequēter voluēs Crotildis/vltionis p̄cupida mulier Clodouē adit.
 queriturq; paternū sibi regnū fraude Gondobaldi burgundionis ereptū: necato
 eius patre/matre vero in p̄fluētū abiecta. Id inhumanū facinus causam maximā
 regi esse debere: belli aduersus Gondobaldū gerēdi/quo & indignā parētū ei⁹ ne-
 cē vlcisceret. & burgundorū regnū reciperet. Iam qā in burgundorū nomen de-
 uenimus originē eorū breuiter aperiem⁹. Augusto imperāte cū vandalorū gens
 in extremis germaniæ locis vbi cōfederāt tumultuarent tyberius & drusus octa-
 uii iussu in eos expeditionē duxerūt. quos victos p̄ti vltra rheni rippas in galliis
 pervicos quos galli burgos vocāt distributos habitare fecerūt. Inde a burgis bur-
 gūdiones primo appellatos fuisse cōperio. Qui sequēti tēpore sequanos allobro-
 ges prouinciāq; p̄tim narbonēsem/& lugdunū occupauere. Arelate siqdem atq;
 aureliæ regni sui sedē aliqñ posuerūt. Nā otho quart⁹ german⁹ impator se arela-
 tēsem regē appellauit & possedit. Adductus rex cōiugis querimoniis in burgū-
 dos mouet. agros incēdit. & fugatū gondobaldū obsidet: obsessum capit. Sed di-
 ues auro gondobaldus/opa aredis arelatæ vrbis præpotētis municipis/ magnis
 muneribus Clodoueo oblati/se liberat: ānuū tributū regi pollicitus. Relicto qnq;
 q; milīū armatorū in burgūdīa præsidio: cui gondesillū gondobaldi fratrem præfe-
 cerat: Clodoueus in franciā reuertit. Egresso burgūdīa rege/Gondobaldus gon-
 desillū viennę obsidet: fratrem ī ea depræhēsū nō sine multorū strage trucidauit.
 prodidit urbē gōdobaldo plebeius quidā qui aquæ ductib⁹ præfuerat/ indigna-
 tus scilicet q̄ iminēte cōmeatus p̄cœnuria fuisset cū multis egenis ciuitate dimissus
 Eā ob rem gondobaldū docet/per eū ductum viennā capi posse. Reserato igitur
 meatu immisso milite vrbs capit: franci vero milites quos gondesillo clodoueus
 tradiderat/ad alaricū tholosam relegati sunt. Per idē tēpus irrūpētibus in galliā

Templum a
Clodoueo
parisiū factū.

Lilia cælo
demissa

Auriflamma

Burgūdorū
origo.

Gondobald⁹
capitur

Vienna

gothis: bona franciæ pte occupata: arriana impietate plurima tenebant. Assumpta in eos expeditione/Clodoueus priusq̄ moueret: Paternū virū ex suis prudētē ad alaricū gothorū principē in aquitaniā oratorē de rebus quæ ex vsu vtriusq̄ regū essent mittit. Conuenit diē locūq̄ regū colloquio dicere. Cōstituto tempore quo inermis quisq̄ accederet/Clodoueus iter ī aquitaniā parat. Interim Paterno negociū dat/exploret quibus gothi indumētis vtātur. Qui ad alaricū reuersus offendit hominē & suorū quēq̄ ferreā virgā nō minime crassitudinis manu gestare: quæ vel ad pcutiēdū vel iaculādū idonea videret. Quē dolū prudētē animaduertens paternus: apprhēsa regis manu promissi eū admonuit. Ille dolū quaten⁹ potuit dissimulās/perfidia abscondit. Tandem paterno in suspitione persistente/placere sibi alaricus ait cōtrouersiā q̄ inter reges agitabat ad Theodoricū Italiæ regē referri/ab eo definiri. Cum ad Theodoricū ventū est/ille causa cognita litigatores in aquitaniā remittens/iubet paterno vt in summā turrē quā ipse designabat ascēderet/hastāq̄ erectā teneret: gothi vero tādiū nūmos ad hastā cōiicerent: donec ad eius mucronē coaceruatis nūmis hasta tota tegetetur. Quod iudiciū nō acceptaure gothi. Sed indignabūdī: paternū ludibrio habuerunt. Nā cubiculi eius effractis quibusdā tignis/& desuper cōiectis tapetib⁹ cū periculū occultassent: patern⁹ dū noctu curādī corpīs gratia exurgit: per effractū tabulatū deorsum p̄ceps delapsus brachiū effregit: reliquo corpore grauitē cōcussō. Hac iniuria affectus paternus gothorū perfidos mores Clodoueo renūciat. Quāobré irritatus rex/oratione ad suos de violato oratore habita: exercitū ingredi ad hostes imperat: prius tamē q̄ in aciē pdiret ad diui Martini sepulchrum donaria mittit: tāq̄ de futura victoria oraculū expectaret. veniētes q̄ missi erāt dū ad fores tēpli accedūt audiūt psallentes sacerdotes dauidis hymnū. Protexisti me dñe virtute ad bellū. Quod ominis loco suscipiētes/oblatīs muneribus: ad regē p̄niciter se cōferūt. Oraculo accepto rex erectior factus ad hostē festinat. Dū p̄cedit agmē Viēna amnis obstitit/q̄ crebris imbribus intumuerat: ita vt vado trāsiri non posset. Impeditum dolens exercitū Clodoueus/deus inqt optime in tribulationibus adiutor: atrēde q̄ in hostes tuos pficiscor. Faue religioni tuæ quā tueor: & ne differ de heretico gotho sumere vltionē: & q̄ nos p̄pedit da fluuiū vadabilē. Hoc precantē Clodoueu non est aspernatus deus. Ad primā enī insequetis diē lucē ceruus e silua (nemine inclamāte) in conspectū se prupit/q̄ magnis inde militū vocibus excitus: fluuiū enatans: quasi itineris explorator vadū monstrauit. Hūc secuti milites in vltiorē fluenti ripā qua ceruus traiecerat euadūt. Ultra p̄gressus exercitus/ad diui Hylarij p̄cta ueū. eadē cōsistit. Vbi intēpesta nocte quiescente Clodoueo ignis in tentoriū decidere visus est. qd̄ pdigiū pleriq̄ bonā in partē interpretabātur. Cū nō p̄cul abesset hostis milites in aciē rex educit moxq̄ atroxvtrinq̄ prelū cōmittitur iuxta fluuiū clanū. in cāpo voglodinēsi q̄ ab vrbe p̄ctauorū decimo militario abest. Rex inter p̄liātes alaricū cōspicatus eū inuadit: & solus soli cōgrediēs solo deiectū gothū necat. Hac finis alarico fuit/cū ānos duodecim tyrannidē assumpsisset. Hanc vltoriā Clodoueus mox insigniorē reddit. Theodoro filio cū exercitū in narbonē sem p̄uinciā misso. quo duce ea pars quā nūc occitanā linguā vocant: ipsos p̄terea aruernos patri audiētes fecit. Burdegala tūc Clodoueus hyemabat vnde in cūte pximo vere tholosates petit: vbi alarici thesauri asseruabātur. Quib⁹ expilatis: reliquas vrbes quas gothi p̄sidio tenebāt adoritur. Hisq̄ (hoste vndiq̄ detur

Gothorū irā
ruptio
Arriana perfī
dia
Alaricus .

Dolus

Theodoric
Iudicium

Omen

Ceruus index
itineris.

Ostentum

Alaricus go
thus a Clodo
ueo occiditur

Rex Clodoueus

Anastasi⁹
imperator

Regnaca-
rus ca ma-
racid omi-
nus

Clodouei
dolus

prodigia

Mamertus
viennēsis
ēps
Letaniæ

bato) francorū præsidium ponit. Rebus ad hūc modū quietis: turo: ū se cōtulit. vbi anastasiū bizātinī īperatoris legatos audiuit/ īperatorio noīe amicitia ei offerētes romanūq; cōsulatū. Quo honore affēt⁹ rex īscenso equo in patentē cāpū qui in ter diui Martini adē turo: ūq; per id tēpus erat p̄ficiscitur: vbi populo varia mūnera p̄fudit: cūctis acclamātib; . Bene sit regi cōtuliq; romano. Equi deinde memor quo in bellis libenter vtebatur: quēq; diuo martino voti reus dicauerat equū ingēti pecunia redimī cū frustra iussisset: nec moueri loco equus scopuli īstar potuisset: aureos centū quos illa ætas solidos appellabat priori precio adiici iubet. atq; ita equo recepto: bonus inquit in negociis adiutor Martinus est: sed mercede carus. Pacatis paululū rebus: regnacus cameracus princeps īsequētis causa belli fuit. Erat enī petulās & multa libidine famosus. Quib⁹ vicis (vt principib⁹ fere cōtingit) pharo quidā assentator morē blādissime gerebat/ ita vt nihil nō illi crederet regnacus. Hanc rē p̄ceribus ægre ferētibus ad Clodouēū mittunt/ suam pollicentes oprā si effœminatū hominē p̄cipatu amoueret. Addūq; cū pugna īniretur se simulata fuga dñm pugne tempore deserturos. Clodoueus vt p̄ceres cōuēta seruarēt: erea fabricat⁹ arma eaq; inaurata ita vt credi aurea possent proditorib⁹ dono dat. Adulterina munera mox cū exercitu sequitur Clodouē⁹: īstruēta vtrinq; acie cōcertaq; fortiter manu: p̄ditores simulāt fugā duce deserto: quē cāpū occidit rex mādat vna cū eius fratre qui duci auxiliū noruisset. Necauit itē & p̄p̄inquos oēs: ne successiōis iure adducti p̄cipatū regnaci vēdicarēt. Proditoribus autē (cū se falsis donis a rege circūuentos quei ētur) respōdit: Quibus premis esse dignos eos putarent qui suū ducē prodidissent: Satis illis superq; esse: q; vita donati essent. atq; ita illos domū dimisit Clodoueus rebus gestis plurimis clar⁹ post acceptā xp̄i fidē cū annos. xxx. regnū administrasset: quattuor superstitib⁹ lēberis vita decessit. Regis mortē præcesserat ingēs apud viennā vibem terræ mor⁹. quo cōcussē palatine ædes vna cū priuatorū domiciliis/ tēplisq; corruerūt. Hæc Mamerto qui pontifex vrbis erat causa fuit īstruēdē supplicationis que ante dominice assensionis diē festū quotannis p̄ quasq; ecclesiās letaniæ noīe celebratur. Conditus est sepulchro Clodoueus quod etiā nunc Parisiū visitur in eade Petri a se ædificata. Additumq; tumulo īsequens carnē autore remigio. anno christiano quingentesimō decimoquarto

Dives opum: virtute potens: clarusq; triumpho
 Condidit hanc sedem rex clodoueus. & idem
 Patricius magno sublimia fuit honore.
 Plenus amore dei contempsit credere nullo
 Lumina qui variis horrent portenta figuris.
 Mox purgatus aquis & christi fonte renatus
 Fragrantem gessit infuso chrismate crinem.
 Exemplumq; dedit sequitur quod plurima turba
 Gentilis populi: spretoq; errore suorum
 Doctorem cultura deum verūq; parētem
 His foelix meritis superauit gesta priorum
 Semper consilio castris bellisq; tremendus
 Hortatu dux ipse bonus ac pectore fortis
 Constructas acies firmavit in agmine primus

Eo regnante precibus beati Remigii frater sueffionū pontifex: vedastus atrebatum & Auitus nouiomēliū ecclesiis preerant arrianis magnopere cōtrarii.

Succedentes Clodoueo filii quos quattuor ex clotilde suscepit: regnum quadrifariam cōcordib⁹ animis (quod de imperio agitātibus raro euenit) partiti sunt: Theodoricus mediomatricos q & mettēles: Clodomirus genābum que aurelianus. Clotarius sueffionem: Childebertus parisiōs obtinuit. Hi omēs cum sese mutua amicitia colerent: regio noīe seorsum assumpto: danū mettensē agrū inuadūt predas facientes: in quos theobertū filiū cū iustis copiis. Theodoricus mittit Eulis danis ad patrē cū bono captiuorū numero triūphās Theodobertus se recepit. Interea clotildis filios ad se parisiū cōuenire mādāt Atq; (vt erat appetens vindictē fœmina) iniuriā illis aperit paterne necis. Ad se quidē burgūdi regni portionē pertinere sed gōdobaldi potētiā atq; crudelitate vtroq; parente orbatā se & hereditate priuātā esse. Quāobre precari: vltionē parricide Gōdobaldi pariter assumāt. Moti maternis p̄cib⁹ filiis cōtractis copiis burgūdis bellū indīcūt. Quos p̄ idē tēp⁹ Gondobaldo patre vita functo sigismūd⁹ moderabatur qui delectu militū habito: aduersus frācos se obiicit: dimicatū ē acerrimis virib⁹ Sed in clināte ad clodomirū fortuna sigismūdus in sua capitur victusq; aureliā missus est. quē nō multo post clodomir⁹ pariter cū liberis interemptū ī altissimū puteū deiici iubet. Sed inde tandē exemptos ad diuī mauriciū monasteriū quod nō lōge ab octodoro sabaudie vico simon sigismundi frater extruxerat efferi vbiq; sepeli rī pmisit. Huic clodomiri fortune aduersa successit. Nāq; cognito q; gondeuallus burgundionū impiū vēdicaret. bellū redintegrat. Sed dū lōge a suis clodomir⁹ hostē p̄sequi a multis circūer⁹ (q̄q; furētibus oculis & minaci vultu terrori esset) inimicis cōiectis vndiq; telis appetit⁹: pugnacissim⁹ rex temeritatis suæ poenas luit. Amisso rege frāci nihil pauētes dñi sui mortē vlcisci p̄seuerāt Verso ī fugam burgūdiōe multis iterēptis: vicos agrosq; depopulātur atq; icendūt Erāt clodomiro liberi mares tres. Theodoald⁹/Gōther⁹/ & Clodoald⁹. Quos a patris morte educandos apud se clotildis recepit. Clodomiri morte nunciata Clotari⁹ atq; childebertus fraterne necis vltiores coactō exercitū in burgundiam pergunt. Eū gātō gondomaro eiusq; vxore in captiuitatē abducta vniuersa burgūdia potiuntur. Hoc bellū mox hyspaniense secutū est. Cui amalricus causam dedit. Hic in extrema gallia quæ ad pyrheneū spectat incolis: hyspaniā cum gothis tenebat. Mortuo vero clodoueo intactam antea regionis partē amalric⁹ occupauit. Vnde animos tollens: ad reges francos de ea re nūciū mittit. petitq; eorū amicitia frui liceat: atq; ex eorum familia ducere vxorem. Non indigna petitio regibus visa ē. Sororē virginē illi dant. Quam regio fastu susceptā amalricus liberaliter primū mox cōrētissime habuit. Quippe q; arriano veneno imbut⁹ recte fidei mulierem despu ebat. adeuntq; ex more christiano ecclesias cōtumeliis persequēbāt Lutoq; per viam a pueris mandabat cōtaminari. Hoc diu passa mulier regibus per litteras significat quæ a viro infideli toleraret: laturaq; esset nisi amalrici petulantiā temeritatēq; cōpescerēt. Crebro mulieris questu parci reges cogūt exercitū Ad childebertus sublimi vir animo: nō expectato clotario militē in amalricū educit. Cognito quid in eū a childeberto parabatur: magnam quoad potest manū amalric⁹ terra mariq; cogit: rueri se festinās. Aduenientib⁹ francis hostiliter occurrit & q̄q; militū nūero inferior esset: in fortitudie tamē spē omnē firmauerat q; prima eximiaq;

Clotildis ad filios suos

Bellum in burgundos

Amalricus

Rex childebertus.

Tolletū capi-
tur.
Tagus

virtute victoria sepenūero visa est cōparari. Pugnātū est egs virib⁹ diu acriterq; Sed gothis cedētib⁹ victoriā penes childebertū fuit. Fugietē amalricū dū ai aduer- tit miles qdā frāc⁹: excitato calcarib⁹ equo: tyrānū lācea p̄fodit Qua re cognita rex frāc⁹ mediālp̄etēs hyspaniā gothos incredibili diligētia p̄seq̄: donec tolletū ad am- nis tagi ripas munitissimā vrbē accessisset: quā obsessam: & a ciuib⁹ nō segniter de- fēfā capit: captā oib⁹ exactissime coaceruatis bonis spoliat Atq; ita sorore recepta & mox morbo dū reuertit: absūpta ad p̄ris sepulcrū parisiū collocat defūctā quos vero calices & vasa sacra tolletō exportauerat religiosi regni sui locis distribuit.

Sacrilegii pe-
na

His vt memorauim⁹ a childeberto gestis nūciat theodoricū frēm mōtē clarū aruernie p̄mariā ciuitatē: quā ab eo childebert⁹ abstulisset recepisse p̄sidio i- terfecto. dū ciuitas a theodorico obsidef miles q in obsidione erat accepto q̄ i di- ui iuliani tēplo plarīq; ciues fortunas suas cōtulissent: in tēplū refractis forib⁹ ir- rūpit: & cūcta diripiēs exportat. Sed p̄ten⁹ videx sacrilegii de⁹ p̄datores corripit infānia: horrēdavoce clamātes Cur o beate martyr tā dire nos crucias hoc exēplo doct⁹ q militiā sequitur tēperet a rapinis ne sacris locis iūri⁹ sit. App̄hēdit iterdū p̄na sacrilegos & suas de⁹ iurias grauius vlciscit Qd̄ signald⁹ aruernorū p̄fēc⁹ nō ignorauit. Itaq; potētia dominādī elat⁹ postq̄ multa ab icolis surripuit villā bulgratēfē quā retradi⁹ ecclē diui iuliani donauerat occupauit moxq; mēte capt⁹ nō pri⁹ sui p̄pos fact⁹ ē q̄ villā reliq̄set: cōpēlatiōe exhibita rerū q̄s temere abstu- lerat. Sed re itra paucos dies p̄posita cōcordib⁹ aīs reges i hermafredū thorigie p̄ncipē bellū mouēt p̄pterea q̄ suasu amalberge vxoris duos quos habebat frēs hercarū & baldrīcū necauerat delatos q̄ regnū affectassēt. Thorigius recognita: cōlecta magno nūero manu: dolo itercipere frācos instituit Fossā altā qua frāc⁹ iter factur⁹ erat lōgitudie magna p̄duxit cespitib⁹ desup cōicētis vt specie virētis herbe miles illulus fraudē nō p̄cipet Detecto p̄ exploratores dolo reges irritatores facti hostē feroci⁹ p̄sequūt donec effusa fuga thorigi ad flumē qd̄ eorū ligua onestrut vocāt se recipiūt. vbi ad fluminis ripā reuocato ex fuga milite bellū i staurāt. Sed cedere coacti i p̄fluētū se p̄miscue cōmittūt. Factaq; est eorū tāta strages: vt occi- sorū cadauerib⁹ p̄ōtis loco frāc⁹ vterēf. Hermofred⁹ tñ cū paucis i vrbē quādā q̄ regio theodorico postea fuit se recepit. Ad quē dimisso nūcio theodoric⁹ salutem pollicet/ si ad castellū tulbiacū qd̄ nō p̄cul erat se cōferre nō p̄gritaref Nūciātī fi- dē adhibēs hermafredus ad theodoricū se cōfert. Dū vna ad pinas castelli inam- bulant & fabulant theodoric⁹ hermafredū cubito impellēs eū e muro p̄cipitat quo lapsu iteriit. Deīde liberis ei⁹ necatis: omnē regionē i potestātē rex accepit: ibiq; ad tps morat Thohariū fratrem licet auxiliaris illi i hoc bello fuisset: clā suspect⁹ habuit siue q̄ bñ gesti belli ptē ad se verteret: siue quia (vt ē human⁹ animis) causas q̄reret vsurpādī fratēni regni q̄ finitim⁹ esset: & ideo iuidiā theodorico esset Dis- simulato odio theodoric⁹ p̄cat p̄ nūcios fratrem ad se i thorigiā veniat: habere qd̄ ex vtriusq; cōmodo sit Ad quē nihil a fratre doli metuēs Clotari⁹ accedit. Occul- tos post tapetē i cenaculo milites theodoric⁹ i armis locauerat Qd̄ cū paulo alt⁹ p̄deret velū Clotari⁹ cenaculū igressus: armatorū pedes p̄spicat⁹: fraude dephen- sa restitit. admonitq; quos secū habebat cliētib⁹ clā armari eos iubet Theodoric⁹ animaduersum a fratre dolū intelligens: ioco suspitionē purgauit: habito deinde cū fratre colloquio argēteō vase quod peluim vocant Thohariū donat. atq; ita dis- scessum est. Verum sollicitatus ira theodoricus peluim a fratre per filium repetit

Bellū aduer-
sus Hermofre-
dum qui suos
fratres neca-
uerat.

Dolus regis
theodorici

belli occasionē meditans si vas nō redderet. Impetrat a patrueli theodebert^o adolefcens. & vas ad patrē refert. Sed tādē in apertū se theodorici ira pdidit. Crebris incursionib⁹ in alterutrū factis pax iter eos paucis post dieb⁹ puenit q̄ tñ sufurro nū delatiōib⁹ violata ē. obsidib⁹ q̄ apud rheodoricū erāt iterfectis Nihil enī apud dominādī cupidos pbūitatis aut fidei ē. libidine enī habēdi reges ferunt nec amicis nec generi idulgēt suo. Interi dū se fratres odiis agitāt. Clotildis mater ex clodomiropotes diligēter nō sec^o ac ex se natos apud parisiōs pcurabat. Hac suspitio ne duct⁹ childebert⁹ q̄si illos regia ad regnādū educaret accersito frē clotario qd de matre nepotibusq̄ pēfiter aperit. Placuit visēdi eos causa: atq̄ cognoscēdi si illorū etas diuisa iter illos hereditate ad pncipādū idonea eēt ad se p archadiū quē dā mitti. Leta nūcio clotildis dimissos nepotes patruelib⁹ pmedat. Quib⁹ i cōspētū aductis maiorē natu clotari⁹ mox terre allidit: ense p ilia adolescētis pstrati traictō. Hic pterrit⁹ alter a childebertū se pripuit: orās vt se pfereret. q̄ siue misericordiā simulās: siue reuera pueri misererēt: clotariū placare pgit. In quē idignabūd⁹ rex: tu inqt hui⁹ auctor facinoris es: & nūc penitet p̄siliū aut ergo illū p̄iice abs te aut morjē meis manib⁹ obito. Ad hec verba dimissū puerū clotari⁹ obrūcat. Interi dū i nepotū nece irētos reges clodoald⁹ videt auxilio p̄cerū dilapsus clericatū p̄fess⁹ ē & sacerdos effect⁹ vitā religiosissimā vixit. Scribūt qdā vna cū pueris nutrices quoq̄ esse necatas. Hui⁹ sceleris imanitatē aliud nō min⁹ i humanū p̄cessisse tradūt ad priorē nūciū archadiū de pueris ad reges deducēdis vridanū quēdā aulicū p̄tin⁹ clotildā regio iussu adiuisse: eiq̄ gla diū & forpicē obtulisse: ad āceps oblatū clotildē musitasse mox ex vridano q̄liuisse qd hoc oblatū p̄deret illūq̄ respōdisse gladiū necē: forpicē sacerdotiū i nepotib⁹ ominari expectare se vtrū regia eligeret. Demū hesitatē reginā negasse nepotes sacerdotes fore: scilicet de filiis regib⁹ securā q̄ inocētib⁹ nullā vi iferēdā formidaret. Sed regnū am biētib⁹ obiosa miseratio ē. Tā crudelē nepotū necē & si modestissimē ferret clotildis: eā quoq̄ insequens belli mot⁹ misera sollicitudinē cōfecit. Theodorico quē mettēsib⁹ imperasse scripsit vita sublato: theodebert⁹ paternū regnū suscepit. Qui aduersus clotariū in societate belli qd iā diu childebert⁹ parisiōrū rex aīo agitabat accit⁹ vocātū childeberto auxilio fuit. Iunctis ergo pari fide exercitib⁹ in clotariū p̄ficisci cōstituit. Ea re clotildis cognita: relictis parisiis turo nū abiit: diui martini adē lachrimās igreditur. Orat religiosa mulier beatissimū p̄fessorē p̄ces ei⁹ exaudiat neq̄ sinat. frēs reges filios suos iter se p̄ficiari: q̄ tamen cū plurib⁹ essent inq̄nati flagitiis occurrat tñ furatib⁹ ne infania efferati fraternitatis quoq̄ obliuiscātur. Clotildis orōne & bñ deo meriti pōtificis iteruētū credi potest i beniuolētia frēs rediisse. Nā cū acies nō p̄cul p̄stitissent: ortis ibrib⁹: tonāte supra modū cōelo: atq̄ validissimo insusflāte vēto tāta tēpestare childeberti theodebertiq̄ copie atrite sūt: vt nihil illis sibi armorū p̄ter clipeū reliquū habue: it Procūbētes humi milites laceris vestib⁹ & sagis diē illū vltimū sibi certo esse credebār: equis insup per multa miliaria diffugientib⁹ rari recepti sūt: qui ipsi regib⁹ celestis ignis q̄ crebro fulgure p̄tinēter micabat timorē incussit: ne cum tētoris incēdio vna flagrarent cū hui⁹ tēpestatis nulla p̄cella neq̄ vlli⁹ pluiuā guttā clotariū militē attingit. Hoc terribili admodū p̄digio haud dubie intellexerūt reges recte in illos de irā exerceri q̄ inocētem fratrebello pdere cogitassēt. Missis ergo ad clotariū legatis pacē vltro pollicēt q̄ vtriq̄ data discessū ē. Nec i agro aurelianēsi apd cōbrūvicū gesta fuisse p̄perio. Post hec childebert⁹ velut ad bellū nat⁹ eēt: breui rege militib⁹ p̄cessa comitāte frē clotario.

A patruelib⁹
nepotes occi
duntur.

Mirum.

Rex Childebertus & Clotarius primus.

Re lum in ter
racones a chil
deberto gestū
Cesar Augusta
obfessa est

Reliquiæ di-
ui Vincentii

Monasteriū be-
ati Vincentii:
extractum.

Clotildis
moritur.

Crannie re-
bellio.

in terracones mouet Cuius belli causā ab auctoribus traditā nō inuenio Credo autē p̄de
& regnādi solū cupiditate affectū huic bello incubuisse. Prima huius expeditionis ca-
stra ad cesaraugustā urbē childebertus sistit. Quā circūuallatā oppugnare iubet. ci-
uibus fortissime sese primū tuentibus cū alterā insup oppugnationē p̄mi expectaret ad dei
opē p̄uerti supplicationē decernūt. circūeūt p̄ pomeriū ciuitatē resonāte diuinis
hymnis clero. Quē p̄cētū ubi aia duertit childebertus cognoscit p̄ turicolā quēdam
supplicationē ritu xp̄iano a p̄p̄o fieri ut miserto ciuitatis deo in hostiū patrē nō
ueniāt. Ea re cognita & q̄ xp̄iani essēt childebertus rustico ip̄at loci p̄otificē adeat
moneatq; ad se in castra uēire. Edoctus a rustico p̄otifex ad regē nihil uerit̄ accedit.
Quē affatus childebertus quia inquit: o p̄sul p̄optum nobis est. vos xp̄i sacris in̄tia
tos esse eiq; religiose famulari decretū nobis est p̄cere ciuitati: obfessionēq; soluere
si modo de diui martyris uicētū supstitibus ap̄d vos monumētis aliqd nobis ip̄tie
mini. regis uolūtate ad clerū relata: sepulchrū martyris p̄otifex adit: ideop̄ susceptā
stolā & tunicā regi dono p̄tulit. q̄ religiosissime suscepta rex p̄sācte asseruauit. Ob-
fidiōe igit̄ liberata ciuitate cū de puicia cū p̄otifice nihil iteruenisset digrediēs exer-
cit̄ agrū cesaraugustanū vastauit: atq; ita. Parisiū adueniēs ad diuū Vincentio
dicat monachis ibidē institutis q̄b̄ eas quas de martyre iduuias habebat attribu-
it. Huic monasterio diui Germani de pratis appellatio in hodiernū diem manet.

Bebus in hispania ut p̄missū ē gestis theodoricī mors regi nūciata est: Huic fi-
lius theodebertus quia regno successisset: iniquo aīo childebertus tulit Cōica-
ro igit̄ cū fratre Clotario cōsilio a theodeberto regnū surripere meditatur. Quorū
coeptis rex prudēs occurrēs priusq̄ in aptū p̄dīret dolus insurgētē in eū debita erga autē
culos reges obseruantia retardauit. Eā ob rē alios sibi uultus effingēs childebertus
satiū esse censet. beniuolētia uti q̄ nepotē regē eūdēq; potētē lacessere quē facile
supare nō posset. uocātū igitur ad se theodebertū blāde excepit preciosisq; mune-
ribus donatū: ad se dimittit adeo rara ē iter p̄ncipes amicitia. aut enī liuore p̄culsi aut
iperii maiestate feroces: aut (q̄d plerūq; accidit) aliorū potētā suspectā habētes oc-
cultis iter se dolis agere solēt. Interea senio morboq; cōfecta clotildis mater morit̄
Quā turono urbe regia p̄p̄a elatā filii reges ad clodouei tumulū apponūt. Eodē
ferme tpe theodebertū uictā factā assūpserūt relicto filio theodebaldo regni pater-
ni herede. Clotario autē iniquū iterū fortuna aduersata ē. Nā maribus liberis septē &
foeminis duabus cū b̄tis hoim opinione haberef crānū patri p̄tumax extitit. A quo
in aqtaniā missus p̄mere populū uestigalibus cepit. Ea re cognita clotarius crānū
domū reuocat Qui p̄cepto patris ip̄erio ad childebertū quē nō bono satis in p̄rem
aīo eē arbitrabat se p̄tulit. Addit ad exulceratū childeberti aīm nouas indignatiōes
iureq; iurādo se p̄sācte astrigit oppugnaturū p̄petuo patrē Secur̄ igit̄ accepte fides
a crāno childebertus bello p̄leg clotariū cōstituit. Eo q̄dē tpe dū clotarius expeditionē
in saxones haberet quos cū semel p̄spere supasset / sc̄do in eos mouēs q̄ p̄missū
tributū nō soluisset / quis plū dep̄carent / & ip̄ata se facturos pollicerent: pugna
nō abstinuit in q̄ multis frācis occubētibus clotarius cū paucis ad suessidēs regressus est
aduersus crānū gōtrano atq; ariberto in aqtaniā clotarii iussu mouētibus Childeber-
tus cāpaniā in festo exercitu icurrit. Inde vastatis agris cū preda multa reuertentem
post nonū & quadragesimū regnādi ānū mors occupat. āno salutis quingētesimo
quinguesimo nono. Mortuo ap̄d edē uicētū martyris p̄xime parisios sepulchrū
fuit Childeberti morte q̄a liberis careret oīa ad clotariū p̄uenerūt Quo accessu frā-
corū regnū magnū incrementū accepit. Sed aucto regno: auaricia clotarium inua-

lit. Excogitauit eni tertiã ecclesiã corũ prouẽtuũ partẽ accipere. Cui⁹ occupiscentie assentientib⁹ ipsi⁹ vnus tantũ tuonorũ antistes iuriosus resistit dicens Si quã deo dicata sunt auferes: & de pauperũ horreis tua perges explere: regnũ ad te auferet de⁹: Qua increpatio territus Clotari⁹ incẽpto abstinuit. Eadẽ tempestate inter frãcos erat atq; hispanos de celebrãdo paschate cõtẽtio. Illi eni. xviii. Cal. Maii. hi. xii. Cal. aprilis festũ diẽ obseruabãt. Sed hec p̄tinax varietas finẽ diuinit⁹ accepit. Nã sabba to sanãto dũ cathecumini ad regeneratiõis lauacrũ accedũt salutaris apud hispanos aqua peraruit. cum eadẽ apud francos redũdaret. Gregori⁹ turoñ. chilperici ætate hoc euenisse tradit.

Eiusdẽ cõpendiũ liber secundus.

Lotarius regno assumpto crãni alias cramiris (vtrũq; enim scriptũ iuenio) temeritatẽ vlcisci p̄seuerat: rat⁹ plus audere i eũ ceteros si repugnãtẽ filiũ nõ hẽcteret. habito igi⁹ delectu militũ: i rebellẽ p̄gredit. Quẽ veniẽtẽ audiẽs crãn⁹ ad conobaldũ sibi finitimũ aqtanix regẽ p̄git quo adiutore p̄mi p̄lio exhiberet. Sed conobald⁹ cũ i sacellũ diui Martini clotarũ fugiẽs se recepisset neq; ide vllis pollicitatiõib⁹ educi posset imisso igni pariter cũ sacello cremat. qd̄ nõ m̄lto post tpe rex iussit istaurari. Mox crãn⁹ nihil morat⁹ ad britonũ comitẽ senabutũ se cõtulit vbi receptis ex fuga militib⁹ quũ terra maricq; iustũ exercitũ coegisset pio patri fili⁹ nocẽs & armat⁹ occurrit. Ordinatis ad plũ alterutris copiis de pace p̄ legatos tẽratũ est Negãte cõditiõne pacis clotario: armis decertare cõuenit. Sed nõ ignarus pater q̄ dubi⁹ sit belli exitus: dei ante oĩa opem ip̄orãt. Iuste de⁹ inq; aspice & quod dauidi regi de filio absalone iudiciũ fecisti mihi ip̄artito. Atq; ita i plũ vtracq; acies cõcurrit. Diu stetit dubia victorie spes demũ ad clotarũ inclinauit. Fugati p̄stigiãtiq; sunt hostes. Inter quos bona britonũ ps cessa ē: crãno cũ vxore & liberis iterece pro. Quã in scãno p̄ lictorẽ aligatũ cremari cũ vxore & liberis duob⁹ rex iubet: hu iuscemodi supplicio crãn⁹ poenas soluit p̄cepte aduersus patrẽ rebellõis. Crãno merita poena affecto pater accepti a deo bñficiũ memor in frãciã reuertẽs ad diui martini sepulchrũ se cõtulit vbi de bñficiis deo grãas exhibẽs largissimisq; mũeribus tẽplo ditato petit p̄terire ætatis sibi offẽsas remitti. Nec mora suessionẽ repetit Moxq; (vt est gallice nobilitatis vana cõsuetudo) ad feras venatu dephendendas se cõuertit vbi dũ cursu clamoreq; supra q̄ rege dignũ est curiosus oblectat morbũ cõtrahat: quo lãguore cũ annos vnũ & quinquaginta imperasset assumpt⁹ est: assitẽtib⁹ quattuor supstitib⁹ sibi liberis ariberto: gõtrano childerico atq; sigiberto. Fuit eni clotari⁹ libidini obnoxius. & ex tribus vxorib⁹ iugõde a regõde atq; cõsona mares septẽ & foeminas duas suscepit. A regõdẽ q̄ prime vxoris soror erat ex hac causa sibi assũpsit. Rogat⁹ ab vxore vt a regõdẽ viro illustri collocaret ad eã p̄fect⁹ est sibiq; copulauit. Atq; paulopost ad iugõdẽ reuertẽs: feci inq; mea piunx de sorore tua qd̄ me hortabaris illã eni mihi accepi q̄ p̄ter ceteros regni mei p̄ceres sũ illustrior. Qd̄ factũ modesta mulier æquo animo ferre simulauit. Patris funus filiũ suessionẽ vlcq; ornatisimo comitatu p̄secuti digno patre tumulto regem sepelierunt Sed priusq; a clotario discedo: illud nõ p̄mittẽdũ reor qd̄ cum maxime cognitu dignũ est mirari licet a nullo frãco scriptore litteris fuisse cõmẽdatũ Fuit inter familliarissimos clotariũ aulicos halterus yuetot⁹ caler⁹ agri rothomagẽsis apprime nobilis & que regii cubiculi p̄marius cultor esset. Iuic pro sua integritate de clotario cũ meli⁹ meliusq; i dies p̄mereret reliq; aulici iuidet deprauãtes qd̄ libet ab eo gestũ

T. rom. i. 445
T. rom. i. 445
m. 107
5
fr

Controuersia
de paschate.

Sacelli diui
martini exu
stio.

Cranni sup
plicium.

Clotarii obi
tus.

Regni yuetot
ti principium

Rex Clotarius primus

nec desistunt donec irritatū illi clotarū pessimis sularis efficit. Quāobrem iurat rex se hominē necaturū: pcepta clotarii indignatiōe: galterus pugnator illustris cedere regi irato cōstituit. Igitur derelicta frācia: in militiā aduersus religiōis catholice inimicos pergit. vbi decem annos multis prospere gestis rebus: ratus clotarū simul cum rpe miorē effectū romā in primis ad agapitum pōtificē se contulit. A quo ad clotarū litteris impetratis ad eū suessione agentē se protenus cōfert veneris die q̄ parascue dicit: cogitās religiōsam christianis diē ad pietatē sibi pfuturā. Verum litteris pontificis exceptis: cum galterū clotarius agnouit veterē ira tanq̄ recētī liuore percitus rpto a pximo sibi equire gladio hominē statim iterimit. Tam indignam insignis atq; innocentis hominis necem religiōso loco & diē ad christi passiōē recolendam celebri pontifex inequanimiter ferens: cōfestim clotarū reprehēdit: monetq; iniquissimi facinoris rationem habere: se alioquin excōicatiōis sententiā subiturum. Agapiti monita reuerit⁹ rex capto cū prudētibus consilio galteri edes & qui yuetotū deinceps possiderent ab omni francorū regū ditione atq; fide liberauit liberorq; prorsus fore suo syngrapho & regis scriptis cōfirmat. Ex quo factum est: vt eius pagi & terre possessor regē se yuetoti hacten⁹ sine cōtrouersia nominauerit. Id autē anno christiane gratie quingētesimo trigēsimō sexto gestum esse idubia fide i sensu. Nam domi nātibus longo post tēpore in normānia anglis: orta q; inter io hannē hollādum anglū & yuetoti dominum q̄stione q̄si puēruū eius terrā pars fisco regis anglorum quotānis obnoxia esset qualetī ppretor āno salutis. M. cccc. xxviii. de ratiōe litis iudiciario ordine se instruēs: id sicut annotatū a me est compe risse indicauit. huius clotarii vxor fuit radegūdis quā p viri assensum religionē p fessa celitibus meruit ascribi. Patre enī berēgario rege nata cū a francis capta esset i clotarii sortē veniēs ab eo in vxorē ducta est. Sed casta mulier deo magis q̄ viro cō placuit. Eius regis decreto diuī medardi monasteriū suessione i choatū est: sed a sigiberto filio radē absolutū. Est i āglorū gestis egilbertū regē cū ab inimicis ppter ei⁹ delidiā risui haberet / filiā regis frācorū cuius nomē silentio preteritur vxorem as sumplisse & cum ea letardū virū admodū sanctū in anglīā nauigasse. Quo cōubio egilbert⁹ gensq; anglorū didicit modestiā: & cognitionē quādā accepit vnus dei & fidei xpiane. Ita vt anglos pficiscente augustino gens tota facilius xpm confessa sit: pelagii relectis errorib⁹. Porro quia nec filie nec regis nomē ab autorib⁹ tradit ergo temporū annotationē secutus hūc fuisse chilpericū cōiicio aut primū dotari um. Nā per clotarii secūdi tpa diuus. Gregori⁹ pontifex romanus augustinum ex monasterio qd̄ rome istituerat in anglīā predicatiōis causa misit. Id autē scriptū a me ideo est vt itelligāt angli exordiū recte credulitatis in xpm a frāca muliere accepisse.

Clotario sepulto. fratrib⁹ de partiendo inter se regno cōsulentibus cū quisq; sibi partē accipere merito speraret: chilpericus cui plus ingenii atq; astutiā i erat preter etatis legē parisiū occupare ptēdit. Paternisq; thesauris potitus mox frācorum nobilitatē q̄ velocissime potest ad se vocat. Quos partī in se procliuēs be niuolētia amittiores reddit. Alios quibus aduersam in partem pendere animum cō modi expectatione cognouit magis admodū donis muneribusq; conciliat. Sed vt est in gallico prouerbio: sollicitus sui est: nec dormitat inimicus. Cognita chilperici perfidia amicorū opera quos pariliū habebant fratres inisco chilperico in urbē dā admittuntur. Inde fratre deturbato ne bello res ageret chilperico renunciāt si pro lege patriā diuidi inter se regnū uolet liberū sibi ad eos patere regressum. Hac cōdi

Clotarii imāe
facinus

Rex yuetoti

Radegundis.

Léardus

Anglorum fi
des.
Chilpericus.

tione pposita chilpericus parisiū reuertit. Ariberto q̄ prior natu esset parisiōrū re-
gnū. gontrāno aureliorū. mettēliū sigiberto obuēnit. Chilpericus suessionē adept⁹
est. Suscepto secundū seriem cognationis parisiōrū gubernaculo Therebertus qui
aribertus dictus est nulla re insignior fuit q̄ marcanose & merofidis stupro: quas ni-
gebrida eius vxor seruitio habebat. Quarum consuetudine rex ita deperit: vt nige-
brida dimissa eas in vxorū loco habuerit. Nec deseruit. licet a pontifice germano ad-
monitus esset. verū paucis interiectis diebus vtraq; vna cū filio quē altera ediderat
repētino obitu perierunt. Sed nec diu superstes aribertus fuit. Gontrānus q̄q̄ beni-
gnior natura fuerit. petulātia tamen atq; libidine nō dissimilis erat. Nam prāter p-
stitutas a se virgines. alienas quoq; nuptias spretis legitimis vxoribus inq̄nauit. Ab
huiusmodi foedis amorib⁹ ab horrēs sigibertus mettēliū rex ad athanahildū hispa-
nū regē misso legato gogone: brunechildē regis filiā vxorē accepit. Chilpericus ue-
ro fratris exemplo adductus alterā athanahildī filiā galsondā coniugē expetit. Cui
cū fredegōdis q̄dā forma insigni puella inseruiret insolēs tñ mulier in chilperici se in-
sinauit amorē regēq; ita blāditiis deprauauit. vt odio habitā galsondā nō vxorie
dignitatis: non foederis nuptiarū memor laqueo p noctis silentiū strangularet. Sup-
inducta andouera nichilomāgis cōtinens fuit. quippe qui fredegonde voluptatis il-
licebatū amator cōsuetudine illectus tenebatur. Nō possum quis breuitatē initio
sim p̄fessus hui⁹ pellicis maliciā tacitus prāterire. In suessionib⁹ loco & plebe humi-
li nata est in vico balēcurto specie quidē egregia atq; ingenio supra foemine modū
excellenti. Igit cū sueuorū infesta sigiberto gens bellū aduersus eum suscepisset: chil-
pericus fratri auxiliū tullit. Egredienti domo cura fuit andouerā coniugē grauidam
fidei sibi cuipiā cōmendare. Huic negotio idonea visa est fredegōda: atq; ita p̄fe-
ctus est pariendi cū tēpus aduenisset foeminā regina parit: quē priusq; baptismo ab-
luere: consilio ex fredegonda capto: quānā idonea satis mulier ad hoc sacramen-
tū testis (hoc est cōmater) adhibere. Nulla inquit fredegōda nobilior te est quā hu-
ic misterio anteponas vt quā carne puellā extulisti eam prāterea ad spiritalē vi-
tam regeneres. Sciebat enī ex christiano instituto nephas esse vitū mulieris cōcubis-
tu potiri quā baptizādo filio cōmater extitisset eo pacto chilpericum a regine cō-
tubernio disclusum iri callidissima pellex sperabat. Abluitur ex sentētia fredegōdæ
filiā atq; ei cui mater andouera erat: cōmater spiritali regeneratiōe efficitur chil-
dehidā ei nomē iponēs Regi domū bello exacto reuertēdi gratulabūda pellex oc-
currit. Narrat quā de nata sibi filia cōtigerāt. Sed nolere se ait: q; regina testis & cō-
mater ablutiōis filie esse voluerit. Hęc loquenti fredegondæ rex sancte iurat si ita
cōpertum haberet se eam vxoris dignitate donaturū. Ingridēti palatiū chilperico
andouera filiā cōplexa salutē impartiri deq; nata sibi filia gratificari festinat. At rex
exulceratus aīo: abi inq̄t in malā partē imprudēs mulier quā tua mc insipientia a tuis
nuptiis inclusisti. Nec multo post tēpore rex pontificem qui sacrum peregisset ire in
exilium iubet. Andouera vero vna cū filia intra ecclesie septa vitā apud cenoma-
nos agere cōpellit: designatq; q̄tum ad annuū alimētum satis esset. puētibus Pellicem
mox fredegondā in suis ābitiosus malis chilperic⁹ vxorem accepit. A deo nichil vi-
dentem hominē reddit ceca libido: & petulāsvitūēdi licentia. Nec vno crimine ir-
retit eum quē deprauauit. Enīvero chilpericus legitimū contēptor thori alieni quoq;
appetētissimus fuit. Sigibertū fratrem suum persecutus est (& vt perfidiorē dicas)
grassante in eum fortuna. Nā irruentib⁹ i regnum eius in festis signis Cacano duce

Aribertus M

Gō trān⁹ rex
aurelianorū

S. Sigibertus

Chilpericus rex
suessionū rex

Fredegonda

Fredegonde
fraus.

cōmater.

Chilperic⁹ iſi
gibertū fratrem
bellū mouet.

Rex Chilpericus.

hunis: occupatissimoq; in eo bello sigiberto chilpericus fraternę charitatis desertor
 in remos ad sigibertũ ptinētes incurrit quos præsidio per fratris absentiam destitu-
 tos in potestatem recepit. Verum fugatis hunis sigebertus victor reuertens copias in
 suessionensiu agrũ dimittit: quę dedente se pupulo facile cepit. Theodebertũ chilpe-
 rici filiũ in vrbe depræhẽsum abducit. Sed nõ multis post dieb⁹ intercessione patris
 liberat⁹ est: chilperici fide interposita: q; in sigibertũ nullo vnq; tẽpore bellum mo-
 ueret. Sed sedifragus rex nihil moratus bellũ redintegrat. Cuius illico pœnituit. Nã
 inferior factus cõpulsus est cõditiones pacis quas sigebertus voluisset accipere. Sed
 nec sic quies facta. Clodoueus ex chilperici liberis burdegalã sigiberti ditiois vrbe
 capit. Sed a singulfo quę puincia sigibertus p̄fecerat mox exturbat⁹ Clodoueus in
 sequente p̄fecto parisiũ ex fuga se recepit. Qua iniuria puocatus chilpericus theo-
 deberto (quę diximus a sigiberto liberatũ) mandat: neultriã (quã postea norman-
 nia appellata est) adoriatur. Eam quia sigiberto parebat (receptis in ea plarib; insi-
 gnibus locis) incurSIONIBUS vastant. Eodẽ quoq; furore turonos pietauos lemouic-
 cas: & cadurcos: nõ clero: nõ monachis: nõ sacris virginibus parcēs perdit. Eius pe-
 tulentiã cum gondoaldus pietauus qui sigiberti partium erat nõ parua iactura affe-
 cisset: & demũ mouere in eum sigiberto fugatus interẽptusq; fuisset: chilpericus ini-
 quo animo filii mortẽ ferēs: campaniã furibundo exercitu excurrit: remosq; iter um-
 spoliat. in quẽ reductis copiis sigibertus hominis temeritatẽ corriperere cõstituit. Ve-
 rũ intercedētib; vltro citroq; legatis pax ic̄ta est. Rebus inter chilpericũ sigiber-
 tũq; mature cõpositis in gontranni fratris burgũdionibus imperãtis exitiũ: coniu-
 rant. Belli causa a scriptoribus nõ traditur. Inuidisse illi fratres crediderim: q; ad au-
 relianũ gontranni regnũ: burgundionũ quoq; principatus accessisset. Vt cumq; res
 se habet: leuis existimari potest quã facillẽ habuit exitũ. Cõstitutis itaq; ad pugnam
 apud viriacũ: archiacũq; copiis: breui momẽto p̄ legatos conuentũ est: trecas cãpa-
 niã ciuitatẽ proficisci reges: atq; illic pacis cõditiones dicturos. Quã in diui lupi tẽ-
 plo reges interposito iureiurando postea firmauerunt. Abeũtib; inde regibus mi-
 lites austrasii qui sigiberto parebãt querũtur q; nihil ad se neq; gratię neq; honoris
 sed neq; prædarũ deferretur. eos omnibus præliis primos adesse: vltimos esse qbus
 aliquid mercedis a rege cõtingeret. Placere quidẽ cũ gontranno pacẽ: sed chilpericũ
 exosum habere q; p̄ter regiã dignitatẽ spurce viueret: hac militũ tumultuatione tra-
 dunt sigiberrũ copias in fratrem nihil belli ab eo timẽre imo etiã exercitu nudatũ cõ-
 uertisse. Hac re p̄ nunciũ accepta chilpericus suis rebus desperãs q̄ festinatissimis ite-
 neribus potest: tornaçũ vna cũ fredegonda & liberis se recepit. Huic repẽtino chil-
 perici malo incõmodũ aliud fortuna inuexit. Procedẽti cũ copiis sigiberto magnus
 procerum atq; eqtũ numer⁹ q; a chilperico defecerãt: ad vitoriacũ occurrit quos
 iuramẽto obstrictos in exercitum admittit: præter anselmũ q; integra in suum re-
 gẽ fide negat se sigiberto auditurum: atq; ita dimissus anselmus ad chilpericum mi-
 grat. Cognita fratris fuga sigibertus fugientẽ insequi pergit. Ciuitatẽ milite circũ-
 dat. Eo metu fractũ animo regẽ quũ intellexit fredegõda audax facin⁹ cogitat. Vos-
 catos ad se clam duos quos ad negocium prõptissimos iudicabat: magnis pollicita-
 tionibus allicit in castra sigiberti se conferãt: regẽq; interimant. Si salui se receperint
 fore vt preclaris fortunis abundant. Sin illustri factõ oppetãt mortẽ: collaturã se tẽ-
 plis atq; sacerdotibus donariã quibus saluti animarũ suarũ bene consulat deus. Re-
 cepto a fredegonda negotio securi sui satellites in familiã regis sigiberti se insinuant

Bellum i sigi-
 bertum.
 Superatur clo-
 doueus.

Neultriã the-
 odebertus in-
 cursat

Theodebert⁹
 occiditur chil-
 peric⁹ cãpani-
 am vastat.

Tumultus i ca-
 stris sigiberti
 Bellũ in chil-
 pericum
 Chilpericus
 tornaçũ petit

Anselm⁹ i do-
 minũ fidelis.
 Fredegõda si-
 giberti necẽ
 procurat

Sigibertus ro dolo.
Rudolphus dolo.

Sigibertū mox (cōueniēti eorū ceptis tpe) cōfodiūt. Ad regis necē tumultu p castra exorto: sicarii interficiūtur. Cū clamor & strepit⁹ in urbem delat⁹ eēt nec causam sciret chilpericus: fredegōda festinans regē securo animo esse orat dicens tumultuari & lamentari i castris milites ppter ea q̄ sigibert⁹ morte esset assumptus. Vix hec nūciantū vxori chilperic⁹ credit. Sed multorū nūcio firmat⁹ in castra cōtēdit. Cui obuii primores exercitu regē cōsalutant iurantq̄ in verba chilperici. Quos liberaliter regieq̄ primo habitos exortatur beniuolētiā in se fidemq̄ seruent. Nō nullos tamen de se bene meritos minore q̄ sperauerāt estimatione & gratia tractauit. Fratrum deinde fun⁹ more regio curauit. Extructo suessione in diuī medardi ad sepulchro vbi iuxta clotarū tumulū apposit⁹ est post q̄ ānos tredecim regnasset. Fratris exequiis debita religione absolutis chilpericus brunechildē sigiberti vxorem q̄ filiū childebertū parisiū habebat rothomagum exulare cogit recepta ingēti pecunia que penes eā erat. Causa exilii fuit: q̄ childebertū filiū ne i chilperici potestātē veniret gondebaldi ducis ministerio fune per fenestrā dimissū ad metentes deferrī mandauerat. Mox ad bituriges: & eas vrbes quæ ad ligeri fluium sitæ sunt nequid turbe molirētur merouē filiū mittit qui eas recipiat. Sed neglecto patris imperio merouē cenomanū vbi dolo fredegonde mī eius andouera exulabat diuertit. Deinde brunechildis vidue recordat⁹ rothomagum p̄tendit. ibi q̄ mulieris ingenio delectatus eam duxit vxorē. Qua re indignatus chilperic⁹: veritus ne astu brunechildis i patrē filius amaret: rothomagū citus p̄ficiscit. Cognito eius aduētū noui cōiuges in tēplum diuī martini quod pone vr̄bis muros ligneis tabulis constructū erat se comitūt. Ex quo cū illos educi inuitos p̄ legē non liceret solita perfidia rex vsus sancte illis iurat si ad se veniant nūq̄ illos a thoro se parare. Egressi tēplo post q̄vno alteroq̄ die apparatissimis cōiuiis accepti a rege fuisset filiū renitētē a brunechilde parisiū abducit. Quem paulopost ecclie sacris addidit. Sed suasu gōrradi reiecto clericatu ad secularē vitā reuersus est. Latuit inde metu patris in beati martini turonēsis tēplo. Inde cū eruere eū chilpericus quereret: sortib⁹ meroueus egit quibus illa ætas ad insequentē modū impune vtebat. dies tris apertis corā se sacris codicibus: pernoctās meroueus diuinū oraculū expectat: reuoluto codice: in librū regum oculos intēdēs. ita legit. Quia reliquistis dñm deū vestrū tradidit vos in manus inimicorū vestrorū. Secūdo dauid psalmos scrūtātū mox illud occurrit. Deiecisti eos dū alleuarētur. Tertio ex christi euāgelio offēdit. Scitis quia post biduū pascha fiet. His rāq̄ ad se diuinitus pertinētib⁹ oraculis cōfirmatus meroueus: tēplo egreditur comite gontrādo. Inde sex ex omni numero seruis (gregorius scribit quigētis) secum desumptis: per altisiodorum atq̄ diuionem in cāpaniā migrat: vbi ab incolis depræhēsus in desperationē venit: patrē maxime formidās. In eo mentis agone constitut⁹ seruū orat gayldū: vt eū perimat. a quo mox percussus interiit. Interim dum hæc aguntur nūciatur chilperico campanos suessione occupasse: quā mox paruo negotio recepit: ite: factis ciuitatis primorib⁹ qui cū cāpanis senserāt. Eodē fere tēpore ad turonos petragoriosq̄ atq̄ aginēses clodouē filiū cum exercitu legat: cui Desideriū nobili ortu loco cōsiliarium attribuit. Per id tempus mommoleus a gontrando regioni prepositus accepto francorū aduentu cōtractis copiis in eos mouet. Cōmissio prelio mommole⁹ nō sine suorū cede victoria potitus est. Nam ex suis quos in aciē mommole⁹ eduixerat milia quinq̄ desiderata sunt: cum ex clodouei exercitu viginti quattuor milia

Chilpericus a militibus sigiberti rex saluatur.

Meroueus patris mandati pretor.

Sortes,

Meroueus a seruis uo occiditur.

Mommoleus a Magnaltragis

Rex Chilpericus.

Bellū aduerſ⁹
britones.

Fredegonda
prætexitū ac
cuſat.

Prætexit⁹ pō
tifex in exiliū

cecidissent. Tā graui chilpericus incōmodo affectus bello tamen nō abstīnuit. nūc hinc nūc illinc arma circūferēs. Abstulerat Chilpericus Varroco britonū regi vrbes quasdā. Quas ne repeteret veritus aduerſus eū (si forte incautum intercipere posset) piſtauis atq; andegauenſib⁹ mādat copias cogāt & varrocū insidiis fallere tētent. Cui⁹ rei gnarus factus Varroco exercitū parat. intempeſta nocte hoſtem inuadit. funditq; multis occiſis. Sed tertio poſt die Chilpericus cū britone pacificiſſimo miſſo ad eū obſide filio reſtitutiſq; quos occupauerat locis. quibus etiā addidit & vānas maritimā urbē cōditiōne annuę pēſionis appoſita. Tot bellorū turbīnib⁹ impeditū regē fredegonda nihilominus ſollicitat; mulier ad diſcordiā nata. Erat prætexitus rothomagorum archiſlamē: hunc derulit regina cōſiliatorē nuptiarū brunehildis cū meroueo extitiſſe. eiq; aduerſus chilpericū conſenſiſſe. Brunehildis quoq; cum p̄cioſiora bona apud ſe habuit. ea mulieri (neſciēte rege) reſtituiſſe. Muneribus præterea apud populū egiſſe vt chilpericum occiderēt. qbus irritatus iam in p̄texitū regius anim⁹: odio indies magis torquebat. At q̄ p̄ſuli manus in ferre nō temere audebat: cōtrahit in Petri apoſtoli tēplū epiſcoporum conſiliū in eo praeſentē prætexitum inſimulat eorum quę ſupra a fredegōda ſuggeſta fuiſſe ſe reſtulimus. Quę nullo teſte cum a rege tantū dicerētur: ſanctior pōnificū ſententia (quā ſequebat gregorius turonēſis) propitiari p̄texitū videbat. Pleriq; in diuerſam p̄tem adducti chilperico ſcilicet aſſentabanſ. Inter repugnātes igitur ſentētiās quādoquidē chilperico non pateret viā prætexitum dānādi: pauci qui partes ei⁹ tuebātur epiſcopis negociū chilpericus dat: p̄texitum cōueniāt. regis benignitatem patefaciant. qui in humiles etiā crimine cōuictos indulgētiffimus ſit. Si culpā cōfeſſus ad miſericordiā cōfugerit: aſſerant ſe p̄texitū liberaliſſime omnia remiſſurum. Suaſus ab epiſcopis p̄texitus in conſiliū venit. aduolutuſq; ad pedes chilperici: maieltatē ſe regis quidē offendiſſe cōfiteſtur: ſed p̄ientiffimū regem eſſe q̄ lapſis miſereri nō neget. Ad hęc prætexitū verba ſella regia exurgens rex: mox in genua demiſſus: quali humilitate ſimul & regia māſuetudine cōtione flexurus eſſe Vos inquit reuerēdiſſimi p̄ſules cōfiteſtē reum audiuiſtis. Rubore moti pontifices q̄ regem vbi dimiſſum intuerent: eum erigunt. Quo vno tm̄ rex aſſentiri ſibi patres interpretatus: ad palatiū redit. inde miſſis ad conſiliū quibuſdā pontificiſſi iuris canonibus qbus iudicatos maioribus criminib⁹ ſacerdotes dignitate exui mā dabatur: Bertrandus in primis burdegalēſium antiſtes ad prætexitum conuerſus: dudum inqt epiſcope frater cōmerciū tuū nō erubuiſmus. Nūc abſq; regis beniuolentia cōmunionē tuā admittere nō poſſumus: atq; ita prætexitus conſilio extruſus eſt. Quē apprhēſum rex ergaſtulo ſeruari mādat. Inde cum liberat⁹ ferme noctu euaderet: cōtumelia vulneribuſq; affectus tādē in inſulam cōſtāriane dioceliſſe relegat. Ad hunc modū chilperico ſequiēte: cū nec ſuis parceret nec alieno abſtineret. Gontranus aurelię rex childebertū nepotē qui mettenſiū regno prætexit accerſit. Eo apud pontē petreū corā poſito: orbuſ inqt amantiffime nepoſ ſum liberis nec ſobolis mihi ſpes p̄ hanc aetate vlla relicta eſt. Te liberorū loco habere p̄ſtitiui: ita vt filiſ adoptione meus ſis. Regni bonorūq; hæreſ eſto: nec me ſecus ac patrē colito. Gontrano hęc dicēti quia puer erat childebertus cū ample ſatis reſpōdere non poſſet vnus ex proceribus aulicis gratias copioſiſſime egit. Deinde munerib⁹ vltro citroq; datis atq; acceptis de chilperico habita ſunt verba. q̄ ambitione & armis terras ad gontranū p̄tinētes occuparet. Eam ob rem ad chilpericū mittūt qui

ablata recuperent: alioquin bellū denūciēt. Quo nūcio indignat⁹ rex supra q̄ solū
 tus erat ira incāduīt. Ad hanc quoq; regis perturbationē alia a britonib⁹ orta nū
 cianī. Hī in festo agmine ī agros redonīcorū īgressi ad cornutū vsq; vicū omīa
 populabant. Quos vt ad incurſionib⁹ reuocaret domū bibolenū bello affuetū
 hominē chilperic⁹ cū multis copiis ī britones mittit. Quorū terre duce regio naue
 tū vsq; vastate sūt atq; ita repetētes domū britones q; ī redones grassabant: non
 multo post frācis: britānīa exētib⁹: hostis britō iterū cōuertit. Interea inqui
 es chilpericus piētāuos qui theodeberto parebāt in potestātē accepit fugato the
 odeberti p̄fecto. Et quo magis regis huius efferatissimos mores stupeas Cū dac⁹
 quidā fallo ne an vero crimine delat⁹ a soustrio duce ī carcere chilperici iussu tene
 retur quia scilicet admissō ad se ī carcerē sacerdote: p̄c̄tōrum p̄c̄nitentiā (icōsulto
 rege) fecisset necari p̄ten⁹ iubet. Nec finis erat malorū chilperici. Legē fert: lingu
 Ios q; vineas vel possiderēt vel colerēt p̄dere quotānis ī vsum regis vīni vrceo
 lum. i. amphorā. Cui tributo legēdo marcus quidā apud aquitānos q̄stor posit⁹
 dum pensionē superbe cōtumelioseq; exigit a lemouicib⁹ occiditur. Inter hęc cō
 tinuis imbribus iaruernia mense septēbri ī undauit ita vt melior eius pars quam
 alemaniā vocant stagnaret: & lacus eē putaretur. Quāobrē semētē facere agrico
 la nō potuit. Amnes quoq; liger & melacris superatis ripis cōfusi ī agros se diffu
 derunt pecora cū segetib⁹ rapiētes Rhodanus p̄terea p̄ter morē excrecēs: se a
 rari permisit. Quo diluuiō plurimę ædes & muri burdegale vrbis partī corru
 ere defluentib⁹ tandē aquis cū solū apparuit gratissimus florū decor arbores ve
 stiuūt nullo inde fructu suscepto. Visum item est per turoniā frequēs & stupēdū
 fulgur cū fragore arborū. Apud burdegale terrā motu perterriti ciues ī alias ci
 uitates se receperūt. Nec phirenus mōs hūc tremorē ignorauit: ruētib⁹ īde grādib⁹
 bus saxis ad hominū pecorūq; perniciē. Ignis etiā cælestis ī burdegale demis⁹ cō
 plures vrbis domos vna cū areis cōsumpsit. Simile icēdiū aurelia perpeſsa est. In
 agro carnutiū ex effecto pane sanguis p̄fluxit. Et delissīma grādo grauē biturigi
 bus calamitatē importauit. Que mala secutū est alui p̄fluuiū & estuās febris qui
 bus morbis comes erat vomit⁹ & renū dolor / cū capitis & feruicis grauedine. In
 terim chilperic⁹ feruenti febre macerat⁹ est. Cōualuit tanē mox sanato patre vnū
 ex liberis recētius natū morbus occupat: qui lauacro sacro postq̄ ablutus est: do
 lore leuatur. Sed nec infanti salus fredegūde diu iucūda extitit. Maior natu q; erat
 ei fili⁹ ea p̄fluuii pestilētia intabuit qua omīs ferme chilperici cognatio velut alī
 quo desuper immisō cōtagio consumpta est. Tot igitur malis crebrisq; dolorib⁹
 admonita sui fredegōda regē adiit. Memorat dei beneficia quib⁹ cū amplissime
 donati essent: ingratiſsimi tamen plurimi scelerib⁹ se cōmaculauerunt. Nūc eorū
 quę flagitiōse perpetrassent vindicē adesse deū: qui liberis inquit nostris vno tē
 pore egrotātib⁹ cognatiōis quoq; nostrę bona patefacto vltimo sublata: nos vl
 tiscit. Dum p̄sp̄era nobis fortuna blandiretur: ferebamur elati ad oēm iuriā rap
 puim⁹ aliena. subditis legū iniquitate grauatīs nihil pepimus nec a genere nostro
 tēperātes: alios opprobriis: alios carcere atq; alios exilio: nōnullos parte bono
 rū mulctauim⁹ plurimos vīdice ira morte sustulim⁹. iā igitur sua nos deus iracūdia
 vt respiscamus pulsat: cuius patiētiā longitudine peccandi habuimus irritā. Ex
 cremur oro chilperice priorē illā vitę cōsuetudinē: & tētemus vera p̄c̄nitudinē
 placare / quē tam multis flagitiis offendim⁹ Chilpericus ac fredegōdę complora

Bellū in britō
ne.crudelis chil
pericus.Chilperici q̄
stor a lemoui
cib⁹ necatur.
Inūdatiōes et
sautie celi.Morborū illu
uies.
Chilpericido
mus infortu
nium
Vexatio. dat
intellectum

Rex Chilpericus.

tione permotus. simul q̄ tris sibi filios breui tēporis intervallo mors eripūisset be-
 nignior deinceps fuit. atq; quā de vinearū cultorib⁹ legē tulerat abrogauit. dei tē-
 pla magnis donariis cumulauit. inopes frequētī liberalitate cōsolar⁹. Filīū Clodos-
 ueū altera vxore susceptū quē impellente fredegonda vincitū in castello brēnē ha-
 bebat cum occidi imperasset custodia eduxit. Adeo maxime potēs est reuocare ad
 bonā mentē insanientiū animos virtutū stimulus aduersitas. Erat gontrano regi
 vxor austrigildis maligna mulier & sc̄ua. Quæ eadē peste laborās: cū sentiret nul-
 la sibi medicorū ope posse subueniri: ad virū cōuersa: ecce inqt mi vir in mortē eri-
 pior propter potiones quas medici cōfecerunt. Te p̄ cōiugii fidē obtestor: cū e via
 ta excessio: cura ne pereā multa. Iube medicos duos quorā dolo morior capite dā-
 nari: vt par dolor sit eorū beneuolis: qualē meis coniecto amicis affuturum. Hac
 vxoris querela mot⁹ rex: funere statim expleto innocētes medicos necat. Per id tē-
 pus lōgobardi partē italiæ occupātes mauricio imperatori nō parebāt. Eos quia
 id nec modeste fere nec exturbare hostē cōmode mauricius posset. tētat Chilperic⁹
 cū pecuniā. si forte aduersus illos cōparato exercitu italia expellat. Chilperic⁹ mil-
 le auri pōdo ab imperatore missa accepit: statimq; in lōgobardos mouet. At illi cū
 in aciē prodire munitis locis defensi nō auderent: chilpericus grandī pecuniā ab il-
 lis donatus: pace data in franciā reuertit. Ea re cognita mauricius p̄ legatos chilpe-
 ricum monet aut pecuniā restituat: aut veluti cōuenerat hostē longobardū italia
 deturbet. Chilpericus qui parū (vt fere oēs) īperatōrē haberet: nullo illū respōso
 dignat⁹ est. Quē nihilominus res quā mox narrabimus: mitiorē fecit. Nigegonda
 chilperici soror hemegildo gotho nupta (q̄ hyspaniæ cū patre hengildo impera-
 bat) virū arriana īpietate deceptū tum sua tum leardi sanctissimi viri opera ad re-
 ctā fidei regulā reuocauit. Qua re per gonsaldā ad regē hengildū delata virū suū
 hermegildū pater dñicę resurrectionis festo die in ergastulo securi trucidauit. Pro-
 gressusq; ad maliciā multis p̄secutionib⁹ affectit christianos. Cuius vt sc̄uitiā fuge-
 ret Nigegōda: hyspaniā excedere & ad francos p̄ficisci tētauit. In itinere a militib⁹
 bisantinis quos aduersus gothos Mauricius īperator in armis habebat cum filio
 deprāhēdit. Illa dū ad mauriciū ducit: merore cōfecta mulier interiit: filius cōstā-
 tinopolim ad mauriciū ductus est. Chilperic⁹ & filii & sororis acceptis iniuriis: grā-
 di exercitu coacto in hengildū p̄secutionis autorē mouet. Fiunt vtrinq; & p̄ alia
 & cædes. Sed gothorū lōge plures. Quibus abunde satiatus & ingētī præda onu-
 stus chilperic⁹ domū se cōtulit. Reuersū maurici⁹ p̄ legatos hortat lōgobardos si-
 cuti data fide puenerat italia expellat. Negociū chilperic⁹ eo libētius suscepit: quo
 sorore filiiq; facilius ad se remitti īperabat. Nā de sororis morte nondū cognoue-
 rat. Ea expeditio irrita fuit. Orta enī ab alemanis q̄ chilperico auxiliares venerāt in
 francos seditione regē arma pmouere nō pmisit. Nec multo post chilpericus cu-
 ius militiā in homines multis fraudib⁹ perspiciua esset: in deū quoq; impietate me-
 ditatus est. de diuina liquidē trinitate ita credi voluit: vt non tres in illa discretas p̄-
 sonas: sed vnā cōfiteret quā patris interdū noīe: interdū filii: nōnunq̄ spirit⁹ sancti
 sacre litteræ designaret. De qua etiā p̄niciosissima heresi ad pōtificē atq; in primis
 gregorium turonēsem litteras dedit. Vtq; idoneos suo errori testes adhiberet: hy-
 larium augustinūq; primę inter xpianos auctoritatis doctores in hac pte esse p̄fir-
 mat. At gregori⁹ homo in primis sc̄itate spectat⁹: regē admonet: caueat dei indi-
 gnationē tanta impietate puocare: impiū maxime esse quod diceret: nec religioni

Austrigildis

Mauricius im-
perator
Longobardi
in italia
Chilperici
auaricia

Nigegonda
gothorū con-
tumelias affici-
tur

Bellū in hyspa-
nia.

Chilperici im-
pietas in deū.

catholicæ cōuenire. quinentiā eos quos i testimoniū citabar tam religioso dogma
 ti repugnare. eosq; lōge secus scripsisse & docuisse. Aegerrime tulit chilperic⁹ greg
 orii responsū atq; ira feruēs. a pōtifice igiſ inq; cōsiliū de hac re capiem⁹. Mox
 ad regē veniēti saluio albigen. quodā ex aulicis epō heresim patefacit pducta etiam
 charta impietate cōtinēte: eāq; ad aures pōtificis secreto recitauit sed tamen salu
 ius animum in re presentī cōtinuit: vultus tamen indicio intellexit rex sacerdotem ei
 nō astipulari. Et cū reliquos omnes idem facturos: repugnatos quoq; sibi dubita
 ret: in sentētia nō perſistit. Tradūt auctores chilpericū: cū grece latineq; eruditus me
 diocriter esset ad litteras nostras tres insuper grecas α θ ω intulisse que & in diplo
 matibus atq; chirographis eius de donatis ecclesie prouentibus excriptis plurimo
 post tēpore permāserūt. Interea lendascus turonis a rege prepositus comes: q; po
 pulū durius infestaret gregori⁹ antistiti ciuitatis irreuerēs atq; ifestus esset magi
 stratu remouetur. Nā per id tēpus regēdis puinciis comites pſiciebant non secus
 ac magistratus quos balliuos senescallosq; nunc rex instituit. Hiq; pro regis libidin
 e dimouebāt. Qua insignis ignominia lendascus gregoriū proditionis insinu
 lat: q; scilicet turonū urbem gontrāno prodere cogitaret: aulic⁹ esset reginā stu
 pricū bertrādo burdegale pōtifice cōsuetudine cōraminare. Cuius lasciuia asserto
 rem lendascus effecerat quēdam riculphū gregorio aliquādo familiarē qui sacerdo
 ti obtrectans eū quatenus poterat maledictis perſequebatur: Ea re grauit⁹ pmo
 rex conciliū episcoporū ad brēnacū oppidū cōtrahit. In eo gregori⁹ cum nullius i
 regem offensē cōsciū se diceret: simul pſante more maiorū tertio iurasset: nichil eo
 rum que ad regem de eo delata essent cōmisisse. Ea assertione purgatū esse grego
 riū cōciliū iudicat. Tunc corā introduci lendascū rex mādat. Sed cognito patrū iu
 dicio sibi timens lendascus perfugerat. Incōtumascē lata excōmunicatiōis sentētia
 est Qui diu profugus amicorū ope chilperico recōciliat⁹: cū reginam pacare spera
 ret ad eam in sacello orantē accessit: petiq; humi pronus remitti sibi quæ peccasset
 prostratū sacello excedens reginā despexit. Sed nec si desperans lendascus auaritiæ
 recordatus muliebris: muneribus reginā mansuescere posse sibi persuadet. Ipse ad
 nūmularios veniēs dū preciosiora queq; venalia perquiri: a regine satellitibus cū
 depræhensus esset. vno illorū grauit⁹ vulnerato elapsus: dum ad sublitū pōtem
 qui sequanā iūgit: altero pede iter duo male cōmissa tigna p. lapso crus fregit. que
 vrbe exportatū q̄ rex curari mandaret: reginæ tamē iussu gulam eius satellites in
 fregerūt. Riculpho vita intercessore gregorio donat. Sed tormēta nō euasit donec
 dolos oēs detexit. Nō facile obliuiscit sui scelerū insueta malicia. Fredegonda quæ
 filiis omnibus orbata pœnitentiā profiteri videbat. Clodouiu quē diximus culto
 dia a patre emissum persequi rursus perseuerat: ea maxime causa q; illum chilperic⁹
 co successurū hæredē formidabat. Et ne hoc sibi dolore mōstraret: fingit causas quā
 obrem patri merito foret odiosus. Erat clodouio cū scorto quodā voluptatis con
 tuberniū. Eiq; scorto mater erat vetus. Vtraq; ad reginā delata est: illa q; multorū
 causa malorū esset. Hec quod maga: & per maleficia demoniace artis fredegondæ
 liberos sustulisset. Dephēsem igiſ pellicē fredegōda palo transfigi ante clodouei æ
 des mandat. Matrē longo cruciatu per tormēta examinātā crimē confiteri coegit
 & cōfessam cremari. Nec cessat cædis appetēs mulier. donec clodoueu exterminet.
 Orat igitur regē pœnam de filio sumere: cuius assensu tris filios amisisset. quicq; rē
 gnum patre superstite affectaret. Chilpericus nihil mulieri negare assuetus: venatū

Lendascus co
 mes.
 Quid comes
 Accusatur gre
 go. turonē.

Lendascus
 catus.
 Fredegōde p
 tinax in mali
 cia animus.

Rex Chilpericus.

proficiscēs clodoueu vna venire iubet. Dum ad siluā vētum est ligatū filiū ad fredē gondā mittit pater. Illa corā positum rogat qui sint pceres qui partes ei⁹ aduersus chilpericū tueant. Clodoue⁹ vt foeminae timorē suspicionēq; incuteret plarosq; ex fredegonde seruitio noiat. Mox custodiēdū militib⁹ clodoueu tradit. imperās vt in costas eius traiecto gladio necē: relicto in vulnere mucrone quasi mortē sibi ipse psciūisset. Eius necē perfacile chilperic⁹ tulit. Sepulchri tamen honore dignatus est: & ad matris tumulū humari. Hinc ad exhibēdos populo vetustissimo romanorū more ludos se cōuertit. instituto suessione circo intra quē equites in girū cursitarēt

Clodoue⁹ fredegonde insū occiditur
Causa belli in chilpericum.

Causa interea belli chilperico incidit. theodoro massiliensi ātistite de sede eiecto fortunilq; eius oibus autore dynāno direpris qui terrā puincię sub rege gōtrano impitabat. Hunc theodorū ad childebertū fugientē gōtranus deprehēdit. Ea re cognita childebertus cui ex dono gōtrani dimidiū vrbis massilie attinebat. gontranū legatis missis petit debitā sibi partē restituat. Negat se gontranus regis iussa factū rū. Quinimo oib⁹ aditis p̄sidiū iponi iubet. ne adueniēti childeberto pateant vię. Erat regi gondesillus summo genere nat⁹ pfamiliaris. Hūc ducē copiis prefectum massiliā childebertus mittit qui ciuitatē recipiat restituto theodoro. Accedēti gōde sillo massiliā ingredi dynānus phibuit. Qui nō multo post verbis suafus gōdesilli ad beati stephani tēplū qd' extra vrbē nō procul a muro est venit. quē vnicū ad se admittū gōdesillus de theodoro expulso. deq; rebus male ab eo pactis arguit. Et nichilomin⁹ mādat vocari ad se primores ciuitatis apud quos erat illi a childeberto mādatū negociū. Dynānus hac re territ⁹ supplex orat id ne faciat. paratū se esse p̄tefacere illis vrbē. Et deinceps iurare in verba childeberti theodoroq; pariturū. Dimissus dynān⁹ p̄missa implet. Massilia igit recepta & theodoro restituto ad childebertū reductis copiis gōdesillus reuertit. At dynānus abeūte gondesillo ad gontranū mittit q massiliā recuperet. Cui tñ coepto theodor⁹ obstitit. Ex hac causa quācūq; supiorib⁹ annis iter childebertū gōtrannūq; pacta cōuentaq; erāt irrita habita Erat childebertus chilperici ex fratre nepos: q gōtrāno cū infessus esset gillonē remorum antistitē quibusdā sibi procerib⁹ attributis ad chilpericū mittit occasione hinc sumpta vt superioris anni foed⁹ iter reges p̄stitutū fide scriptisq; firmaref. sed primaria legatiois mittēde causa fuit vt de gōtrano quereref/cū quo nec fidem nec amicitia cōseruare potuisset. quā obrē inqt gillo childebert⁹ tu⁹ o chilperice nepos te petit liceat iunctis copiis vestris in gontrannū arma sumere vt quę tibi atq; illi p̄fidus princeps abstulit recipiamus. Letus autē oratione chilpericus cōuenta omnia grata habuit. Bellū insup quod iādudū agitabat ab vtroq; rege geri placere respōdit. Nec mora exercit⁹ parant. qui partitis agminib⁹ incedentes bituriges inuadunt partē copiarū desiderius vir strenuus ducebat. Huic ad mediolanū castellū cui nomen nūc est magdunū bituriges cū qndecim milib⁹ armatorū occurrūt Pugnatum est equo marte & extraq; acie septē hominū milia cecidisse referūtur. Dum vtrinq; pugnat reliqui duces berullus andegauorū prefec⁹: & bladāscus obsidione vrbē cingūt. Gōtrāno subsidiū suis ferre festinātī nūciatū est partē hostiū e castris p̄datum abiisse eosq; nō p̄cul abesse. Quo cognito gontrannus militē in armis paratū esse iubet. Inuētos mox p̄adones nō magno labore fudit. Postq̄ oēs regum copie quasi ad pugnā instructe mutuo se cōspectū intueri possent spectatissimi hoies vt quisq; suo rege assistebat: metiētes animo quid incōmodi si prelio decertaref cōtin geret: vltro citroq; p̄migrāt; si forte irritatos regū aīos deducere ad beniuolentiam

Bellū i biturigib⁹ aduersus gontrannum.

possent Nec inanis fuit labor. Ita constituta est res ut ablata restituerent. Discedentibus copiis chilpericus suis imperat continere a preda & rapinis manus. Cuius rei preuaricatorem qui rothomagorum comes erat in candescens chilpericus gladio transfixit. Hoc exemplo reliqui absterriti continetiores ibant. Per hos dies cometa visus est fulca nube circumdatus radio uno fulgens. Sueffione celum ardere prospectum est. Parisii sanguis a nube in multorum vestimenta stillavit. Siluanecti interior cuiusdam agricolae domus sanguinolenta infecta est. Post huiusmodi prodigia inguinaria pestis multos absumpsit. Dum haec geruntur theodorum quem fredegonda pepererat infantem mors rapuit. Eius interitum mater quorundam suorum in momoleum cuius supra feci mentionem atque in quasdam mulieres magas transfert. Mulieribus deprehensis cognoscit eas quidem complures interemisse. quorum cruor ad momolei salutem profuisset. Deinde theodorum quoque in similem usum fuisse necatum profertur. Sumptum est de illis supplicium. Alie viuae crematae circumstante. Momoleum cum chilperico morte affectum esset a fredegonda rogatus dimisit. Sed cum esset variis tormentis toto corpore maceratus paulo post interit. Hinc fredegonde maternum dolorem Clotarius qui ex ea non multo post natus est infans oblitteravit. Cuius exortum tanta letitia chilperico excepit: ut recludi ergastula & custodias laxari emissis inde vinculis madauerit. Sed (ut sunt res humane) letitiam moeror intercepti formidante chilperico gortani adversum se atque childeberti profectionem. Ea ob rem thesaurum suum omnem & preciosissima quaeque exportari camera cum iubet. Quam orbem scilicet munitissimam incolere & in ea se tueri statuerat. Tantum illi metus a fratre nepoteque fuit: ut in agris tetoria non secus ac in bello haberet in eisque pernoctaret militibus ad excubias vigilantibus. A deo meretriciosa est malorum testis conscientia. Ad omnia pavet dum nemini confidit. Interea tamen ad vicum callaz qui a matris nomine non procul abest positus venationibus se oblectabat. Ad quas cum die quodam se parasset: in cubiculum fredegonde ingressus cum eam quietis causa decubantem vidit: tenui admodum quem gerebat baculo fredegondam a tergo ludens percussit. Quo ictu in partem alteram ut ludente cognosceret se regina non convertit: sed suspicata landericum esse qui palatio praerat. landerice inquit ut quid me ferire audes. Huius landerici uxorem chilpericus stuprabat: quae fredegondae responso percussus suspectam de adulterio fredegondam habuit atque ita levandi moeroris causa venatum pergit. Fredegonda rege a se abeunte sensit verbo offensum esse chilpericum quare venata id quod vero simile erat ne regis animo suspitio stupri altius incideret: mulier multis homicidiis insignis causa est memorabile facinus tentare. Landericum clam ad se vocat qui sibi contingant meminit. Monet non cubiculum sed sepulchrum cogitet. Haud dubium sibi esse regem pro confesso habere: landericum cum ea consuetudinem fecisse illiciti amoris. Turbaris animo landerico praesentem adesse sibi mortem arbitrat. seque veluti iam captum rapi ad supplicium putat. Quem supra quam virilem animum decet cum videret fredegonda itabescere una inquit landerice res est quae nos a periculo eximat. Solet a venationibus chilperico nocte plurima domum reverti. Age igitur impigre & facinorosos quosuis homines & sanguinarios pecunia muneribusque sollicita quae per noctis calliginem chilpericum ex equo descendentem citis vulneribus necent. Hoc pacto & mortem superavimus & regno potiemur. Regine prolium secutus landerico licarios in incendiis locat. Hi ut conuenerant regem inter tenebras adoruntur atque interimunt: atque noctis beneficio defensi perpetrato homicidio exclamant chilpericum interfectum esse: & quasi homicidii expertes ipsi essent childebertum auctorem paricidii vociferant. Aulici ascensus equis huc atque

Prodigia varia.

Vindex chilpericus.

Clotarius secundus nascitur

Fredegonda in egrescelis

Rex Chilpericus.

Illic depræhenfuri fugientes homicidas frustra difcurrūt. Madulphus filuaneftenfis p̄ful eo tempore aliquid negotiū ī curia habebat. Is rege celo ſepeliendi officiū exhibuit. atq; nauī impoſitū ſecūdo flumine ad diuī germani de pratis quam rex extruxerat eadē extulit. vbi etiā nunc eius ſepulchrū viſitur. Tam miſero vite exitu chilpericus regnū reliquit homo ipudēs arrogāſq; qui cum amicū neminem obſerua- ret: nemo illi amicus fuit. Exſcripſerat neſcio quot libros incōdito verſu. alioſq; nō paucos quos impiā ſcilicet rem continentes viri ſapientia probatī deletos prorfus exterminauerūt. Sed iuuat me chilpericū a tergo relinquere pauperum quidem abſe- ctorē. ſacrarūq; ēdium oſorē irriſorē inſuper eccleſiaſtici ordinis qui pluris ſemp̄ exiſtimauerit recenter ad fidem cōuerſos: q̄ eos quos diuturna religio commenda- bat illis eccleſias attribuens: his praro miniſtrans: vni tātū germano pariſiorū anti- ſtiti obſeruantiffim⁹ fuit. Cuius ſepulchrū hoc a ſe edito epigrāmāte dignatus eſt. Eccleſiæ ſpeculum: patrie vigor: ara reorum.

Et pater & medicus paſtor amorq; gregis.
Germanus virtute/fide/ corde/ ore beatus

Carne tenet tumulum: mentis honore polum.

Vir cui dura nichil nocuerunt fata ſepulchri:

Vituit enim. nam mors quam tulit ipſa timet.

Creuit adhuc potius iuſtus poſt funera. Nam qui.

Ficile vas fuerat gemma ſuperba micat

Huius opem ac meritū mutis data verba loquuntur

Redditus & cęcis p̄dicat ore dies.

Hunc v. r. apoſtolicus rapiens de carne tropheum

Iure triumphali conſidet arce throni.

Chilperici igitur ingenium & mores execrari debbit quiſquis ad gerendam rempublicam optimus accedet.

Nunc fredegonde reliquias perſequamur. Interep̄to chilperico fredegōda ſuis fortunis timēs: ſe cum omnibus opibus ad beatę marię pariſienſis ēdem tanq̄ ad aſyllum tranſfert. Quam liberaliter accepit loci antiſtes. Theſaurum qui pe- nes chilpericū erat dum apud gallam ageret quidam aulici auferētes ad childebertū pertrulerunt. At fredegonda rebus ſuis filioq; tutius p̄ſultū iri cupiēs: gōtranū au- relię regem per nūcios orat: ſibi clotarioq; tutor aſſit. Nec tardat gontranus: veniē- ti vrbe egreſſa fredegōda obuia p̄greditur. Suſcepta nepotis tutela per regni in- ſigniores vrbes circūferri clotarium infantem iubet. Qui clotarium circumferebant p̄ceres vrbes gontrani nomine in fidē recipiunt. At gontranus popularis incōſtā- tie non ignarus cum in ēde diue marię eſſet: ingensq; populi turba aſtaret: factō ſi- lentio. Viri inq̄t pariſiēſis qui huc conueniſtis vos oro: ſeruate ſtabili⁹ in me fidem q̄ in fratrem habuiſtis: vt & meum nepotem in pace educare & vos iuſticia moderari poſſim ne (qd̄ nolit de⁹) aut ille ſine tutore: aut uos ſine adminiſtratore periclite mini. Gōtrani oratione letus populus principis humanitatem fidemq; collaudat deum precatus: vt illum ſaluū fauſtumq; ſeruet. Fuere per id tempus motus quidā belli repetente gontrano loca que childebertus occupabat. Sed ganſcus piſtauo- rum comes qui childeberti partes tuebatur lemouicēſes ipſoſq; piſtauos in fide cō- tinuit: turonos præterea tentauit. ſed repugnante vrbis antiſtite ciuitas in fide gon- trani perſiſtit. At non multo poſt childebertus que poſt chilperici necē pariſium

Gontranus.
Clotarii tutor

aduēntem ciues nō admiserant: gillonem remensē quibusdā adiūtis ei illustri
 bus viris: ad gōtrānum ire iubet. Admissis legatis/gillo assentatiōe vsus principio
 gratias deo egit: qui gōtrāno tam demētī & potentissimo regi pacē sincerā tribuif
 set. Nec vltra tulit gontranus verba pontificis: sed dicere volentē intercipiēs: nō in
 quid pessime p̄sul blanditiis istis libēs (te maxime orāte) auditū exhibeo. Omnīū
 enim q̄ sunt cū sis perfidissimus: tu pretextu lineae huius vestis religionē p̄ te ferēs
 fraude pditione q̄ oēs fallis. Te enī cōsultore vrbes q̄ ad me pertinet complures in
 cendio absumptę sunt. Sic loquēti regi gillo nihil respōdit. Sed alter legatorū quā
 a childeberto mandata erāt paucis ad insequētē modū elocutus. Gloriosus inquit
 rex noster childebertus nobis p̄cepit repetere abs te paterni regni partē: quā tu il
 li gontrane ademisti. Respōdit gōtrānus. iā pridem ad hec respōdisse. se nihil a chil
 deberto p̄ter conuentorū formā vsurpasse. Eapropter q̄ legitime possideret se re
 tenturū. Nisi tm̄ ea quā vel gratia forte vel liberalitate donare decreuisset. Ergo cū
 intelligeret legatus frustra aduersus regē cōtendere quandoquidē iquid legatio no
 stra non procedit. Reliquū est quod ad extremū pro tua iusticia impetremus. Est
 apud te fredegōda chilperici relicta quā sigibertum principis nostri parentē & su
 pra paucos dies chilpericum iteremūt: mulier digna affici multis suppliciis. Propter
 ea petit childebertus hanc ad se dimitti. Cui ob scelerū immanitatē poenas vt par ē
 irroget. Legato gōtrānus respōdit: iniquū sibi videri ad poenas rapi mulierē regio
 nuptu insignē: & quā nō putaret culpā cōtraxisse eorū q̄ illi obicerent. Atq̄ ita ir
 rita legatōe abeuntibus legatis/primarius ille locutor: gōtrane inquit magne rex
 post q̄ pacē abnuis: scito iam securim qua tuus frater iterempt⁹ est capiti quoq̄ tuo
 imminere. Ad hec verba cōmot⁹ rex extrudi palatio legatos iubet. eosq̄ luto cœ
 noq̄ p̄ viam eūtes ptaminari. Hic graues inter reges inimicitie p̄state sunt. Gontra
 nus post hec fredegondā in neustriam emittit: vbi nō p̄cul rothomago incoletet.
 Ad quā ex francorū nobilitate nōnulli profecti tanq̄ fortune eius milerent operā
 illi suā pollicent. At cognito q̄ pretextat⁹ quē in custodia Chilpericus habuerat
 a Gontrano liber factus esset: indoluit vehementer fredegōda: q̄ ex fastigio regie
 dignitatis delapsa/ tā parui haberet: Accedebat ad dolorē brunehildis p̄sens fœ
 licitas. quā se potentiorē & magis honoratā iri p̄spiceret. Quo liuore cruciata mu
 lier audacē quēdā & celibus assuetū hominē holdericū seorsum vocat: magnis pol
 licitationib⁹ satellitē onerat: si brunehildē reginā necet. Cōuētione cedis facta hol
 dericus cū multis iam diebus p̄suetudinē familiaritatis apud reginā brunehildē
 assentatiunculis blanditiisq̄ cōparasset blandior tm̄ in dies visus in suspicionē ve
 nit. Deprehensusq̄ & tormētis affectus: crimē cōfitef. Fustigat⁹ deīde & ludibrio
 habit⁹ ad fredegōdā dimissus est. Quē paulo post sanguinaria mulier pedib⁹ ma
 nibusq̄ truncatū dimisit: vel q̄ desidiē eū argueret: quia videlicet necāde brunehil
 dis occasionē vecors p̄terisset vel q̄ significare volebat se nihil de homicidio satellit
 ti mādasse. Cura de hinc gōtrāno fuit chilperici necis autores persequi. inter quos
 delatus est cherulphus: q̄ primarius chilperico cubicularius fuerat ad martini sepul
 chrum effugit: vbi tandē Gōtrani iussu a quodā claudio multis vulneribus interfe
 ctus est publicatis eius bonis quorū ditissimus erat. Eadē tempestate gondoaldus
 q̄ se Clotarū filiū diu pdicauerat: quā obrē cōciliato sibi p̄cerū fauore cū bonam in
 aquirania populi atq̄ vrbiū partē in ditionem suā recepisset: petragorios: tholasa
 tes: brudegallosq̄ non difficile conciliauit. Auētus imperiū amplitudine Gondoal

Gillo remēsis
 ad Gontrānū
 legatus.

Fredegonda
 iterū necem
 cogitat.

Cherulphus
 occiditur.
 Gondoaldus
 filium regis se
 appellat.

dus: litteras ad francos proceres dat: quas lignee tabellæ mandatas & cera desuper
 oblitas: duob⁹ cadurcis sacerdotibus proferendas cõmittit. Quibus in itinere a gon-
 trani aulicis deprehensis ex litteris & sacerdotũ confessione cognitũ est quid gon-
 doaldus animo concepisset. Nec moram interponit gondoaldus ad gontranũ le-
 gatos mittere: quibus oliuę ramos in manu gestare iubet: quo signo quasi pacis nũ-
 cii tuti ad regem peruenirent. Cum ad regem ventum esset: rogari nomen & gentẽ.
 A gondoaldo inquit venimus ad te qui cum Clotarii patris tui filius sit debitam
 sibi paternę possessionis portionẽ petit. Quod si neges/armis hereditatem repetere
 decertabit. ex aquitania numerosum exercitum iam habere. accessurũ insup suis
 viribus a childeberto magnum delectum militum. Gontranus legatos opprobrio
 habitos: in equorum dorsa distendi atq; fustigari: præter ius legationis imperat Le-
 gati etenim nomen violare apud etiam barbaros nephas.

PEr superiores dies cõstitutũ inter Gontranum atq; childebertum erat de con-
 uentu habẽdo. ad quem Gontrani edictõ Childebertus magno suorum pro-
 cerum comitatu venit: Ibi ante omnia gõdoaldi nunciis introductis Gontranus di-
 cere imperat quæ superioribus paucis diebus apud eum habuissent. Postq; cuncta
 ordine enarrassent: addunt gondoaldum rebus omnibus spoliassẽ rigondam chil-
 perici filiam dum eam ad hispaniam nuptiarum causa pater destinaret. Ei⁹ rei gnar-
 ros esse Childeberti proceres. Dum hæc nuncii perorassent: suspicio mox incidit re-
 gibus: eam causam esse quare aliquot ex nobilitate Childeberti concilio abessent.
 Nec propterea destitit gontranus rem animo conceptam patefacere. Accepta lan-
 cea extremum eius ad Childebertum intendens: hoc inquit iudicium tibi esto cha-
 re nepos: regni te mei heredem fore. Et nunc quidem totius gentis atq; urbium ti-
 bi potestatem imperiumq; committo. Tu enim & alter meus nepos clotarius tantũ
 superestis quibus hæc optimo iure conueniant. Hæc cũ in conspectu multitudinis
 dixisset: apprehensum dextera childebertum seorsum non longe a contione dedux-
 it. Primo illũ monet: tacitus quę dicturus sit seruet. deinde docet quos ad gerenda
 regni negocia admittat: quibusue consultoribus vtatur: quos item reiciat: quibus
 etiam sui custodiam atq; salutem credat. Caveat a brunehilde matre: a gillone præ-
 terea remensi: qui esset perfidus maxime. His ita inter se plocutis: ad rem cõmunem
 tractandã confidunt. Quibus omnibus quę ad reipublicę commodũ attinere vide-
 bantur & quorum gratia contio habebatur absolutis: consiliũ dimittunt. Ad con-
 uiuũ deinde itur. Inter comedendum gontranus circũstantes ita proceres affatur.
 Viri franci & apprime nobiles quos mihi semper & primores & caros habui. Hic
 est meus ille nepos quem heredem institui. Colite illũ oro: & fide integra parete ve-
 stro regi. De magnitudine etenim eius futura spem capio maximam: cum iam impe-
 rio auctus sit & virtute commendatus. Hec dicens simul restituit Childeberto ciui-
 tates quas chilpericus abstulisset.

BEbus ex regum vltu constitutis: Childebertus ad suos profectus est. Dum
 hæc agerentur principum vnanimitate cognita: hi qui Gondoaldo fauebãt
 desiderius mommolus landasus atq; sagittarius ab eo defecerunt. Est trans
 dordoniam flumen loco edito vrbis quæ conueniẽ appellatur: ad quam Gon-
 doaldus se recepit. primo quidem ciuibus beniuolus: mox simulato hostium ad-
 uentu bonum fore ait si in arcem fortunas suas ciues contrahant. Deinde cum pro-
 pe adesse hostem diceret: omnes in armis esse mandat: & in hostẽ portis patefactis

Defectio a gõ
 trano Conue-
 nã ciuitas.

erumpere. Procedente ergo agmine cum in planiciem venissent exturbato vrbe antistite portas obstruit. Ipse cum presidio suorum ciuitate potitus fortunam quacumque futura esset illic expectare constituit. Hic gondoaldus clotarii filium & gontrani fratrem se esse iactabat. Militaueratque in italia apud nasertem contra gothos. Post cuius interitum constantinopolim se conferens cum per gontranum bosonem accepisset chilpericum esse necatum gallias reperans a massiliensi presule primo receptus est inde auinionem mox aruernos atque burdegalam & tandem couenas se recepit. comitantibus illi sagittario episcopo momolo landasco & valdone quorum consiliis maxime agebatur. At gontranus loci munitione cognita cum inde gondoaldus erui facile non posset litteras brunehildis nomine ad eum perferri iubet. quibus hortabatur eum opes omnes suas burdegalam conferat. ibique hiberna habeat. Paruit fraudulentis monitis gondoaldus resque omnes & ingentem auri summam burdegalam permittit. Cognito gondoaldi discessu milites gontrani qui inter eius explorabant gerondam flumen enatant. deprehenduntque iumenta que sarcinas gondoaldi veherent. Quibus spoliatis ad locum ubi gondoaldus se receperat contendunt. Lendegesillus copiis praefectus carros ad vrbes absidionem ad hunc modum excogitauerat. In eam enim vndique cratibus atque tabulatis carri munimento erant his qui intra carros delitescabant quorum negotium erat cuniculis patefacere viam in urbem. Comparata inde frequentia ex vicinis siluis materia fascium ingentem numerum in valle coniecit. Oppidani contra non vecordes praecursum subdibus & lapidum molibus igni quoque ac pice desuper iactis cum materiam tum milites incendebant. Hac oppugnatione incassum suscepta lendegesillus aliam viam obsessos incerpere statuit. Mommolum igitur ad colloquium clam vocat. quem primo increpitu quod a gontrano defecisset secutusque esset gondoaldum si operam nauet ut suo aliquo facto ciuitas dedatur se sperare Gontranum qui benignissimus esset facile illi dimissurum quicquid in eum commisset. Mommolus de ea re se consideraturum respondit. Igitur mommulus sagittarium landascumque & valdone sibi arcta amicitia deuictos conuenit. docet quid illis periculi si ciuitas expugnata impendat. Vtile fore illi salutis sue consulat. Mommolo cum omnes acquirerent conuenit in aliquot insigne ciuitatis templum ignem summittere ad quod incendium restringendum omnibus concurrentibus facile factum lendegesillum in urbem admittere. Ad hoc negotium accersito carulso ditissimo homine apud quem & ipsi diuersabantur consilium compositum facit. Postquam de incendiando templo tradendaque hosti ciuitate compositum inter eos est. Ad Lendegesillum mommulus occultissime venit. monstrat qua via ciuitas in potestatem gontrani dedit possit. si modo id quod de reconciliando sibi rege lendegesillus pollicebatur re ipsa efficeret. Lendegesillus spe recuperande vrbes letus iurandum momolo dat nihil de conuentis detractaturum. Quod si animum regis se ad id deducturum non posse intelligeret daturum illis tamen firmum aliquod templum in quo tuto dum rex placari posset persisteret. Re ita condita Mommolus consilio incedendi templi omisso gondoaldum adit. memorat quod integra in eum fide semper visus sit quodque ite deinceps esse velit. Verum eam esse rerum conditionem ut multum perfidere non debeat. Propterea tetasse se lendegesilli animum quem in se & ad concordiam per diu inueniat. lendegesillum hoc unum non probare quod tu de gontrano male existimas conspectum eius aufugis. nec de cognationis attinentia (cuius forte dubium est) ullam rationem cum fratre ponis. Hoc tantum si facias regemque conuenias omnia lendegesillus ait exvlu tuo fauste processura. Sentio igitur his tot curis atque perturbacionibus te expleres & nos vna tecum ad gontranum proficiscamur

ciii

Perfidia mommoli in dominum suum.

Ad hunc modum suadete momolo : sensit dolum gondoaldus/nec tamen cauit. Nō em̄ facile esse videbat eorū malicię occurrere quorū & fidei & tutelę se tāto tē pote credidisset. Hortat̄ tm̄: se nō derelinquāt eūtē quo eū ducerēt. Dū hęc tractantur landasus igne in pximā ecclesiā intecto cū multi ad restringēdū incendiū cōcurrūt sensim ex turba lapsus aufugit. Strabāt pro portis hostes bolo & boso biturigū cōmites q̄ gondoaldū a mōmolo exciperēt. Foribus patefactis gondoaldū in lendegefilli potestātē mōmolus tradit: regressusq̄ inde in vrbē mommolus portas claudit. Erat iter ciuitatē & hostiū castra tumul⁹ terrenus mediocriter edit⁹. Ad huius summū cū gondoaldus successisset: bolo eū precipitē deiecit. q̄ in caput pedesq̄ rotę instar circūactus illiso in caput eius a bosone saxo trucidat⁹ est. Mōmol⁹ autē quē in vrbē reuertisse diximus gondoaldi opibus direptis : in reliquā multitudine grassat⁹ est. Miles vero vrbē igressus nemini hominū pepercit mōenib⁹ solo equatis. Igif mōmolus incēsa reliqua vrbe in lendegefilli castra se cōtulit. Lendegefill⁹ iā de regis in pditores sentētia certior fact⁹: mōmolus ad se veniētē excedere tentorū tantisper iubet: donec tumultuātes in eū milites sedet. Egređienti p̄sens mors licet ante oculos (irruētibus in se militibus) versaret̄ fortiter quidē resistit: nōnullis ex hostibus vulneratis. sed signo a lendegefillo clā suis dato: circūuent⁹ vndiq̄ mōmol⁹: pditionis p̄enas p̄dit. Sagittario episcopo fuga salutē querētī caput vnico gladii iētū a milite quodā amputat. His rebus cognitīs gontranus mommoli opes ad se deferri īperat. Erāt nūmi aurei mille pondo (belantiū franci vocāt) argētī ducenta quinquaginta. id omne equabiliter gontranus childebertusq̄ sibi dispartiti sunt. Acceptā inde partem gōtranus rex in pauperes distribuī mandat. Inter mommoli spolia ad gontranum deductus homo est terno pede ceteris hominibus maior. Inciderunt per id tempus nunc in italia inde in hyspania occasiones nonnullę belli: quod quia parum momenti vel propter nimios imbres: vel q̄ rebus mox cōpositis reditum est domū volens p̄terere: vnum fuit aduersus gothos duce bolto: cui attributis a gontrano magnis copiis: ducis incuria male pugnatum est: fufis casisq̄ ad magnum numerum francis. Commissum p̄terea aduersus britones nō incruentum p̄lūm. vbi pepolinus dux catharri dolo occisus. Inter hęc gontrano celum aduersitatis nonnichil comminaretur: anno priore mortis eius luna supra q̄ in eclipsi solet obscurior visa. Ipse vero post annum trigēsimū adepti regni moritur. & cabilonem burgundię ciuitatem elatus in monasterio diui marci quod extructum magnis prouentibus cumulauerat sepultus est. Cuius si spectentur mores: dignus profecto qui principātibus ānumeretur bonis. In pauperes benignissimus: erga sacerdotes & dei ministros obseruantissimus.

A Depto gontrani regno childebert⁹ animo reputās fredegōdę in patrē & patrulē crudelitātē p̄na afficere mulierē meditat. Quāobrem Godoaldū ad se vocat huicq̄ exercit⁹ curā īponit: mādās incursionib⁹ pdere suessionensiū regnum quod fredegōda tāq̄ ad filiū Clotariū ptinēs moderabat. Cognito hostiū aduētū fredegonda regni proceres in armis ad se proficisci q̄ velocissime iubet. Quibus in cōsiliū admissis fredegonda filiū adhuc lactētē amplexa: viri inquit regni huius francię primores non parui vobis estimari debet rex & dominus vester: q̄q̄ etate parvulus est: vt in cōspectu pene vestro regnū vastari perdisq̄ patiamini. Et reminisci quidem vos decet fidei vestrę quam Rothomagi cum essem prestistis: non deserturos vilo tempore filium hunc meum regem vestrum: sed eū obseruatuos vt pa

Insueti hominis p̄ceritas.

Signum ante Gontrani regis mortem

Bellum aduersus fredegondam.

terni regni herede. Per eam ipsam fidem vos oro preceres tuemini possessiones vestras: quas hostis tam crudeliter infestat. Facile etenim factum est: quod pauciores sumus aduersarios vincere. Neque animo fracta neque consilii inops rebus deero: si modo aduatores fueritis neque bene rem gerentibus laus & premium negabitur. Cedentes vero ignominia notabunt eterna. Assentientibus quae aderant. landericum fredegonda praeficit. Cui & belli gerendi omnem potestatem permittit: iubetque id faciat quod a landerico fuerit eis imperatum. Ipsa vero animo erecta mulier: ab uerberibus pendente clotarium gestans agmen anteibat. Ad siluam quae haud procul a via erat (Cum iam sol occidisset) landericus exercitum secedere iubet: ipse casum ex arbore frondosum ramum: in eosque suspensam nolam (ut fieri animaribus que nemora pascunt solet) equi iubeat alligari. Ceteris ut idem faciat iussis. His ita ad landericum votum compositis noctu e silua moues ad castra hostium sub lucem peruenit. Quos ex hesterno labore dormitantes ad orientem atque compluribus interfecit ceteri in fugam conuertunt. Direptis mox hostium castris in campam quam Remis adiacet ingressi: vicis incolasque igni produnt. Hanc insignem victoriam suo astu fredegonda apud truem adeptam est. Successit alia in britones ducenda causa quam a prioribus non tradita scriptoribus neque a me scribi potest. In eo prelio gratam stragem factum esse traditum est. Mox insurgenti belli gerendi occasione childebertus in longobardos expeditionem parat: qui in subres mediolanumque vexabant. Deliguntur ad id bellum duo & viginti ductores qui negotium gerant. Quorum omnium principes constituunt andoaldus oloque & codiueus. Superatis alpiibus cum in agrum hostium ventum est: olo ad castellum proximum accedens sagitta traiectus interiit. Mediolanum inde progressi urbem obsident. Ad quos maunius bisatinius impator missis legatis pollicetur supplicias francis ante septimum diem se destinaturum eius aduentum signum fore si oppidum in colle positum ardere intuerent: in irritum cecidit impatoris praemissio quod breuiter soluta obsidione fracti castellis quibusdam in potestatem receptis praedictaque actis: cum aestiuo aestu & alui praesiuio toto exercitu laboraretur ad suos reuertunt.

His paucis post affectum burgundionum regnum gestis: childebertus qui iunior appellatus est: una cum uxore non sine veneni suspicionem moritur. Fuere childeberto iuniori liberi duo. Theodebertus maior natu mettense imperium cui anstratie appellatio fuit adeptus est. Quod campanie superioris partem continens ad alemanos usque pertendebat: sic quidem vocitata quae austracus rex: vel ut alius placet auster eam incoluisset. Theoderico burgodia obuenerit. hi sunt reges duo ad quos & ad brunechildem eorum auiam gregorium romanum pontificem dum augustinus ad anglos fidei christiane doctrina imbuendos mittit scripsisse legimus legatum apostolicum commendantem. Eodem tempore auares id est huni sedibus suis egressi: editis aduersus francos aliquot preliis ingentibus tandem muneribus donati quietam franciam reliquerunt. At fredegonda regum hostis collecto grandi exercitu: clotarium filium in bellum contra illos excitat. Qua re cognita non seniores facti theodebertus & theodericus quae tutela brunechildis agerent: magnis copiis occurrunt. pugna atrox longaque committitur. Fusis denique fugantibus hostibus: clotarius victor a matre magnis plausibus exceptus est. Quae tamen non multo post cum iam consenuisset: obiit morte & chilperici regis viri sui sepulchro illata est: femina nescis multorum auctor & cui nemo sine sui prociie hostis fuit. Nam ire ita pertinax fuit ut supplicio sariari non potuerit eorum quos odio persecutus. pretextatum quod uis carcere atque uerberibus moxque relegatione violasset: reuocatum tamen a gontrano & suo pontificatum restitutum apud rothomagum dum rem diuinam facit percipi iubet. quo

Fredegonde
astu victoria
fracti potitus

Childebertus
in longobardos

Childebertus
una cum uxore
interiit.

Gregorius
romanus pontifex
Huni

Fredegonda
moritur.

Rex Clotarius secundus

vulnere paulo post interiit. Fuit & aliorum innocentum seu percutrix. Nam cum timeret filium clotarium credi non ex chilperico sed ex landerico adulterino concubitu esse conceptum: metui studuit. quod tyrannis proprium est. Per id tempus lacus dunensis tanto feruore ebulliuit: ut cocti in eo pisces ad ripas in esum veniret accolarum. At vero reges iniuriarum quas a clotario acceperat non oblitus: & arma brunehildis hortatu conflantur: in quos clotarius mouens: positus apud fluuium aruennarum castris infelici prelio dimicauit. Nam profligato exercitu: tanta occumbentium strage fluentum oppletus est: ut fluere velut obiecta mole desierit. Est enim in annalibus francis tria in eo confectum millia hominum occubuisse. Clotarius autem citus per melandunum ad parisiis se recepit. Quae insecuti reges paucas conditiones quas ipsi voluissent clotarium recipere coegerunt. Formula pacis haec fuit: ut quae inter sequaniam ligerimque atque ysaram loca ad oceanum usque continentur ea theodebertus possideret. Duo decim vero regiones quae sequane ysarumque fluentis alluuntur clotarius haberet.

Rebus ad hanc formulam confectis: cum Theodeberti iussu bertoldus magnae apud regem autoritatis bonae militum manus tuende neustriae causa accepisset (Parebat enim his diebus theodeberto neustria) Clotarius merouem filium landericumque palatio praefectum in bertoldum cum exercitu mittit. Ea re bertoldo nunciata cum impariam se militum numero intelligeret aurelianum se contulit. Quae landericus insecutus: hominis fugam cum hostiliter exprobrat: bertoldus ex ciuitatis muro non inquit landericus quia militum multitudine me superas virtute quoque superiorem te esse putes Sed si compertum habere vis quae utriusque nostrum animi fortitudo sit: ad singulare certamen te puoco. Quod cum non admitteret landericus: si ergo (inquit bertoldus) tuus forte clotarius manus cum theodeberto conferet: vis ne in ipso confectu quid vter utriusque praesentem experiamur: Excepta est a landerico conditio. Nec multo post duo reges ad iunam amnem quae stampas alluit castra ponunt. At dum dotharianus miles anem traiecit theodebertus ne totis copiis clotarius pugnare posset: signo dato praedium inquit: in quo multis utrinque ceciderunt. sed ex clotarii exercitu multo plurimi. Inter praedictum bertoldus qui landericum ad singulare certamen prouocauerat cum landericum sepius frustra inelamasset non ignarus quid in eum doli machinaret brunehildis in confertissimos hostes irrupens vitam maluit fortiter pugnando amittere quam magistratu (id id quod brunehildis maxime petebat: ut eius loco prothadium quendam prouocaret) turpiter dimoueri. In eo prelio meroues in hostium potestate venit. Idem clotarius cum landerico sese fuga eripuit. Nec desistit theodebertus persequi hostes donec parisiis usque in festo agmine estu & cede madens peruenisset. Nulla tamen alia re egregie gesta: domum reuersus est. Erat inter aulicos theoderici prothadius qui dam italicus qui cum brunehilde stupri consuetudinem (ut credebatur) habebat. Quam ob causam brunehildis illum apud theodericum & dignitate & auctoritate plurimum posse omni studio adnibebatur. Et poterat quidem. Nam italicus cum esset ingenio astutusque praedictus: regi gratus habebatur: sed propter singularem pecuniae auariciam exosus. Hoc ergo prothadio freta brunehildis & quae non duz bono animo in theodebertum mettensium regem: quae eam ab se relegauerat esset theoderico suadet illum thesauros patris ad se sustulisse: quorum partim heres ipse esse debeat similisque theodebertum ait ex alieno percubitu fuisse susceptum atque ex hortolano pergenatum. Quam ob rem mitteret ad theodebertum legatos quae suam & patris pecuniam suppellectilemque repetant. Talibus frequenter aiatus consiliis theodericus: cum frustra theodebertum admonuisset

Lacus dunensis

Iunna fluuius prope stampas.

Meroues capitur.

Prothadius italicus brunehildis familiaris

cōtracto plurimo exercitu: aduersus theodebertū p̄fectus ad carisiū castrametatus est. A quo quia nō p̄cul abesset: theobertus acie instruit: postera die dimicatur⁹. At primores exercitus aīo vlutantes q̄ turpe erat fratres inter se digladiari: nec minus ignari rerū bellicarū q̄bus & imperia atteri & nōnunq̄ pessundari solēt: regē adēūt orāt ne fraternā pietatē temere violet ne ve p̄mittat quo sua dignitas fortunēq̄ suā deteriores sint. At prothadi⁹ in cōtrariam sententiā regē inclinaturus. Minime inq̄t decet ex leui causa de pace repente agere. Sed tentare oportere hostis animū si forte petitis aquiescat. Quo verbo irritati p̄ceres: in eadē p̄thadiū cōspirāt p̄ten⁹ tumultus exorīt. Quē adhuc nō in apertū p̄deuntē cū theodericus ad tētoni vestibulum stans cōiectura aliqua percepisset: regē à p̄radio omnē iniuriā p̄hibētē q̄dā ex cōspiratorib⁹ (ne vltra progredere) distinuerūt. Qui ī sententiā nihilomin⁹ perseuerans: vocato ad se v̄selino imperat indicere militibus ne p̄radio noceant. V̄selin⁹ vero cōsciū q̄to tuncis esset odio p̄tadius: vbi ad cōiuratos venit rex inq̄t mandat p̄radiū occidi. Concurrūt igit̄ alacres milites: & hominē alea cū petro quodā medico ludentē interimūt. Qua re perpetrata: oēs ad regis tentoriū cōuolant. orāt ne iniquo animo ferat pessimū hoīs necē: quē scirent omēs amicitie & pacis inimicū. Ad hec theoderic⁹ recenti homicidio turbat⁹ cū aduersus q̄ plurimos furēri via nō esset: animos ponit: & paci se accōmodat. Qua priusq̄ armis decertare ex p̄cerū cōcilio cōcessa: discessum est. Inde theodericus qui nullis ad id tēpus legitimis nuptiis vsus esse: sed duos ex cōcubina filios excepisset animū ad matrimonii cōedus conuertit. Erat hyspano regi deterico filia nubilis. Hanc sibi a patre coniugē dari p̄ legatos postulat: fide prestita illā perpetuo & vxorē & reginā fore. Deteric⁹ mēbergē pater (id enī erat filie nomē) genero letus: filiā theoderico despōsat. Acceptam theodericus vnice diligit. Sed huius tam ar̄te charitatis inuidia brunechildis: ita regis peruertit animū: vt despreto vxoris thoro: eam cum iis quæ paterno dono exportauerat munerib⁹ ad patrem remiserit. Qua a theoderico ignominia affect⁹ detericus. Clotarius per nūcios sollicitat recordari quid in eum priore bello theoderic⁹ cōmiserit: si ad vltionē exurgat: se qui insignē a theoderico iuriā accepisset illi auxilio fore. Excepit periocūde legatos clotari⁹ eosq̄ ad theodebertum mittit tēraturos si forte ad belli societate iungeret sese. Qui idē quoq̄ se facturū legatis respondit. Inde ad lombardos p̄fecti legati agonē regē adēūt. Memorāt reges trīs in theodericū cōiurasse: si ad eos quart⁹ accedere velit ad esse tēpus: cū ipsi omnes ob superiores eis illatas molestias theodericū vlcisci facile possint. Agon sese regibus cōiūturum spondet. His respōsis exhylarati legati ad detericū reuertunt. Cōiuratione regum ad theodericum perlata rem grauissime tulit. At theodebertus sperans ad bellum cōuenturos coniuratos reges primus copia eduxit. Venientibus in mutuū conspectū regib⁹: nichil armis tentatum est. Sed vltro citroq̄ euntibus legatis: dies apud salesiam castellū de cōcordia cōponenda dictus est. Quo theodericus cū decē hominū milibus se cōtulit. Theodebertus longe maiore procerū numero profectus est: animo omnia disperdendi si frater a cōuentis resiliet. Territus numero fraterne gētis thodericus: nihil repugnat pacem recipere quācunq̄ theodebertus voluisset. Conuentū inter reges extitit: vt comitatus duos turonie atq̄ cāpanie quasi ad se hereditario iure pertinentes p̄petuo theodebert⁹ reciperet. Rebus ad huiusmodi formā confirmatis: vale sibi dixerunt reges. Verum non ita pacato animo theodericus mullitabundus saepe cogitabat qua ratione fratrem bello vexaret: a quo

Bellū a theoderico i theodebertū metēsum regem

Prothadi⁹ p̄hibēte theoderico a militibus occiditur

Nubit theoderico filia regis hyspanie quā postea dimisit

Bellū inter fratres.

Pax cōponitur.

Rex Clotarius secundus.

& bello fuisset impetitus & bona parte regni multatus. Cōsilio cū prudētoribus aulicis accepto: sibi cōducere ratus si Clotariū amicū faceret ne theodeberto iunge retur: ad eū legatos ire iubet: quib⁹ mandat regi dicere quib⁹ se calamitatibus theodebertus pressisset: adempta sibi grandī terræ possessione. Ideo cōstituisse repetere ab eo quæ iniquissime rapuisset. se clotarius fidē det se nō suppeciaturū fratri. Audiuit per summā beniuolentiā legatos clotari⁹. Et quæ regis sui nomine petebāt pcessit. Erat enī colūban⁹ eo tēpore sanctitatis noīe pclarus. hic clotarium admonuerat: ne fratrum bello se infereret: fere post aliquot dies: vt illorū heres esset. Cognito clotarii respōso theodericus ad lingonas copias cogit. inde verdunū q̄ ciuitas per id tēpus primū edificabatur preteriens tulū petit: quo & ipse theodebert⁹ ex austrasia edūcto milite castra posuerat in eo loco acerrime pugnatū est: cadētibus ex vtroq; exercitu p multis. Sed inclināte in theodericū fortuna theodebertus per mettēses fugiens tandē coloniā se recepit. Ibiq; reparatis viribus nō multo post theodericū in festo agmine nō tamē meliore fortuna aggredif. Nā tamen si nō ignauiter pugnarat: tamen postq̄ videt suos superari: deserto pælio: fuge se mādāt: insequētib⁹ eū austrasiis: quorū magna pars fugiēs occiditur. Traditum est tam cōfertis milites i sese eo pælio cōcurrisse: vt qui in equis sedentes vulnerib⁹ confecti erant delabi ab equis turba digladiātiū impediēte nō possent. Theoderic⁹ cognita fratris fuga: cū illū hostiliter insequeret oīa qua iter agebat pdens: regionis icolle illū conueniētes orāt ne ob vnus hoīs culpā innocētē populū exterminet: eos quidē cū omni pūcia quā armis cōparasset suos esse: nec iperata vnq; negaturos. Quib⁹ rex respōdit se quidē illis veniā daturū si fratris caput ad illum perferant. Igit qui venerāt respōso accepto coloniā sine mora pficiunt: theodebertū his verbis alloquūt. Frater tuus theodericus bello abstinebit si partē thesaurorū quos ex patris successione possides illi distributā esse uoles. propterea tibi nobisq; cōsule: & tuū fratrem patere psortem esse paterne supellectis. Crēdidit loquētib⁹ theodebertus statimq; in reconditorium vbi thesaurus asseruabat vna secum turbā admittit. Interim vero dum secum reputat quid si atri ipartiat: vn⁹ ex populo districto in theodebertū gladio caput illius āpurauit: nec cūctant per ciuitatis muros ad theodericū caput pūcere. Morte fratris cognita: theodericus coloniā ingredit. Regnūq; austrasię quod theodeberti fuerat suscepit. Mox reb⁹ ex sua sentētia cōpositis: duos theodeberti filios cum sorore formosissima puella mettim repetens duxit. Cui occurrēs brunehildis cōspētis nepotibus furens mulier innocētes ptenus interemit. Theodericus autem parata victoriā ducatū sicuti conuenerat clotario restituit. deinde cum specie illectus neptis quā colonia abduxerat eam sibi desponsare & vxorē accipere oīno cōtēderet brunehildis impediuit: dicens nefariū esse ducere vxorē que pximo sibi generis gradu attineret. Cui theodericus respōdēs. O inq; pfida & odiosa multis fœmina nūquid mihi psuaseras: theodebertū adulterino pcubitu pugnatū meū frēm non esse quare me & fratrem & pximū meū psequi atq; perimere cōpulistis. Hec loquēs theodericus brunehildem occidere tērauit. sed ope aulicorū ptecta cœnaculo se proripuit. Nec differt crudelis mulier vltionē. potionem letiferā cōfict: quē theoderico per ministros quos ad id idoneos instructosq; reddiderat bibendam dum balneo egrederetur offert. Veneno epoto rex balnei calore æstiuans: repente interiit. Sūt: tamen qui scribāt profluuio alui interiisse postq̄ annos decem & octo regnauerat: anno dominicæ salutis sexcentesimo decimo octauo.

Theodebert⁹ fugit.

Theodeberti amputatū ab vno de turba caput a theodericū fratrem defertur.

Brunehildis crudelitas

Aliud brunehildis patricidium

Eiusdem compendii liber tertius.

Sigibus vt pmissum est interemptivus ex clodouei cogna-
 tione tantū clotarius superat ad quem regnum pertineret se-
 ptimo & quinquagesimo anno post q̄ clodoueus esset vita
 defunctus. Sed brunehildis plurimorum cede audax. sigi-
 bertum theoderici nothū austrasię regno perficere p̄tende-
 bat. Cuius coeptis repugnant austrasiū p̄ceres q̄a crudelis fe-
 mine mores execrarent. Igitur ad clotarium duos ex nume-
 ro eorum longe nobilissimos arnoldum pipinumq̄ mittūt
 oratum venire ad eos festinet ad castellum cui cathomarum nomē erat. Audita le-
 gatione clotarius ea que p̄ceres velle intelligit ip̄igre cōplet. Castello qd̄ p̄xime di-
 ximus agētī clotario: brunehildis cū nō lōge abesset (nā vuarmacie q̄ vāgionū ca-
 put est ad vltiorē rheni ripā agebat) mādāt finibus regni austrasię abeat qd̄ sigi-
 berto filio theodebertus pater reliquisset. Ad hec clotarius brunehildi nūciare iu-
 bet. Moris esse foeminā leges viris nō ponere: neq̄ de distribuēdis regnis inuitis p̄-
 cerib⁹ agere. Quos si cōtionē vocatos velit: nō repugnare se: qn̄ ipsi diffiniētib⁹
 vel sigiberto vel sibi austrasia cedat. Accepto clotariū r̄sō: brunehildi germanos ad
 belli societate accersit. Nec segnit⁹ ex omī austrasiā q̄ maximas copias potest cogit
 Erat inter legatos a brunehilde in germaniā missos garneri⁹ quē secus ac iussus est
 ter rem gesturū suspicata ad albonē garneriū in legatione collegā litteras de occidē-
 do garnerio dat litteras cū legisset albō laceras a se abiicit. Quarū fragmenta vn⁹ ex
 garneriū amicis cogēs excerptā inde diligētē sentētiā garnerio patefecit. Re dissimu-
 lata garneri⁹ clā suadet germanis: brunehildis partes ne sequant̄ deinde ad brune-
 childē reuersus in burgodiā vna cū brunehilde iter facit. Vbi seorsum quosq̄ p̄ce-
 res cōueniēs: eos in sentētiā suā eo facil⁹ vertit q̄ brunehildis tyrānidē horrōri
 haberent. His igit̄ sic se habētibus garneri⁹ clotario nūciat si se ad eū tuto p̄ferre
 possit: velle ad ip̄m p̄ficisci. Nō difficile fore vt mettēsiū burgondionūq̄ regno ad-
 iutore sese potiat. Garneriū cognita volūrate clotari⁹ cū certior factus esset q̄s ad rē
 coficiēdā mod⁹ garnerio satis p̄spect⁹ haberet: p̄tracto rapti exercitu: i cāpaniā ca-
 thalaunēsem mouet quo sigibertū iā castra posuisse cōstat. Defecerāt p̄ id tps a sigi-
 berto ad clotariū nōnulli ex austrasiā apprime nobiles. Artut⁹. Rucco. Sigold⁹ &
 Eutlanus. Instruētis ad pugnā copiis priusq̄ man⁹ cōserāt: cōmilitonib⁹ signū dat
 garneri⁹ de quo inter illos cōuenerat: ipse sensim acie excedēs ceteros sui cōsiliū con-
 ficios comites eduxit. Quos lēto agmīe ad flumē usq̄ sagonē (quē veteres araritiū no-
 minabāt) p̄sequētē clotario: cū sigibertus infestis copiis ad eū locū venisset ipse cū
 duobus fratrib⁹ corbo & meroueo in potestātē clotariū venit. Sigibert⁹ autē equi-
 p̄nitate salu⁹ nullo postea tpe cōparuit. Victori mox clotario brunehildis capti-
 ua offerē vna cū eudelina theoderici sorore quas in castris hostiū garneri⁹ dep̄he-
 derat. Nec tardat rex corbū necare seruato meroueo quē ex lauachro christiani. ba-
 ptismatis filiōlū habebat cuius & ip̄e diligētē curam deinceps habuit. Exultans tā-
 ta rerū foelicitate clotarius accitis ad contionē diuerse gētis qui cuz eo militauerāt
 p̄ceribus de brunehilde castigāda cōsiliū capit. Recēsiūq̄ mulieris flagitiū: & q̄
 esset decē regū: aliorumq̄ multorum cēdibus rea: rogat quō supplicio digne ple-
 cti posset. Acclamantibus cunētis crudelem foeminā vilissima aliqua morte affici de-
 bere priusq̄ in conspectu contionis rex eam introducere mādaret quarto fustiga-
 tam: tādem deduci ad se iubet. in quā postq̄ diu aspereq̄ inuectus esse incidentem

Sigibertus vi-
citur.

Brunehildis
vltimū suppli-
cium.

Rex Clotarius secundus.

equo mulierē p totū exercitū circūferri imperat. Inde a capillis & lacertis: fero ciētis eq caudē alligatā. reliquo corpore humi pstrato licetor distrahit. De cuius nece vaticinū sibyllinū esse nōnulli asseuerāt. id q̄a minime cōpertū habeo asseuerare non ausim. vatum siquidē enigmatibus atq; obscuritatibus interpretationē abhibere diuinantiū est. Ne tñ sua laude brunechildē fraudem⁹. cōplura sacerdotum collegia & monachorū apud burgūdos austrasiosq; extruxit inter q̄ apud lugdunū p muris adhuc visitur diui vincētii cōnobiū. Apud heduos quoq; alterū. vbi assentiēte clotario sepulta est. & alia diuersis locis tēpla diuo martino cui deuotissima erat diuinauit. Ita vt si impēsam cū brunechildis fortunis cōferas: mireris sane totvno seculo tēpla assignatis cuiq; puentibus: mulierē exedificasse potuisse. Eius gr̄ate Etherius: lugdunū apud heduos siagrius: vienne desiderius: antistiodori annarius: austerius: aurelii: lupus & colūbanus apud senonas mira sanctitate claruerunt.

Brunechildis
laus.

Clotarius pro
uincias distri-
buit.

BEductis ad vnus regis imperiū quattuor regnis: clotarius palatio p̄fectum garnerium (cuius opera vltus maxime fuisset) constituit. burgundiam harponi commendat. Austrasias rado p̄positus est. Et ne liberalitatis quicq; clotari⁹ p̄mitteret: garnerium imprimis sui palatii p̄fectum: complurimos deinde burgundie ditionis p̄ceres: antistitesq; & q̄ aliquid p̄sū haberēt duces ad se vocat. Vocatos amplissimis quēq; muneribus ad cōciliandū eorum sibi beniuolentiā impartit. Nā p̄ter summā humanitatē atq; modestiā quibus illum natura instituerat: religionē quoq; venerabat & qd̄ rarū est pietatē colēti: bello optimus atq; strenuus erat. Longobardis q̄ annuū francis a gontranno ad ipsum vsq; clotariū p̄sum duodecim auri pōdo quotānis soluebāt tributū abrogauit. acceptisq; prius sex & xxx. milibus nūmū augustā suzāmq; in alpihus ciuitates liberas illis dimisit. Dum hec agerent natus est clotario ex bergedruda vxore dagobertus: quem litteris erudiendum arnulpho mettensiū p̄suli comisit. Bergedruda vero nō multis post anis moritur in cuius loco sichildē clotari⁹ accepit q̄ haibertum enixa est. Dagobertus aut̄ postq̄ sibi p̄ etatē licuit. feras indagare & venari vt gallis mox est p̄git. Excitato ceruo cū longo iam cursu lassus quietis locū q̄rit: vicū quē catulianū vocant profugit. In eo vico facellū erat vbi cōdita humo & lapide iltrata corpora beatorū dyonisi iustici & elutherii a suscepto pro fide xp̄i martyrio p̄ annos triginta supra quingētos religiose colebant. Eo (cum patens facellū esset) se ceruus p̄ripit. soloq; decūbens geti se mādāt: insequentibus crebris latratibus ceruū canib⁹ cū ad facellū venissent: ceruo cōspecto frequentiore latratu perstrepatēs: nulla eis sed nec ip̄is venatoribus in facellū irrupēdi facultas fuit: suam eadē tuentibus viris sanctitate spectatisimis. Ea re per vicina loca perlata locum veneratiōre fecit & dagoberto admiratiōne simul & pietatē cumulauit. Mortua p̄ id tēpus bergedruda clotarius sichildez accepit vnde p̄cessit vt proxime scripsi haibertus. At dagobertus cum p̄cepto rem qui eum secularibus ornatum redderet institutis a patre accepisset quem aquitaniē ducatu pater donauerat intellexit nō iudis adolescēs quantum sadragefillus (id enim nomen erat pedagogo) p̄pter acceptam a patre dignitatem superbiret: ita vt eum neq; satis reuereretur neq; obseruaret: vocatum ad conuiuium sadragefillū: cū e regione dagobertivelut par illi assedisset: poculūq; tanq̄ ex eq̄lis manu de sumpsisset: iubet eum virgis cedi & barbā quā p̄missam habebat amputari. Qua accepta iniuria: ad clotarium sadragefillus fere lachrimans p̄currit. Eam rem pater furentē animo excepit: Dagobertūq; protinus ad se venire iubet. Exasperatum pa-

Longobardi
tributo libera-
ti.

Dagobertus
nascitur & hai-
bertus.
Miraculū de
ceruo.

Dagobert⁹ pe-
dagogū suū
virgis cœde-
re iubet.

trem quia adolescens ptimefceret nō aliū fuge locū q̄ facellū quo a carnibus tutus fuerat ceruus secū reputās eo se cōfert: nō minus p̄fidii sibi a sanctis cōferri arbitratu q̄ beluę cōtulisset. Cognito filii pfugio: clotarī⁹ dagobertū inde extrudi & ad se deduci ferociter ipe rat. Id vt facerēt ab eūtib⁹ seruis: cū ppe ad facellū minus miliaꝝ rī cōstitissent: tā fixi stupētesq; helerūt vt vltra pcedere minime possent q̄q; pgreꝝ di maxime cognarent. Igitur reuerſi qd illis obrigisset patri renūciāt. Credidit clotarī⁹ fabulamētū esse qd narrarēt serui: veriti ne dagobertū offenderēt. Secūdis qui pceptū exequerent missis par accidit. Nec sic ab ira tēpari potuit ferox p̄: nisi & ipse miraculū experiret. in facello dū sopori se mādasset dagobert⁹: vidit p quietem tris reuerēdissimos viros sese affari. Adolescēs inquit hi martyres sum⁹ quos multo supra tpe p fidei veritate maꝝtatos hoc loco catula sepeliuit. Qui loc⁹ qñquidē nō satis cultus decoratusq; est: minore nos dedignatiōe populus colit. Quare si ad te recepis digniore apparatu tumulos nobis extruere: cū tibi securitatē tū placatū p̄ez restituem⁹ & ne lōnio te illusum existimes: si terrā vbi deliteſcim⁹ effodies optimis caracteribus suo quēq; noie pperies esse signatum. Huiusmodi visione cōfidētior fact⁹ adolescēs: se q̄ diuī martyres petiissent impleturū religiose pmittit. Ad filium p̄ cū indignabūd⁹ cōtenderet eodē quo serui stupore & miraculo pculsus: filio parcit. Eūq; nō multo post regni cōsortio donatū australię p̄fecit p̄ter ea q̄ citra arduennā siluā ad remos spectāt. Surrexit p eodē ānos ex mōcha arabię loco xpīane puritatis spurcus hostis mahumetus heraclio impante anno xpīane pietatis lex centesimo. xx. A quo tempore ad hunc vsq; diē xpī religio turbata plurimum est: atq; labefacta. Eadē tempeſtate phara virgo agarici meldēsiū comitis filia ecclesiam q̄ pharonis monasteriū appellatur extruxit quā multis puentib⁹ auxit. Hui⁹ virginis frater pharo cū meldēsem comitatū patre defuncto possedisset/ ex comite clericus factus pontifex tandē ciuitatis effectus est. Australiorū suscepto gubernaculo dagobertus consobrine chicildis apud chippiacum parisiōrū vicum nubit vixq; a nuptiis dies tertius agebat cū patre cōueniēs dagobertus petit ea sibi oīa dimitti q̄ australiorū regni essent: nec inde sibi pater quicq; vsurpare t. De qua re vbi inter patrem filiūq; diu disceptatur placuit tandē ad arbitros de cōtrouersia referre. Hi fuere celesti prudētes duodecim in quibus fuit arnulphus mettēsiū p̄sul magna vir sanctitatis opinione datus. Ex eorum sentētia clotarī⁹ filio dat quēcunq; ad australię potentatum veteri iure pertinebāt: hoc adiecto ne arduennā p̄tergredere: vbi limitem dagoberto dudū posuisset. Repetēti australiā dagoberto saxones q̄ vltra rhenum incolunt (quia potentiā vicini sibi regis suspectā haberēt) bellum duce berthauldo inferunt. In quos & ipse dagobertus traiecto rheno nō ipigre copias ducit. Dum vtraq; acies magnis animis atq; viribus pugnat: dagobertus casside icū gladii diuulsa graue vulnere capite excepit: ita vt a vertice pars ossis vna cum multo crine conscissa deciderit. Quo vulnere humo delapsus in hostium potestatem facile venisset: nisi mox opem tulisset ex regis seruis vnus attila. Quem protinus ad patrem clotarī⁹ mittit. Is tū non procul arduenna agebat. Cognito filii periculo festinat pater magnis itineribus suppetias filio ferre. vbi ad flumen cui vuisera nomē est conuenerunt: reciproca militum salutatione clamor sublatus ad hostium castra defertur. Quod mirat⁹ berthauldus rogat quid id leticię qd in castris francorum audiret. Respōdenti cuidā clotarī⁹ cū ingenti exercitu aduenisse: mentiris inquit. Nam & clotarī⁹ iā pridem mortem obuisse accepisti. Cum non procul a se castra dista-

Reuelatio facta
clotarū dyoni-
sij sociorūq;
eius dagobert
to facta.

Arduenna filia

Mahumetus.

phara.

Cōtentio de
regno iter pa-
trē & filium,

Attila fidelis
seruus.

Rex Clotarius secundus.

rent loquentis berthauldi vocem clotarius exaudiuit: q & sui aduentus fidē hosti faceret galea nudauit caput canicie iā cādīdū. Quo signo agnītū regē berthauldus barbara voce iclamans. O peruetus inquit & canū sumētū huc ne ades: Eo verbo indignat⁹ rex nō expectato exercitū flumē tranat: nec berthauldū mox fugientem psequi destitit: donec obrūcatū hosti caput ad suos ipse defert. Nec finē belli gerēdi facit. In saxones vsq; penetrat. Vbi memorabilē edidit stragē: neminī masculinī generis parcēs q gladii sui longitudinē excederet: inde vastatis agris & vicis icēsis: victor clotarius in franciā demigravit. Reuerso cura fuit godini nobilis burgundi temeritatē vlscī: q; despretis maiorū institutis: patris relicta vxorē cōiugem sibi desumpsisset. Sed interueniēte dagoberto dimissa nouerca godin⁹ clotario cōciliatus est. Sed ptempta a godino mulier: regē adit. & conceptę in regē necis hoiez insi mulat. Ille iussu regis apud sanctū medardū: deinde apud sanctū vincētū de pratis factis sacrosanctis altarib⁹ accusationē iureiurando cū diluisset: deniq; vt idē apud diuū martinū turonēsez faceret: dū carnuri diuersatus cōnat: missis satellitib⁹ ipio clotariū (vt pleriq; putāt) necef. Regib⁹ enī qñquidez licētia vt volūt viuēdi pmissa est: vitę quoq; & necis potestate ad se traducta: nūc hos nec illos p suo arbitrio oc cidere: fas esse videtur. Bellis iā plurimis foeliciter gestis: clotari⁹ posteritati suę consulēs cōsiliū procerū ex burgūdia treas cōtrahit. Rogat eos quē sibi maxie pīcipem post se optēt. Respondent aliū pter se neminē cupere eū esse q & pace fouere: & bello eos tueri possit. Procerū respōso letus rex eos monet fidē i eū seruent: seq; & regni iura tueant atq; eos ita domū dimittit. Mox prelatorū quoq; conuentum apud cypiacū habuit. Vbi dū de his q ad regni cōmoditates essent. psulif: haymarus inter nobiles primarius q ariberto datus fuerat a rege institutor: iussu agniani saxonis occisus nūciatur. Quāobré seditio fere iter aulicos studio diuersarū partium orta est. Sed regis modestia ab armis tēperatū. Atq; interea clotarius anno regni sui. xliiit. salutis vero xpiane sexcētesimo. xxxi. morif: rex nō mediocriter litteratus patiens admodū: erga deū timoratus: ad iopes liberalis clero populoz accept⁹. Cui apud sanctū germanū de pratis sepulto: quia alter clotari⁹ pcesserat secundū appellatio fuit. Huius clotarii etate faciūscius venit scot⁹ in briā: q dū solitariū sibi locū qrit: a sctō pharone meldēf. ū pōtifice susceptus: & loco vbi nunc ob sanctitatis merita religiose colitur donatus est. In cuius sacellū foemina nō ingreditur: q eniu aliquñ ingredi temere tentauit in rabiez versa est. De hoc sancto heremita quidā hoc disticon composuit. Foemina quę lēsit blasphemum murmure sanctum. Fecit q; lācti non intrat foemina templum.

Victoria defa
xonibus.

Accusatur go
dinus a relicta
vxore.

Haimar⁹ occi
ditur.

Sanct⁹ faciari⁹
scotus.

Dagobertus
portionem re
gni ariberto
fratri distribu
it.

Dagobertus in austrasia ages: de morte patris nūcio accepto: ne qs a nouarū rerum studiosis tumult⁹ oriet: & in burgundiā & i franciā exercitū disperditur: mox in franciam pfecturus. Sed cū apud remos agit: veniunt ad eū ex franciā atq; burgundiā legati: qui nouo regi debitum honorē fidēq; pferarēt. Erat dagoberto ex patre frater aribertus: cui cū regni pars iure optimo deberē auūculi sui brunulphi studio nixuq; patris regnū habere cōtendebat. Sed cōuenit inter fratres vt in aquitania tholosam & alias vrbes q infra pyreneos mōtes & ligerim continentur aribertus reciperet: neq; post hac in reliquis regnis quicq; vēdicaret aut ad ius suoz spectare villo pacto arbitrareretur. Aribertus parte hereditatis sibi attributa regni sui primariā sedē tholose instituit. Quarto deinde anno belli occasione captata: vascoles in deditiōnem accepit. Pacatis vndiq; rebus dagobertus voti non imemor

quo diuis martyribus dyonifio eiusq; collegis obnoxii se fecerat catulicū vicū petiit & sacrosancta corpora inde exhumari iubet. Inscripti erāt tituli cuiq; mausoleo quibus alter ab altero sine p̄trouersia erat designat⁹. Ea i p̄ditorio qđ fabrefieri rex mādauerat reponi ad t̄ps ip̄ar. Tādē magno sūptu cū tēplū exēdificasset (qđ & solido argēto tectū erat) eo trāsferrī corpa instituit: cōdito ad eūsum aureo feretro additisq; ad decorē multis variisq; gēmis. Annuis insup p̄uentib⁹ ad sacerdotū & ministrorū tēpli alimoniā designatis. Et ne min⁹ ornamenti interi⁹ locus haberet tapes quoq; vnionib⁹ & gēmis variis intextos: qb⁹ iterior paries tegetē attribuit. Adeo gratissim⁹ diuis martyrib⁹ patronis suis dagobert⁹ fuit. Inopū preterea curā nō obmittēs reconditoriū p̄xime arā maiore tēpli argēteū apponit vbiq; diuis donaria martyrib⁹ offerentē reposita sacerdotes egenis ip̄artirēt. Nec dum religios⁹ p̄nceps diligenter curat: nō minus ip̄igre cetera q̄ regie sollicitudinī impendebāt exequēbāt. Nā & austrasiā atq; burgundiā vbi gertrudis regina agebat reuilit ius cuiq; postulanti dicēs: ita vt cibo interdū parceret ne qđ a septermisum esse uideretur. Pergētī ex lingonib⁹ cabilonē: apud daterram cum balneas peteret brunulphi memoria illi incidit quē supradixim⁹ ariberto dū regni partē peteret fauisse. Quā obrē accitis quos ad id idoneos nouerat amalgarū arnobertūq; & vvillealdum his ip̄erat brunulphū tollāt necētq;. Qui mox ip̄erata p̄ficiūt. Cum heduos antissi odorosq; inuissēt p̄ senonū urbē parisiū se cōtulit. Iā enī dagobert⁹ gertrudem q̄ sterilis esset reliq̄rat. Altera sup̄inducta virgine cui nāhildi nomē fuit: vltus est potissimū arnulphi mettēlis atq; pipini p̄silio. Arnulpho fato absumpto cōbertū coloniensem pōtificē in demortui locū suffecit his p̄sultorib⁹ ad p̄sentes regis mores p̄gruentib⁹ iusticie illi⁹ atq; eq̄tatis tāta fama etiā apud exteros perscribuit vt ex ea gēre q̄ thursis sclauonibusq; finitima est nōnulli dagoberti examē ad suas p̄trouersias deposcerēt. Assēuerātib⁹ isup sclauonib⁹ si ad eos aliqñ p̄mearet se illi vt suo regi parituros. Regi cum deessent p̄pter vxorū sterilitatē liberi cōcubitu virginis raguetrūde filio marē suscepit. Cui aribert⁹ dagoberti frater q̄ p̄ id t̄ps aurelie erat nomē dedit appellatusq; ad sigibert⁹. Hic inter sacroscti lauacri quas sacerdotes amāduš enūciat oratiōes dū nemo de more xp̄iano amen respōderet: infās ip̄m q̄ tm̄ dies quadraginta natus esset: cūctis tacētibus amen expedito sermone p̄sonuit. Qđ diuinitus factū esse q̄s nō credat. Iā de hominū instabili conditione queri possemus si lex hystorie permitteret. Dagobert⁹ quē initio p̄ncipat⁹ p̄clarissime virtutes cōmendabāt trāsuerso animo eē cōepit. Quippe q̄ mīstrādī iuris spē frācie regni vrbes puinciasq; cū uisitare: quosq; vi adhibita spoliabat & tanq̄ diui dyonifii obsequiis oīa deberentē enēas ingenti pōdere valuas. Lauachrū isuper vbi baptismatis mysteriū sacerdotes explebāt vna cū diui hylarii corpore nulla cōpēsatione sacri legii facta a diuū dyonifii mari ex p̄ctauis trāstulit. Nec tm̄ tota preda potit⁹ est. Altera enī portaturū dū nauī p̄ oceanū exportāda cōmittitur in fluctus delapsa p̄petuo laruit. Verū quia māle agētibus occasio aliqua peccādi i p̄optu suffragat̄ causā sacrilegii esse dicūt p̄ctauorū rebellionē: quos vt p̄pesceret dagobert⁹ oīa ad se belli iure p̄tinere ratus: post q̄ agros puassisset urbē quoq; depopulat⁹ esset menib⁹ oibus dirutis solum arare & in eo salē disseminare ad iducēdā sterilitatē iubet. sacri legio comes libido nō defuit. Amandus autē per id tempus vita vir spectatissim⁹ & doctrina cū peccanti dagoberto verbū salutis predicat regno extruditur. Sed tādem resipiscēte dagoberto: amandus gratus regi factus est. Comitabantur dagobert⁹

Ecclesia facti dyonifii edificatur & argēto tegitur.

Brunulph⁹ ius su dagoberti occiditur.

Dagoberti fama.

Sigibert⁹ nascitur

Miraculum.

Dagobert⁹ p̄ctauos spoliat

Libidinosus dagobertus

Rex Dagobertus.

Aribert⁹ tholo-
lose rex mori-
tur & ei⁹ fili⁹
chilpericus.
Tributū saxo-
nib⁹ remitti-
tur.

Ludovic⁹ seu
clodou⁹ nati-
citur dagober-
to.

Nūdine fēti
dyon. sū q̄s lē-
ditū vocant.

Vascones re-
bellant

Nidicahil bri-
tonū rex fidē
p̄stat dagober-
to.

Ecclesia s̄cti
dionisi a xp̄o
dedicatur.

bertum quocunq; pergeret pellicū caterue p̄ter eas quas cōplurib⁹ locis cōptas & reginarū istar ornatas alebat. Obnitebat tñ regis turpibus factis pipinus de laudis q palatio p̄gerat. fueratq; a clotario brabātino ducatu donatus. Nec vsq; quaq; sinebat regē p̄ tot vicia libere defluere Cuius etiā optimis cōsiliis adiutor accede- bat egnaus hō nobilis & nō mediocriter prudens. Quorū perseverātī cohortatō- one tandē dagobertus sanior effectus est. Interea aribert⁹ tholozates dagoberti fra- ter relicto filio chilperico vita defungitur Quē filius nō multo post secut⁹ ē. Quam obrē tholozatiū regnū dagobertus recepit. Sed omni fere humane foelicitati pe- dissequa est aduersitas. Sclauones in thoringiā irrūpere nunciant. Selectis copiis cū ad rhenū dagobertus venit saxones ad eū mittūt oratū vt tributo qd patri filio q; haecenus pepēdissent leuarent (id enī tātū qngentorū boū erat) Si id ad rege ipe- trarent suis le impēlis atq; armis sclauones debellaturos spondēt. Conditione ad- missa p̄sum saxonib⁹ remissum est. Sed alio vsus aīo Dagobertus sadragefillo q pedagog⁹ eius fuerat mortē procurauit. Quā cū vlcisci liberi eius minarent ex pro- cerū lenitētia paterna possessione p̄uant rebus oibus ad fiscū traductis. Interim dū hec gerūtur dagobertus sigiberto filio austrasiā dimittit dyademate illi iposito at- tributoq; p̄berto colonie pōtifice & comite palatino adalgiso quorū moderatiōe regnū administraretur Eodē tpe nat⁹ est dagoberto clodou⁹ quē pleriq; ludouic- cum appellāt ex nathilde vxore. Quo adulto dissidiū causam fratrib⁹ auferre dago- bertus ituduit distributa cuiq; portione hereditatis. Sigiberto enī oīs austrasia lu- douico burgūdiā neustriāq; cessit. Dehic ad diuos martyres cōuersus inter multas quas illis donatiōes largitiōesq; attribuit emporium annuū mense iunio in campo non procul ad basilica sanctorū instituit. translata ad ministros ecclesie oī ditiōe id lenditū vulgus appellat corrupto vt ipse iudico vocabulo. Nā edictū dicit credide- rim. Propterea q; ad eas nūdinas mercatores suas vndiq; merces edicto regio tanq; ad cōez regni mercatū p̄ferre deberēt. Vascones ariberto mortuo a dagoberto deficiunt. Qui primū francorū cō- ressi egre ferētes multis cesis; fugatisq; alii in mō- res alii in siluas sese abdiderūt. Sed cū ex fuga se recepissent; missis ad doinū nunciis quo duce bellū gerebat; imperata facturo se esse pollicent. Ita saluus exercitus i frā- ciā reuertit; p̄ter aribertū & paucos quos negligēter agētes iter āgustias rōcheual- lis vascones interemerūt Vasconibus i potestate redacti dagobertus iniuriarum nō oblitus quas in francos superiore anno britones cōmisissent. Legatis ap d̄ nidica- hilem britonū principē agēs bellū (nisi offensaz purget) cōminat. Quo metu pcul- sus nidicahil ad dagobertū venit. Quē cypiaci agētē magnis muneribus placauit se cū oī gente sua & regno dagoberto dedēs nō alio aīo q̄ illa omia sub dagoberti francorūq; perpetua ditiōe tenere cōfessus. Cū in verba regis iurasset nidicahil a re- ge dimissus ē. Per id tps ep̄s apud diuū dyonisiū dedicāde ecclesie gr̄a a dagoberto conuocatis dum vi. Calen. martii mysterium absolūere statuisent; pridie ipsarum Calēdarū hō lepra admodū deformis ab edituis ipetrat in ede pnoctare. Vbi dū vi- gil in oratiōe p̄seuerat; videt p̄spicue xp̄m comitātib; eū petro pauloq; vna cum diuis martyrib; dyonisiō rustico & eleutherio p fenestrā in basilicā aduētare Qui candida veste amict⁹ dedicationis sacrum munus absoluit. Indeq; ad lepra contami- natum p̄gressus xp̄s. Tu inquit hō: dicitō pōtificib⁹ cū crastina luce ad hanc edem se cōferēt; eam a me p̄secratā esse. Cuius rei fidem fecit ifirmi hoīs cura Nam cōtacta hōis facit lepram oēm xp̄s auferēs eā pximo lapidi glutinauit. q̄ ad hunc vsq; diē

per summā admirationē visitur. Quo miraculo attoniti p̄sules dedicatione absti-
 nuerūt. hec causa ē quāobré frequēs admodū populus ad ecclesiāz ip̄am vi. Calen.
 martii cōueniat: firmissime credēs id a xpo deo fuisse perpetrātū. Tā multis rebus
 a dagoberto preclare gestis: rerū p̄sentū sollicitus nec minus p̄uidus futurarū ex re-
 gno francorū p̄tiffices proceresq; bigargiū ad cōsiliū vocat. Vbi throno insidens
 aureo duob⁹ sibi assidentibus regibus filiis. inter multa q̄ de breui & misera hoīm
 vita locutus est filios ad mutuā charitatē cohortatus: testamētum cōdidit Quo in
 p̄mis q̄ xpi sacerdotibus donasset rata esse mādāt p̄fectis inde quattuor vno teno-
 re syngraphis vnū lugduni: alterū mettis: tertiu parisiū: quartū apud se i archiuis p̄-
 petuo reponi ip̄at. Sacerdotes vero id est p̄tiffices q̄ regis b̄nficiis donati essent as-
 trictos facit dū de ip̄ius morte nunciū acceperit: trib⁹ p̄tinuis a morte annis rem dī
 vinā quisq; i suis locis ter p̄ singulas ebdomadas faciant Ei⁹ testamēti curatores si-
 gibertū ludouicūq; filios instituit. Hec rex cū dixisset oēs q̄ aderāt testamētum sub
 scriptione & sigilis firmāt. Tū dimissa cōtione: domū quisq; discesserūt. Eodē fer-
 me tpe valcones duce hermāno ipleturi q̄ a doīno cōuenta erāt cū p̄sie cypiacū
 aduertisset: p̄misse i regē rebellionis p̄sētia admoniti ad diuī dyonisiū cenobiū velut
 ad asillū salutis p̄fugerūt. Que illis cā fuit a dagoberto mīam p̄sequēdi. Itaq; i fidem
 recepti abierūt. Paucis deinde exactis diebus rexalui p̄ fluuio afflidus: apud spino-
 gillum in agro parisiensi cū decubisset: ad diuī dyonisiū eadem se trāsferrī iubet. Illic
 qa morbo nō leuare ī spe salutis destitutus agnū cuius fides p̄bitasq; spectata sibi
 esset accersit Vxorē nāthildē illi filiūq; clodouē cōmendat vt ei⁹ p̄uidētia regnū
 admīstraret. Proceres quoq; palatinos q̄ aderāt adiurat. regine filioq; obsecundēt
 Morbo tadē extenuat⁹ rex āno regni sui. xliiii. dñi autē xpi dc. xlv. Cal. fe. vitaz mor-
 te cōmutauit. Elatūq; cadauer eius est vniuersis plāchrimātib⁹: & in tēplo martyrū
 regio apparatu sepultū. De cuius vltimo exitu ansoaldū pictauiensū antistite (qui
 paulo añ dagoberti mortē ad siciliā legatus fuerat) hec retulisse litteris tradit Iohan-
 nes erat insulanus anachorita vite scitate famatissimus. Ad hūc ex itinere diuertens
 ansoaldus: salutaribus vite spūalis cōfabulationib⁹ vltro citroq; habitis: cognito
 q̄ francus esset. iohānes hoīez rogat q̄nā esset dagobert⁹ rex: & quibus aliquando
 morib⁹ vixisset. Cui ansoaldo vita regis p̄ ordinē enarrante: referā inquit anachori-
 ta sanctitati tuę quenā mihi p̄ quietē de ip̄so dagoberto visa accepi: p̄cumbēti mihi
 quietis causa qdā multa canicie reuerēdus me excitauit atq; admonuit orare p̄ ani-
 mę dagoberti salute q̄ eadē fer me hora vita erat defūctus. dū expergiscor iussa senis
 ipleturus: ecce in medio mari turbā demonū cōspicio: q̄ animā regis cymba deuehē-
 tes ad p̄enas rapiebāt. Sed dagobertus aduers⁹ sēquētes in se demones frequēter tri-
 um beatorū hominū opem in clamabat: martini dico mauricii & dyonisiū martyris
 Ad cuius preces mox procella cum fulgure atq; crebris imbribus exorta viri quos
 a dagoberto imploratos dixi candidis ornari vestimētis ad me se cōferētes: se eos eē
 p̄fidentur qui opitulaturi dagoberto aduenirent. Nec mora supplicis animā regis
 tormentis eximentes secuz in coelū rettulerunt: sine intermissione hoc dauidicuz re-
 petētes. Beatus quem elegisti & assumpsisti in atris tuis. Replebimur in bonis do-
 mus tuę. sanctū est templū tuū mirabile in equitare. Hęc diligenter ex iohanne co-
 gnita ansoaldus in franciā reuersus multis cū fideliter enarrasset audoenus rotho-
 magensis antistes & dagoberti cancellarius q̄ propter sanctitatem & vitę merita in
 numerū sanctorum postea relatus est: litteris ascripsit.

Dagoberti te-
stamentū

Legati valco-
nū metu regis
ad ecclesiā iā
cti dionisiū cō-
fugiunt.

Visum i mor-
te dagoberti

Rex Clodou⁹ Clotari⁹ Theodericus.

Clodoueus a gaio tutore francorum atq; burgundionū regna suspiciens ter-
tia paterne supelletilis parte nāthildi matri attributa reliqua cum fratre sigi-
berto ex equo diuidit. Inde duce matre aureliā pfectus est. Vbi ad se ex burgundia
venientes proceres in sua verba iurare fecit constituto illis principe palatino flau-
cato qui & burgundus erat. Cui vxorem ei despōsat ranobertam nanthildis nep-
tem que scilicet virum in officio & fide erga regem contineret. Sed inuidens flauca-
to vuilebaldus magne apud burgundos ptātis: hoīs despiciebat iperū Qd postq̄
regi innotuit vuilebaldum ad se augustudunū vocat. Quo cū aduenire collecta iu-
uenum manu nō detractaret: premitit ageluulfum valentinū pontificē & vuilco-
nēm comitē explorare quē esset de illo apud aulicos sentētia. At ingressis heduum
nunciis flaucat⁹ portas claudit: & copias in vuilebaldum ocissime mouet Inito p̄-
lio vuilebaldus occidit: & flaucatus graui vulnere sauciatus est. Cuius filius aube-
do patris periculo ex citus multam hostium cedem fecit. Nāthilde nō multo post
mortem obeunte (que eodem quo dagobertus sepulchro condita est) Clodou⁹
moderari rempublicam solus cepit. Cuius quarto regni anno tāta annone caritas
fuit vt fame atq; inedia populus absq; modo deperiret. Cui malo rex occurrēs: te-
ctum quod argenteum erat a templo martyrū auferri & per loci abbatem agulphū
indigentibus & peregrinis sine vlla precii diminutiōe distribuere iubet Mox a lā-
derico parisiōrum ātistite impetrat: liberos ab eius potestate dimitti ministros qui
monasterio deputati erant: vt omni libertate donati sine molestia deo inseruirent.
Huiusmodi religiosīs operibus cum maxime operā daret clodou⁹: neq; vllis agi-
taretur bellis: aperto diui dyonisiū feretro brachii partē inde abstulit. Quod tamen
si reuerēter haberet pten⁹ tñ mente cōsternat⁹ humi concidit. secuteq; sūt p dyoni-
sianū templū tenebre. & rerū oīum obscuritas vt qui illic aderāt pauitantes citissī-
me inde aufugerēt. Rex & si insano nō dissimilis esset: brachii partē ablatā auro cir-
cūdatam & gemis multis decoratā beato corpori restituit. simulq; donaria mona-
sterio attribuit: quibus meliorē sibi mentē recipere posset. Qui & si paulo meliuscu-
lus extiterit: p̄ se tñ tulit insanie vestigiū. Quo annos duos afflictus tādez interiit
expleto regni sui anno decimosexto: xpī sexcētesimo sexagesimo secūdo. Appositus
q̄ est ad patris monumētū. Cui nulla sane virtus assignari potest. Nā inter gulam li-
bidinesq; & summā auariciā (qbus clodou⁹ culpabat) nemo recte estimauerit vir-
tutem diuersari. Reliquit ex batilde saxonū genere illustri liberos tres: clotanū: chil-
dericū: atq; theodericū Hęc est batildis q̄ calense monasteriū a clotilde regina diuo
georgio dicatū: quā augustū erat dirutū ampliāuit. vbi cū virginibus sacris monia-
lis facta religiose cōuersata est. Cuius itē opus est corbiēse cōnobiū. Per hęc tpa leo-
nardus eremita cenomānus enituit. Passus multa vt dissidentes francos in pace cō-
tineret. Clotario paterna possessio obtigit: q̄ autore matre duz adolefceret regno
prefuit: constituto p̄ imario palatii ebroyno. Hic ille est ebroynus qui diuo leode-
gario sancto heduorū antistiti oculos euulsit. Et lambertū leodiorum p̄sulem sua
ecclesia extrulit. His temporib⁹ traditur extitisse virgo illustris gertrudis. Et apud
latiniacum a fortino monasterium institutum. & a felone viro sancto cōnobiū
sancti mauri quod defossis nomen habet. Diuus quoq; eligius nouiomi. Audoe-
nus rotomagi/Richarius in pontuiaco/Germerus apud flayum in agro beluacen-
si dari virtute habitū sunt. Clotario post quartum imperii annum defuncto: fran-
ci Theodericum minorem natu in regem assumpserunt: misso in australiam ad

Nota cōtenti
onē iter duos
burgundos.

Regia nāthil-
dis moritur.
Caritas anno
neper frāciā.

Nota regis ca-
sum.

Leonardus.

Gertrudis

Rex Theodericus Childericus Clodoueus Childebertus. Lib.III.Fo.XXIII.

vulphanum childerico qui eum animo leuem institueret. Per theoderici incuriam atque
 secordiam res francorum deterior facta est. quippe cum res publica cubiculariis regis & p
 facto palatii libere crederetur: regi vero per inertiam mos inoleuit: palatio nisi ad Ca
 lendas maii non ingredi moderationem omnem aliis pmittere. ostendere se populo vno
 duntaxat die. A quo salutaris & muneribus donatus: cum & ipse reciproca populo do
 na exhibuisset domum abire: ibique toto anno incolere. In hoc tam inertis ocio ebroynus
 occasione nactus: opprimere & vexare complures cepit: rem omnem in theodericum
 transferens. Vnde indignati proceres theodericum monasterio includunt: & ebroynum
 malorum omnium principem comprehensum ad luxuriam coenobium mittunt. Inde childericum
 ex austrasia cum vulphano reuocatum regem appellant. Cuius facti statim eos poe
 nituit. Nam childericus malis moribus iuuenis: cum plurimos pessundaret: quendam
 bolidum supremam nobilitatis hominem innocentem deligatum palo crudelissime verberis
 bus affici iubet. Quo dimisso: reliqui proceres cum eo coniurant. Cuius coniurationis pri
 marii fuerunt nigebertus & amabertus. Hi igitur childericum in silua venantem circumsi
 stunt atque occidunt. vna cum vlcidie regina pregnante. Vulphano autem (rege interfecto)
 cura fuit austrasiam repetendi. At franci autore leodegario heduo lendeillu palatio p
 ficientes: theodericum accersunt. In quem ebroynus pempto coenobio egressus: colle
 cta pditorum hominum manu bellum mouet. Fugaturque baccauillam vsque. vbi direptis theo
 derici thesauris: cum creciacum rex se recepisset: rebus ppositis: ebroyno palatii magistra
 tum restituit. Qui ebroynus venientem ad se post fidem interpositam lendeillu occidit
 Complures praeterea psules relegauit: theoderico sicut omnia pmittente. Cognito quid
 apud francos p ebroynum pmitteret: martinus & pepinus exercitum cogunt. Apud bicopha
 lum prelium atrox commissum est: ita vt multis vtrinque cadentibus. Theoderico tandem
 hostis cessit: pepino in austrasiam: martino vero Laudunum fugiente. Sed martinum ad
 se per inducias secundo accersit ebroynus necat. At cum finem ebroynus psequendi quipu
 rimos non faceret: insidiis hermesfredi tandem imperfectus est. Mortuo ebroyno
 franci garaconem palatio praefecerunt quem non multo post gillemarus eius filius
 a magistratu deiecit. Hic post bella aduersus pepinum gesta cum repentina morte in
 terisset: garacon pater dignitatem praefecturae recepit. Sed eo non multo post defuncto
 anceps inter francos questio fuit quem in demortui locum ordinarerent: in becharium tandem
 conuenerunt parui pensum hominem nec tanto magistratu dignum. Francorum dissidi
 o cognito pepinus arma capere instituit: castraque apud rexticum locat. Ibi theo
 dericus fuso exercitu fuga salutem petit: bercharius autem insidiis suorum occisus est. Pace
 tandem cum theoderico composita pepinus magistratum palatii suscepit. Qui propterea quod in
 austrasiam praefecturus erat nordobertum in magistratu sibi substituit. Per id ferme
 tempus theodericus cum annos decem & nouem regnasset morte interceptus perijt. reli
 ctis ex clotide vxore liberis duobus clodoueo & childeberto. Sed clodoueus anno
 regni sui tertio mortuus est: childeberto ei succedente. De cuius rebus gestis non secun
 dum actum nihil preclarum edidisset quicquam scriptum non extat. Sepultus est apud diuum ste
 phanum in oppido cauciaco. Filio quem reliquerat Dagoberto qui secundus ap
 pellatus est regni gubernaculum permissum est sub tutela plentrudae pepini vxoris
 & rheudoaldi praefecti palatii. Erat pepino carolus martellus filius quem grossum
 appellatum accepit: & cui hastrallus non longe a leoduis cum agro adiacenti ptinebat
 quem plentruada nouerca persecuta comprehensus in custodia coloniae habuit. Orta
 deinde inter proceres propter rheudoaldi violentiam seditione: cum diu digladiatum

Theodericus
ignauus rex.

Ebroynus

Theodericus
rex torpens
monachus efficitur
Bolidus a childerico iuriis
afficitur
Childericus a
coniuratis dum
venatur occiditur cum vlcidie vxore

Ebroynus bellum mouet.
Pepinus pupillus

A filio pater
magistratu deiecitur

Theodericus
fugatur
Pepinus palatio
praefectus.
Mors theoderici regis.

Seditio in francis

Rex Theodericus. Childericus. Clodoveus. Childebertus. Carolus Martellus.

esset: dagoberti fortuna deterior facta est. Vnde pulso magistratu theudoaldo fratri rangafredum principem palatii nominauerunt. Qui mox excitato ad rem fortiter gerendam Dagoberto per carbonariam siluam ad mosam flumen usque copias promouit vastatis undique atque incensis agris. Quo tempore martellus custodia elapsus est: & dagobertum mors occupauit. Eodem prope tempore Ambertus abricensis pontifex in colle altissimo sancti Michaelis cenobium edificauit cum ageretur annus salutis septingentesimus nonus. Erat sacerdos qui daniel appellabatur qui cum bonae estimationis esset hunc assumptum palatio proponunt: promisso imprimis ut caesaries illi barbae adolesceret quam per sacerdotum legem tondere sepius oportebat. Capillo adulto regem proceres consalutant: appellantque pro danielle chilpericum. Martellus libertate adeptus: pipini patris magistratum hoc est palatii praefecturam recuperare omni studio contendit: clotariumque in dagoberti locum constituit. Qui cum militum delectum iam haberet: chilpericus accito rangafredo & frisonum duce qui amicitiam cum chilperico inierat ad mosam fluentem castra promouit. Post atrocissimum conflictum martellus in fugam se vertit. Sed receptis ex fuga copiis praerulum cum saepe redintegrasset pugnantisque varia utrinque fortuna diu fuisset tandem apud ablauum chilpericus superatur. Verum cum ex fuga se recepisset: bellum iterum mouet. Cui auxilio fuit wasconum princeps eudo. Sed benigniore fortuna usus martellus: hostem fudit in agro cameracensi in loco qui vinosus appellatur. At eudo assumpto fugae comite chilperico: sublatiisque regis thesauris aureliam inde in wasconiam profectus est. Fugientem vero martellus assequi non potuit. Sed rangafredum andegauam petentem una cum ciuitate in potestatem recepit. Clementiam tamen usus martellus hostem libertate & ciuitate donauit. Anno mox insequenti missis ad eudonem legatis: receptoque chilperico: wasconi pepit. Interea clotarius obiit mortem. Restitutusque in regnum chilpericus non diu superuixit. Cui successorem fecere franci ex martelli consilio theodoricum dagoberti filium: quem calle apud moniales uirgines educatum autores tradunt. Ad hunc modum martellus recepta palatii praefectura: grande exercitum contrahit. Inde rheno traiecto per deuictos sueuos ad baugarensem usque qui ultra danubium incolunt ducit. quibus suis superatisque postquam maximam germaniae partem in ditionem recepit: praeda spoliisque impeditus in franciam victor regreditur. Vbi cum de eudonis wasconis defectione nuntium accepisset: primum in eum expeditionem parat. Sed martelli aduentum eudo non sustinens in penitiores regionis locos se abdedit: quem anxie questum neque inuentum martellus reducto in franciam exercitu dimisit. Eodem tempore deficiente b⁹ a fide sueuis: martellus leufredum aemaniae ducem fudit: eaque regionem cum ipsis sueuis subiugauit. His tot uictoriis clarum domum se recepit. Tali praefecto principe opere tempore erat: cum insurgentibus undique bellis francia quateretur. Edulo namque perfidus wasco uindictam appetens ad hispanos praefectus: abidramum regem religioni christianae infestissimum hostem magna uictoriae spe allicit: francos petat. Ille non magno labore per suasus adeo grande exercitum cogit: ut non vincere modo galliam: sed in ea perpetuas sedes habere statuisset. Nam cum innumerabili militum manu uxores una & cum ueneris fortunis liberos eduxit. Positis apud burdegalam castris ciuitatem expugnat: templis direptis incensisque. Paribus deinde calamitatibus pictauos persecutus: concremata diu hylarum ede: tironum adorum. Sed hosti occurrens martellus magnam stragem edidit: ferunt enim in eo praerelio trecenta octoginta quinque milia hostium occubuisse: cum tamen ex martelli exercitu ille tantum quingenti cecidissent. Eius uictoriae causa cognomentum martello fuisse quidam autores tradunt. Nam carolo nomen illi erat ex pellice

Daniel sacerdos rex efficitur & chilpericus appellatur.

Abidramus rex gothus hispanus in galliam uenit.

nato quē pipinus in deliciis habuerat. Quēadmodū enim ferrum martello obtūditur i ta hostiū ferocia martelli egregia virtute contrita est. Re bene gesta: cōiectis in vnū locum spoliis martell⁹ militi prēdam distribuit. Ipse vero per tot bella cēsu pecuniāq; extenuatus: cū cōpertū haberet p̄ceres egregiā operam reipublice nauauisse: fortunilq; suis destitutos esse: decimas quæ cleri erāt nō dissentientibus ep̄is: p̄ceribus dū bellum aduersus xp̄iane religionis hostes gererēt percipiendas attribuit p̄ sancte iurans si vitam diu viueret se oīa & multo maiora sacerdotibus repensurum. Eius sacrilegii p̄enas luere apud inferos martellū eutherius arelateñ . pontifex se p̄ quietē vidisse diuulgauit. Post hec eudo: quo auctore abidiram⁹ in franciam de migrasset: in gratiā martelli restitutus magnā cladē ex his q̄ supererant hostib⁹ fecit. Ego illud seculū fato aliquo infœlix putauerim: in quo vix quietis momentū frāco militi cōcessum est. Deinceps abidiramo superato noui a burgūdia mot⁹ nunciatur. Quo se cōferēs martell⁹ burgūdiones nō difficillime cōpescuit p̄sidiis omib⁹ locis impositis. Mox autē eudonis morte cognita in valconiā magnis itinerib⁹ p̄ficiscit. Quē oēm puinciā cū recepisset: in franciā cōuersus est. A valconibus aduersus frisones dimicandū fuit. Id bellū classe p̄parata cōfectū ē. Sūt enī frisones ad septētrionē maritimi rhenū qua parte oceanū īfluit attingētes. Cū radbodo gentis eius duce ad flumē burdonā pugna p̄gressus martell⁹ hostē falsa deorū religione deceptū fudit: & occidit anno salutis septigētesimo trigesimo quinto. Per id tēpus Vuandali sedibus suis relictis cū finitimos sibi populos vexassent: in franciaz crudeli agmine ad senones vsq; irruerūt. Sed ip̄eru i eos facto vrbis ātistes obbo oblidione liberata ciuitate hostē in fugā vertit. Huius gētis Vuandalorum origo sicut & gothorū atq; humorū a scithis esse tradit. Qui patria a gothis pulsū: deq; ad danubiū fugientes cū illic sedes lōgo satīs t̄pe habuissent: gimerith gothorū rex eos a danubio exturbat. Coacti igit̄ romanorū legib⁹ audire: a cōstātino ip̄etrāt locū ad incolendū sibi dari. P̄ānoniāq; annos sexaginta obtinuerunt. Donec stilico aduersus archadiū honorūq; imperiū affectantes: Vuandalos ad belli societatez acciuit. Qua occasione excitati barbari: p̄ gallias primū diu grassantes: & inde a gothis depulsi in hyspaniā trāsgressi yspalim ciuitatē obtinuerunt. Cuius oēm late regionē vuādaluſiā a noīe gētis appellauerūt. sed cū honorio doleret gothos italiā vastare: hyspaniam illis pmittit. Vnde nō multo post Vuandalos deiectos affricā petere cōpulerunt. Vbi ad belisariū t̄pa incolētes iustiniani edicto p̄ belisariū: regnū & gētē amisserūt. Sed rē coeptā repetam⁹. Orta deinde in burgūdia seditione lugdunum ire martell⁹ festinat: cui⁹ aliquot ciues defectionis auctores p̄na afficit. Inde p̄tergressus: arelatē aliūq; munitiorib⁹ locis ip̄ositis p̄sidiis: domū rediit. Nec qes fesso p̄icipi. Rheni accolis frācorū p̄tinuos hostes armis iterū p̄domuit. Nec defuit tot incōmodis auinio: puincię munitissima ad rhodanū ciuitas. Eā gothi ex hyspania/duce maranco irruētes occupauerāt. Quā mox martell⁹ obsidione cinctā p̄ childebertū fratre oppugnat. Qua re cognita/reguli gothi suppētas maranco ferūt: opē p̄terea p̄ferēte amero rege: nō ignobili gotho. Aduersus quos mari delatos martell⁹ cū exercitū duxisset: reglōs fudit: reliqs fugā capiētib⁹. Rur⁹ reperētib⁹ bellū gothis cū narbonēsez agrū icursionib⁹ arelatēlēq; vastarē accito luprādo lōgobardorū rege grassarē hostē martell⁹ exturbauit. Redētē ide martellū morb⁹ iualit. Quare ad monit⁹ filiis h̄reditatē distribuit. Carlomano austrasiā: sueuiā alemāniāq; & thoriā: pipino frāciā reliquēs: griffone derelicto: q̄ oīz īsim⁹ natu erat. Quē cā fuit īsurgē

Decias martell⁹ p̄ceribus frāciā assignat

Mot⁹ belli in burgundia. Bellū in frisones.

Frisones.

Vuandali i senones.

Vuandalorū origo.

Auinio ciuitas

Fusi gothi.

tis postea belli. Inter hec childericus velut belua nihil cogitās: tps ocio & voluptatibus exigebat. At pipin⁹ brabantie princeps futuris puidens in burgōdīam quæ sibi a martello relicta esset irrumpēs: eā cū festinatōe occupat. Interim ingrauescente morbo martellus morte extigif ānis admīstratiōis ei⁹ .xxv. exactis. Cui⁹ sepulchrum ex alabastro apud diuuz dyonisiūm p̄xime maiorē templi arā ad hoc vsq; tps visitur. Griffoni quē minimū natu dixim⁹ erat mater sunahildis odenis baioarię ducis neptis mulier cordata. Que iniquo aīo ferēs griffonē a patre testamēto p̄teritum: filium excitat hereditatis portionē ex fratrib⁹ repetere. Nec mora laudunū plenus spei iuuenis occupat: bellūq; fratrib⁹ seorsum indicit. Quē laudunī obfessum frēs vitro ad se veniētē capiūt. Carloman⁹ ne interim dū meliorib⁹ regni reb⁹ aīm itēdit reb⁹ noui griffo studeret: i nouo castello qd̄ non p̄cul ab arduēna silua erat in custodia asseruari iubet. Inde aduersus aqtanos expeditionē carloman⁹ pipinūq; p̄mouētes (duce hunauldo superato) puinciā subiugarūt. Cū autē p̄ictauiē castra haberēt regnū qd̄ antea cōi p̄ortio possederāt inter se partiti sunt. Sed redeūti carlomanō cognita alemānorū defectōe ducto i eos exercitu: agros icēdit atq; ita dirutis ad solū p̄ plurib⁹ locis: cū frācos repereret: odilonē boarię ducē arma agitare & bellum aduersus reges parare nūciat: Cui⁹ temeritatē facile reges p̄pserunt. Nec mora i saxones bellū insurgit. Quos carloman⁹ se solo (ductis aduersus rebellē copiis) p̄tdomuit. Hic carloman⁹ cui secūdorū negociorū turba odiosa maxime esset pipino regnī admīstratiōe attributa romā p̄ficiscit. Atq; a zacharie tūc romano p̄tōfice religionis habitū p̄fessionēq; recipiēs: deo militauit i cenobio qd̄ suis impēsis i mōte soraacte extruxerat. Eo cū se cōplures ex nobilitate francorū eius visitādi gratiā crebro cōuenirēt: ad montē cassinū demigrauit. At lōge alio aīo griffo permolestē ferebat pipino subitici. Libertatē igit̄ nat⁹ ad saxones se recipit. ibi collecto (vt ipse arbitrabat̄) iusto exercitu: aduenienti pipino occurrere ad onacrā amnem: loco quē orhemū incolę vocant nō formidat. Pipin⁹ autē ad fluuiū mussahā in vico strahūgo castra fecit. Nullo tñ p̄lio cōmissio: in colloquiū ventū est: atq; ita re infecta discussum. Griffō qdē cognitā saxonū p̄fidia hñs in baioariā cōrēdit. Vbi allectis i suā beniuolētiā p̄ multis p̄cerib⁹ frācis: ducē tassillonē hospitem ducatu exturbat. Ea re cognita pipin⁹ cū magnis copiis in griffonē p̄gressus: dep̄henso griffone tassillonē restituit. Griffonē autē sex vel vt a nōnullis scribit̄ duodecim comitatib⁹ apud frācos donauit. Quib⁹ nō cōtētus eo ipso āno quo hec gesta sūt ad gayfirū aqtanię ducē defecit. Pipin⁹ regū frācie inercia p̄specta: cū domi delitescerēt nec reipublice p̄curationem illā susciperēt zachariā romanū antistitē p̄ archiep̄m bituricē. rurchardū & furadū ipsius pipini domesticū sacerdotē p̄sulit: vter ad rēpublicā gerēdā potissimū idone⁹ ex regib⁹ eēt: is ne q ocio domi tps cōtereret nihil agēs: nihilq; oīno curans: an q̄ industria virtuteq; publica negocia moderaret̄ intētus atq; sollicitus. Ad pipini p̄sulta respōdit zacharias: eū regnī gubernaculo dignū eē q̄ prudētia spectatus rēpublicā diligēter curiosēq; cōponeret. Quo rñso adducti p̄ceres pipinū sibi deligūt regē & ex zacharie sentētia atq; auctoritate illū cōfirmār: quē bonifacius (q cathalogo sanctorū ascribit̄) suessione more regio vnxit. At childericus hō vecors de tonso capillo monasterio deputatur. anno dñi septingētesimo quinquagesimo Eodez anno quo regni diadema pipinus suscepit. saxones bellū mouent. Quos ad vuisuram flumen p̄elio iterū victos rex in suā potestatem accepit. Franciam inde reperenti: griffonem quē ad gayfirum aquitanię ducem defecisse cōmemorauimus

Carloman⁹ religionē proficitur.
Mons soraacte in tuscīa.

Griffo hospitiē suū tassillonē possessionē exturbat.
Pipin⁹ zachariā p̄tōficē romanū cōsulit.

Griffo necatur.

interemptū fuisse nunciā. Curauit preterea religiosus princeps auctore remigio rothomagorū antistite: emēdatoria facere q̄ antea rudia & inculta i ecclesiasticis officiis cantabant. Per id tēpus stephan^o secūdus pōtifex roman^o vrbe egressus carissimum ad pipinū se cōtulit. Pipinūq; in regē francorū sacrauit. Cā pfectionis fuit.

Alstulphus lōgobardorū rex grauiore tributo romanos p̄mebat: indiēto cuiq; romano capitali sensu atq; annuo. Pontifici p̄pterea suppetias fere pipin^o pollicetur Interim dū ad expeditionē se pipinus parat pōtifex apud sanctū dyonisiū diuersat^o est. Stephanus aut vt regi gratificaret pipino h̄ndixit: & posteritati ei^o atq; qui te

Stephanus secundus papa Pipino & eius posteritati benedixit.

meritate aliqua aduersus francos bella mouerent cōione xp̄iana interdixit. Alstulphus aut spem capiēs pipinū frāciā retinēdi. Carlomanū quē in cassinēsi coenobio monachū factū esse scripsim^o ad pipinū ire iubet Cuius aduētū pipin^o nihil a sentētia mor^o carlomanū in viēnenli monasteriū p̄tinuit vbi egritudie p̄tracta defū^o est. Primo isequēti vere pipin^o in lōgobardos exercitū ducit. Cui ad alpiū angustias occurrēs alstulphus trāsitu francos phibere p̄tendit. Sed irruētium in se francorum impetū nō sustinēs papiā se recepit. Ibi milite franco circūuallat^o obsides quadraginta pipino dat. Iuratq; romano pōtifici q̄cunq; abstulisset restituere Atq; ita

Alstulph^o a pipino vicitur

attributis stephano militū firmissimis copiis pōtificē in sedē pipinus restituit. Cognito pipini in frāciā abessu: Alstulphus neq; obsiditū neq; iusiurādi curā habens nullis se p̄missis absoluit: Eā ob rē pipin^o superatis iterū alpib^o alstulphū papię ob

fidet oblidione p̄ssus alstulphus rauēnā pipino cū aliis quas pōtifici abstulerat aliquot vrbib^o q̄ in exarcatu erāt restituit. Receptas pipin^o stephano assignat. Ipse vero alstulphus nō multo post equo forte delapsus ceruicē fregit. Eodem tempore pipino apud cōpēditū agēte venere ad eū ex cōstātinopoli legati p̄stātini ipatoris leonis filiū q̄ sacras ad sanctorū reuerētiā imagines fieri phibebat. Etq; imparatorio noie miri operis organa dono dedere Eius legatiōis nulla cā lris mādata ē. Credo pipini fama impatorē adductū fuisse. Ideoq; nouo p̄icipi gratulari voluisse amicitiamq; eius expetiuisse. Venit preterea magna p̄cerū suorū nobilitate comitat^o dux batoarię tacillo q̄ i verba regis iurās illi se & gētē fortunatq; oēs suas p̄petuo sum

Legati imperatoris ad pipinum.

misit. Saxones vero quib^o odio semp fuerat francorū nomē p̄ficiācētes in saxoniā Pipinū aditu intercludere conati sunt. Sed irruptiōe facta pipinus hostē retro abire cōpellit. Victos deniq; annua trecētorū validissimorū equorū p̄sione pipinus multauit. quos ad se quotānis in frāciā parlamēti tpe deducerēt. Sic enī publicū ad iusticiā ministrādā cōuētū frāci vocant Cui^o instituēdi autor ab hystoricis nō traditur: Id enī cuiusq; āni definito tpe loco quē rex designasset habebat. Verū quādo qdē hec ḡnalis ex toto regno coitio ip̄sis & laborib^o p̄ueniētes afficiebat obseruatū postea ē vt ex maiorib^o ciuitatib^o & p̄uiciis periti iudiciorū & p̄suetudis hoies ad id mun^o delecti ius cuiq; p̄ puocationē litigāti dicerēt. Que institutio cū vaga i

Tacillo bava-rie dux.

Saxonib^o tributū iponitur

terdū incertaq; p̄mutatis sedib^o eēt decreta ē. parlamēto apud parisiōs curia & sedes in qua iudices designati se iugiter lilterēt perpetui puocationū definidores qui octoginta sunt ānua ex regis fisco stipēdia capiētes. Et hi qdē p̄ quattuor curias distributi seorsum cōsidūt suosq; p̄sidentes habēt. In p̄ma quā frāciā camerā vocāt p̄sidentes quattuor: & p̄siliarii triginta causas & lites audiūt. dilatiōes & q̄ ad iuris cognitionē attinēt cōstituūt. Leuiora quedā & tēporanea finites. In reliquis singulis duabus cameris decē & octo inq̄sitiōibus p̄sunt: q̄ enq̄starū. i. iquisitionū p̄siliarii dicunt q̄bus p̄sidentes quattuor p̄ficiunt. Horū oīm pars ex clero parlq; ex

Institutio parliamenti.

noie miri operis organa dono dedere Eius legatiōis nulla cā lris mādata ē. Credo pipini fama impatorē adductū fuisse. Ideoq; nouo p̄icipi gratulari voluisse amicitiamq; eius expetiuisse. Venit preterea magna p̄cerū suorū nobilitate comitat^o dux batoarię tacillo q̄ i verba regis iurās illi se & gētē fortunatq; oēs suas p̄petuo sum

misit. Saxones vero quib^o odio semp fuerat francorū nomē p̄ficiācētes in saxoniā Pipinū aditu intercludere conati sunt. Sed irruptiōe facta pipinus hostē retro abire cōpellit. Victos deniq; annua trecētorū validissimorū equorū p̄sione pipinus multauit. quos ad se quotānis in frāciā parlamēti tpe deducerēt. Sic enī publicū ad iusticiā ministrādā cōuētū frāci vocant Cui^o instituēdi autor ab hystoricis nō traditur: Id enī cuiusq; āni definito tpe loco quē rex designasset habebat. Verū quādo qdē hec ḡnalis ex toto regno coitio ip̄sis & laborib^o p̄ueniētes afficiebat obseruatū postea ē vt ex maiorib^o ciuitatib^o & p̄uiciis periti iudiciorū & p̄suetudis hoies ad id mun^o delecti ius cuiq; p̄ puocationē litigāti dicerēt. Que institutio cū vaga i

terdū incertaq; p̄mutatis sedib^o eēt decreta ē. parlamēto apud parisiōs curia & sedes in qua iudices designati se iugiter lilterēt perpetui puocationū definidores qui octoginta sunt ānua ex regis fisco stipēdia capiētes. Et hi qdē p̄ quattuor curias distributi seorsum cōsidūt suosq; p̄sidentes habēt. In p̄ma quā frāciā camerā vocāt p̄sidentes quattuor: & p̄siliarii triginta causas & lites audiūt. dilatiōes & q̄ ad iuris cognitionē attinēt cōstituūt. Leuiora quedā & tēporanea finites. In reliquis singulis duabus cameris decē & octo inq̄sitiōibus p̄sunt: q̄ enq̄starū. i. iquisitionū p̄siliarii dicunt q̄bus p̄sidentes quattuor p̄ficiunt. Horū oīm pars ex clero parlq; ex

noie miri operis organa dono dedere Eius legatiōis nulla cā lris mādata ē. Credo pipini fama impatorē adductū fuisse. Ideoq; nouo p̄icipi gratulari voluisse amicitiamq; eius expetiuisse. Venit preterea magna p̄cerū suorū nobilitate comitat^o dux batoarię tacillo q̄ i verba regis iurās illi se & gētē fortunatq; oēs suas p̄petuo sum

misit. Saxones vero quib^o odio semp fuerat francorū nomē p̄ficiācētes in saxoniā Pipinū aditu intercludere conati sunt. Sed irruptiōe facta pipinus hostē retro abire cōpellit. Victos deniq; annua trecētorū validissimorū equorū p̄sione pipinus multauit. quos ad se quotānis in frāciā parlamēti tpe deducerēt. Sic enī publicū ad iusticiā ministrādā cōuētū frāci vocant Cui^o instituēdi autor ab hystoricis nō traditur: Id enī cuiusq; āni definito tpe loco quē rex designasset habebat. Verū quādo qdē hec ḡnalis ex toto regno coitio ip̄sis & laborib^o p̄ueniētes afficiebat obseruatū postea ē vt ex maiorib^o ciuitatib^o & p̄uiciis periti iudiciorū & p̄suetudis hoies ad id mun^o delecti ius cuiq; p̄ puocationē litigāti dicerēt. Que institutio cū vaga i

terdū incertaq; p̄mutatis sedib^o eēt decreta ē. parlamēto apud parisiōs curia & sedes in qua iudices designati se iugiter lilterēt perpetui puocationū definidores qui octoginta sunt ānua ex regis fisco stipēdia capiētes. Et hi qdē p̄ quattuor curias distributi seorsum cōsidūt suosq; p̄sidentes habēt. In p̄ma quā frāciā camerā vocāt p̄sidentes quattuor: & p̄siliarii triginta causas & lites audiūt. dilatiōes & q̄ ad iuris cognitionē attinēt cōstituūt. Leuiora quedā & tēporanea finites. In reliquis singulis duabus cameris decē & octo inq̄sitiōibus p̄sunt: q̄ enq̄starū. i. iquisitionū p̄siliarii dicunt q̄bus p̄sidentes quattuor p̄ficiunt. Horū oīm pars ex clero parlq; ex

noie miri operis organa dono dedere Eius legatiōis nulla cā lris mādata ē. Credo pipini fama impatorē adductū fuisse. Ideoq; nouo p̄icipi gratulari voluisse amicitiamq; eius expetiuisse. Venit preterea magna p̄cerū suorū nobilitate comitat^o dux batoarię tacillo q̄ i verba regis iurās illi se & gētē fortunatq; oēs suas p̄petuo sum

misit. Saxones vero quib^o odio semp fuerat francorū nomē p̄ficiācētes in saxoniā Pipinū aditu intercludere conati sunt. Sed irruptiōe facta pipinus hostē retro abire cōpellit. Victos deniq; annua trecētorū validissimorū equorū p̄sione pipinus multauit. quos ad se quotānis in frāciā parlamēti tpe deducerēt. Sic enī publicū ad iusticiā ministrādā cōuētū frāci vocant Cui^o instituēdi autor ab hystoricis nō traditur: Id enī cuiusq; āni definito tpe loco quē rex designasset habebat. Verū quādo qdē hec ḡnalis ex toto regno coitio ip̄sis & laborib^o p̄ueniētes afficiebat obseruatū postea ē vt ex maiorib^o ciuitatib^o & p̄uiciis periti iudiciorū & p̄suetudis hoies ad id mun^o delecti ius cuiq; p̄ puocationē litigāti dicerēt. Que institutio cū vaga i

terdū incertaq; p̄mutatis sedib^o eēt decreta ē. parlamēto apud parisiōs curia & sedes in qua iudices designati se iugiter lilterēt perpetui puocationū definidores qui octoginta sunt ānua ex regis fisco stipēdia capiētes. Et hi qdē p̄ quattuor curias distributi seorsum cōsidūt suosq; p̄sidentes habēt. In p̄ma quā frāciā camerā vocāt p̄sidentes quattuor: & p̄siliarii triginta causas & lites audiūt. dilatiōes & q̄ ad iuris cognitionē attinēt cōstituūt. Leuiora quedā & tēporanea finites. In reliquis singulis duabus cameris decē & octo inq̄sitiōibus p̄sunt: q̄ enq̄starū. i. iquisitionū p̄siliarii dicunt q̄bus p̄sidentes quattuor p̄ficiunt. Horū oīm pars ex clero parlq; ex

Rex Pipinus.

laycis pstituit. Sententias dicit. Quā statutis diebus alter p̄sidentū in p̄ma curia p̄
 lā enūciat. Idq̄ arrestū. i. fixū & firmatū vocat: a quo videlicet nemo puocare pos-
 sit. Qui vero re⁹ sententiā in se excipit sexagita librarū turoñ. multa afficit. Si qs tñ
 i iudicio error admitt⁹ reo eē videbit: errorē p̄ponēdi & i iudiciū eiusdē curiē dedu-
 cendi ptatē habz: nec pri⁹ audis: q̄ duplicatā multā depofuerit. Quarta curia ē eo-
 rū quos req̄starū. i. supplicationū palatii magistros vocat. Apud quos cā eorū tm̄
 agit q̄ regis obsequiis deputati: vel priuilegio donati sunt. Er ab his quidē iudicib⁹
 q̄ lex sūt puocare ad parlamētū licet. At cū i decidēdis iudiciis nod⁹ aliqs & āceps
 in cā difficultas surgit: oīm curiarū & camerarū p̄siliariis pueniētib⁹ sententiā fert. Et⁹
 parlamēti tāta fuit temp apud frācos autoritas: vt q̄ rex ip̄e de re publica deq̄ iure
 & puēt. b⁹ regni statuerit ea sine hui⁹ senat⁹ decreo nō p̄cedāt. Sūt p̄terea ipsius
 parlamēti cōiudices dū adesse volūt franci pares: de q̄bus p̄c̄tea scribendū nobis
 est. Atq̄ vt huius sacrosanctē cōtionis regē autorē esse certū sit: regia singulis q̄bus
 q̄ annis rescripta edunt: q̄bus ad diui martini diē festū. i. secūdo idus nouēbris par-
 lamētū incoādī iudicibus a rege autoritas dat. Ad hoc p̄terea parlamētū spectant
 octo alii supplicationū magistri: q̄ regii hospitii peculiari noīe appellant q̄ regi fre-
 quētius assistūt cancellariā sectātes. Et hi post primē curiē p̄sidentes oīz primī sedēs
 His ergo cū frācie parib⁹ cōprehēsis: cētū oīno sunt: q̄bus appellationū cognitio
 regaliarū quoq̄ & paritū caule cōmittunt icōmutabili sententiā terminādē. Iā ad pi-
 pinū redeamus. Vix hac in saxones expeditione liberato pipino: gayfirus aquita-
 nus deserit: sacerdotū puētus sibi vsurpare. Quāobré missis ad eū legatis: rex iubet
 ab hac temeritate tēperet. ablatāq̄ sacerdotib⁹ restituat. Sz cū impata facere negaret
 pipin⁹ apud childoacū castra habuit. Cognito regis aduētū gayfir⁹ beniuolentiā si-
 mulās missis ad pipinū algario atq̄ ytaro obl: dib⁹ refarciturū se oīa p̄mittit. Exce-
 ptis oblidibus rex in frāciā reuertit. At gayfir⁹ icōmodorū q̄ a pipino ptulisset me-
 mor cabillonē burgūdiē vrbe copias mittit: q̄ & vrbe & late circūpositum agrum
 populent. Agebat tñ in publico cōuētū apud durīā pipin⁹. Perfidia gayfiri cogni-
 ta: vlasci iurissurādī cōtēptorē pergit. Castellis cōplurib⁹ solo ten⁹ dirutis borbo-
 nium chantellā atq̄ claromōtē recepit. Inde cū l. mouicas puenisset oib⁹ igne ferro
 roq̄ cōsumptis exercitū i franciā hybernātū mittit. Et⁹ belli aduersus gayfirū finez
 cū pipinus maxime optaret: crebras expeditiones in aquitaniā duxit: quā infestissi-
 mis incursionib⁹ vexat. Et quis hostiliter p̄ oēm regionē frequenter miles francus
 grassaret gayfirus tñ nec in aciē p̄dire nec apto p̄lio decertare ausus est. Excursā aq̄-
 tania deficientibusq̄ ad pipinū plurimis vrbibus gayfirus a suis necat. Erāt in su-
 pellectili gayfiri manūū integumēta q̄ nūc chirothece appellant: q̄ q̄ vnionibus
 aliisq̄ p̄ciosioribus gēmis intexta erāt ad ornāmētū festis diebus gayfiro erāt. Hec
 recepta pipinus i templo diui dyonisiū appēdi iubet. Quē cruci aureē q̄ supra aras
 maiorē extat appēla diu visa sūt. Bello aquitanico exaeto & gayfiro apud pe-
 tragoricos necato: xantonas pipinus petit. Ibi p̄tracta infirmitate cui intercus no-
 men est mox turoñ. deinde parisiū se cōtulit: vbi paucos post diēs vita decessit
 elatusq̄ est funebri pompa: & cōi oīm luctu in monumētū qd̄ r̄ d̄iōi dyonisiū edē
 illi extrudū erat sepultus. Anno xp̄iane gratie septingentesimo sexagesimo octauo.
 Duz hic pipinus regno francorū p̄cessit dux aubertus ex Ida burgundorū ducis
 sorore robertū filiū excepit qui ob vite turpitudinē & flagitia dyabolus cognōmī-
 natus est. sed tandē respiciēs moribus fuit optimis & gratiam obtinuit sanctitatis.

Pipin⁹ p̄ cleri
 libertate gay-
 firo aqtanorū
 duci bellum i-
 dicit.

Gayfir⁹ a suis
 necatur.

Robertus dia-
 bolus.

Eiusdē compēdii Liber quartus.

Dipino puillo duo fuere ex Bertha liberi supstitēs carol⁹ & carloman⁹. Qui abo ex sentētia p̄cerū reges appellati: p̄rito inter se equabili portioē paterno regno Carloman⁹ sueffio ne: Vuarmācię carol⁹ dyadema suscepit. S; carlomano breuior vita fuit. Hic auctior fact⁹ carol⁹ toti sine interciōe regno dñari cepit. Moxq; hermenaldo sibi familiari ātissiōdo rū dono dedit: eūq; comitē appellauit. Nec mora iterposita: cū accepisset hunuldū aqtanie vrbes q̄s pipin⁹ subegerat ad defectionē sollicitare cōparato exercitū aduersus rebellē p̄gredi. Quē ī fugā versuz & ad lupūvalconū ducē se recipiētē mira celeritate carol⁹ p̄sequit. Sed priusq̄ in lupū moueret: ad euz legatos mittit: q̄ dedit sibi hostē petāt aliōq; belli oēs molē ī sese excepturū. Lupo cōsiliū fuit nō hunuldū modo sed se quoq; cū oī valconia carolī prāti committēdi. Recepta vtrac; puincia carolus cum in frāciā venisset adriani primī romani pōtifi cis legatos audiuit. His mādatū erat petere a carolo auxiliū aduersus desiderū lōbardię regē quo oppressore multa oppida vi: multa spōtanea deditioē a romana ecclesia defecerāt. Legatis carolus respondet se id curaturū: subuēturūq; beato pōtifici. Igitur missis ad desiderū nūciis petit ab iniuriis desistat. Restituatq; summo sacerdoti q̄ abstulisset. Atq; vt impata recusanti desiderio carol⁹ paratissim⁹ occurreret: collecto celeriter exercitū interim dū legati mādata peragū oīa q̄ ad bellū cōueniebant cōparat. Redeuntibus legatis: cognoscit carolus desiderū oīa hostiliter agere: paratū esse discriminē experiri. Nō cunctatus igitur copias alpes p̄gredi iubet. Occupauerat desiderius angustias montium fortissimis p̄sidiis. Sed cognito regis aduentu in plana mox hostis se recepit. Superatis iugis postq̄ thaurinū carolus p̄uenit: certior factus desiderū versellas cū grandi exercitū p̄fectū esse conuerso ī illum agmine carolus vercellas petit. Vbi dimicādi potestate facta: suos suos cū videret desiderius papiā fuga se p̄ripuit. Locum vbi pugnatum est p̄pter interfectorum stragem mortariā icole appellauerūt: vbi sacella duo vnū beato petro: alterū diuo eusebio dicata sunt: in illo amili⁹: in hoc amicus sepultus est. Qui tanta forme similitudie equales fuisse tradunt: vt alter ab altero haud facile discerni posset. Et hi quidē in caroli exercitū militātes apud mortariā occubuerūt. Fugientes desiderium celeriter p̄secut⁹ carol⁹: cū urbē prima oppugnatione capere nō potuisset eā circumstittit: ne qua pateret desiderio effugiendī viā. Sed vbi cognouit desiderius plurima tentaturū priusq̄ se dederet. carolus relictis quibusdam ad continuandum obsidionē fortissimis & belli nō ignaris p̄ceribus romā visandī adriani causa p̄fectus est. Inde papiam conuersus ciuitatem desiderūq; vna cū vxore & liberis ī potestatem accepit & leodium vt bibliothecarius autor est relegauit. Hic est desider⁹ regum lōgobardorū vltimus. Quorū longobardorū in italiā irruptionis hec causa fuit: Cum enim ex scandināia insula q̄ in oceano germanico est nouas sedes q̄ rētes duob⁹ & quadragita annis in pānonia se collocassent: narces eunuchus quē iustinus bizantinus imperator aduersus gothos: italię p̄fecerat offēsus sophie iustini vxoris verbo longobardos in italiā accersiuit. Sophia enī credula mulier dum narsetis emulos criminatoresq; auscultat: illum ad se vocare cōtēdit scribēs ei ad ianā & p̄sa eunuchū reuertī oportere. Quo obprobrio irritat⁹ narsetis. At ego inq; telā ordiar nō facile emulis extricabilē. Itaq; legatos ad alboinum q̄ vndecimus lō

Carol⁹ ī desiderū mouet.

Mortaria in lombardia. Amilius & Amicus.

Rex desider⁹ papie obsess⁹.

Lōgobardorū origo.

Carolus magnus imperator & rex.

Prodigia.

Romilda.

Privilegiū iue
sture ecclesi
arū & istituen
di romanū pō
tificem

Bellū i hyspa
nia.

Pariū francie
origo.

gobardorum rex eodē tempore erat mittit. Legati quo facilius hoīem narseti pcellā
rent suauissimos terre italię fructus deferentes: narsetes inquit ad societate belli italici
te vocat/ vbi nō rapis pānonicis sed huiusmodi fructibus abunde fruaris. Auditis
oratoribus nō pigritat rex vocanti se parere. Sed cōtracta longobardorum potē
ti manu in italiā ad narsetē p sinū adriaticū ire festinat spe future societatis allectus
Precessere alboini aduētū pdigia. Pestis totā italiā occupauit. Ignē & cruenta
actes p coelū apparuerūt. Et nix freques pter solitū terrā operuit. Ingressus italiā al
boinus gisulphū quē nepotē habebat foro iulianis p̄fecit. Hoc initiū fuit lōgobar
dis italiā iuadendi vbi plus ducentis annis ad hūc quē carol^o supauit desideritū graf
fati sunt. Ceterū gisulpho male accidit. Cacan^o enī ex norica q̄ terra a venetiis finiti
ma ē i italiā irrūpēs/ gisulphū cū copiis sibi occurrētē occidit. Quā rē gestā huic cō
pēdio ideo insertā eē volui ppter detestabile facinus qd inde secutū est. Gisolpho
pstrato romilda ei^o vxor foro iulii diligētē a se cōmunitū defensare pponit Sz in
cōstās & libidinosa mulier dū muris obeqrātē hoīem specie & virib^o validū p̄spicit
colloquiū eius postulat. Igitur ex muro cacantū vocās oppidū dedere offert si se du
cat vxorē Qua oblatiōe let^o hostis per nūciū iurat se foemine pariturū hac tm̄ fide
cacan^o oppidū recipit. Sed perfidus barbar^o cōtinuo emissa ex foro iulio turba op
pidū cremat foeminas infra pubertatē in campū ad hoc p̄stitutū abductas trucidare
iubet. Moxq; iulurādi quod romilde p̄stiterat memor eā vna nocte tm̄ in con
iugē accepit. Quā postridie validissimis duodecim militibus p̄stituendā vsq; ad las
situdinē exhibet. deinde palo eam affigi mandat/ tali dignā dicens ignominia foemi
nam quē ob libidinē patriā hosti p̄didisset. Fuit ergo desiderio quē dixim^o finis A
quo recuperatas quas romano p̄suli abstulerat vbes ecclesie carolus restituit. Ad
didit his spoletū atq; beneuentū. Quib^o beneficiis ut pōtifex gratie aliqd repēderet
carolus multis ornauit priuilegiis Quorū illud maximū fuit donare ecclesias ydo
neis sacerdotibus posse: id a sacerdotibus inuestitura vulgo appellat qua sine eccle
siā vel vt nūc loqmur bñficiū nemo possidebat. Recipiebat enī a rege q bñficiū ade
pturus esset annulū vel simile quippiā argumētū scilicet regie in eū gratitudinis. In
terest enī regū nosse qui maiores maxime ecclesias admistrent quarū ipi tutores sūt
Adiectū priuilegio est. Romanū quoq; pōrificem sine caroli iussu elegi nō debere:
idq; in sinodo assidentib^o rome centū quinquagintatrib^o ep̄is atq; abbatib^o firma
tum est. Rebus in italia ex caroli sentētia preclare confectis i frāciā reuerti rex matu
rat. Nam rebellātib^o iterū saxonib^o bellum indicere iādū aio conceperat p̄pterea
q; sepenumero victi nec acceptas leges nec cōuenta seruarēt. Sed cū falsis deorū re
ligionibus inseruirēt: frācos xp̄i cultores maxime oderāt qbus erāt finitimi. Aduer
sus illos ducto exercitu variis pl̄iis vt oportune carolus poterat certatū est. Duob^o
tm̄ locis apud onacrū semel iterū apud hesaz stuuū totis copiis pugna fuit. Poste
riore attriti saxonēs in deditiōe venere. His mādātū est xp̄i religionem istitutaq;
p̄fiteri. Ex omni saxonū turba multis oblidibus acceptis milia decē carolus in fran
ciam translata variis assignari locis iubet. Ex his p̄gnatos brabantinos flāmingos
q; satis cōstat: quorū etiam nūc ferociam & seditiosos mores p̄ se ferūt. Saxonib^o
tandē post eius belli initiū trigesimo anno superatis: cū ex hypania belli motus fieri
nunciarentur ad iis q aduersę religionis erant: Carolus fidei xp̄iane caritate addu
ctus exercitū in hyspaniā ducit. Prius tm̄ q expeditionē p̄duceret rē tanto principe
dignam ordinat. Ex omni p̄cipua francorum nobilitate duodeciz selegit quos secū

In militia p^rduceret eos pares appellās: q^a scilicet equali inter se dignitate regi p^rstātes p^rpetuo essent: neq^{ue} cuiusq^{ue} nisi parlamētī tm̄ tenatus iudicio obnoxii tenerent^r q^{ue} p^rseruādis item coronādisq^{ue} francorū regib⁹ adessēt. Hi etiā nūc isequētib⁹ nominibus designant^r. Remensis archieps Laudunēsis atq^{ue} lingonēsis pontifices duces. Bellouacus: Nouionēsis: atq^{ue} Cathalaunēsis epi comites sūt appellati. Ex seculi p^rncipibus: Burgundus: Normānus & Aquitanus ducatus dignitatē. Flandrēsis autē Tholosanus: & Cāpanus comitatus p^rrogatiuam obtinere. Gerualsius tilesberius qui ad othonē quartū impatorem germanū de ocis impialibus scripsit autorē hāc pariū institutionē ab arturo rege anglo p^rcessisse. A quo franciā subactam fuisse dicit circiter annos dnice gratie quigētos quadraginta. Quod & ipi angli tradunt nichil tamē in francorum hystoriis inuenio qd̄ huic rei cōcordet. quare illud fabule ascripserim. Carolus autē inde p^rfectus pampilonā in saltu pyreneo urbem: deinde ibnalarchi opera qui eo loci imperabat celaraugustam carolus capit. Inde postq^{ue} magnā agri hylpaniēsis partē ferro igneq^{ue} vastasset ī franciā maturās pāpitionē muros solo equauit. At cū ad āgustias pyrenēi iugī q^{ue} ad vasconiā spectāt peruentum est: valcones ex incidiis in postremā francorū aciem tela coiciūt. Atq^{ue} ita arctissimis faucibus inclusus miles cū nec retrocedere nec in iugū euadere possēt magna clade affectus est. Interemptis anselino atq^{ue} egesibardo egregiis belli ducibus. Rolanduz quoq^{ue} caroli ex sorore nepotē fortissimū virum illic periisse autores tradūt. Cui⁹ illustria plurima gesta posteritas celebrauit. Occubuit quoq^{ue} oliueri⁹ paris nobilitatis strenuus comes. Sed huius p^rfidie p^renas interfectis paulopost eorū regulis incēsisq^{ue} late agris valcones exsoluerūt. Hęc a ganelone qui marsillo infideli regi extremam francorū acie pecunia corrupt⁹ p^rdidit: clades illata est. Sed p^rditorem p^rena non deseruit. Carolus enim ganelonem apprehensum aquilgranū duci ibiq^{ue} equis ferocissimis quattuor: pedibus manibusq^{ue} distractū mambatim dissipari iubet. A saxonibus in britones caroli arma conuersa sunt qui a francis defecerāt. Venere tādem in caroli potestātē. Per idē temp⁹ bñuentum duce araiso caroli imperata ab iurant atq^{ue} grauissimos motus belli excitassēt nisi caroli diligētia p^ruenisset. Admoto enim ad capuam incredibili celeritate exercitu: vix castris locatis de pace conuenit: perterrito hoste q^{ue} tantā in rege celeritatē admiraref. Re confecta frāciā carolus repetit. Ibi nūciū accepit Tassillonē baioarie ducem quē ad pipinum venisse supra memorauimus vxoris q^relis agitatū arma parare finitimosq^{ue} populos sibi ad loci etatez belli acciscere: vt frācis incōmodaret. Erat a tassillonī vxor desiderii filia: cui dolebat maxime patris fortuna quē frāci & regno & vita priuauerant: vxore liberisq^{ue} abduētis. Ea re cognita: carolus nulla mora interposita: in tassillonē p^rgreditur. Cū nō p^rcul baioaria puenisset legatis mādat tassillonē adeāt: atq^{ue} admoneāt: plurius habeat frācorū mansuetudinē q^{ue} arma experiri. Quibus mādati perterritus tassillo nihil cunctatus carolo se dedit. Datq^{ue} theonē filiū cū aliis cōplurib⁹ summa ei⁹ gentis nobilitate obsidem. Interea cū hęc agerent: Abdoriti verustissima amicitia francis iuncti: q^a a finitimis populis bello ipeterent auxiliū petitū ad carolū mittūt. Ab oceano sinus est q^{ue} oriētē versus centū (vt fama est) milib⁹ passuū excurrit. Hūc ad vtrāq^{ue} ripam abdoriti velatabi atq^{ue} normāni incolebāt. Abdoritorū legatis carolus opē pollicet. Nec cunctat^r copias illo p^rmouere hostē ex sociorū finibus pellere pulsos adigere iuramēto: ne vltra abdoriti. sed nec aliis populis bellū se inconsulto inferant. Supererant huni: q^{ue} a scithis atq^{ue} inde a meotide palude olim mouentes in

Gerualsius,

- Gerualdus Sympson

Proditio i castris frācorū a ganelone,

Britones,

Bauari:

Abdoriti

Huni victi & mirū i modū attenuati suis fortunis.

Carolus magnus impator & rex.

Abdoriti con-
tra normānos

pannoniam demigrarant. Hi & opibus & populi multitudine sociisque potētes: atque aduersus saxones de regionum limitibus contēdentes: francos parui habere cōperunt. Igitur aduersus validissimam gentem delectissimum & numero & viribus exercitum carolus comparauit. Octauo tandē anno multis variisque plūis bellū confectum est. Victoria de hunis habita: franci quicquid apud hostē diuitiarum inuentum fuit in franciā exportauerunt. Eo bello adeo attrita gens hunorū est vt de summis opibus & beata quadā foelicitate delapsi nullum fere prioris fortunę splēdorem retinuerint. Sunt qui memorię prodiderit Adelgisum desiderii regis filium qui bisantium ad imperatorem profugerat eodem tempore coacto exercitu in italiam venisse recuperandi paterni regni causa Cuius inanes conatus missis prefectis carolo facile fregit adelgilo supplicio affecto. Bohemicū deinde atque lemouicū bellum per carolum filium iuniorē confectum esse: quo egregio facto fili⁹ iudiciū paterne virtutis a qua non denegaret dedit. Neque diu post de normānis abdoriti quæstiones carolo afferunt. A quibus affecti maximis iniuriis duce gothofrido essent. Indignatus igitur carolus quod victi semel normanni bellum redintegrassent: classe instructa illo militem mittit: ipse terrestri itinere proficiscitur. Jam enim tam elato animo gothofridus superbiebat vt aquisgrani vbi caroli regia erat se castra positurum iactaret. Sed non longus labor carolo fuit. Gothofridus enim a suo quodam satellite necatur. Mortuo duce normanni imperata facturos se esse promittunt. Ad hec tam crebro ingruentia carolo bella addere quosdā autores nō ignoro expeditōes quam religionis causa: atque bisantini impatoris suasu hierosolimam carolo duxerit Cuius rei fidē non facile admiserim. ob id maxime quod hic constantinus graui lepra eo tempore laborabat. Illa vero que de hispania feruntur dissimilia vero sunt. Nam cum vel in italia vel in hispania: in germania item aduersus saxones plurimis locis in vasconia rursus atque aquitania continenter bella nulla quiete gesta sint nullum fuisse tēps videtur quo tam longinquum assumere bellum potuit. Nec illud asferri potest. Post acceptum a leone tertio pontifice romano imperii nomen hierosolimam mouisse: tum propter constantinopolitanū imperatorem qui emulum imperii suspectum haberet. Nec constat carolum italie aut germanię fines a suscepto imperio preterisse. Is quoque qui vitam & gesta diu seruatū memorię prodidit: negat carolum vllam in farraxenos expeditionē duxisse Itaque qui de hierosolimitana expeditione scribunt: Nullum tempus ad locum tam longi itineris signant. nisi quādam sine nomine & regionis appellatione siluam feris tantum cognitam qua iter faciens carolus: cum exercitu perpetua nocte deerrauit. donec ab incerta volucre quali voce humana admonitus: in viā militare reuersus est. Sed quis putet tantum imperatorem absque viarū consiliis ductoribus se atque copias oēs noctu/siluarū opacitati per dumos & vepres credidisse. Hec de lyramēta sunt magis vetularum: quam hoīm scite & diligēter rerū narrationē textentium. Et quæ ita memorant. tacent constantini qui tunc bizantinus impator erat elephantię morbum quo grauissime laborabat cū quo cōuersatū fuisse carolum (quē admodū nonnulli tradunt) haud verosimile ē. Ego vero cū tolletī essem: carolūque magnū magnis laudibus efferā: quod hispanie bonā partem ad ipm vsque tollerem subiugasset: platus est ad me liber qui per conia hispanię inscribit: vbi hec quæ de carolo memorabam ei⁹ libri autoris maximo studio & nixu refelluntur. Quāobrem inter tot repugnātes sententias: quam maxime sequi oporteat non diffinio. Platina autor est carolum ad granatam vsque pene

traffe. Et adelphonſi gabitię regis ope vlyxbonam recepiffe. Tantum illis aſſentior qui hieroſolymitanã expeditionem non admittunt. Quibus autē cauſis ad imperium carolus ſit prouectus nunc enarrabo. Orta apud romanos ſeditione qđã magna auctoritate proceres i leonē pontificem coniuratione facta : vrbe eum expellūt Qua iniuria p legatos ad carolum relata. vltū ſe ire pontificis iniuriam rex reſpōdit ratus ad dignitatē ſuam ptinere romanã ſedem tueri. Leonem autē magno honore apud parbrunē ſaxonie oppidū carolus excepit. Datoq; illi plurimo inſignium virorum comitatu romã remiſit. Igitur breui dum ſaxonie res componit mora inter ſecta in italiã ptēdit. Eius aduētū ppoſita res eſt: cōiuratis ſupplicio affectis atq; ita carol⁹ pōrificē reſtituit. Reditorū gratificaturus leo tert⁹ ſacerdotū habito pſilio carolū. viii. Calē. ianuaris cū frācorū regnū tris & .xxx. ānos admiſtraſſet: auguſtū appellat/ gratū nomē romanis: nec minus italiſ oibus acceptū. Supra ei trecētos & xxx. annos cū iperū nomē (gothis oia fere occupantib⁹) inſuetū pene eſſet: ad Carolū delatū eſſe nemo nō letabaſ q & virtute & rebus geſtis ipio ydone⁹ oīs iudicio erat. Imperiū autē appellatio tamerſi diu militare officiū in bello fuiſſet: cōſuetu dine tñ inductū eſt vt in ii q reipublice gubernacula ſoli inibāt: imperatoriū nomē ad dignitatē tranſtulerit. regio noie reiecto. qđ poſt exactos reges odio romanis hēbaſ Preterea pſtātinopolitanorū impatorū ſocordia effecerat vt illis nō ferentib⁹ ptra tyrānos opē romanis pōtifex leonem impio priuarit. Impatoria dignitate decoratus carolus in franciã reuertēs oibus qua iter habebat locis magna oīm letitia excipitur. Geſta ſunt a carolo pleraq; alia bella q p pfectos vel filios pſpere adminiſtrauit. Sicut illud qđ aduerſus britones p andulſum geſſit dū vuarmacie cōtra ſaxones ageret. Hi enī britones a britānis orti cū aliqñ a ſaxonibus britānia occuparetur in venetorū atq; corofolitorū terras vbi nunc incolunt cōmigrauerant francis exinde tributū quotannis exoluētes. Qđ cū per id tēpus detractarent: andulph⁹ ear olī iuſſu ſubiugauit acceptis obſidibus quos vuarmaciam ad regem adduxit. Quevero a turpino remenſi plurima pdūt: ea permultū audacię grecanicę habere mihi vidētur. Figmētis enī ſimilia p poeſim excognitata eſſe credideri. Cuiuſmodi illud eſt pāpilone muros turbarum concentu corruiffe. haſtas militum iam diu aridas terre noctu affixas nō longe a tolleto altera die viruiſſe. Carolum tam valido lacerato eſſe. vt equi cōplures ſoleas ferreas ſimul ſoluere poſſet. Incidentem equo armatum militem vno gladii icū medium diuidere: mucrone in tergum equi adactō. Nec illud facile receperim qđ de fernago gygante dyoniſian⁹ chronographus pter hyltorice fidei reuerentiã pdit. Ait enī robore tāto fuiſſe q̄tū quadragita electiſ ſimi homines vnq̄ habuerūt. Eiuſq; brachiū cubitis q̄ttuor: crura totidē extare facie cubitali haſo dimidio min⁹ totius corporis ſtatura cubitis duodecim idq; homis mōſtrū agolia quē ſūde iactu dauid pſtrauit gen⁹ duxiſſe & a babilonio amirante auxiliare hylſpanis cū duob⁹ & .xx. pugnatorū millib⁹ eē miſſuz. Aduerſuz quez cū oger⁹ egregi⁹ miles carolo iubēte pceſſiſſet illū a fernago dextra apphēſū tā raptiz i caſtra deportatū: q̄ ouiculā ſuſtuliffet. Alterū deinde ſuccedentē brachio ſublatū rapuiſſe. Poſt hec fortitudinis exēpla viginti in gigatē emiſſos binos viciffim raptos eē hec idigna creditu cū ſint ſimilia gygantum fabulis nō temere vidētur quos mōtem monti aduerſus iouem ſuperpoſuiſſe poete finxerunt. Qui hoc admiferit eū quoq; credere non impedio antei cuiuſdam cadauer apud tingenam a fertorio eſſoſſum ſeptuaginta cubitorum longitudine vt quidam romani ſcriptores ferunt;

Quare imperii dignitate. Carol⁹ donatus eſt

Imperium.

Britones.

Carolus magnus rex & imperator.

Alcuinus

Institutio
scholæ parisiensis.

fuisse repertum. Fuit nihilomin⁹ carolo cum specie corporis valitudo & robur ingenium insuper excellens: grauitas atq; incessus dignitati regie non discors. Liberalibus disciplinis animū excoluit p̄ceptore primū Petro pisano: deinde Alcuino anglo viro apprime diuinis humanisq; artibus erudito quem glōse in bibliā quā ordinariam vocāt autōrē antonius florentinus pdit. Quis enim alcuinus a regibus anglis ad carolum missus esset orator: soli tamē gallici benignitate delectatus apud carolum mansit. Quo autore parisiensis schola (quā vniuersitatem vocant) hac occasione cœpit. Delati naue ex scotia claudius & iohānes: rabanus quoq; & alcuin⁹ ex venerabilis bedę discipulis. In galliā cū venissent: nec quicq; p̄ter bonas disciplinas patria exportassent: se sapientiā profiteri: eamq; venalem habere conclamant: qua re ad carolū perlata illos ad se vocat: vocati libere profitent̄ sapientiā illis esse quam adipisci cupientes gratis edocerent si vira locusq; tantū eis p̄beretur. Intellexit imperator ingenuam hominū mētem eosq; cum aliquot dies apud se tenuisset. Claudium cui nomen erat demens parisi conuersari: & generosos adolescentes bonis disciplinis instituere iubet. Iohannem vero papiam misit. Hoc initium habuit parisiensis schola celebre mox philosophis atq; theologis gymnasiū. vnde prodire insigni doctrina & eruditione viri: quī non sēcus atq; illuminatissimę faces mirū christiane religioni fulgorem diffuderunt. Ita vt non ab re bonorum studiorū parens (non quidē annis: sed liberalibus religiosiq; disciplinis) antiqua a plerisq; nominetur. Bononiensis etenim schola quę theodosio imperante initū cepit: est grāte superior: collegiorum vero & doctorum hominū numero longe inferior. Eloquentię p̄terea studiosissimus carolus fuit cui addidit etiam litterarum gręcarum non parūā cognitionem. Neq; vernacula modo lingua: sed peregrinis insuper eloqui studuit. Tabellis cęratis carolus vtebat̄ vt quę vel excogitaret per se agēs: aut inter occurrentes curas se agenda p̄sentarent ea scriptis mādaret. Erat his diebus ebritus anglus qui propter morum elegantiam/bristico anglorū regi suspectus habebatur. Quare regis insidias timens ad francos se constitit. vbi liberaliter per tempus acceptus: Cum bristicum mortē obiisse accepit in angliā reuersus anglis imperauit. Id autem dei providentia factū scriptor quidam anglus malmesberie monachus asseuerat his verbis. Qd̄ dei consilio factum inquit intelligo: vt vir ille ad tantū regnum electus regnandi disciplinā a francis acciperet. Est enim gens illa & exercitatione virium & comitate morum cunctorū occidentalium facile princeps. Hec ille.

Ebritus

Venientes ad se legatos veste aurea indutus & gladio preciosis gemmis decoro cinctus sedens audiebat. Frequentissimis venationibus gallorum more delectabatur: exercebaturq;. Balneas crebro petebat admissis dicatissimis quibusq; quorum confabulationibus recreabatur. Matre bertha heraclii bizātini imperatoris filia natus est. quam mira pietate coluit. Sed & omnem familiā incredibili charitate diligebat. Mansuerissimus ad omnia in iure dicendo equitatem: in gerēda republica moderantiam obseruauit. Religionis in primis reuerentissimus cultor sacerdotes & clerum omnē venerabatur. Quod in primis testantur synodi quinq; per galliam eius p̄cepto habitę: maguntię vna. Remis altera/tertia turonis. Cabilone q̄rta. Quira arelate. In qbus clero leges: & debiti rit⁹ ordinati fuere. Cū vero de rebus diuinis & vario canēdi genere sacerdotes disceptare audiret: propterea q̄ ambrosianum illo tēpore atq; gregorianū morē promiscue cler⁹ obseruabat: obtinuit vt gregoriano reliquus orbis: ambrosiano mediolanensis ecclesia vteretur. Plurima tēpla extruxit

Nota de officis ecclesiasticis.

et ditauit & que diruta cognouisset ea madauit per locorū sacerdotes restitui atq; instaurari. Aedes & palatia cōplura magno sumptu iactis fundamētis cōdidit: que testimonio sunt regis quibus ornatus erat virtutibus. Et cū in oēs tū in pauperes liberalissimus habebatur. fuitq; in florentinos piissimus. Itaq; eorū urbē diu desertam instaurauit reductis in eam ciuibus. Genuā pręterea a longobardis pressam in suam ptectionem accepit duce imposito qui eā multa humanitate moderatus est. Venetos quoq; propriis legib⁹ viuere pmisit nec minus fuit in alias italię ciuitates beneficus. Fuerūt carolo multę vxores que illū prole foelicę reddiderūt. Prima que desiderii filia erat dimissa. Hildegardam nobilissimā ex sueuorum gente virginem accepit. Ex ea nati sunt Carolus/pipinus/ludouicus/ & totidem filię. Pipino italiā: carolo citeriorē galliā: pater adhuc viuēs attribuerat. Pipinus venetiās inuasit partemq; insularū quibus venetiarū ciuitas constat vsq; ad riuū altum occupauit que cū ex coniunctis doliis ponte factō oppugnare cōpisset: aduersa tempestate & venetorū eruptione pons dissipatus est. Causa in venetos belli fuit: qa ptra cōcordię prius cū nicephoro habitas leges gręco imperatori fauebāt. Ita enī fere semper cōpertus est: vt nulla italię pars fidē gallico nomini constāter seruet: quod cū sepe tū hac etate maxime expertum est: Cum carolus octauus francorū rex neapolitanum regnū recuperasset veneti & ludouicus mediolaneñ. magis ad hoc copiis instructis Carolū franciā repetentē intercipere conati sunt. Quod nō sine suorū strage tētauerunt. Pipino autē caroloq; prius patre mortem obeuntibus ludouicū quem vnicū habebat augustum coadiutorem assumpsit. Circa liberos educandos eam curam adhibuit vt mares bonis disciplinis: foeminas lanificio erudiendas summopere studuerit. Cum autem quies illi a bellis concessa est: triēnio priusq; moreretur. testamētum condidit duabus partibus totius preciole sue supellectilis ciuitatum maiorum presulibus relictis ad relarcienda templa: & inopes letuandos. Tertiam liberis nepotibusq; & familię pro vniuscuiusq; ratione attribuit. Ipse deinde cum laxadi animi causa venatum pergit: Carolus qui per omnem vitam inter tot bella reiq; publicę sollicitudines prospera semper valitudine vltus esset: febre corripitur: qua quinto Calendas februarias absumptus est: anno christianę salutis octingentesimo quintodecimo. vixit annos septuaginta duos. regnauit quadraginta septem & quattuordecim imperauit. Eius excessum præcessere quædam prodigia. Pila que in templi fastigio apud aquisgranum erat fulmine deiecta est. Pons item quem apud maguntiam supra rhenum extruxerat conflagrauit. Et aquisgranī porticus qua ab edibus palatinis ad templum via erat corruit. Erant in thesauris preciosioribus regis mensę quattuor: argenteę tres: alia aurea. Ex argenteis vnā que simulachrum vrbis constantinopoleos continebat templo diui apostoli petri romę. Alterā in qua vrbis romę effigies exculpta erat rauennati ecclesię dicauit. Tertiā que totius orbis imaginem præferbat cum aurea ad filios peruenit. Sepultus est magnifico monumento aquisgranī. cui additus ex firmo lapide arcus cum huiusmodi inscriptio: ne. Caroli magni christianissimi imperatoris romanorū corpus sub hoc sepulchro conditum est. Hunc excessum habuit carolus qui ob gestorum magnitudinem magnus appellatus est. Ipse nāq; tametsi a patre pipino regnum grande accepisset multis tamen per italiā atq; germaniam galliam pręterea angliam atq; hyspaniam prouinciis ampliātum reliquit. Caroli magnitudini astipulatur maxime legatio ad eum a perlarū rege missa. Cuius opes in oriente per id tps florentissimę erāt qui

Florentini
Genuenses.

Veneti:
Caroli vxores
& filiæ.

Itali in frācos

Caroli octau
mentio

Prodigia.

Quattuor tab
bulæ p̄ciosæ.

Epitaphium
Caroli magni

anno dñi 805

Ludouicus pius rex & impator.

Horologium
Carolo missū

ingentibus donis caroli amicitia petiit. In donis fuit horologium ex auricalco miro artificio fabricatum. Unde exidentibus horatim in subiecta campanula duodecies singulis globulis creis tempus signabatur. Erant quoque pari numero equites qui ad quaque hora singuli ex fenestra pedibatur: qua in horologium regressi ipsi clauderant. Fuit preterea ample ad modum magnitudinis tentorium bislinum cum aromatibus & balsamo atque elephanto. Idem fecere constantinopolitani imperatores: quos in amicitia constantinopolitanus carolus excepit: quod non satis equo animo ferrent imperatoria illum dignitate fuisse a leone donatum. Sed illud omnium maximum est: quod nihil antiquius duxit quam christi fidem dilatare: & terminos proferre christianorum. Cuius exemplum imitati omnes fere qui secuti sunt francorum reges magnis atque excellentibus factis cum religioni & fidei christiane dignitate conseruaret atque ampliareret: nihil mirum inuidis atque detractoribus videri debet: si christianissimi appellati sunt. Itaque constat nullius gentis tanto labore romanis pontificibus & aliis propterea per orbem dei ministris passim fuisse subuentum.

Mō mirandū
quod francorum
reges appellā
tur christianissimi.

Carolus sanctus
habetur.

Oloriosissimo imperatori successor ludouicus extitit: qui pii cognomen obmorum mansuetudinem esse consecutus. Hic puer adhuc aetate principatum quia ibi natus esset iussu patris obtinuit: preclaros labores aduersus hispanie tyranos excepit ciuitatibus multis in aragonia maxime viuente patre in suam potestatem receptis in quibus barchiona fuit diues plurimum. quam continuis septem hebdomadis obsessam expugnauit. Nuncio de patris excessu accepto: ipse post trigessimum diem quo aquitania digressus est aquisgranum venit. Vbi a proceribus francis qui illo visendi noui regis atque imperatoris gratia conuenerant consalutatus imperator: ad patris monumentum deo preces ritu christiano suppliciter habuit. Carolus enim ob vite merita in numerum sanctorum relatus esse a plerisque creditur. Cui etiam loci incole die festum agunt. Idcirco ab ecclesia romana permitti holsiensis iurisconsultus tradit. Quo exemplo ludouicus undecimus carolum a parisiensibus coli nostra etate imperauit missis vicatim nunciis qui diem festum celebrari populo indicerent poena capitis repugnantibus indicta. Aquisgrani agens ludouicus recensito patris testamento: legata quaeque distribuit: quoniam si quos ex familia minoris a patre habitos vel propter teritos animaduertit eos aucto legato compensat. Eodem loco legatos ad patrem missos audiuit & ante omnes michaelis constantinopolitani imperatoris oratores amicitiam eius petentes delatosque a se diuini dyonisi libros qui de celesti hierarchia inscribuntur eos ludouico dono dederunt anno salutis octingentesimo. xxiii. Venere quoque a grymoaldo principe beneuentano nuntii qui in verba imperatoris iurati imperata facturos promittunt. Indicta est grimoaldo annua pensio sex milium aureorum. Eodem tempore dalmacie rex qui godefridii filium regno spoliauerat ad imperatorem se contulit seque & dalmaciam omnem ludouici potestati permisit. Quem non multo post in saxoniam legat. Nam & saxonibus & frisii terras a patre ablatas ludouicus restituit ratus illos ad parendum clementia & libertate quam armorum & belli seueritate propensiores fore. Sed hanc regis facilitatem plerique reprehenderunt: cum huiusmodi gens pugna atque inhumana duris semper legibus contineri debuisset. Deficientibus per id tempus ab imperio sclauonibus & mox item vasconibus: motus omnis facile compressus est. Non tulit quoque satis equo animo ludouicus quod paschalis primus se (leone mortuo) electum sine suo assensu pontificem appellauit. Missis tamen a paschale ad eum nunciis primus deinde ipso paschale ad imperatorem veniente: Ludouicus per bernardum lombardie regem & preterea per arelatensem ant

Libri dyonisi

Godefridus
dalmacie rex

Paschalis papa
consulto ludouico
eligitur.

fratrem: mox per semet obuiam pontifici factus: prodeunte reuerenter excepti. Excepti donis honorauit: romamque dimisit. Breui post mora interiecta ludouicus aquisgranum conuentum habuit sacerdotum atque presbyterum. In eo codice de ordine & ritu ecclesiastico codici iubet que per ciuitates & sue ditionis loca insigniora circulatam ab uniuerso clero exscribi & seruari mandauit. Eius codicis autor fuit amalaricus diaconus flores illa etate sacris institutis & studio litterarum. Pontifices uero atque inferioris dignitatis sacerdotes quos preclaris uestibus per fastum uti & gemmis compluribus digitos ornare cognouit: eam pompam deponere humilibusque indumentis uestiri: & gema una tantum ad dignitatis indicium contentos esse imperat. De liberis autem quos tres habebat hec fuit ludouici institutio: lotharium imperii consortium secum habere uoluit. Pipinum aquitanie prefecit. Ludouicum in baiouaria legat. Ipse militum prefectis negotium dardarditas petere quos ab eo defecisse acceperat. Qui primo fere aduentu se prefectis summisere. Interea dum uenationi indulget nunciatur bernardum ex pipino italie regem qui mediolani sepultus fuerat nepotem lombardie regem: consilio egedonis (quo amico carolus aliquando usus fuerat & regneri qui palatium prefecturam sub carolo magno gesserat) bello se parare & ad apertam defectionem copias cogere. Iam quoque angustias alpium occupasse & firmo tenere presidio. Eam ob rem ludouicus celerrime exercitum ex francis alemanisque confectum educit. Cum autem cabillonem castra admo- uisset: bernardus de imperatoris expeditione certior factus: cum eos quorum auxiliis nitetur perterritos uidet: ipse ad Carolum quem benignum atque sibi indulgentem fore sperabat uenit: atque ad pedes imperatoris procumbens culpamque confessus: auctores quosque nomine designat. Bernardi exemplo reliqui consultores idem faciunt. Inter quos erant episcopi tres. Asselinus mediolanensis: uolphonus cremonensis: & theodolphus aurelianensis. Hos omnes in custodia uinctos aquisgranum haberi ludouicus iubet. Quo & ipse hybernaturus erat. Primo uere dominice resurrectionis die exa- cto: bernardum cum suis participibus sibi presentari iussit. Qui tamen romanis legibus capite danari debebant: pius tamen rex satis habuit oculos malefactores punire. Sed huius leuioris poene tanquam scelere careret impatiens bernardus: capite cessus est. ginaldum tamen qui regi cubicularius extitisset per poenam secuta est. Antistites autem dignitate amotos monasterio addixit: reliquos relegauit. Dum hec aguntur britones duce normanno a francorum fide deciscunt. Ea re cognita progressus aduersus illos uenetis. i. uannem polium indixit. Inde in britones mouet: nec desistit donec normannus a carolo quodam suo aulico interfecit nunciatur. Rege amisso britones in potestatem ludouici deuenere. Vascones inde rebellauerunt. Sed pipinus ludouici filius instabilis populi ferociam ita contempsit: ut non temere quicquam postea aduersus imperatorem arma sumpserit. Lindeuintum propterea pannonicorum tyrannum qui aquilegiam bello premebat copiis ad bornam prefectum equitum missis fugat. Per id ferme tempus pirata ex dacia oceano delati cum neque in flandriam neque in neustriam (portibus firmo presidio occupatis) appellare possent: in aqtania exercitum uacua irumpunt: quam repetitis incursionibus vastatam relinquentes ad suos se rettulerunt diruto sancti philiberti coenobio quod ludouicus in herio insula agrum pictauiensem construxerat. Mox uero abeuntibus danis beati philiberti corpus exhumatum in burgundiam transfertur. Lindeuintum uaria diu fortuna seruauit. Nam procedentibus aduersus eum francis munitissimo atque edito castello se continebat. Interdum ab aquilegensi comite vandra fugatus ad dalmatas se recipiens occasione in pannoniam remeandi explorabat. Sed uersipellis homo tandem clauis interceptus occiditur. Inter hec ludouicus cum

Concilium a
quisgranum.

Amalaricus

Contra fastum
cleri.Bellum a ber-
nardo liberato
in carolum

Poena reorum

Lindeuintus

Normanni
piratae

Ludouicus pius rex & imperator.

Lotharius au-
gust⁹ a pascha
le appellatur.

Romani tu-
multuantur.

Paschalis pa-
pe apud ludo-
uicū purgatio

Bulgari.
Britones per
fidi.

Heryo prin-
ceps norma-
n⁹ baptifatur

Organa mis-
la ludouico.

Lotharium in lombardiam dimisisset: lotharius rebus inter longobardos composi-
tis a paschale pontifice romano accersitur. Quem dominicę resurrectionis festo in
vrbe excepto paschalis insignibus imperii donat augustūq; appellat. Inde vero pa-
piam adueniens aliquot illic dies propter impēdētia negocia moratus est. Quibus
partim non absolutis ad patrem ea quę gessisset: rettulit. Qui lombardię rebus be-
ne consultum esse volens: moringum ex aulicis nobilem & alardum palatii comitē
ad longobardos legat qui cętera pro viribus curent. Dum hęc in francia gerūt
romę tumultus exoritur: interfectis in edibus pōtificis theodorico ecclesie romane
scriba & leone donario: quibus priusq; morte afficerentur oculi eruti fuerant ob id
maxime q̄ lothario fidi haberentur: cuius immanitatis culpam in paschalem pleriq;
q; transferebant. Ea re ad ludouicum per nuncios delata: delugo diui vedasti atre-
batis abbati: & huffrido comiti negocium dat criminis autores inquirendi. Sed nō
dum curia abierant: ecce pontificis paschalis oratores ludouicum conueniunt qui
paschalem omni suspitione liberent. Verum hac purgatione non contentus impe-
rator: nuntios quos paulo supra nominauimus mandata absoluerē p̄cipit. Illi ro-
mam profecti perquisita diligenter veritate pontificis iureiurando comperūt nul-
lam huius mortis labem ad paschalem pertinere. Interea ludouicus regni curā non
omittens: vrbes & populum visere: & quid passim gereretur cognoscere pergit: vt
oppressis leuamen: iniquis pœnam inferret. Quibus pro tempore quātū ad se pe-
tinere arbitrabatur peractis: compendium quo procerum conuentum indixerat re-
uertitur. Ibi redeuntibus roma legatis accepit paschalem innocentem esse. Eam ob
rem pontificis oratoribus liberum discessum permittit. Inde aquisgranum progressus
imperator bulgaros amicitiam eius petentes audit. Britonum p̄terea legatos
in quibus yuo vinemadius erat homo inter suos apprime nobilis & potens libera-
liter habuit. Hi se regionēq; cum vxoribus & liberis ludouico p̄misere. Donati ma-
gnis muneribus britones abscesserunt. Mox autem yuone duce finitimos bello im-
petunt & eos potissimum qui imperatori erant audientes. Sed paucis interiectis die-
bus domi a suis interfectus perfidię suę pœnam yuo luit. Per idē tempus pax quaz
petebant normānis concessa est. Cum bulgaris item res composita. Agenti post
hęc in germania ludouico: heryo princeps normannus cum vxore & multitudine
bona suę gentis ad ludouicum religionis plenus accessit & sacrosancto christianę fi-
dei lauacro ablutus est. Cui formidanti ne a suis q̄ christian⁹ esset patria pelleretur
Ludouicus locū illi apud frifones munitum attribuit in quem periculo imminente
se tuto reciperet. Tradunt nonnulli auctores quendam georgium sacerdotem grę-
cum eodem tempore a bauduyno pannonię p̄fecto deductum fuisse ad ludouic-
um: qui concinādorū organorum cum admirandus opifex esset: gratissim⁹ ideo
imperatoris fuit. Nam quia id mulici genus instrumenti franci nondū cognouerant
georgium adolpho quęstori palatino ludouicus assignat qui & stipendio & iis q̄
ad artem conuenirent sacerdotem iuuat. Hinc organorum vsus in franciam primi-
tus emanauit. Inuenio p̄terea multa de a fonte quodam saraceno scripta esse q̄
ex affrica in hispaniam traiciens brachinonam vsq; atq; cesaraugustam copias ad-
mouit imperatorem quoq; per p̄fectos primo aduersus illū bellum gessisse. Sed du-
cum incuria atq; inertia rem infeliciter successisse. Quibus officiis amotis pipinum
aquitanię regem & hugonem principem palatinū: maufredum p̄terea in hostem
misisse. Cęterum his pigerrime & lento agmine incedentibus priusq; pyreneum su-

perassent omnia perdēdi spacium hosti reliquisse ita vt ad hanc calamitatem p̄tinuis-
 se pleriq; dicerent prodigiū qđ paruo supra t̄pe visū eēt. Acies enim cōcurrentiū in se
 militū cruore madētes in celo apparuisse nunciabat. Nec mora interposita p̄ nūci-
 os ludouicus cognoscit nouas copias a zonti aduenisse Quare lothario cōmittit ex
 austrasia militē deligere: & in festo exercitu petere hostē. Mouit igitur lotharius &
 dū lugduni cōstitisset: pipinus eius frater magnis itineribus ad eū venit. Fratrib⁹
 vero de rōe istātis belli p̄siliū capiētib⁹ nūti⁹ quē exploratū qđ apđ hostē ageretur
 lothari⁹ miserat: ab hyspania reuertit Refert mauros qđē in hispaniā penetrasse: s;
 tandem inde se recepisse: nec bellū vltra moturos esse. Ea re cognita pipin⁹ aquita-
 niā frāciā repetit lothari⁹. per hos dies cū āglis mos eē reges suos necādi ipsiq; edel-
 rodū trucidassent: angliā regibus destitutā dan occupauerunt anno xp̄iane gratie
 octingentesimo. xxvii. Dū hec agunt causa incidit ludouico vuarmanciā halbur-
 gūq; p̄ficiscēdi. Nuntiat enī normānos baioariosq; cōparatis armis in germa-
 niā puenturos. Ea res & si caruit fide: maius tñ crimē ab iis quos officio admo-
 torum memorauimus in se moliri cōperit. Quāobrē berardū ad se ex hispania accersitū cu-
 biculari honore & palatii p̄fectura donat credita illi sui corporis custodia S; ea res
 qđ cōiuratis cōcepti in regē facinoris paululū more obiecerit clam tamē quoq; pos-
 sunt sollicitāt & blāditiis demerent Neq; verent pipinū in patre animare mēorātes
 berardū aulicis oibus dñari eos supbie euasisse vt asp̄naret vniuersos Sed nec ludo-
 uicū hoīs magnitudinē etiā si cupiat obsistere posse q; portionib⁹ atq; magicis sorti-
 bus regis mēre ob reginē iudith p̄cubitū sibi berardus deuinxisset Nisi tanto dede-
 cori prudēs filius occurrat cōraminationē in dies sordidiore fore & vires demū in-
 p̄niciē ip̄atorie celsitudinis adeptur ā. Nec ita obloquētib⁹ piuratis pipin⁹ fidē ad-
 hibet & armatorū nō parua multitudine collecta aureliā petit Odonē vrbī a patre
 p̄fectū officio exturbat substituto in ei⁹ locū mansredo Ab aurelia verberia ad ri-
 pā isare vicū cōtēdit. Eorū aduentu citissime (quia cōpendii agebat) cognito ludo-
 uic⁹ iudith reginā laudunū p̄ficisci & in templo virginis marie morari iubet Berar-
 dū itē abire a se & salutē procurare admonet Petētē laudunū reginā cōiurati perse-
 quunt missis ad eā reuocādā garino lābertoq; cōiuratiōis locū cū impio reginam
 aduersus eos quicq; molientē a tēplo depellēdi dephēlaz ad se pducēdi Missi impe-
 rata exequunt reginā ad se pductā cōiurati religionē p̄titeri cōpellunt. Et p̄terea
 iureiurādo astringūt imperatori suadere vt se ip̄atoria dignitate abdicet & in mo-
 nasterii solitudine cōuersetur Atq; ita ad regē sub piuratorū custodia regia accedēs
 postq; loquēdi copia fētā ē virū orat vt per ei⁹ assensum sibi liceat velū moniale re-
 cipere. Ip̄m vero ludouicū nō pudeat transeuntis seculi momētaneā dignitate; de-
 serere & ecclesiastici reb⁹ obseq; qua vna rōne ip̄endētē sibi mortē euadat. Vxori
 vir respōdet de re quā p̄care se p̄siliū capturū. Nec pluribus verbis vltus rex reginā
 a se dimittit. Quam respōso imp̄atoris cognito cōiurati in diue radegōde cōnobi-
 um quod pītaue est relegant. Per id t̄ps ex lōgobardia lotharius ad patrem reuer-
 titur. Cui tametsi q; a p̄ditorib⁹ gesta erāt nō ingrata essent patri tñ nec quicq; aduer-
 satus est. At cōiurati cū intelligerēt absq; p̄cerū puētū regē deicere nō posse ma-
 gnis viribus enitunt cōsiliū in francia haberi Repugnabat tñ ludouic⁹ q; sciret frā-
 cos ab inimicis aduersum se p̄suasos esse Magūtie p̄pterea conuētū indixit mādat
 s; neminē in cōsiliū cū armis admitti. Cōuenere ex alemānia q; plurimi ludouico
 fauentes. Mikdonem vero abbatē q; eo cū armatis accesserat conclaui egredi iubet.

Prodigiū.

Vuarman-
ciā non
p̄cul a rhen-
o in germania
ciuitasConiuratio i
egem.

Verberia.

Cōuēt⁹ apud
magontiam.

valasco quoq; corbienti abbati armis instructo mandat cenobium repetere atq; i
 eo p legibus monachatus conuersari. Quo cōsternati factō cōiurati lothariuz ad
 unt & multis precibus orant ne bene rei gerende occasionē omittat. Opus esse acie
 pugnare aut cōsilio rege inuito abire. Sed cognito qd ab inimicis ageret ludouic⁹ ad
 se venire lothariū iubet. Modeste admonet filiū pater caueat credere cōiuratorum
 mēdaciis decere filiū patri obsequi. Cōuenerat ingēs populi turba in atrio palatii q̄
 filiis cū patre pgressū i quo aīo ferēs tumultuabat ita vt iam ad pugnā furens pce
 deret nisi e fenestris palatii ludouicus vna cū lothario sese cōmōstrātes populi se
 ditionē sedassent. Quiete a tumultuantibus data: cōiurati oēs ergastulis deduntur
 Quibus tñ pius impator nihil irrogari vltra passus est q̄ laicos locis spūalibus cleri
 cos vero monasteriis perpetuo adigi imperauit Theodulphū aut qui diu benedi
 cti sigeriensis abbas primū deinde aurelianēsis epus fuit inter cōiuratos delatum
 andegauiam relegauit. Vbi cum ludouicus die supplicationis q̄ dominica pal
 marū solēnitate habet esset: audissetq; theodulphuz carmina recitantē quē ob fe
 stuz diem ipse ediderat viri religione motus episcopum liberauit. Hec paulo lat⁹ a
 me narrata sunt. vt facile intelligat lector: honoris sedes pestilentie cathedras a da
 uide rege pulchre appellari: quas nemo fere pscendit cui a laboribus quietes a piculis
 securitas cōcedatur. Illis maxime quibus inuisa est. alterius potestas: quoniam plus
 dignitatis atq; diuitiarū accipiūt putantes alieno fulgore suam obscurari. Patris ei
 longior vite filio seruitus videtur: odit patris cōpositos mores: quasi illi obstet qui
 p omnē licētiam lasciuire & bacchari cōstituit. Rebus ita vt dictū est constitutis
 ludouicus aquisgranū regressus vxorē ex monasterio vbi in aquitanā exulabat re
 uocari iubet quam nullo honore habuit donec ab stupri ignominia se purgasset
 purgatā cōiugali thoro dignatus est. Dimissis a se postea filiis lotharius in italiam
 pficiscit: pipin⁹ aquitanā ludouicus baiōariā petit. Interea missis ad ludouicum
 theodorici in germania agentem nuntiis mauri pacē impetrant. Pipinus vero non
 multo post in suspitōnē rebellionis venit q̄ ad patrē vocatus nō venisset. Comp
 hēsus preterea treueri in custodia missus est. Sed siue iniquitate siue negligentia cu
 stodium noctu aufugit. Nec quiescere delatores & olores pacis potuerunt. Fratrib⁹
 suadet vnū in locū cōuenire: vbi de regni statu & cōditiōe simul agant. In susurrāt
 patrem in filios malo animo esse Opus illis esse tutela aduersus malignantium in
 sidias nec tardant creduli fratres copias cōpellere. Et vt coeptis patronuz adhiberēt
 gregorium quartū pontificem romanum in franciam afiscūt quo mediatore per si
 mulatā pietatē apud patrē (si necesse esset) vterentur. Cōsilio filiorū perfectō lu
 douic⁹ cuz expeditissimo exercitu paratus adest prius tñ q̄ prelio quicq; tētaret ber
 nardū episcopum ad filios mittit Per eum dissidentes filios hortatur ad se piū pa
 trē cōuertant eū eē qui paterno illos affectu diligit cupiatq; secū vna viuere atq; is
 perio potiri. Cum his mandatis pfectus bernardus irritā habuit legationem obsti
 natis aduersus patrē filiis. Affirmatib⁹ etiā plerisq; romanū pōtificem ideo aduenit
 se vt filiorū psilio si non cōgrueret pater ludouicū ex cōmunicatione feriret. Idq; ve
 ro esse simile videbatur. Sed obstitere pontifici franci antistites. Igitur cum de con
 cordia nō cōueniret: vterq; exercitus in campo cui postea mendaciorum agro ap
 pellatio fuit dispositas acies instruxit: ita vt nihil pter signū cōgrediendi pugne de
 esset eū ad imperatorē venire romanū pontificē nuntiat. Quē non admodū be
 niuolo & reuerenti animo ludouicus admisit. In regiu tñ tabernaculū pductus pō

Honoris sedes
 pestilētie ca
 thedra est

Gregori⁹ quat
 tus papa ad lu
 douicū venit.
 Ager mēdaci
 orum.

tifex iureiurando firmat se ea tantū ratione venisse: vt ꝓciliatiōis auctor sit: qñquidē intelligeret patrē filiorū causarū audire nō velle suę dignitatis atq; officii eē belli causas quo ad ꝓ se fieri posset tollere: & nō sinere armis digladiari quos tā arcto generatiōis vinculo natura cōiunxisset Ad hec pontificis verba ludouicus respondit. Nulla se re filios exasperasse: neq; in eos tulisse arma Adductos illos eē ꝓditorum quorundā hominū mendacijs vt in se patrē cōcurrerent Qđ cū ita sit non tñ ita se ira aut odio teneri: quin penitentes filios paterna pietate recipiat. Placere qđ sibi si discordātes ad charitatē reducere pontifex elaboret. His inter pontificē ludouicūq; cōditis: gregorius ad filiorū castra reuertit Vbi multa imutata cōperit. Nam ꝓtōfex apud ludouicum agit magna plebiorū militū q cū ludouico militauerant ad filios deficiunt. Et ꝓtōfex ad impatorem vt cōuenerat nō rediit filiis eius regressum impediētib⁹ Ludouic⁹ bona parte suorū destitut⁹ metuens quoq; in futuris multitudis potestatē tradi ad filios mittit. Orat ne patrē in perditorū man⁹ venire sinant. Illi renunciare patri iubēt. si castris egrediatur se illi obuiā profecturos Progreditur igitur pater cui filio occurrētes ex equis desiliūt. excipiūtq; digna reuerentia parētē. ille cōtra obscuro filios dignat⁹: in castra filiorū venit Mox ablatā illi iudith vxorē rortonē relegāt imperiū inter se patiunt. Que dū fieri gregorius videt illachrymat⁹ romā se recepit. Hoc gregorio autore pars illa q est a mole adriani ad vaticanū vsq; muro claudi atq; muniri cōepit. Ludouici hui⁹ ipēsa At leo quart⁹ q gregorio post sergiū. ii. suffectus ē ope absoluto eā a suo noīe leoninam appellauit Ludouic⁹ in baioariā abiit in aquitanā pipin⁹ reuertitur lothari⁹ patrē i monasterio diui medardi arctissima custodia. & carolū iuniorē filiū asseruari mandat. Huius rei indignitatē si quis diligēter putet: malit mea sentētia cēlebs ꝓuatusq; viuere q filiorū fecūdiffima sobole eē parentē a quibus per summā ingritudinē e supremo honoris culmine se deieētū aliqñ queratur. Ludouicus tanta calamitate accepta de sua febili cōditōe epistolā edidit: qua posteros admoneret etiam summis qbusq; principibus a domesticis atq; ab ipis liberis impēdere pericula Quod enī conseruādis regibus firmius ꝓesidium q ꝓietas q mansuetudo q clementia & liberalitas eē potest. In has tamen virtutum tam firmas munitiones irrupit filiorum aduersus ꝓiū & beneficium patrem iniquitas & seua ambitio dominandī.

¶ Ludouici ꝓii de acceptis a liberis suis iniurijs dū sueffione apđ sc̄m medardum in custodia esset querela & comploratio.

Ractus robusti olīm brachiū viribus: ego ludouicus cesar imperator august⁹ dei dispanfante gratia orbi romano imperans cum late in populo iuris habenas immoderatus relaxauissem indulgentia nostra quidam dissoluti impugnādo pietatē in infidelium ꝓrupere crudelitātē. Qđ malū eo vsq; incanduit. vt ipos quoq; ꝓdulces natos meos in me seuire cōpulerit Ad locū sic forte veniē qui ex euētū ruptę fidei paucis & sacramentorū mētibus cāpus extūc appellat Hic me omis ꝓcne meorū militū mau⁹ deserēs eo vt rettuli ꝓduellio filios meos (horrēdū facin⁹) iuoluit & ꝓfices sceleris esse delegit: infonti mihi multa morti obnoxia iputātes A nunq; lesis multipliciter lesus & delesus: nefandorū actuū meorū nō imemor equissimo dei iudicio hec me digne ꝓpereti cōminiscēs casus equanimiter ferebā Sueffionis ciuitate deinde inimica cohorte vallatus ad sanctorū dominorū meorū medardi & sebastiani cōenobiū ꝓductus sum Et quia sciebant me illū locū diligere plurimū cōciliabantur inibi me fortuito ꝓst desperationē spōte arma ꝓsiturū Quo cum me

Ludouicus pius rex & imperator.

publica custodia arctauissent: quatenus quod callide tractauerat ope resummareret quod
 da submisere: quod uxorem meam in monasterium virginum sanctimoniali factam: vel quod veri
 us audissent mortuam mihi nuntiarent. filium quoque meum paruulum & innocente carolum
 bone indolis puerum: quem nouerat pre omnibus mihi amatissimum attosum & mona
 chorum affirmaret coetui adnixum. Quod ego audiens & me continere non ualeis: quippe quod
 regni decore spoliatus: coniuge priuatus: filiosque essem orbat diebus non paucis euilas
 nullo solatore fruitus: languoris uolentissimi paulatim me presentiebam ex tristitie ma
 gnitudine estibus aduri. Et quia propter deum solatore neminem habere poteram (quam qui
 dez adiret & colloquium negabat omnibus) ad ecclesiam tantum & ad fratres rara uia & ip
 sa, cum summa inspectione custodum patebat insedit animo illuc ire. Quo cum ire deuenissem
 omnium uestigiiis puolur morbi quo afficiebar plagam medicis sapientibus retuli. Quibus
 ut aliquanti leuaminis apud propitios dominos obtineret supplicavi ut & pro rege con
 iugis quam exemptam uita arbitrabar missas celebrarent & attentius oraret uenerabilis
 lem religiositate eorum obnixie efflagitauim. Qui afflictionibus & miseriis meis prudent
 ter compassi: pro meritis & interuentum sanctorum quibus deseruiebant: ueluti futurorum
 precium proximam pollicitati sunt ab omnipotente mihi affuturam medelam si tamen fidei sacramen
 tis animam accommodarem. Sic ab eis bene confortatus post orationem ab illis deductus non
 citis ergastuli antris ita demum sum restitutus. Sequentis noctis umbra cogitatu sedu
 lo, lucicomum desiderabam cernere sydus ingressusque sancte trinitatis uicinum carceris or
 ratorum post maturinalem expeditionem solus inibi pernoctat cum per fenestram ituitum
 extra dirigeret quedam custodum ultra vires imerito tamen mihi insensum sub imbrice co
 minus uideo iacentem & ne uel pro modico maceriei foramine elaberer ipso statu serua
 re cupientem. Quem summo & mero sopitum deprehendens iter alta cordis suspiria ridi
 culum mihi omen melius aspectas oboritur. Enim uero cum ita diffusum soloten
 & eius esse frequenter cervicalis quo superfuerat expositus repulsi uideretque eum penes
 fundamenta basilice impexum scalas concite que ad accedendos faros angulo fuerat re
 posita subiens funiculum ocio torpetem super a laquearibus solui Cominusque hastas
 quibus vexilla tempore letantium aptant conspiciens unum earum funiculum cum laqueo
 subnexui prope eandem fenestram ieci. Hac comprehensum arte mucronem sustuli inque altas
 & squales feci iactare latinas uocatoque eius nomine animo ad eum O custos pugil tuorum
 spes fidissima uigilas ne: At hec ille. Vigilo & bene uigilo. Cui iterum ego: & quid
 struis: & ille. Quid de his inquit tibi: Rursum ego. Si forte repetina necessitas cogeret
 forsitan gladium manu abesset. Illo ad caput brachia conuertente & cum huc illucque queris
 tantum me dixi si custodisses: hodie me nequam hic habuisses. Quicquid inquit illud
 est quod de mucrone actum est: satis superque te ut iussus sum seruari & seruare curabo. Et
 ego Vade ergo & in munere fidelitatis huius & uigiliarum tuarum illo in loco competenti ar
 mametario quem iurpiter amisisti recollige mucronem. Eadem ipsa die: quod fratrum explo
 rates totius cause mee ueritatis tenorem pro harduinum quod quotidiano misterio animam me mis
 sas salere prouerat scripto misere. Cumque de more ei oblationes deo mandandas maxie
 pro piugis meae absolutioe quam humanis exceptam rebus credebam offerre ille meam cauti
 triges manu, secus altare esto dixit. Post presumatam hostiam omnes cum foras egressi fuissent
 subitum solus & sacello pietam colligens rotulam uiuere uxorem & nil in filium meum si
 nistri operatum cognoui & complures iam poenitere quod taliter fide ruperit & a me disces
 serint ferocibusque animis certatim restitutionem regni moliri Quod deo fauente resque in
 melius pro obtentum sanctorum suorum transfundente ad perfectum deducere.

Alia eiusdē Ludouici cōpl oratio.

Ueruz q̄q̄ augustius regni recuperato fastigio pristine dignitatis perfrueret; gloria meorū attamen nō inemor votorū ac precationū quibus excellētissimum martyrem sebastianum rogauerā: & me icūctanter accepturū credebam isur gente rursus perduellione cum passim regni getudo ppugnaret. & paucis trāquilas pfunderet. p̄ his sanctū supplicatur⁹ ad p̄dictū accessi locū. Et qa sepenum ero in huiusmodi priuatis seu publicis ei⁹ p̄potēs auxiliū fuerā exptus: sup his quoq; solitū quo ipartiri dignaret p̄cabar enixius. Proxima ruēte nocte illud qd̄ añ dies rogauerā nocturno visu accipio euidentissimis indiciis: ab eo celsus vt reor michi p̄donatis. Sed vt ingruētū cladiū ruina nulla pateret ratiōe oblatas mihi duplicare moras. Hinc digressus discrimini me p̄ cōmissis a deo p̄plis tētabam impendere & certamini se res exegisset: viriliter exhibere. Hinc me p̄ficiētē p̄posit⁹ hui⁹ almi collegii thenterus noie p̄secur⁹ nostri comes efficiebat itineris. Cūq; penes me egretaret & p̄cula a sancto loco diuelleremur caput retorquēs: & in eūdē pdolor vltimū aspectū p̄uertēs: itimi cordis mœrore turbat⁹: sup excrecētes p̄funde mœsticiē fluctus: inhibere vltra nō valui. Tristis & mœrens: amaras fundere lachrymas letaliter p̄clusus cœpi. quid agendū mihi potit⁹ foret valde suspensus. Votū idē deuo uerā: cui⁹ operādī diē p̄fixū videbā. Vite ab eo finē p̄ceperā: cui⁹ me trāsgredi metas nō licere sciebā. Deniq; p̄missū michi ad regēduz xpianū a deo imperium haud ignorabā. Cuius vsq; a deo cū oēs labefactari orbē p̄siderare & vicinā desolatiōez quā p̄scierā formidarē: reum me sup hoc iueniri proq; hoc ęternis suppliciis dānari ab illo metuebā: qui vniuersorū auctor extaret & dñs: iudexq; vēturus vnicuiq; secundū opera esset redditur⁹. Ille taliter me tristari p̄spiciēs: diutius qdem cōsultuz tenuit. Erat em̄ vir in oibus fidelissimus. Et cū iam vberrimū meorū fletuū imbrē ferre requireret. Ip̄e quoq; ex hoc p̄mor⁹ in lachrymas ruit. Quid inq̄t optime cesar tibi & tuis grauiter destitutis hęc p̄desse potest. Per te p̄solabant vniuersi: hilaritas tua si mœstis patebat dolorē oēm euacuabat. Noli dñe & gloriosissime impator noli hoc seruis tuis letalis tristiciē vulnus: in re cui sūma semp iocūditas vultus serenissimi obnubilatiōē talē ostētare. Hoc tuorū militū corda brachiaq; dissoluent hostiū vires roborā cōcipiet. Singulare id dūtaxat tuis eē debet secretū qd̄ ita tui p̄ctoris turbare potuit letissimū semp quietissimū statū. His fortasse si fideliter tibi cōpassi: fuerit dabitur vt cōsolatiōis remedia valeāt reperire. Et si secus fieri nequibit: leuius deinceps cū hui⁹ rei plures ceperint effici participes feres. Tū ego quę fidelinouerā persuasiōe edita: p̄solatoris mei verba suscipiēs ei causā reddidi: si qd̄ late ret corde detexti p̄tin⁹ ore. Sanctū illū locū me amauisse plurimuz dixi: quā vltra me nō videre: sancti martyris agnouerā releuatiōe. Votū isuper vouisse cui⁹ effectū p̄hibuisset fluctuatio collati ip̄erui. Et nisi formidine ab hostibus ip̄taret aut eius qd̄ supra modū p̄mescendū erat: ab oipotēte ruina exigeret: arma purpuram & stemmata q̄l bentissime ibidē deponere voluisse. Inde ab eo cū salubri⁹ p̄siliū exopto dari tale p̄cepi. Bonū inquit votū tuū gloriosissime cesar sed sicut docet beatus gregorius: deo nihil bona voluntate dilectius. Magnū qdē est qd̄ optas renūciari seculo & oibus q̄ possides: siquidem per hoc christi imitator eē potest. Veruz multorum salus a quibus perficit multiplicia in singulis p̄m̄ia pollicet. Illud tibi: istud omnibus consulit. Magnū illud: sed maximū est istud. Hoc si nō potest operari voluntas in isto poterit remunerari. Deniq; in deo fuit id magis mirabile: q̄ dignat⁹ est

Ludouicus pius rex & Imperator.

mori pro seruis. Caritatis augmentū maius idem ipse cōmendauit esse si quis p fra
 re non dubitasset aīam ponere. Fecit quod docuit: pro nobis aīam posuit. Pertu
 lit dominus mortē vt seruus reciperet dignitatē: nō necessitati succumbēs s; plas
 mati suo ineffabiliter subueniens. Qd sequamur exemplū in sese ostendit: & danti
 operam: palmam victorie pmisit: & permanēs premiū reposuit. Quia ergo gregē
 suum regimini vestro cōmisit p eo si necesse sit: vsq; ad mortem decertādū ē vobis
 & hoc erit insigne atq; laudabile. His luculenter a predicto viro istructus & fortiter
 in agendum animatus me iterū iterumq; sanctitatem illius & fratrum attētius cōmēdās
 tamedī non vt ante tristis nō tñ a deo discedere hinc preualui letus quippe q quos
 dilexeram vnice: supremum me sciebam trāsmittere vale.

Hec quidem descripsit ludouicus pius.

Cōuentio apud
 cōpendium

A T ne publico auctoramento coniurati aduersus patrē filiū destituerentur co
 acto apud compendium ex toto regno episcoporum pcerūq; concilio: lotha
 rius eductum de custodia patrem cōpēdiū perduxit: vbi cū pleriq; Ludouici aduer
 sitati condolerent coniurati formidantes ne tanta miseratio in eorum perniciē ver
 teretur: decere dicunt vt quemadmodū apud populū se Ludouic⁹ purgauerat ita
 ipse satis ecclesie faceret quā leserat. Ipsū autē hec dicentes plane mentiebant. Sed ex
 pōtificiis legibus testimoniū sumentes asserēbant satisfactionē digne fieri non pos
 se nisi balteum militare atq; arma a se sine vlla spe repetende dignitatis reiceret. In
 cōiuratorū sententiā p multū venere inter quos sibi timētes pontifices q cōiuratio
 nis conscī erāt pleriq; fuerūt. Itaq; in Ludouicū sententia fertur. Ille imperatoria di
 gnitate se abdicat & cucullā monachalē sibi sumit. Nec nihilo secius custodiendus
 in monasterio remittitur. His ita vt pmīssum est in cōuentu cōpēdiensi confectis
 lotharius aquisgranū cōtendit. Sed cure deo est hominū virtus Ludouico ex frācia
 abducto fiunt p totius regni puīcias hominū cōuentus & plurimo passim mura
 mure filiis detrahitur cunctis miserabilē regis fortunā complorantibus. Erat eo tē
 pore Guilhelmus francie conestabilis q magistratus ad res bellicas secundus post
 regem est & eggardus comes genere clarus Hi summo studio imperatorē restituere
 adnitebant: quibus frequētes ex germana atq; burgundia nobilitate viri quorū
 pars animus erat adiungebant. Bernardus preterea & guerin⁹ ex veteri ludouici fa
 milia potētes cōtiones i burgūdia habebāt & quosdam pmīssis: alios equis ratio
 nibus sibi demerebantur. Etiam vulgabatur ludouicum imperatoris filiū ad patrē
 in alemāniā cōcessisse. Quibus rebus ab aduersariis cognitis ad pipinū in aquita
 nia agētē q̄ celerrime brionē ex suis mittūt qui de his que de restituendo ludouico
 agerētur pipinū certum reddat Cū aquisgrani hybernasset lotharius. Parisium ire
 constituit Cui per albarnensem vicū iter agēti occurrunt nō contemnēda manu ter
 re illius primores Petūt dñm sibi impatorē liberū reddi Alioquin se vi facturos s;
 per ludouici beniuolos re cognita imperator q̄ occultissime potest pcerib⁹ man
 dat id ne conent Nam si septa nō procedant in suam perniciem omnia reditura.
 Desistunt ergo proceres Lotharius vero iam ad sancti dyonisiū monasterium per
 uenerat cum ex burgundia aubericus comes & berardus magnis ptractis copiis p
 perātes remaldū & gautelinū ad lothariū legāt. quibus mandatum est imperato
 rē ex seruitute repetere. Si id faciat nihil sibi de fortunis neq; de dignitate detractū
 iri Sin min⁹ cōstituisse se vi atq; armis innocētem ludouicum educere. Legatis Lo
 tharius respondit: nō sua culpa sed pontificū & seniorū iudicio ludouicū cōdēna

Cōnestabilis.

tum esse. Neminem esse qui de patris ignominia plus se succēseat. vel de eius honore gaudeat. Quę postq̄ locutus fuisset discedentibus legatis iubet ad se paulopost reuertant. scrutaturus qua ratione id quod petebāt absolui posset. Hęc quis ita diceret: protenus tñ abeuntibus legatis patrē in dyonisiāno cœnobio liberū dimittit. Quo salutandi regis gratia cōplures ep̄i proceresq̄ se cōtulere: cohortatiq̄ sunt vt balteo militari resumpto in pristinā se dignitatē restituar. Qd̄ facere distulit donec ep̄iscoporum consilio atq̄ auctoritate purgaret: veluti fuerat quorūdam sentētia cōdēnatus. Recōciliatione pcepta: accingit balteo & imperiali dyademate coronatur. Nec multo post carisiacū petit. Illuc venere pipin⁹ & ludouicus cū multo amicorū numero: quibuscum familiariter confabulatus: rex tandē eos dimisit: atq̄ aquisgranū profectus est. Vbi iudith vxorē ab exilio ex italia redeūtē excepit. Patrē interim aspernatus lotharius in burgūdiā abierat: cabilonēq̄ vrbē diripuerat tēplis oībus spoliatis atq̄ exustis occasione a guarino comite sumpta: q̄ locū munierat. Nec cū cōtatus ad cœnomānos vbi lambertū & maufredū belli duces ex neustria recipe sperabat: cōtendit. Quē vna cū ludouico filio insecut⁹ impator: positus vtriusq̄ ad tizuz fluiū castris cū pipinū insup cum copiis ad patrē venisse lotharius cognouisset: vitoria desperās supplex ad imperatorē venit. Quē cū oī sua nobilitate in verba imperatoris iuratū pater in italiā dimittit: alpiū claustris p̄sidio occupatis. Ne qs ex italia inuito milite in franciā demigraret. Curauit deinde summope impator oppressas p̄ superiores cōtentiones ecclesias infraurare: debitoq̄ ritu atq̄ cerimoniais venerari. Neq̄ omittit grassatores & viarū obsessores pœna afficere. Inter cōdemnatos fuere ebo cōiuratorū cōsciis: & agobertus lugdunēsis primas q̄ tertio ab impatore vocatus imperata non fecerat. Dū hęc gerunt iudith puida mulier ex regis etate admonita primores aulicos adit: cōsulit de caroli filii futura cōditione si vita forte defungeret impator. Tris filios regi supesse grādeuos memorat: hunc vnū carolū adolescentē esse cui nihil terrę pater haētenus cōtulisset. Nisi supstite impatore alter ex filiis caroli eius curā receperit se vna cū filio pessum iri. Orare igif illos: matris filioq̄ boni cōsulant. Proceres iustis reginę p̄cibus adducti respōdent: vnum ex regis liberis lothariū qui ad hanc tutelā idoneus esse videatur. Ludouic⁹ de hac re a regina p̄ceribusq̄ admonitus cū interim a lothario: nūcii ad eū venissent: re quā petebāt p̄fecta: impator nunciis imperat: lothariū hortentē ad eū venire sui commodi causa. Sed patri parere morbo occupat⁹ lothari⁹ nō potuit. Recepta sanitate cū venire differret: nunciāf imperatori lothariū ecclesię libertates & p̄uentū iura violare: sibiq̄ rapere q̄ ad romanā sedem pertinerent. Eā ob rē supra q̄ credi potest idignatus imperator ad lotharium pergere nūcios nulla mora interposita compellit. Per eos filio mandat: meminerit iuramenti quo se (cum regnū italię adipisceret) obstrinxit. tueri scilicet atq̄ conseruare ecclesię romanę ditionē. Idcirco dedecere illam oppressorē eius esse cuius tutelam in se recepisset. Restituat igif q̄ vel ip̄e vel sui abstulerint. Patris mandata quę de restituendis ecclesiis erant se impleturum lothari⁹ promittit. Interim rebellantes normānos id est danos impator bello domuerat: q̄ causa fuit q̄ obrē italiā atq̄ vrbē vt constituerat adire non potuit. Per id tps cū aquisgrani ageret: vocatis ad se aulicorū primorib⁹ carolo iuniori filio portionem imperii dat. moxq̄ in cōcilio apud carisiū agens presente filio ludouico: carolū militarari singulo & regis vestibus ornat: data illi neustria. Quibus insignib⁹ donis tametsi iudith regina exultaret: nihil tamen firmū rata nisi filii cura lothario commissa

Lothari⁹ cabilonē incendit

Iudith regina prudens.

Sollicitus ludouicus de rebus ecclesie.

Normanni rebelles

Carolus q̄ postea caluus

Ludouicus pius rex & imperator.

a patre esset: ipsa cum aulicis regem orat: id unum potissimum curet. Nec multis se orare passus impator: lothario mandat. Si caroli fratris sui procuracionem tutelamque non recusset: ad se prope venire. Neque formidet propter ea quae ipse male commisisset: pacato se animo in eum esse ita ut dimidiatum illi imperium dare statuerit: baioaria tamen excepta. Hoc nuncio letus lotharius ad patrem varmaciae quam vangionum ciuitas est proficiscitur. Constitutis in conspectu patris fratribus lothario dico & carolo adolescentem (iam enim pipinum mortem obiecit): & ludouicus baioariam possidebat imperium ad hunc modum dispartit. Totum austrasiam regnum a mosa flumine ad hungaros usque pertingens lothario attribuit. Reliquum quod ad occidentem spectat carolo assignat. Haec partitio assensu procerum & populi multum assistentibus facta & comprobata est. Deinde lotharium monet imperator: caroli curam recipiat: adolescentemque assit ut pater: & ad carolum conuersus: tu inquit carole lotharium ut patrem colito & diligito ut fratrem. Re perfecta liberum lothario in italiam reditum permittit. At ludouicus baioarorum rex imperii distributionem molesto animo ferens incursare coepit finitimas sibi germaniae regiones. Sed in eum mouere ubi patrem intellexit: pronus ad imperatorem dodonam se contulit. A quo impetrata uenia ad bauaros reuertitur. Defuncto pipino: aqtani audientes carolum iuniorum ludouici filium ex patris decreto substitutum fratrem regem quodam pipinum quem pipinus reliquerat ex se progenerum regem sibi habere student: plerique contra sentientes celebant imperatoris expectare sententiam. Qua controuersia per ebroynum pietauorum antistitem impatori relata: primoribus aqtaniae mandat ad se cabillonem proficiscatur: ubi uentum habere statuerat. Conuenientibus eodem loco aquitanis magnaque procerum multitudine: de statu ecclesie primo: deinde de his quae ad rempublicam pertinebant: postremo de aqtaniae conditione actum est: ita dissoluta conditione: ludouicus claro montem aruernae ciuitatem petit. Vbi dum de aquitaniae rebus consultat: ecce ex alemania nuntius defert ludouicum ex baioaria mouisse: adiunctisque sibi saxonibus & thorigis germanos inuasisse. Quo nuncio ludouicus adeo turbatus est. ut inde graue propter senium quo ipse perfectus erat ualitudinem prostraxerit. Nihilominus forti animo impator copiis eductis aduersus ludouicum contendit. Traiecto rheno postquam ludouicus patrem cum ingenti exercitu adesse cognouit: per sclauones in baioariam se recepit. Imperator uero quem premebat egritudo maguntiam ueniens tetoria sibi explicari in insula ciuitati proxima iubet. Tanta fuit morbi uis: ut membris prope omnibus defectis: per dies quadraginta nullum neque cibum neque potum propter spirituale corporis & sanguinis dominici uaticium ad alium mentum acceperit. Ad egrotatum patri lotharius: qui ex italia uocatus paucis ante diebus uenerat. Eo coram posito suppellectile suam omnem afferri sibi rex imperat: ea quidem ratione ut recessitis operibus quid filius relinqueret: quid uel ceteris siue ecclesiis seu inopibus & palatinis dispartiri posset intelligeret. Lotharium corona aurea & ense quo in plurius utebatur donat: precipitque ut iudith reginam ueneret: caroli amicitiam seruet: ne derelicta sibi regni francorum hereditate quicquam detraxerit. Ludouico autem baioaro tamen si mediocriter successerit offensam tamen pius pater remisit. Fuerunt imperatoris extrema omnia religionis atque fidei plena. Tandem sub ipsum prope animam exitum: ad fenestram conuersus abite inquit abite. Hac uoce plerique eorum qui aderant interpretati sunt dictam esse demonio quod cuiusque morienti apparere christiana fides tradit. Mox in alteram se partem uersans: ridenti similis uitam efflauit duodecimo kalendas iunii. anno christiane pietatis octingentesimo quadragesimo. Cadauer in monumentum hildegarde maris quod mettis erat lugubri pompa illatum est postquam annos. lxxiiii. uixisset. Eius mortem cometa precesserat. Et sol passus est eclipsim generalem.

Ludouicus Lothario & carolo caluo hereditatem distribuit.

Aqtani de consuetudine rege dissentiant.

Ludouicus pius egrotat.

Eiusdem cōpendii. Liber quintus incipit

Einceps q̄ sit imperiū & regnorū participibus fides sequēs. narratio mōstrabit. Sublato e vita ludouico pio lotharius & ludouic⁹ baioar⁹ in carolū isurgūt quē nobiliori pater ne possessiōis parte istitutū heredē esse donabāt Augebat indignationē q̄ carol⁹ posteriore patris vxore nat⁹ par illis ī capiēda hereditate fact⁹ esset. Itaq; exercitū q̄ maximū q̄ q; potest cōparat. Ea re cognita carol⁹ cōsilio a frācis proceribus capto cum eos ad id bellū paratissimos fore cognouisset: numero solo exercitu collecto aduersus hostes (qui iam apud suntanetum altissiodorensis agri vicum castra habebant) non fracto animo progreditur. In conspectu hostium cū venisset quia pridie esset dominicę ascensionis carolus ratus hostē festo die quieturum: negligentius suos agere pmisit. Sed instruētī ad pugnam fratres: acies perducunt Carolus inopinato licet cōgressu paululum commotus suos tamē viriliter horrať. Nec territus miles irruentem in se hostē ferociter incipit: sit pugna atrox atq; diuturna In ea longe plures ex vtroq; exercitu ceciderūt q̄ apud francos vno prelio occubuisse vsq; lectum sit. Nam tanta ad hoc bellum ex orbe christiano diuersarū partium studio copia cōfluxerat: q̄tam magna pars europę vix cogere in vnam aciem potuisset. Cedes proculdubio ea fuit vt a victo non longe dissimilis victor esse putaretur. Carolus tamen fugientib⁹ fratribus superior euasit. Qui ne se colligendi spaciu; hosti esset ipse victorē exercitum aduersus lothariū q̄ aquilgranū se receperat paucis castris educit. Accepto caroli aduentu lothariū recepta vxore lugdunū cum suis se liberis confert. Quē mox ludouicus cōsequitur. In de viēnā cōmigrant. Est in flumine rhodano nō p̄cul a ciuitate insula. In ea consilium de rebus ad se pertinētib⁹ capiunt. Eunt vltro citroq; ad reges legati de cōcordia precepta ferentes Eius p̄cor die formula hęc fuit. Lothario austrasia oīs: atq; puincia cū portione terre quam ad eo post ea lotharingiā appellatā esse quidā putant: cū imperiū dyademate ī pte; venit ludouico germania in qua baioarii sunt Carolo regū frācie ab oceano britānico ad mosam vsq; relinquif. His ad hūc modū conuenti lotharius siue poenitudine peccatorū: siue tedio presentis vitę p̄mor⁹ distributa filiis: quos tres habebat hereditate: religionē apud pruliacum p̄tetur. Ludouicus grādiōr natu italiā adeptus est lotharius austrasiam accepit. Carolo cessit puincia cū patre terre burgūdie Quo post octauū inde annū defuncto lotharius burgundiā ludouicus puinciam obtinuit: Hic lothari⁹ est q̄ cōtra ecclesiasticas leges duas pariter vxores galdradam & tebergā altera dimissa p̄tinaciter habere nitebat Cuius errori duo pontifices teugaldus treuerē. & gōtharius colonieñ. patrocinabant quos p̄pterea graues penas luisse & dignitate priuatos certum est. Lothario autē eam ob rē ad pōtificē romanū p̄fecto dira fors accidit. Nā inde cū domū repetit apud placētiā lombardię vrbes egrotans amātiā incurrit mutusq; effectus est nec diu postea vixit. Sepelitur a suis & ī tēplo diui antonini qđ ciuitati p̄ximū erat humat⁹. Nunc vero aucta ciuitate tēplū muro vrbs p̄tinet & religioſis p̄uilegiis multa; veneratiōe celebre ē. Inter hec siluanecti agēs carol⁹ q̄ calu⁹ postea dict⁹ ē nūtio de lotharii nepotis sui morte audito mettiz cit⁹ p̄redit vbi ī diui stephani tēplo more regū vnct⁹ rex austrasię appellat. Que res ludouico indignissima visa est: q̄ se videlz posthabito lotharii oēm successionem carolus accepisset. Ea p̄pter per legatos romani pontificis: austrasię regni

Bellū iter fratres ludouici pii heredes.

Carol⁹ caluus victor.

Lotharingia

Lotharius monach⁹ efficitur.

Lotharius

Carol⁹ regnū austrasię vsurpat.

Rex Carolus caluus

Excōicatio incolis inhihet carolo obedire: aut de lotharii regno qcq̄ sibi detrahere: alioqn itera dictū illi iri cōmunionē christiana. Quę pœna sicuti grauis ita ignominiosa christiana no est: hanc pōtiffices excōicationē appellant: q̄ is cui irrogatur e cōione & contubernio hoīm eiectus sit. Id postq̄ minus pcedere ludouic⁹ itelligit vi atq̄ armis agere tentat. Interim carolus cū nouiomi esset: rīchērem quā prius pellicē habuerat: vxorē secūdū ritū ecclesię accepit. Per id tps rorit⁹ normānorū princeps ī amicitia regis venit. Cū antea seguinus burdegale/ & xātonū comes a normānis fuissent occisi/ & magna aquitanię pars vastata. Quo fere tpe apud lemouicas Canonici diuī martialis relicto secularis habitu se ad monasticā vitā puerterūt. Ceterū diuī martini cœnobitę q̄ multis opibus apud turonos elati viuebāt reiecta monachali indumento sese in ritū cleri secularis deformarūt. Cuius temeritatis mox pœnas luerunt missa in eos celitus pestilentia qua per noctē extincti sunt oēs p̄ter vnū vedastū qui in numerū sanctorū relatus est & noi ei⁹ facellū dicatū. Ex nouiomo aquisgranū carolo repetenti ludouicus p̄ nūrios mādat nisi regno qd̄ lotharii fuerat egredia: illū se inde ppe diē eiecturū. In re ancipiti legati vtrinq̄ cōueniūt: iurāt p̄ suo qcq̄ princepe ea firma pmāsura de q̄bus ad pacem inter eos cōueniret. Sed paulo post cum de vuādalis ludouicus victoriā habuisset: duce eorū capto: legatorū pacta atq̄ iusiurandum neglexit. Id enī plerisq̄ principibus vsu venit: dū suis rebus timent: iure iurando multa pollceri: mox vero tergiuersari si arridentiore fortuna iuuent. Tandem crebris legationibus pactum extitit: vtrinq̄ regem ad arbitros contentionem referre: & quod illi definirent stabile mansurum. Post q̄ de contionis loco compositum est: dum apud flametū ludouicus diuersa: ut cenaculi tabulatū carie & verusta te detritum in regem atq̄ aulicos quosdā decidit. quo lapsu ludouicus vulneratus est. Solidato vulnere aquisgranū se contulit. Inde coeuntibus ad .xv. kalēdas augusti regibus de partiendo austrasię regno cōuenit. Discretaq̄ est certis limitibus portio quę singulos contingebat. Hunc exitum habuit orta de regno inter fratres contentio. Sed non vno se impetu fortuna continet. Ecce aduersus instauratam caritatem belli motus ab italia nunciatur. Repetente austrasiam ludouico: cui lotharius pater italiam tradiderat. & iam esset a fergio secundo pontifice imperator appellatus. Missi de re ipsa a pontifice adriano atq̄ ab imperatore nuntii ad ludouicū germanię regē: ad carolū caluum ludouici iussu remittuntur. Quibus auditis: etsi mandatorum seueritate carolus moueret: q̄ se inaudito partem austrasię relinquere iuberetur: ad pontificis tñ legatos suos nuncios adiungit: qui pontificē cōueniant. Inuenio ludouicum germanię regē veniente in gallias engeberga: id restituisse imperatori qd̄ de lotharii regno receperat. Carolum vero ab engeberga vocatū nō obediuisse. Sed summopere curasse: vt carlo quem ex priore vxore hermecota susceptū ecclesię sacris addixerat puniretur. Hic em̄ carlo hominū perditorū suasu pessimis facinoribus se inquinabat: oīa quoquoersum iret: predatus. Quē in vinculis emendationis spe diu habitū: atq̄ inde relaxatū cū non resipisceret dyaconiū gradu amotū oculis priuauit atq̄ ī monasterio corbiēnsi custodiēdū mādauit. Qui postea duorū pseudo monachorū nixu (hortāte ludouico germanię rege) educt⁹: ad ipm̄ ludouicū pfugit. Hęc p̄gerūt agere carolo in expeditione quā aduersus normānos q̄ andegauā urbē circūfederant habebat. Nec tñ rē a se susceptā omisit. Normannos qui iam ciuitate potiti essent circūuallat: adiutore salomone britonū duce q̄ suppetias carolo ferebat. Pressi dura obsidione normāni eas conditiones pacis quas caro

Roritus normānorū princeps

Cœnobitæ scti martini.

Victoria de vuādalis

**Cōcordia de regno austrasię
Altera de regno cōtentio**

Carlo dyacon⁹ factus apud stara carcere custoditur.

Normanni apud andegauiam obfessū

Ius dixit (dati obſidibus) acceperunt. Relicta libera ciuitate petiit normani liceat illis ſulā q̄ proxime erat ad paucos dies incolere. ſibiq; cōmeatu iuuari. Interim q̄ inter illos chriſtiani erāt poſſe ad regē reuertī: qui uero paganiffimo relicto fidē xp̄i profiteri uellent eos quoq; non reſpuendos. Ceteris quibus induratum cor eſſet ſuas ſedes nulla mora repeterēt. Rebus ad hanc formam compoſitis cū i ſiluam arduennam uenatum habuiſſet de ludouici imperatoris ſui ex fratre nepotis morte nūtiū accepit. Quare richēre vxorē ſiluanectū mittit ludouicū filiū in eam auſtraſie partem quē a lotharii deceſſu ſibi obuenerat p̄ficiſci mandat. Ipſe ſuperatis feſtinatione multa alpiſibus in lombardiā contendit: Inter eundem. carl⁹ ludouici germanici filius iuſſus a patre tranſitu p̄hibere regem cum ſe fruſtra niti itelligeret ad carolum p̄ficiſcitur. Ea re cognita indignatus pater alterū filium cū copiis mittit Sz & numero & uirtute militū inferior: caroli potentiaz nō ſuſtinens pace data ad patrem exercitum reduxit. Quem receptum ludouicus per caroli abſentiaz in francos duxit dirisq; incurſionibus franciā vexat. Audito in italiā caroli aduentu. Iohannes octauus romanus pontifex miſſis ad eū nunciis romam propere uocat uenientem auguſtum appellat: afficitq; imperiali dignitate. Digrediēs inde carol⁹ roſymō richentis vxoris fratrem italiē preponit conſiliariis uiris atq; copiis quas uoluit illi attributis. Cui neptem quoq; ſuam ludouici regis germani filiā deſpōdet. In frāciā reuerſo carolo Ludouicus germanie rex uita deceſſit: relicto filio ludouico. Cuius deceſſus cauſa fuit carolo inſolentis belli. Nam patre mortuo ludouicus magna ſaxonū thoringorūq; delecta manu nūtiis ad carolum patruem mittit ei⁹ amicitiam oratū. Qua nō ipeſtrata ad rhenū caſtra ponit. Nec cunctatus carolus ad alteram rheni ripā ducto exercitu animū ludouici explorat ſi legatis utrinq; miſſis rem agere uelit placuit utiq; cōditio. Sed dolo malo illectus imperator dum uiam pacis ſimulat agmen occulto & auguſto itinere ſeorſum a caſtri ludouicis noctu feſtinare iubet ratus occultis inſidiis intercipere poſſe improuiſum hoſtes. Fuerunt ea nocte continui imbres quibus & nocturno labore grauatus miles p̄lio minus idoneus fuit. Fraude detecta: ludouicus inſtructa acie diuerſus ab itinere quo hoſtis ueniebat p̄ſiſtit. Irruētē in ſe fracū tanta uirtute excipit: ut ad acie in qua carolus erat cedere francos cōpulerit. Atq; ita fugę ſe cōmittētibus francis impator quoq; comes fuit. Qui uero regias ſarcinas ferebāt anguſtia uiarū & cepibus intercepti occiſi ſunt & inter eos cōplures illuſtres uiri ceciderunt. Reliqui man⁹ agreſtiū hoīz incidentes ad nudum ſpoliati ita ut ex thoriſ herbarū atq; a rentis ſceni manipul⁹ tegumēta ſibi cōſuerēt. Eius infortunii tempore normani ſequane oſtiū claſſe irrumperere tētabāt. Aduerſum quos miſſo cū exercitu comardo carol⁹ mādāt cū normanis qualēcūq; poſſet pacē habere nihilomin⁹ terrā oēs diligētē tueat p̄ſidiis permunitiſſima: quę q; loca ipoliſtis. Incidit p̄ter has turbas alia carolo nō parua ſollicitudo. Graſſabantur in cāpania ſaraceni quorū aduentu territus iohānes pōtifex romanus carolū ad monet eccleſie opē ferat paret carolus & cōtractis copiis ubi lombardie fines attingit adelgarus a pōtifice ueniēs refert iohannē papiam aduenire imperatori obuium. Papie dū pontifex imperatorq; de rebus gerendis cōſultant: certiores facti de carli ludouici filii cū ingentib⁹ copiis aduentu papia abſceſſerūt moxq; imperator romam p̄fectus eſt. Rē hoc loco ridiculā narrabim⁹. Carolus dū a carlo fugit leui rumore carlus perterritus (q̄ imperator pontificem comitatus aduerſus ſe mouere dicebat) eadē qua uenerat uia in germaniā imperatorē fugiēs p̄tēdit. Rebus quaruz

Caluus i italiā contendit.

Carolus cal⁹ imperator.

Ludouic⁹ ipe rator moritur. Beilū cōtra carolū caluū in alemannia. Dolo caluus agit.

Carolus cal⁹ uſ fugit

Normani

Saraceni i cāpania. Iohannes octauus ad carolū caluū papia uenit. Ridiculum.

Rex Carolus caluus.

Carolus calu⁹ gratia carolus normam petierat absolutis febre afficitur. Erat iudeus medicus sede
 veneno a iudeo necatus. chias noie impatori propter eius peritiam per familiaris qui vel religionis christia
 ne odio (cui maxime infensi iudei sunt) motus: vel corruptus forte pecunia potio
 nem carolo propinandam miscer. Qua epota carolus omnibus membris ita defe
 ctus est: vt aulicorū ministerio in cubiculum delatus duodecimo post die matue in
 tetiit. Cuius dum corpus exenteratum & multis aromatibus cōditum sui in franciā
 efferre cupiunt: cadaueris putredinem ferre non valētes versellis inhumauerunt in
 diui eusebii martyris ede anno octingētesimo septuagesimo octauo. Vnde post an
 num septimū exemptū in diui dionysii templū delatum est. Eius exhumandi causā
 attulit archēgerus quidam apud diuum dyonisiū cōenobita & alphonfus eccle
 sie diui Quintini viromandensis editus qui sibi dum in suis ecclesiis pernoctant ca
 rolum per quietem visum esse affirmauerunt eosq; admonuisset vt de tollendo ei⁹
 corpore & in templo martyrum in humando regem filium facerent sollicitus. Hac
 revelatione filius rex excitus patris corpus ex versellis ad sanctum dyonisiū trās
 ferendum curauit Nihil ad rem pertinere arbitror id quod a plerisq; scriptoribus
 memorię mandatum est. Carolum duce angelo paulo anteq̄ moreretur ad inferos
 deductum supplicia vidisse miserarum animarum. Ardere valles & altissimos pu
 teos pice & sulphure innixto plumbo efferuescere: ibiq; plerosq; ex suis p̄decesso
 ribus reges inspexisse: episcopos quoq; qui vel ad bella gerenda cōsultores vel ad
 opprimendum iniquis vectigalibus populum auctores extitissent Eius rei visum
 litteris ipse mandauit/posteros admonens fuisse moderationis ne aut male impe
 rarent: ne ve vsurparent dominandi potestatem. Eius certe Caroli calui extāt
 p̄clara & religiosa monimenta. Nam diui corneliū cōenobium apud compen
 diū extruxit vbi christi sudarium quod ex constantinopoli ad se aduectum erat
 reposuit. Compendium enim maxime amabat ita vt a suo nomine carolopoliz ap
 pellare cogitauerit. Sancti dyonysii templum magnis audit prouentibus & precio
 sissimis donariis adornauit que ad hoc vsq; tempus diligenter asseruata visuntur.
 Nec ignoro quosdā scribere nundinas que in campo dyonysiano ante Calēdas iu
 nias fiunt ab hoc rege esse instituta de qua re quid sentētiāz in dagoberti gestis āno
 faui. Eius regis etate flandria que paucis tunc vicis atq; edificiis ornata erat & feris
 magis q̄ hominibus incolebatur: eiq; p̄ficiēbatur a rege custos qui francorum li
 gua forestarius dicebatur comitatus dignitatem hac occasione accepit. Erat baldui
 nus andaqueri filius qui patre defuncto cum in magistratu fuisset a catolo institut⁹
 iudith regis filiam dum ex anglia reuertitur sibi rapere temerarius iuuenis ausus ē.
 Nusperat enim adolapho anglorum regi Qui cum absq; liberis decessisset. Iudith
 viro destituta in franciā ad patrem rediens deprehensa est cuius rei gratia caroli iu
 su coeuntes episcopi baldunum ex cōmunicatione percellunt. At cum nihilomin⁹
 facti nō peniteret consilio procerum persuasus carolus permittit filiam balduino
 in matrimonio copulari. Et de custode flandrie comitem baldunum instituit. Pler
 umq; siquidem id euenit vt que peccata atq; iniurias facile vlscī non possumus
 eas alicuius dignitatis ratiōe assumpta ad gloriam perducamus. Ad hunc carolū
 caluum ortis in anglia bellis iohannes storus venit homo grece eruditus. Vnde a
 caluo rogatus diui dionysii aryopagite de celesti hierarchia libros ad verbum lati
 nos fecit. Reuersus in angliam & ab elfredo rege liberaliter accept⁹ ad melmesbrie
 monasteriū se cōferēs dū docēdi officiū gerit a discipulis corrept⁹ graphiūs occid⁹ ē.

Archengerus

V isū quod ca
rol⁹ calu⁹ vidit

Flādrīe comi
tatus initium

Balduin⁹ pres
mlus comes
fandrie.
Ioānes cor⁹.

Nuncio de caroli decessu accepto ludouicus balbus eius filius apud enderuis, lam agens regni proceres ad se p propere vocat: quorum beniuolentiam & fidem regia munificentia demereri studuit. Richentem vero reginam ex italia redentem cum apud moymerum campanie castellum cum multa nobilitate restitisse accepisset aio conuentum quod parlamentu franci vocant habendi missis vtrinque legatis compendium regina se contulit. Ibi ludouico patris testamentuz exhibet p ferens regia ornamenta gladium dyadema sceptrum aureum quibus carolum institutum heredem pater moriens declarauerat. His igitur regis insignibus exceptis suscipiende vnctiois gratia remorum urbem petit quem haymardus eius loci archiflumen coronauit. Anno salutis octingentesimo septuagesimooctauo. Exactis inde paucis mensibus sequanam traiecit: vbi godefridi filii hedonem comitem castello quodam multauerant & haymo bernardi comitis filius preedas agebat & loca quedam sibi subegerat. Turonum usque rege profecto: godefridus amicorum consilio filios ad carolum ducit: & eas quas occupauerat terras restituit ita vt illas sibi ex regio dono retinere liceret. Qui regio munere donatus gratiam compensat. Nam rebellantes britones ad caroli obedientiam sua opera reuocauit. Erant per id tempus in italia comites duo. Lambertus & helbardus qui de ecclesie romane ditione plerumque sibi loca rapuerant: in quos excommunicatione promulgata iohannes pontifex lugdunum venit. Quo regem accedere per nuncios orat. Sed valitudine nondum leuatus rex quam turoni inciderat: morem pontifici gerere usque a kalendas septembris distulit. Per episcopos tamen obsequi pontifici curat. Interea curatus morbo trecentus profectus illo venire iohannem obtinuit. sit in eo loco manus ex belgis episcoporum conuentus. Narratur a pontifice que in memoratos raptos per eum gesta essent petit a pontificibus qui aderant verbo & scripturis eorum nominibus omnia comprobati. Comprobantur. In eo conuentu cognito quod froterius ex burdegala pistoria & inde ad bituriges incognito pontifice transisset iohannes pferri iubet sanctiones sardinensis & africanus concilii: quibus episcopi ad alias ecclesias sua relicta transire prohibetur. Recitatis vtriusque synodi capitibus: pontifex diffinit. sacerdotes qui suis seculis abiissent ad eas reuerterentur. Ipse mox ludouicus imperii dyademate coronatur augustus appellatur. Regina richentem quis obnix a ludouico rogatus coronare recusauit. Conuentione trecentis. dissoluta: pontifex in urbem regressus est. Imperator autem componende discordie: que illi cum ludouico nepote erat cupidus: ita per legatos egit vt conuentu furone indicto pax ad sequentem modum dicta sit De australie regno secuti defuncto lothario inter carolum caluum & ludouicum bavarum puenerat ita permaneret. Italie vero imperium quoniam quidem tunc commode distribui non poterat quicquid vt partem obtinebat ita illam habereat donec de partione in alio proxime habendo consilio agi stabilius posset. Interim si ab saracenis alter regum impeteretur alter suppeties ferret: huic formule si quis de traditu iret eum a neutro regum recipi aut defendi posse. Pace ad hanc formam posita ludouicus germanie rex ad suos remeauit. Imperator compendium accessit. Nec data quete bernardus marchio bellum reuocat ita dudum federis oblitus. In hunc modum uens imperator cum trecentis uenisset morbo decubuit. Hinc omni spe salutis destitutus carolum filium qui simplex dictus est bernardo aruernorum comiti committit. Augescente morbo compendium se deferri iubet. ptenusque imperii insignibus ad filium missis coronari illum imperat: atque ita paucis iteratis diebus morte absumis idibus aprilis ibique in diuina marię e de sepelitur. Anno dñi octingentesimo octogesimo.

Motus belli in italia. Iohannes papa in franciam venit.

Ludouicus balbus imperator.

Concordia inter reges

Ludouicus balbus moritur

Rex Ludouic⁹ & Carol⁹ ludouici balbi ex scorto filii

Ludouici interitū secuta est varia rerum francorū mutatio tumultuantibus hinc atq; illinc diuersarum partiū studiosis. Nam qui tutelam noui regis i se receperant bernardus hugo abbas theoderic⁹ & rosymus audito patris decessu regni proceres melde vocat vbi de his que ex vsu reipublice erant consilium caperet. Erat gosselinus ex prima nobilitate homo potens qui tepus aduenisse ratus quo aduersus theodericū & rosymum alteri⁹ factionis sedatores suas iniurias vlsci potuisset ad corardū parisiōrū comitē veniens hominem nodum bono in nouum regem animo existentē in suas partes ducit affirmans fore vt a germanorum rege de quo ipse bene meritus esset plurimos honores adipisceretur. His blāditiis assensuens conrardus ipseq; gosselinus suarū partium cōcios melde legat q; psilio adesset. Conuentu coacto pleriq; sententiam rogati dicūt vnū esse ludouicuz germanie regem q; regni negocia recte moderari possit hunc accersere oportere a quo salus rebus cōibus conferatur: & q; suis desitutis possessionibus restituat. Cum hec locuti fuissent qui nouello regi aduersabant adolescentis tutores spe retributiōis adducti germanie regē in franciā pperare p nuncios orant. Qui nūcio accepto mettim venies a pceribus iterū admonit⁹ verdunum quo & ipi pceres cōuenerant impigre se cōtulit. At hugo & theoderic⁹ reliq; pterea sue factionis nobiles cognito qd inimici machinarent galterū aureliē antistitē a germanie ire cū his mādatis iubent. Si rex eā regni partē quam ex lotharii hereditate carolus caluus obtinuerat sibi assuendam diceret licere adire eam atq; possidere modo franciam liberā dimittat. Ea oblatione rex optime sibi factum esse arbitrat⁹ gosselino corardoq; paulati cōtentui habitis franciā relinquēs ad suos reuersus est. Amoto hoste hugo & theoderic⁹ ferrariā adolescentes ludouicū & carlo manū pducūt. Atq; in diui petri tēplo reges appellatos coronāt. Eodē ferme tpe bolo regine frater per quosdā sibi vel pmissis allectos vel metu perterritos epos in regē aqtanīe assumit. Et normāni pterea ad flumē ligeri infestis icursionib⁹ grassantes pdas agere ad reges fratres deferunt. Qui magna militū cōtracta manu in hostē prodeutes normānos magna strage afficiūt nouē milib⁹ occisis cōplurib⁹ itē i viēna flumine absorptis. Ea victoria potitī fratres alio mox tristi nūcio turbant. Ludouicus enī germanie rex grādez exercitū ad duciū vsq; pmouerat seq; gosselin⁹ & corard⁹ parisiōrū comes ad eū cū bonapitatorū parte ptulerāt. Quib⁹ ductorib⁹ ad ribemotē quoq; accessit. Hi nescio qd grande germano regi pmiserāt. Qd cū absoluere nō possent: rex despatis reb⁹ cū regibus francis pacificis: & paulopost in germaniā puerlus: normānorū gentes q; his dieb⁹ vt in italia ita in germania cūcta vastabant offendit. Quos fusos non magno negotio fugat. Verū apud saxones eadē ferocissima gens maximo regez dāno affecerunt. Victoria de normānis habita: fratres ambianū cōuenerūt regnum patertuz inter se parituri. Ludouic⁹ francorū regnū cū oī neustria accepit. Carloni burgūdia atq; aqtania pcessa est. Ab ambianis gōdeuillā p rhemos & cathalaunos cōmeant vbi de cōuentu habēdo cū rege germanie cōuenerat. Cōsilio tñ (q̄a egrotaret) rex germanus nō affuit: sed p nūcios apud fratres reges egit. Qui accepto nūcio q; rosymus prouincie rex viennam occupasset: vbi vxore relicta in pximos mōtes se recepisset. exercitu ex germania partim coacto: partiz ex suis collecto viēnā circumcludūt. Inde carolus obidione relicta romā petēs a iohāne pontifice august⁹ appellatur. Dū viennā obsidet ludouicus p nūcios certior de normānorū in franciā icursionē factus carolo ad ptinuandū vienne obsidionē relicto aduersus normānos se conuertit. Gens enim illa p̄ter cæteras barbara & immanis ac christianam grā

Varie iter frācos sine de rege instituēdo.

Normāni iterum icursionēs faciūt: sed vincuntur.

Vienna obsidetur.

tiam exosa iam ambientis expilatis diui petri monasterium quod corbie celeberrimum habebat diruerat. Igitur commisso acerrime pro ludouico normanos in fugam vertit multis occisis Mirum profecto scriptur⁹ sum. Reuertente a prostrato hoste victore exercitu tanta effusa (nullo insequente) fuga franci dissipati sunt ut vicis similes facile arbitraris. Crediderim elatum victoria francum hac trepidatione diuinitus precium esse quod victoria suam suis viribus non dei benignitate partem gloriaretur. At reuocato ex fuga milite ludouic⁹ iterum in normanos bellum instaurates progressus cum dissipato pro fuga milite raro sui corpori custodes circum se haberet copeditum venit. Insurgentibus iterum normannis & per ligeris ripas predas agentibus theoderico viro militari copias attri-
 buit quod normanos pro adoriretur. Ipse non multo post turonum profectus britonum non parua manu ad id bellum mittit. Dum turoni moratur morbo correptus vita defungitur & in diui dyonisi coenobium effertur. Hic traditur spurcitiis atque ineptiis deditus existisse: quod ad balbi cognomen accepit. De ludouici morte certus factus carolus qui viennam obsidebat parte copiarum ad viennam relicta ad proceres quod eum vocabant processit. Cui iter agenti nuntius afferit viennam receptam a suis esse sed normanos ex germania mouisse & in campaniam usque irrupuisse multis urbibus templisque direptis atque incensis. In quos sayllus metressium proful copias ducens suis fugientibus ceciderat. Quo aut per id tempus aduersus hanc pestem bellatum sit: apud hystoricos nihil inuenio. Constat tamen eodem tempore alteram ferocissime gentis manu duce astingo ligeri traiecto ad maternas flumina ripas sedisse: carolumque austrasie regem expeditione in eos duxisse sed a prope tabulasse cum in conspectu hostium castra locasset. Tandem cum normanis sedus pacemque iniisse: nam modo godefridus eius gentis princeps christi fide profiteri curaret condicione non reiecta godefridus simul cum baptismate spiritualis regenerationis fructum omnem a rege dono accepit. Donatus insuper magnis muneribus incolere ubi castra habebat permittitur in perniciam fratris regni quam ipse perfidus godefridus cum sigiberto paulo post inuexit. Nam quod draginta milibus armatorum instructus parisiis circumuallat. Sed viriliter agentibus oppidanis gossellino quoque loci antistite & eudone comite quod regnum postea administravit admittente cum obsidio hosti non procederet eam soluens laudunum urbem in edito colle positam inuadit. Inde agrum nouomensem atque sueffionensem populati remos normani adoriuntur. Quibus incommodis indignatus carolus imperator aduersus barbaros ex uarmacia ubi parlamentum habebat iterum insurgit & egregio nitu prolas iterum occidit fugatque. Nec permittendum reor carolomanum & fratrem eius ludouicum ludouici balbi nothos ex pellice fuisse quod nihilominus moderacione regni suscepta non segniter normanis obstiterunt nouem milibus ut supradiximus uno prelio interfectis. Hic autem carolomanus & si decessisse non ignoret de eius tamen morte nullus ad hystoricos modus aut tempus scriptum inuenit. Reliquit tamen heredem filium ludouicum quod ob inertiam nichil faciens appellatus est. Nulla ei re insignior habitus est: quod quod virginem monialem cuius amore deperibat ex calensi coenobio abductam uxorem accepit. Huius inertissimi regis etate normanni inducis quas cum carolo ad annos. xii. firmauerat contentis iterum franciam vexant. Que causa fuit plerisque sacerdotibus & uiris religiosi oratoria sua relinquendi & se alio traducendi. Qua persecucionem grauati franci carolum imperatorem ludouici germanici filium pro legatos orant regni curam assumat. Erat autem illis diebus hugo abbas appellatus qui valida manu collecta normanos adeo exterminauit: ut ex eorum multitudine vix vnus supertaret quod accepte cedens nuntium ad suos ferret. Ea strage affecti barbari ad tempus bello abstinerunt. At quia de hugone abbate metio incidit. Illud non est omittendum.

Francorum dissipatio

Ludouic⁹ ludouici filius moritur. Carolus eius frater rex.

Godefridus normanus perfidus.

Ludouic⁹ nihil faciens

Hugo abbas

tendum hunc hugonem atq; robertum parisiōrū comitē q & marchio dicebatur primos fuisse q relicta monachis & sanctimonialib' p̄dia puentusq; occupauerint ea sibi suisq; militib' attribuentes seq; abbates appellātes atq; ipartietes monachis put volebāt adhibito moderamie victus & vestimētōrū. Que violētia ad roberti regis tēpora perdurauit. Per id tps iners ille & nichil facies ludouic' relicto carolo filio (cui simplici cognomē inditū est) decessit. Scriptū inuenio hunc carolū simplicē ex ludouico balbo prognatū esse. post q̄ ludouicū & carolū balbi filios spurios sub tutela eudonis educatū fuisse & postea regnasse. Qui cū per etatē regendo regno nequaq; idoneus esset: cognito q; normāni nouos belli mot' pararet ad eudonē roberti andegauē. filiū hominē bonū & reb' gerēdis aptū mittit: cui & caroli simplici tutelā & regni administratiōez cū regia appellatiōe cōmittit. Hic a galtero senonū archiepiscopo cōsecrat' carolū simplicē pbe educavit francisq; modellissime presuit. Moriēs aut' pceres iureiurādo adactos admonet regnū sine p̄trouersia carolo simplici administrādū p̄mittāt cū esse regni legitimū heredē. Carolo simplice regno adepto normāni q; annos q̄draginta multis locis franciā incurauerant ampliore multitudie p̄tracta in neustriā irrūpūt. & p; sequanā rothomagum vsq; ad uerso flumine deferunt. Quibuscū franco rothomagorū antistes ciuū & urbis salutē desperans colloquēdi occasionē nactus ita egit: vt neq; incolis neq; ciuitati q̄ q̄ nocituri urbē normāni reciperēt. Quid enī puidus pastor faceret regis subidio destitūt'. Potiti urbe normāni vbi tutissimū sibi refugiū esset. Rollonē ex suis hominē strenuū q; cū nullā domū redeūdi spē p̄pter a se commissum flagitiū haberet ducem pficiūt. Hic imperandi apud suos potestate accepta animum in primis intēdit urbē parisiōrū perdere & inde christi eliminare pietatē. Ad hanc rē cōducere tria sibi latissima flumina sequanā ligerim & garonā maxie abitrabat. Igit' ingenti fabricata classe copias triphariā diuidit. Qui ligeri nauigant nauerē urbem expugnant & p̄otificē guymardū inter sacrificandū ad christi aram iugulant. Inde profecti andegauim incendunt mox turonū adoriunt: atq; ita per aquitanā p̄das agētes rollo nedoce in parisiōs p; sequanā delati in burgūdos p; ararim. id est lagonā nauigantes in aruerniā tandē incurant. Nec mora interpolita senones depopulati monasterium floriacē. oculis cōnoblitis diripiūt atq; igne cōsumunt. s; aduē t' rollonis nō ignari sacerdotes supra biduū diui bēdicti corp' aureliā apud sanctū anianū deposuerāt. Erat eius monasteriū ex cōnoblitarū cōi assensu defensor patronusq; elect' sigillofus comes. Hunc insequeti nocte qua monasteriū conflass grauerat diu' bēdict' p; quietē obiurgasse fecit quare monasterio p̄tra normānos opē nō tulisset. Quo viso expergesat' comes paruaq; illi p; tpe erat inermis manu coacta i normānos p̄da onustos irruēs assessore sibi vt sancte asseuerauit postea sigillofus diuo bēdicto p̄dā captiuosq; recepit. Inde ad mōasteriū cōmigrans cenobitarū cadauera q; hactenus humi strata cōperit humari iubet. Cum tā crudeliter debaccharent per frāciā normāni. Carolus simplex franconē rothomagorū p̄sules tam rollonē notum ad rollonē mittit q; trium mēsiū inducias firmet. Exactis induciis per stāpas mouens rollo carnotū petit atq; oppugnat herente in urbis obsidiōe normāno richardus burgundorum dux atq; ebalus pietauorum comes copiis ad carnotum p̄motis rollonē inuadunt. Qua re animatus carnot' n. antistes irruptiōe a ciuib' facta ipse tunicā interiorē virginis marie quā familiā frāci vocāt: estq; apud eos magna religione obseruata deportās normānos a tergo insilit. Fit per aduētū

Ludouic' nichil facies mo ritur.

Eudonandegauensis rex: francorū & caroli simplici tutor.

Franco rothomagenis archiepiscopus

Rollo

Miraculum.

Carnotum obsidetur

pontificis hostiū magna strages. Rollo vero fugiēs postq̄ suos ex fuga recepit: i. d. gnabundus iubet eos p̄ oēs regionē populationes facere & ea oīa in q̄cunq; irruis- sent perdere. Itaq; fera gēs nihil sibi obuiū integrū reliquerūt. Abducunt ī seuitutē & stuprū virgines matres cū libris gladiis occumbunt. Nulli tēplo ignē nō imiserūt flagrant p̄ agros atq; vrbes oīa. Clamoribus mortibusq; eter replebat. Tam diuis afflictionib⁹ vexatis francis regē pueniūt. Inertiā hoīs atq; pusillanimitatem accu- sant pdi ei⁹ negligētia puincia qui neq; hosti p̄ se neq; p̄ ductores belli occurrat.

His q̄stibus excitat⁹ rex frāconē rothomagensē itē ū ad tollonē pficiū imper- rat qui eum ad xpianā cōionē hortet. Quā si fide integra recipiat eē carolo filiam gillā quā illi cum oī neustria nuptui det. His mādatis p̄ franconē cognitis Rollo a ferocia tēperat seq; (psilio cū suis habito) cum carolo colloquiū designato quo vo- let diē habiturū spōdet. Ad hec triū mētiū inducie firmanē. Apud flumen epte qd̄ est neustrie ad orientē limes fit cōuentio vnā f. u. minis ripā carol⁹ alterā rollo infe- dit. Intercedentib⁹ legatis res acta est. Rollo gillā caroli filiā vxorē recipit & in do- tem neustriā epta fluento ad britones terminat claudiq; gallico oceano abiecta quoq; est britonū prouincia que diu sub normānorū ditione militauit. Rebus vt maxime carolus cupiebat ordinariis rollo rothomagum p̄fect⁹ initiat. sacris & laua- cro christiano. Appellatusq; ē robert⁹ a roberto p̄ctauorū comite q̄ recepte a rol- lone fidi testis assistebat Neustriā adept⁹ rollo cā noi māniā appellauit q̄ eā ho- mines a septētrione p̄fecti occupassent. North eniz danorū ligua septētrionē mā- vero hoīem signat. Inde vocabulo cōposito normāni id ē septētrionales & nor- mannia ad hūc vsq; diē vocitat. Eius tā barbare & ferocis gentis dū originē quero eā ex gothorū feritate ortā accepi Quos nōnulli magog iaphel filiū parētē habuisse audacissime tradunt gothorū profapiā ad noe vsq; referētes Quib⁹ ego nequaq; as- sentior. Quippe q̄ a nobis tā remota antiquitas nulla p̄sertim scriptoris auctori- te nitēs fabule simili videri possit. Daci autē gothorū soboles lōgo tēpore hunc mo- rem seruarūt vt ex multis liberis vnū tm̄ apd̄ se heredē pater haberet ceteris post le- gitimam etatē domo emissis Qua lege vsus lothrocus cū aliquot a se filios dimitte- ret biergostā haltingo cuidā nobili daco cōmendar adiuncta plurimorū iuuenuz manu Qui tranquillo mari nauigantes in picardos inde in viromādos penetraue- runt vbi diuī quintinū monasteriū incendētes mox nouiomum capiunt omnione episcopo cū clero interempto Nec geti gemeticū p̄ sequanā p̄uecti monasteriū nō gētorū monachorū diruerūt qd̄ annos. xxx. postea sine habitatore mansit. Que ra- bies in multas puincias pfusa ad tolonē vsq; de quo pxime dictū est grassari non destitit Ab his quidē daxis normānū seuitia appellatioq; p̄cessit. Pacatis normā- nis regni p̄ceres a carolo desiscūt. Sed preliis aliquot postq̄ digladiatū ē recōsiliati sunt aduersus robertū eudonis fratē cuius supra a me mentio facta est. Hic rober- t⁹ aqtanie dux p̄ de fratris regno portionē nō accepisset aliquot sibi viciniōres vr- bes capit cōstitutis ī eis p̄ntificib⁹ a qbus tandē regis appellationē obtinuit. Quo titulo elatior fact⁹ copias ī carolū suessione agētē ducit Cōmissio ibi plio robert⁹ oc- cidit Redētū victori carolo hebert⁹ r viromādorū comes gratulādi specie occurrit Regē orat peronē ad se diuertat atq; in arce diuersetur Perfido hoī cui⁹ sororē ro- bertus vxorē habuerat rex p̄ simplicitatē credul⁹ peronē petit Moxq; arceꝝ ingres- sus in vincula ab heberto conicit. Que res grauissimorum per franciā icōmodo- rū causā iuexit. Itū est tm̄ aduersus fortūe iūgtatē atq; vt ī morbis sol. t. vt capitū in

Clades nor- mānis in fran- cos.

Caroli & rola- lonis cōuetio

Rollo bapti- satus. Quare & vti- de normānia dicta. Origo normā norum

Proceres a ca- rolo simplice deficiunt. Robertus eu- donis fili⁹ oc- ciditur Hebert⁹ viro- mādorū co- mes regē pe- rōe icarcerat.

Rex Carolus simplex.

Cōsiliū de cō
situēdo rege
Ludouiscū
matre elgina
iā glā fugit

primus adhibeatur medela:franci quasi regē nō haberēt de rege p̄ficiēdo p̄sultant
Erat ex liberis richardi burgūdorū ducis sup̄stes radulphus caroli nepos. Hūc
(tameſi carol⁹ ex elgina regis anglorū filia prolē suscepisset) in regē assumi carol⁹
pmittit q̄ sueſſiōe regio dyademate recepto regnū administrare cepit. Ludouic⁹ autē
caroli simplici filius:patris atq̄ amicorū ope destitutus: enauigato mari ad anglos
cū elgina matre se cōtulit vbi elſtannus ei⁹ auunculus regnabat Radulphi tpe ap̄
carrolas pugnatū est cōtra sarracenos qui burgūdiā iuaſerāt vbi ex francis complu
res interierūt. Radulph⁹ postq̄ annos dudecim regnando expleſſet moriē. xviii. ka
len. iunij. Et apud senones in eade sancte columbe inhumatus. Blondus & platina
italici ſcriptore tradunt post ludouicū balbum. Berēgariū ex lōgobardis ortū fo
ro iulitū tenuiſſe/imperatorēq̄ a romanis creatū eſſe cū eandē dignitatē arnulph⁹
a francis accepisset post ānos centū q̄ carol⁹ magn⁹ coeperat impare Arnulpho pe
diculari morbo defuncto platina addit ludouicū in arnulphi locū ſuſſectū In quez
berēgari⁹ apud veronā ducēs eū capit & oculis priuat. Ad modū ablatū a longo
bardis imperiū. Berēgari⁹ a regibus lōgobardis ortus vindicauit. Tā fluxe ſunt res
humane vt earum gubernationem nunc hic nunc ille recipiat vel perdat.

Ludouicus ex
āgliareuocat

Prodigium.

Fames

Ludouicus ad
guillermū nor
mānie ducem

Nota regis in
hebertū comi
tē cōmētum.

B Adulpho defuncto & carolo simplice apud heronem vbi ab heberto in cur
ſtodia habebatur: mortuo francorū p̄ceres & ante omnes hugo magnus at
q̄ guillermus senonū primas ad elginā ludouicumq̄ in angliam legatos mittunt:
qui dicerent temp⁹ adueniſſe cum ipi tuto in franciā reuerti poſſent eis ſe ſubſidio
affore & obſequiū vna cū aliis cōplurib⁹ regni primorib⁹ p̄ſtituros. Ea re in āgli
am plata elgina cū filio ludouico in franciā venire feſtinat. Cui obuii p̄ceres Ludo
uicū lauduni regē cōſalutāt: adiutore maxime guillermo rollonis filio qui ducatus
normānie gerebat. Secundo anno regni ei⁹ pdigiū viſum ē hoīm in etherē flae
grātū & diris cāſionib⁹ nocte tota aliquid futuri incommodi vaticinantū qd̄ post
ea cōrigit Nā tertio ab ipō pdigio anno p̄ceres franci a ludouico deficiunt qua in
ſup̄ rēpeſtate tāra fuit per franciā ānone caritas vt frumētī mēſura cui ſeſtari⁹ no
mē ē quattuor & viginti libris veniret. Sedētib⁹ a rege frācis ludouic⁹ hericum ger
maniē regē per legatos petit. liceat cōuētū alicubi idicere vbi mutuū habere colloq̄
um poſſint. Cupere ſe beniuolentiā ei⁹ atq̄ amicitia p̄mereri Henric⁹ auditis nūcis
reſpondet regis petita cōmode facere non poſſe niſi guillermi normānorū ducis
ſententiā de hac re cognoſceret. Ea re cognita ludouic⁹ guillermū adit memorat q
ſit regni ſtatus qd̄ in ſe moliantur p̄ceres illū vnū eſſe cui⁹ p̄ſiliis res bñ geri poſſit
Accepit guillermus regē vt dñm opēq̄ ſuā pollicit⁹ tregū equitē auratū ad hēricū
ex ludouici aſſenſu mittit. Ad molaz fluuiū cōuenturos reges placuit ibi guillermi
opera amicitia reges firmāt: Qd̄ postq̄ reſciuire p̄ceres frāci ludouici potētiā ve
niri in regis gratiā ſe vt meli⁹ poſſunt inſinuat. Mox lauduni puenientib⁹ ex edī
cto regis p̄ceribus hebertus quoq̄ viromādēſis affuit. Aduerſum quē paterne i
iurie recordat⁹ ludouicus huiusmodi p̄mētū para delecto ad fabulā hoīe ydoneo
Huic mādāt veſtē ad āglia icole formā induere ſeq̄ velut ex anglia ad ſe miſſum
petere i cōſiliū admitti. habere litteras q̄s regi reddat: Lras autē quales rex ip̄e ſcrip
ſerat hoī dat. Sedētī i cōditiōe regi: venit cursor vt iſtruēt⁹ erat lras p̄fert. Eas dū ſcri
ba regi demiſſe recitat rex ſubriliſit. Proceres rati aliqd̄ ridiculi regez accepisse rogāt
cur niſiſſet. Nūc inqt maxime noui anglos deſ: pere: Namq̄ hermanus āglie rex me
us propinquus fuiſſe ap̄d̄ eos ſcribit agricolā hominē q̄ herū ad p̄uuiū cū inuītaſ

set necare ausus sit. Eius tã insignis facinoris autorẽ quo supplicio afficiat sententiã vestrã inquirat. Igitur vt regi gratũ faciam: dicite pceres quo mortis genere sceleratissim⁹ agricola puniẽd⁹ eẽ videat. Theobald⁹ blesensis hõ iprimis prudẽs rogatus sententiã dicere: hic inquit homicida tamen si vario cruciatu dign⁹ est tñ quaten⁹ ad supplicii modum attinet nulla mihi detestabilior mors visa est: q̃ a furca hoĩem pendere cui iugulũ laqueo liẽtor pfringat. In hãc sententiã cũctis q̃ aderãt venientibus cũ ipse itẽ hebertus viro mãdẽlis sequeret pdeũt ex occulto satellites q̃ hebertum vt a rege p̃docti fuerãt cõprehẽdũt. Nec cunctant incollẽ nõ pcul a lauduno pducere: vbi in furca hebertũ suspendũt prius tñ q̃ iugulũ liẽtor arẽtaret: rex i eum cõuersus. Tu inqt heberte ille pfidus agricola es q̃ dñm meũ & p̃rem carolũ tuũ pfecto regẽ perone i vinculis necasti. Nũc ergo p tuis meritis meritũ supplicium accipito Collis vbi extrema passus est hebertus nõs heberti appellat⁹ est. Interi dum hec gerunt cũ guillelmus normãnorũ dux herloyno picardo nobili faueret aduersus arnulphũ frandresium principẽ a quo herloyn⁹ fuerat monasteriolo castro vis & armis spoliat⁹: idq̃ ei restitutũ eẽ cũ egre ferret arnulph⁹ simulata beniuolentia colloquẽdi locũq̃ a guillermo apud pinquiniacũ ipetrat. Qui prima puentione assentationibus & blanditiis apud guillelmum pfidus pditor agit. Nec multo negotio benignũ ducẽ p specie caritatis fallit. Itaq̃ re insula quadaz somme fluminis nõ pcul a pingniaco (vt videbat) composita ascensa nauicula discedẽte ab arnulpho guillelmũ satellites flandrie reuocãt quasi aliquid ab arnulpho omisum esset qd̃ ad beniuolẽtiã pertineret. Appulsus ripe ducẽ cũ alterũ ex naui pedẽ prulissz alio cui turco cognomẽ fuit trucidat. Serui aut̃ ducis q̃ ad alterã ripã reuersurũ mox dñm p̃stolabant flumine impediti opẽ dño ferre minime potuerũt. Occisi cadauer (fugiere cũ suis satellitibus arnulpho) rothomagũ religio se delatũ tumulo manifestissimo. xviii. kalẽ. ianuarii honorauerũt. Ab hoc guillermo gemeticũ coenobiũ qd̃ a dacis dirutũ supra annotauit: instauratũ est: vbivita quoq̃ monasticaz p̃fiteri statuerat: nã inter archana ei⁹ inuẽte sunt religiose vestes q̃ argumẽto fuerũt eõcepte a se vite regularis. Huius guillelmi mors occasio fuit ludouico audẽdi pessimi facinoris: quã obrem ipse quoq̃ multas sibi turbationes excirauit. Nã de guillelmi interitu nũcio accepto rothomagũ ire festinat: simulãs amici p̃ncipis necẽ velle vltisici aĩo reuera aliud agitãs. Superat em̃ guillelmo fili⁹ richard⁹ infans: cuius tutelã pariter & terre normãnie administrationẽ rodulph⁹ bernardusq̃ gerebãt. A qb⁹ vt dignum erat recept⁹ ludouic⁹ terre specie atq̃ serenitate illect⁹ spes capit ei⁹ potiende. Petit richardũ infantẽ ad se deferri: tanq̃ apud se educandũ. Qua re ad ciues perlata pietat̃ popul⁹ regẽ nõ aliã ob rez infantẽ abducere velle: nisi vt normãniã sibi vsurparet. Tumultuas igĩt populus & in regẽ seditionẽ agitãt. Cui piculo bernard⁹ datus occurẽs: ludouico cõsiliũ dat infantẽ in vlnis ãplexũ tumultuãti populo ostẽtat. Paret p̃sultori ludouicus. Simulq̃ iureiurando plebi asseuerat: nichil sede normãniã p̃ter ius superioris dñii vẽdicare terrã oẽm richardi esse. cupere infantẽz bonis disciplinis erudiri: bonisq̃ morib⁹ si pmittant educari. Sedata plebe rex infantẽz in franciã traduxit accepte a normannis iniurie memor. Cognito q̃ richardi curam recepiisset ludouicus veritus arnulphus flandrensium ne in se vnũ p̃pter guillelmi necẽ curreret: quadraginta auri mercas regi dono mittit. nec cunctat ad regẽ aduentare seq̃ quoq̃ mō posset de ducis iterẽptiõẽ reddere purgatũ atq̃ i regis potestatem traducere nescis auctores. Et hec quidam palam elocutus arnulphus ad regis aus

Hebert⁹ viro mãdie comes suspenditur,

Guillelmus normannorũ dux p̃ p̃ditio nõ occiditur

Ingrat⁹ ludouicus. Richard⁹ dux Guillelmi filius.

Tumultus rothomagensis populi contra ludouicum,

Arnulph⁹ flandrie comes nõ quissimus.

Rex Ludouic⁹ Caroli simplicis filius.

res aliud infusurrat recordari scz decere regē ignominiarū quas olim & in se atq; in
 p̄rem normāni & dixissent & fecissent. Talia suadēti rex credidit purgatūq; arnul-
 phū dimisit. Inde cepit rex aduersus ifatē richardū frequēter stomachari atq; indi-
 gnari ita vt redeūti a venatiōe richardo rex tanq̄ aliquo eius delicto indignat⁹ euz
 spurū vocaret cominat⁹ nisi mores emēdaret se illi poplites male mulctaturū & cū
 etis honoribus priuaturū Ad hec richardū diligēter asseruari trucidā me imperat.
 Erat richardo iudi magister & p̄ceptor Osmūd⁹ q regis aduersus r ich ardū indi-
 gnationē secū reputās yuoni cuidā spectato sibi rē cōicat. Ambo richa rdū pueniēs
 res hortāf egrotare grauitē se simulet Quā tēgnā caur⁹ puer haud pueriliter i pleuit
 Aegrotātē cū serui negligēt⁹ obseruariēt alius atq; aliis seorsum in reb⁹ suis occupa-
 tis: Osmundus palustrum herbarum fasce richardum inuolutum dum conuiuio
 rex indulget vrbe laugduno exportat. Inde equo euectū conciliaci p̄fecto commit-
 tit. Moxq; ad bernarduz siluanecti comitē p̄ueniēs rei geste ordinem narrat Ber-
 nardus richardo timēs hugonē magnū parisiōrū comitē in auxiliū vocat. Qui sta-
 ti copias q̄s potuit ex tpe coactas ducēs richardū ex cōscia siluanectū trāffert. Com-
 perto q̄ sublati sibi richardus esset ludouicus hugoni magno parisiōrum comiti
 mādat richardū restituat. At comes tanq̄ negociū ignarus in bernardū culpā reicit
 Atq; ita illusus rex arnulphū flādrensez accersit Qui aduentiens p̄siliū regi dat ma-
 gnīs hugonē pollicitatiōib⁹ alliciēdū esse q̄ ambitiosus & magni potētat⁹ appetēs
 esset Secūdū arnulphi p̄siliū ludouic⁹ ad crucē cōpendii hugonē ad se vēire iubet.
 Hugoni corā p̄situto postq̄ multa rex memorasset vrbes illi in normānia daturū
 se pollicet: Quib⁹ p̄missis deuict⁹ hugo acceptis a rege copiis baiocas neustrie vrbe
 aggredit. Rex caletos inuadit Quorū exercituz irruptione attonit⁹ bernard⁹ danus
 ex p̄silio bernardi siluanectēsis ad ludouicū r̄tios l. gar: atq; his impat nūciare regi
 frustra in sibi beniuolā gentē arma mouere. Rothomagū & reliquā normanniā ei⁹
 esse: modo eorū obsequiis vt i velit quorū ope aduersus hostes olim forte adiuuet.
 His mādati hilarior factus rex nihil dubitās suos in hiber vltra bello agere: atq; ita
 rothomagū ingredit. Apud quē recubentē sic locutiū eē bernardū danū tradit. hoc
 inquit die sereniss. me rex plurimo nos honore affecisti. Fuim⁹ haecenus duci obno-
 xii: nunc regie paremus maiestati. Habeat sibi richardū bernard⁹: satis nobis bene a
 fortuna factū arbitramur si tue celsitud: ni normāna gens subiaceat. Illud vnū mirāf
 gens tua: hugonē tibi sine ambiguitate hostē viginti hoīz milib⁹ armasse te. quez se-
 penumero i peratis tuis renitentē fuisse nō ignoras. Consule iḡ ē normannus tuis &
 eos regia liberalitate asserua. Motus hac oīōne ludouic⁹ hugonez armis abstinere
 iubet. Rebus apud normānos foeliciter vt arb trabatur gestis. laudunum rex p̄-
 fectus est. Per cuius absentiam bernardus danus metuens ne hugo maiore manu
 instructus normannam repereret: aygrotoz dacie regē qui adhuc cereburgi agebat
 admonet: nul. tē ex constātiēsi agro collectū ad se mittat: ipse aduerso sequane flumi-
 ne classe ad nauiget: oīa qua iter facturus erat vastans. eo pacto futurū esse vt ludo-
 uicus in colloquiū cū eo p̄diret: Aygroto vt a bernardo admonitus fuerat faciente
 bernardus de aduentu aygroti ludouicū certuz facit. Rex ergo exercitu pro tempo-
 ris angustia cōgregato. rothomagū ventens: aygroto ad vadū cui nomen erat her-
 liciano cōicat. In eo loco dū multa de guillermi nece reges inuicē fabulant: danus q̄
 dam herloynū comitē cuius gratia guillermus occubuerat conspicatus: lancea con-
 fodit atq; interimit. Cuius rei indignitate commoti franci armis decerrant committit

Richard⁹ opa
 sui p̄ceptoris
 lauduno clā
 educitur.

Cōsiliū ar-
 nulphi comi-
 tis flandrie.

Bernard⁹ da-
 nus prudens.

Rex danorū
 aygrotoz.

fiturq; vtrinq; atrox pugna. ita vt fulis cō pluribus francis: rex fuga sibi salutē para-
uerit. pnicissimo equo vectus. Fugientē tñ miles quidā danus dephēdit. Apud quē
cū dies aliquot delituisse: iubere tandē bernardo dano rothomagū captiu⁹ deduci
tur. Rege in custodia habito: engeberga de viro curā grēs ad othonē germaniē re-
gem cui⁹ erat filia festinās opem aduertus normānos erflagitat. Petētū hui⁹ pater re-
spondit. Hęc ludouico incōmoda cōtingere q guillermo duci & pbatilimo viro
neq; fidē neq; iusiurandū seruasset. Atq; ita spe destituta engeberga ad hugonē ma-
gnū se cōuertit. Illū p oēm debitā regi fidē atq; obseruantiam orās: liberare iustū re-
gē studeat. Regi⁹ p̄cibus adductus Hugo: a Bernardo siluaneētī comite imperat
ad normānos se conferat si forte de rebus cōib⁹ cōuētū habere vīq; velint. Cōcilio
apud sanctū cletū coacto de liberādo rege post q̄ hinc atq; hinc locuti sunt: vos in-
quit hugo o normāni regē nostrū restituētes accipite vobis obsidē filiū lotharium:
donec altero inditō cōuētū de cōcordia paceq; ad plenū transigamus. Itaq; lotha-
rium cū duobus ep̄is hildrico beluacēsi & guidone siluaneētī accipiētes normāni
regē custodia liberāt. Qui paulopost tpe validissima manu instruit richardū a ber-
nardo receptū sibi abducit. Ludouic⁹ laudunū p̄ficiat. Inde vbi secūdi cōuentus
t̄ps aduenit pueniētib⁹ ad eptā flumē francis normānisq; pacis fœdus iētū ē. hugo
aut magnus ille comes sibi p̄spiciēs: & quāto richard⁹ p̄ dies melior auctiorq; ellet:
auctore bernardo siluaneētī filiā ēmam richardo desponsat. Quo fœdere suspica-
tus ludouicus facile fore vt a duob⁹ maximis principib⁹ deprimi possit: accersitum
arnulphū flandriē comitē ad othonē tertiu rhenanū: hoc est germaniē regē mittit:
q̄ est in belli societate alliat: accepturū p̄mī loco lotharingiā oēs si ei⁹ opa normā-
nia potiri possit. Hac p̄posita mercede: otho bellū aduersus normānos se sociū lu-
douico adiūgit: cōtra d̄s in vnū copiis: rothomagū infesto agmie reges petūt vbi
vastatis p̄ circuitū vrbis vicinis agris viciq; incēsis: ciuitatē op̄ugnare constituit.
Igit̄ p̄missō q̄ occultissime otho p̄t nepote q̄ secū militabat: terredorū cuiū cā: cū
ad portā qua p̄s supra sequanā est cōcessisset: aptis repēte portis ciues eruptionē
faciūt. cōmittit ad ip̄m pontē pugna: vbi cō pluribus fulis othonis nepos occubuit
Venere p̄terea reges. Sed p̄peta vrbis munitione: otho vbi nepotē rēsum cē co-
gnouit: oīa in arnulphū retorquēs: cogitat si quo mō arnulphū ad man⁹ hostiū de-
ducere possit. Qua re ai aduersa arnulphus receptis sarcinis se e castris in flandriā p̄-
ripuit. Nec morant̄ idē facere reges: atq; cōp̄s desistētes exercitū reducūt: quos in-
secuti normāni plurimos in fuga interemerūt. Ludouic⁹ aut eodē anno quo hęc ge-
sta sunt decessit. Atq; in diuī remigii tēplo regio sepulchro ip̄osit⁹. It̄ āno xp̄ianē ia-
lutis nōgentēsimō quinquagesimo quinto. Hic nullo fere quo regnavit tēporis mo-
mento prospera fortuna vltus est. Per id t̄ps gemeticū cōnobiū quod a danis diru-
tū ānos. xxx. desertū fuerat a balduino & gundoīno monachis instaurari coepit hi
enim ex aspera vico cameracē. agri prodierunt.

BEliequit ex engeberga othonis sorore liberos duos lotharium atq; carolū. Ca-
rolus imbecilli & demisso animo vitā priuatā egit bruxellā brabantie prima-
riū oppidū incolens vbi apud. s. gāgericū sepultus est. Lothariū proceres in regē as-
sumplerūt. Huic fuit aduersus richardū normānorū ducem: auctore theobaldo car-
notensiū: diuturna p̄tētio. Qui theobaldus p̄ engebergā primo tētauit richardo in-
sidias ponere. Deinde nō procedētib⁹ cōp̄s lothariū in ducem exasperat: identē-
dem crebro repetens richardū ea potentia valere: vt rege non longe inferior esse vi-

Ludouicus ea
p̄itur.
Engeberga
ludouici vxor

Consilium de
ludouico libe-
rando

Otho Impera-
tor & ludouic-
us rex rotho-
magū uadit.

Arnulphus fu-
git.

Contētio ad-
uersus richar-
dū normāniē
ducem

Rex Lotharius.

deatur. tñ lotharium apud francos posse: q̄ illi a richardo permissum foret. queren-
dam idcirco equissimã occasionem esse qua hois magnitudinẽ lotharius pessundet.
Audiuit rex equo aĩo loquentẽ. quippe cui doleret tã magno potẽtatu hoĩem esse
scz sibi obnoxĩũ q̄ pro suo arbitrio impata vel faciat vel recuset. Igit̄ richardo man-
dat: meminerit neustriã francorũ ditiõis eẽ. cuius gratia in verba regis iurare & ei fi-
dem dare debeat. Veniat ergo suo satis officio veteri more factur⁹. Ad regis mãda-
ta se veturũ richardus rĩdet. Quo rĩso lothari⁹ ratus p̄fectũ iri posse q̄ in richardũ
aĩo agitabat: balduinũ flandrẽsz: goffredũq; andegauũ: & theobaldũ comitem ac-
cerlit. His trib⁹ & magno militũ numero comitatus ad helnam flumẽ quo richar-
dus accedere statuisset venit. At richardus cũ in aduersa fluminis ripa in conspectũ
lothariũ cõsedisset: fraudis hũanę recordatus: exploratores claz a se dimittit q̄ lotha-
riũ eiusq; gẽtis cõditionẽ & statũ sibi referant. Redẽtes q̄ missi erãt: dicũt oĩa apud
francos ad bellum instrũta esse. putare se illũ armorũ apparatũ in ducem conspira-
re. Ea re cõperta dux assistere sibi quosq; ex suis fortissimos iubet. quorũ ope nixus
flumen traicere francos p̄hibet. at potentię regis cõsciũs: rothomagũ p̄tenus con-
tendit. Atq; ita suo instituto frustrat⁹ rex summa indignatione percitus est. Nec p̄-
pterea moratus alterũ ex frãcis burgũdisq; exercitũ cogit. Adq; ebroicã normãnię
ciuitatẽ p̄greditur quã (p̄dẽte gilberto fabro ferrario) recepit. Receptã theobaldo
carnotensĩ p̄mittit p̄sidiũ imposito. Inde in castellum quod hermeuillũ incolę
vocãt mouẽs theobaldus cũ illic diutius heret: dux sequana transmissõ: cũ nõ cõtẽ-
nẽda manu hostem repente adoritur. Cęsi sunt in ea pugna ex theobaldi militibus
sexcenti sexaginta. Theobaldo se carnotũ recipiendi vix spaciũ fuit. Rebus pro-
spere gestis richardus metuens ne magnis a lothario incõmodis afficeretur: ad erar-
dum danorũ regem legatos ire iubet. qui regẽ orent suppetias normãnis ferre: q̄ ex
sua gente prognati essent. Gratus fuit erardo legatorum aduentus: scq; cũ copiis p̄-
pe diem affuturum respondit. Nec richardum fefellit. Instrũta enim classe ad ostia
sequanę adnauigans militẽ incontinentem egressum in carnutes aduersus theobal-
dum ducit: cuncta obuĩa nõ aliter q̄ irruens superne grando quatit proteritq; nec
minus ea quę lothariũ erant quocunq; irrupit vastat atq; populatur: trãl ferens ad
normannos vili precio quas auferebat p̄edas. Inter has calamitates pontifices
franci laudunũ ad lotharium proficiscuntur occurrũri tot incommodis quibus ab-
siciẽbãtur. Ex lothariũ sententiã carnotensĩ. antistes ducem cõueniens: ex richardo pe-
tit: q̄ obrem ipse qui christicola esset tam diris calamitatibus per gẽtem christum ne-
scientem francos persequeretur. Qui cognito hęc mala a richardo procurari q̄ lo-
thariũ iniquitatem atq; in se maliuolentiam maxime suspectam haberet: simulq; the-
obaldi q̄ ebroicã lothariũ dono occupabat incursions rapinasq; vlcisci conaret:
antistes firmatis cum normãnis induciis ad lotharium reuertitur. Legatione ad
regem perlata: priusq; cum richardo lotharius quicq; pacti iniret: iniuriarũ satisfactio-
nem richardo exhibens ebroicã duci reconciliatus dimittit. Succedẽte die cum ad
cõuentũ normãnorũ eundũ erat: Richardus in castris danorũ apud gondelfossã
apparare diuerforia ad excipiendum lotharium iubet. Ibi habito conuentu lotha-
rius apud richardũ se excusatum faciens: cõmissorum a se obliuisci ducem petit: spe-
raret in reliquũ tẽp⁹ regem sibi amicũ fore: & ad res suas adiutorem. Regis seu ve-
ra seu simulata mansuetudine perspecta: Richardus offensã remittit: atq; ad hunc
modũ pace vtrinq; firmata discessum est. Ab hoc richardo fiscanũ cœnobĩũ diuinę

Ebroicã rex
cepit.

Theobaldus
carnotẽsis co-
mes vincitur.
Erardus ad-
norũ ex.

Reconciliãtur
Lotharius &
richardus.

trinitati dicatū est. idēq; in suburbano rothomagi audoeni tēplū & i mōte tūba sã
cti michaelis monasterium multis cenobitis cumulatum. Absumpsit autem illum
mors anno salutis nongentesimo nonagesimosexto & apud fiscanū sepultus est.

At inquiete animo lotharius regnum austrasie quod ludouici patris eius fuerat
repetere ob othone cōstituit. Ad eamq; rem cōgregato exercitu aq; granū maiore
q̄ credi potest celeritate ingredif. Prudenti vna cū vxore othoni cū de francorū
iopinata irruptione nunciū affertur mirū i modū attonit⁹ raptis q̄ potuit fuga elã
psus est. Preda ex regis palatio ditissimōq; oppido atq; ex oī puincia correpta cō
tentus lotharius retro in franciã cessit. Quē nō longo iterposito tempore magnis
copiis infecutus otho castra e cōspectu lutecie parisiōrū ponit. Sz eruptione a ciuit̃
bus facta & othonis nepote cū aliis cōplurib⁹ fusis occisitq; ciuitatis suburbia otho
incēdit. Nec moraf lothari⁹ hostē ad ysarã vsq; cū hugone magno & hērico duce
burgūdie p̄ suessionē sū agrū p̄ seq; vbi tā multis occisorū cadaueribus alueus opple
tus est vt a consueto fluxu ysara impeditus in agros sese effunderet Nichilo tamen
segni⁹ fugientem othonē frācus p̄secutus est: At pacatis demū regibus austrasiam
cuius causa bellum gerebatur othoni lotharius reclamantibus regni francorū m̄ris
p̄cerib⁹ dedit. repugnāte etiã hugone abbate q̄ occasione inde suscepta regnū as
fectauit atq; vsurpauit. Nec diu deinceps lothari⁹ sup̄fuit. Nã apud remos morif
& in diu remigii coenobio tumulto illatus est anno nōgētesimo octogēsimosexto.

At quia de austrasie regno pluribus locis fecim⁹ mentionē: instituto n̄ro cōgruit
qui fuerint olim eius regni limites patentius apire testimoniū ex brabātie annalib⁹
capiētes. Duas austrasie primarias sedes aliquando fuisse p̄ tēporū iterualla cōpe
rio. mettim & aquisgranū Hanc sigiberto filio rex dagobertus integram viuens at
tribuit ab extrema scilicet burgundia ad alpes orientem versus & ad mare frisonū
inter rheni & scaldis fluenta p̄tingentē. Cōprehendebat traiectū Agrippinam colo
niam. Treuerim. Magonciã. Brabantiã. Geldriã. Cliuiam cum holandã atq; zelan
diã hanoniã item atq; hasbauã Leodium Lemburgū Alsaciam. Comit̃ palatini q̄
citra regnū sunt loca. Siluã arduennã Barrū quod inducalem post inde p̄uctum
est dignitatem. Cum ea portione quæ lotharingia hodieq; appellatur q̄ ad mosaz
flumē inchoat multis oppidulis & vicis frequens Hanc galię belgice late extensam
regionē prisici orientalem franciã alteram cui carolus caluus impabat quia ad occi
duum solem p̄currit occidentalē dixerunt. Et austrasia quidem hiscē finib⁹ p̄cepta
in partem lothariū vt supra a nobis relatum est postea veniens lotharingie nomē
adepta ad othonem vsq; quem tertium diximus permansit. Lotharius propterea
othonis sororius tornacum & alia quędam per galliam belgicã oppida in perpe
tuam hereditatem accepit. Recepta igitur austrasia otho lotharingiam ducatus ap
pellatione sublimauit. Cuius magna pars brabantia extabat. Dictaq; est lotharin
gia inferior. At quia othoni lotharius suspectus erat vt caroli fratris lothariū amici
tiam demereri possēt cū terre tractum qui lotharingia nūc vocatur illi dono dat ra
tus Carolum beneficii recordatione fratrem in fide & beuiuolentia ne nouos bel
li motus excitaret retenturum: Succedentes inde imperatores inferiorem lotharin
giam partim coloniensī: partim leo diensi ecclesie donauerunt. Nonnulla vero ad
leodios pontifices emptione peruenere. Bruxellas autem atq; Louanium cum Ni
uella gerberga othonis soror obtinuit. cum ant vuerpia/qui marchionat⁹ sacri im
perii appellatur. In quæ loca gofridus barbatus gerbergę aliquo p̄ximitatis gradu

Lotharius o
thonē iuadit.

Occasio hu
goni capeto:
regnum affe
ctadi.

Austrasie
gni limites,

Rex Ludouic⁹ & Carol⁹ Hugo capetus. Rex robertus.

attinens postea successit. Ad hunc modum mutilata austrasia cum nomen tum regni dignitatem amisit. Adeo nichil est quod integrum perseveret. Principum enim donatione in alteri⁹ possessionē multa traducunt. Desideriū quoq; regū perdūtur ignauia vel tyrānide (sicut sequēs factū ostēdit) vsurpantur.

Lothario successit filius adolescēs ludouicus. Quę autem gesta ab eo sunt silentio ab hystoricis pretereuntur: vel quia propter breuitatē regnādi nulla vel quia indigna memoratu ipsi iudicauerunt. Apud cōpendiū sepultus nominis tantum appellationem sui posterioris reliquit

Carolus deinceps lotharii frater regni gubernacula ex lotharingia cuius ducatum gerebat tanq̄ legitimus heres recipere tentauit: sed lauduni cum vxore a gentem hugo qui capetus appellatus est ope atq; proditione anselini vrbis antistitis recepta vrbe carolum intercipit atq; aureliam in custodiam mittit anno salutis nongentesimo nonagesimo. Quo fere tempore angli grauissimum danis tributum quorannis soluere data fide promiserunt: is census fuit decem millium librarum auri anglicani. Interea caroli vxor duos enixa liberos ludouicum atq; carolum spē adipiscendi regni frustra accepit. Nam hugo ille capetus animi magnitudine & rebus potēs: cū eius conat⁹ nemo reprimeret: vi atq; armis regni se dyademate insigniri obtinuit: iactans ad eam rem se a sanctis vualerico & richerio per quietem fuisse ad monitum propterea q̄ eorum corpora dum de sepulchro transferabantur plurimo cultu honorasset. Addebat ad miraculum legitimam generis successionem. Ab odone enim andegauo/ quem franca nobilitas propter caroli simplicis ignauam regno suffecerat/ originem ducere gloriabatur/ eumq; patrum appellabat. Et odonis frater robertus hugonem magnum parisiōrum comitem cum genuisset fuisse atq; vt paulo supra scripti a carolo simplice ob regnum affectatum occisus ipse hugo magnus huc regni vsurpatorum capetum ex aygunde primi othonis imperatoris sorore tulit. Qui ideo capetus appellatus est quia caputia per ludum alius auferbat. Vnus tm̄ flandrensis comes arnulphus hugonis temeritati aduersari tentauit. Hinc excitato bello hugo toto arthesio comitatu arnulphum multauit. Quem postea intercessore richardo normannorū duce ab hugone recepit. Arnulphum præterea lotharii fratrem nothum remorum pontificem synodo episcoporum habitata ab vrbe deiectum in vinculis coniecit & remis gelbertum philosophum posuit antistitem. Romani tamen pontificis iohannis edicto arnulphus per signinum se nonum prefulem (reuocato gelberto) restitutus est. Hunc gelbertum magie sciētē scriptores fuisse tradunt: eamq; artem yspalis didicisse quous gallus esset & floriaci monachus effectus. Othoni propterea gratus cum esset: rauennatam ecclesiaz administrasse & tandem iohanne. xvii. mortem obeunte pontificatum romanum fuisse adeptum. Nec fuit hugoni vita diuturnior: sed ad reges fracos apud diui dyonisiū edem est appositus anno christiane natiuitatis nōgētesimo. xcviij. relicto successore roberto quem ex filia eduardi anglie regis susceperat.

Hunc secutus est filius robertus bonis moribus spectatissimus rex nec minus optimis discipulis eruditus. Cuius hactenus extant in ecclesiasticis sacris præclara scripta: quę responsoria clerus appellat. Quorum hæc præcipua habentur O iuda & hierusalem: quod pridie natalis dominici cantari a clero consuevit. illud præterea de sanctorum martyrum triumpho. O constantia martyrum: item & illud Cornelius centurio: quod a diui apostoli Petri aram scriptum cum romę

Gelbert⁹ philosophus.

Responsoria roberti regis.

esset pridie festiuitatis apostoli obtulit. Nec omittendam reor illam quam sequentem gallica ecclesia vocat Sancti spiritus assit nobis gratia. q̄ maximam alicuius theologi opus estimari possit. Principio regni eius Eudo carentensiu comes Castellu mel dundenle qd̄ bouchardi comitis erat galteri opera qui castello prefectus eet occupauit. Quod a roberro p̄monitus: cum restituere ablata Eudo recusasset: accito richardo normanorū principe: arcem vndiq; circūuallat: atq; expugnat: pditorē galterū in arce dephensum vna cum vxore robertus patibulo ilaqueari iubet: & bouchardo arcem restitui. Tenebat eodē tpe burgundiam henricus. Qui vita deficiens: cum se liberis carere intelligit: terram roberro legat. Quāobré ad landericū niuernensem comitem spectantes burgundi: roberro se obtinperaturos negant. Igitur accersito richardo normāno quē secundū vocant promotis copiis robertus antissiodorum urbem burgundo audientē obsidet. Cuius obsidionis pertesi ciues dedita tandem ciuitate landericum quoq; regi dedunt. Recepta ciuitate aualonem p̄terea munitissimam arcē robertus vi capit. Atq; hac expeditione satis suę estimationi factū ratus in franciā se conuertit: vbi apud senones bernardus quidā agēs graui tyrannide dei sacerdotes & templa vexabat. Qua persecutione percitus leothericus senonensium p̄sul cōicato cum ramaldo parisiōrū pōtifice p̄silio: ciuitatem tyranno liberat. Liberatam roberro permisit. At cū ernardus inde aufugisset: fromodus eius frater occupata arce: regi resistit. Sz oblesaz roberro post aliquot dies recepit: capto fromodo quem aureliam ad patrē renardum misit: vbi paulo post defunctus est. Nec diu supstes robertus fuit. Nam quarto & vigesimo regni sui āno q̄ fuit xp̄iane gratię trigesimus supra mille ad cōe regum sepulchrū delatus & dyonisiāna eadē sepult⁹ est: es lictis suę memorię p̄claris monumentis. Mōtis enim fortis arcē validissimis turrib⁹ & muris extruxit. Diui reguli apud siluanectū eadē. Aurelię diui aniani templū. Stanpis diuę virgīs marię basilicā. Augustuduni eades sacras duas. Apud possiacum diue virginis ecclesiā. Hic cū vxores duas diuerso tpe habuisset: ex p̄stantia guillermi arelat: n̄. filia henricū suscepit. Ex altera q̄ nouiomenlis erat. duos symonē & amalricū extulit. A quibus focus: & duo eius liberi baldunus & amalricus hierosolūno rū reges prodierūt. De richardo secūdo insigni admodū p̄cipe qm̄ mērio supra incidit: illud tradendū litteris sum arbitrat⁹. fuit illi in delictis puella plebeia quam annos sex perditē amauit. tulitq; ex ea mares tris & foeminas totidē. Nec ab ea alienari potuit / q̄q̄ a suis maxime rogaretur illustri genere ducere vxorem. Sed puellā cōiugem accepit. Ex eius liberis duo richardus & robertus temporis successione ducatum normānię administrauerūt. Tertius cui guillermo nomen erat in fiscani coenobio monachus vixit. Alisia maxima natu reginaldo britonum comiti copulata est. Alienora flandrię comiti: tertia nauarre regi tradita.

Beligioso regi roberro successit henricus. Cui mater cōstantia ita aduersari studeuit: vt multis regni proceribus ad eam deficientibus robertum burgundionem henrico p̄ferre contenderet. Filios enim tres ex constantia robertus susceperrat. hugonem ducem qui p̄re patre mortuus est. Robertum burgūdionum ducem & hunc henricum: de quo nunc scribimus: francorum regem. filia autem balduino de insula flandrorum comiti thoro licet immatura sponla cōmittitur. Aliza erat illi nomē. vnde nati sunt liberi mares duo ludouicus & robertus & foemina q̄ guillermo notho anglorum regit nupsit. Jam arces aliquot urbescq; constantia occuparat: cum henricus matris potentiam furoremq; veritus: ad robertū normānorum dux

Eudo carentensiu comes

Ducatus burgūdie ex legato henrici ducis roberro regi dimitatur.

Landericus niuernensis comes de burgūdia cōtēdit.

Robertus rex moritur.

Ecclesie a roberro extruxit.

Robo d̄ D̄ij m̄ m̄
p̄mp̄ h̄ d̄ ff̄m̄ m̄
D̄ m̄ 000

Richardus.

Contentio de regno iter fratres.

Normānōrū dux robertus hērico regi auxilium tulit.

Rex henricus.

cem accessit: auxiliū: opēq; aduersus maternā vim petiturus. Qui henrici fortunā
 miseratus magnis illū muneribus cumulatū: validoq; insup milite instructū ad
 patrualem suū malgerium qui corboli comes erat mittēs comiti mandat henrici
 partes sequat & quoad p eū cōmode fieri possit tueat. Abeunte a duce hērico: ipse
 dux finit. ma normānē castra q̄ regis erāt capit: imposito illis firmissimo p̄sidio ne
 ab illis quicq; belli in hēricū insurgeret. His igit auxiliis: suis quoq; copiis auctus hē
 ricus nō longo tēporis p̄gressu & maternū in se rigorē deflexit & q̄ illa abstulisset
 partim vi partim libera deditōne facta recepit. Et per id tempus parisiū ciuitas p̄sta
 grauit. Quo anno dñice salutis millesimo trigésimo quarto Campanie comitez eus
 donem & balduinum flandrensem quibusdā arcibus oppidisq; mulctauit. Que cō
 moda henricus in deū referēs accepta diuī martini templū quod campanorum ap
 pellat a se parisiū cōstruētum sacerdotibus quos seculares vulgus vocat assignauit.
 At nō fuit illi eadē erga hoīes gratitudo. A normāna nobilitate post roberti mor
 tem in suū ducem guillermū conspiratione orta hēricus potiēdi tilliarie arcis cus
 pidus a guillermo impetratam sed a gilberto crispino q̄ seruande arcis p̄erat defensā
 vi expugnat atq; incendit. Deiceps ad septētrionē versus secūduz mare p̄ficiscens
 argētonē diruit. Inde ad tillariam reuersus arcē instaurat imposito p̄sidio. Cum
 sulcepra aduersus guillermum conspiratio p̄cederet: guillermus ad hēricum nunci
 os mittit orans vt paterni in se meriti recordatus se roberti ducis a quo olim opes
 accepisset filium contra inimicorum violentiam iubet. Quo nuncio motus rex cor
 repto pro tempore exercitu ad halledunum vna cum guillermo copias in cōspira
 tores ducent eos multos militum numero superiores fudit. Neq; hoc modo melio
 re rex animo guillermum p̄seuerat plerisq; henrico suadentibus neustriā repetere
 quē ditionis francorū fuisset. Atq; his verbis motus henricus: bipertito exercitu nor
 māniā ingressus est vno caletos duce eudone fratre altero gaufredo martello ebro
 icenles inuadit. Ea re cognita guillermus diuersis copiis: cognatus tardare festinat.
 Ipse aduersus regem proficiscitur. franci qui in caletos grassabantur: & ad mortu
 um mare vsq; peruaserant a normannis fusi: occisiq; sunt. Quam victoriam postq̄
 guillermus accepit in collem q̄ regis castris p̄ximus erat caduceatores ascendere iu
 bet atq; ibi q̄ maxima posse voce nunciare fugatos suosq; francos esse. Re cōpers
 ta henricus iniuriā acceptaz vindicaturus gaufredum andegauensem in auxilium
 accersit. Atq; ita vno agmine p̄gressi cum sinū quēdam pelagi cui vadadiue nomē
 est vno traictu transire oēs non potuissent: alterā q̄ impediēte estu restiterat. Guil
 lermus adoritur atq; interim: spectante henrico q̄ suis interlabente estuario auxi
 lio esse non valebat. Quo infortunio admonitus rex: secum reputat q̄ inique. Guil
 lermū laceffisset. Igit p̄ nuncios ducis amicitiam expetit & inita illibatē seruauit: re
 stituta arce tillaria quam a guillermo iniuste rapuerat hic est guillermus roberti fili
 us nothus qui angliam haroldo rege occiso occupauit eamq; melioribus legibus i
 formauit atq; continuit. quibus hodieq; vtunt angli. Quiēuit deinde a bello hē
ricus & Philippum quem ex anna russionum regis georgii filia extulerat: se viuo re
gnare imperauit. Fuere p̄terea henrico liberi duo. Robertus burgundie dux atq;
hugo qui magnus appellatus est. Henrici tempore berengarius turonenlis dyaco
nus errorem de eucharistie sacramento excitauit: vbi non verū xpi corpus sed exē
plar quoddam corporis inesse dicebat. A quo postea resipiscens sententiā mutauit
 vixitq; ap̄p̄me liberalis in pauperes & foemine cōgressus ipatēs. ita vt a plerisq;

Prioratus di
 ui martini de
 campis,

propter mulam eius sanctitate mortuus sit honoratus Naz hildebertus coenoma
nensiu antistes multis illum carminibus extulit in quorum extremo ad huc modu
scripsit. Post obitu vitam se cu: secum requiesca. Nec fiat melior fors mea sorte sua
Atq; eode quo id factu est anno henricus defunctus cu atauo atq; auo regib⁹ sepe
- litur anno salutis millesimo sexagesimo. Mories philippu filiu balduino flandrie
comiti comendauit vt illi tutor adesser. fuit itaq; balduinus philippo fidelissim⁹ ei
q; adulto regnu sine cotrouersia administradum reliqt. Hui⁹ regis etate burgudi
cum annos centu & triginta francis regibus paruissent ad corardum imperatorem
defecerunt. Vnde factum est vt que vna erat burgundia in duas partita sit. & alte
ram que campaniam attingit franci: alteram que bisantinos spectat alemanni im
pera ores tenuerint.

non vno Re hinc

Burgundie di
uisio.

Eiusdem copendit Liber sextus

Philippus qui hoc inter reges fracos nome prim⁹ accepit p
spera fortuna vltus duxit vxore berthā florentiu holladie co
mitis & frigie regis filia q ludouicu atq; constantiaz peperit.
Erat p id tps biturigū comes harpin⁹ vir strenu⁹ & belipo
tes. Qui i expeditione q illo tpe ad hierosolymā primū du
ce petro heremita deinde godefrido bullioñ. paraba⁹ pfe
cturus cum rei pecuniarie idigeret biturigū principatū regi
venale pponit. Quem sexaginta milib⁹ nūmum ab hērico emptū fracorū ditioni
ascripsit. Adiūxit pterea vastiniū ex huiusmodi causa. Orto inter gaufridum bar
batū andegauū & fulconē richinū vastinienes fratres ob male diūtributam pater
nam hereditatem richin⁹ henrico pmittit se vastiniū illi perpetuo relicturū si se ad
uersus fratrem bello decertante non impediāt. Igitur annuete philippo richinus fra
trem deprehensum in custodia donec moreret habuit atq; ista vastiniū. Hērico p
misit. Ex quo factum est vt crescente superiore fortuna philippo pariter habēdi cu
pido augetur. Eapropter vilcastinū qd ad francos respicit & francū appella⁹ oc
cupat & aduersus hugonem dōni martini comite mōtēmelianū munitissimam ar
cem muro circūcigit. Inter hec cum ludouicus adolefceret. & iaz spē faceret futu
re magnitudinis pater ad regni cōsortiū illū admisit. Qui nō p socordiaz atq; igna
uiam molis & effoeminat⁹ neq; ferarum venationibus occupat⁹ etate egit s; nūc
iaculandi: nunc sagitandi: vel armorū se cōsuetudine exercebat. At philipp⁹ filii
cura a negociis r: spirās in aliud se incommodū itricauit. Nā in bertham odio con
cepto eam apud monasteriolū in arce asseruari iubet: abducta a foco adegauo Ber
tranda vxore quā in pellicem annos cōplures habuit susceptis ex ea liberis philip
po & floreo atq; filia vna. Eius adulterii causa cū a stupro nō resipisceret philipp⁹
romanus pontifex vrbanus secundus regi hominū cōmunionē interdixit. Habuit
q; apud claromōtē aruernie ciuitatē synodū āno salutis millesimo nonagesimo qn
to vbi de morib⁹ cleri multa instituit quorum illud ante oia est: ne a quouis princi
pe beneficiorū inuestituram clericus recipiat. Preterea de cogēdo aduersus turcos
exercitu longam orationem habuit. Quāobrem plurimi adducti se cruce signarunt
atq; in primis aymarus aniciensis id est podiensis antistes clarus habitus atq; alii de
quibus posteri⁹ scribemus. Congregandi consiliū occasione petrus heremita dedit

Bituriges iure
emptiois ad
fracos ptinet
Vastiniū item

Ludouic⁹ ad
regni cōforti
um a patre ad
mittitur.
Philipp⁹ ber
thā dimittit :
& bertrādā in
delitu habuit

Rex philippus primus cū Ludouico filio.

Ex solymis enim reuersus vrbano narrat vidisse se symonem hierosolymę patriar-
chá i seruitute a calipha rege miserabiliter teneri & ludibrio haberi sarracenis. Que
lachrymando cum petrus referret hinc pontifex motus de expeditione in syriam du-
cenda animum adiecit. Igitur excōicationis ignominia percitus rex recepta berthā:
bertrandam dimisit. Inter patris libidines ludouicus regni administrationem curio-
sissime gerens aduersus guillermū nouum anglie regem qui normanniam roberto
fratri abstulerat preliis aliquot foeliciter gessit: grandi semp aīo se gessit ita vt despe-
rata victoria angl^o retro ad suos se cōuerterit. Vbi dū venationi indulget sagitta in
certo auctore traiectus interiit. Fuit equidem ludouico non segnīs cura rebelles
edomandi. Bochardum enim montismorentianū dñm ob lesam diuī dyonisiū liber-
tatem in arce obsessum ad se venire & dāna ecclesie illara compēsare coegit. Dro-
tum montiacum preterea eius criminis participem incēdio castelli quo se receperat
affectit. Eius quoq; virtute & diligentia mathei bellimontis temeritas pōenas luit.

Ludouic^o ec-
clesie & pacis
turbatores pu-
nit.

Qui ablatā castelli lufarcēn. partem hugoni claromontensi cuius filiaz duxerat vx-
orem restituere cōtēneret. Nā castellū vi atq; armis receptum ludouicus hugoni re-
stituit. Fugientē autē matheum ad cambeliacū vsq; persecutus eū in arce obsedit
sed crebris imbribus sagitatus & continuo tonitru pteritus miles relicta obsidiōe
& parte castrorū incensa se fuge cōmisit a qua nō ludouici reuerētia nō clamor nō
preces fugientem continere potuerunt. Ea re tantā indignationem concepit ludo-
uic^o vt parisiōs repetēs se penumero diceret pulchri^o esse crudeli morte si honesta ef-
set occumbere: q̄ cum dedecore vitam pducere. Igitur nouo exercitu contracto bel-
lum redintegrare contendit. Sed matheus bellomōtensis gnar^o stultū esse maiorum
iussis non parere amicorū interuentu & ipi^o insup philippi auctoritate benigniorē
habuit ludouicum satisfactiōe incōmodorū exhibita Elbonē preterea roseacum
qui laudunensi & remensi clero frequentem vim inferebat ad penitētiam compulit
Pari quoq; virtute leonetum de magduno aurelianensem ecclesiam turbantem cō-
pressit. Per hos item dies guido de rupeforti prime nobilitatis homo egre ferēs fi-
liam quam ludouico nuptiū dederat dūortio fuisse dimissam ppterea q̄ cognatis
onis gradu ludouico ptingeret belli occasiones q̄ritabat. Nec defuit maliuolo hoī
ad flagitium socius. Erat in materna flumine castellum gorneyū aquis murisq; mu-
nitissimum. Cui hugo pomponus preerat guidonis scēator Hic q̄ secus publicaz
viam castellum sitū esset abductos a mercatoribus equos in arcem sustulerat. Ea re
indignatus ludouicus cum predam pomponus nō redderet ad castellū copias p-
tpe celeriter cōtractas mouet. vbi dum aliquot dies distinetur: guido de rupeforti
de obsessis sollicitus a theobaldo campanie comite per richardū sue factiōis cōsor-
tem auxilium petit: atq; impetrat. Ipse interim aliquot regni loca incursionib^o pos-
pulat. At ludouic^o cognito theobaldi aduentu ex finitima gorneyo gēte milite ra-
ptim collecto in comitem instructo agmine pergit. Quem profligata magna exer-
citus parte in fugam vertit. Inde reuersus victor ludouicus castellum recepit. Acces-
sit ad hęc alia ab hambaldo turbatio qui sancte serenne castellū quod in biturigi-
bus ed lemouicenses spectat incollens biturigum agros crebris incursionibus va-
stabat Igitur in predatorem pfectus ludouicus in cōspectu hostiū castra locat Per-
stuebat eum locum riuulus quem hōbaldus ad vtranq; ripā occupabat & quova-
dum erat ne franco pateret trālitus liber preacutos palos defixerat. Qua re postq̄
se remorari ludouicus vider ipse citato equo in hambaldum fert quem & alterum

Gorneyū in
materna flu-
mine

Theobald^o cā
panie comes
cōtraludoui-
cū
Hōbaldus in
biturigibus.
Officiū egre-
gii milites.

qui iuxta erat in profluentū prostermit. Quibus in alteram ripam elapsis: ludouicus qua vadum esse intellexit traiciens: in hostes prope iam attonitos irruit. Quē insequentes franci hostem ad castellū vsq; profugauerunt. Hoc euentu p̄territus hom baldus se & sua ludouici potestati pmisit. Recepto castello ludouicus hōbalduz in turre stampensi custodiri iubet. His diebus Robert⁹ de bruxello in agro p̄daucn̄. fontiseuraldi monasteriū a petro p̄tauorum ep̄o adiutus instituit op⁹ mirificum & celebre. Hec atq; alia strenue gerente ludouico: philippum meldui egrotantē vita destituit. Cuius funus religiose curans ludouicus: ad diuū benedictum ligerensē extulit vbi se delegerat sepeliri. labente incarnationis dominicę Anno centesimosexto supra mille. Philippo adhuc viuēte cum per syriam atq; palestina christiana mahumeti cultoribus diris incursionibus premerent ingēs ex prouinciis orbis christiani militum & populi exercitus insurrexit in syriamq; profecta est. Cuius bonę partis ductor fuit gaufridus de billone & lotharingia dux comitatibus eum fratribus suis eustatio & balduino. quibus se comite addiderunt anselmus richemōr⁹ Balduinus mancium comes: robertus flandrensis. Stephanus valesius Hugo magnus philippi regis frater viromandorū comes. Robertus normannorū dux. Raymondus tholosates & alii complures. Duxit non minus segniter copias petrus eremita. qbus p̄dicando/hortandoq; animū dabat/inter p̄liantes fortiter militans Gaufridus autem cui ad tam longā diuturnamq; militiam non suppetebant opes bullionē castrū quod in leodiis est oberto gentis ep̄o vēdit acceptis mille & trecētis argētī marchis. Mettenses p̄terea qui ad lotharingię principatū p̄tinebāt recepta ab eis grandi (sicut ego accepi) pecunia: sui iuris esse permisit. quod non secus ac recuperatā libertatem hactenus seruant & constanti virtute tuentur.

Quare funere digna pietate expleto: ludouicus etsi populari beniuolentia iuaretur: non pauci tamen ex regni primoribus suspecti cum illi essent: consilio yuonis carnotensium ep̄iscopī confestim aurelię conuentum habuit. Ibiq; conuenientibus ex senonensi prouincia & vicinioribus vrbibus ep̄iscopis: regis insignibus ornatus rex appellatus est. Quo ritu vix exacto: ecce a remis missi ab archip̄sule nunciū venere: in mandatis habentes: dicere remensem ecclesiam vnā inter frācos esse: vbi reges sacra vnctione liniri optima consuetudine oporteret. Sed cum sacrum iam mysterium absolutum intellexerunt: obmutescens irrita legatione reuersi sunt. Nec regi nouo quies diuturna fuit. Gingo liquidem ruffus: & Guido creciacus eius filius p̄dis assueti: & quibus doleret qd castello gorneii spoliati a rege essent: aduersus quē eudo corbeii comes suppetias fratri mittere recusasset: insidias eudoni parant: eūq; relaxandi animi causa venatū prodeuntem inuadunt. Atq; in vinculis in arce firmitatis balduini coniciunt. Qua re animaduersa eudonis amici ludouico iniuriā sui domini renunciant. Adiciētes cum castellanis. hoc est cum oppidanis pepigisse: se eos dum aduenirēt in castellum admissuros esse. Rex igitur paucis: ne ab hoste dignosceretur: aditis: ad firmitatem contendens Anselinū cum quadraginta equitibus p̄mittit. Qui per pontem ad hoc paratum introducti: strepitu & susurro suo castellanos rei ignaros excitarunt. Quo factum est: vt noctu & viarum angustia p̄pediti qui p̄missi erant retro abire compulsi sunt anselino capto: quem vna cum eudone corboliano in ergastulum castellani demisere. Fuit ea re supra q̄ credi potest indignatus ludouicus. Idcirco festinanter properat castellū obsidere aggeribus quinq; per circuitum erectis. Per eam obsidionem comperto qd

expeditio hierosolimitana a gaufrido de billone

Mettensium libertas.

Cōtētio de loco vbi rex iacran debeat

Eudo corbeii comes a gigo ne fratre dum venationi indulgēt capis.

Rex Ludouicus grossus.

Bellū ab āglia

Oratores frā-
ci ad hēricū
anglum.

Crudele factū

Rupes guido-
nis.

guido creciacus variato frequēter habitu ad obfessos clam introire tentaret: ludouicus arcem oppugnat. Qua re territi castellani: ludouici potestati se pmisere. Quorum alii fortunis oibus mulctati alii carcere longo afflictī mortem obierūt. Receptis ad hunc modū iis quos hostis vinctos tenebat ludouicus reliquis metuz īcussit. Sed aliud difficilius mox bellum ab anglo rege exortū est. Eodē tpe henricus quartus anglis imperabat cuius nomē grande quidē fuit de quo herlinus vates anglus vaticinatus esse perhibetur q̄ inter anglos diuinationis nō mediocre nomen obtinuit. Hic henricus ordinatis apud anglos rebus cū in normāniā anno dñi ceteresimo supra millesimū venisset arcē gifortii q̄ ad eptaz annē inter francos normānosq̄ limes est: a pagano arcis dño vi extorquet Quod factū post q̄ rescitit Ludouicus legatis ad hēricū missis petit: arcē aut restituat aut diruat. Sed ad hoc ventum est: vt cōuentu apud plancas habito reges de hac re colloquium inirēt Cū ad designatam cōsilio locū reges accessissent ludouicus aliquot ex suis ad hēricū legat Cuius legationis primarius ad hunc modū locutus fuisse perhibetur. Cū normannie principatum henrice ex francos rege recepisti iureiurādo inter vos sanctū est vter vestrum gifortnū arcē aut brayū occuparet iis infra quartūz occupate arcis diē eā dirueret. Quod pactū cūquidem p̄uaricatus es p̄cepit rex vt cōditioni obediens arcē gifortii quā occupatā tenes oīno p̄sternas & q̄ dāna itulisti compēsēs Si q̄spia ex tuis adels q̄ pactū neget paratus est rex aut ydoneis testibus id probare aut bello rē suam agitare. Hec cū hērico nūciassent legati nullo expectato responso ad regē se receperunt. Quos p̄tenuis secuti qdā ex normānis regē ipudēter cōueniūt cōditionē (cuius mentionē fecerant legati) p̄negantes p̄pterea litigiosam rē iudicio decernendā esse Mittunt igit̄ iterū ad hēricum nuncii qui certamen singulare aut bellū indicent. Quibus respondit anglus se id quidē (accedente p̄ tempore occasione) curaturū insani hoīs esse se rēq̄ oēm suam inconstanti fortune velut aleam luderet cōmittere. Ad hec hērici verba tumultuantes franci leuibz q̄busdā p̄gliis in normānos cōcurrunt. Sed cū nox superueniens pugnam diremissēt discedēte gifortii anglo franci caluū montē petūt. Qui sub diei sequētis lucez correptis armis gifortii expugnare cū statuissent inde sunt (normānis ex oppido erumpētibus) repulsi. Hoc vt diximus inchoatū bellū secūdo tandē anno finē cepit guillermus hērici filio ludouici iussa capescēte. Cui ob ingenuā eius indolē arcē cuius causa digladiatum erat liberam ludouicus dimisit. Per id tempus inhumanum facinus a socero in generū patratum silentio p̄terire nō possum. Est enim tū sceleris atrocitate tū supplicii grauitate cognitū dignū. Est p̄xime se q̄nā edita rupes ī cui⁹ altissimo iugo guido quidā nobilitate insignis arcē munitissimam extruxerat indito a suo nomine arcī vocabulo. Rupes enī guidonis etiā nunc appellatur in ea cum aliquot seculis ip̄e pmū deīde filiū eius duo successu t̄pis habitassēt vicinos p̄p̄os p̄dētis affligentes guido tandem alter hereditario iure arcem sucepit Qui maiorum suorū vitā exofus ad humanitatē se p̄uertit ducta vxore guillermi cuiusdā potētis normāni filia Hic guillermus normāna perfidia vsus genero insidias ponit. si quomodo arcē illi eripere posset. Satellitibus igitur (quos lorice sub sagis instruxerat) cum assumptis in sacellū quo rem diuinā auditurus erat gener cōtendit. Ibi simulata pietate perfidus socer dū veniētē cū vxore generum intruet occupata sacelli ianua guidonē summoet Quem dum satellites gladiis confodiunt: misera vxor ī vitum humi procumbētes se prosternit: prompta omnino vulnera quē marito īfer

rent satellites in se excipere aut pietate atq; mīa ferociam cōpescere tyrannorū Sed frustra gladiis diffictis lachryme obiciūt interimitur auctore socero gener. Et qui in arce inuenti sunt ad vnum omnes necantur. Pia autem vxor & viri & suo cruore madens se ad virum reptando vt potuit illapsa dū mortuū maritū gemēs obsculatur ipsa pariter occubuit. Post q̄ tā atrox flagitiū in vulgus delatū est finitimi loco proceres sceleris imanitate exiti veriti quoq; ne anglos opem guillermus ferret contracta ex agris qualicunq; manu arcem circūstunt missis ad ludouicum festinanter nuncijs qui de homicidijs agendum statuāt inquirentes Rex crudele factum detestatus mandat eos grauisimo atq; ignominioso supplicio affici. Cum ad arcem aliquot dies proceres consedisent/rebus suis desperās guillermus colloquio impetrato pollicetur/si aliā sibi suisq; sedē dēt: se locū in potestate obsidentium relicturum. Cum plures ex procerib⁹ pmissum admittētes/dāt fidē postulata cōplēdi. Qui in arcē recepti relique multitudini obsistere nec ingressum phibere valentes fidem datam seruare non potuerunt. Quin furentium more beluarum cohors in arce irrupens satellites laniat/euulsis quorundam intestinis alijs p fenestras precipitatis quos qui foris aderant lanceis mucronibusq; excipiebant. Exsectum autem guillermū flagitij auctores corde precordiisq; euulsis. crudeli vt dignus erat morte necauerunt. Occisorum preterea cadauera cratibus ligneis imposita in seqnā abiecerunt vt secundo flumine rothomagū delata dignas suo flagitio poenas luisse testimonium normānis darent. Ad hanc impietatem philipp⁹ philippi regis nothus guillermo fauor fauisse creditus est. Nam a rege tertio vocatus siue cōscientie metu siue conceptę rebellionis concupiscentia remoratus parare neglexit/ amicorum potentia fretus. Sed repugnantē & magdunū oblessum ludouicus castigauit. Eodem animi robore hugonem puyssiācum qui carnotensium agrum peruaserat ecclesijsq; pdabatur neq; superis neq; hoibus indulgens in castello puyssiaco cōprehendit atq; ad castrū laudunum in vinculis habuit. Vnde postea liberatus est corboli arce ludouico pmissa quā theobaldus cāpanie comes eudone defuncto occupare vehementer ardebat. At hugo quietis impatiens & date fidei oblitus: cum in flandriā iter facturum ludouicū accepit capto cū theobaldo & hērico anglo cōsilio puyssiācū quod diruprum franci reliq̄rant instaurat. Theobaldūq; & normānorū nō prēnēdā manū in castellū admittit. Nec sua seruare cōtentus thuriū bellie oppidū copias ducit atq; obsidet. Ea re ad ludouicū delata/ a flandria quo iter habebat reuertēs: ad hostes exercitū ducit. In aduenientē theobald⁹ eruptione facta p̄greditur. Sed francorū potētia in arcē se recipere ppulsus est. Est in cōspectu puyssiāci tumul⁹ terreus quē occupare cū ludouic⁹ festinasset. i eo castellū magno suo rum periculo extruxit. Nā in eū vsq; locū ex arce puyssiāci iaculis & fundis emissis nōs hostis appetebat. Castello absoluto p̄sidioq; & q̄tū p tpe opus erat cōmeatu instructo rex thuriū veniēs nouas coptas parat Moxq; p iauillā ducēs a theobaldo armis impedit. Qui q̄ militū numero superior esset de victoriā ferme securus suis animos facit. At cōtra frācus oīa i virtute ponēs hostē viriliter excipit. Promoto p̄lio cum ad rodolphū viromādenis tētoria theobaldus venissēt rodolphus & vos inquit brienles iā primū in viromādos audetis p̄currere Atq; ita locus in theobaldū impetū facit Qua ferocis hostis incurfu territus ad signiferū suos oēs conuenire magna voce in clamabat. Qua etiā excitati franci resumptis animis adeo ferociter pliam cōmittunt: vt hostem in fugam actum ad puyssiācum vsq; sint persecuti.

Phillipp⁹ spu
rius.

Corbolium

Puyssiācum }

Rex ludouicus grossus.

Theobald⁹ cā panus comes superatur.

Thomas de marla latroclerum affligit:

Haymorbobonius

Bellū a henrico anglo.

Ab hoc tempore theobaldus aīo languidore fuit cœpitq; illum fortuna deficere. Quamobrem a rege impetrat carnotū tutose recipere possit. Igitur abeunte comite & hugo & puyssiacum in ludouici potestatem venire. Hugonē autē fortunis omnibus destitutum dimisit arce ad solū excisa. Reliquos p̄iurationis p̄cios vel morte affectit: vel hereditatibus multauit. Dum his rebus ludouicus occupatur Thomas de marla stupendę imanitatis latro laudunensem clerum atq; ipsam urbē multis incōmodis afflixit. diuē marię templo incenso: atq; a diuī iohannis monasterio: crediaco noventoq; ereptis. vbi extructis per ambitum turribus fossisq; p̄sidiū imposuerat. Ex quib⁹ oppidis incursiones crebras faciens oīa populabatur Cui⁹ iniquitati vt occurreret clerus cōcilio francorū sacerdotū viennę indicto vbi p̄ōtificis maximi legatus affuit: Thomas absens omni militię dignitate exiit atq; hoīm communionē interdicitur. Orantibus ludouicum sacerdotibus in thomā expeditiōem recipere Quorū p̄cibus adductus rex ad crediacū castra ponit. Nec multo negotio oppidanos ad deditiōem cōpellit idē nihil cūctat⁹ noventum adit: vbi Thomas incollebat q; paucis supra diebus laudunē. antistē galterū templo p̄ summas iniuriā abductū oculis priuauerat: & mox necatū in p̄ximū agrum nudum proici mādauerat. Cuius flagitii magnitudine indignatus ludouicus arcem p̄renus oppugnare iubet. Qua recepta eos q; thome inseruiebāt furcis appendit Recepti p̄terea bellouacum quā lancellin⁹ dōni martini comes ad se p̄tinere iactabat qui & ipse in ecclesias earūq; ministros ip̄ia crudelitate grassabatur ferente ludouico tam diligēter opē tutelāq; dei sacerdotib⁹ venit ad eum ex biturigibus alardus guilhelmus ab archābaldo missus quem haymo borboniū dñs portione ad se p̄tinētis hereditatis spoliauerat. Erat enī archēbaldo haymonis ex fratre nepos Igitur postulat regem ius in ea cā dicere & pariter auxiliari ecclesiis atq; inopibus quib⁹ multas calamitates haymo inuexisset. Alardo hec nunciante ludouicus priusq; p̄ hanc iniuriarū occasionē armis decertaretur: haymonem ad se vocat. Non parentem in castello germiaco qd̄ munitissimum sibi haymo milite & cōmeatu instruxerat obfidet. Nec obsidionē diu passus q; temerarium iudicaret potenti regi cōtraire petit ad regem ire sibi liceat. At quē denisso sup̄cilio veniens relicto ī ludouici potestate castello veniam accepit: dedusq; in franciā publico iudicio nepoti qui abstulerat reddere cōdemnatur. His p̄sere a ludouico gestis magis aliud bellum incidit henric⁹ anglus q; normāniā tenebat adiūcto sibi theobaldo campanie comite cū & pecuniā & dignitate cū ludouico certaret: frāco subesse recusabat. est oppidū quod aquam nicasiū incolę vocant ēpta flumine vndiq; allutum qua iter in normāniā est. Id breui militū manu p̄missa: ludouicus suos occupatū mittit. Oppido recepto rex locū q; bello in normānos gerēdo ydoneus erat turribus firmat atq; p̄sidiū imponit. mox quāquidē anglus ad collem q; postea malesitus appellatus est castra habere nūciabatur augere & ipse copias instituit Cōuenere ad regē instructo milite balduinus flandrensis & focus andegauus & alii ex frācis plurimi p̄ceres. Nec minore conatus anglus ad eū quē nūc memorauī collez castellū extruxit qd̄ p̄pugnaculū aduersus frācos eē in posterū posset. Postq; vero parato iusto exercitu ludouic⁹ anglū idē abuisse cognouit: illo sub lucē p̄fect⁹ castellū expugnat atq; p̄sternit Fuit deinde āglo fortuna deterior Nā tribus diuersis locis a frācis ipetit⁹ cui p̄mū occurreret helirabat. Foc⁹ ei a cœnomānis: ludouic⁹ a p̄ōtiuiaco & balduin⁹ aliūde hēri cū iuasit. accedebat ad dirā sortē suorū defectio & quorūdā aulicorū odiū ita vt ipse

nusq̄ securus nocturnam custodiam in armis excubare in cubiculo præciperet: mus cronemq; cervicali supponere interdū autē gladio semp accinctus familiarissimos quosq; domo sine ense egredi non p̄mittebat. Dum his malis henricus angeretur enguena ndus calucomōrensis homo diues & militie insuetus eudeliū castellū (pro ditoribus normānis anglo surripuit. Ex quo interdū copiosa manu in vicinū agrū erumpens aduersus anglos p̄lio dimicare non formidabat. At postq̄ in cuiusdam arcis obsidione resistens balduinus flandrensis in facie vulnus accepit quo male curato non multo post tempore interit. Simulq; descendiit a rege focus andegau⁹ data guillermo henrici filio: filia vxore. Nec tamen his auxiliis destitutus rex animo i tabuit: neq; destitit anglū normānosq; persequi: ita vt positus aliquando ex aduerso castris bouchardus mōmorentianus & guido claromontē. n. cuneo facto aciem hostium peruadentes normānos ad peditē militē retro abire cōpellerēt. Quos in secutis franci non qua hostis loco sedebat sed in cōsertissimā aciem deserto ordine p̄ueti mox terga veterunt. Quos rex cū continere nō potuisse lentissimo quoad potuit agmine ne discessus fuge similis videretur andeliū se p̄tulit. Inde receptis ex fuga suis nouisq; copiis coactis iterū in anglū mouet: atq; inter eundū arce diuersis incēsa vernoliū p̄gressus cum oīa igni ferroq; p̄deret angl⁹ tñ i acie nō p̄diit. Nō inuento hoste ludouicus in carnotos (q̄ theobaldi ditionis erant) impetū facit animo ciuitatē defolandi. Sed occurrēte illi cū interiore diue marie tunica clero religiosus rex iram deposuit. Eadem tempestate gelasius secūsus pontifex romanus henrici imperatoris furorē timens (qui italie clades plurimas inferebat: mauricū q; bracharensem pontificem esse contendebat) in galliam ad ludouicū adnauigat. Sed magalone cum appulisset valitudinarius ex pleureci factus properante illi obuiam ludouico cluniaci moritur. Cui suffectus guido vianeñ. antistes ac calixtus secundus appellatus ope & potentia ludouici adiutus: romam (excipiētib; eū magna letitia populis) se contulit. At henricus imperator egro aīo ferens pontificem a francis in urbem deductum esse cōstituit infestis copiis remos perdere (vbi concilio ep̄orum habito pontifex eū excommunicatiōe p̄strinxerat) Quod quidem facile factū arbitrabatur: q; henrici angli filiam vxorem duxisset. Consilio imperatoris ad ludouicum relato maioribus q̄ solitus erat copiis comparatis grandem admodum exercitum constat interim dū delectus militū haberetur diuū dyonisiū petit atq; p̄catur vt sibi regnoq; aduersus hostē tutor assit. Sanctorum autem corpora q̄ munitissimo loco asseruari solent educis e feretris iubet visenda venerandaq; his q̄ aderant p̄ceribus & populo. Moxq; sumpta ex altari auriflamma (id ei peculiare signū regibus francis est dum difficile aliquid in potentē quemp̄iā hostē suscipiūt) Igitur hoc insigni ornatus rex remos petit: ibi acies instruūtur. In prima remi atq; cathalauni duce theobaldo cāpanie comiti sunt p̄stituti secūsdā tenuere aureliani atq; stempences & ii qui ad ditionem dyonisiāni cōnobii pertinebant. Tertiā sibi duendam ex parisiis & finitimis locis ludouic⁹ desumpsit. Paucis deinde iteriectis diebus aduenientes magnis copiis instructi guillelmus aquitanie dux & niuernensis comes in prima acie collocantur. Radulpho aut viromādo quē militū delectissima manus sequebat dextrū cornu p̄ictauis sinistrū assignat. Itaq; tam multus exercitus fuit q̄tus a nullo superiore francorū rege comparatus fuisse lectum sit. S; henrico impatore animus elanguit. q̄ postq̄ francorū ingentē in se belli apparatus accepit relicto negociū timide abscessit. Huic hērico vxor erat mahildis hērici angli regis

Henric⁹ a suis destitutus.

Balduinus flā drēsis male curato vulnere interit.

Nota vie erro rem.

Diueritum ca stellum Vernoliūm.

Henric⁹ quatuor imperator copias in remos parat.

Auriflamma

Ludouic⁹ acies instruit.

Rex Ludouicus grossus.

foror. Quo sine liberis defuncto: mahildis normanniam reuertens secundo nupsit gaufrido martello andegauorū turonorūq; & cœnomānorum comiti. Hinc prognati sunt gaufridus plantagenestus & guillelmus longaspata. Tertio filio henric⁹ nomen fuit: qui anglie p̄fectus rex andegauiam cum cœnomānia & turonia possedit. Interea dum hæc apud remos geruntur Anglus spe bene gerendę rei dum ludouicus abest adductus franciam vastare cōtendit. Sed opera amorrei mōtefortensis qui tuendę regionis causa relictus a rege erat: anglus ingēti suo damno repellitur. Alemanno imperatore superato. ludouicus exercitum dimisit atq; ad dyonisianum cœnobium voti cōpos veniens gratias deo & sanctis martyrib⁹ supplex perfoluit. Quorū feretra suis humeris in testudinem vbi diligenti custodia seruātur deposuit: donis compluribus religiose exhibitis. Dedit post hæc alterā belli causam aruernorū comes qui furto claromōtē urbem ep̄o abstulerat. Quam iniuriam ab antistite ad se delatā molestissime rex tulit. Et p̄moto ī comitē valido exercitu ciuitatem recepit: rebus inter ep̄m & comitē compositis. Sed diuturna non fuit pacis cōditio renouantibus aruernis bellum. In quo mouens ludouicus q̄ iam etate in grauesceret: dehortantibus expeditionem amicis valitudinē dissimulans pergit. In ea expeditione vsus est maxime opera caroli flandrensis & foci andegauorum ducis: p̄terea britonici atq; amorrei: rei militaris apprime periti. Prima apud montē ferrandum duobus circiter passuum milibus ad claromōtem distante decertatio fuit. Oppido recepto cū iam aruernia oīs regis ditioni se dederet. Affuit cū ingētib⁹ copiis guillelmus aqtanīę princeps suppetias aruernis laturus: p̄pterea q̄ hī ad ductū eius pertinerent. Qui ex vicino monte castra ludouici contemplatus que in planicie locata erant: copias apparatusq; admiratus: ad regē nūcios mittit dicere: se quidem in eum nihil deliquisse cuius optimo iure subditus esset: sed ratione moueri: ut comitis atq; aruernorum causam tueret: qui in fide eius persisterēt. Si quod ab illis peccatum esset: deducturū se comitē a quo malefactorum rationē lege iudicioq; exigat. Si regi ita placebit: duros illi aruernos nō cōtēnedos obsides. Nunciis auditis rex cōsiliū ex suis capit. Igitur receptis obsidibus: paceq; restituta: cōuentus anglie indicit. Cū in flandriā ex aruernis carolus comes reuertisset: cōiuratione quorundam apud brugas flandrię insigne oppidum: in ecclesia sancti donati a Bochar do p̄positi ecclesię fratre comes carolus occiditur. Qui enim primam in ea ecclesia dignitatem gerit p̄positus appellatur. Quo execrabili facto ad iracundiam per motus ludouicus: brugas contendit: ecclesiamq; vbi homicidę tanq̄ in arce incolebant circūuallat. Ex qua se furtim surripientes bochardus & bertopus: ille fugiens deprehensus oculis orbat⁹ est atq; ad palum deligatus sagittis in faciem eius actis cum interiisset: in rotam altissimo tigno superfixam tanq̄ ad spectaculum sublat⁹ mox in forā dissimam cloacam abiectus est. bertopus autē a furca pependit: appenso cum eo viuo cane qui stimulis a carnifice agitatus in bertopi faciem furens pendentem laniabat & interdum stercore perfundebat. Reliquos quos in turre comprehendit e turris fastigio p̄cipites dedit. vnum vero (ysaac illi nomen erat) cum spe vitandi periculi monachatum profiteri promississet: captum laqueo strangulari iubet. Eius factionis auctor Guillelmus nothus qui ypras se receperat postq̄ Ludouicum ad se comprehendendum properare intellexit: e ductis ex oppido trecentis delectis militibus regi occurrit. At partita acie milites Ludouici alii in hostem concurrunt: alii in arcem per posticum consentientibus castellanis se conferunt.

Amorre⁹ mō
tefortensishē
ricum pellit.

Aruerniæ co-
mes malus

Guillelm⁹ aq̄
tan⁹ dux opē
fert aruernis.

Mot⁹ in flandria
cōtra comitem

Bochardus &
bertop⁹ comitis
interfectores
puniuntur.

Guillelmus
necis auctor

Atq; ad hūc modū guillermo spes flādrīa potiēdi abla ta est de satellitib⁹ vero subplīcium sumptum est. Affecit prēterea ignominioſa morte thomā de marla que non longe conſtaco regi inſidias ponentem interceptum Laudunum miſit: ibiq; interimere hoīem iubet. Venit non longe poſt ad ludouicū innocentius ſecundus maximus pontifex aduerſante ſibi petro leone ab altera cardinalū parte electo Cui obuiam progreſſus rex: cū vxore & liberis apud iulianum ligerentem pontificem debita veneratione excepit: opē fortunaſq; ſuas oēs pollicitus. Sinodos enim duas apud claromontez vnam: apud remos alteram innocentius celebrauit. Non ignoro blondum atq; platinā ſcripſiſſe hunc innocentium regnante philippo in frāciā veniſſe: qbus franci annales non aſſentiunt. Inter hec nunciatur ludouico filium eius philippū dñi extra muros parisi equo vehereſ interiſſe. Nam inter crura laſciuentis equi cū domesticus ſuis incurriſſet equus ferociter ceſpitās iuuenem humili deturbat: quo lapſu nocte q̄ inſecuta eſt deceſſit. Cuius mors ſicut merori ludouico fuit. ita eum ammonuit rerū futurarū ſollicitum eſſe. Tū enim in mētē venit diui bernardi clareuallē. vaticiniū. Nam cū ludouicum cleri bona aliquando uſurpātem bernardus auget nec propterea abſtineret hec inqt tua rex ptinacia filii interitu multabitur. Igitur cum annorum plenus eſſet plurimiſq; laboribus affect⁹ ex amicorum conſilio ludouicum alterum filium qui iunior appellatus eſt in conſortium adminiſtrandi regni aſſumpſit: remiſq; deductum regia vnctōne atq; corona eum inſigniri iubet. Inde Pariſium reuerſus poſt q̄ reſciuit theobaldum cāpanie comitem in perfidia perſiſtere q̄q̄ in femore grauiter vulneratus eſſet: ad caſtellū bonuallis mouens locum omnem Prēter cōnobiū diruit: pari itez ruina contriuit caſtellum reginaldi quod theobaldo parebat. Poſtrema vero ludouici expeditio i briſſonetū quod ligeri fluuio finitimum eſt fuit ob dñi iniquitatem q̄ vias publicas mercatoribus prēcludebat deſolata igitur arce cum valitudine & quotidiana ruſſi laboraret apud montricardum decubuit vbi cum pluribus epiſcopis accerſitis poſt q̄ conſeſſionis ſacramento conſcientiam emundafſet: cōferri ſibi ſacram euchariftiam poſtulauit. Interim dū ad id ſe parant ſacerdotes ipſi veſtibus indutus & cubili exurgens obuiam ſacerdotibus pergit. Recepto cel eſti cibo rex ludouicū ad ſe vocans regni ſe adminiſtratione abdicauit hec prēlocutus ego inquit ludouice regnum quod male ipſe adminiſtraui tibi cōmitto: tuere quoad per te fieri poterit: dei miniſtros: inopes foue viduis atq; orphanis ſubſidium ferto. Hec poſt q̄ diſiſſet ſupelleſtilem regiam omnem per eccleſias diſtribuit & egenis erogauit Ludouici glorie atq; optime foelicitati dari plane poteſt: pleroſq; ſuo tempore ordines aut originem aut magnum ſanctitatis incrementum accepſſe inter quos ſunt cluuiaceniſium quibus locum dedit atq; extruxit Guillelmus pius aquitanie dux inter ritorio maſiſconenſis regnante carolo ſimplici cum. Adrianus ſecundus apoſtolice ſedi pſideret. Huius aut Ludouici tempore ordo eſt longe dilatus hoſpitalarium prēterea premonſtraceniſiumq; atq; tēplariorū ſanctiſſime inſtitutiones: que nō ſecus ac vite & morum luminaria in orbem chriſtianū eſfulerūt. Quib⁹ ſplendorem addebat diuus ille bernardus clareuallis primus abbas qui olerum loco faſgi frondes deſumebat: & pane ordeaceo admixto milio & viciavtebatur Talis diuſ fuit religioſis hominibus viuendi aſteritas & parcimonia. Sed vbi poſſeſſionib⁹ aucti: prouentibus ditati ſunt: apud ſucceſſores illorum virtus & dei pietas elāguit: ita vt in luxū parcimonia in ſuperfluas opes paupertas: i faſtū humilitas in laſciuiā

Thomas de marlapunitur Innocenti⁹ ſecundus.

Philipp⁹ ludouici filio equo deturbat⁹ moritur. Ludouic⁹ iunior viuo patre coronatur

Bonuallis dirupta.

Briſſonetū caſtellū dirutū.

Montricardū.

Religioſ⁹ rex

Quorundam ordinum originis & incrementa.

Rex ludouicus grossus.

Cartusienſes continentia in confuſionem omnis fere ordo nunc nunc verſus parui habeat. Car-
 tuſienſium quoque duriffima auſteritas & parcimonia eodem fere tempore dum an-
 nus ſalutis ageretur. Milieſimus centeſim⁹ trigelimus ſecundus ſue ſanctitatis lumē
 exhibuit. Cū autem morbo paululum leuatus ludouic⁹ eſſet: ad ſancti dyoniſii cōe-
 nobium orationis gratia venit. Inde abeūti nuncii ex aquitania detulere guillemū
 eorum principem compoſtellam proficiſcentē defunctum eſſe atque ex teſtamento
 heredem inſtituiſſe vnicam quam filiam habebat. Ea re cognita rex teſtamentū lau-
 dat. Moxque filium ludouicum cum ſexcentum auratis equitibus duce theobaldo co-
 nite & radulpho viromandenſi cū ſigero ſancti dyoniſii abbate in aquitania mit-
 tit. Bui degale cōuentus procerum habitus eſt atque ibi omnium conſenſu ludouicus
 alienoram aquitanię heredem vxorem duxit quam ſtatim regia corona donatam
 ſe in franciam comitari iubet. Dum hec a filio geruntur pater augeſcente mor-
 bo: peractis que ex ritu chriſtiano ſolent: mandata pauimentum tapete inſterni &
 ſuper eum crucis ex ſinere ſignum fieri: vbi & iaceret atque moreretur. Decubēs igit
 in tapete rex defunctus eſt regni ſui anno. xxx. etatis aut: m. lx. anno chriſtiane ſa-
 lutis milleſimo centeſimo trigelimoſe primo. Elatusque ad ſanctum dyoniſium ibi ſe-
 pelitur: De quo ſequens epigramma ſcriptum inuenio.

Iluſtris genitor ludouici rex ludouicus
 Vir deniens chriſti ſerucum ſemper amicus
 Inſtitui fecit paſtorem canonicorum
 In cetera veteri trans flumen pariſiorum
 Hanc vir magnanimus almi victoris amore:
 Auro: reliquiis: ornauit: rebus: honore
 Sancte dyoniſii qui ſeruas corpus humatum
 Martyr & antites ludouici ſolue reatum

Huius ludouici cui groſſo propter corporis molam agnomē fuit op⁹ eſt diuī vi-
 etoris cōenobium: quod in ſuburbano pariſiano ad orientem ſolem a fundamētis
 extitit. Ab eo preterea caroli locus ſiſterſienſis ordinis in agro ſiluanenſi edificatus
 eſt & cōenobium puteolanum in agro vaſtinienſi. Reliquit ex adelaide vxore
 re. ducis moriane filia liberos mares ſex. Philippum que equo delapſum iteriſſe di-
 ximus. Ludouicum que regnum adeptus eſt. Henricū bellouacorum pontificē Petrū
 qui reginaldi de courteriacō filiā vxorē accepit. Et philippum pariſiē eccleſię archi-
 diaconū. que imatura mors aſſumpſit. Fuit quoque inter liberos quart⁹ cuius no-
 men autores pretereunt pater roberti comitis pertici & drocaruz quos druydes an-
 tiquitas appellauit. Eius regis etate apud legienſem vicū porcus editus eſt facie hu-
 mana & calligine pullus quadrupes prodiit.

**Iohānes de tē-
 por: b⁹ annos
 ccc. ſexaginta
 & vnum vixit**

Acepta patris morte: ludouic⁹ cum res aquitanię ordināſſet: in franciam p-
 pere reuertitur. datque aliſiam reginę ſororem arnulpho viromandenſi vxo-
 rem. Per illum fere tempus iohannes de temporibus morte abſumptus eſt.
 Quem pertinaci cōſenſu franci atque germani ſcriptores a caroli magni imperio ad
 hunc vique Ludouicum vixiſſe tradunt. Quod ſi a fide non abhorret trecentū ſexa-
 ginta & vno anno ſuperſtes in terris fuiſſe credendus eſt. Quo tempore in ter-
 ritorio beluacenſi fromontis monaſterium erigitur. Inter hec galletus mommo-
 renſis comes cum in vicinos agros graſſaretur ducto ad monceyum exercitu arceſ
 rex euertit. Ea tempeſtate ab hieroſolymis venere ad ludouicum nuncii qui ingen-

tem in christianos clade fecisse turcos nunciarent: & vrbes aliquot occupasse. Quae res merori ludouico fuit. Ea propter vezelaii quod burgandiae oppidum est contra cito consilio recens christiane pietatis a turcis acceptum incommodum per bernardum clareuallensem abbatem qui postea in numero sanctorum relatus est renuncari iubet. Quo sapienter atque venustissime elocuto rex imprimis charitate accensus suppetias rei christiane laturum (crucis insigni assumpto) promittit quem secuta alienora vxor & multi ex francorum nobilitate primores eodem se voto astrinxerunt. Ad hanc longinquam expeditionem cum necessaria parantur: imperator conrardus non dissimili animo exercitum ex suis cogit. Sed quia difficillimum videbatur tam potentes & numerosos exercitus ex diuersis populis contractos concordibus animis continere eisque vno tempore sufficere commeatum communicato consilio inter principes conuenit alemanos prius deinde francos proficisci. Igitur per germaniam atque pannoniam ducentes cum in thraciam puenissent: in conspectu constantinopoleos ciuitatis stationem fecere: vbi se ex diuturno labore reficientes emanuelelem constantinopolitanum imperatorem conuenerunt. cum quo de rebus ad expeditionem presentem pertinentibus colloquio habito duces itineris ab emanuele acceperunt. Quos inconsiderate secutus conrardus grauem suorum stragem ab yconii soldano accepit. Qui de christiano exercitu nuncio accepto grandes ex oriente copias contraxerat constitutis militum praefectis qui conrardo occurrerent. Greci enim via duces quasi paucorum dierum itinere capadocia transmissa in terram vberem conrardum perducerent monent duodecim tantum dierum commeatum ferat. Cum in lycoaniam per viarum angustias exercitum greci loco sterili statuisent inuito cum turcorum satrapis clandestino tractatu in vasta solitudine conrardum relinquunt atque ita e castris noctu aufugiunt. Ducibus & commeatu destitutus imperator a praefectis militum concilium capit. Stat omnium sententia retro qua venerat cendum. Inter consulendum exploratores referunt magnas turcorum copias non procul ab esse. Quo nuncio perterriti germani quos & labor famelique extenuauerat de rebus suis desperant. Turci vero alacres pharmonem duce nichil pigritant christianos inuadere donec victoria potiuntur. Traditum est emanuelis dolo gipsorum farinae admixtum fuisse. vnde panis quo vesceretur christianus exercitus confectus est. Itaque ex septuaginta milibus quos praeter pedites conrardus secum eduxerat vix pars decima superfuit. Imperator cum paucis ad niceam urbem se recepit inde misso ad ludouicum federico suorum duce clade nunciat. Re cognita ludouicus ad conrardum comitate foederico consolandi hominis gratia venit inter conrardum ludouicumque longum & familiare colloquium deinde admissis primoribus aulicis conuenit negotium susceptum iunctis exercitibus peragere atque postquam itineris nonnihil simul praefecti sunt imperator animo repetens suorum paucitatem & quantum illi dignitatis atque auctoritatis fortuna detraxisset: partem reliquarum sui exercitus itinere terrestri ex epheso cum constantinopolim praemissa: ipse mari eodem se contulit. Ludouicus vero inde transiens ad flumen venandri castra ponit cupidus manum cum turcis conferre duz eo loci stationem haberet miles francus ab altera fluminis ripa iaculis fundisque hostis nostros aequatione prohibebat. Sed reperto vado franci flumen traiciunt atque in turpos pergre-
diuntur. Quibus partim suis partim occisis aut captis castra eorum diripiunt atque ingentes inde opes exportant. Postridie habite de turcis victoria: ultra pergre-
diens rex imperat. Incedendi hic mos constitutus erat. Singulis aciebus ex primoribus

Expeditio in
hierusalemVictoriade
turcisError signifi-
ca.

Rex Ludouicus iunior.

satrapis vnus signifer p̄ficiēbatur: Eo autem die gaufridus remacinus p̄ctau⁹ ge
rendi vexilli curam susceperat. Cui mandatum erat ad montem vsq; progredi qui
in via qua iturus esset agmen editus videbatur. Et isthic castrametari. Signifer igit̄
in prima acie mouens: cum ad constitutum sibi locum antefolis occubitus venisset
ratus parum itineris illo die confecisse & lucis satis ad transmittendum mōtez sup
esse dicentibus vię exploratoribus non procul abesse planicię vbi statua haberet
vltra pergit At postrema acies lentius incedens q̄ locus castris designatus p̄pe eēt
turcorum incidiis graui est incommodo profligata Nam hostes postq̄ acies distū
ctas progredi & primam longe ab esse vident iugum montis occupare festināt At
q̄ in nostros quibus erat per vias angustas in montem conscendēdum adoriūtur
atq; a deo vsq; occidunt: donec nox p̄lium diremit. Abeuntibus inde cum ingē
ti preda & captiuorū numero turci: recipientes se nostri cum neq; de prima acie
quicq̄ compertum haberent neq; gnari viarum essent quid per dēlas tenebras age
rent consultant. Cū placuisset forte fortuna iter pagere despiciūt in planicie ignes:
quo signo admoniti castra suorum posita illic esse ad stationem egre perueniunt.
Tum periculi magnitudine cognita: vt quisq; vel patrem vel filium aut amicū desī
derat ita illachrymabatur & fiebat totis castris moeror & luctus Redintegrato ex
ercitu viribusq; receptis rex superatis montium iugis ad vrbem cui a frācis satilia no
men inditum est contendit Est enim ad mare sita potens sed agri indigēs propter
turcorum potentiam qui proximas arces occupant nec sinunt incolas terram colē
re. Sunt tamen intra vrbem feraces horti fructiferis arborib⁹ cōsiti. Mercib⁹ porro
& com meatu que mari importantur affatim valet. In ea ludouicus cum se exercitū
q̄ aliquot dies curasset relicto petide qui eū terra sequeretur cum reliquo exercitu
ad sancti symeonis portum mari delatus est vbi mare influit far fluuius q̄ athiocht
am interluit Cognito ludouici aduentu raymondus antiochenus princeps magno
suorum numero comitatus regi obuiam venit quem in ciuitatem regio apparatu
exceptum honorabiliter habuit Et eo curiosius id faciebat q̄ potentia regis fretus
vicinas quasdam alapiā cesareāq; sibi inimicas ciuitates in potestātē suam adigere
speraret Sed voto obstare ludouicus dicebat q̄ hierosolymam prius videre astrin
geretur q̄ aliquo se bello implicaret. Regis respōso raymondus irritatus ex eo tem
pore malos in francos animo fuit ita vt insidias regi tendere nitteret. Itaq; alienorē
suam ex patre neptem ludouici vxorem illexit dicere illicitum esse se ad ludouicū co
mitari q̄ eam cōtra ecclesiasticas leges accepisset/ mulierem scilicet quarto cognatio
nis gradu eis proximam. Proinde cupere se ab illo separari Hanc vxoris cōtumaciā
egre ferens ludouicus quandoquidem eam arctissime amaret diu contendit eam se
cum educere. Sed illa pertinaci animo repugnans apud raymondū mansit. Quam
obrem noctu egressus vrbe ludouicus hierusalem se contulit. Quo etiaz conrardus
imperator hibernis apud emanuelez constantinopolitanū exactis aduenerat. Vi
sītatis deinde summa religione locis quos sua presentia & sanguine christus sacra
uerat principes aconem maritimāz vrbem profecti sunt. Vbi conuentu habito de
re communi & bello concordibus animis gerendo consultant Quattuor erant om
nino in syria & palestina principatus qui a principibus christianis per id temp⁹ ad
ministrabātur hyerosolymitanus cui p̄erat balduinus rex: Tripolitanus: Antio
chenus. Et rochenus eufratem versus. Qui omnes spez non paruā ceperāt magno
rum principum ope atq; auxiliis ditionis sue terminos proferre: q̄ obrem donis in

Turci in no
stros

Vibs satilia

portus sancti
symeonis.

Conrard⁹ im
perator.

gentibus quisq; certabat principum amicitiam demereri. Visum ante omnia est ex usu christianorum esse: damascum proficisci. Preconis ergo voce edicitur omnes cesaream philippi conueniant: q̄ syrię vrbs est in planicie constituta: iunctis ibi exercitibus p̄ montem libanum ordinato agmine ad quartum a damasco lapidē castra metātur: ex quo loco qui daria appellatur vrbs prospici potest. Damasco proximi sunt cōplures per quinq; fere passuū milia horti ex quibus multa ciues commoda ad vite alimentum percipiunt. Eos occupare nostris in animo erat. Quibus captis sicut detrimentum plurimum incolis accederet: ita adiuuēti non parum nostris afferret. Nam cū vasti sint & aquarum fistulis ex proximo amne deriuatis irrigui omnium præterea fructuū genere feraces multa exercitibus atq; iumentis pabula suppeditare poterant. Igitur ex omni militum nūero tribus instructis aciebus: primaz balduinus hierosolymitanus. alteram francorum rex: conrardus imperator tertiaz duxit. Erat ex ciuitate vna ad ortos via: & quæ vector equus tm̄ cum ditellis aut corribus duci posset. Et singuli horti maceria terre a circūuallati angusta inter vtrosq; semita relicta difficilem præbebant accessum. Et post quidem macerías latebant turci qui per macerías hortorum ex industria perforatas in adeūtes poterant sagittas iaculari neq; a nostris poterant facile cohiberi. Ad hoc quisq; horti dominus turriculas in suo fundo extruxerat quas eo tempore turci & præsidii & comæatu munuerant. Et ad hunc quidē modum horti arcis loco ab hoste tenebātur. Procedēs autem balduinus cum illo primus peruenisset: frequentibus turcoruz sagittis tardatus publico itinere relicto: ad deiiciendas terreas munitiones alia via se conuertit. Multis locis effractis maceris turci deprehenduntur compluribus eorū interēptis caprisq;. Reliqui qui per hortos excubabāt cognita balduini irruptione se fuge committunt. Occupatis hortis turci id quod futurum erat coniectantes fluuiū q̄ pone muros damasci fuit: ne in usu nostris esset densis sagittariis ad oppositam ripā complent. Quo facto nostros a flumine prohibebāt. Sed postq̄ totis copiis digladiari nostri ceperunt hostem repetere damascum compellunt. Commissum ibi ab imperatore egregium facinus memorie proditum est. Cum imperator pedes prelio inter esset exertoq; gladio pugnaret: turcus quipiā ignarus quis nam conrardus esset eum arctissime a collo præhendit. at conrardus tam valido ictu turcum inter collū armumq; sinistrum percussit vt ab ea parte ad dexteram vsq; adacto gladio hominem secuerit. Quo admirabili cunctis facto reliqui exterriti prelium turci deseruerūt. Re ad ciues relata cœperunt de salute desperare iamq; pleriq; sarcinis quas exportarent cōgestis fuge se parabāt at si forte subita oppugnatiōe premerētur: murosq; hostis superaret per murī ambitum qua obsidio erat, tigna bone crassitudinis itra urbem constituunt vt hoc repagulo impeditus miles dum obstantia dimoueret ipsi spacium haberent demigrandi. Sed non placitum est deo christianos tā insignē victoriaz obtinere. Erant syrii quidaz proceres quibus balduinus hierosolymitanus rex fidez habebat. Hos damasceni conuenientes magnis ornant donis pollicenturq; longe maiora si ab hortis quos tenebant christiani in oppositam fluminis rippā exercituz traducere possint. Negocio ad syris recepto ad p̄ncipes veniūt. Ostendūt longe faciliorem obsidionem fore si ad alteram vrbs regionem milites locarētur præsertim q̄ eo loci debilior ciuitas esset: & humilibus muris. communita non virgulta neq; arbores illic esse quibus a flumine prohiberentur flumen præterea lentius illic fluere. Quibus commoditatibus accidere posse: vt ad primam op

Cesarea philippi.
Damascus.

Aegregiū imperatoris cōratū factum.

Rex Ludouicus iunior.

Francos syrii
decipiunt.

Hugo de san-
cto victore.

Raymōd' oc-
ciditur.

Ganfred' adē
gauiē comes.

Bellum in ar-
uernia.

pugnationem vrbe potirentur. Syrorum verbis crudeli principes in eā partē quo syri eos ducunt copias omnes migrare iubent. Castris positis munitiones contem- plati: malis se consultoribus vsos esse intelligunt: q̄ a flumine procul essent & hor- torum beneficiis destituti. Itaq̄ commeatu egentes quo nec a syris iuari poterant: neq̄ urbem oppugnare munitissimam. neq̄ ad hortos vnde venerant regredi ten- tauerunt. Nam relictis a nostris hortis: turci multis sepibus atq̄ tignis vias præclu- serant maceriatq̄ refarciuerant in eis tanq̄ i arce firmissima se tutātes. Tot difficul- tatibus impliciti principes & q̄ maxime a syris proderentur obsidionem soluerunt. Conradus vero non multo post in germaniam reuertitur. Ludouicus insequen- ti vere franciam petit. Ad hunc modum duo delectissimi exercit' nulla re gloriose gesta hosti ludibrio fuere. Hac etate claruit illustris doctor hugo de sãcto victore Dissoluto christianorum conuentu: noradinus ex infidelium turba potens prin- ceps nichil cunctatus copiis coactis antiochiam petit. In quem egressus raymond' cum inconsiderate pugnat occiditur anno salutis. M. cxlviii. Comes vero edessan' dum se domum recipere contendit interceptus in vinculis situ & squalore loci ex- stinctus est. Tripolitanus quoq̄ comes a sicariis quibusdam confoditur. Ad hūc modum bona palestine pars christianis erepta est. Ludouico ex palestina reuertē- ti greci occurrunt. Captumq̄ dum præda exultantes nauigant georgius siciliensis nauigii rector ludouicum ex hoste recuperat atq̄ in siciliam ducit. Inde romam p̄- fectus rex galiam repetiuit. Regresso in galliam ludouico gaufredus andegauus comes & eius filius Henricus qui regnum anglæ postea adeptus est regem orant suppetias illis ferat aduersus stephanum anglum qui normanniam iniuste occupa- bat. Comparato igitur exercitu in stephanum copias ducens non difficili negotio normanniam recuperat: quam henrico restitutam hēricus vexiuuium quod normā- num appellatur regi dat. Non mansit in fide henricus qui ludouici contemptor mandatis parere negat: Mox tamen cum vernonem & nouum mercatum rex il- li abstulisset simulata obedientia eas a ludouico recepit. Eadem fere tempestate alienoram Guillelmi pietauē. filiam petulantem quidem foeminem rex dimisit ple- risq̄ asseueratibus cognationis gradu ludouico attinere duas licet ex ea filia susces- pisset. Quam a ludouico dimissam henricus vxorem desponsat. Quæ res initum fe- cit multis postea bellis. Nam ob eas nuptias andegauia: cœnomannia: & turonen- sis cœmitatus henrico aduenere. Quos principatus defuncto eius patre hērico vna cum anglie regno suscepit: potens aduersus francos effectus. Genuit enim ex alieno- ra Richardum Henricum & Iohannem quos successuros habuit & gaufredum co- mitem filiam primogenitam castelle regi dedit vnde prodiit blācha diui ludouici mater. Alteram duxit bizuntinus imperator. tertiam saxonum dux accepit. Ortho- nis qui imperio alemannorum præfuit matrem. Quartam sibi copulauit tholosa- tium comes: Ceterum rex ne sine liberis masculis vita defungetur constantiam al- phonsi castelle regis filiam ducit. Quæ dum secundo partu filiam alteram edit mor- ritur. Huic superinduxit al zam theobaldi blesseñ. filiā forma pudicitiaq̄ laudatissimam. Accessit iterum ludouico causa belli in aruernos gerendi propterea q̄ Guillelmus podieñ. comes: & claromontensis princeps præterea pollyniaci viceco- mes: ecclesias peregrinosq̄ popularentur. Quos prælio victos in vinculis habuit. Mouit quoq̄ in cabilonensem comitem qui cum cluniacum spoliandi loci causa sa- tellitibus stipatus proficisceretur: cœnobitas sacratis deo vestibus ornatos cū mul-

ta plebe illi obuam reuerenter occurrentes spoliavit quingentis ex populo iterferis. Quod flagitium vlturus rex cabiloneꝝ & montem sancti vincent. i qui comitis erant receptis bipertitoꝝ principatu burgundorum duci partem alteram niuernorum comiti dedit. Hic tamen quem postremo nominavi seditiosos veselai ciues in abbatem pinconem qui eorum dominus erat concitauit ita vt monasteriũ diuturna obsidione vexatum coenobite egre tuerentur: nisi regis auctoritate adnixi opeꝝ accepissent. Multati sunt ciues septuaginta milibus solidorum quos compensandi damni causa monasterio penderent Niuernensis vero iureiurando adactus est suo contentus esse & nõ deinceps persequi seruos dei. Sub hoc ludouico/ valdo lugdunensis ciuis admoduz diues atq; opulentus erogans in pauperes diuitiis xpi paupertatem omnino imitari constituit. Hic cum litterarum ignarus esset obtinuit ab eruditis libellos aliquot gallicos sibi cõscribivbi nonnulli doctorum sententiæ incerte essent. Quos postq̃ adeptus est easq; suo sensu homo ydiota interpretatur docendi officium apud sui similes vsurpans multis se atq; discipulos erroribus implicauit. Fuit enim imprelatos ecclesie precipuo odio infectus Admonitus autẽ ab errore resilire. Oportet inquit deo magis q̃ hominibus obedire. Quare pertinax & delirus hereticus anathema factus patria extruditur. A quo valdenses ad hũc vsq; diem nominati sui preceptoris multis per orbem locis tuentur errorem.

Valdo:

TAm egregiis gestis deo hominibusq; cõmendatissimus cum esset ludouicus liberis tamen infecundus precipua illi cura erat suscipiende prolis Eaz ob rem hanc vnam sollicitudinem tantum deo committebat. Ergo exauditus philippus ex aliza suscepit cui propterea q̃ dei munere dat⁹ esse crederetur: adeo datus cognominatus est. Verum priusq̃ nasceretur quiescenti patri hoc insomnium apparuit. Videre visus est filium calicem manu tenere humani cruoris plenum eũ q; suis proceribus propinare: ex quo ipsi biberent imperterriti. Quod visum pater vni tantum henrico albano qui legationem apostolicam apud francos per id tempus gerebat retexit. Sed defuncto ludouico legatus rem propalat. Anno superiore q̃ ludouicus mortem obiret: curat philippum regni consortem assumere. Quare remis perductum magna pompa adolescentem sacrare iubet annum vix quartumdecimum agentem. Cui dum coronatur guillermus nouelli regis auunculus remorum primas & sancte sabine cardinalis romanus legatus affuit. Henricus item anglie rex ob eas quas a rege in francia terras possidebat obsequens pro debito subiectionis philippo astitit. Sacro coronamẽti absoluto memor rex adolescẽs q̃ impie pleriq; per franciam deierarent & execrabili deum blasphemia puocarẽt legem tulit: si quis eius impietatis reus compertus esset in fluuiũ aut paludeꝝ citra necem dimitteretur In iudeos quoq; quorum erat per oẽm franciam ingens multitudo seueritatem exercuit: Itaq; huic perfide genti impia cõsuetudo erat surreptũ quotannis aliquem infantem christianum in locum apud se subterraneũ ducere atq; illum diu poenis affectum tandem die veneris sancte cruci affigere: contemnẽtes hoc suo immani facinore dei christi mortem & christianorum religionem ludibrios habentes. Quam rem postq̃ rex certo cognouit iubet. iiii. kalendas martias omnes iudeos comprehendi. Comprehensos auro argentoq; atq; vestibus spoliare. Erat inter bituriges ebes charetonius potens & insignis predo queꝝ in dei seruos grassantem Philippus ducto in eum exercitu edomuit. Compescuit preterea ymbertum de belloico: & cabilonensium comitem qui predas ex sacris locis agẽtes

Visum de philippo augusto naitit uro.

Iudei puniũt.

Rex philippus augustus

ysabella comitis hannonie filia philippi in dotē vxor habuit arthesii comitatum. Ternacum

Iudei iterum.

Iudei regno expelluntur.

Mercatus seu halle parisienses.

Saltus vincennarum. Viromādia restituitur philippo.

Miraculum.

viros religiosos magnis incommodis vexabant. Proceres quoque aliquot ad arma & seditiones pronos apud baruillam sibi audientes fecit: cum annos tantum quindecim natus esset. Quo tempore ludouicus eius pater quorundam aulicorum sua su adductus philippum in dionisiano templo coronari iterum imperauit. Vbi ysabella bellam balduini hannonie comitis filiam philippus vxorē accepit. Cui in perpetuam dotem philippus flandrie comes cui arthesium attinebat quia liberos non haberet arthesium vsque ad lisam annem qui a flandresibus arthesios determinat attribuit. Paucis post diebus Ludouicus paralisis morbo interiit: dum annus agitur salutaris Millesimus centesimus octogelimus. Elatusque est in monasterium de barbelo quod viuens extruxerat cuius sepulchrum aliza regina auro argentoque superadditis gemmis ornauit. Quo regnate tornacum que sub nouiomeni ecclesia sexcentis fere annis extiterat episcopalis sedes facta est. Eugenio tertio romanū pontificatū gerente curato patris funere. philippus in iudeos iterum se conuertit. Qui ingentis fœnore ciues ita oberatos sibi habebat vt eorum prediis ditari dimidiam fere ciuitatem vendicarent alios in custodia penes se seruarent plerisque fortunis omnibus dissoluedi debiti causa spoliatos mendicis non dissimiles efficerent. Domi preterea ex christianis familiam continebant quorum quortidianis seruitiis rem suam augerebant. Et cum pignoris loco vestes & sacro sancta ecclesie vasa a creditoribus suscepissent ea in fordidos vsus admouebant. His iudeorum iniquitatibus cognitis bernardum anachoritam qui in saltu vincennarum incolebat hominem sanctitatis opinione clarum rex adiit. Rogat quare de iudeis eius sententia esset bernardus optimū factū esse respondet si debita omnia quibus christiani erga iudeos afflicti tenebantur rex remitteret: quinta omnium debitorum ad fiscum (si volet) attributa. Anachorite sententia rex confirmat⁹ prediis possessionibusque iudeos multat: edito ad diui iohannis baptiste termino quo iudei omnes regno francorum abscederent. Neque dimoueri rex potuit: quā multi ex primoribus hanc seueritatem moderari tentassent: iudeorum muneribus illecti. Itaque cum precibus locus non pateret diesque ad discessum dilectus aduentaret iudei distractis suis rebus omnes abierunt: præter paucos qui religionem christi profiteri voluerunt. Quibus lauacri sacramento ablutis philippus fortunas & libertatem restituit. Anno christiane redemptionis Millesimo centesimo octogesimo secundo. Exactis e francia iudeis synagogas eorum ad christianissimi ritum conuerti atque dicari iubet. Est in via militari quæ a parisiis ad sanctum dyonisium itur sacellum lepra infectis attributum. Quibus proxime adiecebat mercatus rerum venalium. Huius fori ius a leprosis comparatum philippus intra luteriam statuit in eo loco qui campelli dicebatur. Vbi amplissimis edificibus extructis merces extrudi a mercatoribus sine imbrum molestia possent. Hunc mercatum franci vulgo hallas appellant. Ambiu t quoque philippus perpetuo muro saltum vincennarum cum antea peruius esset. Occupabat eadem tempestatē te viromandiam philippus flandrie comes quam ad se pertinere rex optimo iure dicebat. Hinc bello exorto contracto tandem ab alterutro principe exercitu. Comes sponte sua nullo commisso prelio occupata restituit præter Peronem & sanctum Quintinum. quæ valida oppida comes quoad viueret sibi conseruauit. Eius concordie autores fuerunt Theobaldus blefensis senescalus & Guillelmus remorum præsul. Nec miraculo caret quod cum ad kalendas iulias in agro viromandensi

frumentationibus pabulationibusq; segetes late miles detruisset ita vt messis faciendę nulla agricolis spes superesset: tanta tamen fumentis & omnis generis commeatus copia fuit: vt duplicatas fruges messores receperint. Ceterum vbi flandrorum exercitus constiterat omnia aruerunt. Inter has regis occupationes venire ab hierosolymis ad Philippum eracius patriarcha hierosolymitanus & domus hospitalis prior: nuntii calamitatis quam salhaldinus egyptius christianis per palestinam intulisset: locis aliquot non sine nostrorum cede occupatis. Cui incommodo nisi catholici principes succurrant res hierosolymitanas in hostium potestatem breui relapsuras. His querelis rex motus Parisium: regni pontifices aduocat. Quibus conuenientibus edocet que sit in syria christianissimi status oportere quemq; eorum per sua territoria populum admonere vt misere christianorum conditioni supplicias ferant se quidem paratissimum esse qui in primis auxilietur: si presentium rerum conditio admirat: sed nihilo segnus missurum se ad id negotium viros strenuos cum valida militum manu. Oratione regis a presentibus laudata paruo post tempore rex ex suis destinat qui afflictis rebus opulentur. Ipse interea in Hugonem burgundum qui arcem vergii circumfederat: in eoq; guidonem loci dominum obsederat copias ducit. Iam enim Hugo turres quattuor non procul ab arce erexerat quibus ab eruptione obsessos prohibebat atq; pertinacissime constituerat. nunq; inde abiturum priusq; arcem recepisset. Sed obstinatis secus ac cupiunt se numero accidit. Rex enim celerius Hugonis opinione adueniens: spem oblidentis interceptit dirutisq; propugnaculis intra arcem a Guidone recipitur. Sed nec tanto incommodo accepto Hugo populari ecclesias & monasteria deliruit quis a philippo ne id committeret crebro admonitus extitisset. Eam ob rem rex ad castiliones promoti exercitu arcem vi expugnat. Vnde sibi timens hugo regis gratiam prope impetrare elaborat. Qua imdestrata duobus castellis potestati regis permissis donec triginta milia librarum ecclesiis persoluisset. Philippus Parisium regreditur. Vbi dum aliquot dies incolit ambulanti per palatium scetor quidam ex viis publicis infertur: quo supra modum offensus cognito qd ex coeno lutoq; viarum procederet vias lapidibus pauire constituit opus profecto propter vrbis magnitudinem grande atq; arduum. Propterea acutis ciuibus & mercatorum preposito negotium dat vias sternendi. Eodem studio adductus: campelli partem qua & importantis venalibus rebus: & sepeliendis humanis corporibus proxime sacellum sancti innocentis erat: sepire quadratis lapidibus fecit: eamq; ad sepulturam tantum humanam deputauit. Per hos dies Richardus henrici angli filius cum pictauiam teneret nec inde debitam philippo fidem prestaret: sed dolosis dilationibus in verba regis iurare cunctaretur: Philippus hominis ad rebellionem inclinantis astutiam non vltra tolerare constituit. Quare bituriges magnis copiis petens aquitaniam ad castrum vsq; Radulphi vastat. Ea re cognita Henricus vna cum filio Richardo: educto in Philippum exercitu: eum ab obsidione arcis vi atq; armis dimouere contendunt. Quibus in conspectum francorum venientibus in anglos se philippus conuertit: facta pugnandi potestate. Qua audacia territi hostes mox ad regem legatos de pace mittunt duos cardinales: qui per id tempus ad reconciliandos reges in franciam Roma aduenerant. Promittunt anglorum nomine fidem regi prestituros: & qua ad ius fidelitatis spectant ex procerum arbitrio facturos. Hac igitur conditione accepta atq; in induciis hinc inde fir-

Oratores
hierusalemPhilippus in concilio
parisiensi.Bellum in hugo
nem burgundumLutecia parisi
orū lapidibus
sternitur.
Cimiteriū.
innocētis.Bellum in richardū
aquitanie ducem.

Rex philippus augustus.

Miraculum

Nuntii a hierusalem

Cruce signati in turcum.

Salhadini decima.
Richardus turcator expeditionis.
Nota

Richardus a patre deficit

matis: ab armis discessum est. Interim dum de pace agitur: quidam introducti a richardo satellites: quos illa etas coterellos appellauit: dum alea ludunt quidam perditis nummis blasphemus in deum: dum simulachrum virginis filium dextra gestatis in templi vestibulo aspicit: tacto in imaginem lapide brachii partem a filio abrupt: ex quo profluens cruor multis egrotantibus salus fuit. Satelles autem virginis contemptor demonio mox abreptus eodem die spiritum miserabiliter efflauit. Nemo igitur venerabiles imagines sanctorum despuat que tamen nichil in se diuinitatis obtinent: sunt tamen ad monumentum virtutis populo exhibitæ. Admonentque humanam mentem imitari eorum spectatissimam vitam quorum imagines in honore haberi vident. Quæritis per franciam rebus nuntii iterum ex asia adueniunt qui omnia apud christianos qui in syria erant a salhadino profligata esse: atque ipsam sanctam civitatem vna cum rege: & christi crucem asportatam: tresque tantum vrbes superesse: tyrum: tripolim: atque antiochia: & castella pauca in fide stare. Quæ per franciam calamitate vulgata: in cetero omnes affecti sunt. Atque ipse in primis philippus tot malis condolens: per nuntios Henricum anglum in colloquium vocat. Conuenientibus regibus in planicie quæ a gisfortio non procul abest. Tanta fuit tyri presulis suauis principum charitas: ut nemo illos vlllo tempore a perpetua pace discessuros formidaret. Itaque cruce in hostes fidei desumpta: quæ plurimos pontifices & proceres populorum quoque numerosam multitudinem ut idem faceret prouocauerunt. Ad tantam expeditionem cum pecunia deesset: conuocatis parisiis pontificibus & nobilitate rex petit sibi annuam decimam ecclesiasticorum prouentuum concedi. Quæ postea salhadini decima appellata est. Militi autem qui esse alieno teuebatur permissum est: contracti ad illud diem foeneris libertatem habere. debita vero tribus terminis creditoribus persolvere. His ita in contione definitis tertio post mense Richardus anglus induciarum & iurisiurandi preuaricator occasione sumpta in Raymundum tholosatem bellum mouet. Quod postquam per raymondum nuntios philippus cognouit promotus exercitu castrum radulphi busentalum insuper & argentonium expugnat. Leurontem vero secus paludem situm cum circumsedisset tanta siccitate terra inaruit. ut paulus ipsa arefceret. Aquarum igitur cum iumenta atque exercitus indigeret. nec vllus de celo ymber speraretur: mox eruptione aque pluribus locis facta palus exundauit. Expugnatum leurontem rex ludouico theobaldi blisceni filio consobrino suo donauit. A leuronte ad montricardum exercitum per gredi iubet. Quam arcem cum aliquot dies circumsedisset tandem expugnat: incensis suburbis: & turre grandi & munitissima solo equata. Inde progressus per aruerniam philippus: omnia quæ angli regis in ea regione erant occupat. Tam multis in commodis acceptis rex anglus reducto exercitu per normanniam cum richardo filio abiens non pauca loca donec gisfortum venisset perdit & diripit. Non multo post interiecto tempore Richardus pietauensis cum negatam sibi ab Henrico patre Margaretam philippi sororem quæ apud henricum ad coniugii spem asseruabatur non impetraret uxorem: a patre desciscens ad philippum se contulit prestita de terris quas in francia possidebat fide. In sequenti vere philippus coepta in henricum belli diligens executor: copias educens: dum iter in coenomanniam facit firmitatem bernardi cum aliis quattuor munitissimis castellis capit: mox coenomanniam progressus urbem circūvallat ex qua se henricus proripiens: chinonem petit. Coenomania recepta Philippus turonos adori ubi flumine ligeri impeditus: ipse lacea ma-

nu apprehendens: vadum pre exercitu scrutans: viam qua sui tuto pergerent monstravit. Flumine traiecit: turonum vi expugnat. Nichil tamen sevitie civibus inferri rex permisit. Duodecimo post receptam urbem die presidio in ea relicto philippus exercitum reduxit. Interim circiter. xv. kalendas iulias henricus anglus apud chinonem defunctus est. quo persecutore diuus thomas cantuarieñ dum vesperorum officio interesset quattuor satellitū ministerio quinque vulneribus est trucidatus quem beatorum martyrum collegio relatum ecclesia veneratur. Huius henrici sepulchrum apud fronteuallē visitur. Patri richardus successit cor leoninū appellatus. Atque paulo post pace cum philippo facta rex quęcumque. Henrico abstulisset: richardo sponte sua restituit. Receptis a richardo tribus castellis ipse quoque liberalitate in philippum vsus crefacum effaudunum & dolonnam donat quę philippo perpetua essent. Ordinatis ad hunc modum rebus: reges de expeditione hierosolymitana conueniunt vt iunctis classibus in syriam nauigarent. Anno igitur salutis centesimo octogesimo nono supra. M. circiter festum diui iohannis baptiste: postquam apud diui dyonisiū sepulchrum preces habuisset philippus: veselaum richardo comite profectus est. Ibi filio in tutela matris atque auunculi remensis legati apostolici relicto ianuā se contulit. Richardus vero marsiliam profectus est. Comparatis ianue quę ad expeditionem conuenirent. Cum mari se reges comisissent orta tempestate per messanam: pars ad alios portus delati sunt. Cum reges messanę agerent. iochin⁹ abbas res future presagus ad eos venit / vaticinatusque est nondum tempus aduenisse recuperande hierusalē. Nichilominus tamen hybernīs exactis philippus proximo vere cum Richardus in mensem augustum nauigationem differre statuisset educta classe aconem appulit. Quā miles christianus iam secūdo anno obsessam expugnare nō potuerat. Castris igitur aconē positis: Philippus urbis muros licet prope machinis diruisset: expugnare tamen locum superedit: richardum expectans. Hic cum aduenisset rogatus a philippo vna oppugnationem facere: pnegauit. Neque arbitris qui vtriusque principis assensu rei militari prefecti erant obtemperauit. Tanto liuore atque odio anglorum gens francos omnes habet vt lupum ouī facilius quam francis angulum concilies. Itaque (sicut ego accepi: cum apud henricum anglie regem huius nominis septimum. Caroli octauī regis francorum tunc regnantis legationis munere fūgerer) liberos suos dum per etatem licet plerisque in anglia parentes arcu sagittas mittere instituunt: propositaque illis franci hominis effigie Age inquit filii discere ferre & mactare francum. Recusante auxilium richardo: cum obsessi Philippum oppugnationē parare vident urbem se dedituros dicunt si cū suis fortunis salui abire permittantur. Admissa conditione philippus adiecit liberandos insuper esse captiuos omnes qui per egyptum & syriā a salhadino tenebatur. Atque ipsam xpi crucē in primis restituendam: nō habituros hinc nisi hec oīa impleta perfecissent. Recepta vrbe distributisque inter principes captiuis philippus cum richardum suspectū haberet quod cum salhadino per nūcios cōmunionē haberet a quo etiā donis honoraretur quod ipse grauiter egrotaret vocatis sui exercitus primoribus in franciam se reuertī velle dixit. Atque ita odne burgundorū duce exercitui prefecto tribus tantum triremibus a ruffino ianuēñ. preparatis: in appulliaz nauigauit Vbi post aliquot dies morbo leuatus romam religionis & voti gratia profectus est celestino tertio romanā sedē ministrāte. Post philippi discessum richardus captiuos quos ex obsessis habebat ad se duci iubet: cum ab eis christicolos & domini cruce: sicut conuenerat re

Philippi egregium factum.

Henricus anglus moritur.

Expeditio in syriam.

Acō ciuitas palestine. Richardus perfidus.

Discendit philippus ab acōe.

Rex philippus augustus.

Iudeorū ex-
 crabile faciū.

Suspendio a sy-
 ria

Philipp⁹ nor-
 manniā occu-
 pat

Ingeberga
 dalmatæ re-
 gis filia phi-
 lippi vxor.

Richardus sy-
 riā reliq̄ & di-
 ui martini ca-
 nonicos suis
 fortunis spoli-
 atos expellit

Philippi in sa-
 cerdotes læui-
 tia
 Vallisruelli ca-
 stellum a nor-
 mānis obse-
 sū & a philip-
 po dirutum.

Richard⁹ idu-
 cias violat

petit: nec promisso se absoluere salhadin⁹ curat: milia sex ex vrbe eductos capite dā-
 nauit. Cum in franciam philippus venisset: effect⁹ apud sanctum germanum de
 layo: execrabile iudeorum facinus ad eum delatum est. Apud brayum castrū iudei
 christianum quendam (quem furti atq; homicidii insimulabant) captū seruo spineo
 coronauerant: deductumq; per oppidum & multis verberibus affectum tandē cru-
 ci affigentes interemerant: permittēte loci domīna quam ipsi muneribus euicissent
 Cognita iniuria rex nulla mora interposita nesciētibus aulicis quid animo agitare: ad
 brayum perpropere se contulit. Moxq; portas & viarum exitus a suis diligēter
 obseruari p̄cipiens: supra octoginta iudeos comprehensos cremare iubet. Sup-
 plicio de iudeis expleto. agente apud pentizaram philippo littere ex syria ad eū p̄-
 feruntur. Quibus admonebatur bartasim quendam ex arabia in franciam richardi
 consilio eius necandi gratia missum esse. Qua re intellecta de se sollicitus rex: diligen-
 tiore custodia vsus est. Sed missis in syriam ad amicos legatis: q̄a id ab inimicis fictū
 cognouit omni se suspitione absoluit. Atq; iniuriarū quas a richardo accepisset re-
 cordatus hominis perfidiā vlcisci festinat. Gisorsio igitur atq; velexino quod nor-
 mannum dicunt occupato: tota deinde normannia potitus est. Deinde liberorum
 cupidus stephano nouiomeni antistite ad caynum dalmatarum regem misso inge-
 bergam sororem regis vxorem duxit. Quam parisi receptam paucis interactis die-
 bus dimisit: occasione sumpta: q̄ eius consobrina esset. De qua re procurate cayno
 tametsi legati apostolici midas & cecinus cardinales querere mandata recepissent.
 segniter tamen agentes: vel largitione regia corrupti: vel metu offendendi regis per-
 territi negotium non absoluerūt. Ingeberga autem licet diuortium iniquo animo
 ferret: celebs tamen apud francos viuere q̄ alteri viro nubere maluit. At richard⁹
 anglus relicta syria cū in franciam reuertisset: in clerum turonensem sequi cœpit: ex
 actis e templo diui martini sacerdotibus quos fortunis omnib⁹ spoliauerat. ad quā
 calamitatem philippus alteram addidit. Nam omnium ecclesiarum que in principatu
 richardi erant bona diripuit. Expulsisq; e sacris locis dei seruitoribus prædas sibi ex
 eorum prouentibus fecit. Nec ab his quæ suę ditionis erant continuit manus. Sed
 vestigalibus & crebris tributis oppressit: ditans opus illi esse grandi pecunia ob-
 terræ sanctæ liberationem quam suis militibus impartiret. Est enim omni peccanti
 præsens semper aliqua ratio quam suo prætendat errori. Cum hæc in ecclesia dei
 ageret philippus richardi frater iohannes qui sine terra nomen habebat: adiunctis
 sibi comite dalphino & darondello comite: & rothomagorum parte ad castrū val-
 lis ruelli mouens arcē obsidet. Vbi post q̄ vix dies octo helitasset: superueniens phi-
 lippus tam insperato in hostem irrupit vt capescentibus fugam normannis: castra
 deseruerint quæ fuerunt in prædam francis. Paruo post tpe contemptis induciis cū
 richardus archas circūsedisset: philippus educto p̄fidio quod in valleruelli habe-
 bat locum diruit. Aduersusq; richardum inde p̄fectus: hostem anglum cū norman-
 nis ad dieppam vsq; fugauit: nauibus quæ in statione erant incensis. His hostili-
 ter aduersus anglum gestis. cum per inducias ab armis paulo cessatū est: richardus
 nullius promissi tenax: violatis induciis bellū instaurat. Positis non p̄cul ab effou-
 duno castris: cū acies congregiēdi signum expectarent: ecce richardus paucis comi-
 tantibus ad philippū sponte sua inermis accessit. Eidemq; p̄stitit se regis manda-
 tis pariturū. Deinde inter reges conuenit conventionem apud valleruelli & castrū
 gallardi ad nonas ianuaras h̄re. Vbi & p̄petua vt sperabat pacis formula dicta est.

& datis hincinde atq; acceptis obsidibus firmata. Insequenti martio mense Philippus mariam ducis bohemos filiam matrimonio sibi coniūxit. Moxq; richardi perfidia fractis induciis cum arcem brisoni dono captam solo prostrasset Philippus collecto exercitu dammallam progredi festinat ubi dum in obsidione distinetur: ad nouemcurtum richardus adueniens presidium quod in eo erat pmissis ad duxit locum illi permittere. Quem receptus armis & comiteatū munit. Inde in philippum dammallam circuncidentem ducens: dum loco regem summo uere concertat ipse a francis ferociter impetitus fugatur. Capto in fuga guidone thouardo uero apprime nobili & strenuo franci dammallaz repetentes arcē oppugnant. Sed deditibus se hostibus si instructi armis discedere liceret dammalla recepta est & arx solo equata. Guisortium deinceps adueniens & protenus nouemcurtum quod Richerdus sibi rapuerat circumuallās multo suoruz periculo expugnauit. Pugnantem aduersus angulum alia philippum sollicitudo turbauit. Balduinus enim flādrē sium comes ad Richardum desciiuit: quez p̄terea secutus reginaldus comitis domini martini filius: multas frācis incommoditates hi pariter inuexerūt: q̄ ipse reginaldus nuptiis domine boloniensis atq; ipso comitatu pauloante a rege honoratus: auctusq; extitisset. Per has belli tempestates sanctus audomarus arthesii insigne atq; munitissimum oppidum in potestatem Balduini venit. Iudeos autem eiectos franciā philippus parisiū reduxit pecunie forte inter tot belli impētas egēs. Nam & de ecclesiis uectigalia pensionesq; annuas reclamante clero excepit. Quamobrem maiore q̄ ullo tempore bello mox implicatus est. Itaq; Richardus numerofo instructus exercitu gisortium mouens omnem per ambitum regionem populať corcella arce ad solum complanata. In quem cum copias philippus duxisset primo aduentu hostis illum ne gisortium peteret prohibuit. Sed animos tollens Philippus cuneo factō per acies hostium perrumpens gisortium ingressus est quibusdam ex suis aulicis atq; proceribus ab hoste interclusus captisq;. Deinde ab eūte in normanniam richardo: philippus hostili agmine normānos infecut⁹ ad nouūburgū & bellūmontem rogerii vsq; progressus: vicos complures ferro igneq; vastauit. Repetente tandem franciam philippo cum intellexisset richardus illum exercitum dimisisse in velexinum & claromontē incursiones facit. Cui occurrentes bellouacii antistes & guilhelmus de demelli: cum ab hoste predas recuperare incōsulte nituntur insidias hostiū incurrentes capti abductiq; sunt. Cū tantis animis reges digladiantur innocentius tertius qui celestino tertio in sedem romanam susceperat, itur dīosus pacis. Petrum capuanum cardinalem ad reges mittit. Qui de pace quidem desperans: quinq; vix annorum inducias impetrauit. Nec Richardum adducere potuit vt obsides daret atq; reciperet. Ipse autem ferox & idonitus hostis: non longo post interiecto tempore dum in lemouicibus arcem lemouicā obsidet emissa ex arce sagitta ictus eo vulnere interiit. Sub hoc innocentio romano pōtifice ordo fratrum sancte trinitatis de redemptione captiuorum auctorib⁹ Iohāne de mata & foelice anachorita initium cepit. Qui postq̄ apud ceruum frigidū meldēsis territorii solitariam diu vitam egissent per quietem admoniti pontificem romanū conuenire: a quo vite modum acciperent cū innocētū aduissent cognouerūt pōtīficem simili reuelatione fuisse diuinitus instinctum. Quamobrē a pōtifice benignissime excepti sunt. Et quinto kalēdas februarīas cū dies festus agnetis scđo igitur innocentius rem diuinā faciens dum diuinam eucharistiā circumstantibus se ostendit

Maria bohemorum ducis filia philippi vxor.
Richardus perfidia.

Guido thouardus capitur

Nouē curtū castrum.
Balduinus flādrē cū richardo iungitur.
Reginald⁹ comes boloniēnsis conspirat.
Sanct⁹ audomar⁹ fit comitis flandri.
Iudei in franciam redeunt
Philipp⁹ a clero pētioēs exigit.

Philipp⁹ normanniam vastat.

Innocentius tertius.

Richardus occiditur.
Reuelatio atq; institutio ordiis sancte trinitatis.

Rex philippus augustus.

Dominicus.

Namurci comes
captur.

Interdictū in
francia.
Sæuit philippus
in clerum

Pax inter reges

Legati a philippo
illusi.

angelum dei videt candore multo fulgentem cæcellatis manibus duos captiuos tenentem: christianum vnum alterum maurum: tanq̄ eos commutaret. Cui angelo crux rubri & azuri coloris ad pectus eminebat. Quo viso & re diuina confecta: anchoritas ad se vocans: iam inquit filiosi animaduerto dei spiritu vos duci. Conficiã vobis indumenta exemplo visionis quę mihi diuina celebranti innotuit. Igitur cõsutos tunicis Iohannem foelicemq; candidis vestibus decorauit: superaddita cruce qualem angelus ostendisset. Additq; nouo ordini titulum de trinitate & redemptione captiuorum cui negocium imponit: captiuos a male credentibus christianos liberandi. Eius rei simulachrum romę in cœlio monte apud sanctum thomã de formis visitur: vbi ecclesiã diuinę trinitati innocentius extruxit. Succedẽtibus aliquot annis predicatorũ ordo dominico autore viro apprime docto & sancto ortus celebratusq; est. Richardo defuncto philippus contracto grãdi exercitu ebroicas normannorum urbem cum aliis compluribus instructissimis arcibus occupat: atq; omnia cœnomannia tenus perdit. Arturus præterea britonum princeps andegauiam urbem quam sibi richardus sustulerat recepit: philippoq; obuiam pergens ei⁹ fidei se permisit. His rebus rege præpedito: Robert⁹ blesensis & eustacius de nouavilla philippum namurci comitem balduini flandresis fratrem cum equitibus auratis duodecim & sacerdote vno perro duacensi comprehendunt ad regemq; ducunt. Nec longa mora intercessit: cum inter philippum & iohannem: richardi successorum cui sine terra cognomen fuit inducię dētę sunt & sacramento firmatę. Concessa philippo a bello quiete: noua illi a romano legato afflictio consurgit propter ingebergam vxorem dimissam: Nam conuentu prælatorum habito ex eorum sententia legatus philippo & toti regno sacris & communione hominum interdixit: Quis romanum pontificem rex appellasset. Qua legis seueritate exasperatus philippus in clerum sequitia vsus est: pulsus e suis sedibus pōtificibus: quorum assensu hęc ignominiam accepisset. Itaq; nec dignitati nec vicariatu pepercit. quin etiam plebes os sacerdotes rebus suis exutos extruderet. Quin & ingebergam in arce stampensi clausam tenuit. Nec a plebe temperauit: exacta a populo tertia parte bonorũ: præter vectigalia & annuas pensiones. Induciis prope diem finituris reges inter venonem & insulam andelinam de firmanda pace conuenerunt. Ibi partitis terris de quibus contendebar: iohannes anglus omnia quę philippus richardo abstulisset ludouico regis filio (cui blanca alphonsi castellę filia nupserat: & iohãnis neptis erat) libera permittit. Adiunxit præterea anglus ad tantam liberalitatẽ: si absq; liberis moreretur: instituere se ludouicum heredem omnium possessionum quę cis oceanum gallicum suę ditionis essent. Interim dum hęc aguntur alter a pontifice romano legatus otho hostiensis episcopus in franciã venit: attributo sibi collega burgalensi archipræsule. hic philippum admonet ingebergam vxorem recipiat. Parauit legato philippus. Nam cū sueffione legati variis disceptationibus de regis cum vxore reconciliatione agerent: rex tantę morę impatiens assumpta ingeberga insultatis legatis consilium dimittit. Abennte rege legati rubore perfusi alter romã se contulit: alter in franciam reuersus est. Exactis inde paucis mensibus: conuenientibus iterum non longe a vernone regibus: philippus iohanni anglo atq; normannis diem dicit quo Parisi ad iudicium venirent. Causa vocationis hęc fuit. Erat arturus britonum comes angli regis nepos. quem philippi partes sequentem iohannes anglus cum cepisset: eum occidisse diffamatus est. Libere dimissis iis qui cum eo

capti erant. Statuto die postq̄ ad rebellionem anglū inclinare philippus cognouit. Concilio a proceribus capto militem cogit ducitq; in normanniam ad castellū cui bontautum nomen est: quod vna cum genselino & gorneyo munitissimis locis p̄strauit. At cū hyems inhorresceret, reliētis vbiq; presidis reges bello tantisper dum hybernarent abstinerunt. Ineunte vere philippus britonum atq; pictauorū auxiliis fretus: aquitaniam sibi subiugauit: nec multo post in normannos conuersus: Conchas & vallēruelli cum insula andelina in potestatem recepit. Eodem ferme tempore innocentius tertius pontifex missis in franciam nunciis regib⁹ mādat bello superseant poena in contemptorem p̄cepti adiecta. Sed philippus appellatione aduersus legatos se tutauit. Atq; ita ad radepontem copiis instructis mouens: post quindecimq; obsidionis diem arcē expugnat. Dehinc ad gallardum castrum profectus (quod edito ad ripam sequane loco situs est: & a richardo magnis munitioibus instauratum) constituit p̄sidiū quod intus erat fame ad deditioem cōpellere: ne vel militem difficili & periculosa obsidione pderet: vel casu aliquo obsessi clam dilaberentur atq; subterfugerent. Igitur magnis fossis atq; aggerib⁹ castellū circumdat: imposito inter aggerem & arcem milite. Extruxit preterea ligneas turres ex quibus tela in obsessos iaculari possent. Comparatis omnibus que oppugnationi conuenirent: insipientibus francis atq; acerrime pugnantibus obsessi non minore animi fortitudine francos repellebant donec quintodecimo die continua oppugnatione fracti deditioem fecere. Altero qui secutus est anno philippus cum fallisiam atq; danfrontem recepisset ad diui michaelis promōtorium quod in periculo maris ab incolis dicitur puadens sue omnia ditioi subiecit. Quod videntes normanni ne philippi fortune temere obsisterent: abrinças baiocū constantiam atq; lexouiuū vrbes dedūt. In quibus relicto valido presidio: rex rothomagum primariā normannie ciuitatem obsidione premere constituit: Circūfessa a francis vrbes ciues triginta dierum inducias a philippo impetrant. Interim in angliam missis ad iohānē anglum nunciis vt infra impetratos induciarum dies obsessis opitularetur: cum nihil spei a rege acciperent sed intelligerent hominem desidere & cūcta rī ad suos remigrātes nuncii se atq; ciuitatem philippo permisissent. Quorum exemplo mōtia arqueses & vernolientes in verba regis iurant. Subacta normannia in franciam cum rediisset, paucos ibi dies cōmoratus: aquitanos magnis copiis petit. Prima ad arcem lochiarum castra fecit: quam magna vi expugnatam droetio de nullo dono dedit. Inde chinonem acri virtute a presidio defensam cōepit omnes vero qui intus erant compendium in custodiam duci iubet. Intercedentibus paucis post hęc diebus: iohannes anglus rupellam cum classe appellit. Cui a philippo deficiens comes touardus se coniunxit. Vrbs andegauia primos iohannis impetus experta ē: quā solotenus anglus destruxit. Eapropter in pictauiam ventens philippus omnib⁹ munitiorib⁹ pictauorum locis imposito p̄sidio touardum vbi anglus agebat perere euz statuisset iamq; ad hoc acies ordinatas haberet comitis touardi terra ferro atq; igni vastata duorum annorum induciis inter reges firmatis, ab armis temperatum est. Quibus exactis philippus iterum in aquitaniam militem promouet: vbi equatis ad solum quibusdam castellis aliis autem receptis: cum p̄sidiū in illis collocasset eius regionis curas guillermo marescallo & guillermo de rupibus committit atq; in franciam remeat. Illi a rege p̄fecti dum pictauię agunt locatis insidiis: touardi vicecomitē & sauarum maulioneum p̄edas abigētes capiunt: quos vna euz hu

Iubet inocēti⁹
reges bello ab
finere a quo
philipp⁹ pro-
uocat.

Philippus in
aquitania.

Anglus ad ru-
pellā cū classe

Andegauia
vrbs diruitur.

Rex Philippus augustus

gone vicecomitis fratre & amerio liliaco: atq; militibus quinquaginta ad Philippum mittunt. Est in britonum principatu collis editus ad septentrionē sp̄ctās sinuoso maris estuario circumdatus: cui britonum lingua graplitum: id est mari vna diq; implicitum. nomen est: in eo colle cum britones arcem extruxissent quę in aduenientes anglos propugnaculum esse posset: id michael quidaz inter britones nō ignobilis cum Philippo nunciaſſent: cōtracto apud mantam exercitu Comiti sancti pauli & michaeli committit arcem occupare. Nec pigritatur comes regi parare. Itaq; arce capta: michaelē cum valido p̄ſidio arci preponit. Ad hoc expugnandę arcis negocium cum p̄tices franci a Philippo premoniti armatos aliquot ex suis miſſent ſol̄: aurelianeñ. atq; altiffiodoreñ. antistes detrectare auxilium non formidauerunt. Quamobrem cum Philippus eorum terras donec ſatis de contemptu factionem feciſſet occupaffet ep̄i rom̄anum pontificem adeuntes Philippum ne id faceret p̄ticia auctoritate prohibere niſi ſunt. At pontificē francorū conſuetudinē que de temporalium rerum gubernaculis introducta eſſet detrectare nihil tentauit. Igitur ep̄iſcopi multam a rebellionē Philippo ſoluentes: quę ſue dictionis eiāt receperunt poſt biennium q̄ illa rex poſſediſſet. Eodem anno qui fuit chriſtiane gr̄atie milleſim⁹ ducentelimumſeptimus. Almaricus carnuteñ. litteris apprime eruditus cum apud pariſios non paruam doctrine oppinionem obtineret: palaz docuit quosq; chriſtianos membra chriſti corporis eſſe & dum a iudeis chriſtus pateretur vna cum ipſo dolorem atq; afflictionem fuiſſe reuera perpeſſos. Sed errorem cum tueri non poſſet: damnatus eſt reſpicere: & contrariam ſententiā aſſerere. Ob hanc ignominiam contracta animi egritudine: paulo poſt tempore interiit. Fuere alii preterea litterati homines qui ſingulis diuine trinitatis p̄ſonis ſingula tempora per ſucceſſionem tribuerent aſſerentes patris omnipotentiam chriſti aduentu deſcendiſſe ſe chriſti vero doctrinam ſpirituſſancti accēſſu exoletam eſſe. Cuius hereseos auctores procurantibus petro pariſiē. ep̄iſcopos atq; garino conſulari viro deprehenſi honoribus & dignitate priuati ſunt. Laycos id eſt qui extra cleri ordinē eſſent ignis abſumpſit. Fœminis vero parcitum eſt. At almarici cadauer quod pone diui martini pariſiē. eccleſiam ſepultum fuerat: exhumatum & crematum eſt. Per eoſdem ferme dies fredericus imperator miſſis ad Philippum nūciis: petit locum deligi vbi de rebus ad vtrumq; p̄tinentibus colloqui poſſint. Apud vallicolor rem placuit conuentionem habere. Eſt enim vallicolor vltimus regni locus tullum verſus ſpectans Philippo conſiliū non fuit illo proficiſci. Sed miſſo Ludouico filio cum procerum ornatuſſima caterua: fides atq; amicitia q̄ vetuſtiſſimo fœdere inter principes romanos regesq; francorum obſeruata fuiſſet innouata eſt. Eodem tempore cum a veteri diui dyoniſii porta: vſq; ad eam quę nunc noua appellatur multum agrī intercederet eam omnem partem pariſi vrbis ſequana tenus muro Philippus claudī iubet. In eaq; domos extrui: quas incoleret populus Muniuit preterea pleraq; alia per regnum francie loca: arces torresq; exedificauit: precio dato ſiſa quibus poſſeſſiones ad hunc vſum recipiebat. Interim reginaldus bolonię comes qui eccleſiarum atq; pauperum oppreſſor erat & ob eam rem extra hominum communionē pontificum auctoritate poſitus cum a rege ſibi timeret (comitatu bolonię ludouici filii regis poteſtati permiſſo) cum othone p̄ſeudo ip̄eratore amicitia iungit: mox q; poſt q̄ ablatas ſibi terras a Philippo recuperare non poſſet niſi parlamenti diffinitionē illas reciperet: flandriam petens in angliam ad iohannem anglum nauigat.

Graplitum in britonib⁹ collis.

Aurelianenſis & altiffiodoreñſia pontifices philippo repugnant.

Almaricus hereticus.

Alii heretici.

Frederic⁹ imperator.

Noui munitienſis.

uit. Erat hic iohannes a romano pontifice excommunicatus propterea quod ecclesie prouentus annos sex usurpauerat: episcoposque anglia extrulisset quos in francia receptos philippus reuenter habebat. Cuius hic in anglia status rerum esset: consilio suessione habito (in quo dux brabantinus affuit) visum est dignum rege esse si in angliam expeditionem duceret: pontificesque sedibus expulsos restitueret. Cui sententie ferrandus flandrentium comes aduersatus est: propter duo munitissima oppida sanctum audomarum atque aeriam que ludouicus occupabat. Iam enim (ut postea cognitum est) cum iohanne anglo reginaldi boloniensis suasu ferrandus sentiebat. Non destitit tamen a coeptis rex. Sed ad boloniam ingentes copias ducens: ubi classis vehendi militis causa parabatur: mox ad grauelingam maritimum in fladria oppidum profectus: naues illo se subsequi iubet. Promiserat ferrandus ad eum locum venire & de offensis in regem satisfacere. Sed postquam a fide & promissis deficere perfidum hominem compertum est: Philippus omissa in angliam expeditione in castelletum quod in colle paucis a grauelingua miliaribus distans munitissimum erat: irripens brugas usque peruenit. classemque ad damum deduci mandat. Est autem damum nauium statio & portus vnde excuato opere humano alueo merces brugas deferuntur. in eo portu quia regia classis contineri, non potuit: pars in proximo mari seorsum in anchoris manserat. Philippum autem a brugis gandauum promouentem reginaldus boloniensis & guillermus longaspata mari ex anglia delati occurrente illis flammigorum turba regias naues que extra portum erant inuadunt: captas abducunt atque postredie eas que in statione seruabantur inuadere festinant. Quibus franci viriliter obstiterunt. Cognito classis & suorum periculo Philippus in hostes dimissa obsidione reuertitur: quos nauali pugna fugatos a duo milia iteremittit: compluribus ex eorum nobilitate captis. Deinde damum repetens quod reliquum erat nauium armamentis & comueatu receptis incendit. Dirutoque portu cum agro adiacenti postquam a gandauis brugen. ypris atque insula obsides recepisset in franciam exercitum reduxit. Erat per hos dies in narbonensi prouincia quam vulgo linguam occitanam appellamus christiana puritatis permulti contemptores ex albigeno primam sue doctrine & iniquitatis institutionem referentes: Quorum dogmata nemo ad hunc michi diem notus scriptor reliquit. Et cum hereticos eos vocet atque ob eam culpam exterminatos esse autores tradant genus tamen hereseos pretereunt. Puto eos quo ad coniectura assequi possum arrianam pestem secutos foedis quoque amoribus & masculinis cubitibus indulisse. Ideoque legitimas nuptias & carnis usus danare & in diuam mariam christi matrem esse blasphemos. Diffusus id virum cum totam ferme regionem inuassent: romanus pontifex innocenti tertius misso gallione cardinali legato philippum pontificis auctoritate monet in hereticos armari peccatorum remissione processa his qui in igne crucis ad id bellum defumerent. Legati oratione permotus Philippus permittit suos armare & in albigenas proficisci. Fuisse in exercitu episcopos multos & proceres inuenio atque in primis eudonem burgundie ducem: henricum niuernensem: petrum senonum archiepiscopum: Richardum rothomagensis: Robertum baiocensem. Iordanum lexouium: & reginaldum carnotensem. Igitur mouentes franci biteras primum obsident expugnantque occisis qui in ea erant multis hereticorum milibus. Quo periculo territi reliqui regionis incolae ad Carcassonem munitissimam urbem confugerant: in qua a nostris circumcepti: inde abire nudi omnino compelluntur: ut qui pudendis membris per summum nequas abusi fuerant: ea ad ignominiam

Iohannes anglus
excommunicatus

Ad grauelingam
qua classis regia.

Dammus portus

Albigenis

Bitere ciuitas

Rex Philippus augustus.

Simō de mō-
teforti.

videnda exhiberent Eliminata fedissime gentis turpitudine:franci cupidi sua quicq;
loca reuifere:reliquo exercitui symonem de monteforti hominem nobilem & stren-
num nec minus religiosum preficiunt Qui mox belli cura suscepta non segniter q̄
superant executus est comitante eum dominico viro hispano quo autore predica-
torum ordo initium sumpsit. Itaq; arces per eam terram expugnauit:hereticis inter
emptis. Habuit tamen obscœna albigeliorum turpitudō defensores aragonum vi-
delicet regem sancti item eligii comitem & fuxi principem qui eductis ingentib⁹ co-
piis symonem apud murellum arcem obsederunt. Qui tamen raris armatos secus
in presidio haberet:nichil tamen desperans re diuina a sacerdote facta: post q̄ se i p̄-
mis atq; suos cōfessionis sacramento purgasset:eruptionem subito facit:regez ara-

Egregia victo-
ria.

gonum & hostium octodecim milia interemit:cum ipse octo tantum ex suo presis-
dio amisisset. Credi merito potest deum pro sua religione comitem recte pugnate
adiuuisse. Discedentibus ex albigelio principibus francis:giraudus quidam albigen-
sium prefectus crudelitate atq; perfidia vsus: sacerdoti christiano fidem dat dedu-
cere eū tuto ad suos & cum eo equites auratos sex & seruos quos habebat ququa-
ginta. Confidens igitur sacerdos se cum suis comitibus giraudo credit. Quos omēs
ad coenaz liberaliter acceptos remotis epulis statim in vincula coniicit. Deinde eq̄-

Giraudi seui-
tia.

Miraculum.

tibus seorsum eductis ignem in ergastulum vbi reliqui asseruabantur mittit. quem
triduo perpeffi christicole nulla aduisione lesi sunt. Duos autem ex equitibus ocu-
lis & naribus cum superiore labio priuauerunt quo malo alter interit superstitē al-
tero. Per hos dies multis ymbribus sequana amnis auctus paruum apud Parisi-

Iohānes āgl⁹

os pontem deiecit. Hec inter iustissima bella iohannes anglus ex anglia mouēs
andegauiam quē diruta erat restituit & muro claudit. Inde deficientibus ad eū bri-
tonibus atq; pictauis: ope eorum auctus rupam monachi quod castellum ad lige-
rim flumen. Guillermus de rupibus supra non multos annos extruxerat contēdit
Ibi cum primam oppugnatione sibi non bene procedere intellexit:fecit consuetudi-

Nota factum.

nem ad aggerem qui ad fossas erat quoq; die ambulandi: & scrutandi qua parte ca-
stello potiretur. Qui ne ab obsessis telo aliquo offenderetur: satellitem instituerat
scutum pretendere ambulanti. Eam rem cum ex obsessis vnus ingenio pollens ani-
maduertisset:tenuem ex canabe funem texit iuxta longitudine quē ad aggerem per-
tingere posset. Eius funis extremo ad sagittam deligato reliquum clauo iuxta se ad
muri pinnas affigit. Atq; ita sagitta baliste imposita: anglo dum transiret insidiatur
quem vbi suo more incedere videt:sagittam in satellitis scutoz penitus adegit:mox
chordula ad se reducta satelles cum scuto quod gerebat in fossaz preceps ruit i quē
oblessi tela crebra iaculantes necauerunt. Satellitis nece exasperatus iohannes: furs-
cas e regione castris protenus erigi iubet comminatus nisi se dederent eos furcaruz
supplicio affectum iri omnes. Nichilominus tamen franci pugnacissime arcem tuta-
ti sunt occisis plerisq; anglis. Interim occupato aduersus flandrenses Philippo:

Ludouic⁹ phi-
lippi filius.

filius eius Ludouicus ductis ad Chinonem copiis cum inde magnis itineribus ferre
opem obsessis contendit:cognito eius aduentu anglus relicta obsidione traiecto li-
geri quinquaginta eo die miliaria fugiens confecit. Fugato anglo reliqas arces: &
ipsam andegauiam ludouicus recepit. dirutoq; castello belloforti & terris viceco-
mitis touardi vastatis:muros quibus andegauiaz anglus muniuerat dissipauit:nec
moncotoro abstinuit:quod fundo tenuis dirui iubet. Filio in pictauia bellum gerē
te philippus postq̄ accepit othonem multis militum millibus apud vallencinas ca-

Mōcotorū ca-
stellum.

stra habere ut ferrando ceterisque francorum perfugis auxilio esset: exercitum cogit: & per flandriam ducens cum omnem fere regionem diris incursionibus vexasset: tornacum proficiscitur a comite sancti Pauli & fratre garino qui hospitalarii ordinis erat ex hostium potestate paulo ante receptam. At agente tornaci philippo nunciatur: othonem quintum ex vallencinis ad mauritaniam octodecim miliaribus tornaco distantem consedisse. Quem adoriri cupientem regem proceres dehortati sunt propter viarum qua incedendum esset angustiam. Ingressus postea in hannoniam francus terram omnem magnis incommodis affectit: propterea quod eius terram dominus in numero hostium habebatur. Redeunte tornacum philippo: ubi paucorum dierum quiete militem seque recrearet: accepit othonem instructis aciebus aduentare. Eodem die siue fortuna siue deo ita volente vicecomes meldunensium & frater garinus cum levis armaturae mille militibus iter quo hostis veniebat eunt: in tumultum qui extra militarem viam erat abierunt. unde prospicere longe lateque possent: si quis hostis appareret. Viso hoste qui instructissimo ordine accedebat: maturant ad philippum deferre Othonis aduentum. Tum militem in armis stare philippus iubet. Vocatoque procerum conuentu: consilium fuit paulo ultra progredi: ut quid sibi hostis faciendum instituisset exploratum certius haberet. Erat inter utrumque exercitum rivulus non adeo magnus quam traiectu difficilis. Quo superato hostis tornacum adire simulat. Sed contra sentiens Garinus suadet aut prelio conferendum aut cum summa ignominia abeundum esse. Igitur procedentibus usque ad pontem bovinum francis: cum lassus rex sub fraxino arbore obdormisset. & ad clamores suorum quos in ultima acie hostis inuaserat expersilceretur facellum: quod proxime diuo Petro dictatum erat ingressus: breui precatione habita tam hylaris in equum conscendit: quam si ad conuiuium inuocatus extitisset. Atque ita in primam aciem progressus militum animos dedit. Otho vero rege inspecto: suos a via subducens: agrum qui septentrionem versus erat occupauit. Qua re factum est: ut solem meridianum praeculis hostis haberet. Dispositis in acie francis: philippus in hac sententia locutus est. Viri commilitones spem capimus rei bene gerendae: praesertim qui aduersus sacris interdicitos & ecclesiae spoliatores pugnam suscepimus. Et nos tamen si per fragilitatis humanae tenuitatem peccatores sumus tamen communionem tenemus fidei & institutionis catholicae. Quare bono animo estote & progredimini in hostem viriliter.

Dabit deus in se sperantibus victoriam. Ad hunc modum paucis cum locutus rex esset: impartita militi benedictione: signum pridie nonas iunium bello dat. Itum est in hostem & pugnatum incredibili virtute. In flandrenses primus a suessionensibus impetus fuit subsequente Petro remigio campanorum ductore: qui galterum de guistella & buridanum captos abduxerunt. At Galterus sancti pauli comes & comes bello montensis cuneo facto acies hostium irrumpunt obuios quosque ferientes: ita ut penetratis aciebus iterum in confertos hostes pari gloria reuerterentur: ad quos se conferentibus magna virtute francis: egregiam inter illos operam nauauerunt: Eudo burgundus: Matheus momorentianus: Galterus de sancto paulo: Hugo de marolio: cuius potestati ferrandus flandrensis a francis interceptus se permittit suis vel fugatis vel occisis. Ferrandus capto tota belli moles in othonem incubuit qui philippo procul inspecto: in eum se prorumpens intercurrentibus qui ad regis custodiam deputati erant: egre se defendit: atque equo quem insidebat sauciato: e praelio cedens cum alterum equum recepisset aufugit. Othonis vero pedites qui inter equum

Tornacum

Otho imperator cum copiis.

Philippus aduersus othonem.

Oratio philippi ad milites.

Ferrandus flandrus capitur.

Otho fugit.

Rex Philippus augustus.

Reginaldus bo-
loniēsis capif

Pro dyademate carcerē
ferrandus accepit.

Victorie
Monasterium

Ludouicus in
angliam captus
as ducit.

tes dilapsi erant: philippum ab equo deiciunt ita vt opera galli de montignaco & petri cristaldi difficillime fuerit periculo liberatus hostes autem postquam orthonem fugisse cognouerunt animis destituti compluribus occisis fugientem dominum secuti sunt relicta imperatoria aquila que thrachonis simulachro alte superposita curru uehebatur. Fugientibus alemānis Reginaldus comes qui suos seorsum continuerauit praelium instaurans vulnerato per ylia equo captus est. Supererat ex toto orthonis exercitu barbantinorum turma septingentorum armatorum qui desperata salute vt cuncti poterant praeliabantur. Quos postquam Philippus prospexit misso cum duobus expeditorum milibus Thoma de sancto valerio omnes aut capti aut occisi sunt: cum nisi vnum ex suis tantum recensito numero thomas desiderasset qui tamen inter cadauera occisorum faucibus repertus est & deinde chirurgorum ope curatus. In orthonis exercitu mille quingenti equites aurati: inferioris vero ordinis & pedum centumquingenta milia (sicut ex captiuis cognitum est) fuerunt. Hostibus superatis cum fugientes miles fractus persequeretur: veritus rex ne dissipato exercitu vel captiui effugerent: vel receptis viribus hostis nouam aliquam cladem importaret: receptui cani iubet atque ita receptis post insigniam victoriam militibus captiuos per diuersa francie loca in carcerem mittit. Reginaldum vero boloniensem perone cathenis victum seruat. Ferrandus flandensem parisiū deducit: atque in turre quam luparam vocant includit Anno dominice pietatis ducentesimo vndecimo supra mille. De huius ferrandi fortuna cum mater quae portugala erat arisolos & diuinatores consulere insequens responsum habuerat: rex in prelio caeteris pedibus hominum atque equorum calcatus nec sepelietur ferrandus a parisiacis iocundissime excipietur. Quo oraculo stolidam mulierem deceptam secus ac sperabat pro regni dyademate filii carcerem accepit. Reuerso in franciam philippo pietauis q̄ conturbatione cum hostibus facta domi se continuerant belli exitum expectantes cum viditorem Philippum pertimescerent: per vicecomitem touardum veniam impetrant. Et iohannes anglus missis ad regem legatis roberto apostolico cardinali & Renulpho lincestrie comite quinquennes inducias cum philippo firmat. Cum hec in pietauis geruntur ferrandi uxor iohanna balduini constantinopoleos imperatoris filia ad regem de viro sollicita venit. Offert ferrandi loco deposituram se obsidem Gaufridum brabantini ducis filium soluto pro ferrandi & suorum captiuorum redemptione isto precio se quoque arces per flandriam atque hannoniam desolatouram quas rex dirutas esse preciperet. Ad hunc modum foemina maritum & captiuorum liberauit. Eodem tempore quo Philippus orthonem vicit: Ludouicus de pietauis victoriam obtinuit. Quorum beneficiorum gratia rex qui in deum omnia referebat monasterium quod victoriam appellauit prope siluanectum edificat: assignatis largissime annuis prouentibus iis qui in eo ministraturi erant coenobitis. Rebus in francia foeliciter compositis ludouicus grandi exercitu contracto & classi imposito in angliam traiecit. Londoniisq; a ciuibus exceptus paucis diebus insularum cepit iurantibus in verba eius regni proceribus: Quae te cognita iohannes fugiens breui post tempore morte eripitur. Cui proceres iurisdictioni contemptores (relicto Ludouico) Henricum iohannis filium sufficiunt. Igitur anglorum perfidiam excratus ludouicus quindecim marcharum argenti millibus ab Henrico acceptis in franciam integro exercitu se recepit. Philippus vero cum vetulus esset & annos tres & quadraginta regnasset anno salutis. M. ducentesimo vigesimo tertio vita ex

cedens apud sancti dyonisiū eodem magnificentissimo sepulchro conditur. Rex proculdubio gestorum magnitudine memorabilis qui cum ab initio etatis edoadatus appellaretur augustus quoque dictus est: tum propter eius egregiam sanctamque virtutem: tum quia adeptus regnum auxit. Reliquit preterea ex testamento tercentum mille parisiensium librarum insumptus hierosolymitani belli quæ pecunia hierosolymorum regi iohanni qui tum aderat compostellam deuotionis causa profecturus annumerata est. Milia insuper centena domui hospitali. Almarico montifortensi totidem qui terre albigenisium prefectus erat. Pauperibus millia viginti sunt quæ minus a philippo legatum esse tradunt: sed ego hystoricum gallum secutus plus fidei franco quæ peregrino auctori dandum sum arbitratus. Addidit ad dyonisianorum monachorum numerum triginta coenobitas qui perpetuo rez diuinam pro se deo exoluerent. Anno quo decessit visus est in occidente cometa cum anno superiore luna ab interpesta nocte usque ad insequentis diei crepusculum defecisset.

Eiusdem compendii Liber septimus

Post Philippum regni gubernacula suscepit Ludouicum sextum & trigessimum agens annum. Hunc tradunt auctores Caroli magni generum in reges francos per matris cognationem retulisse. Carolus enim ludouici quarti filius a quo hugo capetus regnum sustulit: emengardam filiam comiti namurcensi uxorem dedit: ex qua suscepta prole virili balduinus hanoniensium comes natus est qui ysabellam ex se genitricem philippo ludouici de quo

scribimus patri matrimonio copulauit. Putant hoc factum francis plus nobilitatis ad reges qui inde prognati sunt peruenisse: quasi a prima origine perseverent in posteris mores & virtus. Sed ut in ceteris animantibus atque in plantis ita in hominum genere contingit. A forti imbecillis equus: fructifera arbore sterilis plerumque nascitur. Nichil enim natura fert quod temporis accessu a stirpe non degeneret. Adepto regno ludouicus cum pictaui parere detractarent anglis fauentes ducto ad niortum arcem exercitu eam obsedit: in qua presidio erat sauaricus mauleonus cum non in ualida anglorum manu qui postquam assidua opugnatione se premi videt: impetrata cum suis abunde libertate ditionem fecit. Itum deinde est ad sanctum iohannem quod incole dangeli vocant. Cuius oppidani regis potentiam formidantes Ludouico occurrunt: atque ut dominum suum & regem reuerentur: recipiuntque. Tam prospere succedentibus sibi rebus rochellam maritimum in pictaui oppidum & idem munitissimum quo statio est nauium quibus merces mari importantur: petit. ubi (quæ ex niorto abiisse memorauimus) sauaricus mauleonus erat multis anglis stipatus. Postquam continuis decem & octo diebus oppugnatione facta est: orta inter Mauleonum & anglos suspitione: de dedendo oppido mens sauarico fuit ne (subeunte discordia) in potestatem hostis ipse nolens insideret: Salute a Ludouico impetrata abeunt in angliam omnes. Fama perferente rochellam a francis possideri: Lemouicenses & Petragorici ad Ludouicum veniunt imperata facturi. Quibus in fide receptis & rochelle imposito firmissimo presidio: franciam repetiuit. Sauaricus vero cum ad anglum regem venisset: multis indicibus coniectans se regi esse suspectum & sibi parari insidias: clam ex angliam ad ludouicum se contulit. a quo indulgeter rez

Pictaui rebelant.

Rochella:

Sauaricus mauleonus.

Rex Ludouicus diui ludouici pater.

Sanctus macharus.

Pseudo flandrie comes.

Auino circumfidetur

ceptus fidem debite subiectionis regi prestitit. Ea re cognita rex anglus tributo a clero anglie collecto: richardum fratrem in aquitaniam cum trecentarum nauium classe mittit. Qui primo appulsu ad sanctum macharum caltra ponens arcem vi expugnat: atq; oppidum quod arci iunctum erat diripit. Cognito Richardi in aquitaniam aduentu: ludouicus vnum ex marescallis (id enim nomen est officii eius q parte aliqua bellicis rebus preest) aduersus anglos cum copiis premit. Francis in terram domini bergeraci irrumpentibus agrosq; populantibus: Richardus relicto castello cui rochelle appellatio est: quod & ipse obsidebat: rebus suis diffidens in anglie classem reduxit. Per id tempus balduinus quidam ausus se mentiri balduinum flandrensem esse qui ex constantinopoli grecorum perfidiam cum aufugisset a flandrensibus exceptus est: reiecta comite muliere profecto sapiente quae ad ludouicum querulosa veniens permouit regem peronam proficisci. Quo simulatorem balduinum ad se euocatum: cum multa rogatus vel superbe responderet vel nulla de se vera iudicia exhiberet: tertio inde die regno abscedere ludouicus iubet. Abiens mendax homo vallencenas postquam a suis se desertum intelligit burgundiam specie mercatoris assumpta: a nescio quo milite agnitus ad comitem deducitur: quem in ergastulo multis cruciatibus affectum furce illaqueatum serui domine comitis strangulauerunt. Interea romanus a pontifice gregorio nono legatus Parisii sacerdotum conuentu habito: a rege multitudine procerum confidente de albigenitum heresi atq; pertinacia questus regem & qui concilio aderant excitat cruce aduersus hereticos pro dei religione sumere. Ipseque romanus complures sua manu cruce signat. Anno insequenti qui erat christianae gratie ducentelimus vigesimusseptimus supra millesimum ludouicus & qui cum eo cruce dominica insigniti erant ab bituriges conueniunt inde niuernum lugdunumque praetereuntes auinionem prouincie non contemnendam urbem petunt: quae septimo iam anno interdicto ecclesiastico damnata: ab heresi non recipuerat. Quam cum ludouicus pacto ciuibus interposito spondet nullo incommodo affecturum sed ultra profecturum: portas regi occludunt. Quae accepta iniuria ludouicus auinionem circumuallat. Ea obsidio cum ad kalendis decembris ad medium augustum continuata non procederet fortissime se tuentibus hereticis telis & scorpionum mille sexcenti ex nostris periere. Inter quos Guido sancti pauli comes strenuus & bellicarum rerum peritissimus & le mouicarum antistes interempti sunt. His incommodis acceptis ludouicus iurat se nunquam nisi urbe recepta inde abiturum. Cognita regis indignatione & constantia ciues duos ad eum de primoribus ciuitatis mittunt: qui se ciuitatemque potestati Ludouici atque romani legati permitterent. Rebus compositis ludouicus urbem ingressus fossas ciuitatis terra expleri ad summum imperat. demum trecentis praclaris edibus murisque ad solum ex cis: ciues ab interdicto romanus laxauit: ordinato illic episcopo petro corbio eruditio homine qui ex duniaci coenobio erat. Auinione recepta rex tholosaz ad quartum usque lapidem peruadens desiderium cepit franciam reuendi. Atque ita curam prouincie ymberto de belloasco qui eum genere attingebat deputata in franciam venit. Vbi paruo tempore moratus ad mompenserium cum festinus reuertisset egrotauit. Et secundo idus nouembris defunctus est: rex per omnem vitam continens & qui nullius praeter quam proprie conjugis concubitu usus fuisse perhibetur. Ex mompenserio ad sanctum dyonysium elatus iuxta philippi patris seplchrum humatus est. Eius mortem merlinus vates anglus hoc vaticinio visus est praesignasse

In monte venturi morietur leo pacificus.

Ludouico susceptus est ludouicus filius annos duodecim natus: quem in blâche matris tutela pater reliquerat. Eius erudiendi sollicita mater curam sine intermissione adhibuit: ita ut vigili studio elaboraret christianis illum institutis præclarisq; moribus educari. Deputatis ad id negotium religiosi hominibus ordinis precipue predicatorum atq; minorum. Quorum disciplina ita didicit vite sanctimoniam amare: ut illo tempore nemo religiosior sit habitus. Regni dyadema a suessionum antiste apud remos ad kalendas decembris suscepit: orbara per hos dies ecclesia remorum pastore anno christiane salutis. ccxxvi. supra mille. Mox theobaldus campanus: petrus maudericus britonum dux & hugo marchie comes propter non idoneam ad regnandum ætatem parui habentes ludouicum: cõiuratione facta a rege deficiunt. Atq; ante omne maudericus duas munitissimas arces sanctum iacobum de beuron atq; belesmum imposito ad præsidium milite occupat: quas a patre dum ad albigenes proficisceretur comiti britonum petro custodiendas tribuerat. Coniuratione patefacta nouellus rex ex matris consilio magnis itineribus in britonem ducit. At theobaldus campanus viso regis militis exercitu futuri prouidus nescientibus sociis ad regem concedens delicti veniam impetrauit. Statimq; ludouicus maudericum atq; Hugonem per caduceatorem monet ad se veniant aut pugnandi faciant potestatem. Coniurati respondent acceptissimam sibi pacem concordiamq; esse: tantum dicatur conuentioni dies & locus: cum de pace colloquium cum rege habere possint. Apud chinonem cum die condito coniurati non venissent tertio vocati: missis ad Ludouicum nuptiis spondent se vindocinum venturos ibiq; pro regis voluntate se purgatuos. Quo responso placatus rex adolescens tantum illis mandat ab iniuriis abstinere. Illi autem regis benignitatem atq; indulgentiam contemptui habentes: per multos regni proceres in suam sententiam ducunt. Blancham regis matrem indignam dicentes: quæ tantum principatum administraret: nec decere illos foemineo duci imperio. His atq; aliis suasi verbis proceres sollicitè explorant: quonam modo in suam potestatem ludouicum a matre abducant. Inter per agrum aurelianum faciente rege nunciatur insidias sibi a proceribus positas esse. Eam ob rem retro inde sedens parisiis versus cum ad motèheriis venisset: ad matrem parisiis agentem mittit quæ filio timens parisiis ad arma excitat qui collecta raptim ex agris hominum multitudine ad regem contendunt. Insidiatores vero cognito parisiis aduentu silentes abire. Igitur recepto rege: Parisii domum reuertuntur. At proceres suo instituto frustrati: in Theobaldum campanum a quo coniuratione patefacta deserti erant bellum mouent. Obsessoq; oppido quod cahorsam vocant frequenti populatione campaniam infestabant. Re ad Ludouicum per theobaldi nuntios delata proceres primus rex admonet ab armis discedant. Qui regi non audientes mox ut acceperunt ludouicum in festo exercitu ad se festinare obsidione soluta domum quiescunt remeauit. Verum Hugo marchianus sue in regem coniurationis acer & diligens autor ad anglos traiecit. Regemq; admonet tempus aduenisse: cum ablatam sibi a Philippo normanniam recuperet. Ludouicus quidem adolescentem non acceptum nobilitati esse: quippe qui ipsis inconsultis & præter iustam ætatem regnum aduenisset. Scire se. si anglus cum exercitu galliam petat futurum ut se adiutorem normanniam vendisset. His hugonis verbis persuasus anglus classe instructa ad britones vna cum Hugo

Cõiuratio in ludouicum.

Insidie in ludouicum.

Bellum in theobaldum campanum.

Marchie comes ad anglos deficit.

Rex diuus ludouicus.

Rex anglus. ne duce: quæ aspera hyems esset ad nauigat. Moxque adiunctis sibi britonum auxiliis vicinos britonibus agros incursionibus populationibusque disperdit. Quod postquam ludouico nunciatum est. Copias in ducem primum educit: belesmumque arcem per-
Blâchæ egregium factum. tinacissime prius obsidet quam insolitis atque frigidis hyems militem molestaret. Sed huic malo blancha ludouici mater remedium attulit: iubet calones castris egredi: & arbores cuiusque generis fertiles atque infœcundas succidere: easque concisas ad castra in-
Hayapanelli. portari. Quo nimirum facto tanta lignorum congeries in castris fuit: ut magnis crebrisque ignibus excitatis: hybernus rigor nec militem nec iumenta offenderit. Prima oppugnatione irrita: marescalus militum dum secundam oppugnationem parat: fossore instituit qui cuniculis viam in arcem faciant. Ipse interea machinis dispositis muros quatit: & simul militem oppugnationem facere iubet. Tanta fuit lapidum vis: ut primaria arcis turre concussa nutaret: & muri cuniculis perforati prope dilaberentur. Quo periculo territi britones cum nullum ab hugone subsidium sperarent se atque arces ludouico dedunt. Belesmo superato: anglus hugonem increpat cuius suasu bello se immiscuit: atque ita exercitu classi imposito angliam repetiuit. Per idem tempus ii qui hayapanelli incolebant: ad britones defecerunt. Sed blanchæ iussu iohannes de vineis in eos copias ducens paucis diebus compescuit. Ludouicus britonum regionem ingressus ardonem atque chancealum validissimas arces cum cepisset duces perterruit. Qui ad fratrem drocarum comitem missis nuntiis orat regem sibi conciliet: in se nullam moram fore quin imperata faciat. Comes de ducis animo certus factus regem placat. Igitur datis obsidibus hugo iureiurando promittit: nullo se unquam tempore arma in regem capturum sed in fide constanter permanurum.
Regalis mōs. Cum annos quattuor Ludouicus bona usus fortuna esset: Regalis montis cœnobium non procul ab yfara flumine extruxit: collocatis in eo fratribus cisterciensis ordinis. Interea dum circa cœnobii institutionem rex animum intendit: seditio inter ciues & parisiensium scholasticos insurgit: ita ut non nullis vtrinque occisis cum sibi de iniuriis acceptis fatis non esse factum scholastici queruntur: eo indignatio processit: ut de transferendo studio: hoc est ut vulgo loquuntur vniuersitate: consultarent. Quos etiam rex anglus francorum perpetuus & implicabilis hostis clandestinis nunciis ut id facerent sollicitabat. Daturum se illis dicens (si oxonem transirent) domos ad diuersandum libertatemque atque priuilegia concessurum. Sed ludouico cura fuit scholasticos continere: ne nobile regnum litterario splendore priuaretur: quem diuus Carolus magnus autore alchuino parisi locauerat. Nam ante id tempus nulla scholæ conuentio apud Parisios fuerat instituta. Quare miror quosdam doctrinæ sibi scientiam arrogantes iactitare ab athenis diuum dionysium aryopagitam secutâ scholasticorum multitudinem romam primum: deinde Parisium demigrasse. Cuius rei verisimilitudinem nullo vel græce locutionis vel collegii vel eruditi hominis vestigio confirmant. Nam ante caroli magni ætatem rpeud Parisios scholasticorum conuentum fuisse nemo scriptorum prodit. Alquin ex scotia venientes be-
Scholastico = rum & ciuium parisiensium dissenſio. de discipuli Parisiensis scholæ autores frustra fuissent a carolo constituti. Non negauerim tamen aliquot qui litteris operam dabant/ imperatoris caroli potentiam secutos parisium aduenisse. Nam illud nonnunquam visum est: ut litterarum studiosi fortunâ principum amplectantur sub quibus se quietissime victuros sperant. Erat comiti prouinciæ filia margareta hæc ludouico a patre acceptâ vxorē duxit. Curauit quoque robertum fratrem terris atque vxore donare. Nam arthesium atrebatemque illi attribuit desponsâ

ta mathilde brabantini ducis filia. Hoc fere anno qui. M. ccxxix. dicebatur altera infularum balearum id est maioricarum & valentia ciuitas a tarraconensibus e ma humeti potestate recuperata est. Dum hæc geruntur federicus secundus romanus imperator per nuncios ludouicum orat: ad vallicolorem venire non recuset habere se que illi communicata esse velit. Ludouicus delectu militum habito cū ad locum peruenisset (federico egritudinem simulante) in franciam se conuertit. Creditus est imperatorem fallere regem voluisse: vt si cum paucis aduenisse comp. ehensum abduceret. Per hos dies balduinus bizantinus imperator ludouico coronam xpi spineam dono dat: quam religiosissimo receptam apparatus ex vincenis ad dionitium animum coenobium portari iubet. comitantibus se fratribus roberto alphonso caroloq. Nec multo post tempore ludouicus cognito q. balduinus reruz inops bonā dominice crucis partem cum spongia & lancee ferro quibus dum cruci affixus christus esset potus & confossus fuerat pignori obligasset ingenti pecunia recepta: Ludouicus p. Balduini assensum dissoluto ere sacrosancta dominice passionis monumenta in regio apud parisijs sacello condit: institutis ibi ad dei cultum ministris.

Deinde obstinatis in pfidia albigenisibus cū multis militem francum iniurijs afficerent: accito. iohāne bellomontensi rex illi imperat copias in hereticos ducere. Audiens regio dicto iohannes exercitum educit atq. in primis arcem que mons regalis dicebatur expugnat. deinde alijs atq. alijs locis intra paucos dies receptis rebellē hereticū domat & poenis afficit. Igitur rebus foeliciter expletis postq. ad regē venit magnis muneribus donatus est. Eodem tempore mortuo nauarroz rege theobaldus campanus eius frater in regem a proceribus assumitur. Qui breui mora in teriecta collecto ex suis atq. francis non contēnendo exercitū in asyam proficiscitur animo rebus christianis opem conferendi. Sed lasciuientibus & predis intentis gallie neq. theobaldo regi parentibus res male processit: Non receperat adhuc partē hereditatis alphonso ludouici frater portionē Comit̄is tholosatis filiam ludouicus illi vxorem dat: cum pictauie atq. aruernie portionē & ea parte quaz in albigesio tenebat. Mox vocato regis iussu comite marchiensis: qui fidem alphōio subfectionis iure prestaret: dehortante vxore que angli regis mater erat ad anglos con templo alphonso comes defecit. Apud quos multa fingens quasi suis esset possessi onibus a ludouico eiectus: permonuit regem exercitum in gallias traducere. Ea re cognita ludouicus copiis coactis in marchia expeditionem ducit Monisterolumq. & bergam arces munitissimas occupat Bergam autem prorsus desolauit. Nec moratus fonceum vbi gaufridus lisiniacus erat circumfider: que & paulopost non tantum vi expugnat. At mater angli regis vxor comitis marchiani postq. ludouicū videt superiorem atq. potentio rem bello esse veneno regem intercipere tentauit. Sed venientibus in ludouici castra iis quos venefica mulier ad perpetrandum facinus instituerat cum deprehensi fuissent puluerem in cibos regios iniicere: furtis ap pensis strangulati sunt. Que res a deo angle mulieri indolu it: vt conciscere sibi mortem tentari: Sed a suis impedita ppetua egritudine laborauit. Cum ad hūc moduz regis fortuna in dies melior esset: & multi ad eum auxiliares iugiter aduenientes ad fontanetum arceq. progressus eam oblidione cingit. Est autem arx in medio flueto altis turris & muro duplici extructa: quam si qui intus erāt diligēti opera defendebant: ita vt a nostris parum damni acceperant: ideo rex turrim ligneam erigi imperat ad eā altitudineq. vnde in arcem p̄spectus esse: & lapides telaq. iaci possent. Sed

Corona xpi

Crucis christi partem cū spōgia & lancee ferro pignori obligatā ludouic⁹ liberauit.

Theobald⁹ cāpan⁹ nauarre rex.

Veneno ludouic⁹ appetitur

Rex diuus Ludouicus.

In turrem iniecto ab obsessis igni machina conflagrauit. in ea oppugnatione p̄t̄as uenſis comes graue in pede vulnus accepit. Quam ob rem ludouicus oppugnationem redintegrat tanta militum cōtentione: vt alii portas cremarent: alii funibus & scals in muros scanderent. In arcemq; ad hunc modū irrupentes eam cum comitis marchiani filio & equitibus quadraginta pedibusq; octoginta captam solotenus imperante ludouico diruerint. Fontaneto desolato: villariuz mox quod ad Guidonem rupefortensem pertinebat: qui marchiani comitis partium erat destruxit. Idem & aliis compluribus fecit: donec in conspectu hostium castrametatus est. Apud talliburgum hæc gerebantur: & erat charentum flumen traiciendum. Ponte igitur facto cum francus pertransisset: frumentatores xantonas versus pabulantes cum omnia per agrum xantonū corripere marchianus comes in eos progreditur. Sed ludouicus nichil cunctatus auxilio frumentatoribus affuit. Pr̄moq; regis incurſu senescallus comitis signifer interemptus est moxq; redintegrantibus prælium regibus præliatum est diu atq; ferociter. Cessit tamen anglus retro: & pedē referre cepit. Henricus autem cognita suorum fuga xantonas petit in eo prælio multis occisus: capta sunt hostium duo fere milia. Cum henricus xantonas se recepisset: insequente nocte receptis quot poterat ex fuga militibus: portas sibi aperiri iubet simulans in fracos ducere quos inopinantes & hesterni labore defessos intercepteret sed conuerso itinere blayaz profectus est. Quocirca xantonibus animus fuit ludouico se dedendi. Quos imitatus est reginaldus pontii dñs: venit & ad regē maior natu filiorum comitis martiani: mandatis pariturus. Cui pax in hac formula concessa est. Quæcunq; belli iure de comitis possessionibus rex haberet: ea comiti p̄t̄a uorum alphonso forent. Ipse vero arces meffiniū cretoyam atq; eslardium sibi retineret. Cognito quid filius apud regē effecisset: comes pater assumptis vxore & reliquis liberis ad regem ueniens ad pedes eius prostratus quæ conuentant roborauit fidelitatis iureiurando interposito. Pacata ad garonnam vsq; aquitania: henric⁹ blayam deferens cum richardo filio burdegalam traiecit. Vnde missis ad ludouicum de induciis nunciis eas egre obtinuit: reclamantibus proceribus francis: quos in alia r̄chardus ignominio se habuerat. Per idē tempus fœdericus imperator german⁹ romanę ecclesię aduersabatur. Cuius tyrannide pressus pontifex romanus innocentius quartus lugdunum delatus: regem per nuncios orat: ad se venire nō tardet. Verum præpediente morbo: cū apud pontisaram diu decubisset: pontifici morem gerere non potuit. Eius morbi cū nullū a medicis remediū esset: deo oīa attribuens ludouicus crucem dñicam sibi assumens: rebus hierosolymitanis subsidium ferre illoq; expeditionem ducere voto se astringit. Recuperata sanitate rex cluniacum ad innocentium se contulit. Apud quem dies quindecim de hierosolymitanorum rebus consulens: pontificali tandem benedictione suscepta in franciam rediens Beatricem reginę sororem fratri suo carolo despondet: andegauiamq; atq; cœnoniam attribuit. Innocentius vero lugduni consiliuz generale celebravit fœdericumq; imperatorem imperio priuat. Cardinalibus insigne dat quod capite perpetuo deferant hoc est rubrum galerum. idq; diligenter seruetur. Quo pontifex eos admonitos eē voluit paratos omni tempore esse debere sanguinem fundere pro christiani populi libertate tuenda. Dissoluto conuentu lugdunē. dum pontifex ad componēdas neapolitanas res contendit: neapoli interit āno salutis ducentesimo quinquagesimo quarto supra millesimum. Memor deinde voti: paratis quæ ad hierosolymitanas

Henricus xantonas petit

Marchiæ comes ad ludouicum venit

Beatrix vxor caroli Ludouici fratris.

Cardinalium insigne.

nam expeditionem pertinabant Parisios adiens: relicto Alphonso fratre qui vna cum blancha matre regnum administraret lugdunum contendit: vbi foedericum ti mens innocentius agebat. Salutato pontifice Ludouicus iter ingreditur & maria apud aquam mortuam vbi classis parata erat consensu cyprum appulit: vbi hyber nauit. Eo venere ad eum tartari quidam ab Erchaltao principe cum litteris missi: quibus cognoscit Chaam tartarorum regem christi fidem accepisse: & baptisatum esse. instructumq; militem magno numero habere: quem in fidei hostem duceret. Gratulari etiam Ludouico/ cui auxiliari esse cuperet. Nunciis liberaliter acceptis gratias habuit Erchaltao. Litterarum quas Andreas quidam predicatorum ordinis gallicas fecerat matri Blanchæ Ludouicus demisit. At primum autem insequenti veris tempus cum apud cyprum non pauci ex franco exercitu morbo interissent. Ludouicus soluens in ægyptum prospera nauigatione delatus est. Est damyata ægypti vrbs nilo adiacens quæ & helyopolis dicta est. Cum in vrbis conspectum classis aduenisset: ægyptii per ripas dispositi nostros a continenti facile repellent. Sed desiliens ex nauibus franci hostem damyatam repetere coegerunt. Positis non longe ab vrbe castris primores damyatani igne per muri circuitum imposito: noctu aufugerent. At nostri accepta illorum fuga: loco potiuntur atq; ignem restringunt. Ego autem legationibus volens abstineo quas ab oriente ad Ludouicum missas quidam scriptores tradunt: quæ plus verborum q̄ rerum ad rem gestâ pertinentium habent. Damyata capta: ruderibusq; atq; inquinamentis hostium purgata ciuitate: ritum christianæ religionis legatus qui in expeditione cum Ludouico erat ordinauit. Postq̄ a labore miles se refecit Ludouicus ad masseram quam pharamiam platina vocat exercitum ducit qua nili pars alluit. Dum exercitus composito agmine incedit: hostis nostros vt poterat: premebat: quo cum leuibus commissis præliis francus superior euadens: tandē in insula quâ nilus proxime masserâ efficit castra deposuit vbi varia fortuna pugnatū est. Nā tamen hostis fuga & clade dānificatus est amisso inter ceteros duce pharhardino: tamē ludouicus plurimis incōmodis acceptis: fratrem isuper robertū arthelii comitē amisit. Nā cū post hostiū fugā stragēq; franci in castra se recipere debuissent: ipsi p̄ agros palantes regionēq; illustrantes: hostē mox viribus receptis in se conuersum senserūt. Quē egre sustinentes: cū in castra redissent: a tergo insecut⁹ hostis castra oppugnare nō distulit. Sed inde egregia nostrorū defensione repulsus est. Ad hęc incōmoda grauis quoq; pestilētia & fames frāco militi accessit. Ita vt rari integri essent. Eodē tpe ingentib⁹ copiis instructus soldanus masseram aduenerat. Qui cognita rerū presentū condicione: postq̄ accepit ludouicū egrotare: & de reperēda damyata cōsiliū capere: suos in armis stare iubet: q̄ statim iter agentib⁹ nostris irruētes: & regem ipm duosq; ei⁹ fratres carolū & alphonsum cum reliquiis exercitus comprehendūt. Eos vero q̄ infirmitate laborabāt per nilū petentes damyatā ad vnū necauerūt. Ludouicū vero soldanus p̄ suos medicos diligēter curare iubet. Curatū de induciis alloq̄tur. Quæ his cōditionib⁹ firmatæ sunt. Ludouicus milia octo bizantiōrū sarracenorū sui redimēdi gratia solueret: damyata soldano restituta: soldan⁹ vero quosq; captiuos ex egypto aliisq; suę potestatis locis liberos emitteret. Quē nisi impleta redderet: iurat alioquin se mahumetum pernegasse. Eandem cōditionē cū soldanus a ludouico de christo deo exigeret iusiurandū religiosus rex exhorruit negatq; cōstanter id se facturū. Induciis datis soldan⁹ a suis occiditur. Eo interempto homicidē Ludouicum

Ludouic⁹ ad cyprū appulit

Damyata: q̄ & helyopolis

Robertus arthelii comes moritur

Ludouicus capitur.

Induciæ.

Nota ludouici fidem & cōstantiam.

Rex dñus ludouicus.

distric̄tis gladiis conuenientes petunt pacta sibi seruari quæ cum soldano conuenissent. Igitur annuente rege damynta hosti dimittitur. demum receptis fratribus & captiuis principibus rex dimissa egypto in syriam venit. Hostis vero de duodecim milibus captiuorum: tribus tantum milibus restituit reliquos vel trucidauit vel mahumeti impietati cōsentire coegit. Ludouico capto exercitati pleriq; per germaniam atq; galliam adolescentes: tanq̄ regem custodia eximere sperarent conuenientes duce hungaro: qui illis non aliter q̄ ep̄s presidebat: magnam sibi sociorum multitudinem coegerant. Atq; ita per parisios aurelianosq; & bituriges p̄fecti cum nō furto non adulteriis abstinere a biturigibus non longe a uico q̄ mortuum mare dicitur qua ad nouā villam inter est: perempti sunt. Hi em̄ pastorellos se nominari volebāt. De quib⁹ hoc distichon scriptū esse cōperio

M. semel & bis. c. l. i. coniungere disce.

Duxit pastorū s̄cua megera chorū

At ludouicus in syria agens: ne repentino suo discessu hostis pacta non seruaret præmittit in franciam fratrem pictauię comitem: qui administrando regno operam cum blancha matre daret. Ipse interim ut erat religiosissimus cum sydonem urbem peteret christianorum cadauera que per uiam insepulta putridaq; iacebāt: suis manibus sepeliuit. Ioppem quoq; & alias per syriam dituras: & maritimas urbes muris turribusq; muniuit. Peregrinatus præterea in ciuitatem nazareth atq; ad thabor montem: ioppem regressus est. Vbi nūntio de matris morte accepto postq̄ debita deo pro matris animæ salute persoluisset post sextum huius expeditionis annum franciam repetere constituit: in quam angli incurSIONES facere parabant.

Eadem tempestate heremitarum ordo qui augustinensium appellatur initium de dit sanctitatis. Cum parisium uenisset Ludouicus conuentu generali habito republicam reformauit: statutis optimis legib⁹ de iure a iudicibus dicendo. & de officiis non emendis. De religiosis atq; execrabilibus iuramentis: de scortis quibus domos & iustra habere ad explendam libidinem interdixit. Vetuit prælides atq; prætores quos aut balliuos aut præpositos appellant possessiones in territorio sue ditonis dum præfecturam gerunt: comparare. Liberos suos matrimonio copulare i colis prouincie cui præsidebant prohibuit. Per id tempus præfectura apud parisios uenalis habebatur: soli q; ciues p̄cio illam sibi vel liberis suis comparabant Vnde fiebat ut inopes premerentur opulenti omnia licenter agerent Fures nullis p̄cenis afficerentur. Hanc uenalitatem rex prohibuit: constituto anno stipendio ei qui præfectus esset. Atq; ita stephanū boilleū iusticia atq; equitate spectatū hominē prepositum instituit: qui officiū adeptus intra paucos dies status ciuitatis lōge trāquilliore reddidit Interim dum rex palatio egressus audisset blasphemum quendam dei nomen iterum temere assumere: candēti ferro labra deierātis inurere iubet

Erat in cœnobio diuī nicolai laudunēsis adolescentes tres ex fiandria nobiles discendi sermonis franci gratia illi a parentibus positi. Hi laxādi animi causa arcu & sagittis desumptis: cum in proximum cœnobiu saltum processissent: feram q; ultra monasterii fines persequuntur: silue custodes ab enguerranno p̄sciaco cōstituti: adolescentes comprehensos ad enguerrannū ducunt: quos non secus ac aliene rei inuafores habitos patibulo appendit. Qua re ad ludouicū per gillū brunū francie conestabilem delata (hoc em̄ est nomē eius q̄ militie apud francos prim⁹ post regē p̄ficiat) enguerrandū ad se vocat: uenientē tamen ludouic⁹ ultimo supplicio ple

Fides ab hoste violata

Pastorelli.

Rex pius.

Optime leges

Stephan⁹ boille⁹ p̄posit⁹ parisiorum.

Enguerranni cōciaci iuui-tas

tere animo cogitaret: flexus tamen precibus amicorum quos apud regē multos habebat enguerrannus: decē illum milibus librarum parisiensium multauit atq; triēniū exilio in syriam ire ibiq; opem aduersus sarracenos christianis ferre imperat. Ex enguerranni mulcta hospitalem domum apud pontisaram: apud parisiōs dormitorium fratrum ordinis diuī dominici tecto cooperire & minorum ecclesiam extruere iubet. Et cum inopum atq; egenorum curam sollicitissime gereret: iis qui lunibus orbari essent locum parisi assignauit sacello atq; cellulis ubi habitarent extruētis quem cecorum locum appellauit. Eius quoq; impensa complures religiosae nobilia parisi edificauerunt: ipsius Ludouici opus est domus hospitalis secus sequane litus prope templum diue marie parisiē. Et preterea apud compendium sancti nicholai diuersorium egenorum Est & rothomagi apostoli mathei coenobium & apud longumcampū monasterium monialium diuī francisci regulā profitentium. Attribuit quoq; diuerticulum poenitentibus foeminis que a libidine resipiscerēt. quas dei filias appellauit. Cartusiensibus etiam extra vrbes ad sancti michaelis portā monasterium dedit. Deduxit preterea ex monte carmelo viros religiosos quos a monte ipso carmelitas dicimus. Quibus apud Parisios locum ecclesiāq; attribuit. Huiusmodi operum studiosus rex alieni quoq; minime tenax erat. Vnde venientes ad henricum anglie regem ad annum salutis millesimum ducentelimum quinquagesimum nonum summa charitate excepit dimissa illi aquitania: ea quidem lege normannie andegauie atq; coenomanie cederet ob quas mane olim contentiones inter francos anglosq; extitissent & quas a philippo augusto receptas francie reges ad eam etatem possedissent. Addidit quoq; lemouicenses petragoricos & cadurcos. Agennensem vero agrum quem alphonso eius frater nuptiarum lege tenebat ab anglo grandi pecunia redemit. Adiecit preterea xantonum partem quae ultra charentem amnem est: retenta regibus francis suprema ditione atq; potestate. Et ne timorata conscientie rex scrupulo trepidantis animi offenderetur quingentis militibus annuum stipendium constituit: quos hierosolymam aduersus christiane religionis hostem angulus mittere decreuerat. Firmata iureiuratio inter reges pace: angulus in angliam transfretauit. Ludouicus missis ad iacobum tarraconensium regem nunciis yfbellam eius filiam philippo filio vxorem impetrat. Atq; per has nuptias iacobus carcassonem urbem cum aliis quibusdam locis que in prouincia tenebat ludouico reliquit. Ludouicus contra ruffilionem cathaloniamq; de quibus controuersia agebatur iacobo permitit: Eodem tempore manfredus federici imperatoris nothus sicilie regnum occupabat. Cui alexander quartus pontifex romanus communiōne hominum interdixit qd; sedem apostolicam infestaret: militantibus cum eotideis atq; sarracenis. Preterea & qui alexandro successit urbanus quartus manfredi tyrannidem persecutus ludouicum per nuncios orat festinet ad se mittere. Carolum eis fratrem andegauie ducem cui sicilie vtrumq; regnum cum apulia & tarento donaret graue profecto incommodum andegauorum familie. Hinc enim bella gerioportuit quibus andegauorum principes ad carolum vsq; octauū francie regē occupati vano labore & plurimo dāno se se extenuarunt. Pontificibus romanis nūc ad francos nunc ad tarracones aut hispanos pro temporum conditione inclinantibus. Nā calixtus tertius & pius secundus pontifices romani. Renato andegauensis atq; iohannis eius filio palā aduersati sunt tutātes ferdinādū nothū cui p̄ alphōsus apulie regnū ptulerat: retento sibi sicilie regno. Itaq; illud verū est: itala gēte in gallos tē

Carmelite

unum dūm qd; qd; lūg

yfabella filia
iacobi arago
nū philippo
ludouici filio
nubit

Rex diuus ludouicus

perfidem semper extitisse: vt nulla expeditio alpes ex gallia ob huiusmodi causã tráscenderit. vnde non lasceri & mendicantes milites franci nõ redierint. Hadrianº nepe quintus caroli andegauenlis potentia virtus/eũ persequi cogitauit. sed morte preuentus est. Vrbano preterea quintus ludouico huius primi caroli nepoti inimicº fuit: Carolo vngaro fauens: aduersus iohannã reginã q̃ ludouicũ & filiũ adoprasset Consueuerunt em̃ romani pontifices statim eos suspectos haberet quos i regno hoc facile prosperari cognoscunt. Cognita pontificis voluntate rex communitato cum fratre consilio moram vrbano gerendum eẽ constituit. Igitur plurima militum manu collecta carolº aduersus manfredũ philippũ motifortensem pmittit q̃ via romanã per id tps a mãfredi milite obsessam patefaceret. Subacto p̃ philippũ viarũ impedimẽto. Carolus p̃ logobardiã romã petere iubet ipse marsiliã p̃fectº instruta triremi ducibus guillermo cornuto: & Roberto de basses peritissimis naucleris ostia delatus rome tandem exceptº eẽ mox. ad epta senatoria dignitate dyadema quoq̃ sicilie regni donãte clemente vrbani successore accepit: annua quadraginta militũ ducatorũ pensione indicta: quã sedi apostolice solueret Additũ quoq̃ eit imperiũ nõ reciperet etiã si ad illud gerẽdũ accerseret. Cũ normaniã miles frãcº nõdũ attigisset carolº rome aliquot dies moratº est Recepto vero exercitu: & p̃tifice salutato cũ sãcti germani arcẽ fortissimo plidio defensas expugnasset i mãfredũ bñuẽti agẽtẽ mouet Cõmissorũ triq̃ plio manfredº occubuit & bñuentũ vi receptũ Reliqua gesti a carolo in apulia belli nõ psequor. Satis eni illud p̃stat manfredo atq̃ coradino supato Hẽrico itẽ hyspaniẽ. fugato & apud motẽ cassinũ p̃ loci abbatez capro. & in carcere vindto carolũ regno esse potitũ donec p̃stãtia aragonũ reginã bellũ aduersus eũ instaurauit. Dum hec in apulia a carolo gerunt legatº a p̃tifice romano ad ludouicũ parisiũ venit q̃ regẽ ad hierosolimitanã expeditionẽ hortaret Nulũ negociũ fuit sua spõte currẽtẽ pmouere. Cõuocato eni ex toto regno cõsilio: post q̃ legatº rei xpiane in syria statũ lõga oratiõẽ patefecit: oẽs pari voto fidei causam aplectẽtes vna cũ rege cruce se insigniũt. Classe igitur apud aquas mortuas parata rex cũ tribº suis liberis philippo iohãne atq̃ petro año christiãe grẽ. M. cc. lxxix. exercitũ eduxit. Cõdito prius testamẽto. regniq̃ administratiõẽ & custodia symonni de nella & dyonifiano abbati matheo vindocinẽsi p̃missa. Impositis classe militibus cum i altum delati sũt egre p̃ seuiissimas tẽpestates ad sardiniã insulã appulerũt. Vbi recreatis iis q̃ morbo affecti erãt cũ relique naues ex marsilia aduenisset thunicium nauigare cõsiliũ fuit: p̃pterea q̃ eiº terre p̃nceps missi aliqũ ad ludouicũ nũciis religionẽ xpĩ p̃fiteri p̃poneret si p̃ p̃ceiũ suoriũ volũtatẽ commodẽ possent. Hac spe adductus rex cũ nõ longe a carthaginensi portu ab esset admiralcũ cũ aliquot nauibº pmittit q̃ duabº im̃ magnis i ipso portu nauibº visis eas occupat & militez i cõtinẽtẽ educit significãs regi opº eẽ maiore manu Igit̃ ludouicº mouẽs cũ nocte illa copias nauibº cõtinuisset: interĩ gestis littora armatis cõplet Egres̃sis tãdeẽ i terrã nostris fõtesq̃ aut puteos q̃rentibº occurrit copiis potenter illi ruẽtº hostis. Qui tametsi summis viribus francos adoriret decẽ tamẽ milibº suorũ occis̃ terga vertit

Re bene gesta classis p̃fecti ludouicũ cõueniũt Admonetq̃ carthaginez non magno negocio expugnari posse si ad muros vrbis copie pmouerent. Accep̃tis a rege copiis p̃fecti carthaginem oppugnare cõstituũt. Interea hostes eruptiõẽ facta castra nostrorum inuadunt. Sed castrorum marescallus educ̃to in hostem milite i ter vrbem hostẽq̃ suos locat. p̃fecti vero classis signo dato arcez aggrediunt &

Altera in syriam expeditio

Thunicium ludouicus petit

Hostis sarracenus fugit.

capiunt. Arce a nostris occupata: ludouicus cum iis quos secū habebat marescallo se cōiungit: atq; ita sarraceni vertuntur in fugam multis eorum interēptis multis etiā in abditissimis speluncis saluatis. Post habitam victoriam rex carthaginem ingressus thunicium proficisci distulit: donec carolus sicilie rex vt promiserat aduētaisset. Et quia crebris incursionibus hostis exercituz vexabat: vallo fossiq; munire castra iubet. Ea re cognita thunicii rex contracto numeroſo exercitu: ordinariſq; aciebus ad maris littora pcedit, vbi naues in anchoris stabant. At robertus arthelii comes primam hostium aciem promotō e castris milite intercipit. Ioannes item cambellanus diuerſo a roberto itinere ducens: ita hostes compressos dedit: vt eis paruum se tuendi potestatem relinqueret. Elapsi tamen fuge se committunt comitantibus his q ex arce cū ingentibus spoliis aufugerant. Interfluentibus post hęc paucis dieb⁹ ppter pestilentes aquas & aeris intemperiem morbus exercitum inualit mortuūq; sūt imprimis iohannes tristanus niuernē. comes & romani pontificis legatus: & plebei non pauci. Et ludouicus ipse ventris profluuiō laborans: post q̄ ad se vocatuz philippum filium salutarī doctrīna admonuit: sacris christianis multa religione ac pietate perceptis. cinericio strato decumbens septem & quinquaginta annos nat⁹ animam afflauit qui per omnem vitam singulare charitate pauperes curauit. ita vt quoq; die centum & viginti inopes quotidiano alimento reficeret: preter alios quibus christi exemplo pedes ipse abluabat. Nec horrore sibi erat exulceratos fetenti sanie leproſos osculari: & eos ad colloquium admittere. De Ludouici obitu incertus michi auctor hoc distichō edidit: quod non tam propter carminis venustatē q̄ ad piissimī regis memoriam hystorię coniunxi.

Anno milleno bis centum septuageno:

Thunis catholicus decessit rex ludouicus.

Suscepit ex margareta comitis prouincię filia liberos nouem Philippum q̄ successor eius fuit. Ludouicū qui iuuenis interiit. Iohannem niuernensiuq; comitē Petrum alenconiuq; & robertum comitem claromontanum agri beluacensis ybeliā quā theobaldus nauernorum rex coniugem accepit. Blancham ferrandi castelle vxoreq; Margaretam cui brabantia mortuo viro accessit. Et agnetam roberti burgundi ducis vxorem. Ab hac quam ludouicus thori consortem acceperat extractuz est i sub urbano sancti marcelli cōnobiū quod cordigerarū parisiā vocāt vbi rege defuncto continentissime habitauit. Mortui regis ossa carne nudata ad sanctū dyonisiū elata sunt & humo commendata: Dū autē a parisiis fun⁹ efferē fuerē designatis locis stationes vbi pyramides cū lapideis statuīs & xpī cruce pstruētē q̄ ad hęc vsq; diē p̄sistūt. Eius tā religioſi principis p̄urima opa miraculis comprobata legunt & credunt. Oī q̄dragesima & p̄ solennē xpī aduentū & dieb⁹ quattuor ab suscepta eu charistiā vxoris p̄cubitu abstinuit peccatorū cōfessionē oī sexta feria sacerdoti faciebat. Erat illi flagellū qnq; cathenulis ferreis p̄lectū qd̄ i eburnea pixide ferebat. Quo a sacerdote post factā p̄fessionē detectis scapulis pcutiebat Cilicio frequēter vsus est. Eo cū admonēre p̄fessore abstinere cingulo cilicino ad nudā carnē vtebat & nihilomin⁹ solidos. xl. pauperibus sacerdotis ministerio dietim dari iussit. In archiuis caroli qnti reptā ē cartula p̄ceptorū q̄ hic dītu⁹ rex filio suo p̄mogenito dū thunicium obsidebat dictauit & scripsit Quā ex caroli thesauro receptā girard⁹ de mōtaguto regi⁹ scriba carolo exhibuit āno salutis. M. ccc. lxiij. Que oīa quia salutaris disciplīne plena sunt ita lati na feci.

Thunicii rex.

Pestilētia i exercituſrācorū

Sanctus ludouic⁹ moritur.

Ludouici libri.

Pyramides diouisiāne.

Austera Ludouici vita.

Regis diui ludouici ad filiū precepta

Deum libera mente amato/ quo sine nemo saluus est.

Nullo illum crimine offendito.

Tolerabilior tibi mors esto/ q̄ peccatum

Si te premet aduersitas: durato/ tanq̄ commeritus. hinc tibi prouentus accrescet.

Si prospera blandientur: gratias illi exsoluito. Non superbito. Dementis est/ ob acceptum beneficiū in datorem extolli.

Perito & sapienti sacerdoti: tuā frequenter conscientiam aperito. qui te intrepidus male opantem libere reprehendat. doceatq; quid sequaris.

Diuinam rem atq; ecclesiasticam religio se auscultato. nec confabulator huc atq; illic circumspectans. Sed voce menteq; deum orato. illo maxime tempore tuz hostiam consecrat tractatq; sacerdos.

In egenos pius esto. & miseris illorū pro tuis facultatibus subuenito.

Cum tibi animus dolet: anxiusq; erit: id quod molestū est aut sacerdoti/ aut fido tibi amico reuelato. quodcunq; illud est leuiter feres

Religiosis aut probis seculiviris sepius communicato. Perditis autem atq; perfidis abstineto.

Sanam doctrinam clā palam ve libens audito.

In quaq; re bonū diligito. malo ne faueto

Nulli fas esto te coram loqui quod peccati pre se ferat exemplum. Igitur detractoribus dum ades fores precludito

In deū & sancta blasphemus indignatos nō preterito

Pro acceptis bonis deo gratias sedulus agito. vt meliora recipere dignus habearis.

Erga christicolos pro equo & bono rigidus rectusq; esto. nec in vllam partem inclinato

Pauperū causis eaten⁹ faueto quoad verum se prodāt.

Si aduersum te questio agitur minus tibi q̄ litigatori donec verum cōpereris indulgeto eo pacto is q̄ tibi assistit cōsules liberiusq; & sanctius iudicium ferent.

Si quid alienū ministri tui vel ipse occupas idq; certo nocti: mox restituito

Si dubia res est: inquisitoribus qui verum protenus peruideant committito In hoc enī maxime teuersari decet: vt ii q̄ magistratus gerunt/ quiq; tibi subdunt̄ getissime viuāt/ & i primis viri religioni & diuinis rebus addicti Ego ei a maiorib⁹ ac cepi philippū optimū regē/ vnde nostrū gen⁹ deducit id diligentissime obseruasse Cū enim ex consiliariis eius aliquot ad eū detulissent ecclesiasticos homines ditioronem & regia iura vsurpare: vnde sua dignitas atq; amplitudo ledebatur: credo inquit id quod loquimini a vero non abhorre. Sed dei beneficiorum memor meis aliquid reb⁹ detractatum iri malo: q̄ dei ecclesiam & seruos in contentione adducere propter quod scandalum oriat̄. Igitur dei famulos q̄ maxime potes diligito & paci consulito.

Parentibus reuerens esto. eorūq; p̄cepta ne spernito

Sacerdotia. i. ecclesiastica beneficia bonis & optime merētibus cōfero Cum hec facturus eris prouidos ante hoīes consulito.

Bellum nisi apprime consultus in xpianum ne gerito: Si gerendum erit: ecclesiā atq; infantes protegitō

Omni bello & cōtentioni finē imponere/ diui martini exēplo/ quoad potes studeto Prouidos tibi ministros & magistratus instituto. eorumq; mores & opera scruta

tor nec domesticorū facta omittito.

Peccatis te obiicito.

Execranda iuramenta phibeto.

Nouis scētis & heresib⁹ capita. i. initia p̄scindito.

Domestice impēse curā adhibeto eāq; rationis lege moderator

Deniq; fili te hortor atq; obsecro si pre te terris abiero anime mee oblegis & reb⁹ diuinis subuenito. & que post hac feceris bonorū omnium mihi partē cōcedito

Illud ad extremum fili carissime deum precor. det tibi qualq; benedictiones quibus probatissimus pater filio benedicere potest. Et qui trinus & vnus colitur deus te custodiat. aduersum mala omnia te protegat. ita vt a te iugiter honoretur vnaq; cum illo post huius vite exitum viuere & illū laudare mereamur

Hec in archiuis ludouici gerandus de montaguto regius scriba se reperisse. & philippo successorī prebuisse constanter affirmat.

Eo die quo ludouicus mortem obiit: carolus sicilie rex in castra francorum venit Cui obuiam procedentes primores exercitus: dissimulato (vt poterant) mœrore carolum excipiunt. Verum non ita facile dolor occultatur quin aliquo se indicio p̄dat. Igitur carolus languentem quandem procerum letitiam admiratus mox qualiter se frater gerat percontatur. Respondentibus illis regem quidem morbo afficere festinat carolus ludouicum inuisere. Quem vt mortuum conspexit humi prostratus cum breuem ad deum orationem emisisset: surgens a lachrimis temperauit nec mœstitie signum prodens: bono animo esse reliquos hortatur ne ex dāno recenter accepto hostis ferocior esset: qui consuetudinem fecerat castra francorum per dies quosq; iaculis offendendi. At quartum enim lapidem e regione castrorum nostrorum castra sarracenus habebat: & quis in nostros intra vallum se continentes tella eminus emitteret: erumpentibus tamen francis nunq̄ prelii potestatem hostis exhibebat. Dum his leuib⁹ preliis assueti essent collectis demum maioribus copiis munitiones francorum obire & late per agrum vagari ad ostentationem ceperūt Quā rem animaduertentes franci: castris egressi in hostem pergunt Et quis paulo longius carolus copias haberet: nichil tamen cunctatus militem educit: simulans fugam vt hostem aliquo astu falleret: quem insecuti sarraceni velut fugientem comprehensuri essent. carolum statim in se arma vertere & francos a tergo venire conspiciunt ita inter duas acies interceptus hostis multa suorum clade accepta ad castra se recepit. Tria milia occubuisse illic tradunt: præter eos quos fugientes mare desorsit. perire præterea complures in fossis quas in perniciem nostrorum superiecto sabulo sarraceno extruxerat. Erat inter hostium castra & thunicium maris sinus quos in urbem commeatus affatim importabatur. Hunc vt hosti percluderet carolus: acersitis fabris lignariis spaciosam turrim ligneam edificari & ad sinus oras admoueri mandat. Quod postq̄ rex thunicii cognouit coacto ex omni regno suo ingenti exercitu aut terrere sancum aut omnino perdere statuit. Progrediendi sarraceno christianus exercitus occurrit fugatq; atq; persequitur. Destitit tamen longius abire eo q̄ lassus esset miles: & insidias ab hoste positas esse vereretur. Igitur in castra hostium conuersus omnia diripit atq; incendit. Hanc victoriam grauis pestilentia secuta est: a qua nec sarracenus immunis euasit. Quamobrem adductus thunicii rex caudeatorem de pace ad philippum regem mittit. Induciarum hæ fuerunt leges impensam omnem presenti expeditionis sarracenus auro compensaret: annuus tribus

Carol⁹ ande⁹ gauēsis sicilie rex.

Rex philippus sancti iudouici filius.

tum quod sicilię regibus soluere tenebatur: Carolo quotannis penderet. Captiuos christianos liberos dimitteret. patereturq; christi fidem in sua gente per fratres ordinum diui dominici: atq; francisci libere annunciari & doceri: neq; suos prohiberet sacris initiari christianis. Auri parte dissoluta: decenes inducię iuramento pactę sunt. Demum parata classe & milite recepto: philippus per siciliam (vbi patris viscera in monte regali terre sunt religiose commędata) & inde per italiam in galliam se contulit: yfabella vxore in itinere defuncta: & nauarrorum rege Theobaldo apud drepanum mortuo. Cum autem viterbium philippus venisset: dissidentes de pontifice instituendo cardinales ad concordiam adduxit qui in theobaldum leodiensem archidiaconum eo tempore in syria agentem conuenerunt qui gregorius decimus appellatus est. Regni autem dyademate remis a sueffionensi antistite adepto: viromandiam arresiumq; a roberto fratre inuitatus visere cōstituit. Qui licet inter delicias pro regia dignitate versaretur: tamen post amissam vxorem cilicio continēter vsus est. Cum autem tertium annū regnasset: dissidentibus per odium arminiaci comite: & girardo de casabona: philippus girardi causas tuebatur. Sed arminiacus ad casambonam accedens multis opprobriis cum girardum lacessisset: girardus iniuriarum impatiens: castello egressus in arminiacum profiliit: & comitis fratrem: quem imprimis occurrentē sibi habuit necat. Quo incommodo affectus comes: accersito in auxilium comite fuxensi: in girardum ad casambonam progreditur. At girardus hostium potestatem veritus: in castellum quod philippi erat cum vxore & liberis se recepit: regis auxilio implorato: cui se causamq; omnis discidii permittebat. Verum arminiacus fuxensisq; parui philippum habentes: Girardum obsident. & castello expugnato omnes incolas occidunt: pręter girardū: qui clam forte fortuna aufugerat. Eam rem grauius ferens philippus: copioso admodum exercitu contracto tutum petit: vbi in arce situ atq; arte munitissima multis satellitibus stipatus comes agebat: securus loci quem inexpugnabilem arbitrabatur. Ad quem cum philippus propter scopulorum rigorem & vię angustiam proxime castra admouere: nec militem pmouere posset: rupem concidere: & angustias proferre instituit: non se inde abiturum professus: priusq; arcem diruisset. Constantiam philippi secum reputans comes: nuncios ad regem mittit: qui eū ad omnem obedientiam paratum esse testarentur. Iussus ergo comes ad philippum supplex accedit: quem in custodiā missum anno toto vincum tenuit. Abductis inde vxore & liberis comitis philippus parissum repetit. Exacto anno liberatus carcere fuxensis comes possessionez omnē a philippo recuperat. Eodem prope tempore anno salutis millesimo. cc. lxxii. patrum synodus pęsidente gregorio decimo romano pontifice lugduni habita est: vbi de expeditione in syriam ducenda actum est. philippus cognito pontificis aduentu: ad eum salutandum profectus postq; de christiano statu diu confabulati sunt: tres lugduno finitimas arces in potestate gregorii donec synodus solueretur permisit: attributo insuper ad pontificis custodiam (non paruo numero) milite. Affuit consilio palealog⁹ grecus imperator ecclesięq; occidentali se vniuit. Quem nonnulli ex tartaris secuti sacro lauro abluti sunt & christiani effecti. Rediens lugduno philipp⁹ mariam henrici brabantini filiam quia forma erat & pudicitia insignis: duxit vxorē. Mortuo deinde henrico campano nauarrorum rege filiam eius iohānam a matre ad se deductam in tutelam recepit: missa ad nauarros stephano belmarchio qui fidei deliratis iuramenta puellę nomine a proceribus exigeret. Quo tempore petrus phi

Rex Philipp⁹
sacratur.

Arminiacus
comes

Palealogus

lipphi frater alenconii comes iohannam comitis blesensis filiam duxit uxorem. Per idem tempus ferrandus castelle regis filius qui ex blancha ludouici filia duos liberos ferrandum & alphonsum susceperat moritur. Cuius morte post patris decessu regnum castelle sicut ex conuentione nuptiarum conuenerat ad alterum ex ferrandi filiis pertinebat. Sed perfidus rex pater ferrandi cum sanxium superstitem ferrando videt matre blancha filioque exheredatis proceribus castellanis imperat sanxium in suum regem admittant: eique debitam prestant fidem: presertim cum se etate & morbo confectum administrando regno non satis idoneum iudicaret. Sanxio rege instituto: pater nichil prorsus terre aut ditionis suis nepotibus distribuit: Nec admonitus a philippo ut pactorum recordatus nepotum iura seruaret aut si id minus vellet blancham & liberos eius ad se dimitteret. Permisit igitur castellanus veterinosus rex blancham cum liberis hispania abire. Ad hoc philippi incommodum alterum successit mortuo non sine veneni suspitione ludouico eius filio. Cuius autor veneficus Petrus brochius regis cubicularius esse putabatur. Nam se penumero reginam mariam insimulabat: quia mulier videlicet nouerca: prioris matrimonii liberis regnum inuideret optaretque ex se partos ad id dignitatis promoueri. Cum de ea re inter aulicos & regni proceres rumor increbesceret nec vlla ratione tanti flagitii patratore inueniri posset vaticinio rem querere instituit. Erat apud niuellam brabantie oppidum religiosa ex beguinarum professione mulier vaticinandi perita. Ad hanc consulendam philippus petrum baiocum antistitem vxoris petri brochii consobrino & stephanum diui dyonisi abbatem legat. Hi cum niuellam peruenissent petrus baiocus si mulans superesse sibi aliquid diuini obsequii quod non absoluisset. Relicto domo abbate ad vatem contendit. Cognoscitque ex illa quis ludouici necem procurasset: & si mulierem obtestatur: ne suo college abbati reuelet homicidam. Que paulo post a stephano rogata respondet quae de cede nouerat ea baiocensi episcopo dixisse a quo si velit scicetur. Hoc actu peruentus a petro stephanus & si doli suspicionem haberet re dissimulata vna cum antistite ad philippum redit. Quem cum imprimis rex de beguina interrogasset atque ex eo quid baiocus pontifex fecerit accepisset. Vocato ad se episcopo querit quod fuerit mulieris de filii sede oraculum. Quo respondente se oraculum a muliere sub sacre confessionis signaculo audiuisset: neque id pro sacerdotali integritate atque taciturnitate reuelare posse. Et ego rex inquit episcope non ut confessoris: sed ut nuncium ad vatem te legaueram. Sed propterea indulsissimum crimen non vltra differem. Accersito igitur Theobaldo dolensi pontifice: atque arnulpho milite templario his negocium imponit vatem conueniendi. Qui legationi diligenter expleta philippo referunt reginam culpa careret alterum esse quod facti conscius ante philippi oculos dietim versaretur. Hac relatione quibus tristitiam philippus contraxisset: dolorem tamen dissimulat. Atque interim sororis Blanche quae ab hispano rege contempta fuisset reminiscens: sororia iura repetere constituit. Cuius rei causa comparato exercitu per pictauiam atque vasconiam ad saluam terram in pyreneo saltu oppidum copiis promotis tandem seu a hieme impeditus: comiteatibusque defectus: ex quorundam procerum quibus expeditio non placebat consilio: militem domum dimittit: misso in nauarram cum delecta militum manu carolo arthesii comite qui belli motum sedaret suppetias ferens eustachio belmarchio quem seditionis quidam nauarre primates pampilone obsessum tenebant. In eo belli negotio cum secunda fortuna carolus usus esset: castelle rex carolum per nuncios oratum

Cōtētio de regno castelle.

Petr⁹ broch⁹ Veneficus

Nota.

Beuui castellanos inane

Nauarra

Rex philippus sancti Ludo uici filius.

Carol⁹ arthe-
sui comes hy-
spaniã fecit.

Facit: ad se concedat. Sed id facere carolus distulit donec Philippum de re ipsa consuleret. Ex consilio regis cum ad castellę regem carolus accessisset. longa confabulatione habita: castellanus Carolum orat vt cõciliator pacis inter Philippum & se interueniat. Et vix quidem hæc locutus fuerat castellanus ecce tabellarius ex frãcia cũ epistola venit. Litterasq; castellę regi reddit. Eas postq̃ rex plegit. O carole inqt nõ sum amicorum ope destitutus. Sunt apud francorum regem qui mihi diligēter obsequuntur meq; de his quæ apud Philippum gerūtur efficiunt certiozem. Quibus & te conuenire oportuit: qui mihi es consobrinus. Talibus colloquiis postq̃ dies aliquot exacti sunt: Carolus vale regi dicto nauarram petēs: ordinatis rebus: ad philippum in franciam venit: narrans quæ a castellę rege ipse audiuiisset: esse apud eum qui archana ipsius consilia inimicis proderent. De qua re cum Philippus magnopere sollicitus esset. contigit vt tabellarius qui ad regē castellę litteras a Petro brochio per idem tempus acceperat morbo interceptus: priusq̃ mortem obiret: litteras ipas monacho cuidam tradiderit Philippo perferendas: per omnē religionem obtestatus: q̃ nemini nisi Philippo litteras redderet. Acceptis litteris monachus ad regē proficiscitur & vt tabellario promiserat cõmissa absoluit. Intelligit rex ex litteris Petri brochium perfidum & rerum suarum proditorem esse. Nam ex diplomate & sigillo cognitus est autor. De quo nihil dubius rex brochium deprehensum: parisi in custodia haberi iubet. Quod vbi cognouit baiocus preful: romã aufugit: ecclesiæ pre sidio protegendus. Conuocatis parisi paucis post diebus proceribus: morte damnatus est brochius: quem carnifex excipiens ante solis ortum patibulo strangulauit.

Petri brochii
proditio reuelatur.

Petrus arago.

Sequanæ exundatio

Nota de re
gnoficiliæ

Brochio vltimo supplicio affecto philippus atq; castellanus rex: cum hic bayo ne esset: ille apud monmarfanũ ageret: & per legationes vltro citroq; missas de blanchę & filiorum iniuriis tractaretur: nuncii a pontifice romano martino quarto veniunt: qui reges ad pacem censura ecclesiastica compellant. Hęc causa extitit quam obrem Philippus cõcepta non est persecutus. Magna in excelsio principe vel humilitas vel socordia: ad sacerdotis imperium causam innocentis sororis & pupillorum deferere. Deseruit tamen philippus & profectus inde: aragonię regem Petrum: occurrentem sibi habuit. Qui paucis apud tholosates diebus moratus: in cathalonias remeauit. vbi constantia eius vxor ex manfredo genita virum docet tempus aduenisse cum siciliæ regnum ad se pertinens occupare possit. Eadē tempestate sequana fluuius tam exundanti aquarum incremento intumuit: vt maioris apud parisi pontis testudines sex dissoluerit: & minoris vnam vrbe per gyrum aquis circūseptata. Ad petrum aragonum redeo. Agente importune apud virum constantia ne sicilię rex negligeret: adductus quoq; a nicholao tertio romano pontifice qui caroli regis potētiam minorem facere cupi: bat: vt constantię suę vxoris ius in sicilia vindicaret: petrus missis messanam panhormumq; nunciis: iubet terræ conditionez & statum inquiri. Communicato cum ciuibus consilio: nuncii adductis secũ regni quibusdam primariis ad Petrum reuertuntur. Cum quo fœdere isto siciliensis cũ in vrbes suas quicq; concessissent cõstituta ad detestabile facinus die: cum per ecclesias signũ daretur cantandorũ vesperorũ: omnes gallicę stirpis vna cum grauidis vxoribus necant. Nec defuerunt qui matribus exsecratis euulsum ex vtero fœtum ad parietem alliderent: ne quid franci sanguinis apud eos posthac extaret. Idem periculum excidit apud forumiulium. Cum enim in obsidione guido appius ageretur: & pontificis martini quarti forumiulium recuperare contenderet: guido bonatus astrolo

gus non vulgaris considerata syderum opportunitate: Ciues ad eruptionem exci-
 tat guidonemq; cum octingentis gallis fudit & occidit. Tam impatiens est gens ita
 lica gallice superbię & libidinis in foeminas. Hoc crudeli initio petrus spem cepit.
 & simulata in saracenos expeditione in siciliam mox aduersus Carolum andegauū
 se conuertit: qui eodem tempore messanam obsidebat. Contra vero Philippus
 de rebus sicilie sollicitus & petrum a siciliensi bello reuocaret in aragoniam per par
 pigniacum exercituz ducit genuam capit & diruit. Publicauerat enim martin⁹ quar
 tus petri regnuz & occupantis fore decreuerat. Erat in aragoniam iter vnum quod
 incole scusam vocant transitu quidem difficile sed breue quod preterea dolis sabu
 lo oppletis hostis impediuerat: seq; in iugis montium continebat vnde francorū
 venientes copias contemplaretur. Scrutāti Philippo commodum qua faceret iter:
 Ruscillianus quidem nothus qui apud genuam captus libertatem a rege meruerat
 scire se ait viam ad primum pximum lapidem que nesciēte hoste exercit⁹ tuto eua
 deret. Rem gratam leto animo rex excepit. Iussitq; aliquot ex suis simulare per scdu
 sam facere transitum: ipse cum expedita militum manu nothum securus tandem per
 densissimos sentes & inculta virgulta in Proximum montem euasit atq; ad se p eā
 dem viam copias omnes recepit. Hostis autem cum in montes supasse francos: &
 ad se ordine instructo contendere videt: nullo comisso praelio: fugam arripuit: ca
 stris relictis. Inde ad petramlatam itum est quam a francis circumuallatam oppida
 ni intempesta nocte igne per moenia iniecto deseruerūt. Ea a nostris occupata & p
 sidio imposito Philippus geronā copias mittit. Vbi laboriosa nimis obsidio fuit:
 & oppugnatio frequens atq; diu inutilis. Deniq; excogitauit Philippus machinaz
 quam ad quatiendos diruedoq; vrbis muros fabricatam obessit noctu vrbe egres
 si succederunt. Eam ob rem nimia indignatione percitus rex: firma animo fame pre
 mere ciuitatem. Interim tamen propter cadauerum per agros passim iacentium pu
 torem & muscarum vix credibilem multitudinem pestilens factus aer francis letifer
 fuit. At petrus accepto philippi in aragoniam aduentu relicta panhormi vxore
 constātia: que rerum siciliensium curaz gereret magnis assumptis copiis in aragoni
 am navigare festinat Erant regie naues in statione apud portum rose vnde com
 meatus in castra francorum dietim facile importabatur donec petrus aragonensis
 vectore intercipere magnopere cognatur Itaq; portum rose occupaturus milibus
 duobus & quadringentis armatis assumptis: a portum mouens insidias ponit: cui
 us aduentu ad exploratore franco cognito rem ad radulphum conestabilez & io
 hannem haricurtum exercitus marescalum defert. Hi communionem cum comite
 marchiano habita quingentos electos milites duce exploratore educunt. Contem
 platis autem hostium copiis que suis maiores erant cum nescirent petrum in insidiis
 agere retro abire statuerant: nisi eos cohortatus matheus de roya. O inquit commi
 litones ecce in conspectu adest hostis quem querebamus. Quid cunctamur: hodie
 die assumptionis marie festum diem acturi sumus. Ab ea speremus opem aduer
 sus eos qui cōmunionis christiane sunt extorres. Par enim nobis merituz impēdet
 ecclesie iniurias vlciscendo: ac si fidei hostes pugnaremus. Hac mathei oratione in
 citati franci aragones inuadunt. Fitq; prelium atrox & cruentum: ita vt petr⁹ equo
 deliens cum pedite pugnaret Vbi vulnere accepto & fugientibus suis ipse quoq;
 fuge se cōmittens paulopost interiit. Hac victoria Philippus exultās de expugnā
 da geronna maxime laborabat. Erat in philippi exercitu fuxensis comes qui cum

Machina ex
truitur.

Pestifer ānus.

Petr⁹ i arago
niam reuertit

Mathei de ro
ya ad suos ora
tio.

Petrus vulne
ratus interiit.

Rex philippus pulcher

geronnensib⁹ nonnunq̄ (non ignaro rege) colloquebatur. Hic ciuitatis statum cōpertum habebat: & in illa tridui vix commeatum esse non ignorabat. eam ob rem sciens cupere ciues Philippo conciliari: regem rogat si geronnenses ad deditiōem saluis fortunis omnibus reciperet. impetrat comes paucorum dierum inducias: donec geronnenses suum regem ad ferendas illis suppetias admoneant. Missis ob eam rem a geronnensibus ad petrum legatis: cognita principis sui morte ad suos euz redissent ciuitatem philippo dedunt: permitta illis exportandoruꝝ quouellent bonorum suorum potestate. Recepta geronna firmum ex suis presidium Philippus iponit. Atq; a tholosates se conferre constituens malo concilio vsus: classis partē quā in portu rose erat in franciam remittit. Quod post q̄ hostis cognouit francos reliq̄ classis custodes adoritur & plurima sede dilaniat: inter quos Enguerrennus caroli nauium prefectus & aubertus de longaualle viri armis strenui occiduntur. Franci vero tanto incommodo accepto nauibus igne imposito atq; incēso oppido ad regem se recipiunt: Qui egre ignominiam ferens febrem incidit. Et cum iugum motum hostis insideret: philippus per angustias pyreneas parpigniacum se contulit. Vbi recrudescēte morbo: sacris christianis receptis rex emoritur. Cui⁹ exsēta prae cordia narbone sepulta sunt. Ossa vero ad dyonisianum cenobiū elata. Huic philippo due vxores fuerūt: vna ysabella ex arragonensib⁹ q̄ tres illi liberos tulit Ludouicū qui mortu⁹ est infans. Philippū q̄ pulcher appellatus est: & Carolū valesiensem. Ex altera cui marie nomen fuit brabantini ducis filia processit Ludouicus ebroicensis comes & Margareta quae anglo regi nupsit: & Blancha quā austr. & dux auberti alemannorū regis filius duxit vxorem.

Geronna des dū philippo.

Philipp⁹ moritur.

Edouardus fidefragus.

7° m^o 6°

Patris regnum Philippus pulcher: anno gratie salutaris ducentesimo octogesimo sexto supra mille suscepit. Ad edouardus angulus veniens aquitaniam sub Philippi ditione atq; potestate se possidere cognouit: praestito iureiurando in fide erga regem permanendi: quam tamen minime obseruauit. Nam magnis copiis normanniaz derepente inuasit: regiae classis occisis praefectis & aliis plurimis qui normanniam Philippi nomine moderabantur. Quam rem post q̄ rex cognouit ad edouardum & aquitanie praefectos mittit. Mandans eos qui huius rebellionis auctores extitissent comprehensos petragoricum ducāt digna pro scelere poena afficiendos. Sed contumax angulus dicto audiens non fuit. Eapropter per arnulphum de nella conestabilem aquitaniam Philippus sibi vendicat. Et nihilo minus edouardo diem dicit ad iudicium suum veniendi. At angulus debite philippo fidei conscius vt aliquam cōceptę a se fraudi viam aperiret per nuncios philippo significat se aquitaniam: & quicquid in francia terre sub imperio eius tenuisset remittere eiꝝ in perpetuum cedere. Hec enim edouardus dicens spe magna ducebatur armis possessionem repetēdi: quas iure belli atq; gentium forte postea comparatas non aliena ditione astrictus retineret. Eadem ferme tempestate guido flādrīe comes inita clam cum edouardo societate filiam illi suam desponderat. Quod ne preter philippi assensum facere videretur ipse cum filia ad regem venit: vt inde in angham ex regis sententiā traiceret. At secus ac comes ratus est accedit. Nam pater in custodia habitus est. Et filia cum liberis philippi educanda tradita. Interim Carol¹ philippi frater expeditionem in aquitanos ducit. Et rionem arcem maritimā circumuallat. Quo tempore Rodolphus de nella ponteseyum (quam arcem cōplures aquirani anglīq; praesidio tenebant) obsidens: pacto cum anglis claz inito arcem re

Attēde edouardi dolum.

Guido flādrīe comes cū filia retinet a rege.

cepit atq; ita anglis liberis dimissis aquitanos omnes victos ad carolum rionem perducit. Quos furcis appensos Carolus ante rionis portas strangulare imperat Quo errore perculsi Io hanes de sancto iohanne: & iohannes britonicus qui rione obsessi erant noctu fugientes priusq; naues ad hoc in portu paratas conscendissent: a vasconibus anglisq; necantur: Intellecta obsessorum seditione: carolus arcem expugnat interemptis vasconibus cum bona anglorum parte. Deinde ad sanctum seu rum mouens cum per continuam estatem dura obsidione locum pressisset oppidum tandem capit. At paulopost carolo in franciam abeunte oppidani fide non manserunt. Multis bellis occupatus philippus cum re pecuniaria laboraret tributum a mercatoribus primum mox & a clero plebeq; centesimam atq; quinquagesimam omnium que possidebant exigit. Secutumq; est aduersus anglos ingens bellum cuius rei gratia missus ab edouardo frater eius edmondus bayone mortuus est. Post eius mortem vasconibus sollicitis & summopere curantibus presidio & comestitu munire ciuitates: Robertus arthesii comes qui in aquitania aduersus anglos bellum administrabat occurrit & itatim fugat compluribus ex illis occisis. Per idem tempus henricus dux barry qui edouardi filiam desponsauerat campaniam incursum atq; incediis vexat quem galterus creciacus cum magnis copiis barrum iubente philippo petens: terram ita vastat vt henricum per campaniam grassantem domum repetere compulerit. Insurrexit preterea aduersus philippum guido flandrie comes atq; edouardi partium fuit: cum fuisset a philippo sue libertati pmissus Hanc belli causam iustam esse ratus philippus: arma capit & magno militum robore in flandriam progreditur. Et ad insulam castra ponens oppidum cum arce expugnatum recepit: Dum hec a philippo geruntur carolus aquitania prefectis relicta: arthesium reuersus est Atq; a sancto audomaro copias in flandrenses mouet. Cui occurrens apud furnas guido comes sexcentis equitibus & sexdecim peditum milibus instructus prelium non detrahit. In quo Guillelmus iuliaci & Henricus bello montensis cum plurimis capti per diuersas custodia asseruari iussi sunt & fume cum omni valle castelensi a carolo occupate guido vero brugis se recepit. Ad quem edouardus anglus ex anglia concedens cum audisset philippum ad se in festo agmine proficisci relicta brugis ipse & comes gandauum petunt. Philippo quidem (abeunte guidone) brugenenses deditionem fecere. Nec multi dies intercesserunt cum edouardus inducias a rege postulat. Quibus ad biennium concessis & iureiurando roboratis Philippus flandria egressus est. Eodem tempore bonifacius octauus pontifex romanus Ludouicum regem claris operibus & miraculis illustrem in numerum celestium incolarum rettulit. Concessit preterea philippo atq; eius successori filio priuilegium vacantium ecclesiarum prouentum anni vnus exigendi preterquam earum quas cathedrales & monasticas vocant id autem ius regalie appellatum est quod regibus ita peculiare esse franci contendunt vt nichil magis ad ius regium pertinere possit

Conuenere per id tempus apud vallicolorem aubertus alemannus rex & Philippus qui veteris amicitie atq; societatis iura innouarunt: Firmata inter reges beniuolentia cum induciarum finis adesset: philippus carolum valesium cum valita militum manu in flandriam mittit qui duaco atq; berthunia capta: brugas contendit aduersus Robertum Guidonis filium: qui illic castra fixisse dicebatur. Prelium potestate facta cum victoria ad francos inclinaret: fugientes flamingi gandauum se recipiunt. Quos cum Carolus insequitur: guido intercedentibus amicis cum filio roberto ad

Centesimam & quinquagesimam philippus in dixit.

Bellum flandrense.

Inducie.

Sancti ludouici in sanctos relictio.

Regalia

Rex philippus pulcher

Bonifacii in
philippū odiū

Carolus supplices accedunt ad philippum deducti diuersis custodiis mancipantur. Tunc flandriam ingressus philippus: fide illi a proceribus prestata iacobum de sancto paulo flandrie prefecit. Nam satis fortunæ fuit tot secularibus bellis regem implicare: nisi romanum etiam pontificem aduersus eum prouocaret. Bonifacius enim octauus bellum hierosolimitanum animo agitans cum sperarem. Philippum ad id bellum inducere: appamensem episcopum ad regē mitti. Qui incassum sententi cum intellexit minis agere tentans: quasi philippum regno priuadū dicitaret si pontifici nō suffragaret in carcerē philippi iussu coniectus est. Quo facto quia ius gentium violasse philippum bonifacius diceret: vt erat supra modum arrogans vltionem parat. Itaq; misso in franciam archidiacono narboneñ. philippū vetat quicq; de ecclesie prouentibus percipere q; tametsi ecclesiarū defensor sit: se tamen regnū q; francie per eius contumaciam ad romanam ecclesiam esse deuolutum. Si sec⁹ faceret ipsum cum fautoribus in hereticorum numerum habiturum. Episcopis quoq; & aliquot abbatibus theologis insuper & pontificii iuris doctoribus diem dicere iubet: rome ad kalendas nouembris se sistendi. Simulq; indulgentias & concessiones a romanis pontificibus francis elargitas nullas esse declarat. His mandatis ab archidiacono superbe expositis philippus episcopum appamensem qui ob maledicta in regem in carcere tenebatur archidiacono restituit. simulq; imperat regno sine cūctatione illum excedere. Insequenti postea vere conuentu parisi habitō pontifices primū philippus commemoratis quas a bonifacio acceperat iniuriis rogat a quo suarum ecclesiarum predia prouentusq; accepissent deinde ad proceres conuersus. Et vos inquit viri nobiles quem vobis regem dominumq; habere arbitramini Respondentibus sine controuersia regio se iure illa omnia tenere atq; tueri at inquit rex: bonifacius ita agit quasi vos regnumq; omne francorum sedi apostolice subiectum sit. Imperium enim alemannorum quod ipse alberto ter petenti negauerat illud cū francorum regno simul alberto contulit. Nos autem o viri fidei vestre atq; beniuolentie gratias agentes pollicemur: libertatem publicam vestra ope freti protegere. Conuentu dissoluto: rex publico edicto phibet regno quicq; auri argenti ve aliarūq; mercium exportari constituta preuaricatores edicti poena. Iubet preterea ad regni extremos fines atq; exitus custodes assignari: qui ingrediētes egrediētesq; asseruent. Interim dum hec a philippo sollicitē curantur seditio a flandrensibus in iacobum comitem sancti pauli quam genti prefecerat rex orta est: ob vectigalia quibus comes incolas aggrauabat. Ad curtacum hec primo pestis exundauit. Fitq; a plebe brugenli in francos perniciosus insultus cadēbus vtrinq; q; plurimis. Quod vt resciauit philippus delectos bono numero milites brugas mittit. Quos si mulata parendi humilitate receptos nocte insequente brugenles trucidant. Fama extitit comitem sancti pauli brugis admissum comminatum fuisse oppidanis quibusdam necem: atq; ob id ipsum brugleēs animos ad tantum facinus desumpsisse. Noctis atq; hospitis sui beneficio defensus comes aufugit suis relictis quos noctu brugenles ad magnum numerum furentes trucidauere. Et sceleris immanitate tumultuosiore effecti: contracta omnis generis hominum manu spem capiunt guidonem comitem suum quem in custodia philippus habebat liberandi. Atq; ita mouētes Guidonem namurcum comitis flandrensis filium obuium excipiunt qui alemannorum theutonicorumq; raptim copiis instructus: eorum expectationem auxit. Paratibus bellum brugenlib⁹: res novas copias roberto. Arthesien. attribuens iubet in

Cause cedis i
francos apud
curtracti a flandrensi
migiis facte.

flandriam proficiscatur. Robertus negocium recipiens eductis copiis inter brugas curtracunq; castra ponit ad fluentum quod mediuz inter se atq; hostes erat. Quod tamen si ponte flamingi iunxissent aduenientibus tamen francis pontem dissoluerant. Quo a francis magna contentione hostium instaurato: dies prelio dicta est. Erant in exercitu brugensium plebe fere omnes veribus partim partim clavis & preacutis sudibus instructi. Quam ob rem parui illos habentes equites franci: perditum qui in prima acie erat & bene rem gerebat ad se reuocant: atq; ita equites ex equis preliantes in acie progressi occiduntur. Quibus dum auxiliari Robertus magna vi contendit: multis vulneribus acceptis occubuit fuge se committentibus duobus hominum milibus inter quos comes ille sancti pauli & boloniensis comes/ robertusq; claromontensis comitis filius principes extiterunt perpetua ignominia notati. Perisseq; in hoc prelio referuntur preter ipsum Robertum genere insignes viri Godefridus brabantinus cum eius filio egregio adolescente. Comes daminallus iohannes hannone comitis filius reginaldus de neella francus conestabilis: Guido castrensis marschallus: Iacobus de sancto paulo/ iohannes bruliacus balistariorum prefectus & alii numero ducenti quorum nuda cadauera inhumata triduo feris auibuscq; patuere: donec ex ordine minorum quidem fraterculus roberti arthesiensis corpus triginta vulneribus perforatum in proximo virginum monasteriolo terre condidit. Occisorum milia duodecim fuisse referuntur. Brugenses autem tam insigni victoria adepti feroces direptis francorum castris curtracum cum arce capiunt. Et guido namurcus superbus iuuenis: rebus maioribus studens insulam obsidet tornacumq; atq; duacum cum gandauo & ypris in suas partes vel metu vel pollicitis allicit. & mox attrebates incursionibus & populationibus infestat. Presignasse hanc tam diraculam comera ferebatur qui superiore proximo anno visus fuisset. Hanc a plebeis ignominiam franca nobilitas accepit: que suis viribus & generis claritate freta atq; superbiens: popularem turbam & ministeriis vilioribus operam nauantem contempsit. Sumit enim animos quisquis libertatem tuetur: nec inermis estimari debet qui pro patria vitamq; decertat. Eodem tempore pontifices franci quibus ab archidiacono narbone. dies dictus erat (tribus ad bonifacium deputatis episcopis) purgatos se a contumacia faciunt propterea quod & bello flandrensi distinerentur. nec liceret legibus positis regno egredi. Clade suorum accepta philippus copiosissimum supra quam credi potest exercitum cogit. Progressusq; cum in agro attrebatium castra posuisset: hostemq; flamingum pene in conspectu haberet (nam vitriacum hostis obsidebat) neq; hostem prelio lacecessit: neq; locum illum oppugnare sustinuit territus ut vulgatum postea est nuncio quod soror eius edouardi vxor ad illum dimiserat. Cuius comenti autor fuerat edouardus. Nam cum ad flamingos inclinaret omni studio laborabat bellicum philippi apparatum dissoluere. Igitur beniuolentiam simulans edouardus vxorem de fratris futuro periculo certam facit: dicens se certo scire si philippus prelio aduersus flamingos contigredere eum a suis in manus hostium prodendum fore. Soror accepto fratris periculo philippum sibi cauere litteris admonet. Huius rei causa rex othelinum burgundionum ducem comitatu arthesii donat. Moxq; presidium per loca munitiora relictis reliquum exercitum domum dimisit. Paucis vero post diebus flamingos commissi sceleris poena excepit. Nam apud ariaz occurrentes brugensibus franci supra octingentos interemerunt. Hec cum in francia gereretur carolus vallesius in appulia agens postquam de brugensi victoria certum nuncium accepit: composita cum frederico

Francorum te
meritas.

Comentum seti
ficticio ab e-
douardo iuere
ta.

Clades flami
gorum.

Rex philippus pulcher.

Burdegalenses philippi detestant imperium de rebus sicilie pace ad Philippum se recepit. Burdegalenses cum incommoduz a francis per flamingos acceptum cognouissent: Philippus detractantes imperium regios ministros qui apud eos erant ciuitate extrudunt. Sibiq; ditionem usurpat. Verebantur enim si quando isto inter francos; anglosq; federe in edouardi potestatem venirent: poena non dissimili plesti qua londonienses edouardus paulo ante affecerat quos ob rebellionem ad suarum edium portas strangulatos fuisse fama vulgabat. Pugnatum est rursus eodem anno aduersus flandrenses. Qui non procul a sancto audomaro victi: milia: xv. ex suis vno prelio amiserunt preterea apud insulam grassantes quingentos flamingos tornacenses duce fucaldo melleo omnes vel necauerunt vel captos abduxerunt. Per eos dies philippus aquitaniam edouardo restituit paxq; inter reges couenit. Habitumq; est non multis post diebus parisi episcoporum atq; magnatum consiliu vbi de bonifacii pontificis in francos concepto imperio actum est deferentibus proceribus bonifaciu pontificatu indignu esse: qui & homicida & hereticus esset quorum scelerum testes in promptu habere facile erat Fuit igitur omnium vna sententia Bonifacii iussis parere non deberi nisi prius sese ab obiectis illi criminibus expurgasset. Cui sententie vnus tantu siscerciensis abbas non est assensus: sed consilio relicto: cisterciu se contulit. Iohannes quoq; monachus romanus legatur (qui per eos dies legationis munere apud francos fungebatur) cognito qd in bonifacium consultaretur: ad pontificem reuersus est Qui autem a pontifice venerat constantiensis archydiaconus & nicolaus befarus missi vt regno sacris interdicerent apud treas deprehensi carceri deduntur. Erat guidoni flandrie comiti philippus filius q bonifacii partes securus non contemnedas ex theutonicis alemanisq; copias in flandriam deduxit Quibus aucti flandrenses seniore q prius animo bellum in francos parant Et ad sanctum audomarum expugnandi loci spe procurantes: quattuor milibus ex suis interemptis morinum proximam urbem sine preliodio relictam inuadentes incederunt. Et cum aduersus illos grandem admodum exercitum peronem vsq; philippus promouisset consilio comitis sabaudie inducias dedit flandrensibus & accepit nulla re gloriose gesta. Post hec bonifacii arrogantiam iniquo animo ferens Philippus anagniam quo se pontifex receperat sarram ex colunenlium familia cum nogareto equite franco in italiam mittit ob causam insinuade prouocationis qua aduersus bonifacii iniurias philippus sese tuebatur. Nam pontifex plus equo elatus philippum regno puauerat & alberto austriae duci simul cum germanorum imperio regnum francie donauerat quis illum ab initio sui pontificatus reiecit. Erat sarra philippo obnoxius. Quippe quem ex italia fugientem & a pyratibus captu rex redemerat. Itaq; sarra mutata veste: ne ab italibus agnosceretur quot potest amicos colligit & conductis ducentis ex iis qui sub carolo valesio in apulia militauerant nogaretum cum bona manu ferentium premitit vt inde vrgente negotio sarre auxiliaris adueniret: ipse anagniam nocte gibellinarum ope ingressus bonifacium in patris domo capit: inde romam deductum superbū pontificem atq; animi egritudine laborantem mors abstulit Ferunt nogaretum sarramq; in mandatis habuisse pontificem ad philippū pducendi. sed pontificie sanctitatis reuerentia partim deterritos partim anagnienlium occursum prohibitos cepto destitisse. Tales vite exitum habuit contemptor omnium hominum bonifacius qui christi preceptorum minime recordatus: adimere & conferre regna pro suo arbitrio conabatur cum non ignoraret eius se loco versari in terris: cuius regnum non de hoc mundo & ter

renis rebus sed de celestibus esset: qui ꝑ dolo & malis artibus episcopatu romanu sibi quesierat: & celestinum a quo dignitatem receperat in carcere dum vixit habuerat. Non pretermittam hoc loco scribere quod constat ante fide per hos dies in parisiensi agro accidisse ab hystoricis accepti. Erat adam de monasterio vallis sarnarii conuersus cui villa creches ad ipsum monasteriu pertinens commissa a loci abbate fuerat. Hic paucos ante christi natalis dies ad villam sibi creditam ex coenobio ante diei exortum proficiscens vno seruo tantum comitatus: videt in via proceram arborem pruina geluq; albescetem ad se occissime concedere qua re equus cui isidebat adam terrefactus e vi profiliens: vix potuit a conuerso ad viam reflecti. Eodemq; moetu affectu seruus nutare cepit ita vt i pedes stare & ambulare difficile posset.

Propior conuerso facta arbor cum homini nichil no cuiisset euauit: aerem & sulphureum odorem relinquens. Suspiciatus propterea conuersus aliquid a demonio illusionis fuisse sibi obiectum: ad superos animum vertens: diue marie laudes recitat. Moxq; pone se hominis nigri equitantis effigiez conspicit: aduersus que adam indignabundus: Cur inquit infelix michi audes insultare: cu mihi habeam i monasterio comprecatores fratres quib⁹ cura sedula est me & reliquos a cenobio absentes deo & diue marie commendare: Abi quandoquidem nulla tibi pars mecum est. Discedens inde ad pauculum tempus demum protenus couerso asstitit forma hominis q; maxima: cui prolixum & gracile collum erat. Quem se infestantem adam frustra pugione repellere conatus: videt confestim illum murata effigie medio cri statura esse & monachi instar cuculla facie velare: cuius oculi sicuti es candens rutilabant. In quos dum conuersus gladiolum incastum vibrat: pecudis similitudine visus demon non minor q; asinus auritus apparuit. Vnde magis timens seruus domine inquit describe in solo orbem atq; in medio crucem christi insculpe in circo enim stantibus nobis nichil aduersabitur inimicus. Fecit igitur conuersus sicuti a seruo fuerat admonitus Nec sic destitit impius aduersator. Nam asininas aures in cornua commutauit: atq; ad circulu concedens opprobriis est a conuerso reprobatus & sputis contaminatus. Cuncq; a seruo doctus couersus cruce se signasset demon in doli speciem figuratus: se molerias vicum versus in rote speciem circunegit: conuerso illeso relicto. Huius tam mirandi euentus indicia extiterunt. Abbas impius vallis sarnarii a conuerso fidem rei quesioit. Scriptor preterea hystorie loci vbi hec gesta sunt inspector qui equum prius mansuetum: calcitrantem postea atq; ferocientem se vidisse profitetur. Languor item serui diuturnus & vestium conuersi intolerabilis fetor: & vocis donec zinziber desumpsit difficilis emissio. Per eosde dies Marchiensi comite mortuo: Angolisma ciuitas philippo obuinit. Quam ipse adiens aquitaniam quoq; & tholozatum prouinciam visitauit pacatis quoru dam animis qui ad rebellionem procliu esse ferebantur. Reuersus in franciam philippus ratus flamingos ferociam deponere: si guido eorum comes carcere liberat⁹ ad eos mitteretur: comitem cum filio guillermo dimittit illi postq; seditiosas gentes ad sanitatem deducere non potuerunt ad philippum vt profuissent conuertitur Cognita flandrensium pertinacia philippus tertio in eos moues apud monte populorum (ab arboribus populis quarum in eo loco copia est sic vocatum) positis castris cum speraret flandreses in prelium descensuros cognouit hostem vallo se continere: & castra carris quadrigisq; circumuallasse. Igitur cum aduersa speraret: rege exarmato & militibus paulo negligentius agentibus: ecce irrumpit in regem fe-

Conuersi de monasterio vallis sarnarii apparitio nocturna.

Angolisma ciuitas mortuo comite marchiensi philippus fuit

Rex Philippus pulcher

rox hostis atq; in conspectu philippi occisus petro gétiano & iacobo fratre ei⁹: aliis quoq; non paucis rex conscenso equo cum ipse sibi galeam imposuisset: in hostem animosissime fertur: obuios quosq; interimens. Quē reliqui insecuti viginti milium flamingorum stragem fecere: ita vt nisi superueniens nox tenebris hostem protexisset: adum prorsus de flandrensibus extitisset. Rediit ex prelio rex faciuus accensis q̄ noctis caliginem superabant. Huius victorie tempore flandrensis comes qui cōpēdii asseruabatur defunctus est. Moritur item iohanna philippi vxor. Fuitq; his diebus tanta annone per franciam caritas vt frumenti mensura q̄ sextarius appellatur solidis veniret centum. Pistores preterea publici ne plebs expositos a se venales panes desumeret vicq; auferret: officinas clausurunt donec recensitis diuitum & religiosorum horreis frumentum venale iussu philippi promeretur. Mortuo deinde edouardo anglie rege: successor eius filius edouardus isabellam philippi filiam vxorem duxit. Per eosdem dies mortuo benedicto vndecimo: qui philippum ab excommunicatione bonifacii absoluerat conuenientibus perusu cardinalibus curate maxime philippo bernardus gottus valco Burdegalensis archiepiscopus pōtifex absens eligitur: quem clementem quintum appellauerunt. Hec tēpore electionis cum in gallia ageret cardinales lugdunum ad se venire iubet. Vbi tyara pontificali fuit coronatus assistente philippo & principibus cōpluribus francis. Ex eo tempore anno salutis. M. ccc. quinto cepit clemens auinionem urbem incollere: vbi p̄ annos quattuor & septuaginta sedes pontificū māsit. Publice leticię quę propter noui pontificis assumptionem agebatur calamitas nō defuit. Erat iuxta viam qua pōtifex ducebat murus veteri materia male concinatus. In hunc cū turba visendi pōtifis desiderio cōscendisset vetustate exesus & pondere super extantis populi p̄susus murus iu britonum ducem collapsus est. Consecrato clemente cardinales ex colūniensiu familia suis dignitatibus prediūq; a bonifacio destituti restitunt. A quo etiam clemente dum ex lugduno burdegala petit magnis impensis ecclesie grauate feruntur: vt inde ad philippum graues admodum querele delate sint. Philippo autem qui ad bellum flandrense grandes sumptus fecisset pontifex decime ius donauit. Concessitq; vt ecclesias sacerdotē vel ministro destitutas sibi seruentib⁹ clericis atq; benemerenti familie conferre posset. Et quoniam per id tempus iusti pōderis moneta non esset: philippus pontifici pollicetur illam ad legitimam æstimationem se reducturum. Atq; ita clementem philippus dimittens cum in franciam rediisset margaretā burgundie ducis maiorem natu filiam ludouico vxorem accipere permittit. Sedauit preterea ortam a bellouacis in simonem episcopū seditionem que eo processerat vt ciuitate extorris pontifex nobilium quorundam manu collecta ciues quosdam ex insidiis ceperit suburbis igne consumptis. Tumultuatum etiam eodē anno a parisiis ob monete vsum. Diuites enim qui suas inquilin⁹ & variorum ministeriorum opificibus domos locauerant minoris precii monetam accipere annue pensionis loco recusabant alteram quę iustioris ponderis erat exigētes Cuius inuenti autor, stephanus quidam barbetus habebatur. Hic stephanus in delitiis habebat hortos a suo nomine barbetos appellatos cū: preclaris edibus: in eo loco (cui barbeti porta nomen post ea mansit). Furens ergo, populus in stephani possessiones delatus: quicquid in edibus & hortis preciosum fuit, vastat atq; incendit mox inde mouentes ad viam sancti martini vbi ipse barbetus incolebat se conferunt fustibus clauisq; & verubus vt cuiq; arma furor ministrabat instructi Effraçtis

Flā drensium
cedes

Caritas ānone

Edouard⁹ ter
ti⁹ anglus rex.

Clemens q̄n-
tus.

Monete refor
matio:

Seditio bello
uacorū in suū
episcopū.

Steph: an⁹ bar
betus
Seditio pari-
siorum

Stephani portis domum sup pellecilemque omnem diripiunt. Erat per hos dies philippus apud templarios: que nichil periculi expectantem seditiosi in templo confestim obsident: Nec quicquam ad eum inferri sustinebant quod non vel raperent vel cœno inficerent. Tam repentino populi motu attonitus rex: misso ad seditiosos parisiense cum quibusdam aulicis præposito dicere illis imperat: si quid in illos a quoquam commissum esset: aut iniuria illata se regem esse qui eos tueri possit: petat modo si quid a rege optent: & domum abeant se protenus curaturum ut populo melius consultum sit. His pro tempore simulatis leuis populus a furore temperans: cum domum quisque petisset nihil cunctatus philippus seditiosis autores ad octo & viginti correptos furcis ad quatuor verbis celebriores portas erectis illaqueari & stragulari mandat. Nec multo post monetam ad legitimum æris valorem cudit. Et per hos dies Ludouicus hutinus philippi filius pampilone a nauarris rex coronatus atque appellatus est anno domini Millesimo trigesimo septimo. Tum etiam proditus est templariorum error qui apud hierosolymam fidei defensionem professi cum primum religionis consideratione opulentissimos se effecissent: preclarissimis per orbem christianum editus comparatis christo reiecto falsis se religionibus dederunt. Erat enim illis simulachrum cui pellem humanam superinduxerant appositis ad oculos statue duobus fulgentissimis carbunculis qui vice oculorum miserarent. Ei statue dum quippiam ad illos ingrederetur ordinem vitamque templariorum professurus abnegato ante omnia christo & cruce eius calcata: sacrificium faciebat. Morientes autem corpus in puluerem adactum ceteris in potum conferebant quo poculo constantiores suos fieri arbitrabantur. Preterea si ex templarii coitu intans ex puella virgine nasceretur: hunc igni torrebant exque eliquata inde pinguedine suum simulachrum decoris gratia ungebant. In p̄fesso quoque habitum eorum dolo diuum ludouicum dum in syria peregrinaretur in vinculis a soldano egyptio coniectum fuisse. His atque huiusmodi criminibus: & quæ item masculorum foeditissimi amatores essent templariorum ordo in concilio viennensi anno dominice pietatis millesimo trecentesimo duodecimo per clementem quintum finem excepit. Comprehensis vbi libet terrarum qui eius impietatis fuerant atque crematis Administrabat eadem tempestate ecclesiam lugdunensem quidam non satis prudens episcopus: qui ob blasphemias regie sublimitati irrogatas obsidione a ludouico hutino cinctus & inde ad philippum deductus post longam custodiam satisfactioe exhibita tandem sue libertati permissus est. Non intercedentibus post hæc multis diebus lugdunenses coniuratione facta a rege deficiunt: mouentesque sancti iusti castellum diripiunt. Sed per Ludouicum hutinum edomiti se imperata facturos iurant. Et motus iterum belli a flamingis insurgit: cuius auctor extitit Ludouicus filius guidonis flandrensium niuernensis comes. Qui ob id decreto parlementi senatus sua hereditate priuatus est: & bona eius publicata. Fuerunt quoque insignibus foeminas sua fata. Nam vxores filiorum philippi tres adulterii insimulate sunt. quamobrem margaretha Ludouici hutini nauarri regi coniunx. & Blanca caroli comitis marchiani vxor regis edicto in castello galliarda relegate sunt/ quarum libido satis in aperto erat. Iohanna vero philippo picauensis nupta postquam apud dordanum in custodia aliquot diebus fuit/ innocens liberata est: & viro restituta. Hostiarius margarite adulterii conscius furca appesus est. Stupratores autem philippus & galterus danois tres (metulis exsectis) pelle nudati apud potifarâ vltimi supplicii poenas subierunt

Penam seditiosos.

Ludouicus hutinus nauarre rex. Error templariorum

Lugdunensis antistes sue temeritatis penas luit

Femine insignes punite.

Rex philippus pulcher.

Ioanna regina
na casta

Ob hanc impudicitiam insignitum mulierum natam fabulam reor: quæ de iohanna philippi pulchri vxore a rerum imperitis memorari solet. Eâ videlicet aliquot scholasticorum concubitu vsam eosq; ne pareret scelus protenus extinxisse & in sequam amnem de cubiculi sui fenestra abiicisse. Sed vnum tantuz iohannem buridanum eo periculo forte liberatum: & propterea sophisma ab eo editum esse. Regnam interficere nolite timere bonum est. Fuit siquidem buridanus iohanna posterior. Quippe qui philippo valelio regnum moderante cum liberalium artium nominatissimus professor esset multa & in rationabili & morali philosophia scripsit/dum parisiæ ecclesiæ fulco præsidebat/anno christianæ resurrectionis. M. ccc. xlviii. Nec cõmeruit præclara mulier huiusmodi vicio taxari/cuius liberalitatis atq; miæ in pauperes testimonium exhibet nauarræ apud parisiis collegium/vbi scholasticos incolere perpetuo instituit designatis triplici ordine præceptoribus/qui grãmaticã dyalecticãq; adolescentes docerent. qui item philosophiam interpretarentur. Addidit & theologos/qui omnes anniuersariis prouentibus præditi/litterarũ studio se perpetuo accomodarent. Hisq; cõmune sacellum extruxit/præpositis ad rem diuinã sacerdotibus. Itaq; in eo tam grandis tamq; spaciose collegio/tam multi continenter scholastici diuersantur: quot ad constituendam vniuersalem scholam satis esse putari possit. Interim rebellatibus flamingis enguerranus mariguanus qui vna cõ philippo regnũ administrabat: conuocato ad regẽ ex regni ciuitatibus populo: cõ multa presente philippo de flamingorũ crebra rebellione disseruissent: rogauit postremo auditores si ad bellum quod rex aduersus illos parabat pecuniam suppeditarent. Quibus respondentibus se regis negociis opẽ non frustrauros: enguerranus gratis populo persolutis grãde pensum ad militũ stipendia exegit. Sed tribus ad id bellũ regis filis atq; ipso enguerranno cõ ingentibus copiis a rege missis: cuz ad insulam caltra posuissent: re infecta: de enguerranni consilio exercitum domum dimiserunt. Philippum interea morbus inuasit mortuusq; est apud fontẽ bleauidi qui vicus in vastino est postq; annos octo & viginti regnasset. Eius cor ex pcorũ exsectum in poissiaco cõenobio quod ad diui ludouici aui sui memoriã philippus cõdiderat virginibusq; sub custodia fratrũ dominici ordinis attribuerat sepulchrum est: reliquo corpore in dyonisiaco monasterio terre cõmendato. Eius mortis cõcios fuisse petrũ cathalaunẽsem ep̃m & radulphũ præritũ in regio senatu aduocatum creditũ est. Sed radulphus innocens inuentus est. At philippus priusq; mortẽ obiret: filios tris (quos superstites sibi relinquebat) ad se aduocans ad maiorẽ natu cõuersus: Ludouice inquit regnauit hætenus: plurimis vectigalib⁹ & tributis meum populum vexans: nec michi satis curẽ fuit monetam cudere quæ legitimi p̃oderis esset. Eam ob rẽ multorũ in me odia concitauit. Ecce post me regnaturus es: misere patris animẽ: & quæ perperã a me gesta sunt ipse emedes. Deo satis meo nomine fac: de his quæ tibi relinquo: & hierosolimitano me voto absoluas. Vos quoq; filii seruate sinceram inter vos charitatẽ. His a philippo pulchro pro tẽporis angustia breuissime dictis: cum dauidis versiculum. In manus tuas dñe commẽdo spiritum meũ religiose pronunciat: animã efflauit. mense nouembri pridie diui andrẽ anno christiani natalis. M. ccc. decim tertio. Huic philippo quinque liberos iohãna vxor peperit: Ludouicũ huriñũ: Philippũ piãuorũ comitẽ: Carolũ marchiæ principem: filiã quã infantem mors abstulit: & alterã ysabellam quã edouardo anglorũ regi pater philippus matrimonio iunxit.

Rebellant flamingi.

Moritur philippus.

Philippi mortis ad filios pia oratio.

Post philippi mortem filii eius de patris thesauris solliciti cū nihil eris inuenis-
 sent (ferrico pinquignaco maxime hortate) enguerrannū in arcem lupare pa-
 risiū coniectum rationem administrati a se regni ponere compellunt. At cum bonā
 thesauri partem carolus ualleliū philippi fratrem habuisse enguerrannus diceret.
 Carolus egre id ferēs: oēs quibus enguerranni nomen odio habebatur excitat q̄ri-
 moniā aduersus eū proferre Et ne quid gratie a beniuolis enguerrān⁹ reciperet ex
 lupara (cui⁹ ipse p̄fectus erat) ad templariorū munitissimam arcē traducit. Ipse pau-
 cis post diebus cū pductus ad ludouicū hutinū esset: iohannes hannerius ad hoc
 a carolo ualesio edoctus in presentē enguerrannū hęc quę subscripsi crimina cumu-
 lauit. Eum quidem philippo fuisse suspectū eam ob rem recusasse illū ne testamenti
 sui p̄curationē gereret. Extremam in flamingos expeditionē suo dolo fuisse irritaz
 q̄ cōicato clā cū niuernensi comite p̄silio: atq; ab eo receptis muneribus cōsiliū de-
 derit exercitū reducendi. Cuius tñ causa grandē ex regno pecuniam exegerat Ea p̄-
 terea nocte q̄ philippus obiisset mortē regis thesauros ex lupara alio trāstulisse res-
 tinuisse quoq; sibi triginta librarū parisiēn milia q̄ clementi romano pontifici dono
 danda a rege accepisset. Neq; rationē fecisse sexaginta & trecentorum pannorum
 quos ex nanfragio quodā regis noie detinebat Celasse quoq; octo & quadraginta
 librarū milia q̄ regi attrebates impēdissent. Nec in re pecuniaria fraudē modo fecit
 se sed cū ad arthesii dñam rex q̄dam quę ad regiam dignitatem p̄tinebant scripserat
 enguerrannū suis adiectis litteris repugnantia scripserat: pollicitū eaz omni incōmo-
 do eximere: atq; ab ea. xv. librarū multā dono habuisse quā a cameracēsis si rex
 decreuisset acceptura erat: eā nichilominus pecuniā sua auctoritate enguerrannum
 a cameracensibus exegisse. Et cū regiū apud parisiōs palatiū exedificandū recepisset
 p̄ter decē milia librarū quę illi philippus tribuerat domos q̄ proxime palatiū ciuiū
 erant usurpasse: p̄stituta p̄cessorib⁹ ānua p̄sione q̄ ad illū quorannis peruenire.
 Cōmisisse insup in priuatos quosdam inexplebilis auaricie flagitia atq; ita regios q̄
 fisco preerant ministros & questores sibi deuinxisse ut sine eius syngrapho regis
 iussionibus nō obrēperent. His aliisq; ab hannerio palā expositis nulla enguerran-
 no se purgandi potestas fuit. Erat autē illi vxor q̄ liberandi eius causa post q̄ multa
 frustra tētasset ad magiā & diuinatiōes se cōuertit: pauoto quodā malefico & cau-
 da mulier ad id facin⁹ opē ferētib⁹. Itaq; cerea q̄dā simulachra ad regis & caroli va-
 lesiēn. formā demonia arte cōficiūt q̄ lāguētū īpeciē p̄ se ferrēt ad quorū similitudī-
 nē (nisi male sors p̄dita fuisset) rex: & ipse carol⁹ cōficiēdi macie sensim erāt & definita
 ad ipsi morte cōsumēdi. Cognito maleficio rex toti⁹ negocii cēsura carolo p̄mit-
 tit. Qui mox accitis q̄busdā magne auctoritatis p̄cerib⁹ enguerrānū ī supmo patis-
 buli parisiēn. rigno strāgulari impat. Pauotū par suppliciū excepit: p̄ter q̄ q̄ infra
 enguerrānū ad inferiorem trabē illaqueat⁹ ē. Claudā flāma cōsumpsit. Vxor autez
 enguerranni atq; eius soror de canteleu in carcerē cōiecti sūt. Eodez tēpore ludoui-
 cus niuernēsis & iohannes namurcus regis beniuolentiā meruerūt reb⁹ ad flādrē-
 ses spectantibus cōpositis. Quarū gratia robert⁹ comes flandrensiū cū ad regem die
 cōstituto non uenisset: reiectis excusationibus quas per sifterciū abbatē & quosdam
 ad id missos procuratores pretendebat contumax dictus est & in rebellū numero
 habitus. **P**er id tempus quattuor uenefice mulieres cum parato ueneno depre-
 hensę igne cremantur: quarum opera cāthalaunēsis antistes predecessor eius petri
 litign iaci quē in custodia h habitum supra memorauī: fuerat interemptus. Quem in

Enguerrann⁹
 rationē regni
 administrati
 ponere cogit

Capita accusa-
 tiōis enguerrā-
 ni.

Enguerranni
 vxor.

Enguerrann⁹
 suspēditur pa-
 tibulo

Rex ludouicus hutinus. Rex philippus longus.

Iudei in franciam reducti.

Ludouic⁹ hutinus moritur

Clementia ludouici hutini vxor.

Philippus longus rex

Comes flandriæ rebellis.

sequente tempore ludouicus sede pontificia amotum relegauit: instituto eidem successore stephano caroli valesiani cubiculario. Reduxit & iudeos quos pater francia expulerat. Tetauit ludouicus annua tributa q̄ ludouicus pulcher ampliora fecerat colligere. Sed cōuenientes campani/burgūdi/veromandi/arthesii/ambiani/bello uaci/pōtiuiaci/forestani/altiffiodorenses/& aliquot alii populi/ campaniæ comite autore/cōiurāt se id nō pmissuros. Propterea ludouicus carolū valesiū mittit/qui futurę seditioni bonis pmissis occurrat/& placet dissidentes. Fecerat idē philippus pulcher aureas coronas tris: gēmis multi precii ornatas. Eas ludouic⁹ hutinus i cœ nobiū diut dyonisiū transfulit: vt ad coronādos deinceps reges reginasq̄ reponeretur. Quas martheus abbas & eius monasterii cœnobitæ receptas seruare chirographis datis cōpromiserūt. In rebellione psistētibus flāmingis bellū indixit. Sed ad lissam fluuiū cū admouisset tātis ymbribus terra q̄ palustris est: emollita est: vt equi genū tenuis in luto cōtinēter essent: nec cōmeatus iportari ad castra nisi magno labore poterat: ita vt singulis vini dolis vehendis triginta vix equi sufficerēt. Quę res cū quotidianas difficultates militi afferret: regē adduxit bello abstinere: & cū tentoria & belli ipeidimenta ppter lutū iniquitatē educi potestas nō fuit: cuncta magno sudāno miles cremauit. Secuta est hanc aduersitatē annonę incredibilis caritas. Deinde de fames & mox pestilētia. Visusq̄ est cometes crinitus. Ipse insup ludouicus apud vicennas defunctus est: relicta grauida clementia vxore roberti siciliēsis nepte. Hic ludouicus instituit parlamenti curiā parisiū stabilem esse & loco non moueri: ne litigatores crebris circuitionibus grauarentur. Per hoc interregnū philippus ludouici frater pīctauorū comes omnium procerum consensu regni administratione suscepra francorum & nauarrę se rectorē appellauit. Ad quem venientibus flāmingorū legatis: pax inter eū & robertum flandrensem comitē conuenit quę litteris mandatarā flāmingorum sigillis firmata est. Per idem tempus clementia quā moriens philippus grauidam reliquerat filium iohannem parit paucorum dierum regem. Quo defuncto philippus ex rectorē rex appellatus est. Reclamante burgundorum duce q̄ diceret non ad philippū: sed ad ludouici defuncti regis filiā regna patris pertinere: quę res difficiles postea controuersias frācorū quieti inuexit: dicētibz plurimis regni hæredes filias esse nō posse. Burgundū tamē philippus in suas partes allicit: data ei grandiore natu filia vxore. Et cum alias tris filias rex haberet vnā niuernensis comitis filio: secundam dalphino viennensi collocat. Interim cum pacis conditiones flāmingi non reciperent: nec pontificis romani decreto assentirentur: inducias philippus progauit. Misso deinde a pontifice iohanne vigesimo secundo in frāciā ioseranno cardinali qui flāmingos philippo conciliaret: cū tornacum peruenisset: gentis peruicaciā inconstantiaq̄ ueritus per loci episcopum nunciare illis iubet se pacis causa tornaci esse: ad eū se conferant dū de concordia agere licet. Missis qui hæc flāmingis exponerēt duobus ex minorū ordine fratribz inter quos petrus de palude fuit robertus comes eos in vinculis haberi iubet. Qui ex eo tempore ex gaudauensibus plebe excitata insulā oppugnare cōstituerat. At vbi ad lissam flumē uentum est: conuersus in comitē populus. Nos inquit illustres comes inducias quę tibi cum rege iuratę sunt seruare promissimus. Ideo te nō sequi ad bellum in animo est. Destitit⁹ igitur comes exercitu: legato audientior fuit. Nā tornaci se contulit: vbi regii oratores se continebant. Promisit comes primo vere parisiū ad regem cōcedere: fidēq̄ præstare & cætera cōfirmare quę in conditionibus pacis cōuenerāt.

Sed cum dies conuentionis successisset. per nuncios excusatum se facere falsis argumentis conatus est. Instante tamen legato anno salutis. M. cccxx. Robertus & flamingorum procuratores in philippi verba iurauerunt. Sed de pacis conditionibus cum ad constitutum diem ageretur firmare conuenta comes recusauit nisi tria sibi oppida insulam bethuniã & duacum quę rex occupabat redderentur: quę & ipse enguerrannus marigmagnus philippi pulchri olim negotiorum gestor: regio nomine facere promississet. Nam inter pacis leges quę illo tempore dicte erant adiectus extitit flandrię comitem debere regi duodecim milia librarum annui prouentus intra francię regnum constituere quod quandoquidem comes nõ completeret ea quę supra dixi oppida philippus pulcher memorati prouetus loco possederat. Quicũ relinquere rex nollet: comes festinanter re isecta digreditur. Sed a procuratoribus flaminge gentis reuocatus: propositam prius pacem admisit: roborauitq;. Dum hæc difficili negotio aguntur: ouium quidem pastores admoniti celesti ut ipse asseuerabant oraculo in siriam religionis christiane causa profecturos se iactabant. Qui postquam magno numero aucti sunt: latrunculis non dissimiles cum prædas agerent carcassonam usque progressi ab incolis grege facto dissipati aufugerunt compluribus interfecit & patibulo stragulat. Afflicti quoque leprosi qui iudeorum hortatu susceptus ab eis venenum puteis per omnem franciã infundere coniurassent: ut qui inde in potum haurirent aut interirent aut elephantie virus inciderent. Itaque pharmacum sanguine & lotio humano herbisque quibusdam letiferis confectum panno inuoluentes in puteos dimittebant lapide adhibito ut ad que fundum cito deferretur. Id cum in prouincia narbonensi a leprosis factum philippus accepit veneficosque omnes flammis fuisse punitos inquiri per reliquum regnum leprosos iubet. quos de crimine confessos vna cum plerisque iudeis vindex flamma corripuit. Fuisse per id tempus constat iudeos quadraginta vitriaci ob id ipsum in custodia habitos mirabile in sese facinus perpetrasse. Nam cum se morti addictos iam minime dubitarent duos ex eorum numero delegerunt qui eos occiderunt: ne christianorum manibus sumerent supplicium. Vetusissimus illorum atque iunior execrabile ministerium exequuntur. Omnibus interemptis cum duo tantum homicidii autores superessent senior iuniorem orat se necet. Ille seniore occiso cum se solū videt direpto auro quod apud interemptos erat fune ex defectis lintheis facto per fenestrã se dimisit. Sed & corporis atque auri grauitate fune quem se deorsum mittebat dissoluta in fossam delapsus crus fregit atque ita in fossa percussus deprehensus est & ultimo supplicio affectus iudeorum autem cadauera cremata sunt. Cogitauit etiam philippus mensurarum genera quę per franciã plurima erant: vltimam quoque & monetã ad vnam speciem formamque perducere. Sed valitudinarius factus institutum nõ expleuit. Nam & quartana febris diutissime vexatus tandem alui profluuium apud fontem blandi interiit. Corporis eius partes tres factę sunt. Cor minores intestina predicatorum apud parisiũ terre prodiderunt corpus ad sanctum dyonisiũ elatum est. Anno dñice pietatis M. cccxxi. Post enim diui ludouici mortem qui ab ipsis mendicantium fratrum ordinibus litteras didicerat consuetudines fecerat predicatorum atque minores eorum integrum regum cadauer habere non possent intestinorum sibi partes ad sepulturã vendicare. Insurrexit per idem tempus iohannes de polliã natione picardus asseuerans eos qui mendicantibus religiosi peccata confitentur oportere eadem suis plebanis presbyteris rursus enarrare. Qui iohannes iohannis xxii. papę iudicio aliter sentire & docere damnatus est.

Pastores.

Leprosi

Iudeorum infelicitas
pertinacia.Iohannes de
polliaco

Rex Carolus pulcher.

Eiusdem compendii Liber octauus.

Quæstio de
comitatu flā
drensi.

Iordanus ioā
nis pape. xxii.
matrē accepit
vxorem.

Iordanus infi
gnis aqtanus
patibulo ap
penditur.

Belli causa in
aquitania

Aymerus neq̄
angius

Dhilippo sine liberis defuncto: Carolus eius frater marchie comes successit. Hic cum Blancham mahildis filiam desponsasset: eam a se dimittere cogitauit. Mahildis enim Blanchæ mater carolum ex baptismi lauacro susceperat quobrem ecclesiastica lege filiam habere vxorem prohibebatur. Consultus ad eam rem pontifex romanus diffinit nuptias (nisi aliqua dispensatio precessisset) esse incestas. Mortuo per hos dies Roberto flandrensi: quæstio de legitimo successore apud parlamentum iudices versabatur: contentente maxime ludouico niuernensi proximum se heredem esse. Qua spe fretus cum parisiis se contulisset: proceres qui cum eo ex flandria erant contra regias constitutiones ad fidei sacramentum admisit. Ob quam causam in arcem luparā mittitur asseruandus. Sed non multo post: cum heres a iudicibus esset declaratus absoluit: regique fidelitatis iusiurandum exhibet atque in flandriam se recepit. Erat eodem tempore in aquitania iordanus insulanus nobilis quidē & in primis potes: cui ob insignem eius potentiam iohannes vicesimus secundus pontifex romanus matrem matrimonio iunxerat. Sed moribus cum esset ferox rapinisque atque homicidiis dehonestabatur ob quæ flagitia primo ad regem delatus: cum amicorum presidio veniam impetrasset: criminibus non abstinuit. Sed ministrum quendam regium (quem seruientem vulgus vocat) virga qua ad officium seruientem de more utebatur: trucidauit. Vocatus ergo ad carolum multis armatis stipatus veniens: post legitimas accusationes & commissorum a iordano argumenta: iudicio parliamenti senatus ad patibulum tractus ab altiore furcarum tigno pependit. Exactis post hæc paucis mensibus mortua apud argimontem maria caroli vxore bohemos regis sorore iohannā ebroicē. comitis filiam ex dispensatione pontificis quæ eius consobrina esset: sibi copulauit. Et mox apud aquitanos ab hugone mompelasco ex huiusmodi causa bellum insurgit. Mompelasco in loco qui regis erat propugnaculum munitissimum extruxit: idque ad anglum regem pertinere contendebat. Lite ab arbitris discussa: rex presidium propugnaculo imponit. Quod postea mompelasco auxiliante aquitanie marescallo: occisis qui in eo erant custodibus recuperat. Quæ iniuriam non equo animo ferens carolus ne in re sua iudex esset: anglum regem per nuncios monet: mompelasco castiget: & de iniuriis satisfaciat. Deputat anglus fratrem suum aymerum: data potestate controuersiam componendi. Qui ad carolum proficiscens omnia pro regis voluntate diffinit. Igitur rex missis cum anglis iudicibus in aquitaniam iohanne darblao qui eius nomine satis de iniuriis factionem exciperet: postquam ad primos aquitanie fines ventum est: Et tu iohannes inquiunt angli: si capiti tuo parcis: in franciam reuertere. Quo verbo iohannes dolum intelligens: regi nunciat iudicum perfidiam. Quæ cognita rex non ignarus quia per anglorum contumaciam ad sibi editam diem rex anglus non venisset: aquitaniam ad fiscum rediisse: Carolum valet in cuius exercitu qui regionem vendicet mittit. Is agenum urbem petens: eam deditibus sese sponte ciuibus capit: insensim enim aymero erant propter pecuniam quam ab eis supra paucos dies exegerat & propter speciosissimæ cuiusdam puellæ stuprum quam ille abduxisset. Profectus deinde riolam carolus ubi aymerus se receperat: cum militem propius admoouisset: eruptione ab oppidanis facta francos cedere coegerunt: occiso sancti florentini domino. Cuius mortem vindicaturus carolus: extructis machinis atque

signeis tabulatis ad muros admotis: oppugnare locum mandat. Pugnat enim frater
 ex ipsis tabulatis conferta manu aduersus hostem ita ut desperata prope salute
 de pace ad carolum nuncio hostis miserit. Contentus se atque locum carolo permit-
 tere modo liceat tamen sedes non mutare qui & manere & regi franco fidem iurare ve-
 lint: reliquis anglie partes sequi volentibus saluis suis fortunis abire. His conditio-
 bus propositis a ymeris relictis apud Carolum valesium obsidibus viris proceribus
 in angliam ad regem ire permittitur qui regis sententiam de legibus pacis exquirat.

At cum non reuerteretur a ymeris: riolla carolo deditur: & mompescacus diruit
 restituitque propugnaculum quod hostis deiecerat. Riolla recepta reliqua aqui-
 tania preter burdegalam baionam & sanctum seuerum carolo obtemperat. Non
 intercedentibus post hec multis diebus regina anglie ysabella caroli regis soror in
 franciam veniens inducias a fratre obtinet (spe ut ipsa dicebat) componende firmi-
 oris pacis atque interim ad virum suum regem mittit Qui pollicitus post paucos die-
 es bellouacum conuenire: sibi quoque franco regi debitam ob aquitanie principatum fide
 prestare per nuncios filio edouardo qui cum regina venerat omnem aquitaniam at-
 tribuit. Qua ex patris dono recepta edouardus in verba regis francie iurat & ut est in
 verbo gallico homagium exhibet. At regina edouardi mater: cum aliquot dies in fra-
 cia mansisset: timens ne viro suspecta haberetur in anghiam reuerti instituit. Id post
 quod rescitit rex anglus singulis portibus custodibus appositis mandat reginam ingre-
 di angliam prohibebant: atque ut nequitiam dissimulet romanum pontificem per lega-
 tos orat carolum francie regem moneat ysabella ad se remittere Quod ubi ysabel-
 la rescitit: illa nichilominus accersito iohanne hannonio Guillelmi comitis hanno-
 nie fratre strenuo equite qui trecentos miles in potestate habebat in angliam na-
 uigat. Et quoad maxime potuit plerisque sibi ex anglis consiliis exhibens illis edouar-
 dum filium ut illum quasi futurum aliquando regem vererentur Nec destitit quo-
 quouersum rex anglus iret eodem se recipere Quam cum pertinax maritus nullo pa-
 tto audiret: proceres indignati arma in eum mouent: a quibus egre se tutatus anglus
 ad gallias insulam se recepit: Captus est hugo dispensarius apud brestum. Cuius con-
 silio rex uxorem non admittebat. Capto quoque paulo post rege anglo conuenientibus
 londoniis proceribus repudiato patre edouardum filium regni dyademate insigni-
 unt. Anno christiane salutis millesimo trecentesimo vigesimo sexto. Iohannem ve-
 ro dispensarium post euulsa illi intestina & se inspiciente cremata capite pugnunt
 Carolum autem pulchrum anno insequente apud vincennas morbo extenuatum
 mors assumpsit. Impositusque est regio sepulchro in sancti dyonisii ede. Anno salu-
 tis. ccc. xxvii. supra mille.

Post huic obitum cum iohanna eius vxor grauida esset: disceptatio inter p-
 ceres insurrexit quis interim dum regine partus expectatur regni administra-
 tionem gereret. Duo erant qui id sibi iure deberi predicabant. Philippus va-
 lesius & edouardus tertius ex maria philippi pulchri filia natus. Philippo ma-
 xime suffragabatur quod ipse masculino gradu carolo pulchro proximus haberetur.

Edouardo autem si quod ad hanc rem ius pertineret id a foemina esse quae nul-
 lo tempore visa est francorum imperium moderari. His rationibus valesius ad-
 ministrando regno proficitur. De nauarre regno contententibus plurimis nichil
 tunc diffiniri potuit. Quae res quia ad eam quam percurrimus hystoriam conduce-
 re minime videtur illam pretereo. per id tempus de petro remo supplicium sumptum

Regina anglie
 cum filio
 Edouardo in
 franciam venit.

Rex Philippus valesius

Bellū in flami-
gos

est q̄ regium pecuniam male administrasset. Et iohanna regina quam gravidam carolus pulcher moriens reliquerat apud vicennas filiaz enixa est. Quam obrē philippus valesius ex regente rex appellatus est: & a Guillermo remorum archipresule vna cum vxore regina coronatus. Inde parisiōs repetens: cum secum reputaret q̄ puicaces flamingi & in se & in Ludouicum eorum comitem persisterent: capto a p̄ceribus consilio grandē exercitum in eos ducit. Ad castetum autem cuz peruenisset flamingi flocci Philippum habentes gallum ex ligneo panno cū his verbis effigiāt Cum hic gallus resonabit rex repertus castetum occupabit Philippum enim repertum appellabant: arbitantes illum non legibus factum regem. Hanc galli effigiem in edito loco Philippo illudentes constituunt. Quod factum magne calamitatis cā flamingis fuit. Nam ex eo tempore Philippus cogitationem suam ad eorum interuentionem vertit. Itaq̄ accito roberto flandrensi eum cum ducentis instructis militibus ad sanctum audomarum mittit: qui flamingos ne dilaberētur diligenter obseruet. Iubet rursus Ludouicum flandriæ comitem: insulam cum copiis proficisci: qui flamingis si quippiam molirentur obstaret. Animaduerso tam instructo apparatu flamingi nobilitate destituti cum nullos idoneos prefectos haberent: trifariaz se diuiserunt: furnenses & brugenses plebeios cum pourpringis ad castetum ire iubent Brugenſibus atq̄ franconiis mandatum est tornacum versus mouere. Ipreses & curtracii insule partes recipiunt Philippus vero ad nouam fossam reliquum exercitum continebat. Quam in decem acies distribuit: prime marescalli & balestariorum prefecti presuerunt. Secūdā duxit alenconi dux. Tertia magistro hospitalarii ordinis obrigit. Quartam galterus de castilione constabilis accepit. In quinta ipse rex erat quem nauarorum rex cum lotharingie & barri ducibus comitabatur. Sexta ducto. Burgundie dux fuit. Dalphino viennens. septima attributa est. Octauæ præfuit hannoniæ princeps. Nonam britonum dux administravit. Postreme imperabat robertus arthesiensis. Ad hunc tam instructum exercitum borboniorum dux postera die quattuordecim militibus signis stipatus accessit. Hec cum in amplissima valle constituuntur flamingi constitutis ad quassetum edito loco castis: vñ frācorum acies despiciere poterant ita suos instruunt vt a francis videri ipsi possent. Postq̄ nullam pugnandi potestatem fecissent: Philippus paulo propius incedere suos iubet: vt a monte quos se tuebatur hostem deduceret Postq̄ id parum condocere intelligit marescallos vltra quassetum cum copiis mittit: qui omnia late & perderent & cremarent. Sed neq̄ hoc accepto damno: flamingi loco se mouerunt. Reuersis ab incursionibus marescallis: cum ex labore se curare statuissent: nostri segnius agere cœperunt neq̄ excubias adhibēt. Sed proceres palantes per tentoria aleā ludebant ad lusibus animum relaxabant: rege in tabernaculo suo cum paucis cubiculariis & duobus diui dominici ordinis fratribus agente. Quibus ab hoste vigilanter animaduersis: tribus sub vesperam aciebus relicto monte in nostros ire festinat lamq̄ infesti aderant: cum a nostris sublato clamore pars sanctum audomarum versus fugam parabat. Nec moratur hostis regis tabernaculum appetere fecissetq̄ nisi a marescallis contra occurrentibus fuissent impediti. Per hanc moram reliquus exercitus armis resumptis acrem pugnam instaurat atq̄ interim rex suis ad se prope reuenientibus in hostes fertur. præcedente milone de noiens auriflamme signifero: pugnatum est ab alterutris acerrime. Sed cedentibus tandem flamingis: francus viator extitit: paucis desideratis. Et flamingis autem occingenti supra decem & nouē

Acies a philippo valesio ordinatæ.

Vide franco-
rum icuriam

Flamingi regē
inuadunt

milia cecidisse referuntur. Qui vero ex prælio fuga dilapsi erant cum se in agro septibus vndiq; vallato recepissent: a comite hannoniæ qui in castello mōte confidebat aspecti: primo quidem ferocissime resisterunt. Deinde fracti nostrorum incurſu omnes occisi sunt. Post partam victoriam quarto die Philippus mouens receptis in fidem oppidis quæ ad oram maritimam sunt: ypras contendit & sponte deditam recepit supplicio affectis quibusdam defectionis auctoribus atq; armis a ciuib⁹ datis. Campana præterea quæ in edita turre pendebat ad plebem repente concitandâ delecta est. Dum hæc a Philippo geruntur brugenses qui tornaci fines aduersus eorum comitem Ludouicum obseruabant: audita suorum clade comitis se potestati permisere: quos ad Philippum deductos partim rex morte affici: partim in exilium agi mandat. Atq; ita flamingis decem kalendas septembres. Anno christi millesimo trecentesimo vigesimo octauo subactis Philippus Ludouicum comitem in flandriam restituit. His eum verbis admonens. Age inquit Ludouice cautior deinceps esto: ne per iniusticiam principatu exclusus nostram opem rursus implores. Cuius verbi recordatus comes postq; in flandriam venit: ad decem hominum milia eorum qui rebellionis participes extitissent interemit. In quem cū guillelmus canus ex brugis ad brabantinum ducem euadens: aduersus comitem auxilium petit: Ad Philippum perductus: manibus abscissis in rotam primum more patrio surrigitur: deinde patibulo appenditur. Nondum de aquitania edouardus debita Philippo iuramenta præstiterat. Ideo misso in angliam iohanne fiscani abbate edouardum Philippus monet secundum feudi leges fidem exhibeat. At legatos anglus ad se nō admisit. Sed a matre eius regina responso accepto: ad philippū legati redierūt. Edouardi contumacia cognita rex attrebatium episcopum & baronē de craone in aquitaniā legat: qui regionis prouentus sub regis potestate reponāt. Atq; interim in angliam secundo mittit: diem Edouardo dicere: ea lege si venire negligeret: dicendum tus nichilominus aduersus eum esse. Venit tandem edouardus atq; apud ambianos quo se philippus contulerat fidem ob eas quas in aquitania & pont. uiaco terras possidebat præstitit. De his autē quas a Carolo vallesio Philippi patre ablatas sibi fuisse dicebat iudicium parlamenti senatus exposceret. Eadem tempestate Philippus animo voluens q̄ procliuēs ad seditionem flamingi semper extitissent: misso iohanne ab r' acen. antistite portas yprensis oppidi atq; curtraci & aliarū quarundam artium in itiones dirui confestim iubet. Per eosdem dies robertus arthesien. aduersus mathildem ob arthesii principatum in iudicio contendebat: nitebaturq; comitatum ipsum paterno iure vindicare: q̄q; parlamenti decreto mathildi fuisset addictus. Sed aduersus decretū robertus litteras recenter inuentas exhibebat quibus se terræ ipsius hæredes asserebat. Litteris penes regem depositis: mathildis diligenter explorat vnde syngraphum emanasset. Compertum est id a foemina nobili ex bethunien. agro quam robertus in delitiis habebat fuisse sequenti calliditate inuentum. Erat attrebatii ciuis potens qui annum ex comitatu arthesii prouentum emptionis lege sibi quoad viueret tantū comparauerat: eiusq; emptionis syngraphum patris erat roberti sigillo firmatum. Ciue mortuo foemina ex hæredibus litteras recuperat: vtpote quæ nullius momenti hæredib⁹ essent. Litteris receptis sigillum calenti ferro detrahit: atq; alteris quæ ad causam roberti pertinerent confectis vetus sigillum agglutinat: easq; ad robertum deferens se illas domi forte fortuna repperisse ait. Fraude cognita per eum qui syngraphum scripserat: Philippus ro

Philippus flandriæ comitē alloquitur.

Guillelm⁹ canus patibulo afficitur Edouardus

Edouardus si de Philippo prestat Robertus arthesien

Mulieris astutia

Rex Philippus valesius

bertuz ad se vocatū hortatur a lite desistat : sibi sine ambiguitate constare adulte-
 rinum syngraphum esse. At Robertus mali prepositi tenax regem nō exaudit. Quā
 obrem philippus syngraphum ad iudices mittit: & foeminam apprahendi iubet.
 Quæ tormentis expressa veritate igne consumpta est in eo loco qui porcorum mer-
 catur a parisiis appellatur. Eisdem diebus querimonia aduersus cleruz exoritur
 quem ditione sua abuti pleriq; palam testabantur. Eius rei causa conuocato consi-
 lio. cum de ordinādis legibus ageretur regina visa est cognari ab ecclesiasticis iuris-
 ditionem abrogare. Quod postq̄ philippus cognouit: non inquit vt clero quicq̄
 detrahatur hec contio habita est. Non enim modo non auferre ecclesiis sua iura: s;
 ea ampliare in animo est: satis esto errata emendare. Sed de roberto arthesiē. re-
 liqua persequamur. Prohibitus Robertus captam ob arthesium litem producere.
 quia femine supplicium grauius iusto ferebat regi detractare veritus non est. Et cū
 obloquenti dies ad iudicium dictus esset: venire contemnens me inquit autore phi-
 lippus rex institutus est & me quoq; autore regno depelleretur atq; ita irritat⁹ equos
 quos formosissimos habebat cū omni thesauro burdegalam misit. Moxq; in angli-
 am omnia traduci iubet. Ipsa ad Guillelmum hannonie comitem primum inde ad
 brabantinum ducem consobrinum eius festinanter contendit. Hic autem braban-
 tinus Guillelmi hannoniē. filiam vxorem filio suo accipere instituerat: Quod
 Philippus sagacissime intelligens cum maxime sciret Guillelmum ipsum alias suas
 filias magnis principibus colloquasse & inde sibi & potentiam & auctoritatem cō-
 parasse: veritus ne accessione ducis brabantini incrementum acciperet presertim in
 eo tempore cum edouardus bellum in francos parare. nunciabatur brabantinum
 ad se venire compendium erat quo bohemus rex & iohannes hannoniē. & iulia
 ci comes atq; leodiensis antistes conuenerunt. Quibus cū amicitia iuncta philipp⁹
 brabantino scorsum assumpto monstrat eas nuptias quas de guillelmi filia inu-
 erat inferiores dignitate sui generis esse habere se filiam quam filio dare si non ab-
 nuat velit. His philippi verbis persuasus brabantinus: discedentibus a rege aliis p̄-
 cipibus apud Philippum mansit. Ea re cognita Robertus brabantia deserens na-
 murcum p̄fectus est. Qui postea ad contumaciam regno interdictus est & bona
 eius publicata. Et his item diebus Ludouico claromontano comiti rex concessit vt
 qui dominus borbonii appellabatur ducatus dignitatem assumeret. Ad hunc mo-
 dum borboniorum ducatus initium accepit. Per idem tempus iohannes normā-
 norum dux philippi primogenitus apud meldunum bohemorum regis filia vxo-
 rem duxit. Quo item die brabantini ducis filio maria philippi filia nupsit. Nuptiis
 celebratis conuentu multorum sacerdotum atq; procerum Parisi congregato phi-
 lippus expeditionem se ad hierosolymam ducturū proponit. & iohanni filio. xiiii.
 annum agenti regni curam mandaturum: ideo orare eos qui aderant: filio obtem-
 perarent & si in ea expeditione moreretur: fidem erga illum seruarent. Iureiurando
 pro philippi voluntate recepto consilium rex dimittit. Interiectis inde paucis ad-
 modum diebus: Radulphum augi id est deu comitem: & beluacorum pontificem
 ad edouardum proficisci mandat icicitarum si ad eam quam in syriam expeditionē
 parat socium se coniungeret. Quibus edouardus respondet mirari se Philippum
 longinquam profiteri militiam qui de aquitania id quod ambianis promiserat.
 non absoluisset: oportere quidem illum erga se conuentorum fidem seruare qua
 expleta se ad expeditionem philippo paratorem fore. Verum quis ad hunc mo-

Nota contra
 nouas refor-
 mationes.

Regis callidi-
 tas.

Borbonii co-
 mitat⁹ Rober-
 ti arthesiēsis
 bōa publicat.

dum oratores a se dimisisset: tamen postquam aduersus scotos autore Edouardo balliolo bello decertasset: cantuarię archiepiscopum cum Philippo montisacuti & gaufrido scorpo ad philippum legat. Qui initio cum ad regem accessissent: parum comiter habitus: suę legationis exordia apud comitem deu: & Petrum rogerium rothomagorum archipræsulem/mareschallumque trecentem fecere. Causa quamobrem uenissent exposita: ad regem perducti oratores pacem cum philippo firmant. Sed discendentibus a rege in sua diuersoria anglis: mox Philippus eos ad se reuocare iubet. Venientibus rex ait. eam cum illis pacem inuuisse: cuius scoti participes habeantur: quę de illis nulla prius oratio habita sit. Hanc angli conditionem cum se admittere non posse respondissent: in angliam abierunt. Eius legationis relatione Edouardo facta: excandens anglus iurat se prius omnem scotiam perditurum: quę ea se pacis lege teneri. Anno eodem nundinis in agro sancti dyonisi existentibus: repentinus ignis in merces exarsit quo lenditum id est ut supra interpretatus sum editum conflagrauit. Hugo quoque crussiacus parisiensis prætor: & deinde parlamentus præses ex burgundia oriundus: ob corruptum a se iudicium poenas luit. Patibulo suspensus. xlii. kalendas Augusti anno dominicę passionis millesimo trecentesimo trigesimo sexto, Et regina in puerperio apud vicennas decumbente: quę Philippum pepererat: tanto fulgure atque tonitru aer inhorruit: ut pars cubiculi ubi regina incolebat deciderit: & cortinę cõtrita sint. Ingentes arbores suis sedibus euulsę & plerique homines trucidati. Per hanc tempestatem Edouardus exulceratum animum gerens ob dirutam apud xantonas arcem: aliaque sibi subrepta loca: per nuncios a philippo petit ea omnia restitui. De qua re & si crebre vltro citroque legationes intercesserint: impediende maxime carolo valesio nulla concordie via fuit. Unde animatis ad bellum regibus: edouardus animaduertens Philippum scotorum partes sequi cum ludouico bauaro amicitiam inuit/ atque armis se quę maxime potest instruit. At contra Philippus controuersiam quę burgundo duci aduersus lohannem cabilonensem ob salinarum fontem erat sedat. Quo tempore cometes apparuit ignitissimus futurorum quę superuentura erant & astronomi pronosticabantur index. Naz & ab anglis incursiones plurimę atque incendia facta fuere. Nec minus in anglos franci grassati sunt occupatis in vasconia plerisque locis: incensis quoque in anglia duce Nicholao bucheto nonnullis villis ad maris oram. Nec prætermittit Edouardus cum flamingis societatem iungere repugnante magnopere eorum comite: Philippo insuper rege dissuadente. Sed erat gandau Jacobus arteuella plebeio genere ortus: & quę seruili ministerio Carolo valesio aliquando seruierat. Hunc cum astutus esset & ingenio polleret: Edouardus auctoritatem illi apud gandenses comparat: ita ut non parui intra paucos dies fuerit æstimatus. Nactus ergo nomē Jacobus arteuella gandensibus quę necessaria illis esset anglorum communio ostendit. Flamíngos omnes lanificio deditos esse dicens: qui (nisi ex anglia) lanas nullas haberent: ideo operę precium illis esse Edouardi partes sequi. hac oratione persuasis Gandensibus ipse brusgas petit satellite multo stipatus. Deinde ypras atque alia maritimę ore oppida peruadens ab omnibus magna lætitia exceptus est. Postea autem conuentu Gádau facto coniurant omnes bellum cum Edouardo gerere. Atque ita omnes qui exulabāt ad se reuocarunt: coacta nobilitate obsolescere dare ne secus ac iuratum erat quippiam moliretur. Ea factione comperta comes gádauum se contulit: si forte reducere ad meliorem mentem flamingos posset. Qui ueniētē comitem apud se distinent. Sed

Punit⁹ iudex
corruptus pena
cuncta

Cometa.

Bellū exarsit
inter francoꝝ
atque angloꝝ
Jacobus arteuella.

Flamingorū
coniuratio

Rex philippus valetius

dolo dolum comes eludit. Exactis paucis diebus facti se pœnitere & eorum sententi-
am sequi simulat: & recepta qua utebatur veste cœpit inter illos perfamiliariter cō-
uersari. Tandem bonam apud illos oppinionem assecutus: insigniores fœminas ad
conuiuium accepit. Post delicatissimas epulas cum iocatu lusumq; esset: comes ve-
natum ire simulans Gandauo egreditur cum canum rapaciumq; volucrum turba.
Atq; hoc pacto dum querendis vel ardeis vel feris quisq; studet: ipse cum paucis se
surripiens ad Philippum venit. Cuius aduentu letificatus rex: aliquot ex flamingis
factionis autoribus sacris & communionem christianorum pontificis romani aucto-
ritate interdiceret: missis qui sententiam exequeretur siluaneſenſem . episcopo &
guidone castrenſi dyoniſiano abbate. Hęc quę de comite scribo froſſardus geſta
eſſe tradit obſidente califeum Edouardo. Qui ysabellam filiam comiti deſponſare
adnitentibus flamingis curauerat. Sed comes cum eas nuptias egre admitteret: quia
eius pater fuiſſet ab anglis interemptus: Gandauo abire ad Philippum ſollicite la-
borauit. Dum hęc a Philippo geruntur: Edouardus in brabantiam atq; inde in ale-
manniam cum vxore ſua hannoneſenſem . comitis filia ſe confert: vbi contraeta cum lu-
douico bauaro pseudo imperatore atq; excommunicato ſocietate: ludouici vicari-
us conſtituitur vt nominis amplitudine theutones ad ſe alliceret. Quorum ma-
gnum numerum propoſito ſtipendo comparauit. Nec philippo cura deſuit ſe ſu-
oſq; aduerſus imminentem hoſtem inſtruendi ſed collecto ingenti exercitu: ad ame-
bianos caſtra metatus eſt. Vbi poſt q̄ longo ſatis tempore concediſſet cognito q̄ e-
douardus apud alemannos delitiis vacaret preſidiis per munitiores vrbes depoſi-
tis reliquum exercitum dimittit. Viſus eſt p̄ id tempus ſub minore verſa alter come-
tes ſine villo ſplendore perpallidus. Et franci nauali pugna duas ex Edouardi claſſe
onerarias naues non ſine ſuorum cede capiunt. Que cum multis variisq; opibus cu-
mulate eſſent magno francis commodo extitere. Hautona quoq; anglie i ora ma-
ris oppidũ iniicientibus ignem francis conflagrauit. Et penna arx in agro agenenſi
ſi excepta eſt: ipſi præterea Gandenſes duce iacobo arteuilla alias flandrie regio-
nes ad defeſionem ſollicitant quæ cũ ſe dicerent in francos arma non ſumpturos:
non inquit arteuilla in francos: ſed in comitem bellum paramus qui nos & veſtiga-
libus premit & afficit iniuriis. At Philippus prudenter coniectans que ab anglis
flamingisq; bella in eum mouerentur: vt normannos in fide contineret multis eos
priuilegiis donat. & Haricurie principatum comitatus appellatione decorauit. Et
eiſdem diebus in Philippi poteſtatez venere burgus & blauia munitiſſima in aquitania
oppida deprehenſis eudone caluomõtenſi & iohanne de albreto. Contra
vero ad maris littus Picardiam verſus angli tramportum capiunt. Et edouardus
quas numerosas diuerſarum gentium copias ad quadraginta milia contraxerat in
franciã mouet. Cui ad ſanctum quintinum viromandię non contēendum oppi-
dum cum valido exercitu centum milium armatorum Philippus occurrit. Interim
tamen dum ibi tantisper ſe continet: dum omnes copie conueniſſent angli Terra
ſciam populatus eſt. Conuenientibus ſimul copiis: cum rex manu conferere in-
ter burumfoſſam & flamingariam inſtituiſſet: quidez in exercitu primores id agere
dehortantur: eſſe veneris diem que chriſtianis venerabilis eẽ ſolet. Militẽ eo die ma-
gnum iter confeſiſſe: neq; equis ſpactum fuiſſe pabuli aliquid capiendi. intercedere
præterea inter ſe & hoſtem locũ tranſitu difficilẽ. Igitur vtile fore ſi in poſteram p-
ximam diem prelium iremittat. Hęc & ſi inuitus audiret Philippus: prelio tñ abſti-

Haricuria i co-
mitatũ erigiť.

net. Interim edouardus in tempeste noctis silentio : franciā relicta ad theuthones in brabantiam se recepit. Quare fraudatū se rex arbitrat⁹ exercitum in franciā reduxit.

At flamingi comite suo deserto ad edouardū proficiscentes eū vt francorū regē psalutant in verba eius iurantes. Ea flamingorum veneratiōe letus edouard⁹ eorum auxiliis rē p̄claram gesturus esset: in angliam p̄git pecuniā ad belli vsum coacturus. Interea terrascēses q̄ hannoniis finitimi sunt: duce iohāne veruino hannoniā vastant aspra oppido nonnullisq̄ locis incensis. Hac calamitate offensus iohannes hannonię comes veruinum in prelium prouocat: die ad dimicandū dicto Qd̄ cū nō detractaret veruin⁹ comee aubentū q̄ francorū erat suo p̄sidio destituta (naz ad veruinū latur⁹ opem miles p̄fectus erat) populatur atq̄ incendit. Crassa bā aliunde & ipse anglus & bolonie suburbana cū aliquot nauibus cremat. Diu quidem p̄ annos tres cū oīa incursionibus p̄derentur & milites inter se leuibz tm̄ plūs prenderent multis populis incōmodis grauabatur. Nā tornacenses philippi iussu ad curtracō excurrentes numerosam pecudū & boū pdā ex flandria abegerāt. At edouardus in angliam traiciens comitē salberiensem oxone dñm rebus flandrensis p̄fecerat. Hi vt aliquo insigni facto nomē p̄ edouardi abscētiā cōpararēt insulā oblidere p̄stitūnt. Quare accersito guillermo montisacuti qui regine apud sanctum ba uonē gādaui cōnobiū puerpere custos a rege anglo fuerat deputatus Armētariāz q̄ nō p̄cul ab insula distabat & eū genuēsiū cohors tuebatur incēdunt. Inde marq̄ te monasteriū adeūtes ibi cōsiliū capiūt de insula obsidēndā. Mittunt ducenti eq̄tes cū salbericū & guillermo q̄ insule sitū explorēt. Quorū cognito aduentu: insulen ses clā bona ciuū parte emissa duce relato viro nobili appropinquantē oppido salberiensez a tergo inuadūt capiūtq̄: reliquis fere oib⁹ interēptis p̄ductū aut̄ ad regē hostē anglū in castelleto parisiōrū carceri philippus commitit. Hoc malo auspicio flamingi nutantes de pace ad philippū nūcios mittūt. Verū pacis leges quas illi p̄ponebāt rex nō admisit. Reiectis igitur a se nūciis: copias attrebatū ducit p̄misso in hānoniā filio suo iohāne q̄ regionē popularet: q̄ collecto ex finitimis p̄sidiis exercitū post duras excursiones valēenas vsq̄ latissime factas: cū ad scandouenum castellū dies fere. xv. in obsidione sedisset adueniēte philippo oblessi paulopost: se & fortunis suis saluis deditiōne fecere. Arce diruta ad thuinuz q̄ arx cameracē. ep̄i erat p̄gūt: quā a richardo lymosino egregie defensam & scalde flumie allutam philippus p̄tinaci oppugnatione vexat: in quez a bochayni p̄sidio quod p̄pe erat fiebant quotidiane incursiones. Nec lōga mora interfuit: ecce brabantinorum dux & gheldrensis comes & iacobus arteuella cū multa flādrensiū manu ad diuersā qua philippus militez habebat, scaldis ripā castra fecere. Ponte ad scaldē extructo frequēs & acris pugna fuit. Sed machinarū crebro iactu p̄cussis muris castelli: p̄fectus (opibus in nauē depositis atq̄ igne in arcem iniecto) ad alemānos nauigat. Quibuscū si lēti noctē aufugit. Flagranti aut̄ castello miles francus succurrit incendio resticto. Inde normānie dux iohānes assumpto in societate burgūdiōnū duce: hānoniā infestat: qua decursa paucis post diebus ad philippum patrē reuertitur. Cōstituerat philippus bochaynū oblidere: sed audito edouardi conatu qui numerosa classe in flādriam traicere nūciabatur : Locis hostibus finitimis p̄sidio imposito franciaz repetiuit: ad cōparandam aduersus edouardum classē. Quā ex normānis picardisq̄ (ducibus mareschallis) celeriter eductam armis milite com meatuq̄ philippus instruit: institutis ductorib⁹ hugone quiereto: nicholao bucheto: & barbauario ma

Fugit edouardus Edouardus a flamingis rex francorum appellatur.

Salberienfis apud insulā suā

Classis francorum

Rex philippus valetius

ritimarum rerum peritissimis. Hi quadringentarum nauium classe mouentes ante scclufam flandrie communem portum confiterunt: ita vt nec anglo ingrediendi nec flamingo egrediendi potestas esset. Hec francis agentibus Edouardus roberto arthesien. comitante conscens nauibus prospero vento in conspectum france classis paulo post adnauigat. Quo animaduerso barbauarius ecce o commilitones inquit regem anglum. Qui si omnibus nauibus nos in hoc angusto mari intercipiat nulla nobis erit classem dilatandi potestas. Satius esse arbitror: in late patens pelagus nos traducere quoruz in oculos sol irradiat & maris fluctus nobis aduersatur. Hec barbauario loquenti Nicholaus buchetus & tu inquit barbauari pecuniarum rationem melius quam naualem pugnam ministrares. A furca pendeat qui hinc discesserit. Periculi peritus barbauarius cum quattuor triremibus portu soluit. Ante omnem edouardi classem precedebant onerarie naues due quibus nobiles quidam angli uehebantur. In quas iniectus barbauarius non magno negotio naues superat. occis qui in ea erant vniuersis. Sed instauranti tota classe pugnam edouardo cum portu ad hunc franci se continerent & loci angustia atque hostium multitudine ita premerentur vt sese explicare non possent nec in continente se recipiendi facultates haberent littora flamingo obseruante postquam oras sed acerrime depugnassent periere: pridie festi iohannis baptiste anno salutis trecentesimo quadragesimo supra mille. Itaque quieretus in hostium potestatem viuis incidit: qui classis partem sibi attributam solis piscatoribus & vilis ministerii hominibus armauerat: quos eos scilicet modo stipendio conductos acceperat nobilitate contempta cui maius stipendium opus esset. Buchetus autem qui barbauario furcas imprecatus fuerat in malum sub latus strangulatus est. Vnus tantum cum paucis minoribus nauigijs barbauarius euasit reliqua classe amissa cum illis duabus quas sub ipso pugne preludeo captas retulit. Cecidisse ex utroque exercitu triginta milia traduntur. Edouardo autem femur tragula traiectum fuit. Qui solidato vulnere: gandauum omnes belli duces accersit vt de reliquo bello gerendo rationem exquireret. Est in frossardi hystoria francos omnes in hac nauali pugna occubuisse. Et cum ipse autor plus anglis quam francis suo more tribuat: contrahit vt vult suam narrationem vel ampliat. Nam cum maxime verum est buchetum alterum classis ductorem fuisse a malo iubente Edouardo suspensum: id tamen frossardus preterit: quia id ad edouardi gloriam minime pertinere non ignorabat. Cum angulus copias in continentem deposuisset atque Gandauum peruenisset placuit omnes copias bipharium diuidere vnam alemannorum atque gandsium qui tornacum versus mouerent: reliquam ex flamingis qui ad oram maritimam & castetum incolunt: cui Robertus arthesiensis prefficeretur sanctum audomarum petere Edouardus iubet. Ordinatis ad hunc modum copiis ipse ad scclinum tornacen. episcopi preadium tentoria sua ponit atque ciuitatem vndique circumuallat. Erant enim in eius exercitu preter anglos brabantinorum dux comes hannoniae: iacobus arteualla & ex theutonum proceribus quam plurimi: ita vt omnis exercitus centum & viginthi milium esse diceretur. Postquam philippus cognouit quod ab edouardo ageretur connectibilem: fuxi comitem: & bertrandum alterum ex marischallis cum quattuor equitum milibus tornacum mittit. Burgundorum vero ducem cum magno procerum numero ad sanctum audomarum ingredi iubet: qui duabus & quadraginta nauibus delati imperata fecerunt. At rex ipse delecto sibi exercitu castra inter attrebatensium habuit: dubius ad hunc quorsum inclinaret

Clades inges
francorum a
pud scclufam

Robertus vero arthesienſis cui attributi inferiores flāmingi erant: vix eos ducere potuit cum omnino inſtituiſſent nouam iſſam non pretere. Sed dolo vſus Robertus affirmat ſe ex oppidanis ſancti audomari binas litteras excepiſſe quibus maxime ſperabat patere illi in urbem aditu ſi illas copias promoueret. Creduli roberto flāmingi arquas qui vicus eſt in flandriam euntibus ſancto audomaro proximi⁹ arcem habens: protenus petunt. Ex quo loco incurſiones atq; incendia fecere. Interim mens philippo fuit in Robertum artheſienſem ducere. Quod poſtq̄ Robertus cognouit vocatis ad ſe ſuis exercitus primoribus ait tempus eſſe ad ſanctum audomarum propius concedere: ſe alteris litteris ab oppidanis admonitum ne oblatam occaſionem prætermittat. Leti hoc nuncio milites armis captis in aciem a Roberto ordinantur. Igitur duplici acie inſtructus proxime hoſtem copias liſtit. Pugnatum eſt diuerſis locis acerrime ita vt pro portis oppidi Robertus irrumpens equites aliquot francos occiderit. Sed dum ad hunc modum fuit: artheſienſes & nonnulli ex flāmingis qui in francorum exercitu erant in alam berghelium atq; furnenſium irruentes & comes arminiaci aliorſum pugnam in yprenſes committens: hoſtem in fugam vertunt. Rediens autem in caſtra robertus cum deſerta omnia comperiſſet caſſetum primo deinde ypras: mox ad Edouardum ſe recepit. Ex quinque & quadraginta milibus qui cum Roberto militabant tria tantum nulla interēpta fuiſſe memorie proditum eſt. Fuga flāmingorum cognita Philippus ypras copias ducit & edouardus de vindefora obſidere tornacum feſtinat. Litteras quoq; ad philippum in hac ſententia dat. Non ignorare illum pro ſua virtute & ſapientia frācie regnum ad ſe optimo iure pertinere: quod vi atq; armis ipſe Philippus vſurparet: ſe propterea flāmingorum maxime auxilio in franciam traieciſſe quæ ſua eſſet: ideo ſcite probeq; facturum ſe iniurius vltra non fuerit ſibiq; dubitam hereditatem liberam dimittat. ne eius culpa populus calamitate cladeq; violetur. Si minus id curret: ſe ligat homines belli peritos centum quibus cum ipſe ſecum cum totidem armatis congregiatur. Alioquin totis copiis ad pugnam deſcendat. poſt præſentes litteras ſcriptas decimo die ad preliandum conſtituto Ad has angli litteras Philippus ad inſequentem modum reſpondit: ſe vnas quidem litteras vidiſſe que edouardi nomine ad Philippum valesium date eſſe ferebantur. Sed quia ad ſe regis ſcriptas nō eſſe conſtabat ad ea que a Philippo peteret non opus eſſe reſponſo. Sed quādo quidem in franciam arma intuliſſet: qui ſibi francorum regi debitam fidem ſupra paucos annos preſtituſſet atq; in eius verba iuraſſet: ſe ita regni maiſtatem tutaturum vt opportuno aliquando tempore illum regno extrudat. Neq; ſe multi eſſe mare q; flāmingos auxiliares haberet quos prauis facile conſiliis ad defectionem ſe duxerit. Sperare propterea gentis eius oppida atq; communitates comitem ſuum aliquando recepturas. Nunc quia de Edouardi in regnum frācorum aduerſus Philippum controuerſia locus incidit: non impertinens eſt paucis oſtendere quo iure angli regnum ad ſe pertinere decernat. Philippo pulchro maſculinæ prolis tres liberi & totidem fœminæ fuerunt. Ludouicus qui Hutinus dicitur eſt: Philippus longus / & Carolus pulcher: fœminæ diuerſa matrimonia ſortite ſūt. Margarera Edouardo caſtellæ regis filio nupſit: yſabellam Edouardus ſecundus huius Edouardi pater habuit vxorem. Tertia cui katherina nomen fuit deſceſſit innupta. Singuli fratres Philippo pulchro defuncto regnum legitima ſucceſſione tenere. Hutinus patri: Philippus longus Hutino: Philip

Littere edouardi ad philippum.

Reſpoſio philippi.

Quamobrē diſceptauit edouardus de regno francorū

Rex philippus valesius

po longo Carolus pulcher successit. Hutinus annum longus quinque: pulcher annos septem (nullis liberis relictis) regnum possedit. Nam iohannes hutini filius duos remos vntionis gratia petiit/moritur. filiam ebroiceñ. comes sibi copulauit Philippo longo hutini successori vnica filia fuit comitis arthesien. vxor. Quare morienti longo: successit carolus pulcher: qui iohannam burgundam grauidam cum reliqua ser:urbationis de qua nunc agitur occasio extitit. Nam cum blanchaz regina peperisset de legitimo herede contentio insurrexit. Erat eodem tempore ex carolo valesio Philippi pulchri fratre superstes Philippus filius qui & valesius appellabatur cum fratre carolo alenconi comite Edouardo igitur atque Philippo valesio de successione contententibus: conuentus francorum habitus est: quem trium statuum contentionem vulgus vocat. Ibi de contententium iure diu multumque disceptatum est dicentibus valesianis Philippum Caroli pulchri heredem esse cuius & duorum precedentium regum Hutini & longi consobrinus per genus masculinum esset. Contra asseuerantibus anglis edouardum tertium non iniuste regnum vindicare: quã ysabella Philippi pulchri filia & trium quos memorauimus regum soror genuisset. Igitur cum ex regibus nepos & masculus esset edouardus successorem caroli diffiniri se magnopere deposcebat. Sed edouardo obstabat lex saliqua: quæ a pharamondo vt supra scripsi francis data in illos vsque dies obseruatissima habebatur. Ea lege soli virili sexus reges a maribus regibus orti: regnum administrarent nec ad eam dignitatem foemine admittuntur. Cuius legis hec sententia est. Nulla hereditatis portio de terra saliqua ad mulierem venito. Terram autem saliquam francorum iure consulti eam dicunt quæ soli regis est. & a rege alodii distat quæ subditos comprehendit quibus datur per hanc legem rei alicuius liberum dominium non exclusa principis maiestate. Astipulabatur præterea vetustissimæ legi diuturna consuetudo quæ mares non foeminas francis præfici obtinebat. Quare edouardo qui ex femina ortus erat nulla successione ratio poterat suffragari. Quod si iuris quippiam edouardus ex matris origine sibi presumeret: videret ipse nauarre regem qui ex hutini filia & ebroiceñ. comite cum natus esset: nullam in regno potestatem quesiuisset quæ inteligeret foeminas a regni hereditate esse se motas. His rationibus edocti ii qui communi auctoritate consilium habebant: Philippo regnum adiudicant. Cui iudicio nec edouardus detraxit: fide post paucos annos apud ambianos Philippo de aquitanie feudo prestita. Cuius denique aspernator sicuti ex prescriptis paulo supra litteris constat tornacum flamingorum auxilio fretus obsedit. Igitur coangustati obsidione tornacenses missis ad Philippum nunciis orant supplicas ferat comitatum ad eos propter circumsedentem ciuitati hostem importari non posse. Tornacensium conditione accepta: Philippus delectos confestim proceres cum instructis duobus militum milibus mittit. Ipse vocatis ad se belli ductoribus petit vtrum melius iudicaret in flandriam ne penetrare an tornacum proficisci. Tornacum petere satius visum est. Mouit igitur rex & a tria miliaria proxime hostem castra ponit. Interim cum neque tornacum angulus oppugnaret: neque hostem Philippus lacefferet: sed nunc a francis nunc ab hannoniensibus atque brabantinis flamingisque fierent excursiones: & diriperentur circumstantia oppida: concordiam inter reges comitis hannoniæ mater & philippi regis soror procurauit atque inducias obtinuit. Compositionis forma hæc fuit. Edouardo aquitaniam & pontiuacum Philippus restitueret flamingis debitum omne remitteret: excommunicatione qua tenebantur oboleta.

Terra saliqua

Philippus copias tornacum ducit.

Ad hunc modum rebus compositis exercitus: Philipp⁹ franciaz: Edouardus gandauum petit. Eadem tempestate Iohannes Britonum dux sine liberis vita defungitur: cuius morte grauis admodum contentio de principatu inter carolum blesensem & iohannem de monteforti excitata est. Itaq; guido & iohannes fratres erant iohannis quem mortuum diximus. Et guido Lemouiceñ. vicecomes relicta filia quam carolus blesensis duxerat vxorem/ cum pre iohanne fratre mortē incidisset iohannes montefortan⁹ ducatum vendicare contendebat: repugnante carolo qui britonum consuetudinem iohanni obiebat. Britonum enim lege q̄q̄ multi eodem matrimonio fratres in nobili familia nascantur grandior natu patri omnem hereditatez succedit. Et hic quidem nullis relictis liberis si moritur secund⁹ hereditatem omnino assequitur. Morienti vero quisquis ex eo generatus est etiam foemina vendicat principatum. Et sic deinceps per fratrum successiones eadem lex obseruatur. Igitur quia caroli vxor ex guydone genita esset ad eum vxoris nomine ducatum pertinere carolus certabat. Atq; ita in iudicium parlamenti senatus replata principatum blesensi iudices attribuerūt. At iohannes montefortensis ne senatus sententia accederet nānetum urbem profectus est: meditatus armis se tutari. Verum inanis eius conatus extitit. Nam milis nannetum iohanne normannie duce: & Carolo alenconii comite montefortensis ad philippum deducitur quem apud luparam rex in carcerem coniecit. Cognito montefortensis impedimento. Edouardus (q̄q̄ per id tempus inter philippum & se inducie prorogate esset) robertuz arthelientem ad Britones aduersus blesensem mittit. Qui prima expeditione cum incursiones aliquot predalq; fecisset: ad Edouardum reuersus iterum cum salberienti comite mouens pugna nauali comissa in femore vulnus accepit vnde paruo post tempore decumbens morte absumitur. Transfretaui quoq; ad britones. Edouardus: vannaq; urbem maritimam circumfedit. Quod postq̄ philippo nunciatum est qui tum apud turonos agebat: illo exercitum ducit Cuius aduētu cognito edouardus obsidionem soluit. Legati autem romani p̄ enestinus & hannibal qui pacis causa a pontifice clemente sexto venerant postq̄ vident reges non procul ab aliterutro distare crebris de legationibus de pace agunt. De qua cum non cōueniret inducie posita sunt intra quas vtriusq; regis oratores se coram pontifice suserent. Qui controuersia causa cognita meliores pacis conditiones nō vt iudex sed vt publice pacis curator proponeret. Hec legatis agentibus philippi oratores ad pontificem missi cum de ludouici bauari absolutione nichil impetrant (nam vt bauarus ad se anglo rege relicto: Philippus conuerteret absolutionis eius procuracionem apud pontificem omni curia tractabar). De dalphinatu viennensi hanc composita referuntur. Imberto dalphino nec liberi nec liberorum spes: vlla erat. quamobrez ad vicinum sibi regem prospiciens: a quo principatus eius pace belloq; administrari posset: Philippum Philippi regis filium successorem atq; heredem instituit: nec multo post pecunia de qua conuenerat a Philippo accepta mundo abrenuncians predicatorum ordinem Lugduni ymbertus professus est. Et ab eo quidem tempore ymberto defuncto franciennā delphinatūq; possederūt. Inter tot que supra memorauit bella cum Philippo pecunia parū sufficeret: nouā exigende pecunie formā excogitat: qua sine cuiusq; conditionis discrimine omnes regnicole tenerentur. Sal quo nemo facile abstinet cōparari aliūde q̄ ex publicis q̄ instituerat proptuariis verat. Quod aut̄ a mercatoribus aut emptum hactenus: aut posthac emenduz esset

Inducie

Cōtentio de ducatu britannie.

Edouardi p̄ fiducia Robert⁹ arthelientis. moritur.

Dalphinatus ad fr̄acos p̄tinet.

Vectigal ex lege.

Rex Philippus valetius.

Monetæ va-
lor augetur.
Caritas anno
næ

Oliuerius de
cliffone capi-
te punit & alii

Edouardus
sterū nocens

Coruorum
grex
Stultus locu-
tor punitur

Id ab his quos ad id negotium deputaret granetarios per vices temporum predo in dicto distribuendum fore. Id tributum genus & si graue multis visum est. ad hanc tamen usque ætatem penditur: ingeniosum profecto inuentum quo nemo a tributo liber est. & vnde ingens regibus pecunia quotannis venit. Monetæ insuper æstimationem auxit ita vt quæ vnus denarii erat quinq; denariorum paruo post tempore haberetur. Quæ res annonæ caritatez importauit ita vt tritici sextarius. lxxvi. auenæ vero septuaginta solidis venirent. Eadē frumenti pœnuria cum burgundia laboraret: dux ex regis assensu magnam tritici ex agro aurelianensi vastinienſiq; atq; bleſia nauibus copiam imponit quæ per ligerim ad burgundos veheretur. Id moleste ferentes aurelianenſ. cōcurſu facto naues expilant & omne frumentum venale extrudunt: cuius rei certior factus rex missis aureliam duobus ex aulicis auratis equitibus negotium dat autores supplicio afficere. Oliuerius præterea de cliffone qui a rege defecerat compræhensus parisi capite punitur. Puniuntur eadem causa gaufridus maleſtretus: Iohannes talkarus: Guillelmus ebroiceñ. & alii quidam ex britonum nobilitate qui Edouardi partes sequebantur. Par quoq; pœna secuta est Guillelmum baconem/Richardum perseium/& rochetessonem qui Gaufrido harscurto normanniæ principatum affectanti fauebant. Per eos dies anno qui fuit a salute. xliiii. supra mille. ccc. Philippi iussu iohannes normannorum dux auinionem pfectus est: vt sicuti conuenerat de regum controuersia apud pontificem ageretur Sed edouardo per nuncios omnia agente: quibus non satisfufficiens experiendi in iudicio potestas erat: re infecta iohannes ad patrem reuersus est. Tunc blanche Caroli pulchri filia Philippo regis filio nupsit. Et eodem prope tempore cū edouardus scclulam se contulisset spem gerens flamingos in fidem recipiendi: cognito qd arteuella gandēſibus fuisset trucidatus retro in angliam abiit atq; ad aquitanos copias mittit: qui inducias sua sponte violauerant. Arteuella autem pditionis suspectus/Gandauum a magistratu vocatus mox a plebeia turba occiditur. Neq; passa est cadauer sepulchro conditum consumi: sed inde effossum feris & volucris exedendum abiecit. Nuncio de anglorum in vascones aduentu accepto Philippus iohannem filium cū delectis militibus ire iubet. Sed postq; cognouit anglos duce herbi comite multas per eam regionem arces occupasse. de rebus bene gerendis desperans: exercitum reduxit. Qua re vbi patrem indignari accepit: aquitaniam repetens aguilonem obsedit. Sed renouato inter reges bello vt patri auxilium ferret: soluta obsidione: in franciam venit. Per id tempus anno salutis Milleſimo trecentesimo quadragesimo quinto. Iohannes de monteforti impos mentis vita excessit apparētibus illi in ipso excessu demonibus. Tāta siquidem coruorum turba ædibus mortis insedit: quantam esse in gallia nemo iudicasset. Erat per id tempus compendit ciuis symon poilletus qui verbi pdigus dicere non veritus est Edouardo qd Philippo plus iuris ad franciæ regnum pertinere. Quamobrem mox compræhensus atq; in tabulatum elatus: brachiis pr. mū: deinde cruribus atq; postremo capite exsectis: diras pro sua temeritate pœnas luit. Constituerat Philippus magnam classem cogere vt in angliam traiceret: atq; eius rei causa missis ad genuam nunciis onerarias naues expectabat: & fabricare præterea insolite magnitudinis nauem apud harsleu normanniæ portū iusserat. Sed cunctantibus qui missi erant: atq; appellente in normanniam cum ceterum supra mille nauibus edouardo: instituto Philippus abstinuit compulsus aduersus hostem militem instruere. Interim dum cunctatur: festinabat

anglus cum Gaufrido haricurto omnia populari. Itaq; montenburgum: carentū sanctum londum thorum/cadomumq; occupat: prædis inde abactis & in angliam traductis. Cadomi autem cum pleriq; non parua nobilitate proceres & guillelmus bertrandus baiocensis præsul præsidii causa essent. q̄q; oppidani obstinatis viribus hosti resisterent retro tandem (nescio quo reuocante) cedentes. anglum mox in oppidum irrumperere conspiciunt. Atq; ipse conestabilis cum iohāne de tancarulla arce egressus capitur/ & in angliam dimittitur. Ex cadomo lexouios Edouardus petit. Inde falleciam mox rothomagum ducens: postq̄ philippum exercitum ibi habere cognouit: ad pontem archę se conuertens: a philippo præuentus est qui ydoneum bello locum occuparat. Quo pontus rex edouardo per nuncios mādāt: si in prælium totis copiis veniat: se pugnandi potestatem facturum. Nunciis anglus respondet non detractaturū se prælium dum in agrum parisiensem venisset. Conferendi spe accepta philippus ad diui germani monasterium se recepit. Anglus vero per agrum vernonensium iter faciens suburbanis succensis mantam alias medōtes accessit. Deinde meulanum oppugnare conatus cæde suorum damnificatus est: ea propter ira exandens murilum proximum meulano locum totum prorsus incendio consumpsit. Nec cunctatus possiacum accessit omnia sancto Clodoaldo tenus diruens cremāsq;. Cui ne retro abeundi potestas foret: ponte qui est possiaci a francis refracto: interceptus anglus videbatur. Sed cum se per montefortem iter habere simulasset: & philippus vt illi occurreret ad antonium vicum castra posuisset: restituto possiaci ponte anglus bellouacum abcessit. Quod postq̄ rescituit philippus se proditum esse palā magna voce querebatur. Vnde hostem persequi omnino constituens: cum audisset anglum per picardiam iter ad mare conficere: abbatis villam pontiuiaci primarium oppidum petit. Habebat arenis castra eo die anglus & se ibi militemq; reficere constitueret donec ex iis quos ad vadum quo exercitum traiceret: nuncium miserat accepit. Sed de philippi aduentu certior effectus flumine celesiter duce gobino agaceo qui inter captiuos locorum peritus erat traiecto: ad vicum quem blancam aquam incolæ dicunt iuxta creciaci siluam castra fecit. Nec transitū impedire potuit godemarus fayacus: quem vt anglum traici prohiberet cum duodecim milibus pugnatorum philippus præmiserat. Eo cum proxime se philippus contulisset: sciscitat⁹ q̄ procul hostis abesser: cum mentientibus sibi quibusdam crederet hostem duodecim miliaribus distare: ipse vt erat ardens congregit: aglos prospicit tribus tantum passuum milibus abesse: protenus ergo signo suis dato q̄q; ordinem miles non seruaret in hostem vadit. Erant balistarū genuenses ad numerum quindecim milium in prima fronte constituti. Qui ad primū sagittarum strepitum (quibus anglus statim ineunte pugna vsus est) exterriti in fugā se conuertunt. Quos cū persequi philippus atq; interfici iubet: magna nihilomin⁹ reliqui exercitus pars deserto rege fugā se dedit: magna pars fusa occisaq; est: cum ex acie hostium sagittarū tātum depugnassent. In interemptorum numero primi fuere bohemus rex: alenconi comes philippi frater/ Lotharingorum dux/ Ludouicus flāmingorū comes/ Comes haricurtus & sancerrensis: alias castri cæsaris quod oppidum olim agendiarum dicebatur. philippus vero ad ambianos nocte cum paucis se recepit. Postridie pugnae qui dies erat dominicus permulti pedites atq; equites ex fuga recepti cū ad castra sua redirent: visis procul francorum signis quæ erecta angli tenebant: rati illi aciem francorum esse: in manus hostium incidentes multo plures ex eis q̄ pridie os

Conestabilis
& iohānes de
tancarulla in
angliā ducit,

Pugna apud
creciacum

Rex philippus valesius

cisi sunt. Strages fuit occisorum milium triginta. Hâc pleriq; stragē vindice deo factam dixerunt: aliis in Philippum culpam referentibus: qui spreto procerū prefectorumq; cōsilio: cum militem diurno itinere defessum haberet/ nulla quiete data in hostem incurrit. Fuisse per id tempus per franciam vestimentorum nimiam deformitatem scriptores tradunt ita vt ioculatoriam vitā agere francos a vestibus iudicares. Crediderim non defuisse illis & lasciuia atq; tūperbiam quotidiana gentis mala. Itaq; cōtinuo vix decennio vnus modū indumentū seruat: nouitatis semper studiosa. Itaq; vel angustia vel laxitate: item breuitate seu longitudine vestimentorum galli peccant semper. Philippus autem multa secum repetens godomarum fayacum suspectum habuit q̄ hostem apud blancam aquam a vado non propulsisset: voluit propterea godomarum supplicio afficere. Consilio tamen iohannis hannoniensis ab ira temperauit. Victor edouardus re prospere gesta per monstrolum boloniamq; viam faciens: in planicie callisi castra fixit. Indignatusq; q̄ oppidani illi obsisterent iurat se inde non moturum: donec oppidum expugnet: atq; ita viculo quodam leui materia non procul a callisio extructo (quem villau nouā audaces appellauit) ibi diuersari per obsidionis tempus animo firmat. Cui ab initio flaminigi comnearum affatim ministrabāt. Sed post q̄ defuncti comitis ludouici filiu in dominum admiserunt alius illis animus fuit. Interea cum hæc in picardia geruntur: comes darbus qui burdegalam tenebat post q̄ iohānem normannorum ducem a quitaniā reliquisse cognoscit: xantonas: sanctum iohānem āgelicum: pietauumq; occupat: & prædis inde factis burdegalam reuertitur. Gaufridus autem haricurtus quem a philippo defecisse & normāniā affectasse supra scripsi: commissorum a se poenitens: collum mārili quasi fune circumligat atq; ita ad philippū veniens & vociferans. Prodidit inquit regem & regnum: misericordiam tuam rex expeto. Cui vnam philippus impartiuit. Paulo post reparato exercitu: hisdinum arthesii oppidum rex petit: vt anglum pugna adoriretur qui tam arēta obsidione mari terraq; calisianos premebat: vt nichil victus ad eos inuehi posset. Dū sedet ad calisiū edouardus: gauuinus bellomontanus laudunensis. qui lauduno relicto se ad mediomatricos receperat: per colinum tomelum miseræ conditionis hominem litteras ad anglum dat quibus spondet illi laudunum tradere. Est autem laudunum non procul a viromandis in colle edito ciuitas: bello in omnes finitimos gerendo accommodatissima. Colinus acceptis a gauuino litteris: cum francus esset diu dubius fuit anglo ne an franco regi eas reddat. Stat tandem animo sententia ad philippum proditorum deferre. Cognitis litteris rex colinum docet remos repetat. vbi gauuinus illum prestolabatur. Vtebatur autē proditor religioso habitu & se specie pietatis occultabat. Colinus post q̄ ad remos se contulit: prætere certiore ab eo facto gauuinū prodit: qui laudunum a prætere perductus: post acceptas a plebe multas contumelias: postremo lapidibus obrutus est & eius vnicus filius paterni criminis cōsors perpetuo carcere afflictus. Interim callisiani comneatu defecti post q̄ Philippus desperato subsidio auxilium ferre non potest: anglo se dedunt: vita atq; vna tantum veste illis concessa. mense vndecimo obsidionis āno christiani natalis. M.ccc.xlvii. Relicto igitur callisio omnes cum ad regem francum venissent plurima ab eo humanitate accepti sunt. Instituitq; philippus vt nulli potestas magistratus aut officiu committeretur: donec qui callisium tam ingenue defendissent singuli singula officia recepissent. Inter quos primarius erat iohānes viennensis burgundus eques. Cui⁹ opa

Gallorū indumenta.

Callisiū ab edouardo obsessum

Nota Haricurti comitis poenitentiam.

Gauuinus proditor

Callisiū edouardo deditur.

Callisium in philippi fide quoad fieri per eum potuit permanerat. Callisio recepto edouardus aymerum pauensem oppido prefectus. A quo cum Gaufridus charnus qui sancto audomaro preerat callisium pecunia redimere voluisset re comperta: in emptoris perniciem fraus recidit. captus enim & grauiter vulneratus in anglia missus est. Qui autem cum eo tam gloriosum facinus aggrediebatur dominus de montemorentiano fuga se saluauit. Per id tempus carolus blefensis britonum dux apud rupem lerianaz victus captusq; ab anglis est. Tot incommodis affectus philippus consilium parisiense contrahit. Ibi agit de expeditione in angliam ducenda. Cui sine controuersia omnes assentiuntur. pmittuntq; singuli auxiliuz ferre: atq; vt stipendio militi soluendo pecunia quereretur: itur in aduenas italos qui foenus exercebant. Illi enim prater regias leges fenus augebant: ita vt supra milia librarum decem primæ sortis ad quattuor & viginti milia librarum parisiarum vsura increuisset. Eam ob rem eorum bona fisco deputata sunt. Grauis eodem tempore pestilentia francos affectit. absumptis per annum & semis triginta hominum milibus. Eadem tempestate ex teuthonibus exiure in franciam complures qui se flagellis & acutis stimulis percutientes poenitentiaz de suis peccatis agere se dicebant. Sed a philippo prohibitiuè abstinerunt. Mortuis vero vxoribus philippus blancham regis nauarre filiam iohannes eius filius iohannam bolontensem vxorem accepit.

Comes blefensis capitur.

Edouardo adhuc apud callisium agente: intereedentibus romanis legatis indultu anni vnus a regibus concessus sunt. Hec cum anno salutis. M. ccc. quinquagesimo mense iunio aguntur: philippus mense augusto apud noentum regis mortuum annu agens quinquagesimum septimum: qui bene fortunatus primum deinde foelix postremo optimus christicola appellatus est: & apud diuū dyonisiū humanus postq; annos tris & viginti regnasset. Eius regis diebus iohannes. xxi. pontifex romanus de diuina cōtemplatione atq; visione temere sentire atq; predicare ausus est aduersantibus illis catholicis viris quibus in primis philippus adiutor fuit. Huius regis opus est monasterium virginum ordinis sanctæ clare apud pōtem sancti maxentii quod de moucello appellatur. Qui locus ob bonorum publicationem cuiusdam lese maiestatis dānati philippi fisco fuerat adiectus.

Iohannes xxii.

Eiusdem compendii Liber nonus

In re commendato philippo uallesi iohannes eius filius regnum adeptus est & de more francorum regum ren. is vnctus. Qui inde parisiū repetens incredibili omni letitia exceptus est. Venerat tū ex anglia solutus carcere radulphus angli comes & conestabilis quem cadomi ab anglis captū supra enarraui. Hic q; iohannē vt ipse spōte cōfessus ē crimē lese maiestatis cōmiserat apud neellā parisiū capite trūcatus est: substituto inconstabilitatu iohanne hispaniensi quem rex angolismēsi comitatu paulo ante donauerat. Tunc dira annone caritas francos vexauit. tritici nāq; sextarius libris octo parisiensium uentebat. Per hos dies in xantonibus infeliciter aduersus anglos a francis duce guidone neellenfi pugnatus est: eodem cum plurimis francis occiso. Sed ne prorsus inimica fortuna esse videretur sancti iohannis angeliaci oppiduz a francis receptum est. Sed accessit ab anglis aliud detrimentum. Agente enim iohanne apud

John the King in 1200

Rex iohannes

Cedes nauar
ro rege homi-
ne malo

sanctum audoenum in agro Parisiensi diem festum ordinis stelle: quam pro insigni
suos portare instituerat: aderat illic inter aulicos matheus de bonquinghem quem
arci guinaruz prefectum iohannes posuerat. Qui per inducias que cum anglis con-
uenerant nihil doni metuens guilhermum bellicorum sui loco statuerat. Sic guinas
anglis pdidit. Et paulopost perfidie penas luit. Facta etiā cedes ē a carolo nauarro
rege apud aquilam normannie vicū. Nec eius cedis causam scriptam inuenio. Qui
escentem noctu iohannem hispaniensem francie conestabilem missis satellitib⁹ ne-
cari nauarrus iubet. Nec homicidium dissimulat. Sed datis ad complures ciuitates:
atq; ad regios consiliarios litteris iohannem legitimis causis interemptum fuisse di-
gulgat. Nec secus necis autorem se predicare verebatur q̄ si aperto bello crimen de-
fensurus aduersus regem esset. Cuius filiam desponsauerat. Apud magnates raro af-
finitas valet. Nauarrū homicidā sequebantur Philippus eius frat er gaufridus hari-
curtus dñs hābius iohannes maletus dñs item de gerardi villa quā grauillā voca-
mus. Almanicus de melanno & alii non pauci: Iohannes autem rex qui regni cōdi-
tionem & diram fortunam asperiores reddere nolebat ad carolū nauarrū qui mā-
te agebat viros & dignitate & genere illustres guidonem bononiensem cardinalem
robertū gallū laudunensem antistitez borbonū ducē & comitē vindolinensem mit-
tit. Qui tamen si criminis impugnatē carolo offerrent veteres tñ iuste indignatiōis
causas adduxit. Deberi sibi ex composito & nuptiarū fœdere pecuniam. Quam dis-
solui in primis oportere contendebat. Ea persoluta est: terreq; plurimū attributū
quod perpetuo teneret. Liberū itē illi esset proriū iter suos cōe instituire quare nor-
mannorū duci fuerat indultū quoad scacarium vocant. Super hec homicidis impu-
nitas concessa. Et q̄q̄ hec accepisset: nō tñ ad regem prius venit q̄ andegauum. co-
mitem iohannis filium obsidem haberet. Venit tandem & apud senatum parlamē-
ti (sedente rege) carolus cōmisse cedis veniam postulauit: obrinuitq; interueniētib⁹
reginis iohanna eius sorore & blancha. Non quieuit tamen nauarrus. Quamo-
brem iohannes rothomagum se contulit & complures quæ ad carolum spectabāt
arces ad se recepit. Verū reuersus ex nauarra carolus hortatu dalphini viennē. ad
regem veniens se omni suspitione liberauit. Mouit p̄ eos dies ex anglia gallie prin-
ceps edouardi filius & per aquitaniam ad tholosates irrumpēt carcassone burgum
& que oīa narbonam vsq; erant igne consumpsit non occurrentibus illi arminiaco
comite & aliis permultis copiis quas ad prouincie custodiā iohānes statuerat. Edou-
ardus preterea induciarū impacēs iureiurando violato arthesium rursus ingrediē
& hisdinū vsq; predas facit. Qui iohānem in eum ex ambianis ducētē cū audisset in
tacto hisdino calisium regressus ē. Iohānes vero hostē sedētes p̄secutus apud san-
ctum audomarum castris positus marecallium dodrehan ad anglū cum his manda-
tis legat. aut cum eo eo singulari certamine aut toto exercitu congregiatur. Neutrū
edouardus acceptum habuit. Sed confestim transfretauit ad suos. Iohanni cum
in franciam remeasset cura fuit bellicis rebus animum intendere & pecuniaz ad bel-
li vsū. cogere. Conuocatis ad regni primoribus omnium assensu promittuntur il-
li triginta milia armatorum in annos singulos q̄ populi impensa militi stipendia fa-
cerent. Nec fuit quispiā in omni francie regno: annuū vel ex suis operis vel ex puē-
nibus censum p̄cipiens qui cogendo stipendio non cotribueret. Quæ res (vt ipse ar-
bitror) causa fuit seditionis plebetorum attrebatium aduersus primores ciuitatis.
Plebs enim in opulentos insurgēs aliquot interfectis reipublice gubernaculavsur-

Cura cogen-
de pecunie

Seditio attre-
batium

pauit. Ad quos missus a rege arnulphus daudregus francie senescallus centum sup-
 plicio affecit. Rex preterea nauarrus iohanni continenter infensus: detractare id
 quod de stipendio agebatur cœpit. Cui haricurt⁹ comes & pleriq; normani pceres
 astipulant. His rothomagi cū carolo normannie duce qui iohannis primogenitus
 erat in arce epulantibus iohānes cētum delectis equitibus secū assumptis p posticū
 ad eos clam ingressus omnes in vincula cōiecit. Nec moratus quattuor ex illis co-
 mitem haricurtū gauillam mabuū: & colinetū doubletū in proximum agrum e-
 ductos capite pleāti iubet. Relictos preter nauarrum regē friquetū & iohannezvau-
 batum abire permittit. Caroli regis captiuitate cognita philippus nauarrus ar-
 ces complures que in agro constantiensī erant presidio firmat caroli ignominia vl-
 turus. Ad quē mox cōcessit gaufridus comitis haricurti patruelis q coactis vndiq;
 iohannis inimicis comitis necē vlcisī studebant. Hi oēs duce principe cloestrie q̄-
 tuor armatorum milibus stipati per lexouios ad becuheloyndū: inde ad pontē au-
 domari predas agentes pueniunt. Obsidebat tum arcē robert⁹ holecot⁹ q eorum
 cognito aduentu relictis impedimentis abscessit. A ponte audomari hostis bretoli-
 um contendit oīa populatus. Inde ebroicā pretereūtes vrbem (quā iohānis presidi-
 um tenebat & fuerat paucis ante diebus igne fere cōsumpta) vernoliū cū arce expu-
 gnant. Que postq̄ iohānes cognouit copias quas coactas habebat educit. Sed abe-
 untem aquilā hostē ppter interextantes siluas persequi destitit. Tulleriam tñ & bre-
 toliū fortissima castella cepit: presidioq; muniuit. Deinceps carnotum profectus est
 vbi recēsito auctoq; exercitu cū accepisset richardum edouardi filiū maiorem natu:
 in bituriges & pictauos grassari atq; in turonos venturum turonum magnis itine-
 ribus, petit aīo cum richardo conferendi. Id aīaduertens richardus pictauiaz regres-
 sus castra impeditiſſimis locis fecit quę dentissimis sepibus velut palis munita erāt
 Contra quē iohānes non procul a chāno castello acies suas triphariā instruit: ita
 vt vix mille passus inter vtraq; castra itecederēt. Priusq; acies cōcurrerēt cardinalis
 petragoricus q pacis causam ab innocētio sexto missus pcurabat mognopere pa-
 cis rationes vtriq; p̄cipi pponēs postq̄ irritatos principū aīos flectere posse despe-
 rat castris excessit. Richardus enim & si oīa q iohāni abstulerat reddere non recu-
 saret factō tñ malo nō est a francis exauditus. Sed irritat⁹ & furēs rex pcurrit in ho-
 stem. Acie primā ducebat athenarum dux francie tūc conestabilis. Quē magnis co-
 piis instructi sequebantur arnulphus & iohānes claromōtēsis mareſcallus. Preerat
 secunde carolus dux normānus iohannes filius maior natu. Tertiā moderabat au-
 relianorum dux regis frater. Hi tribus locis. xiii. kalē. octobris anno salutis . M. ccc.
 lvi. in vallum hostium irrumpere conati crebri sagittariorum iactibus tardati sunt
 atq; ita q imbeilis animi erant equites peditesq; magno numero ignominiosam fu-
 gam fecere. Anglo tandē victoria cessit occisis in prima acie trib⁹ quos supra meo-
 rauī & gaufrido de charni signifero cui auriflāma credita erat cū quib⁹ cecidere mil-
 le septingenti. Iohannes vero egregie p̄ ceteris pugnans a Dyoniſio morbequo
 equite arthesien. cū philippo eius filio & mille septingentis captus burdegalaz per-
 ductus est. Carolo re male gesta consilium fuit parisiū se recipere. Quo aduocatis
 ex regno primoribus patris miseram fortunam in senatu parlamenti magno omni-
 um mœrore enarrat: loco eius verba agente petro foreſtano rothomagorū archi-
 presulē francie cancellario atq; pecuniam belli subsidium in tot aduersis postulan-
 te. Conditione captiui regis cognita: fuit: vna oīm sentētia: miseris rebus opitulari

Rex iohannis
 seditiosus cū
 normānis.
 Nota vltionē
 Nauarrus rex
 capitur.

Excursionē
 per normāniā

Iohannes rex
 apud pictau-
 uos a richar-
 do āglo captus

Rex Iohannes.

moderatione habita id quod in omnium conspectu neq; ab incondita multitudie fieri rite poterat. Diliguntur propterea ex omnibus quinquaginta viri quoru arbitratu tanta res ageretur. Illi hominum turbem tumultumq; virantes: ad minorum sedes secesserunt: vbi quindecim dies sententiis dictis: tandem carolum per nuncios oratum faciunt ad eos accedat: habere multa que ad illum referant. Nec segniter agens carolus: cu sex tantum aulicis ad illos pergit. Sediti carolo vnus cui commissus dicendi munus erat. Nos inquit illustrissime princeps pro nostro officio per superiores proximos dies de patris tui atq; regni francoru miseranda fortuna consilium cepimus: qd tibi reipublice salutare esse possit. Tm te oramus archanum teneas quod in presentiarum dicturi sumus. Carolus verbis loquentis interceptis se quide acceptu habere quod ab illis definitum foret. Verum dignitati sue no conuenire iureiurando ad silentium abstringi de eis potissimum rebus q ad vniuersitate regni spectaret. Hec tamen si diceret carolus pergit nichilominus dicere qui loqui ceperat. Presente rerum statum idcirco obtigisse q malis consultoribus vnus rex esset. Apud eos regni opes & diuitias esse qui & fisco & publice administrationi preuisissent. Ab eis pecuniam exigendam mouendosq; eos officio esse & bona eorum publicanda. Copulantes quidem ex clero reliquosq; populo esse male administrate rei conscios atq; ipsi Petrum forestanum cancellarium. Simonem bussium parlamenti primum presidentem: Robertum lorrium equitem auroreum: Nicholaum brachum: Enguerrannum peticellariuz parisiensium. ciuem. & iohannem pilluiallanum: qui monete prefectus erat & iohannem caueum bellicarum rerum thesaurarium. Congruere prater ea custodia liberare carolum nauarrum. Ad hunc pernecessarium esse ipsi optimos viros assistere ecclesiasticos quattuor: proceres duodecim: & populares totide: quorum sapientia & decreto res publica administraretur. Fine dicendi facto: Carolus de his oibus ad consilium se relaturus respondit. Sed interis cupere se intelligere quid de ferendo tributo ipsi decreuissent. Hec nobis inquit optima factu visa iunt si a clero atq; nobilitate decima & si mis omnium prouentuum anni vni⁹ exigat. Ciuitates vero & res que per regnu oppida singula ex singulis hoim centenis vnum militem si instruant: & ad bellum mittant: id milia triginta constituere posse. His a delegatis: acceptis carolus domum se recepit. Paucis deinde seorsum accersitis quibus rem audiam carolus communicaret: cognoscit pleraq; ex illoru postulatis admittenda non esse. Quare possidie conuenientibus delegatis admonet ea non petere que presenti tempore non couentirent. Persistentibus in sententia legati dies dictus est cum apud regem in parlamenti senatu sua palam decreta postulataq; pmeret. Constituto die conueniente in curia vix numerabili populo Carolus ne in vulgum efferretur quod alioquin celatum esse deberet: delegatis impetrat suam petitionem in alteram diem transferant. Expectanti populo vt delegatorum consilia vulgarentur philippus aurelianus dux a carolo iussus venisse ait a patre rege atq; ab imperatore romano caroli auiculo nuncium cuius causa legati referre que ipsi gessissent impedirentur. simulq; palam enunciat que fuerat a carolo edoctus. Tam pauco negotio popularis conatus & ad rem publicam pertinax feruor lauescit: itaq; ad philippi verba magna consilii pars couentu relicto ad sua demigravit. Quarto demum die carolus ex amicis consilio capto vocatis seorsum quibusdam delegatis relique multitudini per eos mandat domum proficiscantur: donec commodiore tempore eos accersiret. Hoc caroli inuentio consilium dimissus est. Non enim commode

Decima & se-
mis vnus ani

se aptat principum voluntati populus frequens: existimantibus plurimis inter res aduersas suam conditionem vel meliorem effici posse: vel principis liberam administrationem plurimorum sententis cohiberi. Nā per eos dies quibus conuentus Parisii habitus est: licet carolus apud primores parisiensium crebro egisset ut presentibus fortunæ pecuniariorum auxilium ferrent: ipsi ad publicum consilium id negotium reuertebant. At linguæ occitanæ & prouincie narbonensis incolis misericordior animus fuit. Nā auctore arniguiaco comite conuenientes: ante omnia prohibent regionis incolas auro argenteoque & unionibus in publico uti: neue insigni colore vestes induerent donec iohannes eorum rex apud anglos captus teneretur. Octo præterea hominum milia ad belli societatem cum diurno stipendio decernunt. Cuduntque ad stipendium armorum assentiente carolo monetam nouam. Dum hæc geruntur robertus claromontensis aduersus philippum nauarrensem & gaufridum haricurtum in territorio constantienfi foeliciter pugnat: occiso ipso gaufrido cum aliis non paucis. Receptum in super est castellum pontis audomari quod nauarri dedidere sex milibus nummum a francis acceptis. Inuenio carolum per hos dies ad carolum bohemum imperatorem romanum qui mettis agebat profectum & inde post paucos dies reuertisse. Quid autem ab eo cum impatore auunculo factum sit non inuenio. Interea dum imperatorem carolus adiit: mercatorum prepositus stephanus marcellus & parisiensium scabini (id enim nomen est eorum qui ciuitatis parisiensium moderationem gerunt) mutata a carolo monetam esse non bono animo ferentes andegauorum comitem vicarium a carolo relictum plurimo populo comitante conueniunt: ut monetam usum inhibeat. Id quod comes (dum carolus ab impatore rediret) concedit: veritus credo tumultuantem populum irritare. Carolo ab imperatore reuerso: mercatorum prepositum ad sanctum germanum altissiodorensis patriarcham senonensem vocat. Quem cum ingenti armate plebis multitudine venientem archiepiscopus monet non aduersari legi quam de moneta Carolus tulerat. Sed plebis frequentia fretus prepositus: negat id se facturum. neque promissurum eam monetam in usum venire atque ita locutus domum discessit. moxque quosque opifices ab opere cessare & in armis esse paratos iubet. Trepidatum est ne quod a plebe insigne flagitium patreretur. Exacta nocte: Carolus sub initium lucis palatium petit: quo item mercatorum prepositus se confert. Queque carolus alloquens. Ego inquit prepositus bono animo fero quod a concubibus tuis commissum est: & si quod culpe est: illam tibi remitto neque impedio conuentum precium habere: eosque ab officiis semouere placet: qui sub patre potestate gessere. Monetam vero considerationem atque usum ad arbitrium eorum deferre placet qui a publico conuentu delegabunt. Caroli verba prepositus libens excepit: petit de ipsis syngraphum a rege prescribi. Quod carolus facile admisit. Nam pro rerum temporumque conditione vir consultus sese accommodat. Conuentum igitur carolus iterum parisiis cogit. In æde minorum diuisi francisci contio habita est. Vbi constitutis que ad rem presentem expedire videbantur ad parlamenti senatum carolus cõtionem vocat. Ibi post habitam a roberto gallo laudonensi episcopo orationem. duo & viginti regii ministri non auditi a suis officiis caroli edicto amoti sunt: præter nonnullos ex caroli ministris. Ex senatu quoque parlamenti & rationum prætorio: id est (ne ab usitato vocabulo discedam) camera computorum complures seculi. De subsidio quidem pecuniario: atque militum copiis ita ut supra memorauimus sancitum est. Monetam vero precium inditum. De pace autem nuncium burdegalam a carolo missi: cum per absentiam edouardi qui in anglia erat nihil transigi posset: duorum annorum inducias firmauerunt. Iohannem autem regem richardus vallie principis

Narbonensis
prouincie in suam
regem pietas

Seditio pro
pter monetam

Consilium
parisiis

Rex iohannes

Iohānes in angliā ducitur.

Populi furor
Carolus rem-
publicā regen-
dam accipit

Iohānes pin-
quigniac⁹ nau-
arrū regē li-
berat.

Rex nauarrus
ad populū pa-
risienlem

Vis a nauarro
facta in custo-
des ducis.

ceps in angliam victor traduxit: remissis domum reliquis captiuis quorum vice iohannes se constituerat debitorem. Redeuntibus burdegala nunciis: litteræ carolo a patre redduntur: quibus legem de bellico subsidio laram seruari prohibebat. Quas per compita vrbis præconis voce promulgatas cum seditiosus populus accepit: strepitu & clamore carolum impellit non patris sed delegatorum consilii statuta obseruare. Carolus igitur populi furiam animaduertens: statim altera præconis voce consilii decretum probat. Sed non multo post contionis huius seueritas elanguit: in suas quibusq; domos remeantibus. Consilio dissoluto: Carolus mercatorum præpositum: carolum contactū: & iohannem insulanum regni primores retores ad se vocat: administrationem illis vltra vsurpare prohibens. se ydonea ætate ad reipublicæ moderationem esse. Atq; ita parisiō egressus: per alias ciuitates vadens: quasq; ad ferendum rebus afflictis subsidium hortabatur. At parisiā Caroli absentiam nō æquo animo ferentes: cū futurum fore coniectarent vt pertinaciæ illorū carolus factō aliquo obstitere: placare illum elaborant opem pecuniāq; pollicentes. Quos carolus vt erat inopia pressus libens in suā beniuolentiā recepit. Cōcessitq; vt conuentus alter parisiū haberetur: non oīm quidem/ sed paucarū ciuitatū Cū parisiū carolus reuertisset: cōuenientibus qui ad consiliū designati erant: nihil vtile actū est. propterea q; paucis nō licebat de vniuersa republica decretum statuerent. Interim dum hæc agūtur iohānes pinquigniacus quē rex arthesiō præfererat nauarrum regē carcere vi armisq; surreptū ambianū eduxit: amicorum precibus securitate a carolo impetrata/ nauarrus multa satellitum manu stipatus/ ad sancti Germani de pratīs cœnobium venit/ fauentibus imprimis laudunensi epō & aliquot euz mercatorum præposito ciuib; parisiānis. Nauarri aduentum nō beneferentibus/ seu timentibus quibusdam campanis burgūdisq; qui ad consiliū venissent clam domū abierunt. At nauarrus missis ad amicos quos parisiī cōplures habebat/ nunciis/ significat se habere quādam palā discerere populo velit. Nauarri volūtate cognita ptenus affuit cū ingenti multitudine mercatorū ppositus. Ad quos nauarrus ex tabulato quod ad muros cœnobii/ clericorū pratū versus extructū erat concionat⁹ euz multa in ministros regios aperte/ quādam vero in regē caroliq; occulte disseruisset omnis reliqua eius oratio ad sui purgationem pertinuit/ se innocentē/ se iniuste captum. se nouem & decē menses in custodia habitū demonstrans. His a nauarro dictis/ mercatorū præpositus assumptis secuz nōnullis conciuibus carolum adit/ petitq; nauarro innocenti ius æquūq; dicat. Cuius verba mox excipiēs præful laudunensis/ cuius consilio fiebāt oīa respondet/ nō modo æquum iustumq; nauarro regi/ sed gratiam quoq; dñm ducem nauarro facturum. Nec multi post intercesserūt dies/ cum carolus ad locū quo nauarrus intra ciuitatem venturus erat prior se contulit. Venientem armatis instructum nauarrū carolus (composito ad gratiaz vt potuit vultu) excepit. Nauarrus vero cui nihil satis tutum erat/ exturbatis q; ad fores erāt: Caroli custodibus/ suos asseruare portas iubet. Breui ibi habito colloquio glāq; discessit. Postridie conuenientibus apud carolum iis qui de nauarri postulatis dicerent/ venit & ipse mercatorū præpositus/ simulans se alia causa a delegatis consilii trium statuum missum. Erat enim vt hæc ageret a laudunensi episcopo edoctus causa propter quam venerat exposita: Carolus eos tantisper munere iubet: donec suam de iis quæ in consilio versabantur sententiā dixisset. Prolatis nauarri postulatis/ præpositus rogatus sententiā. Aequum inquit omnino rex nauarrus po-

stulat Cui te carole non decet refragari. Propositi dictum omnes (quia inter eos cōsultore laudunensi pontifice: ita conuenerat) probant. Itaq; supplex tota & quicquid anteq̄ capere habebat: nauarro restituta ei quoq; & suis commissorum impunitas concessa. Cadauera etiam eorum quos rothomagi capite punitos: & patibulo appensos rettuli sacre humo commendata: & eorum heredibus bona quæ fisco applicata fuerant condonata misso in normanniaz iohanne amalrico quæ hæc reuera completeret. Præter hæc spem ceperat nauarrus normannię ducatum: vel comitatum campanie a Carolo obtinere. compensande impense causa quam ipse a deprehensione sua hactenus fecisset. Composita utrinq; vel ut ipse sentio simulata amicitia postq̄ alternis congressibus atq; conuiujs Carolus dux nauarrusq; sese coluissent mantam nauarrus petit. Inde rothomagum ubi eos de quibus supplicium sumptum fuerat magna pompa sepulture commendauit habita ad rothomagenses oratione: de iniqua damnatorum nete. Eodem tempore non pauci ex constantiensi atq; ebroicensi territorio predones agrum parisiensium incurstantes cuncta populabantur. Et licet in eos cum copiis missus esset petrus villarius prefectus vigilum nullo grassatores damno affecti. Ea propter occasione sumpta: carolus copias contrahit: siue ut predatoribus (ut ipse dicebat) occurreret siue (ut pleriq; sentiebāt) parisiis & vicinis oppidis presidium colloquaret. Idq; metuentes parisiaci carolum admonent ne id faciat. Non enim se in urbem milites admissuros. Quibus tamen Carolus se nichil tale cogitare respondisset: custodibus tamen ab urbis portis attributis nemini nisi apprime noto ingressum patere patiuntur. Nauarri postq̄ a Carolo copias intelligit ipse quoq; se pluribus armatis instruit palam professus quandoquidem conuentorum fides non seruarietur (nondum enim arces quæ sue in normannia erant receperat) se eas vendicaturum. Ob id veriti parisienses ne aperto bello arma circumferentur signum sibi ciuile concordie accommodant. Caputiola rubri blauicq; coloris consuunt: quæ quicq; ferant. Hec ad dissensionem spectare animaduertens Carolus: ad forum quas halas vocant quos Parisienses conuenire frequentes soliti essent prodire constituit. Et q̄q̄ id illi non conuenire laudunensis presul atq; ipse mercatorum prepositus identidem dicerent propterea q̄ a furibus plebe periculum impenderet: Prodiit tamen paucis comitatus atq; his populū qui in foro erat paucis affatus. Vos inquit amici saluos esse cupio omnes. Hortor itaq; sic de mea in vos beniuolentia sperare: ut persuasum michi esse confidatis: me & viuere vna vobiscum: & si fors tulerit mori. Neq; enim armatos in vestram perniciem contraho. Perspectum vobis esse potest hostem per agrum vestrum populationes facere: quorum ego conatibus atq; incursionibus militem opponere instruiti. Quod numerorum poenuria impeditus quia facere non celeriter possum animus est gubernacula reipublicæ recipiendi atq; e magistratuum faucibus collectam pecuniam recuperandi: cuius ipse ne minimam partem hactenus sum consecutus. Fuit plebi non ingrata Caroli oratio. Id postq̄ mercatorum prepositus cognoscit: contione apud sancti iacobi hospitalis ædem contracta: quæ pridie eius diei a Carolo dicta essent nunciat. Sed superueniens mox Carolus dictorum a se rationem exposuit causam memorans quamobrem restituit: quæ nauarro promissa erant non possent. Teneri quidem arces quasdam a presidis quæ pater illis imposuisset. qui eas deserere pro fide prestita non deberent. Idcirco non per se stare quin arces restitueretur. Hæc dixisse contentus Carolus: contionem dimisit. At

Predones ipsi
parisiensium

Nauarri eos
parisiensium cogit

Caputiola parisiensium

Caroli ad plebem oratio

Prepositi mercatorum consilium

Rex Iohannes.

Carolus confactus ab eūte carolo multa in regios magistratus euomens a dūce quo
 q; non abstinuit Laudauit magnopere propositum eum bonum fidumq; ciuem eē
 commemorans rationale propterea fore vt illum in his que a se gesta fuissent ce-
 teri ciues tuerentur. Tunc a plerisq; condatum est proposituz recte oīa admini-
 strasse pro fidiumq; ferendum illi esse. Per hos dies monete precium mutatum est
 Nam mutonus (id enim monete aureæ nomen erat: q; arietis effigiem quem muto-
 nem franci dicunt sculptam haberet) solidis triginta estimatus est. Interim caro-
 lo parisi agente: hi qui circum urbem predas fecerant stampas diripiunt: abduētis
 multis captiuis. Et cum duo fere armatorum milia carolus in armis penes se habe-
 ret stampensibus tamen nullam opem tulit. Hoc tempore perrinus marcus can-
 pforis cuiusdam seruus iohannem bailletum Caroli thesaurarium incautum a ter-
 go occidit. quem in eodem diu mederici latentem Carolus inde euelli iubet & ma-
 nu qua bailletum peremerat abscissa homicidam patibulo strangulari. Sed procu-
 rante parisi: orum episcopo inde ablati & apud sanctum medericum humatus est.

Redeuntibus per id tempus ex anglia morinensi antistite francie cancellario: &
 vindocinensi comite: Carolus de pace inter reges habito conuentu procerū cogno-
 uit exultantibus vniuersis qui res meliores factum iri sperarent. Venit preterea a na-
 uarro rege qui mantē agebat iohannes pinquigniacus a carolo petens ea expleri q;
 in conuentis habebantur. Ad hoc ipsum venerunt petrus corbius mercatorum p-
 positus & scholę parisiensis cum plerisq; doctoribus rector. Tantum erat omnium
 fere illis diebus in nauarrum regem studiuz atq; beniuolentia. Nec satis erat preter
 equum & bonum postulare: nisi precibus minas adicerent. Ad hanc rem vsi sunt si-
 mone lingonensi qui ordinis sancti dominici minister erat. homo eloquens & peri-
 tus dicendi a pontifice romano pacis gratia missus. His a carolo responsum est cō-
 uentis quatenus posset satis esse factum: eosq; mentiri qui secus loquerentur. Habe-
 re se ingenuos equites qui eius rei detractorem singulari certamine ob eam causam
 exciperēt. Postridie contracto in eode diu eligi magno populi coetu cęso pri^o re-
 ginaldo daucy dum a palatio domum petit. mercatorum p-positus stephanus
 marcellus cubiculum Caroli ingressus: Nichil inquit terene princeps inter ea quę
 gesturi sumus contristeris. Et simul hæc dicens confauum campanum mareschal-
 lum Carolo conspiciente necant: Robertumq; claromontensem inde fugientem in-
 penetrati interimunt. Quibus cędibus preteritus carolus: atq; a suis desertus Et tu
 inquit p-positus libera Carolum: & serua. Securus esto p-positus respondit: &
 hoc tuo capiti capucium impone. Id enim vestimenti genus erat quod sibi po-
 pulus ad diuerse partis discrimen desumpserat. Carolus igitur commutato euz pre-
 positio capucio: per omnem diem illam populari insigni vsus suum p-posito ca-
 putium ferre permisit. Cęsorum cadauera trahi a satellitibus & ad mensaz marmo-
 ream quę in atrio ad gradus palatii est proici in spiciente Carolo p-positus iubet
 Vbi ad populi spectaculum ad vesperam vsq; relicta iacere. Itaq; eo superbie pro-
 cessit populi furor: vt p-positus ty ranno persimilis abuteretur magistratu Enim-
 uero laneos carolo panno bicolores misit ex quib⁹ capuciola suis aulicis cōficeret
 futura munimenta aduersus seditiosos. Id quod carolus non recusauit. Cōuocatis
 p-terea in augustinensium cœnobio p multis qui p eos dies in cōi fracie puētū age-
 bāt cedere a se factā p-positus (admitēte maxime roberto corbio) laudari pbariq; i-
 petrat. Carolū deinde in senatu parlamēti ius dicentē cū plerisq; armatis cōueniēs

Monete mu-
tatio.

Homicidū a
preposito me:
catorū in caro-
licubiculo fac-
tum.

Mira preposi-
ti mercatorū
seuitia.

petit ea omnia illibata seruari quæ ad trium statuum delegatis instituta decretaq; essent: neq; impediret aliquot ex suis magistratu amoueri: sed sineret eos rempublicam moderari a quibus regenda esse populus decreuerat. Reciperetq; in suum consilium tres aut ad summum quattuor parisienses ciues quos populus designaret. Postulata carolus admisit. Dùm hæc a parisiensibus furor tumultuq; populari aguntur: nauarrus Parisium accessit: atq; apud neellam diuersatus est: quã regiam domum dono caroli postea accepit: cum bigore & marisconis comitatu aliisque quibusdã locis: ex quibus annui census decem librarum milia ad eum peruenire poterant. Eius donationis causa fuit impensa: quã suæ captiuitatis tempore se fecisse querebatur. Pacato ut videbatur nauarro: parisienses considerantes ne per principum beniuolentiã male cum eis ageretur: & pessimorum facinororum poenas lueret: ad alias ciuitates & regni primores litteras dant: suadentes suã societatem profiteri: & caputiolum parisiensem. fœderis atq; cõis amicitia præ se ferre: quod iam carolus dux: & nauarrus rex: philippus præter ea aurelianus franciæ regis frater: & comes stãpensis assumpsissent. Litteris acceptis pauci assumpserunt. Reliqui nullo respõso parisienses dignati sunt. Inter tot reipublicæ dãna carolus consilium cepit: non se regis vicarium & locutenentem (ut solitum erat) sed regentem appellare: plus auctoritatis in ea appellatione esse ratus. Vt usus est autem consultoribus iohanne darmanno cãcellario: mercatorum præposito: roberto corbio: carolo confaco: & iohanne insulano. Qui post laudunensem episcopum primas consilii partes gerebant. Egressus inde siluaneum Carolus quo beluacensium nobilitatem venire iusserat: habito cum proceribus de præsentium rerum statu consilio: mox pruinum profectus campanos ad fidem concordiaq; hortatus est: sine quibus inter tam multas calamitates regnum franciæ pessimum ibat. Atq; ita recepto monasterio quod ad yonam amnem situm est: meldez urbem (ubi eius uxor incolebat) petit: præmissis comite iogniano cum sexaginta delectis equitibus: qui mercatum meldensem occuparent. A meldensibus compendium se confert: ut viromandos in fide contineret. Ibi per nuncios accepit: parisienses arcem luparam occupasse: & presidio imposito machinas inde belli ad ædes publicas urbis traduxisse. Itaq; parum & absuit quin ad priorem aduersitatem nouæ factio nes accederent. Nam abeunte parisiense carolo: nemo nobilium parisienses inuisebat: carolum sequentes. Et aliquot ciuitates cum parisiensibus sentiebant: sed longe plures caroli partes tuebantur. Per eos dies cum alter apud parisienses trium statuum conuentus haberi speraretur. Carolus compendium contionem contraxit. Vbi & de militibus legendis: deq; belli & reipublice subsidio forma quã campani inter se statuerant seruata est. Hoc est: ut per ciuitates & regni oppida ex septuaginta domesticis capitibus eques vnus: ex vicis atq; agris ex centum liberis hominibus vnus: ex ducentis seruis totidem legerentur. Clerus decimam: nobilitas ex centum librarum annuo prouentu solidos centum penderet. Cuius pensionis quaestores a populo commissi essent: præterq; decimam quã ad quotidianos sumptus Carolus suo arbitratu moderaretur. Cõuenere paucis post diebus Carolus nauarrusq; apud claromontem agri beluacensis frustra adnitente nauarro ut in caroli gratiam parisienses reduceret. Qui postq; nauarri interuentu nichil sibi bene pcedere vident: suos ex caroli ministris: henricum metretum fabrum lignarium: & poretum pontium parisiensium præfectum proditoris insimulatos capitis supplicio afficiunt. Insurrexit tunc idem tempus in beluacensium territorio agricolarum insolens turba quæ ex vicis in dnbilitatem duce guillermo calletto irrumpens ceteram facit: compendium q; vsq;

Rex nauarrus
parisiũ venit

Parisiensium te
meritas atq;
arrogantia

Parisiensium lupam
arcem occupant

Modus pensionis
Carolo soluendæ

Iaquæ beluacensium.

Rex Iohannes

atq; siluanedum & sueffiones grassata arces cōplures spoliavit delectiq;. Erat huic hominum pesti in nobilitatem precipua conspiratio & execrabilis seuitia. Cui⁹ ne per eius singula flagitia circūferar: duo tantū precipue immanitatis crimina memorabo. Inter plurimas cēdes hęc debacchantium furia castellum quoddam irrumpēs loci dominum cum palo alligassent: eius vxorem filiamq; in conspectu mariti iu- prauerunt stupratas necauerunt: viro mox crudeliter interempto. Alterum præter ea auratum equitem a se trucidatum: & veru transfixum igni assauerunt spectante equitis vxore: quam a duodecim stupratoribus violatam: impulerunt de mariti carne vesci miseram paulopost mulierem morte afficientes. Sunt qui memorie prodiderunt hos grassatores regem sibi instituisse iaqueum quendam bellouacum a quo ipsi se iaquas voluerunt appellari. Egressi quoq; parisiō trecenti ex numero perditorum homines duce petro gillo tillium profecti: cum ibi Iohannem vaillant cum quingentis eiu⁹ dem factiōnis armatis comperissent: inita societate meldem ducunt rati prima incursiōne mercatum expugnare. Quos meldenses positis per vias mensis vino atq; dapibus magna omnium lætitiā reficiunt. Erant in mercato cum vxore carolis: fuxenlis comes: atq; alii bono numero nobiles quidaz. Qui post q̄ oppugnationem aduersum se parari vident irruptione facta totam illam plebeiam vim furore q; dissipant. Ingressiq; ciuitatem: eam partim incendunt atq; diripiunt capto solanno ciuitatis prætore: quem abductum necauerunt. Deprehensus præterea a nauarro rege guillermus calletus iaquarum beluacensium primarius carnifex (iaquas enim hęc se factiō vocabat) vltimum supplicium apud claromontem tulit. Veniens deinde parisiū rex nauarr⁹ a parisiis dux & vt est in vulgari vocabulo capitaneus vr̄bis constituitur iurantibus se ad reliquas ciuitates litteras dare que illum totius regni prefectum constituant. Hęc agentibus parisiānis: Carolus numero militum fiebat in dies auctior qui vbiliber deprehensos parisiānos spoliabāt: ita vt ei⁹ ciuitatis ciuem nemo se p̄fiteri auderet. Sequiebant tamen maxime in beluacensium iaquas: quos ad numerum viginti milium intra paucos dies trucidatos fuisse traditum est. Post q̄ iustum exercitum se habere carolus intelligit: callam mouet: deinde apud pontem chalentionium atq; conflanum castra ponit. in parisiānos incursiōnes faciens. Nec erat qui aut ingredi vr̄bem aut inde egredi sine eminenti sui incommodo tentaret. Quod si turba facta populus interdū eruptionem faceret: vr̄bem magno suo damno repetere cogebatur: insequentib⁹ eos carolinis militibus. Interim autem nauarrus apud sanctum dionisium se continebat. Et iohanna regina cum concordie formulam principibus proposuisset: obtinuit vt ambo in colloquium venirent. Pone sanctum anthonium campestrem tentorium carolo fixum est: quo se nauarrus contulit. Carolo stabant in armis triginta bellatorū milia. Nauarro vero octo apud carronam vicum erant. Tandem cōuenit vt ad omne debitum quo carolus nauarro obnoxius erat dissoluendum milia librarum decem ānuū proventus nauarro assignaret: solueretq; definitis temporibus quater centū milia florenorum: Re ad hunc modum confecta iureq; iurando interposito principes discessere. Abiens a carolo nauarrus promiserat de parisiensibus ad carolum postera die referre. Sed verbi iuramentiq; neglector: anglos qui sub eo militabant parisiū ad præsidium locat. Nec morari parisienses: aliquot ex suis armatis ad caroli castra mittunt: quos acerrime repullos ad muros vsq; carolus persequitur. Fuisse alios belli motus constat qui cum parum momēti habuerint eos prætermittō. Illud memo-

Furore plebis
reprimitur

Nauarr⁹ parisi-
ensis p̄fect⁹.

Cōuentio caroli
& nauarri

rabile magis aduersus anglos gestum est. Erat apud sanctum dyonisium anglorum manus preter eam quam parisiu nauarrus habebat que predas faciens agros infestabat. Quamobrem arbitrari parisienses vnus criminis anglos esse confidos impetu sancto: quattuor & viginti ex iis qui parisiu erant occidunt. Compluribusq; apud neellam cum nauarro epulabantur captis: quos apud luparam in vincula coiecerunt. Ob cuius facti atrocitatez cum nauarrus illos (assistente sibi mercatorum preposito increparet) non prius tumultuari destiterunt: q̄ ipsum nauarrum prepositumq; coegerint cum eis in reliquos pradatores algos arma mouere. Cuius coepti eos tandem poenituit. Naz diu negligenterq; sese nauarrus instruens: dat anglis spaciū sibi prospiciendi. Nec dubium fuit dimisisse ad eos nuncios de parisiensium aduentu. Quare insidiis ad saltum diuę marię boloniensis positis: pauci extra saltum conspiciebantur vt parux multitudinis speciem ostēderent. Mouentibus autem parisiensis nauarrus prepositusq; dyonisiāna porta cum parte copiarum egressi sunt. Reliqua peditum turba sancti honorati portam petit qua in hostem iter erat. Qui dū in conspectu hostis veniunt mox qui in nemore latebant se palam ostendentibus tota illa in condita plebs fuge se committit. Quarum maximam partem insequentes angli spectante nauarro trucidant & nichilominus prepositus ad suos reuersus: anglos nō multo post e lupara & vinculis soluit. Deinde rixante eo aduersus iohannem mailardum ob clauem propugnaculi dyonisiāne porte: quam ioserano matifconēsi committi illa die prepositus iubebat: mailardus ad falas: prepositus ad diuī anthonii propugnaculum se recepit: gestans necio quas in manu litteras a nauarro vt ipse dicebat acceptas. Quas quia propugnaculi custodibus communicare recusauit insurgentibus qui presidio erant: Philippum guissardum primum: mox prepositum interficiunt: commeritam tota se commissis flagitiis poenam excipientes. Occisi quoq; sunt iohannes insulanus iunior: & iohannes poretus: qui omnes vestibus nudati in viam publicam furente plebe abiecti sunt. Comprehensi præterea carolus confacus parisiensis scabinus & ioserannus matifconensis regis nauarri thesaurarius in carcerem coniecti sunt & postea capitali supplicio affecti: & in pfluentem sequane proiecti. Per eam cedium tempestatem carolus parisiū accessit conciliandi sibi populi causa. Itaq; egregia oratiōe patefecit que mala ab iis qui paulo supra penas luissent facta iam erant: & postea futura timebantur. Nauarro quidez regi francorum regimen commissuros introducturos ob eam causam in ciuitatem anglos nauarroscq; eo die quo de illis fuerat supplicium sumptum/mactaturos præterea eos qui regis patris atq; suas partes sequebantur: occidendorum edibus posita signa esse destinate cedis. Cōfirmatus caroli oratione populus crudelissima perditorum facinora execratus est. Mutatur enim semper cum fortuna populi instabilis. Hinc ergo indignabundus nauarrus apertum carolo bellum indixit & meldunum occupat multaq; per anglos incursiones faciens omnia populabatur: sollicitabatq; vires ad se deficere iuuantibus eum anglis. Propterea robinus canolus anglus ex britonibus in aurelianos mouens castrum nouum/ & castilionem capit deinde malicornum. Eodem tempore angli qui in agro altissiodorēsi populatio-

Prepositi cō:
plicitūq; cedēs.

Apertū bellū
a nauarro idicū.

Rex iohannes.

Forma cōcor
die quā legati
caroli ab āglia
retrulerunt

stite captos in vincula apud creoliū coniecit. Moxq; ambianos petens: ciuitatis sub
urbia cremat. Sperabat enim adiutore iacobo fusciano ambianos in potestate: na
uarrū recipere. Sed prodicione cognita iacobus capite punitus est. Interim cum ex
anglia a iohanne rege reuertissent oratores: preposite pacis conditionem ferentes:
Carolus accersitis in atrio palatii multis varie dignitatis hominibus pacis fecimulā
per guillerinum dormanum regium in senatu parlamenti aduocatum ad tabulam
marmoream recitare iuber. Petebat edouardus pro iohannis redemptione sibi per
petuo normanniam xantonasq; dimitti: cum adiacentibus ciuitatibus agenensi tar
ba/petragora/lemouice/cadurco/turonensi/boloniensi/pontiuaco/ & Guina
rum comitatibus/calisio/& monsteriolo: quos principatus libero iure & suo im
perio possideret: ita vt britonicus ducatus normannorum ducem non secus ac pri
marium dominum esse profiteretur: atq; in eius verba iuraret Si iuris preterea quip
piam in terris ipsis vsu vel lege aliquis vendicaret: id (restitutis possessoribus) redi
meretur a iohanne. Adhuc quadragies centum milia nūmum philipporum aure
orum edouardo persolueret duodecim datis obsidibus: cum aliquot ciuitatibus: in
ter quas rothomagus cadomumq; designabantur: & super hec centum milia libra
rum sterlingorum (id genus est pecunię estimationis apud anglos) Et hec quidem
edouardus petebat. Sz inique visę sunt cōcordię leges. Ideo communi decreto bel
lum anglis indictum est. Simulq; institutum quem numerum militum: quam ve pe
cuniam ad id bellum quicq; suppeditaret. Exactis inde paucis diebus de reducendis
ad mutuam beniuolentiam principibus cum solliciti essent ita egerunt: vt ad Caro
lum nauarrus veniret. Venit autem pontifaram obsidibus a carolo datis Vbi post
multa hincinde de concordia habitis sermonibus cum nauarrus oblata respueret:
carolus misso ad illum comite stampensi hec dicere iuber. Quandoquidem iusto &
ęquo aduersaretur: sciret carolum neq; amicitiam cum eo/ neq; pacem habiturum
sed eum in vincula reducturum vnde fuisset sublatus. Insequenti nocte nauarrus si
ue numine aliquo institutus siue dolo malo iram dissimulans ad caroli consiliarios
misso nuncio orat ad se veniant. Vbi illi aduenerunt hec locutum nauarrum acce
pi. Haud inquit viri sapientes dubius sum eam regni huius miseram conditionem
esse vt si discordiis agere pergamus facile respublica dilabatur Ea propter quoniā
a francis regibus genus sumpsit ponenda esse odia operepcium iudico/ & regni ca
lamitatibus succurrenduz. Itaq; constitui regis & caroli amicitiam inire: eamq; syn
cere obseruare. Neq; mihi pecuniam/ neq; alias possessiones vendico preterea q
ante discordiam tempus meę dittonis extiterūt. Quare ite: & hec aliis collegis ve
stris & carolo nunciate. Hęc cum carolo relata fuissent magnopere laudauit. Ac
cersitoq; in cenacum arcis procerum & prudentum conuentu nauarrum introdu
ci iuber. Qui aduentens ea que apud consiliarios dixerat/ coram est locutus. Recon
ciliatis principibus beniuolentie initium hoc nauarrus dedit. Anglos partium sua
rum omnes qui in presidio possiaci & in caluomonte erant emisit. Non defuere ta
men qui nauarrū in carolum fidem suspectā haberent. Idcirco carolus non prius na
uarrum parisiū admisit q̄ populi animum explorasset. At vbi comperit pacem
gratam parisiensibus esse/ nauarrumq; tuto introducere posse proditoribus exclu
sis regem amicum liberaliter accepit. Proditorum hęc nomina sunt Rob. ruius gal
lus laudunensis ant. stes. Michael tassis nouiomensis ecclesię cancellarius iohā s
sandatus. Petrus delacurtus Vincentius mauricerius. Petrus debarrus & gaufrid⁹

Nauarr⁹ pon
titarā ad caro
lum venit.

Nauarrus ca
roli consiliari
os alloquitur.

flamingus. Quos iohannes marelianus in cenatu parlamenti (autore mercatorū p̄posito) palam designauerat. Paucos inde dies parisiū diuersatus nauarrus meldunū proficiscitur & sperabatur ex creolio anglos dimissurus propterea q̄ inauditū 3ve ctigal ab iis q̄ sequana merces parisiū innēherent exegisset nō alia cā (vt iactabat) q̄ vt stipendium militi solueret. Sed neq̄ meldunum nauarris: neq̄ creolium anglis liberauit quis sex regalium milia a parisiānis vt anglos amoueret receperat. Per id tēpus mense nouembri. Edouardus post q̄ cōperit francos pacis conditiones quas iohannes posuisset respuere p̄missio calisiū duce leucastricū cum quadringentis equitibus & duobus sagittariorum milibus ipse in galliam traiciens cum calisiū appulisset recensito diligenti cura exercitū trīs acies instruxit. Primam quē quingētis equitibus auratis: & mille sagittariis constabat: sequebatur altera in qua rex ipse erat tribus equitum & sagittariorum milibus quinq̄ septus. Ingens post carrorū numer⁹ succedebat/ quibus omnis generis commeatus uehebatur. Nam cum inaudita prius annonę caritas franciā vexaret non tantum frumenti copiā sed molendinorum machinas edouardus condideret cum breuib⁹ scaphis quibus e stagis pisces exciperet vel flumina transmitteret. Que omnia sex carrorū milib⁹ ipsa tuebatur. Tertia acies duorum milium equitum p̄ter pedites & sagittarios qui ex germanis & belgis ad edouardum conuenerant vt in tāto belli apparatū edouardo obsequerentur: vel reuera predas facerent: & suas fortunas rapinis āplaret. Comitabantur quoq̄ fossores quingenti & fabri lignarii qui aspera viarū & impediētes profectiōem siluas equarent. Hanc tantū belli molem edouardus ideo susceperat ut francie regnum vendicaret aut pacis leges quas aīo conceperat franci reciperet. Igitur per atthesiū dūcens post q̄ apud remios in obsidione dies quadraginta sedisset: relictis remis campaniā ingressus senones tandē atq̄ niuernēses petit. Acceptis a burgundis ne iri eos moueret florentorum aureorū milibus ducētis. Inde moretū per vastiniū profectus ad reginē burgūm consedit: is vic⁹ est quattuor a parisiis miliaribus distans. Vnde missis ad carolū normanniē ducem caduceatoribus per eos a carolo petit dūgnandi faciāt potestatem. Quo non impetrato aliquod angli ad parisiōrū portas incurretes satis acerrime repulsi sint mox q̄ edouardus per belsiā iter faciens in britanniā copias ducit. Vbi per estatē re creato exercitū ad autūni initium parisiū reuertitur quam circunvallare nisus est. Inter has calamitates carolus multa prospiciens cancellarium guillemum de monte acuto abbatem p̄terea cluniacēsem & symonem lingonensem ordinis predicatorum primarium rectorem ex aulicorum consilio ad edouardū legat. Sed nec sic pacis conditio processit. Castris igitur sublati: partem copiarum hostis ad diuimarcelli suburbium locat ratus parisienses p̄liti potestatem facturos. Quētiis frācis & in vrbe se continentibus spe frustratus Edouardus carnutum versus iter fecit. Casteldunum autem cum venisset orta tempestate (quæ solido horridior fuit) territus hostis per aubericum cluniaci abbatem clam explorat si pacis aliqua conditio inueniri possit. Quod post q̄ referente abbate cognitum est carolus animum ad pacem intendit. Missis ab vtroq̄ p̄ncipe nunciis viris & nobilitate & doctrina illustribus apud bretignacū qui vicus est non procul a chartris sub mōtelero cōuentio habita pacem ad insequentem modum constituit. Anno christiane gratiæ ccclx. supra mille. Anglo omnis p̄ctauia toardus/ bellauilla/xantones/ agena/ pe-
tragorium/ Lemouicenses/ cadurci/ tabienses/ bigorii/ angolismi/ ruteni/ pontiui/

Edouardus
remos mouet

Edouardus
suburbio sarta
ctimarellis
parisiensis

Formula libe
randi regis io
hannis

Rex Iohannes.

aci/ calisii/ & guinarum comitatus cum alijs adiacentibus vicis obuenirent: & ad ip-
sius perpetuam ditionem absq; vlla iuris aut maiestatis diminutione cederet. Ei quo-
q; tredecies centena milia aureorum statutis diebus soluerentur. His ad hunc mo-
dum caroli nomine firmatis edouardus iohannem regem calisium deducere pro-
misit. vnde liber & nullius rei obnoxius abire posset: datis ante omnia obsidibus: p-
missisq; in angli potestate ruppella & guimarum pertinentiis. Qui iohannes calisio
aliquando digressus: nec bellum anglo indicere: nec in eum arma sumere tentaret: do-
nec quę decreta ad pacem erant plenissime complerentur. Huius concordie postq;
syngrapha principum iuramento & sigillis roborata sunt inducięq; positę: Iohan-
nes rex post quartum sue captiuitatis annum calisium perducitur. Quo visendi pa-
tris causa carolus se contulit. Rebus post aliquot menses plane ordinatis iohanes
boloniam mox ad sanctum audomarum profectus est. Edouardus vero ludouicū
andegauicę ducem & iohannem aluernię atq; biturigum principem regis filios. Lu-
douicum borboniensem Petrum /alenconium/ Iohannem comitis stampensis fra-
trem Guidonem blefensem: alios præterea obides non infime nobilitatis secuz du-
tens angliam repetiuit. Iohānis autem aduentus mirabili omnium leticia exceptus
est. Ad quem veniens paulo post nauarrus iurat in fide se mansurum. Conciliatio-
ne principum habita: cum milites suis presidis sicut conuenerat egredi oporteret:
nec stipendio vllō iuuarentur: desperatis rebus: magna pars præfectos capitaneos
q; sibi constituunt. atq; ita per campaniam populationes facientes burgundiam in-
uadunt. quibus aliquot nobiles burgundi sese coniungere: tanto quidem numero
vt supra quindecim milia paruo tempore hæc turba excreuerit. Moxq; decez & se-
ptem ductoribus grassantes per matisonem in forestam iter faciunt. Aduersum
quos a rege missus cum non cōtemnendis copiis iacobus borbonius infeliciter pu-
gnat. Predones enim in monticulum non multum procul a lugduno cum successis-
sent partem copiarum post montem occultat reliqua pars velut inermis se iacobo
ostendit. Erat mons petrosus atq; confragosus. In quem dum iohannes archipres-
byter prime cohortis ductor ascendere pergir: prædones lapidibus deorsuz magna
vi & numero iactis: subeuntes arcebant iohannemq; grauissime contundunt. Cui
subsidio adueniens borbonius toto exercitu preliatur. Sed confestim prodeuntib;
qui latuerat fit strages magna francorum. Cadentib; plurimis iacobus cum filio
eius petro saucius lugdunum egre relatus est: cum ageretur annus salutis. ccc. lxi. su-
pra mille. Igitur victores latrūculi partim cū beguino patefolo ansam oppiduz ara-
ri: id est sagone finitimum se recipiunt: partim cū nādōne baugerano auinione pe-
tunt pontemq; sanctispiritus ad rhodanum flumen sub diei crepusculo capiunt &
spoliant nulli sexui parcentes. Id pontificem innocentium vi. qui auinione agebat
vehementer exterruit. Itaq; ex patrum cardinalium sententia petrum monasterium
cardinalem ducem constituit qui collecto exercitu grassatores compesceret. fitq; ob-
id ipsum tanq; in hostes religionis christiane cruciata. Egresso petro carpentracum
vt conuenientes illuc milites exciperet cum pecunia ad stipendium non sufficit: alii
in lombardiam alii ad grassatores pleriq; domum se contulerunt. In hac rerum de-
speratione venit in mentem pontificis accersire montisferrati marchionem qui per
id tempus belli peritissimus habebatur: & aduersus mediolanenses bellum gerebat.
Hunc magnis stipendijs pontifex adducit hac perditorum hominum colluuiem
sibi adiungere ad eam expeditionem quam in insubres parabat. Marchio aut quia

Discessio mili-
tum in varias
partes

ad rem suam id conducere iudicabat: latrunculorum præfectos spe præmiorum allicit: ita ut sexaginta florenorum milibus acceptis: & pontificis absolutiõe percepta pontem sancti spiritus relinquere. Hinc marchionem secuti superatis alpiibus stipendia apud eum fecerunt. Seguytus autem qui ansam ut diximus occupabat bñ odam aruerniæ oppidum relicta ansa multis munitionibus firmat: atq; inde post di-
 ras excursions in finitimos facta: in vasconiam tandem quia vasco erat cum ingenti preda se recepit. Eodem tempore philippus burgundorum dux & comes defunctus est atq; in demortui locum iohannes rex successit. Quam terram cum adiisset auinionem salutandi pontificis innocenti sexti causa profectus est. Quo paulo post mortuo: & urbano quinto post difficilem cardinalium contentionem suffecto: iohannes pontificem ut christianæ legis primarium sacerdotem honoravit. Sub ipso creationis urbani tempore venit ex cypro petrus lusigniacus hierosolymorum rex. Hunc a pontifice & collegio patrum plurima benignitate susceptum. Iohannes quoq; liberalissime amplexus est. Audiuitq; attente de belli aduersus fidei hostes in pontificis & cardinalium confesso differentem. De qua re cum præsul urbanus contionari & dicentissime suadere cepisset: iohannes paterni voti recordatus quo se huius in saraceno expeditionis reu philippus fecerat ratus quoq; id opportune contigisse quo vagas per franciam militum turmas ad eam expeditionem educeret cruce se signauit. Nec multo post a pontifice abiens cum de filiis obsidibus aliisq; anglo regi astrictis curam gerens ut eos in libertatem vendicaret in angliam nauigauit. Sed ad idus martias egrotans octauo aprilis die Anno christiane pietatis trecentesimo sexagesimo quarto supra mille londonis vita decessit. Cuius corpus inde elatum sinistrorsum arcus maioris in diui dyonisi cenobio humatum est. Quam tempestate bertrandus guescluinus brito gallus homo belli apprime sciens mãta: que nauarri regis erat hoc astu in caroli ditionem accepit. Est rolebessa castellus ad ripam sequane tertio a manta militari distans quod vantarum astarum patria bruxel lensis coactis vnde cunq; poterat desperatis militibus occupabat cuiq; homini inimicus. Quem Bertrandus & iohannes bourlicaudus petere mulantes in ebroyces ducunt qui ad nauarrum pertinebat. Verum cum inde repulsi abirent: dolo vsi mantam versus proficiscuntur. Preueniens autem ut conuenerat bourlicaudus: quasi ipse a vantarum & robelessibus fufus fugeret: mãte vigiles qui noctu ad muros excubabat miserabili voce in clamat. Interrogantibus custodiis quisnam eos appellaret franci inquit sumus quos robelesse presidium exuperatos perdere appropinquat. Suscipite miseros & portas pandite desperatis. Itaq; his questibus mori custodes bourlicaudum in oppidum admittunt. Quem in insidiis latitans confestim sequitur guescluinus: fitq; omnium nauarrorum qui mante erant predaq; cedes. Ceperet preterea caroli milites melannum cum arce vbi deprehensis aliquot parisiensibus qui nauarri partium erant: cum parisiis fuissent perducti de ipsis supplicium sumptum est. Idem quoq; bertrandus cum illi occurrisset vasco quidam nobilis iohanes grayrus cathaubus nauarro inseruiens cum bona militum manu cõferto prælio apud ytonem fluuium haud procul a Cocherello oppido vasconem capit meliore suorum parte intemempta. Quez carolus rex a guescluino receptum in meldensi mercato asseruari in custodia iubet. Datq; bertrando in captiui locum lo gamuillam quam guysfardam vocant

Iohannes ex angliã liber factus ducatum burgundie recepit.

Mãta a bertrando occupatur

Rex Carolus quintus

Carol⁹ blefen-
sis moritur

Caro⁹ us blefē
sis.
Sanctus.

Occasio expe-
ditionis in ca-
stellam perpe-
trandum

Uita apud londonias iohanne defuncto Carolus cum iohanne borboniensis eius vxore remis veterum regum more sacratus est. Inde cum Parisium reuertisset: philippo fratri suo iuniori burgundiam donat: recepta ab eo turonia quam antea philippus possidebat. Per id tempus carolus blefensis aduersus iohannē de monteforti ob britannie ducatum; aduersante fortuna pugnans occubuit suis partim celsis: partimq; fugatis, labente anno dominice salutis millesimo trecentesimo sexagesimo quarto. Inter eos qui celi decumbant cum Carolus blefensis inuentus fuisset iohannes victor interemptum hostem videre festinavit. Illachrymans vitq; consobrini necem moxq; iussit sepeliri & apud guyngantam tumulo deponi: vbi miris operibus claruisse perhibetur in sanctosa pontifice vrbano quinto relatus. Nec fuit qui in iohannem postea pro britonum imperio dimicaret. Sed interuenientibus Caroli regis legatis vxoris caroli blefensis cui parlamenti decreto britonum principatus fuerat attributus data est ppointura eius vice comitatu lmo uico. Intercessore etiam edouardopax inter carolum nauarrumq; conuenit comutatione possessionum facta: ita vt nauarrus montepessulanum baiolam Carolus vere mantam meulanum & longuauillam quam guelcluiuo donauerat possideret capta baso vinculis exepro. Supererant his diebus diuersis per franciam locis arumatorum varie ex anglis britonibus atq; nauarris cohortes: que predas populationesq; nullo certo duce faciebant. Has vt emitteret guelcluius magnopere studebat pro mouente maxime carolo rege: qui eum post caroli blefensis interitum de anglorum captiuitate centum francorum milibus exemerat. Et bertrando quidem se obtulit cogitata faciendi talis occasio. Castellæ regno petrus potiebatur fratrem habens henricum spurium. Hic siue quia praua natura esset siue quia petri principatum molestè ferret siue quia ab eo esset possessione deiectus in aragoniam primum mox in franciam concesserat: spe cogendi manum aliquam hominum perditorum quorum plurimus ex preteritorum bellorum reliquis numerus per franciam erat,

Itaq; guelcluium bellicosum hominem sollicitat arma in castellam couertere illic iustam belli causam esse siue in saracenos/ siue in petrum deceret. Guelcluius henrici frequenti suau animatus oportunum temp⁹ adesse rat⁹ quo turmas armatorum regno submoueret: quosq; qui plus inter illos auctoritatis habebant conuenit. Ait se expeditionē in hispaniam aduersus mauros desumplisse in qua stipendia facere: & salutare bellum gerere se duce possint habere ad belli societatem henricum hispaniensem. In ea militia opes gloriam salutemq; propositam illis esse. Apud francos quorum res ad pacem quietemq; inclinabant: nichil præter latrocinia & tandem supplicia predatoribus eminere. Quibus guelcluii verbis pleriq; persuasi cum eo se profecturos pollicerentur. Itaq; decem milibus diuerse nationis hominum bellipertorum coactis guelcluius in hispaniam ducit. pro mouente maxime Carolo rege. Habuit secum guelcluius henricum ipsam iacobum borbonium arnulphū dandrehanum francie marescallum iohannem caurelaum anglum: & mauricium tresinguydum. His per aragoniam in castellam profectis petrus castellanorum rex ea tempestate potens & diuitiarum abundans: sed alioquin prau⁹ & religionis minime obseruator nichil belli intulit. Nam cum aduentantibus in castellam copiis burgis primaria eius regionis ciuitate ageret: vrbe relicta tolletum se recepit confusus iniquitatis qua in plerosq; feuerat. Igitur vacuas hosse burgas francis receperunt aliquot ex iudeis saracenisq; interfectis. Christianis enim nichil damni illatum est

cepta ciuitate Henricum dyademate imposito franci regem appellant. Restiterat in francia ex turmis predatorum Arnulphus cognomento archiepiscopus qui Guefcluino non audiens regnum mirum in modum vexabat. Hunc sui ob male distributas prædas occidunt. Nunciatumque est carolo petrum ex castella ad valie principem edouardi filium in aquitaniam profugisse & henricum toti castelle principari. Per eos dies iohannes de monteforti ob britannie ducatus & eas quas sub caroli ditione possidebat fidem regi præstitit. Angli vero valie principe duce per nauarram vadentes restituendi petri causa in castellam ducunt. In quos henrici milites progressi quingentos occidunt. Sed felici initio durior fortuna successit. Nam conferto totis copiis prelio Henricus apud nauarretum superatur capto guefcluino cum aliis ductoribus francis. Ea siquidem victoria superbior factus petrus in penitentiorem castellam se recipiens / anglos in yallisoletto reliquit yspalim petens: ubi congesta ut ipse gloriabatur pecunia stipendium militi anglo sicut constituerat solueret. Sed eo negligenter improbeque agente: cum nec stipendia nec comitatus sufficerent vallie princeps copias burdegalam reduxit. Quæ paucos post dies per franciam diffusæ; omnia ligeri transmissis: in agro matifconensi & burgundia deinde in campania populabantur. Ad henricus qui castella relicta carcassone agebat. cognito anglorum discessu viribus receptis & multorum castellanorum francorumque auxilio nisus: castellam recuperat: occiso apud Nantuellem castellum Petro: qui uxorem ducis borbonii filiam supra aliquot annos sua crudelitate vsus necauerat. Valie vero princeps in aquitaniam reuersus perfidie in francos tenax: & quia expeditio hispana eum pecunia destituerat: notum in aquitania sensum ex singulis qui rem domesticam gerebant colligere tentauit. Id exactionis pensum foagium franci vocat. Igitur cum agranos valconesque vectigalibus vexare cepisset: & proceres male tractare studebat armyniaci comes adherentibus ei albreto & petragorio comite ad Carolum regem prouocant. Et quædam anglorum cohors accepta a Carolo grandi pecunia in aquitaniam abierunt: relictis locis quæ præter concordie leges occupauerant. Et aliquot præterea burgundi equites contracta non magna militum manu: in turmas predatorum apud samalarum irruentes: aliquot occisis captisque in fugam coegerunt recuperatis captiuis quos grassatores abducebant. Quo tempore Caroli uxor filium ingenti omnium gaudio peperit: cui Carolo nomen indutum est. Abatiuilla quoque & reliquæ pontiuaci comitatus arces & loca autoribus Guidone de sancto paulo / & iohanne castillionensi relictis anglis quorum duram dominationem ferre non poterant Caroli se potestati permiscere. Armyniaci vero comitis: ceterorumque procerum aquitanie prouocatio ad parlamenti senatum relata de creto publico rege presidente recepta & ad vocandum in iudicium vallie principem mandatum expeditum. Cuius exequendi causa eques auratus ex belsia caponellus vocatus cum iureconsulto homine Burdegalam profectus: cum suæ legationis rationem principi prodidissent: iussi a principis conspectu cofestim discedere hosiosam iter facere properarunt ubi andegauus dux agebat. Sed abeuntibus oratoribus mox edouardus guillermum monachum equitem anglum persequi eos mittit. Quod ne principis mandato fieri videretur guillermus deprehensus in agro agenensi caponello: hospes inquit vester. caponelle queritur quod vos equorum commutatione facta equum ad se pertinentem abducitis / hospiti satis re facere oportet. Atque ita caponellum eius collega in custodia apud agenenses posuit. Parui ad hunc modum pro-

Henricus vicif
Guefcluinus
capitur.

Henricus castel
lam repetit

Petrus occidit.

Prouocatio
comitis armyniaci ad
Carolus regem

Edouardus
ratotes iuria

Rex Carolus quintus

uocatione habita princeps armygniacum eiusq; consortes bello persequeretur. Quibus de rebus tametsi multis legationibus vltro citroq; missis disceptatum diu multumq; fuisset dicentibus anglis prouocationem ipsam definite cum iohanne pacti repugnare præsertim cum aquitanie primaria ditio in anglie regem esset a iohanne reposita contra asseuerantibus francis appellationem ab armygniaco intercessisse priusq; suprema aquitanie potestate se iohannes abdicasset propterea ad carolum presentem regem prouocationis causam optimo iure pertinere: qui subditorum controuersias a se reicere non deberet hæc argumentationes multis aliis rationibus adiectis cum propositis scripteque fuissent: eas ad edouardum carolus in angliam misit.

Dum hæc ita geruntur/legatorum iniuriam quam ab anglo acceperant Petragicus comes & qui cum eo parisi apud regem erant vascones: persequi maturantes bello se accingunt. Festinantescq; cum bona suorum manu/cum rescissent Thomam viracum ex villanoua agenensis agri rutenos petere/ vt arci que vbi eminet presidium imponeret trecentorum equitum insidias aduersus Thomam secundo amontalbano lapide locant. Igitur pretereuntem cum sexaginta equitibus & ducentis sagittariis thomam inuadunt: fit clamor vt in rebus subitanis solet. Sed succubentibus anglis/thomas perniciosissimo equo vsus in mortalbanum se recepit. Interim philippus burgundionum dux & comes/Caroli frater gandauum profectus anno christiane gratie millesimo trecentesimo sexagesimonono. Margaretam ludouici flaminiorum comitis filiam vxorem accepit. conditionibus que sequuntur lege iureque iurando roboratis. Tenuerant reges franci tria secus flandriam non parui momenti oppida/insulam/duacum/orchias/cum eorum agris atq; appendicibus. Et ludouicus flandrensis debere sibi ex pacto dicebat librarum milia decem annui census & centum preterea scutorum milia que franci reges non exsoluissent. Conuenit igitur vt illa tria oppida memorati census nomine sub regis fide & principatu comes prope tuo possideret: eiq; centena que diximus scutorum milia in primis solueretur. Sive ro nullis liberis virilis sexus ex legitima vxore susceptis. Ludouicus interiret: ea ad Margaretam eius filiam hereditario iure transirent. Cui si nulla ex philippo burgundie duce masculina proles foret: ad reges francos oppida reddirent: assignatis prius flandrie comitibus cuiusvis sexus essent decem librarum flandrensium milibus que ante philippi & Margarete nuptias comiti debebantur. Nuptiarum quidem philippi huiusmodi leges fuisse haud dubium est. Celebrato matrimonio constituerat Carolus expeditionem in angliam duce philippo fratre mittere: & ad id venturum prope diem nauarre regem sperabat. Quapropter hareflum profectus nunciuz accepit docestrie ducem ex anglia cum valido exercitu calisium traiecisse: atq; inde morinum ariamq; in festo agmine duxisse. Atq; ita anglice expeditionis negotio pretermisso: Philippum aduersus anglum cum copiis mittit. Positis in mutuo tuo conspectu in colle tornehani castris non procul ad ardera (leuibus preliis commissis) vtriusque exercitus ducibus placuit loco designato totis copiis preliari. Deliguntur a quoque principe sex aurati equites qui locum pugne constituent. Sed abeunte necio qua ratione philippo nulla dimicandi potestate facta anglus per calistos rothomagensis agri harefluz vrendæ classis causa que in anchoris erat contentus. Vbi postquam id se frustra conari videt retro calisium iter vertit. capto in abbatisuille suburbio. Hugone castillionensi cum aliquot pontiuicis equitibus auratis Capiendi autem Hugonis hæc occasio incidit: dum ab Hareflio angli per ponti-

Thomas viracus Anglus fugit.

Philippus burgundus Margaretam ludouici flandrensis duxit vxorem.

Philippus burgundus contra ducem docestrie

Hugo de castillione in suburbio abbatisuille capitur.

rificum reuertitur: Nicolaus Iouanius qui pontiuiaci fenesthallus fuerat/ & ab hu-
 gone captus decem fuerat milibus fracos mulatus: eius damni non immemor
 viginti tantum armatis secum assumptis in suburbano quod ad roueriam portam est
 clam delituit/ donec ex oppido prodeuntem quempiam captum abduceret. Quo
 die hugo castillonensis sollicitus explorare quis ordo esset praetereun-
 tum aglorum accersitis duodecim tantum militibus ad portam roueriam insidiarum nescius acce-
 dit/ simulans praesidium eo loco ponere. Egressus porta cum ad macerias ubi hostis
 Iouanius confidebat nihil metuens peruenisset/ repente in eum hostis inuolat/ incau-
 rumque deprehendit/ & duxit in anglia captiuum. A quo cum ingens redemptionis precium
 expetitur: post longam tandem custodiam negociator quidam flandrius hugonem clam li-
 berauit. Per haec belli incommoda/ quia nec fiscus nec erarium ad bellum vsus carolo erat
 contracto parisiensi consilio/ cum omnino instituto decretum est. regem ad eius dalphinique
 quotidianam impensam denarios duodecim ex singulis libris venditi salis quotan-
 nis percipere. Ad bellum autem necessitates & stipendia militum tribuenda/ urbium in-
 colas qui rem familiarem domesticamque haberent/ fracos quattuor/ agricolas unum
 & dimidium anni census singulos pendere. Et praeterea venali vino vestigal ad-
 lectum/ ut de integro vini dolio (quod caudam vocant) dum veniret solidos tride-
 cim emptor: de eo vero quod mensuratim quisque venale promeret/ quartum regi dena-
 rium venditor pendere cogeretur. Cum vero ad parisiensium vinum importaretur: si fran-
 cum esset/ solidos duodecim/ si belnense/ duplicatum ex singulis cadis: id est caudis
 portiores pensum exigent. Et licet ea esset regii fisci tenuitas/ non desinebat tamen na-
 uarrus aliquid in carolum doli pensitare. Cumque de reconciliatione apud regem nun-
 tios frequentes haberet: ad anglia tamen societate non abstinere/ partes eius aperte se-
 cuturus si caroli amicitiam non adipisceretur. Sed acceptis tandem apud ebroicas ob-
 sidibus/ Vernonem ubi Carolus agebat/ venit. Iuratque in caroli verba. Erat his die-
 bus parisiensi regis praepositus Hugo aubrius/ qui propugnaculum cui bastilda
 nomen est a diui Anthonii portam extruxit/ sumptu ex ea pecunia facto quam pa-
 risiorum communitati Carolus donauerat. Mouere per id tempus ex anglia &
 calisia cum sex armatorum milibus/ & sagittariorum mille quingentis Robinus ca-
 nolus/ & Thomas granconus/ atque a sancto audomaro per arthesium atque atreba-
 tes profecti/ remos (ysara traiecto) omnia populates inuadunt. Moxque albam/
 sequanamque/ atque yonam amnes transmittentes: in agro Parisiano apud ablonem
 castra ponunt. Inde cum inter villam iudeam (quam iuliam a Iulio caesare dictam
 esse plerique contendunt) acies ordinassent/ nulla tamen in illos a Parisiis eruptio fa-
 cta est/ quae mille ducentos equites/ a praesidium haberent. Quare non cumtatus post
 ea hostis/ quibusdam vicis incensis/ stampas bellamque incursum vastantes/ in an-
 degauos ducunt. Quos bertrandus qui eodem tempore conestabilis a carolo fuerat
 institutus/ sexcentis eorum primis deinde trecentis/ postremo quadringentis occisis fu-
 dit/ receptis locis quibusdam quae per andegauiam anglus occupauerat/ capto insuper
 thoma grancono. Et paucis post diebus variis locis anglia a francis supata sunt/ ita ut
 nemo eorum qui duce canolo calisia egressi erant fuerit superstes. Et quae venientibus
 a pontifice cardinalibus de pace inter reges diligenter actum est/ vani tamen fuere
 conatus legatorum. Superstitionis quoddam genus eodem tempore a turlupinis
 (hoc enim erat hereticis nomen) qui se de societate pauperum vocitari gaudebant or-
 tum/ finem cepit. Crematis eorum vestibus & libris/ in foro suillo extra sancti hono-

Consilium parisiense indicitur.

Vestigal vino imponitur

Dolus nauarrici regis

Hugo aubrius

Robertus Carolus anglus

Superstitionis turlupinorum

Rex carolus quintus.

ratū portam. Iohanna autem dabentona & cum ea alter: cui⁹ nomen hystorici nō
 tradunt eiusdem secte in primis professores comburuntur. Hic autē quem sine noie
 ponimus cū ante damnationis eius sententiam in carcere mortem obiisset: dies quā
 decim in aggere calcis ne putresceret eius cadauer asseruatus est: & die ad suppliciu
 præscripto crematus. Porro carolus omni studio anglos persequens: bertrandū
 in pictauiam non parua militū manu proficisci iubet. Henricus præterea castella
 rex carolo suppetias ferens eodem tempore multis nauibus ex castella rochellā de
 latus: soluentes ex portu trigintaquinque onerarias anglorum naues capit. Et bertrā
 dus (biturigum duce autore) pictauos in caroli fidē recepit: capta uiso paulo post
 a francis apud subizam in acie fuso: & in uinculis coniecto. Moxque rochella angos
 lismi & xantones cum multis eius populi arcibus seditionē fecere. Paucis autem
 post diebus quia iohannes britonum dux a carolo descuerat āglos secutus: nec eis
 dem regiois pceres assentirentur: guelcluinus in eū nouit. Cuius aduentū non su
 stinens iohānes in angliam se festinato proripuit. Post cuius fugam britones guel
 cluinum admiserunt: præter arces tris/brestum/aulorum/& derualum. Brestum ta
 men postea Bertrandus: laualus autem & dissonus derualum obsidione cingunt.
 Brestenses duodecim obsidibus bertrando datis: cum vel deditiois vel pugnae di
 em ad idus augusti constituissent: neutrum fecerunt. Et iohannes de monteforti cū
 duce leucastrix coactō exercitu: calisium appellēs decurso arthesio atque viromādia
 per remos campanosque prædas facientes: transmissō tandem ligeri: burdegalaꝝ se re
 ceperunt/fuga cede & multis incommodis a francis affecti. Nam philippus burgū
 dorum dux illos adequitans multis frequenter interceptis necabat. Et iohannes vi
 ennensis eques strenuus quinquaginta equites & sagittarios anglos fudit. Ita ut
 ex triginta armatorum milibus: quos ex anglia eduxerant: sex tantum milia garon
 nam traiecerint. Ex burdegala receptis uiribus: iohannes de monteforti cum anglo
 rum manu aulorum petit: ubi eius uxor incolebat. Eo quosdam britonum episco
 pos & proceres ad se uocat. Id post quē carolus cognouit: nouas copias guelcluino q
 reliquam britanniā tenebat mittit. Interim conuenientibus apud brugas cum ro
 manis legatis oratoribus francis anglisque ut pax inter reges tandem firmaretur/nis
 chil diffiniri potuit. Translato deinde boloniam conuentu post quē iteratis crebro le
 gationibus/pontificis oratores caroli assensu nonnulla anglo regi plus æquo pro
 ponerent Angli qui calisii edouardi nomine agebant responderunt/se de his ad su
 um regem relatuos/et inde ad kalendas augusti edouardi sententiaꝝ brugis dimis
 suos. Sed Edouardi mors interim intercessit pridie solēnitatis diui iohannis bap
 tistæ/dū ageretur annus salutis trecentessimus septuagesimussextus supra mille. His
 ita gestis/carolus futura prospiciens/publica contione in parlamento senatu habita
 ta/de liberis qui in regnum successuri essent huiusmodi legem tulit. Quemque primo
 nitum regis francorum filium regni administrationem recipere debere cum quartū
 decimum ageret annum ne per longiorem tutelam occasio incideret maliuolis/res
 nouas excitandi. Anno insequēti qui fuit christianæ gratiæ millesimus trecētesimus
 septuagesimussseptimus Carolus quinque per franciam distātibz locis quinque exer
 citus alebat. Primus quem adēgauus comes guelcluino comitāte ducebat: per aquit
 taniā incedens condacum bergeracum sanctam fidem ad dordonæ ripam sitam/
 castillionem/sammuram/canderetum/macarium cum arce/& lāgonem partim ex
 pugnatione/partim uoluntaria deditioe recepit/superato thoma felcone: qui nō

Iohannis britonum ducis defectio

Inanis legatorū conuentio.

Edouardus moritur

Constitutio a Carolo facta de filio q ad regnū successuri essent
 Quinque exercitus francorū eodē tēpē.

procul a riola sexcentos equites habens cum iohanne de buelo prelium comiserat Dedentibus passim se aquitanię proceribus si qui durasie familie erant ad anglos p fugerunt. Quare dulaco pretermisso quod obsidere instituerat andegauus dux ad durasium se conuertens oppidanos primo in fide accepit. Arcem vero q̄ ibi munitissima erat circunuallans: post primā & vigesimā circūuallatiōis diem deditione a castellanis facta arce potitus est. Deinde quia hyems aderat in hyberna militē misit. Ad clifsonus qui apud aulorum obsidionem habebat paciscentibus cū eo āglis vt liberi abirēt locum obtinuit. Omnis ad hunc modum britannia preter bressēses caroli facta est. Qui vero regię classi preerant in angliā delati: lariam non paruam ciuitatē ceperunt atq; incenderunt. Philippus preterea burgūdie dux calisiū pfectus nonnullas per vicinū calisiō agrū arces atq; arderē subiugauit: vbi validissimis ballistariorū presidis impositis in hyberna se cōtulit. Per eos dies romanorum imperator carolus visendi regis desiderio iter hannoniā cameracumq; faciens in franciā venit. De cuius aduentu carolus litteris acceptis ad singula qua transiturus imperator erat loca premissis qui illum honorificētissime venerarentur: tandē biturigū & burgundorū duces. Senonū archipresulem & haricurtū dñm obuā siluanectum pficisci iubet. Qui cum ad vicum luparam inde pducentes cū articulari morbo imperator laboraret currū & lecticā auro gēmisq; artificiosissime elaborantē ad imperatorē ppropere carolus mittit. Lectica postera die impositus postq̄ dyonisiā cenobii sacrosancta religionis monumēta: reliquaq; multa ueneratione plusstrasset in cubiculum reuersus: dum per fenestrā in atriu diuersorū aspicit: burrellus riueri⁹ & nicolaus detencus ex domesticis regis aulicis equos duos ingenuos atq; animosos insignibus francorum apparatissime ornatos imperatori totidēq; filio eius romano rū regi caroli noie presentāt. Quod munus imperator liberalissime letissimeq; excipiens ego inquit in altero illorū sedens parisiū ingrediar. Egrediēti sancto dyonisio imperatore parisiensis preses mercatorum prepositus & pfectus vigilum comitate multa ciuium pūsiētū frequentia composito ordine in equis occurrentes imperatorem consultant. Rex vero postq̄ ex viculo capella imperatorem digredi accipit: miro apparatu & pompa ducum quoq; & comitum procerū insuper atq; episcoporum ornatu & numero vrbe progressus quibusq; distinctis officiis atq; vestibus pro sua dignitate & conditione euntibus dum paulo supra molendinum qd̄ est secus dionisianam viā puenissent venientibus in alteralterius conspectu principibus reuelato capite datiq; dextris sese amicissime venerantur. Mox ad romanorum regem carolus accedens impetita illi salute imperatorem dextrorsum regez vero filium sinistrorsum habens ipse medius incessit: donec ad palatium ventum est vbi grande spaciosumq; cenaculū accipiendo imperatori tapetibusq; & mensis ornatisimum carolus esse imperauerat. Postq̄ aliquot dieb⁹ feriatū est & mutuis se colloquiis muneribusq; principes coluissent firmataq; in eos iureiurando amicitia est discedentē impatorē carolus ad mosum vsq; perducere sua impensa iubet. Traditum a gallis scriptoribus compio: imperatorē quibusdā castellis terre dalfinat⁹ donasse dalfino eūq; narelatē . regno imperii vicariū instituisse. Arelatē em̄ regni burgūdorū p̄mariā ciuitatē & caput fuisse imperioq; paruissē certū ē. Quam vt gerualius scribit aram latam prisca appellabāt. Nam in eo loco prope ciuitatem qui rocheta dicebatur due colūne extructę erant. Et super eas ara imposita. Vbi quorū annis ad kalendas maias frequens vndiq; populus humanas hostias p sua

Duras capit

Imperator carolus in franciā ad carolū vēit

Pompa locum imperatoris

Arelatēsis ara

Rex carolus quintus

Insipitate mastrare consueuerat. Itaq; tris iuuenes publica pecunia emptos annos toto sagitabat. quos constituto die ad ipsam aram immolabant/victimaru sanguine circumstantem populum aspergentes. Quem ritum diuus trophimus ex. lxxii. christi discipulis illo ex iudea missus sustulit docens non cruore mo: talium hominum sed christi sanguine illos debere aspergi. Digresso imperatore quorundam procerum litteris carolus cognoscit nauarrum regem in iohannem caroli patrem atq; postea in eum multa occultis dolis & cogitasse & perpetrasse. Cuius proditiõis maxime conscius eẽt iaquetus ruus nauarri cubicularius qui per eos dies missus in franciam iter facere constituerat. Hic vbi in franciam venit deprehensus in vincula coniectus est penes quem repertus est codicillus dolis inscriptis aduersus carolum conceptis. Et cum per id tempus carolus nauarri filius securitate a rege accepta siluane: etum: vbi rex francus agebat accessisset: contenderetq; multis precibus iaquetum liberare patefactis illi que ipse commiserat flagitiis non modo inquit tam perditum hominem absoluere non possumus: sed insinuamus possessiones a patre tuo que in regno meo sunt recipere & illis presidium ex meis collocare: qui michi fide integra obsequantur. Venerant cum nauarri filio balduinus beloferrandus in cuius potestate complures nauarri arces atq; oppida perseuerabant: qui tamen iureiurando fuisset addictus eas regi dedere: satius tamen visum est illum sine custodibus non dimittere donec re perfecta fuisset iuramento liberatus. In normanniam a rege ob id missus philippus burgundie dux: cum arces frustra repetit: obstinatis ad rebellionem qui eas tenebant militibus vi atq; armis philippus a bertrando adiutus recuperat: capto apud bretolium petro nauarro cuius maria eius sorore: quos asseruatos rex honestissime haberi: & complura ex locis receptis dirui iussit. Dum hec a philippo in normania geruntur/petrus de tertro nauarri scriba/ caroli iussu in bernate arce deprehenditur/ conscius malorum que nauarrus in carolum coniurasset. Sumpto igitur de eo/ de quo iaquero tuo supplicio/ eorum singula cadauera quadam exsecta/ ante quattuor parisiis primarias portas furcis appensa sunt. Moritur per id tempus gregorius vndecimus qui apostolicam sedem romam deduxerat a uinione relicta. Cui dum patres cardinales successorem diligere constituunt/ romani ne gallus aliquis iterum sumeretur/ tumultuantes/ bartholomeum de aquilla (aduersate magna cardinalium parte) pontificem declarant. Quamobrem dilapsi roma cardinales fundum petunt/ vbi clementem septimum pontificatum perficiunt. Quam rem cum patres carolo missis nunciis demonstrassent: carolus clemens partes secutus est amicis sibi principibus scribens/ vt idem facere dignarentur. Sed rex bohemus atq; flandrenses non statim acquerunt bartholomeo fauentes. Et carolo romanorum imperatore defuncto: filius eius romanorum rex: vt in demortui patris locum veniret bartholomeo adhebat a quo imperii dyademate recipere sperabat. Per eosdem fere dies post iohannes de monteforti que anglos secutum fuisse memorauit & eis per superiora bella auxilium aduersus francum regem tulisse: ad senatus parliamenti iudicium tertio vocatus cum non veniret. ducali dignitate priuatus est: & bona eius publicata. Accitis inde aliquot ex britonum nobilitate perhibitis inter quos primores erant iohannes rohanus/ iohannes lauallus & dissonus qui arces oppidumque regionis tenebant: Carolus eos docet quare de iohanne montifortensi ob eius perfidiam decreta fuissent: vellent loqui quibus prefecti erant tollendi belli causa potestati eius permittere. Carolo ita suadenti proceres se obtemperaturos iurant. At

Dolus nauarri
rege

Gregorius vñ
decimus monti

Iohannes de
monteforti
ducatu britan-
nie priuatur.

postq̄ dimissi a rege in britanniam rediere: rohanus imprimis iohannem montifortensem anglia reuocare festinat præsidia locis franciæ finitimis instituens. Ea re cognita andegauus dux imperante carolo copiis contractis eo contendit. Venientes rohanus vanis legationibus differt concordiam tantisper simulans vt re ipsa post ea compertum est: donec iohannes montifortensis ex anglia aduentaret. Quo tandem cum manu anglorum ad britones appulso tamen multis coitionibus pacem querere videretur: nichil tamen effectum est. Dum apud britones andegau⁹ dux frustra tempus terit: flandrenses suo more iterum a comite discessionem faciunt occisoq; gandau⁹ præside quem illis comes præfecerat: tripartitis copiis aldenardum; ypras: atq; alostum eodem simul tempore inuadunt. At philippus Burgundiæ dux comitis gener: tornacum profectus aldenardum nuncios ad flandrenses mittit petens vt ad colloquium de instituto venire ad se non abnuant. Venientibus iter tornacum aldenardumq; burgundus communicat. Tandem cognito quid illis doleret: philippus conditiones reconciliationis proposuit. Quibus scripto commendatis & iuramento roboratis: comes discessionis autoribus veniam dat. Fuit præterea apud montempeffulanum cædes a ciuibus truculenter occisis octoginta viris ingenuis atq; nobilibus. Inter quos fuere guillermus pontellus eques andegauorū ducis cancellarius guido defferus: & arnoldus eiusdem loci pretor. Cædis causa hec fuisse memoratur. Erat in prouincia narbonensi (cui linguæ occitanæ nunc nomen est) Ludouicus andegauus caroli frater positus a rege gubernator Cuius nomie cū ob bellum quod in ea regione gerebatur pensum magistratus exigerent seditione facta sanguinarii ciues eos trucidarunt: deiectis in altos puteos cadaueribus occisorum Tam detestabile flagitium non preterierūt impugne. Nam armatis instructus dux ad montempeffulanum cum aduenisset omnis populus fletu merore lachrimisq; cōfect⁹ vrbe egressus: & loci cōsules funes ex cânabe collo tanq̄ morti obnoxii gestantes per vias postrati duci obuiam pergunt miserabili clamore ignosci sibi flagitantes Assistebant duci cardinales aruerni cum pontificis clementis oratoribus qui eo placandi ducis causa conuenerant. Postridiæ aduent⁹ ducis in urbem ipse in tabulatum quod ei in foro editum erat: compluribus precipua dignitate viris comitatus conscendit. Ex quo ob omni plebe conspectus cum grauâ admodum in ciues sententiam tulisset: sublato rursus clamore populus veniam frequenter repetebat quorum flebilibus votis cardinalis oratoresq; pontificis accedentes animū tandem ducis inflexerunt: sententiæ seu ritatē rigoremq; moderantes: habuit igitur locum miseratio. Nam cum sexcenti necis iudicium excepissent: soli cedis auctores; & qui operam sceleri nauassent regis arbitrio reseruati sunt. Cumq; omnium incolarum bona fisco deputata forent dimidium remissum est armis omnibus que apud illos extabant deditis pensura insuper ad plenum impensa quam dux ob huiusmodi cædem sustinisset. Erant etiam tum per linguam occitanam ex reliquiis superiorum bellorum aliquot populatores qui regionem quotidianis prædis vexabant. Aduersum hos incolæ a Carolo auxilium petunt duplicatum vectigal ad bellum onera pollicentes. Missus cum copiis guescluinus cum ad nouum castrum nō longe a belcaro quod ab hoste tenebatur obsidione destinetur morbo occupatus octauo post die defunctus est. Nichilominus tamen qui in præsidio erant castellum sponte dedidere. Non quieuit per hos dies richardus Edouardi filius nouellus anglie rex. sed traiccto ex anglia callissimum exercitu. thomas edouardi filius octo circiter homi-

Flandrenses a suo comite deficiunt.

Cædes apud montempeffulanum

Cædes vidictæ

Guescluinus moritur.

Excursionēs a anglis

Rex Carolus sextus.

Carolus quintus moritur

Scholasticorum tumultus.

Consilium capit de carolo sacrando

num milibus stipatus/arthesium/viromandos/suessiones/cathalaunos/trecenses/senones/vastinium/blefiam/perc3 bonamuallez incurfantes:abductis aliquot claris equitibus ab britones contenderunt quos iohannes m6tiforme n.alacriter excepit.Fuit a flandrenfibus in suum comitem belli motus:quem non magno negotio comes repressit:captis ypris supplicioq3 affectis qui rebellionem excitant. Sed interim caroli mors multorum incommodorum causam francis importauit.Nam pace & bello cum reipublice fuisset accommodatissimus insequens tempus beniuolentiam vnanimitatem charitatemq3 discordiis & grauissimis inimicitis commutauit.Enimvero prouidus rex vbi se mala valitudine esse sensit:liberos quos iuniore etate duos Carolum & Ludouicum relinquebat Philippi burgundiæ ducis & Ludouici borboniensis tutelę commisit.Regni vero gubernacula Ludouicum andegauorum ducem moderari constituit:donec Carolus cui ex primogenitura regnũ debebatur annum quartumdecimum ageret. At sapiente rege apud beutam defuncto (sapientis enim appellacionem emeruit)aliud atq3 aliud decretum est. Mortuus autem apud vicennas ad diuum antonium Campestrẽ delatus est:sibi aliquot dies asseruatus:dum fratres eius tres aduenissent.Dum ex eade diui antonii funus effertur scholastici tudii parisiensis qui spectandi causa frequentes aderant: a seruentibus hugonis aubrioti parisiaci pretoris:quia forte procedentem pompam impedirent propulsi in pretorem atq3 in seruentes tumultuati sunt.Quorum aliquot q3 deprehedi potuerunt in vinculis habiti sunt.Sed paulopost regis filius restituti caroli cor rothomagi:reliquum corpus apud sanctum dyonisium.Anno dominicę pi. tatis Millefimo.ccc.lxxx.sepelitur.

DE successore tamen si minime dubitaretur:quia tamen maiori natu Carolo q3 sextus appellatus est: etas nondum idonea erat: & regno rectores: tutoreq3 liberis pater instituisset: neq3 de ipsa institutione inter principes bene conueniret acciti ex toto regno proceres parisi coegerunt de sacrando nouello rege consilium capturi. Dicebant enim principes consultore Petro dorgemonte neq3 sacrandi annum quartumdecimum regem oportere: neq3 conducere reipublicę: vt tantilę etatis adolescens rerum curam susciperet. Ita Carolum patrem arbitratum esse & lege firmasse. Fuere contra pleriq3 etate & doctrina spectatissimi homines vcluentes animo cum præsentium rerum: tum futurarum calamitatem. si multis rectoribus regnum ageretur: breui & cito finituro susceptę administrationis tempore: quemq3 sibi potius q3 rebus communibus consulere:opes cumulare: amplificare principatus: emulari inuicem:& inde factiones gigni.Raro quidem euenire vt multi sine contentione rem quampiam simul administrarent.Quod si vnus regis nomine atq3 imperio respublica gubernetur facile esse: vt ad vnum omnes concordibus animis respiciant.Eapropter opere precium fore Carolum natu priorem sacrandum iri & omnia suis auspiciis atq3 nomine geri.Neq3 cõstare patris legem quam si ad perniciem inclinare coniectasset ipse tollendam in primis censuisset.Legibus du3 populo conueniunt vtendum:dum officium abstinendum. Hec sententia cum multorum tum iohannis de maresiis fuit in quam facile venit Ludouicus andegauus.Reliqui vero fratres(adnitente petro dorgemonte)legem a patre.lata3 magno pere tuebantur.Nec parum abfuit quin ad diffensionem bellumq3 irritati prope animi spectarent.Nam ex eo tempore quicq3 sibi armatos parabat: & hostis anglus nunc ad aquitaniam:nunc ad britones:inde in normanniã arthesiumq3 & per oēs

maris oras copias suas dimittebat. Dum inter tam repugnantes sententias nichil de cerni posset: contio dissoluta est. Sed intercedentibus nonnullis optimis & sapientibus viris arbitri de principum voluntate delecti sunt: qui examinato diligenter negotio tandem rem componerent. Arbitris conuenientibus dictum est Carolum sacrandum esse & regem appellandum: suoque nomine gerenda agendaque omnia esse fidem illi a proceribus & subditis prestandam: bellum non nisi suis auspiciis parandum. Adolescentulos Carolum & eius fratrem Ludouicum curae & prouidentiae burgundorum & borbonii ducum credendos qui eos ut regios liberos decet: educarent ad tempus usque pubertatis & docerent. Omnem regium fiscum in grario regio deponendum: suppellectilem vero omnem & quicquid Carolus mortis suae tempore auri argenti que possidebat: assignata regi iusta portione: Ludouico andegauo committendam qui interim dum rex adulesceret regentis tantum nomine uteretur & rebus communibus gerendis vocatus adesset. His ita ut ab arbitris definitis preces assenserunt & lex ipsa in vulgus promulgata. Quietis compositisque regni primoribus cum stipendiis militibus nulla soluerentur: non secus ac hostis praedis stupisque populum milites vexabant. Quamobrem rura vicisque agricolae deserentes: in oppida arcesque fortunas suas contrahebant. Nec aduersus militum crudelitatem valuit regentis auctoritas quam vocatos ad se praefectos militum sepe numero minis terrere tentasset. Hinc plerisque locis tumultuatus populus est: & seditiones exorta. Parisianos tamen benignitate atque modestia sua regens sedauit. Non erat his diebus ad militiam (mortuo bertrando) conestabilis. Hunc magistratum institutum a se regens dicitabat: contra sentientibus burgundiae borbonique ducibus eum quidem regentem nomine tenus esse: sed ad regem omnia referri oportere. Erat tunc melduni Carolus: ubi armamentum patria erat & magna suppellectilis pars. Enim uero adolescentulus rex armis delectabatur speciosis: & de re ipsa patri aliquando speciem prebuerat. Nam proferente illi patre coronam & cassidem rogatus vtrum mallet: cassidem optauit Cui non dissimile mox factum suis aulicis exhibuit. Itaque propositis coram preciosissima patris suppellectili: atque diuersorum armatorum generibus arma sibi pluris quam diuitias esse respondit. Futurorum ut ipse auguror incommodorum omen. Nam nulla superiorum regum etate propius ad excidium republicae francorum propendit: quam huius & filii ipsius temporibus. Dedit & aliud magni animi signum. Erat cardinalis quidam romanus Ambianensis appellatus qui auctor fuerat augendi census & tributi. Et se uere aliquando Carolum dum adhuc uiueret pater tractauerat. Quam rem tunc recordatus Carolus ad sauosium qui prope astabat. Ecce iam inquit sauosii de hoc sacerdote liberi erimus. Quo verbo territus ambianensis confestim per duacum auinionem se recepit: exportato ingenti thesauro quem sibi ex publico contraxerat. Illud siquidem nonnunquam compertum est iter francos plus damni in republica inueniri dum sacerdotis consilio res agitur quam cur prudens aliquis ex seculi nobilitate rebus grauis praeficitur. Ille enim nescio qua inlatiabili ambitione omnia sibi vendicat. Hinc populi misertus & communitatis detrimentum suum esse ratus: reipublice bene ut potest consulit. Ille factum & pompam ex dignitate metiens: eo audacius diuitias congerit quo minus uitionem timet ecclesiastica libertate proteclus. Hinc autem opes suas cum republica coniunctas esse non ignarus: ex publico incommodo priuatum quoque auguratur. nam qui res suas ex reipublicae statu considerat: illas sine hac nequaquam stare posse intelligit. Sed

Milites sine stipendiis omnia populantur.

De conestabili instituen- do contentio.

Magni animi iuge iudicium

Cardinalis ambianensis fugit

Rex Carolus sextus.

ad conestabilem redeo. Erant omnino duo apud regem strenui & magni ad bellum nominis proceres. Sancerrus comes: & Clifsonus britonice nobilitatis clarus eques. Interrogatus sancerrus an conestabilis magistratum gerere vellet: Respondit in eo magistratu Guescluinum ita se gessisse: vt nemo post illius memoria dignum quicquam exhibiturus esse facile videretur. Igitur ad Oliuerium clifsonum dignitas (rege tribuente) delata est. Cui mox negocium fuit. contra dictis captis regem in remos quo sacre vntionis causa profecturus erat) pcedere. Hunc rex multorum ducum procerumque frequentia stipatus: protenus secutus est. Præerat regio erario sauisius rare probitatis homo. Hunc abeunte melduno rege andegauus regens: comprehensum reuelare regium thesaurum mortem comminatus cogit. Erant in erario auri solidi lamine: & aliarum preciosarum rerum ingens copia: quæ pariter estimata centies centogies centena milia aureorum nummum efficiebant: quæ (supputatione francorum more facta) decem & octo miliones constituunt. Thesaurus recepto Ludouicus andegauus remos petit. Rege consecrato cum ad conuiuium locum ventum est: id enim in edibus archiepiscopi apparatus erat: principibus incidit de sessionis ordine atque prelacione controuersia. Nam andegauus etate gradior philippo antea contendebat Philippus parem & parium decanum se esse atque propterea primam sibi post regem deberi sedem argumentabatur. Eam litem consultatione procerum habita rex diremit & philippo recubitum primum: quatenus ad præsens negocium attinebat: decernit. Qua re offensus Andegauus regi proximum nichilominus locum usurpat. At philippus nichil cunctatus: in medius inter regem andegauumque insilit: recubuitque. Quo vel facto vel audaci temeritate audacis cognomen adeptus est. Reuerso ex remis parisiis Carolo: sancti pauli comes in perfidie suspitionem incidit quod rege inconsulto Richardi anglie regis filiam sibi uxorem despõsasset. Sed preteritis excusationibus vt cunctis purgato: rex veniam committi dedit. Qui mox in bureum riuarium liuorem exercens eum detulit ad anglos literas dedisse vt eos in franciam acceret. Quamobrem a curia bureus abstinens Clifsono rem patefecit. Qui cum amicus esset regem conueniens bureum quod maxime potest excusari: & quod multi aulicorum aduersarentur: gratiam tamen amico impetrauit. Interim milites per agros populum grauare non desinebant: & duces fratres Ludouicus philippusque simul late agebant clam alioquin furentes: & alter alteri detrahentes. Itaque ludouico dolebat: regentis: tantum nomine sine villo dignitatis commodo potiri. Contra autem philippus querebatur illum regiam suppellectilem thesaurumque usurpasse: & nullam inde regi portionem impartisse. Hinc timor omnibus erat ne principum ira belli flammam excitaret. Ibant propterea inter vtrumque suafores ad beniuolentiam & charitatem prelati & qui inter proceres pacati animi essent in amicitia fratres continere studiose conabantur. de qua re orationem ad principes habuit iohannes marcellus de octina & facundia spectatus. Tandem sopitis odiis & mutuam fratres charitatem rediere. Conciliatis principibus humilis quædam ex parisiis plebecula nouis furis acta est: querens se vectigalium magnitudine premi. Itaque præpositum mercatorum aggrediens ad contionem venire hominem cogit: vbi vnus e plebe audentior vice multitudinis petit pensiones & vectigalia tolli. Quod quandoquidem olim postulassent nec fuissent exauditi iam adesse rempus cum satis illis factum esse oporteat. Concitare multitudini plerique sobrie oblitere cupientes: rati si res in crastinum deferretur compesci furorem posse in posteram

Oliuerius clifsonus conestabilis

Thesauri regium ludouici andegauus accipit
Cõtempcio iter principes de ordine sessionis.

Liur.

Miles grassat Simultas iter fratres.

Iohannes marcellus.

diem negocium remittebant. Quod intelligens quidam veterum calceorum futore: temere exurgens pompa inquit aulicorum & fastus in humeros populi recidunt: & quæ ab illis per luxum profunduntur: damna nostra & calamitates sunt. Hanc vilis opificis temeritatem arguere ausus est Iohannes dormannus regius cancellarius: obtinuitq; in alteram diem postulata transferri. Non restinxit mora furorem. Enimvero rediit postridie concitator plebs & perita ex regis proximorumq; eius sententia reportauit. Et vt sedatior domum plebs repeteret: ad illam adhuc fremen- tem contionari iohannē marefium Carolus imperat atq; causas memorare quāob- rem census & vectigalia reipublicæ moderatoribus pendantur. Oportere eos qui præsumunt multa onera subire. Bella plurima a Carolo patre gesta. & item a filio gerē- da esse quæ sine populari ope bene procedere non possunt. Regios prouentus & fiscum anglorum iniquitate imminutos esse. Regem publicæ libertatis & populi tu- torem: populum coadiutorem esse debere: æquo animo ferre si quid nonnunq̄ du- rius per necessitatem imperetur. Nihilominus tamen gratum nunc regi esse vectiga- lia tolli. Abeant ipsi domum/ quiescant tumultuari. Ad hanc iohannis oratio- nem cum sedata turba esse speraretur: sublato clamore: Volumus inquit iudeos

Seditio parisi-
siorum

vrbe expelli. Quibus respondente iohanne de re ipsa ad regem relaturus se procur- rens confestim quiq; plebeius: publicanorum ædes aggreditur atq; effractis pixidi- bus vbi reposita de vectigalibus pecunia erat: nummos in vias dispergit/ libellosq; rationum carpit & laniat: ministris interfectis. Iudeorū domos aliquot & bona di- rripit. Quæ tamen reddi restituiq; rex iussisset: nequaquā tamen obtemperatum est. Hæc cum parisi geruntur angli cognito francorum ex aquitania discessu/ turo- nos andegauos cœnomannosq; infectis passim ignibus incurfant/ moxq; ad brito- nes (non impediēte duce amico) se recipiunt. Id post q̄ ad regem perlatum est/ car- notensium episcopum & arnoldum corbiū parlamentum prælidem ad ducem iter facere iubet: cum syngraphis præteritorum fœderum quæ cum regibus francis & britonum duce olim ic̄ta essent. Hæc (audiente duce) cū oratores recitassent: dux (inuitus ne an volens incertum est) fœdera ipsa innouauit: & obseruare se iureiurā- do adegit. Quamobrem irritati angli nāuetam urbem circunvallare pergunt. Cui- tati tum præfectus erat almaricus clissonus qui summa vi & diligentia aduersus hos- stem restitit. At non satis ciuium perseverantie credens: ad regem subsidium petere mittit. Nec cunctatur rex almarico suppeditari. Nam magnis itineribus copiæ in hos- stium conspectum citius venere q̄ anglus subolere aduentum potuerit. Quarū pri- mū impetum cum ægre sustinere anglos: eorum præfectus animaduertit (iam enim signifer signo amisso oppetterat mortem) eos increpans vah inquit milites: quis ve- stros animos pauor inuasit: superamus enim numero francos: quare non dubium est si animo non defeceritis: virtute quoq; superiores fore. His ductoris verbis ani- matus anglus/ incredibilem pertinaciā restitit/ tanta sagittarum multitudine agens vt æther ipse sagittis non secus ac nubibus tegi videretur. Itaq; diu fuit pugna anceps vtriusq; acerrime pugnantibus. Tandem multis sauciis/ multisq; occisis & captis/ frā- co anglus cessit. brestumq; fuga petēs præsidio imposito & vulneratis qui se illic cu- rarent relictis/ in angliam traiecit. Inter hæc animaduertētes principes çranii tenui- tatem & regios census esse exiguos vocatis ad se ciuium parisiensiū primoribus/ de vectigali exigendo consultant. Cum vero placuisset ex quaq; venientium rerum li- bra solidum vnū exigī. Idq; parisi rothomagi pariter & ambianis promulgam rex

Anglorum in-
curfiones.

Pertinax pu-
gna

Cōsiliū de ve-
ctigalibus exi-
gendis

Imperasset: plebs vniuersa vestigal pendere pernegauit. Accidit per hos dies res
 cognitu digna. Siluanectum Carolus venandi causa se contulerat. Canum latratibus
 excitatus in fugam ceruus: æneam torquem collo gerere visus est: quem venabulis
 aut ferro appeti rex prohibens in casses & rethia compellit. Erat in torque lit-
 teris latinis inscriptum. Hoc me cæsar donauit. Interpretantibus nonnullis id de iu-
 lio cæsare intelligendum. Sed tam longa ceruis ætas tributa nõ est vt a Iulio in hoc
 tempus durare ceruus potuisset. Ad alium ergo imperatorem referatur oportet.
 quandoquidem a primo illo Cæsare quemuis imperatorem cæsarem appellari vsus
 atq; autoritas obtinuit. Ex eo tempore Carolus ceruum allatum auream coroa-
 nam collo gestatam pro insigni habuit/ & regis insignibus quæ liliis aureis tribus
 constant: hinc atq; hinc cerui duo apponi consueuerunt. Per eos dies cum de ro-
 mano pontifice controuersia agitaretur: accessere ad regem Bohemiæ castellæq; or-
 ratores vrbanus partes aduersus Clementem septimum quem rex sequebatur defens-
 suri. Quibus per Andegauorum ducem responsum est: regem non ita affectum
 Clementi esse: quin veritatem sequi velit. Darurum operam vt ecclesiæ pax (sedata
 discordium pontificum contentione) reddatur. Responso accepto oratores abie-
 re. Hæc reuera de romano pontificatu altercatio multis incommodis cum alias na-
 tiones tum gentem gallicam vexauit. Nam cardinales triginta Clementis causam
 secuti: exploratores per franciam constituerant qui ecclesiarum opulentiores pro-
 uentus inquirere: quas rectoribus vacuas mox sibi a Clemente obtinebant. Tu-
 lit quoq; Clemens de vacaturis ecclesiis legem quam expectatiuam gratiam appella-
 uit: qua ad adipiscendas morte possessorum ecclesias: fas iusq; expectati per pon-
 tificem designato erat. Solis ex hac lege cardinalibus & potentioribus viris eccle-
 siæ contingebant. Exigebantur præterea a clero decimæ: & de maioribus ecclesiis
 dum pastore orbatæ erant primi anni proventus legebantur. Id annatam vocant
 quam cameræ apostolicæ deberi romani contendunt. Neq; id sine ducis andega-
 ui conscientia fieri rumor erat: exactionis siquidem partem capientis. Eas ob res cum
 scholastici non pauci scholam relinquerent: studii Pariliensis rector contione ad-
 uocata: ex consilio doctorum Iohannem roncum Picardum deputat qui de huius-
 modi dispendiis ad regem/ Andegauumq; ducem orationem habeat. Habita
 oratione: tanta ira percitus andegauus est: vt satellitibus noctu ad cubiculum Ioh-
 hannis ronci missis hominem effractis foribus abductum in vincula coniici man-
 dauit. Nec aliter/ repetente eum rectore exemptus est: q̄ vt clementi auditurum se
 polliceretur. Nisus quoq; dux est rectorem depræhendere/ sed re per amicos cog-
 gnita: rector aufugit. Depræhendendi rectoris causam afferebat dux q̄ ab vrbanus
 exceptas litteras regi non exhibuisset. Accessit & nouus a Ludouico biturigum
 duce contentionis turbo: reputante secum male agi q̄ Andegauo regendi aucto-
 ritas: Philippo burgundo Caroloq; borbonio regis tutela obuenerat: sibi vero ni-
 hil præter Pictauiam collatum esset. Petit ergo linguæ occitanæ atq; aquitanæ si-
 bi gubernacula committi. Idq; adiutore andegauo fratre impetrat. Sed fuxi co-
 mes eius prouinciæ ministrator se in magistratu rueri omnino studebat: ita vt iu-
 benti regi prouincia non cederet. Ludouicus propterea collecta militum manu in
 rhodolates profectus. prælium cum comite suis dissuadentibus conferit & vincitur
 Sed reputans animo comes his decertationibus regionem perdi: atq; populum

Ceruus inuen-
tus

Ambitio car-
dinalium

Auarus pon-
tifex

Iohānes ron-
ceus mittitur
ad regē cōtra
exactiones pō-
tificis

Ludouicus bi-
turgū dux cō-
tentionem ex-
citatur

aggrauari. ad Ludouicum mittit : seq̃ magistratu abdicat : Ludouico cedens .

Per id tempus Hugonis aubrioti Parisiorum præliis falsa religio & iniqui mores in lucem prodire. Nam Iudeorum sectator cum esset: clerum exosum & sacrosanctæ eucharistiæ dignitatem contemptui habebat. Scholasticos in primis aspernabatur : stupri & omnis generis libidinis reus. Ob quorum flagitiorum execrationem ad publicum spectaculum loco edito in atrio diuæ mariæ positus : post suæ heresis manifestatam a contionatore perfidiam perpetui carceris damnationem a Parisianorum antistite excepit. Hic Aubriotus cum publicæ pecuniæ administrationem diuturnam gessisset: publica opera non parum illustria Parisi extruxit. Bastildam ad diuî Antonii portam munitissimum propugnaculum : diuî Michaelis supra sequanam pontem: & aduersus scholasticorum Parisiorum iniurias & nocturnos motus paruum castelletum. Quiescebant his diebus Flamingi a bello paululum respirantes : nisi eorum comes Ludouicus noua illos pecuniæ exactio ne laceffisset. Enimvero siue egens siue pecuniæ auidus a Gandensibus qui propter oppidi magnitudinem & populi frequentiam primi inter Flandrenses habentur: grandem pecuniam arrogantissime petens cum ea sibi constanter negaretur : loco discedens: & ego inquit huic contumaci populo me principem & dominum exhibebo. Erat comiti notus Halsus nomine homo militaris atq; magnanimus . Huic attributis copiis & anglorum manu mandat : Gandensibus bellum inferre. Qui patri audiens: mox gandsensem agrum quotidianis incurfionibus vexat. Ibant nihilominus Gandenses armis instructi/seq̃ viriliter tuebantur: incommodis multis hostem afficientes. Recordari tamen debitæ suo comiti subiectionis : petunt ab illo se audiri. Admisit eos comes: quorum hæc breuis oratio fuit. Tu inquit comes sumus. Tu nobis ex princeps & comes. Tibi cum oratione parere nos decet: tu nos tueri debes Si quid in te peccauimus quod tibi molestum sit: id nobis condonari suppliciter flagitamus . Tantum ne libertatem tollas quam a maioribus acceptam gandsensis populus tueri instituit. Cogi se vestigalibus nescit . Si reb⁹ tuis per aliquam necessitatem op⁹ est pecuniarium subsidium id tibi non coactione sed sua se sponte daturum libet populus offert . His comitem verbis placasse rati : ab aulicis imprudentibus & per etatem rerum imperitis iniurias acceperunt. Iactantibus comitis potestate esse : illorum obstinatam rebellionem flectere : calcaribus perinde ac stimulis afellū illos agi oportere & omnimodo iugum imponere. Quo accepto conuicio: gandsenses abiere . Comes vero magnopere studebat illos rerū & commeatus penuria afflictiari vt egentes potestati eius se crederent . At gandsenses animo erectivim propulsare constituunt . Itaq; philippum arteuellam filiū eius quem in gestis philippi valesii a gandsensibus occisum diximus belli ducem sibi præficiunt. Qui contractis vt cunq; armatis oppido egressus in vicinum agrum ducit. Conspectis procul gandsensibus: comes prælii appetens suos in arteuellam progredi iubet. Telis primum & scorpionibus deinde districtis gladiis pugnatum est . Aduersa comiti fortuna extitit: amissis quinque hominum milibus: atq; ita se brugis recepit. Arteuella ex victoria spem sibi meliorem accipiens: suos hortatur animis non tabescere . Si in armis perseuerent : facile factu esse: grande parare. Imperiū. Etiam si comiti franci suppetentur : quorum neq; factus neq; lasciuiâ bello ydonea esset : plus illis iactantiæ q̃ roboris inesse. Talibus suasi verbis Gaudenses

Hugonis aubrioti heresis

Flamigorum seditio.

Comes vicij

Rex Carolus sextus.

Mos brugen-
sium.

Seditio in flā
dria.

regnū insuper sibi affectare audent. Qua spe quoq; illecti agricole relictis agris bello se socios gandenſibus iungunt. Cura omnis arteuelle erat: comiti incommodari. Mos est brugenſi populo q̄ vetustissimus ob dominici sanguinis reuerentiam (cuius partem se brugenſes habere gloriantur) supplicationē quotannis facere: ad quā solennitatem ex vicino agro frequentes coloni conueniunt. Cuius rei non ignarus arteuella duo ex suis milia docet arma sumere quæ vſitatis vestibus occultent & ita quaterni per intervalla & quini ad celebritatem simulata religione se conferant: vt die supplicationi staturo dum populus rei diuinæ intentum animum habet: mercatum occupent: atq; incautum comitem inuadunt. Implent milites arteuellæ præceptum & in foro sine vlla suspitione conuenientes/ dum comitem procedere vident: arma inquirunt o socii exerite. Clamore sublato perterritus comes/ suos Gandenſibus opponit: Sed cadentibus multis/ ipse domum q̄ velocissime potest profectus cum illum arteuella persequitur per fenestram in mulieris vetule proximam ædem dilapsus inde sclosam se recepit. At comitis fugam arteuella in Brugenſes referens eos populatur/ compluribus trucidatis. Atq; inde cum ingenti præda Gandauum profectus est. Defectionis causam comes hanc ab initio dedit. Gandauū enim ciuem autore iohanne leone comes trucidauerat: & parricidam a Gandauenſibus proſcriptum ad se fugientem receperat. postq; aliquot proſcriptionis annos contra oppidanorum leges restitutum nauarum præfectura donauerat. Est enim huius negociationis & ministerii nautici apud Gandenſes multitudo & potestas non mediocris quæ in seditione dum forte insurgit plurimum valet. Est quoq; huius præfecture officium non parue apud illos auctoritatis atq; emolumentū. Quam obrem excitata in Iohannem leonem inuidia vnus ex nauarum ordine de matheorum familia Gisebertus/ assumptis secum sex quos habebat fratribus occidere leonem cogitauit. Sed comitis reuerentiā proposito desistit. Sub inde causas querens quomodo a beniuolentiā principis Iohannem abduceret. Igitur insinuat se in cubiculariorum comitis familiaritatem. Quam postq̄ satis sibi firmatam putat: minor inquit principem nostrum nondum animaduertisse grande vectigal quod ex mercibus quæ nauigio ad nos inferuntur pendī sibi quotannis possit: itaq; si id curare volet: Iohannem leonem vnum satis esse cuius opera vectigal a nautis & negociatoribus facile exigatur. Re ad comitem per cubicularium relata: comes leonem ad se vocat/ deq; exigendo vectigali hominem admonet. Qui tamen si id frustra se tentaturum non ignoraret/ conuenire tamen de re ipsa nautas respondit. Interim Gisebertus clam fratres hortatur contraria comitis postulatis sentire: quandoquidem publice libertati nequaq; congruerent: Ipse vero apud principem Iohannem insinularet negligentia: quia susceptum a comite negocium non curaret satis. Ex huiusmodi causa odium principis in Iohannem leonem excitatum iri. seq; in eius locū suffici posse sperabat. Hac spe erectis matheorum animis conuenientibus ad iohannis cōdictum nautis: postq̄ de portitorio pendendo consulit: frēs magnopere restitere venientibus in eorum sententiam eiusdē ministerii p̄fessorib⁹. Quod vbi referente iohanne rescituit comes: iā a giseberto p̄suasus credidit culpam esse iohannis quot petita sibi negarentur. Quare ablatam iohanni nauarum præfecturā giseberto dat. Idq; nō egrē ferre iohannes pre se tulit: domū apud Gandauos se continēs donec fortunam tempus commutaret. Nec intercessere plurimi dies cum brugenſes ad quos null⁹ nauigabilis fluuius euoluitur: per comitis assensum

Fossam grandez ex amne lisa diriuare ad se inceptant: constituto ad has operas magno fossorum numero quos præterea deputati a brugensibus milites protegerent consilii quantum id opus damni gandauo importaret. Nam ea fluuii accessione sicut brugensibus magnum incrementum ita Gandensibus multum detrimenti poterat. afferri. Tumultuantur propterea gaudauenses & reynoue occurrere consultant. Accersuntque iohannem leonem qui communi necessitati auxilietur. Qui licet accitum se gauderet: nullum tamen exultationis signum dat. Sed ad consilium intromissus: rogatusque sententiam Viri inquit gaudenses palam vobis omnibus est quam rebus vestris facturam brugensium hæc vsurpatione allatura sit. Haud tamen paruo negotio illi resistere poteritis nisi relictam iamdiu alborum capuciorum institutionem restitueritis. Cum enim maioribus nostris repentino ad res insueras præsidio opus esset: designatos habebant ex suis milites qui capuciolis albis ab aliis discreti vestris se periculis obiciebant. Id armorum genus censeo confestim innouandum eisque præfectum instituendum. Vix hæc iohannes dixerat cum vox omnium exauditur. conclamationum restituuntur capucia. Conficiuntur statim publica impensa capucia distribuuntur quibusuis parui pensii hominibus quibus nihil magis quam urbana quietes odiosum erat. quorum præfecturam communi omnium decreto iohannes leonem recepit cupientissimus insensos maxime efficere Gandenses aduersus comites postquam præfectura donatus est iohannes magnam capuciatorum multitudinem in brugensium fossos ducit. Qui de illorum aduentu nuncio accepto mox se brugas receperant. Ad hunc modum frustratus sua expectatione iohannes capuciatos Gandauum reduxit. Per eos dies quidam ex nauarum collegio a comitis prætoris que ballium vocant in custodia tenebatur. Quem repetitum liberare Gandenses non poterant. Igitur arbitratis his tot offensionibus suam libertatem tolli: hortante iohanne leone mittitur ad comitem gisebertus cum aliquot bone estimationis ciuibus qui captiuum conciuem carcere emitti & suas leges illibatas seruari a comite impetrent. Hoc pacto iohannes sperabat Gisebertum ab irato comite aliquid quod molestum ciuibus esset relaturum. Profecti gaudenses principem apud mailam inueniunt. Quos humane acceptos comes remisit restituro illis naua captiuo: eorumque consuetis legibus confirmatis. Optare se tantum dixit capuciatos tollerent. Reuersi ad suos legati comitis liberalitatem cum enarrassent tum de tollendis capuciis antimum comitis explicarunt. Quo verbo offensus populus cum sileret: Vos inquit iohannes leonem conciuem compertum habetis quam commode capuciatos restitulistis a quibus nunc vestra libertas in tuto est: Alioquin absque illis omnia periclitabantur. Nunc si eos ut princeps suadet abrogabitis de vestre quiete & honestissimis legibus actum esse iudico. Agite ergo & quod a maioribus accepistis seruatote. Ad hanc iohannis orationem cum quique diuersi abiissent aliis illum laudantibus aliis in neutram partem loquentibus. Iohannes vicarios quos singulis capuciatorum turmis præfecerat cohortatur suos moneant. inter diu noctuque ad repentinos casus paratos esse: & ad se protenus conuenire si quid seditionis aut tumultus excitari norint. factus fore obtruncare in sese insultantes quam ab illis occidi. Nec incassum id sibi prælagire iohannes videbatur. Nam comitis Balliuus Rogerus Dauteruius paucis post diebus cum ducentis equitibus explicato principis ut in bello solet vexillo Gandauum ingressus in medio rerum venalium foro constitit: ad quem mox Gisebertus cum suis fratribus / & iis qui in eum frequenter sequebantur ad

Alba flamigorum capucia.

Rex Carolus sextus.

Balliu* comitis
occiditur.

balliuum concurrat. Qui a principe iussi in iohannis edes irrumpere eumque trucidare coniurauerant. At iohannes casuum humanorum prouidus convenientibus ad se capuciatis ad forum nullo tumultu facto progreditur. Quo conspecto gisebertus cum fratribus sensim dilabitur & balliuum deseruit. Capuciatu vero quasi inspecturi quid balliuus inceptaret proxime eum confidentes in terram confestim deturbatum necant frustratim dilaniato comitis quod praese ferebat vexillo. Nec ex spectatoribus quipiam fuit qui procumbenti auxilium ferret. Solus enim balliuus occubuit: a suis per ignauiam turpiter desertus. Liberati hostibus capuciatu edes giseberti ceterorumque suae factionis edes inuadunt & spoliant. Eam balliuus inopinatam fortunam giseberto referente postquam comes accepit ira percussus iurat de necis autoribus ultionem se nouo exemplo sumpturum. Cuius rei non improvidi gaudentes duodecim ex suis non obscuros ciues ad principem legant mitigaturos principis quoad possent indignationem polliciturosque satisfactionem delictorum. Venientes ad comitem legati egre admissi sunt sed intercessione quorundam aulicorum cum benignior factus esse comes speraretur: nouus a gaudensibus furor excitatur. Nam iohannes leo timens re apud principem composita detrimentum sibi succedere: augere hoc modo comitis furorem pergit primoribus suae factionis suaderet: utile esse coactos quos haberent reipublice defensores oppido educere & recognoscere quibus viribus aduersus futurum forte hostem resistere possent. Itaque egreditur ad portam quae burgenfis appellatur cum capuciatorum & aliorum facinorosorum hominum turba milium decem. Quos cum iohannes perlustrasset laudatis omnibus. Est inquit hinc non procul principis nostri palatium quod recenter miro opere extruxit: procedamus edes videre. Munitissimus enim sicuti ego accepti locus est ita ut insurgente bello nobis incommodare possit. Postquam incondita plebs andreghemum accessit (ea enim est loci appellatio) edes spoliata immisso multis editum partibus igni. Inde autem cum abirent conuersus ad palatium iohannes ut flagrantem locum vidit quasi id sibi doleret percontantur unde hoc incendium erupisset quam nullam loci inquit curam habere oportet qui in excidium nostrum editus catus instructusque erat. Hac editum direptione comes nichil magis egre tulit: quippe qui eas ad voluptatem & delicias accuratissime excoleret. Quamobrem vocatos ad se gandauenfium oratores atroci vultu & aspera oratione allocutus. Ite inquit sed ditiosa gens prope est ut poenas vniuersi detis offensionum in me vestrarum. Cui non concederetur a legatis excusatio trepidi Gandauum petiuere. Ex huiusmodi causis atrox & longum bellum conflatum est. Iohannes autem leo burgas quas suarum partium effecerat linquens ardenburgi moritur veneno ut quidam tradunt impetitus. Fuit quindecim huius fladrenfis belli varia & anceps fortuna quam sigillatim explicare longioris esset negotii. Vnum quod maxime inhumanum dici potest opere precium erit a flagitii detestationem scripto commendasse. Deficientibus a comite yprenfibus cum aduersus eos copias ducere comes instituisset gandauenfes de ea expeditione certiores facti nouem hominum millibus collectis curra cum prodeuntes yprenfibus significant se ad eos defendendos aduenire propter ea mittant ex suis armatos ut iunctis copiis paribus studiis & virtute comiti resistant. Parant confestim yprenfes & ductoribus Iohanne Bauleo & Arnulpho clerico octo oppidanorum suorum milia ad Gandenses qui apud Rolerum castra fecerant proficisci iubent. Hac protectione ad comitem relata insidias duo

Palatium comitis
incenditur.

bus locis qua yprenses iter facturos verisimile erat ponit. Incedentibus vero yprensibus obtulit se biceps via. vna rolerum/altera tourotum ducebat. Quare consistere illic agmen militum ductores imperant: dubii vtram ingrederentur. Preualuit iohannis boulei sententia & tourotum versus proficiscuntur: vbi delitescabant comitis insidiæ in quas dum inopinato incidissent viso hoste proditos se a bouleo esse condamitât/nec fuit illis animus se tutandi nisi quatenus fuga eripere se potuerunt. Alteris igitur ypras/alteris ad gandenliu castra diffugientibus: comitis milites quadringentos supra duo milia in fuga trucidarunt. Reliqui ad gandauos dilapsi mox vbi curtracum militari ordine profecti sunt: Iohânẽ bouleum plebeio furore accusantes quasi insidiarum & proditiõis conscium in viam publicam protractum minutatim concidunt: partem ex cadauere quibusq; sibi radientibus. Tam beluina natura est plebs semel furis incitata/nec furoris vllum habet modum/præsertim in flamingorum gente quæ præter reliquos gallos seditiosa semper fuit: quæ vel grandire ob factas iniurias multata vel miserabili cede ob rebellionem afflicta. Sed de his hætenus. Hæc dum in flandria geruntur mareschallus sancerrus subterraneanam in lemouicibus capit: deditibus oppidum anglis. qui relicto loco dum per regiones grassantur sancerrus eos secutus quotidianis fere præliis & cedibus afficit. Coire per id tempus apud belinguerium agri Boloniensis vicum oratores franci: vt cū anglis de pace tractaretur. Sed nihil inde præter vanam spem relatum. At britonum dux melfore in regem animo: fidem repromittit. Seq; cum britonum comitatu Carolo subditum interposito sacramento profitetur. Non potest suos ignes celare ambitio. Andegauus dux regens/alii item principes & regii pleriq; consultores qui rebus gerendis præerant/erarium fiscumq; sublati vectigalibus immunitus iri contemplantes/ suæq; auariciæ non satis alimenti superesse: nouum tributum genus instituere contendunt. Habitis aliquot contionibus/nunc blandis interdum suauitunculus: nunc amicorum interuentu adducere non paucos in suam sententiam studebant. Obfistebat tamen populus/nec petro dillerio nec iohâni maresio (qui maxime populares erant) aures accommodabat: tametsi dicerent ex ea pertinacia regem irritatum iri & hinc periculum grauioris alicuius poenæ impendere. Itaq; discedens a principibus populus arma capit: decanos quadragenariosq; & quinquagenarios per ciuitatem ponens. Cathenas quæ ad compita viarum intra urbem erant prætendebat/positis contra nocturnas insidias excubiis: custodibus præterea ad portas ordinatis. Idq; facere incipientibus Parisianis reliquæ fere regni vrbes subsequuntur. Itaq; ducenti ex Rothomagensibus plebei homines hoc exemplum imitari/quendam obesum ciuem qui ob crassam corpulentiam crassus vocabatur alioquin renitentem sibi regem præficiunt/ curruq; impositum per urbem circumferentes/tãdem in rerum venalium foro constitutum de abolendis vectigalibus legem ferre & eam promulgare cõpellunt a cæde non abstinentes. Scuitum enim est in vectigalium quæstores: & expilatum diui audonei cœnobium/propterea q; in eo privilegia quædam reposita esse audierant quæ libertati ciuitatis non congruerent. Arcẽ quoq; oppugnare adorti/inde a præsidio repulsi sunt aliquot interceptis. Dũ hæc rothomagi geruntur: ludouicus andegauus regens post quartum mensem cum parisiacæ plebis seditionẽ sedatam esse putat. Legem de vectigalibus exigendis tulit & in foro iudiciali apud castellerum promulgare iubet/institutis ministris qui legẽ diu vectigalis officium exequeretur. Ad kalendas martias cum eius officii causa quæ

Auari principes nouum tributum genus cogitant.

Rothomagensium stultitia

Rex Carolus sextus.

Cedes ppter
ve& gal apud
parisios

stor ad mercatum apud fallas aduenisset obolūq; pro nasturcio a muliercula cui pe-
rota morela nomen erat exigeret: quæsta & vociferans anus mercatores aliquot in
quæstorem excitauit: qui hominem multis vulneribus confossum trucidauerunt.
Eius facinoris fama ubi per ciuitatem vulgata est: protenus vilium artium ministri
erina capiunt perq; ciuitatis vias circumcursant: ad cædem perpetrandum animatis
quibus cum perditis pleriq; & nullius estimationis homines facile accedebant. Et vt
inermibus arma non deessent: publicas ciuitatis eedes adoriuntur. Vbi emotis euul-
sifq; postibus communia arma rapiunt & ea induuntur. Fuere ex prudentioribus
nonnulli: & inter illos parisianus antistes qui tot malis insurgentibus coactas clā for-
tunas suas ciuitate exportarent: tutiore se loco committentes. Inter arma quæ furibū
da plebs desumpserat erant plumbei mallei quibus obuios quosq; subsidii pecunia
rii exactores trucidabant/ domos eorum fortunis omnibus spoliantes/ nec ad eccle-
siam profugientibus immunitas prestabatur. Vnum enim in diui iacobi hospitalis
æde diuæ mariæ simulachrum amplexantem protenus necauerūt. Simile autem ad
diuum germanum de pratis quo nonnulli confugerant cum facere molirentur/ de-
fendentibus se incolis/ inanes in urbem reuersi. Castellani item & episcopi carcere re-
cluso captiuos omnes & hugonem aubriotum (cuius paulo supra mentionem feci)
soluerūt hūc sibi ducem preficientes. Sed cōsciū quid pensi furis incitata plebs habe-
ret/ noctu se ex vrbe proripuit/ quo insequēte luce domi non inuēto sæuius furere
omnes cœperūt/ cōstituerūtq; charentonum pōtem petere & prostrernere. Sed de-
siterūt a iohanne maresio admoniti/ tumq; frigescere illis cœpit hesternus furor &
mētis insania. Per eos dies nō procul a sancto dyonisio visum est monstrum bi-
ceps tris oculos & linguas duas habens. Dedit præterea suum prodigium æther.
Nam ex cardinalis monachi collegio per summam cœli serenitatem visus est ignis
supra ciuitatem parisiorum a porta in portam circūferri. Parisiana seditione ad
carcolum perlata: auctores supplicio grauissimo plectere constituit. Sed regis indigna-
tionem quidam ex ciuibus & schola parisiensi delecti sapiētes mitigauerūt. De his tā-
tum poena sumpta est qui castelle tum violauerant subsidio pecuniario abrogato.
De quo postea quia pecunia opus erat rex cōuentum ex primoribus habuit/ ratus
publica necessitate cognita/ ne minem nō impartiturum rebus miseris opem. At qui
cōuenerāt nullum a suis mandatum nisi audiendi atq; referendi se habere respōde-
runt. Idcirco rex illis imperat ad suos cum festinatione reuertantur/ moxq; ad eum
pontifariam quo abiturus erat exploratam suorum volūtatem perferant. Fuit pro-
fecto vna omnium sententia mortis potius se periculis obitcere q̄ vectigalium tribu-
ta & seruilem perpeti seruitutem. Ea responsione habita/ rex cum parisiensibus ma-
lefactorum veniam dedisset/ per legatos egit/ vt ipsi ad conferēdum subsidium an-
imos inclinarent. Apud sanctum dyonisium conuenientibus vtrinq; oratoribus cē-
tum milia francorum: iohāne maresio autore regi concessa sunt. Per hanc publi-
cam francis tempestarē Ludouicus andegauusa clemente septimo regni neapolita-
ni dyadmate suscepto/ prouinciam armis occupat/ atq; per alpes ducens quas nō
sine suorum cede superauit in appuliam profectus est. Et ludouicus flandriæ co-
mes ad priorem brugis acceptam a gandauensibus ignominiam alteram adiecit im-
patiens vinci. Nam prælio aduersus arteuellam gādauensium ductorem malo eue-
tu gesto: decem milib⁹ suorum fusis: per saltus & siluam ad insulam ægre se recepit:
aliis brugas/ aliis qui ex francis erant/ aldenardum petentibus. Tam prospera fortu

Monstrum
Prodigium.

De pecunia
iterū cōsulit.

Fuga comitis
flandriæ.

na vsus arteuella:quadraginta hominum milibus potens:aldenardum obsidere cōstituit. Quem irruptione facta excipientes franci cede multorum eum affecerūt Sed quia militum numero hostis erat superior:intra oppidum se recipientes franci locū magnis munitionibus roborauerunt:fortunam experturi Arteuella autez id quod vero simile erat cogitans:francorū regem comiti suisq; auxilia missurū equitem ca- ducei veste indutum cum litteris ad regez legat. Petebat arteuella ne se rex huic bello commisceat:quod libertatis causa aduersus comitis tyrannidē a gandenlibus ge rebatur. Alioquin ab anglis accersiturum auxilium. Tabellario nullum responsum datum est. Interim ludouicus flandrēsis p generum suum burgundię ducem dein de per semet carolum conueniens:quid a flamingis perpeffus esset exponit. oratq; aduersus rebellem populum sibi auxilietur. Id ne rex faceret & si vna causa dehorra batur:q; scilicet Ludouicus cum anglis conuentiones plerasq; clam habuisset. quia tamen comes francę ditioris erat:& flamingi assueta contumacia crebros belli mo tus excitabant:opem comiti liberalissime pollicetur. Instructis non procul ab attre bate ingentibus copiis:rex auriflāma & dyonifiano abbate more maiorum desum ptatillam petro dillerio equite aureę militię ferendam dat. Hec agente rege fran ci qui aldenardi erant:urgente arteuella cum crebris oppugnationibus fatigati con meatu quoq; deficerent:ad philippum burgūdię ducem delata eorum conditione orant sibi subsidium mitti si deserantur:deditioem hosti se facturos. Nec fuit i cu rius philippus petitionis obfessorum. In ea cōmeatus pœnuria res cōmoda obsef sis obrigit. Ducebat rusticus quidē porcorum gregem. Quo conspecto franci tur ma facta inter oppidum hostemq; aliquot equites peditesq; locant. mox ex peditis bus pauci ad regem concedentes tris ex eo numero porcos cum in oppidū raptos & grūnientes trahunt reliquus grex (vt est eius pecoris natura)clamantes porcos secutus est. Nec impedire hostis potuit quin omnes in oppidum consequerentē re sistentibus francis qui subsidio pediti astabant. Ad finem octobris carolus ad ex ercitus qui in attrebatibus castra habebat pergīt: eosq; ludouicus flādrēsiū comes pfectus ob arthesii comitatum quia eius mater mortē c bierat carolo fidē repromit tit. Inter hec arteuella cognito q̄ ingenti exercitu rex adueniret ad āglos nūcios mit tit:causatus ante omnia pecuniam sibi a rege āglo deberi quā pater ei⁹ iacobus ad bellū quod in philippum valesium gesserat mutuo illi tribuisset. Sed id agebat arte uella magis spe auxilium impetrandi. Nec latuit carolum quid flamingus hostis pa raret. Festinat propterea iter facere & marquetā (id monasteriū est virginum vltra insulam)petit. Premittuntur ante omnem exercitum mille septingēti sexagita fosso res cum ligonibus atq; securibus qui amputatis arbutis vias equarent quibus pre positū erant Iodocus haluynus & ramburus. In reliquo agmine tribus ordinibus i cedebant equitum milia viginti sagittariorum atq; balistariorum duo milia septin gēti preter peditum ingentem multitudinem. Erant ad aldenardum itinera duo: vnum per ariam & sanctum audomarum vnde liza flumen oritur longum & diffi cile. Alterum per comminarum pontem quem flamingi occupabant dirutis p enz fluminis tractum reliquis pontibus:In hos irrumpere cupiētibus aliquot militibus qui apud insulam stationem habebant duce halso comitis flandrie notho per me nini pontem harlam inuadunt: vbi occisis incolis & bonorum direptione facta: cum per finitimos vicos classicum sicut in communi periculo in ecclesiis pulsare hal sus audisset:receptui canit. Sed iam magna incolarum vis ad pontem conueniens

Expediō lit
flandriam.

Bona fortuna.
obfessorum

Franci in flar
driam intrant

Rex Carolus sextus.

pontem per partes effractū fimo & fragili materia contexerat. Eo properantes frangi rusticorum turba conspecta: sese colligentes per medium hostem viam aperiunt & ita ponti se credentes primi quidem euadunt qui vero proxime sequebantur suo & equorum pondere pontem dissoluerunt in flumē protenus demersi. Nec post rem melius obrigit: fluuio se committentibus. Cum enim eminentioribus ripis alueus lixe ferretur: inde euadere infelix miles nō poterat iactantibus in eos tela rusticis. Halius tantum cum triginta suorum inter primos se periculo exemit. Igitur per cominarum pontem (quo exercitum traducere rex constituisset) clifsonum conestabilem & sancerrum marescallum hostem loco extrudere mittit. Cognito francorum aduentu flamingi vnam pontis arcem diruunt in aduersa ripa stationem habentes. Sed insequentī eius diei nocte non inuento vado: cum pons resistētibz flamingis non facile restitui posset: Sampus auratus eques & aliquot ei amicitia cōsuetudineq; coniuncti nauibus ex insula aduectis lizam paulatim transmisere. Nec ex alueto quod ripe proximum erat prius prodierunt q̄ paulo plus quadringentis vna conuenissent: viri quidem genere non obscuro & animo constantes. Igitur secus litus fluminis incedentes: hostem dum petunt: petrus de bosco flamingorum praefectus eos conspicatus cum aduersasset suos continuit: donec castino crepusculo eos adorietur palustri loco impeditos & longa fessos vigilia. Interea dum hec agitur clifsonus anxius valde q̄ temere sui admodum pauci periculo se committerent vt hostem qui ponti defendendo assidebat distineret: iuber sagittarius pontem istarent q̄ post q̄ cōperit partē militū flumen enaufgasse liberā optionē dat vt cuiq; cōmodum foret pontem transmittendi. Per eam noctem sampus & qui cum eo in palude armati & vigiles sine vllō somno hostem expectabant condixerunt nō prius in hostem irumpere q̄ inuaderentur. Hostis igitur clanculo sub diei crepusculum magno silentio mouens francos adoritur. A quibus acerrime exceptus (petro grauiter vulnerato) cedere loco cōepit: moxq; in oppidum se recipiens aliquot edes incidit vel vt francos inde amoueret vel suos ad se dispersos hoc signo reuocaret. Interim clifsonus liberum factus pontem restituere imperat: traicitq; reliquum exercitum. Multas ex cominis opes francus abstulit quibus ditatus est maxime. Est enim regionis illius plebs lanificii peritissima pannos ex eo artificio textos cum in suos contraneos atq; indigetes tum in externos dispartiens. Quae omnia in potestate irruentium militum concessere post q̄ tria ex illis milia periissent. Superato ponte Carolus rex cum reliquis copiis flandriam ingressus ad montem yprensem castra fecit. Quamobrem veriti yprenses caroli potestatem: duos ex ordine predicatorum fratres ad eum mittunt de pace viam tentaturos. Audiuit benigne Carolus nuncios. Nec morantur yprenses duodecim ex suis optimos ciues ad regem delegare: qui vrbem se suaq; dederent. Deditos carolus recepit quadraginta francorum milibus in stipendium militū multatos. Accessere quoq; omnis illius ore flandriae maritima populus qui vincetos ducentes praefectos quos ab arteuella acceperat regi tradiderunt quo facto regis gratiam demererentur: simulq; sexaginta milia nummum persolutes: ne agri vicinorum vrerentur impetrarunt. Praefectis in ponte yprensi ceruices caesae sunt. Ingressus ypras Carolus quinto post die certus factus arteuellam relicto aldenardo cum sexaginta milibus ad se aduentare: Clifsonum conestabilem & marescallos praere iubet. Ipse q̄q̄ continuo ymbre itinera lutosiora essent cum secunda & tertia acie subsequitur: atq; inter rolerum & rosbequam castra faciens flamin

Sampus.

gos operiebatur. Ad quem se conuertere cum brugenses cogitarent: Petrus de bo
 sco & Petrus mutrus quos arteuella brugis prefectos posuerat ne id facerent spe fu
 ture victorie distinuerunt. Tanta siquidem animi elatione turba illa plebis fland
 rensiū ferebatur: vt parui admodum haberet francos. Nam vt ex suis pagis vicif
 tē turmatim ad gandēses confluerant ita erant variis insignibus & vestiu3 gene
 re distincti: sui ductoris imperio quasi explorata victoria parentes. Cognito ex fru
 mentatoribus q̄ arteuella tribus hinc tantum miliaribus a rosebequa castra habe
 ret: Clifsonus Matheuscq; viennensis & Guillelmus pītauus castris Caroli edito
 progressi hostiū agmen adequitant: & post q̄ satis exploratum habent: qui illo
 rum modus ordoq; in incendendo esset: ad Carolum proten⁹ renunciant hostiū
 numerum ingentem esse densos progredi & gradu moderato non aliter q̄ si in cō
 spectu hostem ituerentur sed non ita instructos quin a peritiis armorum vinci for
 titer possint. Id post q̄ Clifsonus locutus est ecce hostiū agmen conspicitur: nec frā
 ci pigritantes quandoquidem in acie parati stabant flamingos durissime excipiunt
 Priusq; bellum committeretur tanta coruorum nubes supra vtrunq; exercitum vo
 litauit vt multis admirationi essent. Tanta quoq; caligo celum obscurauit vt sese vix
 acies conspicerent. At post q̄ in hostem suos procedere Carolus iubet atq; auriflam
 mam signifer explicauit discussa mox caligine serenitas reddita est. Que res vt fran
 cis spem: ita vt hosti animos extulit vtriusq; credentibus propiciari sibi deum. Com
 misso praelio: tanta ferocitate flamingi pugnauerunt vt loco parumper cedere frati
 cus cogereetur donec vnus qui in fronte erat sublata voce clamans. O maria virgo
 inquit & vos commilitones procedite & preliemini. Quod exemplum imitati non
 plures mutuis se & clamoribus & exhortationibus ad fortiter agendum excitarūt
 Itaq; vt ferocibus & obstinatis animis pugnatum est & flandrēses superatur. Ex q
 bus mortem oppetierunt milia q̄drag nta prater eos quos i fuga apud rosebequā
 Anno salutis Milesimo trecentesimo vno & octogesimo quinto kalendas decem
 bres dominus de Albreto & conciacus interemere: praterq; eos qui in siluis & pa
 lustribus locis latitantes a flandriæ comitis militibus necati sunt. Hec eēde ad eos q
 apud aldenardum in obsidione perseuerabant perlata nullo ordine fuge se commi
 serunt. In quos aldenardo egressi franci impetu facto inurrunt obuios quosq; pas
 sim obruncantes. Tam gloriosa diuinitus prope habitavictoria rex accitis exercit⁹
 primoribus gratias deo soluit. Et flandrensis comes regi principibusq; gratificatus
 se perpetuē illis gratiē debitorem esse professus est. Cui respondens carolus conso
 brine inquit comes tuis desperatis rebus opitulati sumus. Habes vīctum prostratū
 tūq; rebellem tibi populum Non me latet: te dum meus viueret pater: cum inimicis
 nostris anglis societatem occultam habuisse. Post hac integra in me fide esto. In
 te beniuol⁹ esse non desinas. Post hęc carolus arteuellam inquiri (vitat ne an oppe
 tierit mortem) iubet. Erat inter saucios flamingus vnus ex arteuellē prefectis: qui il
 lum necatum esse (cum iuxta illum pugnat) affirmaret. Perductusq; in campum vbi
 fuerat preliatum arteuellē cadauer ostendit nullo vulnere percussus: sed inter ea
 dentem suorum turbam ruina & molē cęforum oppressum. Ob id ipsum Carol⁹
 cum saucum captiuū curare imperasset & seruari flamingus medicamenta recusans
 volo inquit vna cum meis commilitonibus mori & ita per vulnera perfluente san
 guine examinatus est. Hęc vīctrix pugna cum non procul a curtraco commissa fu
 isset carolus curtracum proficiscitur vbi cum cognouisset quingenta calcaria auras

Pugna apud
 rosebequam

Caroli sexti
 ad flandriē cō
 mitem verba

Rex carolus sextus.

Nota de cur-
traco.

ta seruari: eorum scilicet qui cum Roberto arthesiensi olim interierant. oppidi por-
tas sine vlla oppidanorum cede deiici imperauit. Sed miles francus non oblitus su-
perioris ignominie quam illic aliquando accepisset: dirutis portis compluribusq;
occisis atq; spoliatis curtracum tandem incendit. Agente adhuc curtraci rege Bru-
genes missis oratoribus veniam impetrant viginti & centum francorum milia poe-
ne loco pendentes. Petrus autem de bosco inde ad gandauos se recipiens eos obsti-
natiores reddit. In curtraci publicis edibus littere reperte sunt parisiace factionis qs
illis de seditione Parisienses dedisse subscriptio annotabat. Id Carolus egerrime ad
modum tulit: nec cunctatus imposito fortioribus locis presidio primo vere ad dyo-
nisiianum coenobium voti & religionis causa profectus: postq; voto satifecit: ani-
mum conuertit vt parisiiorum contumaciam retunderet. Quod subolens mercato-
rum prepositus comitatus aliquot ciuitatis primoribus ad regem concessit. Offe-
rens liberum in ciuitatem aditum. populum a furia respuisse preteritorum ipse obli-
uiscatur: nec despiciat penitentes. Hec si suo aut populi nomine prepositus dixerit.
incertum est. Rex tamen se ingressurum respondit. Aduenti carolo praebant
acies instructe tres: Primam clissonus sancerrulq; ducebant/ in secunda rex ibat equo
insigni vectus: reliqui omnes pedites incedunt. Que ante Dyonisiianam portam li-
gnea propugnacula erant effrata sunt & porta ciuitatis diruta. Pergenti ad hunc
modum regi prepositus magna ciuium multitudine stipatus humilis pronusq; oc-
currrens cum loqui cepisset rex audire noluit Sed preteriens ad diue marie te mpla
profectus supplicatione absoluta palatium petiit. Erant per compita & diuersoria
vbis dispositi ad custodiam milites prohibiti ne populo & ne militi populus intu-
riam faceret. Edicti tamen contemptores duo ex plebe fuere. Qui mox comprahen-
si a suis fenestris illaqueati strangulatiq; pependerunt. Incesserunt eo die per vrbes
Biturigum & burgundie duces: magna armatorum manu valati & seditionis in-
signiores autores trecentum in vincula primum coniectos: paulo post carnifex ca-
pite multauit. Inter quos fuerunt Guillelmus cenonensis/ Iohannes filiol⁹ & mar-
tinus doublus. Et paucis interiectis diebus Nicolaus flamingus: Supplicio eorum
expleto cathene omes ex compitis euulsi: in arcem vincennarum Arma per quasq;
domos inuenta partim in lupanari: partim in palatium deportata sunt. Scabini p-
positusq; mercatorum magistratibus amoti & ciuitatis regimen pratori Parisiensi
attributum Vestigalia & pecuniarum ex rerum venalium precio subsidium decre-
tum atq; exactum. Iohannes marelius homo populo gratus delatus q; inter sacdi-
ciosos furenti plebi fauisset adnitentibus maxime biturige & burgundo principi-
bus: indicta causa damnatus & cum eo duodecim capite puniti. Inter hec ad gra-
dus palatinos vbi philippi pulchri simulachrum vsitur: extructo throno: Carolus
patruelibus & aulicorum nobilitate circumfessus: petrum dorgemontem cancella-
rium affari qui conuenerat populum iubet: qui a Carolo quinto ad presentia tem-
pora orationem deducens: preteritas seditiones & populi flagitia regis pretereage-
sta & ex flamingis habitas victorias proluxa oratione memorauit. Non mirari eos
oportere si de tot sceleru autoribus suppliciu sumere rex statuisset: qui in reliquos
poenam commertam irrogare iure optimo poterat. Hac postq; locutus est cancel-
larius ad Carolum conuersus: Hac ne sunt inquit serenissime rex que mihi dicenda
commiseras: Assentiente rege patruelles eius ad genua Caroli prociues populo in-
dulgeri orant: nobilitate quoq; atq; fortunis insignes foemine: passis crinib⁹ lachry

Prepositura
mercatorum
apud parisiios
suppressa.

mantes procumbente humi populo regis miserationem expectabant. Mouit regē omnium miserabilis clamor: & mortis supplicium pecuniaria multa commutauit. Nam dimidiam fortunarum omnium partem reus quicq; redimendi sui causa pendit: quę militi ad stipēdium distributa est. Parisiensiu edomita pertina cia rothomagenses supererant qui pugnarentur. Misso ad eos iohanne viennensi admiraldo cum iohanne pastorello & iohanne mercerio quasdam ciuitatis portas eruere & factionis conscios compræhendere & supplicio affici rex mandat. At quia prope diē dominice resurrectionis solennitas erat: remisso capitali supplicio nō pauci suis bonis priuati soluti sunt. Nec ad fiscum multa: sed ad quorundam singulare commodum venit. Quamuis enim reipublicę titulo principes agant: ministrorum tamen lucrum est quod exigitur. Itaq; bona huius exacte pecunię pars ad biturigū & burgundorum duces peruenit. Cum hæc in francia geruntur angli de inferendo frācis bello londonis consultant. Clerus vero non ignarus Richardum suum regem quietis atq; ocii patientem esse bellum dissuadebat: & in primis cantuariensis archiepiscopus: quem alterius factionis sectatores necauerunt. Porro urbanus sextus decimam regi richardo cōcesserat vt in franciam copias traiceret ad opprimendū eos qui clementem competitorum eius tuebātur. Eius decimę atq; expeditionis coactor & princeps fuit Henricus dispensarius norduicus antistes vehemētis animi iuuenis. Cui attributi sunt quingenti equites & quingenti supra mille pedites: præter magnum sacerdotum concursum qui urbano assentiebantur. Qui calisium tempestate primo impediti: nacta mox serenitate trāsfretarunt atq; inde in flandriā migrauerunt excepti aliquot locis liberaliter & comite adiuui. Quorum aduentus cum regem lateret: carnutum religionis gratia proficiscens templo diuę marię uisitato: Aurelianum ubi seditionem populus mouerat pergit: Supplicio de flagitiosis sumpto protenus Parisium reuertitur. Ibiq; primum de anglis nuncio accepto copias contrahit. Quod audientes Gandau quosdam ex suis primoribus ad carolum mittunt: sed eos ad suum conspectum Carolus non admittit: non nescius quid societatis cum anglis inuissent. Coacto exercitu in quo trecenta equorum milia fuisse frossardus tradit. Venerat enim ad regem ex germania foedericus dux bavar & alii auxiliares multi. Cum de sufficienda annona atq; inuehendo ad exercituz cōmeatu prefecti militum consulunt. Colinus boulardus parisiensis ciuis, quadrimestrem comite (si precium sibi soluatur) ministrare se pollicetur. Constituta illi mercede carolus ex sancti dyonisi ead auriflamma recepta eaq; guidoni de trimoula assignata mouet. Iter agenti nunciatur anglos ex gandsium sententia ypras circumfedis. Sed illi aduenientem caroluz formidantes obsidione soluta suburbia cremant atq; inde quasletum ducentes oppidum circunvallant. Sed dissono cū britonum duce illos persequente: incensis castris: burburgū & grauelingam aduersus abierunt. Et robinus canollus arrogās & iactabundus angloruz ductor tamesi quotidiano fere sermone parui se facere francorum potentiam diceret: dūnas quo se receperat procedentib⁹ in eum francis reliquit grauelingam petens. Quam itez a carolo circumseptam dimisit: per portam quę nouum armatis cincta erat dilapsus. Deserti anglis oppidani cum se acerrime defenderēt: expugnati tamen partim occubuere partim in seruitutez acti: donec magna se pecunia redimerent. Grauelinga relicta quia burburgum angulus occupauerat: eo se franci contulerunt. Prius tamen q̄ vllum obsidionis aut oppugnationis signum darēt: dissonus anglorū prefectos

Mulctatur populus parisiensis

Angli de bello consultant

Copie regis Caroli.

Burburgus. Grauelingus

Rex carolus sextus

Ad burburgū
āgli obsident

In colloquium venire petit: vt illos aliqua forte ratione adducere posset anglīam re-
petere. Sed dissoni verbis elatior factus hostis: timoris hęc indicia esse ratus: statim
eruptione facta francos adoritur: edito demum acri praelio in oppidū repulsus cō-
clusus obsidione est. Ad primam oppugnationem in qua philippus arthensis. au-
gī comes egregiam operam nauauit in muros cum regio vexillo conscendens an-
gli britonum ducem affari postulant. Accedentem ducem orant burburgo abire il-
lis incolumibus liceat. In eo spem suam reposuisse: q̄ memoria teneret anglorū o-
pe se britannia potiri. Prædecessores eius anglis regibus obsequentes fuisse: eorum-
q̄ amicitiam semper coluisse. Ad hęc dux respondit regem se conuenturum. Adies
igitur carolum brito quę ab hoste accepisset ei patefecit. Addiditq̄ belli fortunam
accipitem esse dei nutu non hominum virtute victoriam dari. Si oppugnare illos
pergat cum ipsi plurimi intra oppidum pugnent occisuros facile aliquot ex proce-
ribus francis quorum mors non satis compensari possit. Hyemem præterea insta-
re quę illis locis horridior soleat esse atq̄ asperior. Ergo opere præcium fore si disce-
dat hostis oppido in regis potestate relicto. Huic ducis sententie q̄q̄ multi aduersa
rentur & in primis petrus dillerius præcipua strenuitate auratus eques asserens fa-
cile expugnari anglos posse si continēter oppugnētur. Non audiendum ducē qui
suo more anglis non inimicaretur eosq̄ armorum & belli socios quondam habuis-
set. Vicit ducis sententia. Datusq̄ est hosti liber egressus. Qui burburgo militari ora-
natu exiens regi gratias ob receptam libertatem egit. Dum hęc aguntur franciscus
acremenus gandauus aldenardum noctu scalis in muros oppidi erectis capit & ex-
turbatis inde oppidanis gaudens loco imponit. Oppido burburgo recepto:
vnus ex francis sacrorum contemptor templi foribus effractis dum diui Iohānis ar-
genteum simulachrum rapere contendit: simulachrum auersa facie dorsum illi ver-
sat: nec mora sacrilegus fit mētis inops atq̄ in semet infantens in proprios artus de-
seuit. Ceteri milites hoc euentu exterriti templo abstinerunt. His rebus burbur-
gī confectis postq̄ rex parisiū remeasset: auditis plurimorum querelis qui in brito-
num ducem ob dimissos anglos obloquebantur: rem dissimulat. Quem per paucis
post diebus secutus brito: quondam a bello vacationem ab anglis concessaz regi re-
nunciat atq̄ ira nichil cunctatus in britanniam se proripit. Spe aut̄ pacis cum anglis
accepta: Carolus biturigum dncem calisium legat. Quo lencastrię dux anglus cō-
uenturus erat. Multorum dierum hinc atq̄ inde habita coitio nichil præter interi-
turas inducias importauit. Per id tempus flandrensis comes ludouicus moritur
cuius sepulchrum visitur in templo diui petri insulau. Et in aquitania hominuz
perditorum qui nouis rebus animum intēdebāt non parua manus sancerrum ma-
tescallum propter inducias quietum & nichil ab hoste timētem inuadit. Sz sua, cau-
tiōe (vt puid^o erat) protectus grassatoribus restitit. Nec propterea destiterunt præ-
datores arces vt cunq̄ poterant furto atq̄ insidiis occupare admonentibus anglis
quorum in francos nulla erat sincera vel federis vel induciarum fides. Eadem quo-
q̄ tempestate aruerni adiunctis sibi lemouicenis atq̄ pictauis grauissimam sedi-
tionem excitarunt. ducem sibi quendam petrū brueriū instituentes atq̄ ita per ne-
quissimam licentiam grassantes nobilem quemq̄ clerum item & alicuius pensū ho-
minē sibi obuū sine miseratione obruncabant. Nam deprehensi forte per viam
scoti equitis capiti inritum cassidem imponunt. Sacerdoti amputatis digitis: ca-
pitis verticem deglubunt: deinde cremant: Religiosum hospitalis ordinis per alas

Nota.

Ludouici flan-
drensis mors.

A rusticis vio-
lencia paruer-
niam.

procere arbori appensum sagittis tellisq; confossum necant. Nec modus illis erat vltus seuendi. Pluris inter illos habebatur qui diriora flagitia committeret. Huius tã detestandę inhumanitatis nuntio accepto: biturigum dux qui auinionem salutandi pontificis causa petebat delecto nobilium exercitu in seditiosos mouet: quos nõ difficili praelio multis occisis multisq; laqueo strangulatis superauit. Inter hec ludouicus andegauus qui apulie regnũ a gregorio duodecimo vocatus & deinceps ab alexandro quinto rex neapoleos contra lad. slaum vngarie regem declaratus vendicabat: rerum omnium egenus petrum craonus ad vxorem in franciam mittit: pecuniam quam illi discedens crediderat accepturus & ad eum mox perlaturus. Sed perfidus in dominum craonus pecunia accepta segniter agens lasciuie sue prius q̃ domino obsecutus est. Nam dum per venetos iter facit: ludouicus expeditionis lue in italiam sero poenitens: animo eger: & fortunarum omnium inops: moritur. Hunc exitum habuit temerarie & longinque militie belli incautus ductor: quo defuncto quisq; in eum secutus fuerat miles bacillo contentus vili sordidoq; habitu domum vix reuisit. Eius cladis causa fuit iohannes. xxiii. alexandri successor. Nam copiarum suarum prefecti ludouico exitium parauerunt. Iohannes vero in constantiana synodo agens papatu priuatus est: & in castello haldeberga in custodia habitus sub tutela Ludouici bauari ducis vbi annos tres asseruatus est. Compertum enim synodus habuit illũ plurima aduersus ecclesie fidem dogmata diuulgasse. Sub id tempus biturigum dux & lencastrie princeps calisium conueniunt. Causa conuentiois spes pacis fuit: que irrita habita est: q̃q; plurimas optime pacis leges biturix anglo pponeret. Manifestata anglorum aduersus francos inimicitia quandoquidem carolo conducebat amicitias comparare niuernesis comes hannonię comitis filiam vxorem duxit: iureiurando pollicente patre partium caroli fore. Cameraci nuptie factę sunt. Vbi carolus equestre certamen quod halstuludium fraci dicunt: exercitationis gratia cum collardo de spineo non sine laude habuit. Nondum per eos dies nauarri regis inuidens francis animus quieuerat biturigum burgundumq; ducem veneno tollere cogitans. Itaq; confectum letiferum puluerem iohanni cuidam anglo dat: quam pecunia a nauarro accepta ducibus conferat. Anglus receptum facinus dum exequi parat popinam ducum crebro ingressus a cocis deprehenditur quem scelus confessum licetor capite plectit. Inter hec complures ex franca nobilitate qbus dolebat anglos tam frequentibus bellis fraciã impetere de expeditione in angliã ducenda assidue colloquebantur. Qua re a carolo animaduersa cum florentiãtate animoq; excelso esset: de ipsa expeditione conciliũ capit. Inuenit facile factũ esse angliã vinci. Dacos olim & præterea saxones illam occupasse: ea conditio ne gentem esse quæ intra suos fines bellum diu ferre non possit Vno aut ad summum secundo prelio vel vinci vel vincere solitam: nec vnus hominis principatus longo tempore perpeti suos reges ad necandi aut pellendi consuetudinem fecisse. His rationibus pertuasus Carolus bellum anglis indicit. Nauibus vndiq; contra dũs ingentem classẽ armat. Tam grandibus ceptis cum pecunia queritur tributũ rex iauditum vixq; ferendũ exegit. Quamobrem permulti francia relicta nouas sedes quesuere. Classe viris armis commeatuq; affatim instructa maximus ille naualis apparatus non secus ac in arente stipula crepitans atq; estuans ignis euauit. Nec dubia fama erat: principum culpa id accidisse: qui exactam ad expeditionem pecuniam inter se corripuerant. Improbã siquidem auri cupido publica vtilitate

De neapoli.

Iohann. xxiii.

Nauarri nequitia.

Van^o belli in angliã apparatus

Principum iniquitas

Rex Carolus sextus.

Iohannes viē
nensis in āgli
am ducit

neglecta sui tantum curam habet. Vnus tantum Iohannes viennensis amiraldus nauibus sexaginta instructis scotos petere ausus est: vt inde bellum anglis inferret: Visus est rex scotus iohannis aduentum moleste tulisse & quoad per eum fieri potuit transitus in angliam tardus est. Interim tamen dum delectum militum facit: francos comiteatu iuuat. Nam inter anglum scotumq; graues tum belli cause erant. Paratis copiis scotus iohanni tria armatorum milia ex suis attribuit. Ingressi cum scotorum manu angliam frauci: omnia hostiliter incurfant & depopulantur nullo illis occurrente anglo. Atq; ita ad droartum arcem peruenientes eam oppugnare cum amiraldus decreuisset: scoti id ne faceret dehortabantur: persuasum sibi habentes illam inexpugnabilem esse. At iohannes loci naturam atq; munitiones diligenter contemplatus vnā partem animaduertit qua arx expugnari posset. Igitur dato oppugnandi signo: franci (spectantibus quasi pex oculum scotis) in arcem irrumpunt. Cesperunt præterea alias munitiones: donec rex anglus arma in illos desumpsit: tanto quidem numero vt iohannes paucitate militum inferior cum intelligeret scotos remisso animo esse in scotiam copias reduxit. Vbi fœmine cuiusdam regiæ nobilitatis amoribus ceptus ammonitus tandem ab ea scotia discedere: q̄ suspectum eum rex haberet. Consensa clam nauī in franciam se contulit. Perrarum est fracos aliena in gente gloriam comparasse: quam arrogantia vel libidino non obscurauerit. Ex classe q̄ ad expeditionē aduersus anglos frustra cōparata erat: quota pars in scluse portu stationem habebat. Quam incendere per franciscum attremen humilis coditionis hominē gaudentes instituerūt. Quod vbi a scluse præfecto certis indiciis animaduersum est dum autores perquiri dānum aufugerunt. Duodecim tamen deprehensi capite pugniti sunt. Apud dānum erat aliquot anglorum præsidium. Fugientes Carolus persecutus dānum circuncingit: præter eam partem qua palus est. Circumfidenti franco oppidani conuicia dicunt quasi ad eos superados impelles essent. Sed postq̄ se oppugnari circūspiciūt: mox de deditioe consultant. Atq; interim angli aliquot per paludem salutem petere visi sunt. Eapropter ad paludis exitū milles positus qui hostem transitu prohiberet. Mox ad muros machinis admotis: & muri parte defecta franci locum expugnant. In ea opes per multe preciosæq; inueniunt. Franciscus vero qui vrendarum nauium negocium in se receperat gandauuz se recepit. At rex ad nauium præsidium turrim munitissimam apud sclusam extruxit. Tum enī a regibus francis sclusa tenebatur. Sed eam philippo burgundionuz duci carolus postea dedisset: illam flamingi comites ab illo tempore hætenus possederunt non sine francorum damno. Nam cum edito mediocriter iugo arx munitissima sit in mare longissimum prospectuz habens pelagi illius & terre flandriæ imperium quasi sibi arrogasse facile credi potest. Scio frostardum scripsisse sclusam priusq̄ arce munitur fuisse guillermi de namurco qui philippi burgundi cognatus erat eaq; a guillermo comparasse data illi bethunia cum agro adiacenti. Moxq; in colle qui scluse eminet arcem exedificasse. Est pene insula zelandia quam rhenus in mare influens efficit. A cuius incolis angli Gandensesq; plerumq; iuuabantur. Eos rex adoriri iubet. Capti occisiq; ex illis multi fuere. Captiuis aliquot cum mortem carolus remitteret mori maluerunt. Quorum vnus qui tametsi sanguinis gradu alios contingeret: eos tamē supplicio afficere si saluus euaderet se obtulit. Itaq; immanis carnis fex concaptiuos consanguineosq; necauit. Detestatus autem rex hominis impietatem pari eum poena plecti iubet: Per id tempus sedente apud auinionem In

Sclusa arx frā
corum fuit.

zelandia

Nota

nocentio septimo: qui raram nisi ex franciæ regno obedientiam erat consecutus: & cardinales triginta ordinauerat: quibus grandis sumptus opus esset: diui nichalii rementis abbate in franciam misso dimidiatam omnium ecclesiarum partem exigere conabatur. Cui coepto scholastici academix parisiensis resisterunt: missis ad Carolum oratoribus qui pontificis edictum haud æquum esse persuaderet. Audita scholasticorum querela: rex exportari regno pecuniã vetat: & ecclesiarum proventus in tris partes distribui iubet. Vnam in ecclesiarum instaurationem: alteram dissoluendis earum obligationibus & debitis. Tertiam quotidianis ministrorum vsibus assignauit. Simulq; de his rebus arnoldum corbium ad pontificem legat. Pontifex autem edicti poenitens ab exactioe desistit. Postq; ex fladria carolus parisiũ remeasset: brugenses & qui ypras incolunt intercessore iohanne dello aurato equite autores fue-
 re pacis que a carolo gadenibus tornaci data est: philippo burgundorum duce qui in comitatu flandriæ successerat: assistente Per id tempus rex ysabellaz bauari ducis filiam ambianis vxorẽ accepit. Venerat paucis supra diebus ex armenia in fraciã turcos deuotans leo armenix rex qui sollicitissime curabat francorum anglorumq; conuersiam componere: vt duorum potentissimorum regem conciliatione parta: ipsi in turcos expeditionẽ ducere non recusarent. Eam ob rem caroli assensu in angliã profectus ita egit: vt de mittendis ex huiusmodi causa oratoribus conueniret. Itaq; calisium angli: boloniam franci se contulerunt. In ea legatione diebus quinquaginta frustra consumptis: cum anglus præter honestæ pacis leges nulla nõ sibi arrogaret: discessum est. Contrahit ob eã rem Carolus numerosam classẽ: seq; ad anglicam nam expeditionem instruit: pecunia a dero mutuo accepta: a populo vero sine modo exacta. Erat carolo soror katherina quam biturigum ducis filio despondens cognationis legem pontifice laxante. Paratis apud sclusam ad expeditionẽ nongentis nauibus: cunctanti attrebat carolo: præfecti classis significant tempus nauigationi accõmodum esse. Qui ducis biturigum moram causatus: tandem ducem qui Parisii delitiis operam dabat: accersiri iubet. At ille Carolum litteris admonet: vitaz in tuto & sine tristi sollicitudine agere: nec in angliam traicere festinet. Venit tamẽ ad carolum dux non secus ac ludens: ne in se militum odium conuerteret. At cum sclusam venisset: simulat quidem traicere in angliam. Sed pigre ioculariterq; omnia agens: ortis tandem grauibus procellis expeditionem dissuasit. Dimissa classe: cum omni belli instrumento: ea omnia in anglorum potestatem venire. Credidit patrueli nepos: & quam incredibili impensa classẽ militemq; contraxerat repente dimittit nulla publicæ utilitatis ratione habita. Pleriq; enim rerum administrationẽ pro ludo principes habent. & quanti suæ libidines consent non considerat: quod euenire is solet: quibus populi marsupia ærarium sunt. Fuit nimirũ huius classis nõ facile supputanda impensa. Quippe ingentem comæatum cum supra modum haberet: naues quoq; ipse variis picturis decoratæ erant. Et auro mali ornabatur: ita vt certarent pceres: q; ditioe nauis ueheretur. Milites vero & numero nauium & tanto apparatu exultantes atq; iactabundi: angliam iamã victaz desolatãq; esse inter sese gloriabantur. Eisdẽ diebus regina filiũ enixa est: Cui patris nomẽ inditũ: quẽ immatura mors abstulit. Fato quoq; suo fundus est nauarrus rex carolus: euentu admiracione digno. Cum longe senex esset: & calore defectus: lintheo illũ insuendum & aqua quæ viua dicitur perfundendum quidam suaferunt. Eã enim aquam efficacẽ calefaciendũ vim habere cõstãs opinio est. Hoc suedi ministeriũ dũ tutor noctu

Pontificis ro
mani exactio.ysabella Caro
li. vii. mater.

Armenie rex.

Andegatenũ
ducis signa
tiaNauarri regis
mors mirabi
lis.

Rex Carolus sextus

exequitur: filium (eius abrupti causa) ad lucernam admouens: ex ceptam filio flammam: ad lintheum priusquam animaduertit sutor raptim delabi videt. Nec mora lintheum omne subito exurit miserabiliter vociferante nauarro. Qui die tertio post continuo dolore maceratus extinctus est: plerisque constanter affirmantibus: diuinam esse iram quae perfidum regem digna suis sceleribus poena cruciasset. Fuit eodem tempore nauale aduersus anglos bellum: qui duce hugone dispensario nauibus amissis: a francis superati sunt/hugone capto. Per eam tempestatem duo ex familia petri alenconi ducis proceres iaquetus grifus: & iohannes carongius singulari certamine parisi dimicauerunt. Dimicandi haec causa fuit. Erat iohannes eques multa cognoscendi audax: ob id incidit illi animus aliquorsum peregrinandi. Relicta igitur argentolii in persico vxore: ut constituerat abiit. Iaquetus autem grifus vel quod mulierem quae formosa erat amabat: vel quod iohanni nocuisse aliquando gauderet: diluculo surgens argentolium mira festinatione contendit. vbi liberaliter exceptus: dicit videndam arcis causa aduenisse quam longe speciosam esse acceperat. iohannis vxor amicum viro suo hominem referato ostio in arcem sola intromittit. At grifus solitudine loci audacior factus: renitentem foemina stuprauit. statimque libidine expleta abeunti grifo: tu inquit vxor foedissime adulter: stupri poenas aliquando lues. Flagitium autem in aduentum mariti celauit mulier. Cui tandem reuerso iaqueti violentiam moerens detexit. Qua re turbatus iohannes: assumptis secus aliquot ex suis & vxoris amicis ad ducem alenconium rem omnem defert. petitque aut adulterium corripere/aut in certamen descendere pugnae sortem experturus. Id vbi dux non admittit: ad regium parlamentum querelam rettulit. Diem certamini senatus edicit. Carolus rex ex edito solio duellum spectauit. Venerat quoque iohannis vxor curru vecta. Ad quam vir accedens/Tu inquit mulier vnica testis ades illati in te stupri: cuius gratia duellum hoc ipse assumo. Dic palam: si iuste adulterum aggredior. Mi vir ait vxor mea in te fidei securus accede: nichil tibi mentita sum. Ad haec verba osculo vxori dato carongius in duellum procedit. Qui equestri congressu mox in foemina vulneratus: nec propterea segnior factus: in pedes defiliens adulterum humo prostrernit: atque occidit. Quem carnifex ad patibulum tractum sublime illaqueat. Carongium autem mille francis: & annuo ducentorum francorum stipendio Carolus donat. Haec sorte interit foedus adulter. At britonum dux iohannes de monteforti accepto Clissonum conestabilem contrahendi nauigii causa in britanniam aduenire: eus ad prandium inuitatum remotis epulis in vincula conici mandat/ neque eximit donec ea quae in britannia clissonus loca habebat: eius potestati pmiserit: solutis insuper centum francorum milibus. Oderat enim clissonum dux ob id maxime quod iohannem britannicum caroli blefen filium ex anglia vbi annos quinque & triginta patris loco obles extiterat liberauit: eiusque filiam desponsarat. Cuius gratia timebat dux iohannes britanniae ducatum quem eius pater amiserat aliquando armis vendicaturum. Inde liberati clissoni vultum dux intuitus: haec inquit clissoni dimissio mihi patriaeque olim dani non nihil importabit. Postquam ducis in clissonum dolos perfidiaque carolus accepit: ad eum mittit qui illum in iudicium aureliam vocet. Die constituto non adueniente duce: clissonus ad regis genua prostratus/ contumaciam inquit iniquissimi ducis rex iustissime non ignoras. Tuum est mihi iniuriam passo iusticiam accomodes. Ecce ducem ad singulare certamen appello: & haec dicens pignus duelli exhibet. Vbi haec a clissono dicta gestaque dux cognouit: veritus ne instigante clissono Carolus bellum aduersus eum susciperet/ per nuncios Carolus

Duellum pro
adulterio

Dux britonum
fallax

orati ne sibi succenseat: quod aureliam vocatus non affuerit. Fuisse arduis tunc negociis occupatum. Iam vero octum esse: si per regis voluntatem liceat: blasas aduentare. Ibiq; coram regis legatis purgatum se facere de iis quæ regi ab aduersario delata essent. Continuit diu carolus responsum. Deniq; placuit patruales suos biturigoz & burgundiæ duces blasas mittere. Postq; conuenere: britonem arguunt eorum quæ in dissonum commisit. Nullam illi gratiam dari posse: nisi ad regem concederet. Non dubitauit brito ducum præsentia atq; auctoritate fretus regem adire. Coram positum dissonus magnopere accusat: quod se regio magistratu illustrem & reipublice causa in britannia ex regis iussu agentem per simulatam beniuolentiam ad epulas inuitatum comprehenderit: tandiu in dura custodia habitum donec arces & quæ sua erant eius potestati dimisisset. qui anglo hosti amicus & fautor habebatur: iustum esse aut illum duelli pignus recipere aut pœnas subire debitas proditori. Ad hunc modum excandentem ira dissonuz duces ad modestiam reduxerunt. Nam in communi regis consilio causam agi & prudentum sententia diffiniri dissonus acquieuit. Acta causa est ab utraq; parte magno certamine. Demum dicente ius cancellario dux arces rupis aurianæ: & losselini cum tota ablata inde supellectili dissonus non restituere damnatus est centum milium francorum pœna adiecta. Per hanc tempestatem iohannes montefonus ordinis diui dominici: theologus magni nominis doctor: ad populum de diuæ mariæ virginis puritate contionatus eam originali contaminatione reliquæ humanæ propaginis instar fuisse infectâ differuit. Quæ alter eiusdem ordinis theologus imitatus: cum rothomagi de re ipsa sermonem haberet. Ego inquit nisi palam ostendero christi matrem paterne originis labè dum conciperetur: contraxisse: huetus appellari non recuso. Est enim id apud francos nomen rediculum. Eam ob rem diu in consuetudine fuit ut eius ordinis fratres hueti a pueris passim vocarentur. Discussa in presentia pontificis innocentii. vii. veritate procurante maxime Parisiensi schola montefonus parisium redire: & quæ de virgine temeret predicauerat retractare compellitur. Erat in lemouicibus anglus nigrum caput appellatus: qui ex arce chaluceto incursiones crebro faciens aruernos vexabat. Hic quadringentis delectis militibus contractis monferrandum noctuiducit sciens oppidum nullo præsidio teneri. Ibi per obicurum noctis positus quæ proxime muros insidiis: aliquot equites simulare se mercatores docet. & cum oneratis sumētis sub initio lucis monferrandum proficisci. Itaq; milites ut iussi erant ad portam qui ante portam est progressi patefieri sibi aditum orant. Ianitores nichil de insidiis conscii ponte demisso pseudo mercatores in suam perniciem admittunt. Nam porta occupata milites districtis mox gladiis eos necauerunt. Nec mora qui in insidiis erant oppidum inuadunt omnia in mortem atq; in prædam conuertentes. Ea re ad sancerrum marescallum qui tum in aruernia agebat perlata dum illum copias monferrandum mouere hostis accepit. Curribus preda raptim imposita & captiuis abductis chalucetum prope remeauit. Venerat in curiam eo tempore anachorita quidam portans in dextera rubrâ crucem: vir austeræ & religiose cōuersationis. Hic regem affari cum peteret: ab aulicis se penumero prohibitus est verētibus ne vel dolo regem circūueniret vel reuera specie aliqua sanctitatis regium animum aliorum traduceret. Perseueranter tamen agens ad regem introducit. Cui se de super admonitum esse dicit: ut illū de vectigalibus tributisq; annuis tollēdis cōueniret. Ni faciat dei iram in proximo esse: quæ renitentem puniret. Sed neq; liberos villos ha-

De beate marie
concepotione
contra predi-
catores

Nota militum
astutiam.

Admonitio
de vectigalibus
tollendis

Rex carolus sextus.

biturum. Tunc enim temporis regina cum filiam genuisset: ea vita decesserat. His anachorite comminationibus rex paululum perterritus: vedigalia demere cogitauerat.

Sed utroque patruelis biturige dico atque burgundo dehortantibus cogitatus abstinuit. Scribunt hystorici gheldrie ducem nullis interuenientibus causis ad bellum regem prouocasse. Idcirco carolum in ducem mouisse quem agripinensis archiepiscopus & iuliaci dux a temeritate resipiscentem regi conciliauerunt. Remis deinde conuentu habito: quandoquidem rex adoleuisset haberetque etatis & prudentie satis ut regnum sine alterius tutela administraret visum est consilii assessoribus ex rei publicae commodo fore: si vno principe regnum gubernaretur. Igitur ad carolum omnia relata sunt & patruelibus regimen interdictum. Egit tamen illis gratias carolus quod eius negocia bene gessissent precatusque eos est fidi in eum postea permaneret. Illi magnis a nepote rege donati muneribus Carolo valedicentes alter in linguam occitanam cuius administrationem gerebat: alter in burgundiam profectus est.

Rex vero parisiis petens veteres regni institutiones recensere iubet. Recensitas precipit obseruare. Inter eas institutiones (carolo ex flandria ut supradictum est reuertente) mercatorum preposito scabinisque parisiis: ciuitatis administratione fuerat interdictum: & pretori utraque gubernacula assignata. Quem magistratum cum iohannes soleuillus homo sine controuersia eruditus & iustus gessisset: non insecus quantae solitudinis erat utriusque officio inseruire regem adit curas enarrans quae binis magistratui incumberent. Alteri vix se satis esse posse. Orare ut vno se abdicare possit. Deputatur ut in eius locum iohannes iuuenellus inter parlamenteos aduocatos boni nominis & probitatis vir. Quem non prepositum sed custodem prefecture mercatorum rex appellare instituit. Quo nomine parisiensis praeses etiam nunc appellatur. Hic iuuenellus patre iuuenello deuersinis natus ex vrsinorum nobili in latio familia genus duxit. Quem neapolinus mettenis episcopus eius frater in galiam: quod strenuus & belli sciens eques esset illexerat. Qui aduersus anglos preclara militie opera gessit. Deinde quiescente paulo a bellis francia arma in turcos tulit. Ibi quoque gloriosa morte interiit. Iohannes autem iuuenellus custodia prepositure accepta cum parisiensium libertates & priuilegia immunita comperisset rothomagenses imprimis in iudicium adduxit. Atque ita redintegrata priore libertate: flumina quorum sublaris impedimentis nauigalia fecit. Extruxerant enim plerique in materna amne molendina quae alueum angustiores ad naues deducendas efficiebant. Hos iuuenellus deiecit compensatione possessoribus facta. Dum hec geruntur clemens pontifex carolum per litteras orat ad se auinionem venire ut de neapolitanis rebus vna consulere. Cui se id curaturum carolus respondit. Huius ad pontificem profectus causa Rex tributa exactionesque auxit clerum sine modo percimens. Nam cum plerumque iusto liberalissimus ipse perfusissimusque donator natura esset nulla illi profundae pecuniae ratio inerat ita ut qui rationum magistratus gerebant venientibus ad se fisci & publicae pecuniae questoribus dum indiscretas largitiones libris annotatas produnt: haec margini verba addebant. Nimis accepit recuperetur. Et spes quidem populo fuit leuande immoderate actionis per regine aduentum quae tum coronanda parisiis erat. Sed ab ambitiosissimis & preter mensuram largitionis tributis remissionem frustra expectes. Non enim tantum non diminutum vedigal est: sed falsi maius adiectum. Et patris moneram nullo illi instituto precio Carolus sustulit: & nouam magno populi dispendio cudit. Deinde auinionem profectus clemem

Nota de p̄tura
parisiensi.

Cōtra super-
fluas largitio-
nes regum.

reuerenter adiit. Apud quem aliquot dies communicato consilio cū ludouicum regni siciliæ dyademate pōtifex decorasset: Carolus in linguam occitanam venit. Cui per tholosates iter facienti fuxi comes apud melierā quæ prima est fuxensium ciuitas fidelitatis sacramenta prestittit: & quia sine liberis erat: heredē comes carolum inscripsit. Fuerat autē comiti filius quē ex nauarri regis sorore susceperat. Hic postq̄ adoleuit: patri detrahere cōpit: propterea q̄ parce atq; illiberaliter eum vt ipse causabatur haberet. Accedebat ad indignationē q̄ eius mater comitis sæuitiam intuens e nauarria quo se cōtulerat ad virum redire formidabat. Quare ad auunculum in nauarrum perfugiens: consultore nauarro: patri venenum parat: non quidem vt auunculus dicebat letiferum: sed quod patris cibo admixtum dissidentem mariti animū vxori recōciliaret: atq; ita domum reuersus: dum præter morem popinam ingreditur: venenatos pulueres cibus insparfurus vasculum vbi virus condiderat illi excidit. Quod receptū vnus ex comitis ministris medicinæ professoribus exhibet: qui mox id mortiferū esse iudicantes: filium patri deferunt. Depræhensus filius crimen venenum & veneni auctores non celat. Quē capite dānatus per tortorem necare pater iubet. Ex huiusmodi causa orbis liberis comes in regē quæq; possidebat testamēti lege transtulit. Reuerso in franciā rege cum de biturige duce frequentes nūciū ad eum venirent auaricię illum accusantes: eximere ducē a linguę occitanę gubernaculo non tardat: misso tholosam petro caprenso nobili equite qui magistratu amotū ducem populo significet. Suasus præterea a genuēsibus carolus suppetias aduersus mauros illis dare pollicetur. Eam expeditionē borbonii dux libens excepit. Qui præter pedites cōtractis mille quingentis equitibus tanto diligentius profectus est: q̄to ad ciuile quādā discordiam fracos principes magis inclinare cognoscebat. Sub duce militauerūt harricurię comes/ admiraldus viēnenlis/ cōciacus/ & alii cōplures magni generis homines. Quibus se ex angliā veniens comes darbuis coniunxit. Ad tunicium fuit conflictus & dura obsidio. Sed desperata expugnatione in parētes cāpos christianus exercitus se contulit vbi farracenus miles tentoria fixerat. Ibi dū pugnatur fugientibus tādē mauris victoria christianis accessit. At quia dimiutus exercitus & pestilētia laboraret de repetenda domo cōsultāt. Quod rex maurus suspicatus/ verit̄ ne id hostis simularet vt receptis virib⁹ & redintegratis copiis mox acrior insurgeret duces p̄ internūcios tentat si pacifici vellēt. Conuenit/ vt captiuos maurus restitueret decem ducatorum millibus præfectis copiarum persolutis. Atq; ita induciæ pactæ sunt & Borbonius militem reduxit. Incidit per idem tempus iohanni castellæ regi bellum aduersus portugallię regē: & ducē lencastrię. Quā obrem borbonius a Carolo in castellā cum exercitu mittitur qui iohanni suppetias ferat. Qui borbonius auinionem primū vt pontifici gratularetur: deinde p̄ narbonensem puinciam: barchinonā profectus est. vbi yolanta barrēsis aragonum regina cum suo viro rege agebat. Itaq; tā longis itineribus in castellā venit: vt post bellum aduenerit. Francis enim fere mos est citius auxiliū promptūq; polliceri: factotardos esse. Borboniū tamen iohannes lætissime honorificeq; excepit. Florentinis per id tempus opem aduersus galeatum mediolanensium ducem petentibus: seq; caroli potestati deditibus respōsum est: Inter regem ducēq; amicitia esse quā (non intercedente iusta causa) dissoluere indecorū extitisset. At si mediolanensis iniurias illis facere pergat: subsidiū se missurum carolus dixit. Expectatione sua frustrati florentini: ad armyniacū comitem se contulerunt: eadē quæ a carolo postulātes.

Filii in patrē
dolus

Genuēsibus ad
uersus mauros opē petū

Florentini

Rex carolus sextus

Armigniacus tamen postulatam primū recusaret: sibi tamen visum est vtile reipubli-
 ce fore si militū per franciā palantiū multitudinē in longinquāz militiā duceret. Col-
 lecta igitur valida manu florentinis auxiliari constituit. Superatis alpibus: alexan-
 driam mediolanensis ditionis ciuitatem obsidet. Vbi audito comitis aduentu dux
 presidium posuerat. Et in insidiis alterā armatorum turmam non procul ab alexā-
 driā esse imperauit iacobo verme copiarū p̄fecto. Circūsedente urbem comites in
 sidiatores quosdā ex suis leuis armature laceffitum obsidentes alexandrini mittunt.
 In quos emissi armigniaci milites aliquot: dū longius eos persequuntur hostis ex in-
 sidis prodit. Quod vbi animaduertit comes: laborantibus suis dum succurrit: alex-
 andrini eruptione facta comitē inter se atq; insidiantes circūuentum intercipiunt.
 Multis occisis ipse octo vulneribus acceptis non multo post: clamās in manus tu-
 as domine cōmendo spiritum meum animam efflauit. Scribit frossardus comitem
 sudore inter p̄liantē in aluetum proximum secessisse: vbi dū ex riuo fluentis aque
 largius bibit voce defecisse: atq; ita ab hoste fuisse captum. De leprosis p̄ eosdem
 dies puteos iterū veneno contaminare cōspirantibus supplicium sumptum est. Et
 cum vectigaliū aut tributorum nullus esset modus: omnia per frāciā in rixa & con-
 tentione gerebantur. Et quod inexplebiliter tollebatur: non in cōmunem vsuz sed
 in priuatorum quorūdam auidissimā avariciāz veniebat. Quāobrem nulli non ani-
 mo coniectabant que superuenerunt incōmoda. Augebant p̄terea timorē inau-
 dite per illos dies celi tempestates & magna ventorūvi agitati in mari fluctus: qui i
 littora pisces euomebant Auulse quoq; magne crassitudinis arbores: & per aera lo-
 co translate mentes humanas territabant. Inter hæc cum aurelienenis ducatus
 ad carolum mortuo philippo peruenisset. anno salutis millesimo trecentesimo no-
 nagesimo primo: eū ludouico fratri suo assignauit q̄q; ciuibz iureiurādo se adegis-
 set: ducatū sibi seruaturum & regno perpetua possessione coniuncturuz. Hic ludo-
 uicus tamen adolefcēs esset erat nichilominus q̄rendi domini appetēs itavt paruo
 tempore blesiam conciacū & suessionis comitatū compararit. Obeunte eodem
 tempore mortem dum manus abluir gasteone fuxi comite: quis heredē sibi caroluz
 testamento instituisset: ad quendā tamen comitis nothum excelis animi virum here-
 ditas cū tota supellectili rege assentiente venit. Qui fide carolo prestita comes appel-
 latus est Paulo supra hos dies vantadorū in lemouicibus admodū munitissimū
 astrum a biturigū duce recipitur. Id t̄m cum gaufridus testanorus lōgo tempore
 occupasset duobus suis nepotibus alano & petro moriens reliquit Qui frequenter
 a guillermo boutilerio & iohanne bolonāso vexati simulant se castrum relicturos
 si milia francorum decē eis soluerent. Quod post q̄ dux a guillermo referēte cognō-
 uit nūmos protenus adnumerat guillermū adhortatus a fraude caueat. Accepta
 pecuniā alano guillermus significat se cum pecuniā aduenire Est in castro turris for-
 tissima in qua alanus triginta ex suis armatos locauerat vt venientes francos simul
 cū pecuniā interciperet. At guillerm⁹ doli prouidus partem bonam suorū in insidiis
 non longe a castro statuens cū aliquot armatis castrū ingressus portā asseruare iur-
 bet & turrim quę clausa erat sibi referari petit: alioquin pecuniā r. o se soluturuz. Id
 post q̄ alanus diu recusat: vbi vim sibi afferri timet clauis dat. Patente in turrē aditu
 iis qui intus latebant si arma ponant vita salua promittitur. Qua condicione acce-
 pta inermes omnes prodeūt captiui effecti. Alanus aut̄ & petr⁹ ad biturigē prin uz
 deinde ad regē perducti capite puniuntur. Huiusmodi dolo dolus improbi hostis

Exactiones p
franciam

Vantadorum
capitur

Dolus dolo
superatur

retusus est. Sed ad britonum ducem iterum narratio nostra conuertatur qui per omnia perfidus & cōtumax: parlamento edito (quod de clifsoni iniuriis vt supra diximus latius erat) parere contemnebat. Nec carolo (quod frequenter admonit⁹) gerebat morem. Vnde incandescens clifsonus acerrimū duci bellū infert damnis quod plurimis britones afficiens: Nec vero tanta odia latius se proferrent carolus biturigum ducem cum aliquot iureconsultis ad britonem legat Qui hominē inducant ne monetam auream vt ceperat cudat: quod ei non licere secundum regum constitutiones ipse non ignoraret. Pateret preterea parlamento decreto quatenus ad clifsoni causam attinebat & ea restitueret quod vi a clifsono extorsisset: bello quoque abstineret. His ab oratoribus expositis: proceres qui consilio aderant regem iusta petere arbitrati: duces orant mandatis obtemperet. Ille duratus animo aure recta suadetibus auerterat discedensque domū: Et ego inquit istos oratores in vincula coniiciam. Erat cum eo petrus nauarrus vxoris ducis frater. Qui ducis temeritate intelligens: sorore illico orat viri ferociam compescat. Dehorteturque legatis iniuriam facere: que in eius perniciem facile redundet. Benigna mulier audito fratre ducem adit liberos secum ducens. Quorum conspectu & vxoris prudentia mansuetior factus: more inquit o vxor tibi geraz. Conuenientibus postera die in ecclesia ducibus: brito se ad regem non multo post profecturum respondit. Eo responso contentus biturix: dimisso duce in franciam reuersus est Brito autem magno apparatu paucis interiectis diebus vt promiserat ad regem venit Multis per eum ad excusandum propalatis rex decernit ea omnia expleri a duce oportere que parlamenti iudices diffinissent. Id ita se facturos brito clifsonusque promittentes a rege dimissi sunt. Natus est sub his diebus regi filius carolus quem septimum etas nostra appellauit. Et richardus anglus rex pacem simulam lencastrie ducem parisiū ad carolum mittit. Auditus est in conuentu regio anglus que pecuniam richardo dissoluit que pro iohannis regis redemptione testabat agtania insuper oem aureliano tenentem restitui petebat. Nec si absoluantur pacem in promptu esse que perpetuo firma haberet. His ad insequentem modum responsum est. Reddat rex anglus iohannem regem obsidensque qui sua culpa in anglia mortui perierunt copenset insuper dana pdalesque a suis post foederum initum per franciam factas quo federe richardus militem oem suum ad se reuocare promiserat. Pro his detrimentis carolum petere trigies centum milia nummum aureorum. His si satis richardus faceret regem ducis postulatis rursus. Lencastrie dux hec que accepisset suo regi relaturum dixit. Inter ludouici aurelianorum ducis aulicos multum auctoritatis habebat petrus craonus clarus & potens eques. Qui fama que de ludouico circumferebatur adductus (Magie siquidem & fortilegiarum studio ducem teneri plerique insimulabant) rem suo principi prodit. Ea re indignatus ludouicus que craonus id de se iudicium facere arbitraret eum domo emittit. Ratus itaque craonus tam insignem (procurate clifsono) ignominiam accepisse (erat enim inter illos veterum simulas) apertam in clifsonum iram vertit. Nam die festo christi eucharistie reuertentem a rege clifsonum craoni satellites equo deiciunt occidissentque nisi in proximam domum tribus per nates acceptis vulneribus se proripisset. Dilapsi fuga satellites apprehendi preter tris non potuerunt. Qui iudicium capitis subiere Craono dies dictus cum esset neque compareret exilio damnatus est: & bona eius publicata. Aedes enim quas non longe a templo diui iohannis in grauia habebat speciosas amplasque diruere rex iubet. & in fundo sepulturam fieri parochianorum. Ipse vero ad britonum ducem qui pater illi erat profugit. Que res carolo indignissima visa est. Accedebat ad indignationemque

Dux britonum
rebellis.

Craoni in clif
sonum iram

Rex carolus sextus.

Bellū in brito-
nes.

Scholastici
parisienses

Carol⁹ ad ce-
nomānos p⁹
git.

Carol⁹ ifanit.

Nota initium
future discessi-
onis.

Cliffono secundum parlamenti sententiā dux nō satisfecisset. His regis animum as-
perantibus cōsilio cum suis capto: arma carolus parat. patruelēq; suos biturigum
& burgundionum duces accersit causā indicans belli in britonē suscepti. Illi repenti-
num mortū admirati egre ferūt q̄ ipsi absentibus tam difficilē expeditionem consu-
lere quis ausus esset. Idq; in cliffonū riuertūq; & nouiantuz imprimis ferebant qui
reuera tum imperitabant: deducētes regem quocunq; libuisset. Cliffonum ingentes
opes in visum ducibus faciebāt. Nam cum ex vulnere accepto mori se iudicaret tes-
tamento cognitum; est decē & septingenta francorum milia heredibus relinquere
Mirati ergo duces vnde hęc sibi nisi ex preda cliffonus comparasset. Hanc ob rez
regii cōsultores optimis qbus cū graues & infensi haberentur. Carolum ad sanctuz
germanū de laya relicta parisiō educunt: rati siluestri loco liberius q̄ vellent acitare
Scholastici nichilominus parisiaci studii quorū priuilegiis crebro derogabatur: mis-
so cū prudentibus sue cōmunitatis rectore ad sanctum germanū cum peruenissent
cancellarium orāt dari sibi aditum ad regem: mandata illis esse quę necessario pate-
faciant regie maiestati. Hęc cum se penumero frustra postulassēt tandem cancellari-
us respondit. Arduis pro republica negociis regē distineri. Ceterum de eorum pri-
uilegiis nō necesse esse anxīā gerere sollicitudinē quādoquidē regi cure erat studii
libertas & quies Atq; ita nichil preter summā indignationem reportantes oratores
domū reuerterūt. Non posthabeat carolus in britones expeditionem idcirco:
principio estatis cenomannos petere copias iubet. Cuius aduentu cognito simula-
tor beniuolentiē brito mox ad eū oratores legat mirari se dicens q̄ armis instruat⁹
ad se veniret nichil rebellionis in eo esse. ciuitates castra arces gentēq; britonum mā-
datis pariturā. Illū regē se subditum esse Erat tū carolo mens nō admoduz sana ita
vt male coherentibus verbis febricula vexatus interdum loqueretur. Nullo igitur
dato britonis nunciis respōso confestim liberū cāpū paucis comitantibus egressus
dum p siluam q̄ cenomānie proxima est procedit obuium habet pannosum homi-
nem mendico similē. Qui carolum intuitus quo inquit o rex p̄gredieris Caue ultra
pergas proditus est. Et in potestātē hostis te tradituri sunt domestici tui Ad hęc vi-
lissimi hominis vocem: Carolus cogitabundus & tristi similis vocitare cōepit. Regē
sequēbantur adolescentes duo ferentes lanceā alter cassidē/ alter qui lanceam gesta-
bat dormitans forte lanceam in cassidē subsequentis procidere permisit Quo tinnitū
tu perterritus rex furia mox actus nō secus ac in hostē incidisset districto gladio ob-
uios quoq; percutiens quattuor interemit. Confestim igitur cōprehēsus ad diuer-
sorium perducitur vbi mortuo non impari diu decubuit iudicantib⁹ medicis eum
interuisse Votis tamen & piis cleri plebitq; supplicationibus deo religiosissime exhi-
bitis paululū respirauit & parisiū reuersus est Atq; ita cum non satis bona valitu-
dine esset patruelēs eius duces biturix & burgundus rerum administrationem sibi
vendicarunt persequentes nouiātū qui regii erarii custodiam longo tēpore habuis-
set. Ingrediens enim burgūdus regis palatio nouiantū offendit eumq; nomine ap-
pellans Opus inquit mihi est pecunia Tu centum milia francorum mihi ex regis opi-
bus exprome. Nouiantus respondit se pecunię dominum non esse sed si ita regi col-
libuisset libenter deprompturum Ego inquit burgundus morem mihi gerere ne-
gas: Tue illiberalitatis te p̄pe die m pœnitebit. Hinc sumpta occasione nouiātus at-
q; riuertus post aliquot dierū carcerē regia domo: & communionē abstinere iussū
sunt Cliffonus constabillatu amotus comite philippo duenū sū eius locum suffecto

Per eos dies male habenti regi aliquid semper ludii iocorumque (tristitiæ leuandæ causa) excogitabatur. In quibus quæ blanche regine in suburbio diui marcelli erant huiusmodi ludii non sine quorundam exitio facti sunt. Aliquot non vltimæ nobilitatis aulici (inter quos ipse carolus fuit) villosas sibi ex tenuissimo lino vestes conficiunt: quas ad nudam cutem pice sibi agglutinantes: & quo fulgentiores essent pinguitudinis aliquid comiscentes / siluestrium hominum speciem non ineptè representabant. Nihil enim de omni corpore preter faciem illis apparebat: quippe qui vndique pendente instar villorum lino tecti erant. Igitur ad hunc modum personati: coenaculum facibus (quia nox erat) accensis. ingressi cum choreas agunt flamma (casu ne an cuiuspiam dolo incertum est) in personatorum vestes incidens omnes momento cruciavit. Inter nobiles foeminas quæ ludos spectabant una aderat quæ amplissima qua idura erat chlamyde regem complexa incendium restixit: reliquis vel adustis vel in puteos vel in flumentum se precipitantibus. Nec compertum est cuius culpa tantum flagitium acciderit in solas regine edes vltio processit que solo tenus equata sunt. Eodem tempore regi siciliæ neapolitanum regnum repetenti Clemens pontifex romanus decimam in clerum impartiuit. A cuius exactoribus quæque parisiensis schola prouocasset se tamen a tributo eximere non potuit. De copiis vero militum quæ sese in turmas quas societates vocabant rapina viuentes constitutum est: ut boufficaudus marscallus partem in aquitaniam abduceret: pars comiti sancti pauli attribueretur ad bellum quod apud lucemburgum aduersus bohemos regem gesturus erat qui cum oberatus comiti esset / debitum dissoluere recusabat. Interea conuentus principum francie atque anglie apud abbatissuillam habitus aliquid sperate pacis attulit ita ut eius confirmata de gratia cum carolo abbatissuillam. angulus vero calisium petiisset. carolum solita furia corripuit. propterea re infecta discessum est. Recepit in gratiam per id tempus dissonum biturix dux. At cum inter aulicos varie factiones essent pro sua modestia iuuenellus mercatorum preposituræ custos occurrebat: odientibus eum multis quos in alteram partem nouarum rerum spes abducebat nec ab illorum mente philippus burgundus abhorreere putabatur. Itaque ex burgundia delatores prodire: qui iuuenellum multis criminibus accusarunt. De quibus burgundionum dux inquiri iuber. Inuenti sunt corrupti testes triginta iuuenellum vno & pari testimonio accusantes. Inquisitione a duce delata cum philippus respondisset / superflatis ad hominis damnationem esse si crimina ab ipsis inquisitoribus quos castelleti commissarios francie vocant summam scriberentur. Inscriptis criminibus commissarii abeuntes in cauponam vinariam dum vino indulgent libellus inquisitoribus ad extremam mensam negligenter ab illis dum comitant relictus in pavementum concedisset / adueniens domesticus canis libellum mandens in hospitis cubile deportauit. Quæ cauponis vxor cubitum pergens pede offendit / maritoque ostendit. Ille in scriptione perlecta ad iuuenellum protenus profert. Cui postridie dictus dies erat ad vicinas iudicio se sistendi. Admiratus iuuenellus falsas in eum delationes innocentie suæ securus ad regem cum quadringentis Parisianis ciuibus pergit. Erat enim integritate optimis quibusque commendatissimus / ita ut regis parlamenti senatus aduocatus causam in eum dicere rogatus recusauerit quæque a burgundo duce ut id faceret deligeretur causam egit aduersus innocentem iohannes andrognetus aruernus magno pere postulans iuuenellum in carcerem mitti. Contra iuuenellus constanti animo respondens: postquam de sua innocentia nonnulla pro tempore differuit: non in

Decima pro
neapolirecu-
peranda

Iuuenellus¹⁹ mer-
catorum prepositus
falso accusa-
tus.

Rex carolus sextus.

quit equum est sine inquisitionis libello hominem in vincula rapi. Cui andrognēt⁹ mox intulit accusationes testesq; presto esse: atq; inquisitores qui pone illum esta-
bant conspiciens libellū petit. Illi se vicissim interrogantes/quis eorum haberet: tu-
bore perfusi: obstupere vehementer Rex (cui eo die melior mens erat) cōfictos in-
iuuenellum dolos intelligens Abi inquit iuuenelle: te satis purgatū habem⁹. Missis
per illos dies in britanniā oratoribus qui ducem dissonūq; ad concordiam intduce-
rent: cum inanes reuertissent: burgundiē dux in britaniā se cōtulit: cōtrouersiāq;
omnē ita composuit/ vt dux in franciā profecturus britonū gubernacula dissono
crediderit. In iudeos rursus animaduersum est qui christianam pietatē asper: an-
tes opprobriis christianos laceſcebant. Aliquot ex illis per ciuitatis compita fustiga-
tis milia scutorū. xviii. in fiscum retulerunt. Quē ad pontem qui paruus appellatur
extruendum impēsa sunt. Et cum a turcis impetitus hungarorū rex henricus ca-
roli auxilium petiuit: missus ad eū est cuz magnis copiis conestabilis duensis comes
Qui hungariā ducens: cognito quia turci relicto bello se in turciam recepissent: in
bohemos impetū facit qui de religione & fide christi non recte sapiebāt. Habita de
bohemis victoria prædis ditatū militem in franciā reduxit. De pace iterum apud
boloniam franci anglicq; conuenientes: inducias quattuor tantum annorū poluere
Interea excitatū volens reddere militē omne ludorum genus præter sagittandī
carolus phibet vt ad induciarū finez si anglus negligens pacis esset: miles nō emol-
litus ocio robustior ad bellum cōstantiorq; haberetur. Sagittariorum siquidem atq;
balistariorū tanta post paucos menses excitatio atq; copia fuit vt principibus
uiris timori essent: quare hoc exercitiū genus non passim sed per insigniores tantū re-
gni vrbes permissum est. His diebus cum parisi ageret cardinalis lunensis a pō-
tifice legatus: hi qui iuuenellum falsis delationibus offenderāt sacerdotis eorū con-
silio ad cardinalem profecti: culpe remissionē mœsti gemētēsq; efflagitant. Qui pœ-
nitentiam illorum non aspernatus eos a iuuenello quem offenderant veniā petere
iussit. Venere siquidem lintheis ne agnoscerentur tecti ad iuuenelli edes a quo hu-
manissime excepti postq; nominatim singulos designauit veniā donatur. Fuit
scholasticorum parisiensis academix aduersus cardinalem de ecclesiastico scismate
grauis contentio ita vt illi non reuerenter de pontifice verba facere auderent Exe-
crabilibus demum censuris a cardinale prohibiti egre abstinerunt. Obeūte mor-
tem paulopost innocencio septimo patres qui auinione erant petrum lunam pon-
tificem ordinarūt benedictum illum appellantes. Ad quem missis a rege: & Parisi-
si schola oratoribus: qui de scismate tollendo illum hortarētur postq; vacui redi-
sent consilio parisi habito cum nulla ad vnionez sanctorū pateret via q̄ si vterq; de
pontificatu contendens se dignitate abdicaret: duces biturix & burgūdis ad bene-
dictum auinione legatur. Mittuntur quoq; a scholasticis parisiensibus eadē cau-
sa nunci. Hi benedictum conuenientes memorant quē incōmoda ex scismate con-
tigissent & quē post hac euentura timebantur nisi tantum ab ecclesia discidium tol-
leretur. Vnicum huic malo remedium afferrī posse: si ipse atq; aduersarius eius pō-
tificatui cederent. Benedictus ad hec oratorum barba cum se rite electum pontificē
esse respondisset: nec spem de se faceret pacis perseuerantibus in proposito oratorū
bus: ego inquit quandoquidem ad vnitatem cessio conducere videtur cedā si idem
fecerit competitor angelus corarius. hic enī veneris erat: & gregorius duodecim⁹
a suis sectatoribus vocabatur. In hoc benedicti accipiti respōlo oratores incerti: idē

Expe ditin
turcos.

Exercef miles

Scisma

tidem consultant qua ratione hominis pertinaciam euincerent. Sed eorum frequēs conuentio benedicto suspecta occasionem dedit vt auinione clam relicta in cataloniam properare se cōferret. Erat enim ex ea gente prognatus. Igitur duces benedicti abscessu irritati ad regem remearunt. Qui relatione gestorum accepta: ad diuersos christiani nominis reges de auferendo ab ecclesia scismate nuncios mittit. Id postq̄ benedictus intelligit placādi regis causa decimam illi ecclesiasticam nullo procurate donauit. Quam inuito & reclamante clero rex exigere cunētatus non est. Per superiores proxime exactos annos. Conuenientibus francis anglisq; oratoribus cum fuisset de ysabella Caroli filia regi anglorum desponsanda prolocutum: & annorū triginta confirmatę essent inducię: Parisium ob eam causam uenere ab anglo rege Rolandus corbiensis anglus admiraldus/ & Monthion marescallus/ Guillorus quoq; stropus legationis principes. Et Rolādo quidem regis angli vicario data est coniunx ysabella septimum annum agens: & cum in normannia chereburgum: & in britannia brestum haftenus angli occupassent: vtrunq; Carolo reliquere. De prodigiis eius temporis hæc relata ex lingua occitana fuere. Visam stellam esse grādem: quam quinq; minores stelle hostili more persequi viderentur: & præterea iuxta astare gre armatum hominē: manu lanceam gestantem/ignemq; mittentem: qui stella percussa mox euanuerit. In aquitania auditas per celum voces: & armorū strepitus: velut præliantium hominū. Quo tempore Boufficaudus marescallus genuesium administrationem regis nomine suscepit papiamq; atq; placentiam insubrium vrbes duodecim equitum milibus instructus cepit: & demum aduersus turcos constantinopolim duxit: vbi egregia militię opera edidit. Redeuntibus ex infœlici apud alexandriam commissa pugna sexcentis militibus: qui sub armygniaeo comite militauerant: transmissa sabaudia cum ad dalphinatus angustias duce almerico foeneraco peruenissent: omnium rerū indigentes: peterentq; sibi ab incolis alimenta ministrari: quidam regionis illius proceres: contractis raptim copiis in illos nō secus ac in hostes arma parant. Ea re ad almericum perlata: ad dalphinates missis nunciis orat: liceat sibi suisq; per illorū fines iter facere: distributis quantum ipsi decernerent moderatis alimentis. Reiectis nunciis: negant dalphinates illis subuenturos. Igitur almericus cōuocatis ad se militonibus. Ecce inquit o socii omni ope atq; humanitate destituimur. procurrunt in nos armati dalphinates: & si in eorum manus incidimus: non aliter q̄ latrones iugulabunt. Si viri sumus: præstat per vulnera gloriose præliando occumbere: q̄ more reorum strangulari. Insidiamur illis & interceptamus incautos. Mouentes dalphinates cū mox vltra progredi illos impediret: magnis ignibus incensis: male constitutis excubiis obdormiunt. Vigil autē almericus vbi per exploratores de dalphinatū statu cognouit: ordinatis suis sub diei lucez in hostrem irrupit: & cędefacta aliquot ex illis nobiliores viuos capit. Inter quos fuere auraycensis princeps: valētianus comes/ & viennēsis præsul. Victor almericus veritus ne ex fuga dalphinates se reciperēt: & viarū fauces intercluderent: captiuos liberaliter habuit. Impetratisq; dū transiturus esset alimentis/ a principibus quātum ipsi p̄ eorum redemptione iudicaret: a ceteris vero singulis argēti marchiaz accepit. Est enim marcha apud gallos librę pars dimidia. Nondum per eos dies interfrācię & angliz reges de conditionibus pacis conuenerat. Idcirco ad idipsum Carolus Arderam: anglus guynas venit. Ad arderam vero conuenientibus regibus pacis foedus itum est. De quo aliud scribere non possum: quādoquidem eius tempo-

ysabella septē
nis regi āglo-
rū despōsata

Prodigiā

Genueses

Redit⁹ army-
gniacorū ab
italia.

Foedus itere
ges franciæ &
anglæ

Rex Carolus sextus.

Tempeſtas
Expediſio in hungariam.
Inſolētes fran-
ci.
Turci
Franci fide-
fragi

ris ſcriptor id ſe neſcīre cōfeſſus eſt. Indicia multa regū beniuolētię viſā: qualia ſunt
 oſcula dexterarum tactus/mutuū amplexus/amiciffimę appellationes. Carolū enim
 anglus patrē: Carolus anglum generū vocabat: alternis precioſiſſimis munerib⁹ ſe
 donantes. Dum apud arderam reges conſultant: non viſi ante id tempus ymbres:
 grādoq; frequens cum vehementi vento irruentes quattuor ſine intermiſſione ho-
 ras principes in tentorio Caroli continuerunt. Altera quoq; inſequentis diei nocte
 inſurgens ſubito ymbriū & venti violentia: franci regis tentoriū centū & quattuor
 funes & tigna quę tabernaculū ſuſtentabant: Anglicę vero manſionis quia demil-
 ſiore loco diſtenta erat: quattuor tantum funes abruptit. Interea yſabella ad anglū
 deducitur: & inde ab anglis inſignibus ſceminis quę ob idipſum ex anglia cōuen-
 rant ſuſcepta: califfium profecta eſt. Reges vero cū ſe conuiuiū apud anglum recreaf-
 ſent datis atq; acceptis inuicem donis: alter franciā/alter angliam petit. Paulo ſu-
 pra hos dies rex hūgar⁹ de turcis inſignē victoriā rettulerat: cuius rei memores tur-
 ci renouato bello expeditionem in hungariā parāt. Quāobrem ſibi conſulēs hun-
 garus ad Carolum miſſis oratoribus ſuppētiās orat. Miſſi ſunt cum ingentibus co-
 piis Philippus artheſienſis conſtabilis/Iohannes niuernenſis Philippi audacis fili-
 us/Iohannes bouſſicaudus/Iohannes viennenſis/Conciacus/& alii francę nobilita-
 tatis proceres: armorū belliq; non expertes. Tranſmiſſo danubio ad hungarum re-
 gem franci galterum de rupibus equitem burgundum mittunt: petentes quid illos
 cōmodius facere liceret: quo ve itinere in turcos ducerent. Hungarus cui francorū
 mores cogniti erant/timens ne per arrogantiam temere quicq; committerent:turco-
 rum in bello gerēdo conditiones modūq; galtero explanat. Nichil ſeltinandū eſſe.
 Hūgaros qui proxime turcos incolerēt/ ſe aſſuetos habere: quos primos hoſti ob-
 ſistere oportebat. Hungari regis cōſilium parui habentes franci: primas ſibi pugna-
 di partes arrogāt. Et lubrici per omnes voluptates/vino ludoq; indulgētes: bonis
 omnib⁹ horrore habebantur. ita vt dicere illis incolę nō dubitarēt male illis aliqua-
 do propter eorū iniquitatem conſeſſurum. Vbi ingentem turcorum multitudinē
 non longe a caſtello richo in armis eſſe cognouerūt franci: ductore conciaco in eos
 nihil metuentes incurrūt: cęduntq;. Et caſtellū adueniente in adiutorium hungaro
 expugnant. Deinde nichopolim munitiſſimā ciuitatē obſidēt. Vbi cū dies octode-
 cim conſediſſent: quotidianis oppugnationibus obſeſſos vexātes: nūnciū accipiūt
 de turcorū aduentu q; inſtructis militariter aciebus in eos pcederent. Igitur cū hun-
 garo rege de genere & modo præliādī cōſultāt. Atq; imprimis glorię cupidi franci
 primā ſibi acie (renuēte hūgaro) depoſcūt. id maxime cōtēdēte conſtabili qui gra-
 uiter ferebat cōciacū ſuperiore prælio ſe prætermiſſo victoriā de turcis habuiſſe. Ita
 q; in prima ſe fronte collocāt franci: quā ſibi deberi rex cōtēdebat. ob eas maxime
 cauſas quas ſupra expoſui: tum etiā q; hūgarus ſuorum mores ſpectatos habebat:
 audaciores fore dū francos poſt ſe pugnaturos cōſiderent: neq; terga daturus/me-
 tuentes a francis ſequētib⁹ cogi. Si cōtra fiat & ab iis qui primā aciem ducerēt ma-
 le depugnetur: hungaros ſtatim fugę ſe cōmiſſuros. Sano cōſilio inſani franci non
 acquieuerunt. Igitur dū quid in caſtris turcorū fieret exploratū hungarus mittit: aci-
 es inſtruntur: franci primā ſibi arrogātibus. Erāt in caſtris francorum ex priore vi-
 ctoria turci captiui cōplures/quibus tamen: (fide a francis accepta) ſpes eſſet ſui redi-
 mendī: eos tamen illico franci necant. Conſtitutis in mutuo conſpectu aciebus: ſi-
 gno dato atq; pugna committitur: præliabantur acerrime chriſtiani: nec minus

ferox turcº depugnabat Conciacus & iohannes viennensis primariá in ea pugna laudem meruere. Sed in francos irrúpés turcus cū nostrorū ordinem turbasset multitudinem militum superior/christianum exercitum fudit fugientibus hungaris q̄ in posteriore acie constiterant. Capiti sunt ex franci & ad turcorum ducem pducti trecentum non mediocri conditionis viri inter quos iohannes comes niuernensis Conciacus boufficaudus & iohannes viennensis Ducebatur conciacus interiore tantū tunica vestitus: & verberibus inrerducendum afficiebatur. Cui sic afflicto nudoq̄ chlamys (diuina ne an humana nescitur ope) iniecta est que ad tegumentum illi fuit. Coram positis captiuis/turcorum tyrannus eos mox occidi in presentiarum iubet. Boufficaudo tantū & ioháni niuernēsi cū aliis duobus & viginti proceribus paracitum est. illi propterea q̄ turcis in pari fortuna quandoq̄ perpeccisset. Huic q̄ magus quidem inter turcos eū assereret auctorem futurum maxime christianorum cecidit. Nam hic iohannes burgundie ducatum postea adeptus mirabiles in francia dissensiones & ciuilia bella mortefq̄ excitauit. Post tam male gestum prelium cum christianorū cadauera iubente turco anno & mense vno humi insepulta iacuissent nec a fera vlla/nec ab auibus contacta sunt: arbitrantibus hostibus id alimentum feras despuisse iohannis & suorum concaptiuorum redemptio ducentorum militū aureorum nūmum fuit. Philippus vero constabilis in ipsa captiuitate atq̄ item Conciacus interiit priusq̄ de redemptionis precio conuenisset. Eius philippi cadauer aromatibus conditum in franciá relatum in diui laurēti tēplo in oppido Deu sepultū Guido trimolus rhodi defunctus est vita: & in eo loco sepulchro inhumatus. Hericus barrenlis orta in venetiis pestilentia mortuus est. Sub his diebus ducis britannie filius Caroli filiam desponsauit: cui milia francorum trecenta in dotem promissa sunt. Sed nō multo post exactis mensibus virgo defuncta est. Et francorum regina per eos dies filium peperit ludouicum: cui in baptisate Ludouicus aurelianorum dux nomē dedit. Nauarro rege vt supra memorauī defuncto filius patris memor quod cum carolo pater inierat pampilionensem episcopū ad regem legat terras repetens que illi ex paterna hereditate in normania pertinebant Consultante de hoc rege: post diuersas sententias ea vixit. que restituendas nauarro terras aut ei alioquin satisfacienduz dicebat. Itaq̄ in vastinio nemorsum datum: & cum antea comitatus esset: in ducatus dignitatem est sublimatum. Et in campania locis separatis milia librarum decem nauarro assignata. Quo tempore maria regis soror religionem apud poysiacum profitetur. Venere preterea a constantinopolitano imperatore ad Carolū legati aduersus turcos opē postulātes. Quibus assensum est orante ludouico aurelianorū duce hanc sibi expeditionem committi. Et baafacus turcorū princeps misso militiq̄ suę prefecto Carolū magnis muneribus donat. Venit quoq̄ (carolo remis agente) bohemorū rex: videndi caroli tantum causa. Que liberaliter exceptum & donis cumulatam rex habuit. Benedictus vero cui fracti in pontificatu fauebant licet pontificatui cedere crebris legationibus admoneretur pertinax tamen cōtra perstabat. Quare conuentu sacerdotū procerumq̄ parisi cōtracto/a benedicto secedendū esse decretum est. neq̄ admittendas post hac gratias ad beneficia adipiscenda quas romani expectatiuas dicunt. Ecclesias q̄ rectore careant a collatoribus petendas electiones confirmandas etiam exemptarum ecclesiarum salua exemptionis libertate. Ea a benedicto discessione cognita: cardinales qui cum illo auinione erant/ad nouamullam sex milibus passuum ab auinione distan-

Cedūtur a turcis franci

Nemorsū in ducatu erigit

Gratie expectatiue.

Rex carolus sextus

tem se cōtulerunt suo pōtifice deserto. Carolo vt est a nobis memoratum mens
Pseudo medi tis impoti duo ex ordine augustinensiū fratres mederi se posse iactauerunt. Qd̄ ga
ci. gratum q̄ plurimis erat: ad multitudinariū regē introducti / capiti aliquot incisionib⁹
 factis ex impotente moribundum reddiderunt. Idcirco cōprehēsi cum se medicīnæ
 prorsus nescios esse cōfiterentur ex prudētiū cōsilio sacerdot. i dignitate exutos: car
 nifex capite truncauit. Quos ad id scelus excitasse philippum burgūdū fama vul
 gauit p̄pterea q̄ ludouicus aurelian⁹ iohannē barrensem (q̄ burgundi studio duce
 batur. & magus erat) igne cōburi procurasset. Ortis eodē tempore in āglia propter
 ducis leucastrie necē seditionib⁹ Henricus eius ducis nepos cū in suspitionē aduer
 sus richardum coniurationis venisset: in franciā se recepit: & a carolo honorifice est
 habit⁹. Et per id temp⁹ auctore iohanne cremaldo alexandrino patriarcha deci
 mā clerus p̄soluit. Superatis preterea alueis a deo flumina exundauerūt / vt edes cū
 iis q̄ eas incolabant efferrent perditis diluuiō segetib⁹. Laboratū est etiā grauissima
 per oēm franciā pestilēria labente anno salutis. M.ccc. nonagesimonono. Visus
 quoq̄ est cometes insolite magnitudinis & vehementer ignitus. Superuenere pre
 terea anglis sue calamitates rebellantibus vualis. In quos dum richardus anglorū
 rex copias ducit non pauci ex nobilitate in eū conspirāt & ysabellā reginā in pri
 mis in arcē munitissimam abducunt duobus ex oī ei⁹ gallica familia obsequio quo
 ridiano relicta. Seditione anglorū cognita henricus quem ad carolum cōfugisse di
 ximus animum intendēs spem cepit res novas moliendi. Clam igif e francia abiens
 ad āglos fertur. Allexit protenus in suas partes richardi amicos datiq̄ ad ciuitates
 litteris: q̄bus regē in multis criminābatur paucis diebus magno satellitum nūero sti
 patus incessit: supplicio quosdā proceres afficiens ita vt partim metu partim richar
 di odio populi magna pars henrico obtemperaret: Vbi res apud anglos in noua
 ri richardus accepit: vualia relicta a suis quoq̄ relicta est qui eū in henrici potestate
 prodidit nō ob aliā causā magis q̄ q̄ cum francis amicitia contracta caroli filiam
 vxorē duxisset chereburgumq̄ & brestū restituisset pace preter populi volūtatē
 cōcessa. His rationibus in publico anglorum cōuentu dif finitū est alio rege op⁹ eē
 henricū magnis laudib⁹ pleriq̄ efferbant & ante omnes cātuariēsis archipresul vt
 factionis iniquitatē aliqua religione palliaret fialam promit liquoris plenā quā ad
 diuū thomā cantuariensem ad sacrandos reges anglos celo allataz assuerat. Hēria
 co p̄ simulatā religionem fauere: & conciliatum sibi populum reddere sacerdotem
 voluisse credo. Eam filiam Henric⁹ postea nūciis quos ad eum carolus miserat ostē
 dit. Nec differt richardum tollere. Nam accitis quos Richardo fidissimos fuisse
 nouerat per cos Richardū necat. seq̄ regem fauentibus anglis instituit. Conscius
 tamen q̄ indigne richardi mortem Carolus ferret: oratores ad eum legat: qui de
 pace certo loco & tempore componenda conuenirent. Boloniam Carolus / calisi
 um henricus suos misit. Qui de pace frustra disceptantes paucorum dierum iducis
 as edixerunt. Acceptus est eodem tempore a carolo honorificentissime constantia
 nopoleos imperator qui visendi regis causa Parisium aduenerat Quez apud lupar
 ram diuersatum tantum auctores scribunt eius causam aduentus aliā nō ponētes
 non est tamen dissimile vero ea causa venisse vt in turcos gratie minitantes frācos
 commoueret. De ysabella que richardo nupserat carolus pater sollicitus guenila
 lum & iohannē blancherū ad hēricū mittit qui eā ad se reducerēt Qui dum regine
 causam diligenter constanterq̄ agūt angulus in carcerē illos afferuari iubet Vbi blā

*Diffensio iter
anglos.*

*Produnt āgli
richardum re
gē suum.*

*Anglorum in
suū regē perfi
dia.*

*Figmētum sa
cerdotale.*

*Oratores a
Henrico āglo
captiui.*

chetus egritudine contracta: moritur: gueuillus post diuturnā valetudinem cruenti vomitus sanitatem recuperat. Eo ex anglia reuertente: henricus ysabellam calisium mittit. Vbi receptam franci ad patrem perduxerunt. Circiter id temporis mense mayo per bellouacorum agrum grādo frequens ad anserini oui magnitudinem: to nante celo segetes quatit. Et celestis ignis apud vincennas in reginę puerperę cubiculo decidens thori cortinas concremauit. Sequenti mense iunio per dies nundinarum Dyonisiani edicti par grando tabernas atq; officinas mercatorum complures cum bona publicarum ædifi parte: quas hallas vulgus vocat diruit atq; proculcat.

Celi tēpestas.

Carolo non conualescente: duces Ludouicus aurelianens bſturix & Burgundus de administrandis regni negociis similtates exercebāt: & burgūdu Ludouico maxime inuidebat. Iram insuper auxit aurelianus dux qui amicitia cum duce gheldrensi nescientibus principibus comparata: gheldrensem quingentis equitibus stipatus in Parisiorum agrum deduxerat. Nec inferiores copias burgundus contraxit: ita vt in apertas inimicitias odium prodire nemo dubitaret. Biturigum tamen dux tanto occurrens malo temporarium remedium attulit reconciliatis ad tēpus furētibus principibus.

Similtas iter picipes francos.

Apparuit per eos dies a septentrione ardentissimus cometes: qui timori multis fuit: non ignorantibus id pronosticon esse grauioris in republica calamitatis. Enimvero non multo post Aurelianus dux publicis gubernaculis a Carolo qui tum meliusculus erat p̄fectus est. Quam dignitatem cōsecutus: mox ad rapinas se conuertit: quosuis ad soluēda vectigalia & tributum compellens: clero ad eam seruitutem compulso. Re cognita remorum archip̄sul ducis auaricię occurrit. At contra senonensis archiepiscopus excōmunicatione ferebat aureliano non parentes: tam diuersa erant hominū studia: vt non lege non charitate sed concupiscentia sua & sacerdos & proceres in diuersa traherentur. Fauebat maxime benedictō Aurelianus: & ab eo factam esse discessionē moleste ferebat. Quā ob rem scholę Parisiensis odium in se contraxit. Nec diu post rebus p̄fuit communibus: constituto burgundionum duce qui regnum administraret. Recepto magistratu nouam mox exigendę pecunię formam philippus excogitauit: sed ab antistite remensi admonitus destitit.

Cometa

Aurelianus postq̄ magistratu amotus est: ad lucemburgum contendit. Et cum lothoringię dux: mettensescq; bello decertarent: sollicitam nauauit operam pacem componere: honorem inde muneraq; non parua referens.

Nota de vniuersitate parisiensi

Apud britones defuncto duce: vxor eius vidua henrico anglo nubit. Quę dum traicere in angliam: cum tribus quos habebat liberis parat: philippus burgundus magnis itineribus in britaniā pergens receptos filios ad regem perduxit: iohannem dico Richardum & arturum. Auinione vero cum Benedictus palacio non egrederetur tamen obsidione liberatus esset: veritus tamen inimicorum insidias se in arce continebat. Sed cū id carceris speciē esse reputaret: Roberti braqm̄ontis ope clam inde educitur. Nascitur hoc tēpore anni. M. cccc. secūdi ex ysabella regina carolus filiorū regis caroli quartus. Cui patre defuncto regnū miserādu calamitatibus attartū obuēnit. Cōstituitur itē conestabilis (mortuo sancerro) carol⁹ albritus. Qui adepto magistratu: arces nonnullas in lemouicibus ex anglorū dñatione eripuit. Renataq; est inter aurelianū burgundūq; de administrandis rebus cōtrouersia. Quam occurrētes viri sapiētes pro tpe sedauerūt: vt nemini principū seorsus: sed oibus pariter respublica crederetur: nō secus q̄ si ad paucorū moderationem monarchia redacta esset. Tria per id tempus matrimonia contracta fuisse inuenio. Carolus lu

Vxor ducis britonū viro mortuo: hērico anglo nubit

Carolus vii. nascitur

Rex carolus sextus.

& Ianuarium solito horridior fuit. Vbi autem se terra (incipiente vere) laxauit: & se flumina gratie concreta dissoluerunt: tanta glaciei fragmenta Ingruerunt: vt mole sua pontes deiicerent. exundantesq; amnes domibus prostratis incolas cum pecoribus abducerent. Ad ministrabat per id tempus leodiensem ecclesiam iohannes bauarius Guillermi hollandiæ & hannoniæ comitis frater. Et cum præsul & subdyaconus esset nullo tamen die rem diuinam fecerat sue nobilitati detractū iri forte ratus: si bres byterio more sacris se altaribus addixisset. Recusantem id pro suo officio facere leodienses traieci pertinaci oblidione concludunt. Igitur guillelmus vt fratri subsidio esset: contractis ex sua gente copiis: burgundum per nuncios orat in auxilium venire festinet. Nam guillermi soror burgundo nupserat. Non aspernatus orantem: iohannes exercitum cogit: seq; cum guillermo sociat. Præmittuntur in agrum leodiensem leuis armature milites qui sata vicosq; incendāt. vt hoc damno permoti leodienses communibus patriæ incommodis (obsidione dissoluta) succurrere cogerentur. Flagrantibus passim agris leodienses qui in obsidione apud traiectum erat in hostem mouent: quem in planicie cui haylebagno vocabulum est inuentum prelio adoriuntur & vincuntur milibus sexdecim ex suis occisis. Victoria ad Carolum regem perlata: timens ne burgundus victorem exercitum ad Parisios duceret quibus erat tum temporis acceptissimus: assumpta cum suis liberis vxore: turonum se transfert: comitantibus eum francorum primoribus principibus. Quod ubi iohannes burgundus cognouit: Guillelmum hannoniæ comitem sollicitat: se cum in franciam cum exercitu proficisci: non aliam ob rem q̄ vt regem & dalphinū cui filia eius nupta esset parisiū reuocaret. Erant guillermo multe cause quam ob rem a bello abhorrebat: affinitas atq; cognatio. Burgundo enim Guillermi soror matrimonio coniuncta reginæ autem consobrinus ipse erat: & filiam eius vnicam sibi heredem alter ex Caroli liberis desponsauerat. Eam ob rem ad pacem procliuor vltro citroq; oratoribus missis: regem carnotum proficisci impetrat. quo iohannes ad eum venire non differret. Carnoti conuentu habito: Burgundus cum carolo aureliano duce paciscitur. iurantq; vicissim duces nunq̄ posthac inimicitias in alterutrum exercere. At longe secus non multo post tempore accidit. Nec fidei obseruantia nec iurisiurandi religio irritatis animis momentum habuit vllum. Parisium tamen Carolus reuersus est. Quo tempore duos ex schola parisiaca scholasticos propter cedem a se factam cum Guillelmo signoniuillus parisianus preses ad patibulum noctu appensos strangulare iussisset ne si segnitus fecisset homicide liberarentur coactus est (schola apud iudices suam ignominiam persequente) scholasticos patibulo depositos (osculo mortuis exhibito) & lætice impositos ecclesie restituere aurigante carnifice qui equo insidens lineam instar sacerdotis vestem induerat. Eorum scholasticorum etiam nunc sepulchrum in porticu diui maturini Parisiensis cum epigrammate visitur. Eadem tempestate boufficaudus qui genuensibus Caroli nomine præfectus erat copiis indigens Gaucurtum a Carolo ad se cum valida manu missum in pedemonte excepit. duxitq; placentiam: qua recepta: pado traiecto mediolanum mouet. Cui iohannes maria mediolani dux pacato animo occurrat atq; in ciuitatem admittit fide illi subiectionis & obedientie tanq̄ regis vicario præstita. Dum hec mediolani a boufficaudo geruntur marchio montis ferrati & comes frânciscus (proditoribus aliquot genuensibus) ciuitatē occupant occisis francis quos inuentos habuerunt. Et arce quam castelletum vocāt recepta tholetones

Leodiensium
strages

De scholaparisienſi

Lōbardorū
frācos pfidia.

untem noctu domum aurelianum ducem qui puerpere reginae gratificatus erat: sa-
 tellites duce radulpho octouillo interficiunt: proxime barbetę portam dextra ma-
 nu amputata: in quem humi defectum cum ex ducis aulicis vnus sese domini prote-
 gendi causa prostrasset. ab interfectoibus trucidatus est: nono kalendas decembris:
 anno salutis milesimo quadringentesimo septimo. Homicidę vero pessimo facino-
 re patrato in eades arthelii comitis: vbi iohannes burgundus diuersabatur: confu-
 giunt. Excito ad ducis necem clamore atq; tumultu: vicini occisi corpus in proxi-
 mas eades inferunt. moxq; sceleris immanitas per ciuitatem circumfertur. Aduolant
 repente Ludouicus sicilie rex ducesq; biturix & borbonius qui cari sui cadauere co-
 specto indignantur pariter atq; illachrymant. Postera die dux ad celestinorum mo-
 nasterium celebri pompa effertur sepelitur in sacello quod postea isigni pictura ho-
 nestatum est. Comitabantur furus quos dixi principes & dux ipse Burgundus que
 necis auctorem extitisse nemo dubitauit. Nam criminis inquisitores. Robertus tui-
 lerus & petrus orfaterius cognito qd octouillus ad diuerforum iohannis burgun-
 di cum suis participibus profugisset: quia in principum domo hominem prehen-
 dere absq; domini assensu no licebat: ad burgundum qui apud neelam cum alijs du-
 cibus consilio aderat se conferunt. pulsatoq; ostio interrogati quidnam vellent du-
 cis inquirunt burgundi petimus assensum. vt eius bona cum venia hominem sceler-
 ratum in eius edibus prehendamus. Hic erat quem petebat aque baiulus cuius in-
 sidijs atq; archanis delationibus necis conscii vli ad homicidium fuerat. Cognito
 quid peterent inquisitores: burgundus expalluit. Quod sicilie rex callide percipiens:
 seorsum iohannem rogat: si necis in se culpam vllam haberet. Iohannes vindice con-
 scientia admonitus lachrymas continere no potuit: seq; & crimen aperit. moxq; con-
 clauit tanq; corporis curandi causa egressus ferocissimi equi ministerio vsus: se ex ciui-
 tate ad sancti maxentii pontem proripuit: quo transmissio pontem diruere iubet: vt
 se persequentes viam precluderet. Eo die attrebatum peruenit miliaribus fere ce-
 tum a Parisiis distans. Elapso parricida veritus Carolus ne sceleri scelus Burgundus
 adiungeret seq; tuendi gratia anglorum societatem expeteret biturigem ducę bur-
 gundi patruuz ad eum mittit: qui hominem bene sperare hortaretur: bellum omni-
 no dissuadens. Itaq; iohannes tota hyeme se absq; vllius belli apparauncti fla-
 dia nunc in arthelio continuit. Necis causas burgundus complures diffamauit.
 Quod aurelianus scilicet regnu affectasset & magnos adhibuisset a quibus gladios
 duos & anulum acceperat: quę Carolo regi dum beluati ageret ostensa euz tota ce-
 sarie expilatum & paulo post decidentibus sensim vnguibus imbecillez reddiderunt.
 Habuisse preter hec virgam quę semel a foemina cospecta: eam efficiebat libidini
 ducis audientem: fuisse quosc; eorum ludorum autorem vbi carolus fere exult⁹ est
 inuicente aureliano factem in vilosas vestes quibus lutores personati chorifabant.
 procurasse insuper apud pontificem Benedictu tredecimum Carola regio fastigio
 missionem: qd vt mente impotes ita corpore valitudinarius esset. His addebat bur-
 gundus grauia ab eo cocepta & accepta vectigalia: quibus aduersus regem se po-
 tentem nimis exaltabat. Vt cunq; hec burgundus relatuisset: ea tamē no aliter qd co-
 perta per iohannem cui parui cognomen fuit theologum doctorem publica con-
 tione parisi habita disseminauit. Ipse nimiruz existimo inuidisse aureliano burgun-
 dum ne reipublicę prę se magis ydone⁹ putaretur. Inuidia siquidem pares maxime
 exagitat. Sed alia persequamur. Hyems autem per totos duos menses decēbrez

17 m 7° 1°

Quāobrē lo-
 hā. dux bur-
 gūdie ludoui-
 ci aurelianē-
 necē procura-
 uerit.

Iohā. parui.

Hyems hor-
 rida

Rex carolus sextus.

Parisiū vadens postridie q̄ ad ciuitatem venit sancti Clodoaldi pontem recuperat occisis mille prope britonibus p̄otis presidio ab Aureliano depuratis. Quibus priusq̄ subsidio adueniret ponte iam burgundus potiebatur. Nocte insequenti remeante Parisiū burgundo: aurelianus extructo e conspectu sancti dyonisi supra sequanam ponte casteldunum propere se contulit. At burgundus assumpto Carolo rege: atq; dalphino: stampas mouet oppidumq; occupat. Premisit inde puiserū bellix oppidum cum duobus hominū milibus iacobum marchie comitem in quē Barbazanus cum Gaucurto quadringentis milibus stipatus ex Aurelianis adueniens: comitem capit. captum in arce bituricensi seruat. Reliqui audito comitis infortio stampas ad burgundum redierunt. Qui vna cum rege & dalphino ad parisiōs se conuertit dimisso domum exercitu: anglisq; : Duces autem biturix & aurelianus animaduertantes burgundum auxiliare sibi fecisse anglos & nunc dimisisse albertum confestim ad henricum anglix regē ire iubent: qui auxiliū ab eo petat. Audiuit non illiberaliter angl⁹ Albretum & Thomam filium suum clarentix ducem & cum eo eboracensem: iohannem quoq; cornubiē. cum octingentis equitibus & sagittariis mille in franciam ad duces mittit. Interea dum hec agūtur iohānes burgundus conceperat animo bituriges obsidere atq; ob id ipsum dominum de Hely cum bona militū manu linieras premiserat. Quod vbi dux borbonius accepit ex bituricensi ciuitate sub lucem mouens copiarum ductorem inuadit sed dilapsus in arcem suos prede borboniorum obiecit. At burgundus assidue regem dalphinumq; secum ducens dū de obsidendis biturigibus cc gitat: dunum regium sexto a biturigibus lapide imprimis capit. Deinde postq̄ ad vnam ciuitatis portam dies quadraginta frustra confedit: Alteramq; sancti priuati dicitur circumuallat. Eo ad eum se contulit cum sexcentis milibus sicilie rex ludouicus qui partium eius erat. Ceterum vbi dalphinus certum de anglorum aduentu nunciuz accepit molitur priusq̄ se cū biturigibus hostis coniungeret discordias componere: itaq; conuenientib⁹ ad colloquium apud rochas nō longe a charitate principibus cum se vanteram vbi rex agebat conuenire promississent nō comparuere: propterea q̄ delatum eis fuerat si eo proficiscerentur capiēdo esse & antissiodorum in custodia mittendos & tandem necandos Tanto autem flagitio cum Petrus essarus magnopere repugnaret de res ipsa duces certiores effecerat. At angli ligere traictō audiētes principum recōsiliationem cum nemo illi stipendium solueret Bellum locum cū monasterio popularitū & abbatem captiuum abducunt: angolismorum præterea ducem. Quem in angliam missum centum milium librarū pecuniæ loco quæ eis debita esse dicebant obsidem tenuerunt annos duos & triginta. Erat autem ducis aurelie frater. Burgundorum factio constabilem eo tempore sancti pauli comitem instituit: rat qui apud sanctum Remigium de planis Normannie vicum Gaucurtum prelio superauit: quadringentis alterius factiois occisis anno salutis Millesimo quadringentesimo decimo tertio. Quo anno lanii & carnifices parisiōruꝝ quos scoriatores illa etas appellauit autore burgundo seditione facta symonem cabocheum & iaqueuillum cū iohanne trecensi medico sibi ducem præficiunt: atq; his ductoribus a ducis aquitanie edes profecti complures ex aulicis quos nomine scriptos habebant furentes sibi tradi petunt. Eius clamoris causas nesciens dalphinus ad burgundum qui corā ad erat orationem vertens. familiam inquit meam quam hic furens populus deposuit tuę fidei iohannes ducendam quo voles committo: donec ferocia hæc deferuescat

Burgūdi iohā
nis nequitia.

arcis prefectum interimunt. Quod ubi mediolani nunciatus est ciues in francos eodem meditantur. Sed eius rei certior factus Boufficaudus militem in armis per eam noctem excubare iubet: nec cessat continenter per urbem cum armatis incedere. Mane facto ducis fidei ciuitatem sub iureiurando committit: atque ciuitate egreditur. Ab euntibus francis: mox a fide atque iureiurando mediolanenses deciscunt: & francos qui laxandi animi causa mediolani restiterant deprehensos iohannes maria perfidus suis canibus deuorandos obicit. Boufficaudus genuam recuperare conatus cum frustra se niti intellexit: ad pedemontium principem cum gaucurto & copiis profectus est. Quorum egregia opera contra marchionem montisferrati vsus princeps: non nulla oppida arcesque cum cepisset franci alpibus superatis ad Carolum reuertuntur.

Erat tum parisius nauarrus rex qui cum burgundo societate inita turbatiora omnia fecit. Montagutum enim regii palatii prefectus: qui illorum coeptis obstitit grauis & fidus imprimis consiliarius capite damnant censores petro effaro Parisiorum praeposito. Qui mox ex nauarri atque Burgundi sententia aerarii e regiae pecuniae administratione usurpauit: deputatis ex sua cognatione qui Carolo in officiis palatinis obsequerentur. Officio quidam amoti & suis fortunis spoliati ad aurelianus ducem Carolum abierunt de duce burgundo querimoniam proferentes: qui nichil eorum quae carnoti iurata erant obseruaret. Quare percitus ira aurelianus: suarum partium proceres accersit. Conuenere ad eum in arce vicestrig non longe a Parisio duces biturix borbonius & alenconius: comites vero richemontus alibretus conestabilis armygniacus: & alii non pauci proceres quibus animus erat suorum iniurias ulciscendi. At contra burgundus non ignarus quid aduersus eum aurelianus moliretur: parisium petit copias secum ducens: castris inter siluaneum luparamque vicum positus. Burgundo frater erat anthonius dux brabantinus qui solertissimo studio curauit ducum controuersias componere: nec desistit donec mutuo se amore principes complexi animo ferociamque ponerent: Rebus ut cunctis sedatis: Burgundus in Picardiam abiit relicto Parisii petro effaro qui ciuitatem moderaretur. Hic ad suam tutelam lanios quos ministerio vsuque sanguinarios esse sciebat in consortium admittit aduersus aurelianensium sectatores. prehendit imprimis vinetum despinosum equitem auratum: quem capite truncatum patibulo tandem suspendit quae aureliano faueret: Quam aurelianus iniuriam non ferens: collecto exercitu hanum primas copias ad praesidium mittit imperans ut burgundi inceptationibus obstitissent. Quare cognita Burgundus contractis ex flandria sexdecim hominum milibus obsidere hanum festinat. Coccussa mox tormentis porta quae ad sanctum Quintinum ducit cum corruisset hi qui intra oppidum erant ad aurelianum ducem qui apud chaniam agebat se recipiunt. Desertum praesidio hannuz postquam flamingi populati sunt in flandriam conuersi non vi non precibus neque ullis minis a burgundo retineri potuerunt. Eapropter ad anglos missis nunciis auxilium impetrat Aurelianus autem ratus per burgundi absentiam parisios sibi audituros ponte apud verberiam facto ysaram amnem transmittit. Inde ad sanctum Dyonisiu. quam auracensis princeps iohannes cabilonus burgundi nomine occupabat mouet. At quia non multum munus locus erat deditioe facta princeps auracensis iureiurando adigitur: nullo unquam tempore aduersus aurelianum arma capturum. Interim gaucurtus sancti clodoaldi pontem nocte suffuratus est. Id ubi aurelianus cognouit suarum copiarum partem ad pontis praesidium collocat. Nec segnior burgundus per pontem melentus

Rex nauarre
burgundi socius

Marcellanus
parisiens.

Rex carolus sextus.

Attrebatū ob
sidentur

Iohannes adē attrebatum venire iussisset aduersum quos prodeuntib⁹ barri borboni⁹ ducibus cum Alenconi⁹ atq; armygniaci comitibus: Captis inter fugandū aliquot burgundis & guydone de barro: reliqui tandē attrebatū peruenere. Quo rex mouens obsidione attrebatum circūcingit. Demum per hollādię dominam q̄ Burgundi soror erat rebus cōpositis rex parisiū remeauit. Eodē tēpore apud constantiam rheni ciuitatem synodus vniuersalis habita est. Vbi iohannes vigesimū tertius ob crimina obiecta in insula marci prope constantiam custodie traditus pōtificatu priuatur. Nec multo post gregorius duodecimus & benedictus. xiii. qui se pontifices pertinacissime prædicabant dignitate pontificia se abdicantes liberam eligendū pontificem potestatem concilio præbuerunt. Electusq; est otho colūna q̄ martinus quintus appellatus est. Post q̄ annos quattuor ecclesia vero pastore caruisset. Et venientes ab henrico anglie rege ad Carolū oratores cum peterent Catherinam Caroli filiam suo regi dari vxorem rñsum acceperunt nō esse carolo oculum huic rei animum intēdēdi q̄obrem discedere in angliam parari oratores duci se harfleū petunt non q̄ breuior (vt ipsi simulabant) per eū portum nauigatio esset sed reuera quia nouerant Henricum classem ad traiciendum in franciā exercitu instructam habere: cupere propterea locū exploratum sibi esse vt portus naturāz munitionemq; suo regi referrent: Non multo post tempore henricus arfleuz adnauigat. Vbi stoteuilla arcis beluacensis prefectus baqueuilla & lyonetus braquemontus presidio affuerunt cōcedente paulopost ad eos Gaucurto. Astabat ad subsidium apud caudebecum cum mille quigētis equitibus boussicaudus apudq; non fleum quæ arx in conspectu harflei sita est: agebat cū totidem armatis Albret⁹ constabilis vt egressos nauibus ad frumentationem & pabulationē āglos prohiberēt atq; interciperent. Sed nichil cōmeatus discedens domo henricus omiserat. Adeo enim rebus necessariis classem oppleuerat: vt nichil foris petendum esset. Itaq; tam pertinaci obsidione franci circumsepti Harfleum hosti dedunt Ea lege vt tunc liberi facti si priusq̄ Henricus calisiū repeteret a francis non inuaderetur: se captiuos calisiū representarent. Relictis ad harflei custodiam presidiiis Henricus Calisiū versus cum suis contendit. Id post q̄ constabilis Albretus cognouit carolo indicat. Igitur mittitur per omnem franciā nuntii qui nobilitatem ad arma vocēt aduersus anglos quibuscum priusq̄ arthelio abirent prælio decertare Carolus constituisset. Interim albretus & boussicaudus marescallus abauillam petentes quindecim totos dies anglum transmittere somam amnem prohibent. Deniq; inuento inter corbiā peronamq; traiectu amnem henricus transmittit. Indignati propterea franci q̄ hostis sine vlla cōcertatione ab eis dilaberetur duces Barri atq; Borbonii & niuernēsis comes anglo diem ad preliandū per caduceatorem dicunt. Qui rem sibi acceptam esse simulans præliandi se potestates facturū esse promisit. Sed se fellit henricus expectantes francos & per bellāquercum calisiū petere properabat Qua re cognita duces viam hosti præcludunt atq; ad regē qui rothomagi erat mittunt precantes prælio adesse curret. Ad biturigū dux nō cōtentus totis copiis vno in loco pugnam indicatam esse memorq; cladis apud pietauos acceptæ: Carolus rothomagi continuit: satius esse dicitans prælio tm̄ vinci: q̄ & prælium vna cuz rege amittere. Nichilominus franci castra apud langium metantes hostem vltra progredi prohibebant parati omni modo manu conferere. Veruz anglis impetratis vltq;

Blangiana pu
gna & clades.

Recepit burgundus ex ducis familia quos carnifices voluerunt eosque domum suam praesens duxit. Eodem die petrus essarus qui sancti anthonii propugnaculo praerant fide a burgundo accepta:que nullo incommodo vexaretur propugnaculo egressus captus & in vinculis habitus est. moxque propugnaculum recipientes latrimolus & Enguerrandus bournouillus cuncta quae essari erant praedantur & exportant. Praehensionis essari causas burgundus in vulgus disseminat illum regis officiis absum contra leges esse. Monetam diminuisse ex quo furto peculium sibi ingens diuitiasque comparasset. Pulchre equidem in proverbio galli habent: canem tum rapidus dici cum illum paterfamilias mactare decreuit. Ducitur ad supplicium essarus & capite plectitur. Obtinere tamen amici ut sepulchro inferretur quod apud diui Martini Parisiensis eodem iuxta primarium altare visitur. Nec satis fuit Burgundo Iacobum riuertum equitem nominatissimum in vinculis interiisse vel (ut creditum est) trucidatum esse nisi etiam mortuo caput fuisse amputatum Necatus est praeter ea petimenillus ex ducis aquitani familia genere illustris. In nobiles quoque feminas que regine famulabantur carnificum seuitia grassata est: burgundo auctore: cui maxime assentabatur laqueuillus publicam administrationem effectans Sed hec flagitia non ferentes Henricus de marla primus parlamenti praeses & iohannes iuuenellus aggregata sibi ciuium non imbecilli manu regem dalphinumque adeunt manifestantes praesentis temporis iniquam conditionem necis plena omnia esse. Apud perditos homines regnum atque imperium extare. Magistratibus tantum licere: quantum illi permitterent ducem Aurelianum vernone cum suis in armis esse: qui concordiam bonis legibus non recusaret. Periculis nisi occurratur rempublicae periculum breui ire Praesidentis oratione exitus dalphinus ducibus Biturige & Borbonio accersitis vna cum populo qui ad eum conuenerat egressus familiam a se abducatam & regine feminas recusante burgundo vinculis emittit. Carnifices autem dalphini potentiam metuentes hac atque illac dispersi in burgundi terras perfugerunt Nec cunctatus dalphinus aurelianum ducem ad se vocat. Quod postquam burgundus accepit: veritus ne adueniens hostis de paterna nece iudicium postularet ciuitate abire constituit explorans quo id modo sine suspitione facere posset. Itaque per Carolum sauesum regi admodum familiarem regem venatum in bondisium saltum educit quo cum & ipse pergens animum induxerat in picardiam regem traducere. Sed stripatus rex magna parisiensium ciuium manu abduci non potuit. atque ita burgundus per compendium suessionemque iter faciens praesidiis impositis arthesium petit Interim aurelianus adueniens parisi hibernauit: cui se belli & pacis se socios ludouicus sicilie rex & dux andegauus coniunxerunt: remissa burgundo filia quam Ludouici filius desponsauerat. Et quo amicitiae artius vinculum esset Carolus regis filiorum quartus Mariam andegauis filiam accepit uxorem. Principibus mutua amicitia conciliatis: rex compendium quod a burgundo praesidio tenebatur recepit. Inde SueSSIONEM ducens: quia (dum ciuitas oppugnatur) Nothus quidem ex borboniorum familia sagitta iugulo ictus interiisset. SueSSio in praedam militi data est: Nec ab ecclesiis temperauit furor militaris SueSSione direpta Carolus laudunus se contulit. Quo niuernensis comes burgundi frater adueniens regi fidem dat nullo tempore suppetias laturum fratri. Profectus inde rex ad sanctum Quintinum viromandorum validissimum oppidum nuntium accipit de burgundorum aduentu quos

Essarus necatus
cum aliis

Suessio diripit

Rex carolus sextus.

tur & Carolus pontitiaci comes regis filius prefectus parisiiorum quem capitaneū appellant institutus missis ad hannonię comitem oratoribus vt carolum qui Dalphinus iam esset vt cuius curā gerebat ad præfecturā obeundam parisiū deduceret modo burgundus absit qui rerum administrationem magnopere affectabat. Tradunt hystorici sigismundum alemannie imperatorē eodē anno q̄ fuit domini quadringentesimus decimus sextus supra millesimū ad carolū deinde ad henricū psiliade pacis causa incassum venisse. Quo tempore apud valemontē armygniacus cum vicecomite narbonensis anglos fugauit: quadringentis occisis. Fugientem dorseti comitem henrici patruelem dum marescallus longuyacus incautius persequitur ducētos ex suis e conspectu arsele amisit sigismundus cum in anglia esset: venere ad hēricū cum nuntii de suorum apud valemontem cede. Eapropter animo eger atq; indignabundus: imperatorem de pace nō audiuit. Interim male a francis aduersus anglos nauali bello ad sequanę ostia pugnatum est. duce vicecomite. Narbonensi & montenaio. Eius incōmodi causa in piquetum de haya & riuerum boulignum refertur qui cum instruende classi & soluendis milituz stipēdiis præpositi essent segnitēter agentes nec militem nauib⁹ iposuerāt nec a terra aliquot onerarias naues subduxerāt cum in cōspectu hostis apparuit. At rothomagis insuper seditio surrexit: occisosq; raolo gaurcurto ciuitatis prætore arcem ciues circumfederant cuius prefectus erat iohannes borbonius pratelli dominus. Erat eo tempore andeganiz dalphinus ad curandum funus soceri sui sicilie regis qui rothomagensiuz defectiōe cognita carnutum se contulit: vbi nuncium accepit: Burgundos sanctum florentinum obsedisse. Igitur aduersus illos Guidonem torseyum cū octingentis equitibus & ballistariis mille confestim mittit. Occupauerat iam oppidum burgundi: oppidanis se illis sponte deditibus. Propterea franci imposito arcifurmissimo presidio discesserunt. Rothomagenes autem cognito daphini aduentu: demissores effecti seditionis culpam in milites transferbant a quibus quottidianis effecti essent iuris. Admissis rothomagensiuz excusationibus dalphinus eis veniam dat instituto daumalo comite qui ciuitati atq; arci presideret. Interea dum rothomagi hæc a dalphino geruntur: angli ad touquam que validissima est in normania arx castris positis eam timide segnitēter ab iis qui intus erant defensam capiunt. Et burgundus eodem tempore nuntiabatur Parisiū cum ingēti exercitu aduentare. Inter hæc durbius dalphinus cui potissimum occurreret decreuit parisiū proficisci. Vix ciuitatem intrauerat. Ecce burgundus vāuis & apud burgum regine castra facit Armygniacus autem & qui cum eo Parisii erat quottidianis illum irruptionibus lacessentes: damnificantesq; castra mutare coegerunt Propterea ad montemlericū mouēs castellum certis conditionibus recepit. Inde in vastinium cōtēdens cum pussiacum frustra obsideret carnutum copias mouit quam sciebat a dalphino recenter desecisse. Angli præterea cadomū falletiā baiocas & sanctū laudum subiugant. Nec stetit in fide cōiugali regina causam sumens: q̄ a daphino atq; armygniaco damni iurisq; offensa fuisset. Nam cū grandē pecuniam diuersis templis seruandam credidisset cancellario eius & guillermo canteo & iohanne picardo scriba thesaurum pdentibus armygniacus & prouincię preses iohannes louuetus ea sibi rapuerant. His causis excita mulier burgūdū ex carnoto accersit. Qui festinantissimis itinerib⁹ ad regē pfectus a turonēsis recipitur: captis thesauri pditoribusq; multa se pecu-

touqua arx ab
anglis capta.

In crastinum inducis acies interim instruxit. Venit interea ad francorum exercitum aurelianus dux cum duce brabantino: confluentibus insuper undique militibus francis. Prius tamen quam acies procurreret duces ad hostem misere guylcardus dalphinum hugonem de trassy & petrum de hely scicitatum quid daturus esset: si liber abire in angliam permitteret. Responsum (preter aurelianum ducem) nemo conscius fuit. Ad insequentem autem modum suas franci acies ordinaverunt. Primam frontem agebat albretus & boufficaudus marescallus tria equitum milia habentes. Hos sequebantur imprimis aurelianus dux cum sexcentis equitibus dux borbonius mille ducentos equites ducem edouardus dux barri sexcentis milibus stipatus: niuernensis comes mille ducentorum hominum ductor: Post hos ordine compositi incedebat robertus barrenensis & daumallus comes cum quadragentis equitibus. Comes deum trecentis preerat. Totidem ducebat vademotus comes rossius comes ducentos. Aderat quoque brabantinus comes quem hannonienses sequebantur. Nam ex suis paucos eduxerat iohanni barrerli lothoringi ducis fratri ducenti parabant. In subsidiis dextrum cornu richemotus comes & cum eo sexcenti equites tuebantur. Sinistrum vindocinensis comes totidem stipatus armati asseruabant. Armatorum summa nobilium decem milium fuit preter peditum & humilis conditionis hominum ingentem multitudinem. In anglorum exercitu mille quingentos equites & peditum sagittariorum octodecim milia esse fama referebat. Ordinatis aciebus albretus validam equitum manum anglos adoriri imperauerat: ducibus gaufrido boufficaudo: grauilla: trimolo: helipuerto brabantino iohanne dengeno: aleammo campeo: roberto thraulo & pichone de turre. Qui protenus mouentes neglecto albrei imperio ad primum conflictum fuge perpetuo se dedecore commiserunt. Anglus autem explorato francorum statu cum eos negligenter agere: quosdam ad ignem (velut frigentes) torpere (id enim sub extremo octobris mense gerebat) alios per agrum palantes equos curare & ad pascendum ducere quasi hostem tam propinquum parui estimaret ipse in compositos signo dato repente suos educit: Mox atroci commisso prelio cecidere francorum milia quattuor genere illustri anglorum quadragenti cum duce eboracensi henrici fratre. In hostis potestate viui venere aurelianus & borbonius duces: Comites deum: vindocinensis & richemotus cum boufficaudo marescallo. Quos in angliam henricus captiuos duxit prelio non affuit dux britonum licet librarum centum milia ad stipendium militum a rege cum ciuitate maglouienensi accepisset donatus insuper esset aureo equo cuius frenus sellaque gemis plurimis atque preciosis ornata erant. Eius equi precium quinque milia aureorum fuit. Blangiana clade affectus rex francus armygniacum comitem conestabilem instituit hominem potentem atque armis strenuum. Qui armygniacensium copiis instructus ad regem confestim venit. Per eosdem dies iohannes burgundorum dux contracto exercitu cum trecentis accessisset missis ad eum reginaldo degeno & iohanne maestreto broci episcopo offert carolus picardie administrationem si in anglos bellum gerere non recuset. His respondet se propterea venisse ut regem dalphinumque generum suum conueniat. Reuertentibus nunciis rex cum hominem armatum ad se admittere nollet litteras illico ad vicinas vrbes dat: ne burgundum accipiant. Latiniacum tamen qui ad sequanam parisiensis agrum sunt ducem & exercitum intra oppidum ad miserunt ubi ad idibus nouembribus usque martii nonas hibernauit. Interim circiter dominicum natalem. Dalphinus obiit mortem tumultu apud diuam Mariam Parisiensem impositus. Defuncto dalphino armygniacus & tanguidus de castro Parisianus pretor ciuitatis custodie designatus

Rex Carolus sextus.

¶ In dalphinus in turonos progrediens ciuitatem recepit: ciuibus nullo dāno affectis
 Præerat per hos dies conciaco castro petrus de santatrila vasco/centum equites
 habens. Quem ancilla quam sibi seruientem domi habebat hosti (vt protenus dicā)
 prodit. Erat in vinculis homo ancille notus: eadē qua mulier patria oriundus. Hęc
 cum ad captiuum interdum verba faceret: Captiuus fidem interponit si se liberaret:
 eam in vxorem accepturum. Ancilla spe nuptiarum ducta: sub puluinari quiescens
 domini clauēs arcis noctu surripit. Et carcere recluso vinculisq; emissis: illi ad præ
 fecti cubiculum irrumpentes hominem iugulant: atq; opibus direptis arce potius
 tur accersito festinanter Iohanne lucemburgo: qui in viromandā agebatur. Illucescē
 te sole petri milites solitudinē arcis e proximo vico admirantes: inscens equis pars
 montem acutum/pars guylam in terrascia petiuere: duos præficientes sibi belli du
 ces: Stephanum vignolum qui & hyrus appellatus est/& Potonem de santatrila ar
 mis per omnem etatem instructos & apprime belli peritos. Qui mox in agrum sus
 effionum ducentes cum equitibus quadraginta tantum longuallum quadringena
 tis militibus superbum fundūt. Eadem quoq; fortuna vsi hectorem sauensum mila
 le armatorum ductorem in territorio laudunensi superauere. Pontifaram franci
 per id tempus ex anglorum subiectione funibus in muros scādentes noctu recupe
 rarunt. Henricus autem anglie rex: primo vere insequentis anni: qui erat christi
 anæ salutis Millesimus quadringentesimus decimus nonus rothomagū circundu
 cto milite obsedit: occasione accepta: ex ciuū seditione qui præfectū suū daumalū
 comitem cum multa normannorum nobilitate ciuitate expulerant: admissis burgū
 dis cum duce eorum Guidone boutilerio. Septem totos menses anglus obsidionē
 continuauit. nichil omittens quod ad expugnationem pertineret. Nec minus con
 stanter obsessi resistebant. Ita vt commeatus pœnuria tabescentes muribus velcerē
 tur sperantes vel burgundorum vel dalphini subsidio prope diē iuari. Sed neut
 ter opem tulit. Nam burgundus neglexit. Dalphinus autem occupantibus anglis
 sequanę amnis aditus: suppetias mittere non potuit: & erat illi aliunde aduersus io
 hannem burgundum sollicitum negociū cui copiis non satis potens obsistere ne
 quibat. Igitur deserti auxilio Rothomagenes in hostis potestatem venere. Inter
 ea Burgundus diu varius animo: anglorum ne an dalphini amicitiam sibi compa
 raret: tandem dalphini partes sequi constituit: hortantibus maxime Philippo iose
 quino & Iohanne tolonguo cum nobili foemina domina de grat. Est oppidum
 cum arce vbi amnis yona sequanam influit: cui monasteriolum nomen est: pontem
 ad vtranq; fluminis ripam habens cum sublicio tabulato quod in portæ formam
 pro rerum & temporum conditione sublatum viam præcludit intrare vel egredi
 oppido volentibus. In eo loco dies principum conuentioni dictus est. Congres
 suris principibus/ne ab aulicis alter alterius principis tumultus oriretur. placuit ta
 bulatum erigi atq; obfirmari: & ad pontis caput oppidū versus ex tignis & subli
 cis tabernaculum extrui in quod cum singulis principibus Dalphino atq; Burgun
 do decem delecti proceres tantum introirent. Conuentu inito: cum hinc atq; hinc
 multa de præteritis iniuriis refricarent: subito excandens vnus qui cum Dalphino
 aderat: Iohannem burgundum necat. Hic fuisse creditus est tãguydus de castro au
 relianti ducis qui Parisi imperante burgundo interemptus est maxime olim familia
 ris. Eius necis auctore fuisse carolum dalphinū quis nonnulli putauerint: adolecē
 tis tamē innocētia hinc coniectari potest: q; ad cędē expauit: faciē a pcurssorib; auer

Proditio ab
ancilla.

Hyrus.

Pontifara re
cuperata
Rothomagus
obsessa

Burgundi du
cis ædes

nia redemerunt. Et cum Iohannes vinonetus arci præfisset eã nulla vi impulsus burgundo permisit. Mox per turonorum loca dispositis præfidiis: Reginam cum filia eius katherina carnotum adduxit. Inde ioingny se contulit. Quem ad yonam amnem vsq; cum sexcentis supra mille equitibus persecutus armigniacus: quia increfcentem ymbribus amnem transmittere non poterat retro conuersus est. Senonenses tunc temporis burgundorum partes secuti a rege defecerant. eam ob rem Parisiani duce tanguido eorum prætorum ciuitatem illorum obsident. Qui circũfessione arctati: cur de deditone facienda obsides dedissent: audientes subsidium illis a burgundia venire deditonem ad obsidum perniciem omiserunt. Nam eorum obsidibus capita seculi percussa sunt. In linguam occitanã per id tempus auracensis princeps burgundæ factionis opinatissimus sectator: expeditionem desumpsit. In quem dum aruerni viuariensesq; arma parant: ipse magnam regionis partem occupat: præter vilam nouam & bello carum. Anno deinde christianiæ Millefimo quadragesimo decimo octauo mense mayo: iohannes villerius insulæ adæ dominus: trecentis bellacibus atq; sanguinariis satellitibus stipatus noctu parisiũ ingreditur patefaciente ciuitatis portam perreneto clerico fabro ferrario: qui patri clauem ciuitatis sustulerat: iamq; ad mediam ciuitatem nullo percipiente peruenerat cum suos clamare pacem & salutem burgundo villerius iubet. Ad pacis nomen ii qui burgundæ factionis erant excitati: andreana protinus cruce desumpta (id enim erat eius factionis signum) villerio se adiungunt. Aurelianorum vero partium studiosi: abditis locis vtruncq; melius poterat se credebant. Ea persecutione cognita dalphinus & qui cum eo erant in sancti Antonii propugnaculo se recipiunt. Erant autem cum Iohanne villerio veteres regii officiales & ministri qui magistratu fuerant amoti: qui ad regem cum villerio venientes: innouata cum eo familiaritate atq; beniuolentia: hominem mentis impotem equo impositum per urbem circunducunt ad populi fauorem sibi conciliandum. Nec mora in omnes quos sibi hostes esse arbitrarentur desequuntur. Atq; in primis armigniacum: Henricum de marla franciæ cancellarium: comitem de grandiprato: & plurimos variæ dignitatis & potestatis homines quos in custodia diuerso carcere distinebant: interimunt. Nam misso ad eos lictore: cum perditis hominibus qui ex agris ad eos defluerat: eos e fenestris vel pinnis præcipites in pavementum delire compellebant: Iohanne burgundo Parisii agente. auctoribus quoq; quem dixi villerio/iohãne lucemburgo/Carolo de lens/ claudio castello/& guido done barrenfi. Interemptorum per hanc tyrannidem numerus militum quattuor fuisse relatum est. Causa nescis satis erat alternæ miserattonis signum: aut si quis sua perdidisse quereretur. Nam qui regis erant armigniaci/qui burgundi: burgundiones per ignominiam appellabatur. Dalphinus autem cum ex propugnaculo sancti antonii meldunum puenisset: accitis belli pfectis: petrus de rieux marescallus francus & barbazanus compluresq; alii armatorum ductores ad eum profecti sunt. Quibus cum propugnaculum antonianum repetens: tentat parisiũ recuperare. Progressi itaq; p sancti antonii militare viã iam ad bauderii portã venerant: cum domos ciuũ ingredientes: prædas agere milites coeperunt. Quãobrem irritatis in se ciuib; cepto destiterunt. Et dalphinus spe recuperandæ vrbis deposita/meldunum rediit. comittitq; tanguido campaniæ & briæ finitimarumq; vrbium administrationem. Instituit quoq; linguæ occitanæ rectorem comitem fuxi. Qui magistratu adeptus nihil moratus: contractis copiis auracensibus regione ad nymatensem vsq; urbem & sancti spūs portem extrudit. Inte-

Auracensis
princeps.

Iohannis villerii
cruelitas.

Cædes

Insolens miles

Rex carolus sextus

Interim dalphinus ex pictauiis turonum veniens comitem boufcaudum scotum conestabilem creat: & aduersus burgundos ducens montemiraldum Gallardo: namq; in cenomania capit. Ceterum henricus ex anglia (accepta fratris sui claræ tizæ ducis morte) maioribus copiis eductis: druydes id est drocas capit: & deinceps vindocinas adorsus baugentium contendit. Sed cum ad vada ligeris castris politis anglum transitu franci prohibent: Henricus commeatu destitutus: secundum ligerim iter faciens in belsiam exercitum ducit hortensibus herbis atq; oleribus tantuz vitam sustentantem. In ea regione reugemontem a se captum incendit: supplicio: affecto cum suis commilitonibus arcis prefecto. Post hæc advillam nouam quæ ad amnem yonem sita est contendens oppidum vi occupat: atq; inde vindocinas versus se conuertens: fame pestilentiaq; vexatus quattuor ex suis milia amisit auiuz feraruzq; pabula: q; per agros scilicet inhumata iacuerunt. His ipis dieb; Iohânes forestan; rochebaronis dñs: burgunde factionis aruernos ductis in eos copiis variis incursionibus vexauit. Verum complures aruerni proceres ex antio duce carolo per driaci comite in hostem progressi sunt. quos vbi venientes ad se hostes cõspiciunt in oppidum quod seruereram incolæ vocant se conferunt. Franci autem nihil cun-ctati proxime oppidum castra metantur. Interim castris egressus sagittarius quidam molendinum quod iuxta erat petit: quippiã prædesperans. Nec diu moratus molendino ignem intulit: quo mox oppido conflagrante: burgundi partim ad per driaci comitem & francos: veniam petentes confugerunt: partim cum forestano per montana rochebaronem petiuere. Quos persecuti franci rochebaronem & alias quæ forestani arces erant receperunt. Conensiles aut; qui ligerim accolunt cum a francis obsiderentur: de oppido dedendo obsides tradiderunt si intra constitutum diem subsidio non iuuantur. Henricus opem conensibus laturus morbo (quæ Fiacrii esse vulgus credit) corbolii decumbens: non multis post diebus defunctus est. At nichilominus bethforti dux conensibus suppetias tulit & franci acceptos obsides restituerunt. Ex conensibus bethfortus dum bituriges adoriri contendit: audita henrici morte cõceptis desistens in angliam: Burgundi in burgundiam redierunt. Inter het belli incommoda Carolus rex vltima nature perfoluit: apud sanctum dyonisiu sepultus. Anno salutis Millesimo quadingentesimo vigesimo secundo. quo etiam anno Henricus obierat.

Seruereta oppidū capit a francis.

Henricus mortur

Caroli sexti mors.

Eiusdē cõpendii Liber decimus.

Biturigū rex.

Rium proxime precedentium regum fortuna: aduersitatis quidē atq; miserationis plena fuit. Sed quēadmodū solidū & vegetū corpus malę valitudinis nō cõfessi sentit incommoda ita superioris temporis locuples & diuitiarū cõpletus popul; tolerãdis aduersitatib; primū sufficiens frequētia tandē calamitatū attrit; tabescere & quasi cõstupescere cõcepit. Nā toto regno hinc a burgūdionib; inde ab anglis mox ab iis qui se rebus cõsulere dicebant ita tumultuabatur: vt dicere difficile etiet hostis ne a frãcus plus dāni miserabili populo importaret. Eo quoq; fortunæ iniq;uitas pcessit: vt carolo eius temporis regi: de quo scribere incipio bituriges tantuz parerent: & biturigenis rex ipse ab hostibus vocaretur. Quæ em militū cohortes &

tens neq; etas hoc suspicari permittit/quam mansuetam egit semper & clementem

Iohanne necato: Philippus eius filius qui parisi agebat anglis se coniungit. Carolusq; regem cum regina & katherina filia quos in potestate pater viuens habebat Henrico anglo tradit: Parisios quoq; briam campaniam atq; burgundiam adiungit. Quibus auditus henricus katherinam Caroli filiã trecis vxorem accepit: non reclamante populo qui spem acceperat libertatis cum tot potentes ad pacem coniunctos principes videret. Facile siquidem popul⁹ fidem constantiamq; proposita sibi libertate commutat. Dalphinus dum hæc aguntur in linguam le occitanã confert vbi recepro vi ponte sanctispiritus: & nymarenli vrbe recepta comitem fuxi magistratu amouet instituto in eius locum Carolo borbonio claremontensi comite. Qui biterras a fuxensibus occupatas mox obsedit cepitq;. Dalphinus autem his gestis ad bituriges turonosq; festinus accessit. Henricus vero ex trecensibus cenones adoritur: scotorum regem quem captiuum habebat secum ducens ratus scotos qui auxiliares dalphino venerant captiui regis fortunam miseraturos & cum eo in scotiam reuersuros. Sed illi parui habito rege: dalphinum secuti sũt. Sub iugatis senonibus moretum monsteriolumq; capit. Inde meldunum circuncingens latus oppidi quod ad siluam respicit anglus oblidet. Alterum vbi est diui petri templum burgundi tenuerunt. In præsidio erat Barbasanus qui meldunum egregie tuebatur: qui tandem frumenti copias defectus dedere se angloruz potestati compulsus est. Libertate inde abeũti omnibus preposita: præter eos qui iohannis burgundi necis conscii haberentur. Oppido recepto: quos voluit reos henricus deprehendit & in primis barbasanum & aliquot militum præfectos euz alicuius nominis & potentie incolis quos parisiũ in custodiam misit. Meldem quoq; paulopost anglus circumuallat & suppetias obsessis ferentem dauphemontum dum in ciuitatez irrumpere festinat/capit. Desperato subsidio obsessi cum dissidium inter se consenserunt: deditiõnem faciunt: data potestate militibus abeundi præterq; notho de vauru eiusq; vicario: quos Henricus ad arborem vlmum quæ in via militan Parisium versus procerat: suspendere iussit. Paucis post diebus ipse cum vxore in Angliam traiecit. vbi pregnans regina henricum peperit. Quo tempore comes de poantieure britonum ducem captum in custodia seruauit. Et clarentie dux henrici frater ex normannia Andegauiam cum valida armatorum phalange profectus: castra apud bellifortum metatus est. Qui ex scotis frumentatoribus captis cognito inter prandendum q; apud Baugeum franci cum scotis in armis essent: a cõuiuio surgens. Adoriamur inquit illos in nostra sunt potestate. Nec pedites vlli sed equites tantum nos comitentur. Progredientibus anglis ad vicum: cui paruus baugius vocabulum est Iohannem de cruce strenuum equitem gallum offendunt. Qui conspecto, hoste raptim cum suis templum ingressus offirmatis in hostem portis i turrim ecclesie conscendit. Vbi dum frustra clarentie dux sedet: reliquos inuadere francos appropereat. Precedebat aciem dux super galeam sertum aureum gemmis honestatum portans. Quem in se irruentem franci inter primos necant. & cum eo complures proceres anglos. Captis comitibus hantitono & sombresseto necno thoma beauforti sombresseti fratre: reliqui fuga dilapsi sunt. Qui coenomanum petentes cum effractum pontem comperissent desumptis candidis francorum more crucibus se Francos simulantes: Ruricolos pontem instaurare compellunt: quos transmissio ponte protenus trucidarunt. seq; in Normanniam contulere:

Henric⁹ ang⁹
catherinã caroli filiã duxit vxorem

Meldun⁹ capitur.

Meldis capitur.

Henricus ex Margaretana castris

Cloestrie dux occiditur

Rex carolus septimus.

Mōs scti mi-
chaelis obside-
tur.

marino & totidem imperio comitis furcis suspensis. In normania vero cum sancti Michaelis montem qui in estuario maris est britanniam versus anglos circumuallaret turriculis ex materia ad militis stationem per motus ambitum extructis magnisque nauibus & milite & com meatu instructis: ne quid ad obsessos importari posset mirabili rerum poenuria incolas affecit: Donec coparata apud sanctum maluz classe bellifortus britonum admiraldus anglos inuadere feliciter tentauit. Nam ita nauali praelio superior extitit. ut anglis copioso numero occisis obsidionem dissoluerit. Ab obsidione dimoti angli ardonem tribus passuum milibus a morte distantes fugientes in eo loco propugnaculum quod bastildam vulgus appellat extruunt. Ex quo in arenas frequentes progressi leuia cum iis qui in presidio apud sanctum Michaelem erant praelia committebat donec iohannes conlonceus normanus eques (sicut inter eum & Michaelianos conuenerat) statuto die adueniens repertos in arena anglos ad ducentos occidit. Capto Nicholao bourdeto anglo opulento homine. Venit eodem tempore rupellam comes glascuen. scotus quinque armorum milia ducens ut Carolo regi auxiliaris esset. Quem rex beniuolo affectu & multo honore suscepit.

Dux autem bethfortus quem fracie regentem anglica factio appellabat yuerum normannie arcem obsidens postquam menses tres in negotio perseuerat Giraudum loci praefectum eo necessitatis perducit ut intra diffinitum diem si sibi non auxiliaretur franci arcem dederet. Quod cum Giraudus regi per caduceatorem nunciasset Carolus ex turonis iohannem aleconii ducem deputat qui una cum comite glascuen. comite boucanno comite daumallo: & vicecomite. Narbonensi bethfortum ab yuero propulserent. Illi per carnutes magnis copiis iter facientes certi facti sunt. Giraudum arcem bethforto dedidisse diuersi igitur ab yuero: Vernolium quam anglos tenebat capiunt quae cum ad aleconii ducis ius pertineret eam duci restituerunt. Ibi dum de futuro bello gerendo consulant bethfortus in eos mouere nunciatur. Fuere qui praelium detestarent superiorum incommodorum non obliti quae & apud creciacum & deinde apud blangium franci accepissent. Alii quibus odiosus erat anglorum principatus praelium suadebant de decori illis atque timori datum iri: si in proximo habentes hostem pugna abstinerent. Nam si nullo commisso praelio inde abeant: fuge simile discessus eorum esse vidit sententia haec: quae infeliciter habuit exitum Egressi vernolio franci in proximo agro acies instruunt. Et utriusque cornu equitatus partem distribuunt. Bethfortus interim ordinato agmine incedens mox ubi in conspectu astitit: franci plurimum conferunt. Lombardi equites numero quadringenti quibus mandatum erat in primam hostium aciem irumpere cum primos in fronte obuios fudissent praedeauidi ad diripienda castra magis quam ad feriendum hostem operam nauauerunt. Qui autem alteri cornu praerant equites franci cum se in primam sagittariorum frontem intulissent: anglos fundunt / dissipant / occiduntque ita ut facile hostis existimaret victoriae penes francos esse. Sed bethfortus suos reuocans & fortiter pugnare cohortatus praelium instaurat francosque euincit. Ex quibus cecidere glascuen. comes cum filio iameto: Comes boucanus: daumallus vicecomes narbonensis comes ventadorus: grauil: la: belfautus: Carolus bonus / antonius cahorsus malicornus: guillermus de palude alii praeterea ad numerum quinque milium. Capti fuere Alenconius dux & eius nothus & traieranus francie marescallus. Potiti victoria angli vernolium recipiunt: dimissis libere francis qui oppidum tenebant. Salberielis post haec comes collectis copiis dum cenomanum eius obsidende causa pergit: Guillermus porcus eques ex insidiis

Pugna apud
vernolium

præfæcti sparci locis arces & aliquot loca tenebāt: nullo stipendio sustentati: sicut ab hoste cum poterant rapiebāt ita ab amico atq; obtēperāte pro eorū libidine au ferebant. Per has igitur malorum omnīū tempestates carolus caroli sexti fili⁹ rex ap pellatus est. Henricus præterea (patre henrico defuncto) regiū franciæ nomen vsur pabat: franciæ anglicęq; se regem publicis priuatīq; litteris & forēli sigillo monetaq; quā nouam cudid appellans. Itaq; cum ex vetustissima edouardi tertii querela: tum ex ea quam nunc dicam causa fraciæ regnū hēricus vendicare se iactabat. Nam dum katherina Caroli sexti filia henrico huius henrici patri nubit. Hęc matrimonio leges diēte sunt. Si præ henrico vita defungeretur carolus: franciæ regnū henricus adiret. Sin cōtra & ex hērico virilis proles superstes foret: Carolo deficiente: Henrici filius franciæ principatum adipisceretur. Nulla de carolo cuius nūc gesta scribere aggredi mur legitimo licet hērede mentione habita tanq̄ ad eum nulla regni portio attine ret. Itaq; in regia & primaria francorū ciuitate mortuo patre hērico hēricus ipse tē poraria ambitione superbiens q̄q̄ in anglia vnum annum agens educaretur: regia appellatione atq; administratiōe vsus est: hebetis quidē ingenii nec satis ad regiam maiestatem idonei. Cui tamen illi illustre exordium fortuna concessit deseruit tamen & vtroq; tandem regno extrusum misera seruitute senescētez affectit. Ad primas henrici gloriolas & fastus carolus intentiore animo nixuq; erectus: armis ius tueri; & hostem extrudere regno tentauit victis aliquādo atq; interdū vincētib; fraciis Nusq̄ tamen p̄ eos dies totis copiis pugnatū est. Sed vt casu se milites offendebant occasione captata repētina prælia cōmittebāt Est enim miles francus ad subitaneos casus audax & prōpt⁹ & plerūq; foelix In diu meditatit min⁹ feruēs & raro bene fortunat⁹. Igit̄ illud miserabile fuit qd̄ falseberienſi & sufforto anglis comitibus dū crauantū obſidēt cōmissus est. Vbi dū boucati⁹ conestabilis & almaric⁹ seuerac⁹ se nescallus a carolo missi liberare obſessos magnis viribus cōtēdūt duob⁹ ex suis mie lib⁹ occis̄ ipse conestabilis viuus capit̄. Quo fere tpe aliud cōtraria admodū sorte a iohāne haricurto comite daumallo apud brossimerā aduersus anglos quasi luden te fortuna gestū memorat̄. Ex normānia duce thoma poullō angli profecti incurſi onibus p̄ andegauenſez cenomanūq; agrū factis cū apud segreyū castrum aliquot dies castra habuissent obſidib⁹ acceptis captiuīq; abductis & abactis pecorib⁹: nor manniā repetere cōstituerūt. In eo igitur viculo instructa acie se sistens daumallus hostē expectat premisſis octogita eqtib⁹: duce Ambrosio deloro & ludouico tro margo qui hostis aduentū explorarēt. Quē vbi cōspexere animosi in eū ferunt̄ Sed q̄ in prima fronte angli pedites incedebant singuli ſigulos preacutos sibi palos ve teri suo more p̄stitunt. Quare franci equites a pedite āglo sensiz diuertētes ī postre mā acie incurrūt itavt turbatis ordinibus pedite anglū simul cum eqtibus pugnare coegerit. Interim adueniens cū suis daumall⁹ plū acerrime cōmittit fuditq; hostem recuperatis obſidib⁹ atq; captiuīs cū milibus boū duodecim. Ex anglis eo prelio qua dringenti supra mille ceciderūt p̄ter eos q̄ fugiētes necati sunt. Ex francis eques vn⁹ auratus iohannes ruffus cum aliis paucis desideratus est. Ex anglorum toto nume ro centū omnino euasere. Capto in fuga thoma poullō & thoma ditone Victoria potitus daumallus in normāniam per abrinças ad sanctum laudum vsq; progres sus: tandem in cœnomāniam reuersus est: præda onustus & gloria clarus. Per id tempus falseberienſis comes angli sedanam brie oppidūz circumſedit & expugna uit occis̄ inter oppugnandum quadragita francis cuz eorum præfæcto guillermo

Carol⁹ septi mus rex
Heric⁹ angli
pseudo rex.

Franci supāt.

Haricurt⁹ an
glosyincit

Sedana ab an
glicis capitūz.

Rex Carolus septimus .

Franci negli-
gentes

Aurelianū ab
anglis obse-
sum

Mors falsebe-
riēsis comitis.

quos præfectis francis accitis eos in ciuitatem clam admittunt: comite doruallo atq; albreto negocium gerentibus Hostes cognito francorum ingressu i turrē (cui orbem delle nomen est) iuxta sancti vincentii portam propere se recipiūt mittētes festinanter ad Tallebotum qui alenconium tenebat: vt suppetias illis ferat: dū spes extabat recuperāde ciuitatis Tallebotus cui parate in armis copix erant audito suorū periculo magnis itineribus cœnomānos petit. At franci quasi securi rerū suarū: in diuersioris delicate se curantes quid hostis moliretur parū aduertebant. Itaq; veniēs Tallebotus & a suis receptus per eam quā ipsi occupabant portā ciuitatem inuadit recepitq; exturbatis francis & iis qui deditiois causa fuerant ciuibus supplicio affectis. Nec diu moratus Tallebotus pōtorfenez a Richemonto instauratam & valido præsidio munitam obsidet atq; expugnat. Aurelianum quoq; falseberiensis comes & cum eo Tallebotus & comes suffocus cōtracto ingenti exercitu angustissime circuncingit edificatis per Gyrum quattuor firmissimis propugnaculis quibus importari quicq; in ciuitatem facile prohibebant. Nam quæ ad ligerim amnē supra aurelianum infraq; oppida sunt Anglo parebant. Fuit tamen Aurelianensib⁹ animus semper erectus: & anglicę dominationis impatiens. Quibus præterea Carolus rex q̄ poterat maxime erat sine intermissione subsidio. Et aurelianū ducis notus Iohannes homo apprime militaris egregiā nauabat operam tuendæ ciuitati. Bouffacus quoq; franciæ marescallus: cum Stephano hyro ciuitatem continenter tutebatur. Erant ea parte qua in Belsiam via est: grandia superbia & cōplures edes sacre. Quę omnia franci ne hosti cōmodum afferrent diruerunt. Angli vero ad alteram ligeris ripam suburbium cum propugnaculo pontis occupabant. Non tamen ita omnia complectebantur: quin inter propugnaculum grande cui Londoniæ nomen hostis indiderat: & id quod ad sanctū Lupum erat multum spaciū intercederet qua ad obsessos via patebat. Igitur vt laboranti ciuitati subueniretur dux Borbonius: & cum eo struatus conestabilis scotus: Doruallus præterea & stephanus hyrus collecto iusto exercitu: dum Aurelianis suppetiari constituunt nuncium accipiunt Iohannem fastollum anglum equitem comiteatū ex parisiis copiosum defumplisse & ad eos qui in obsidione agebant deducere adiutorem Simone morhiero Parisiorum pretore. Spe autem intercipiendū cōmeatus abducti franci / in Iohannem fastolum iter conuertunt. Ea re cognita Fastolus ex tempore cōsiliū sumens curibus atq; vehiculis se suosq; non procul ab ieuilla bellicę oppidulo circumsepit: & relictis equis pedes pugnat. Idem Struatus & Doruallus cum bona francorum parte faciunt. Cessit Fastollo victoria struato Dorualloq; cum ducētis suorum oculis Borbonius vero Aurelianum contendit. Per eam obsidionem Falseberiensis comes (ex propugnaculi fenestra quod ad extremum pontem est) ciuitatis situm contemplantus agitabat animo quonam pacto urbem expugnaret. Cui vnus ex copiarum præfectis ei assentās cum dixisset (Tuam here ciuitatem nunc libere conspiciere potes) lapis ex tormento a ciuitate incerto auctore emissus labrum fenestre cōcutit. Cuius fragmenta in falseberiensis faciem dissipata mortem homini post insequens biduum intulere. Haud tamen segnius angli in obsidione persisteterunt curāte omnia diligenter Guillelmo classida genere quidem non sublimi sed prudentia & rerum gerendarum peritia inter suos illustri. Longa obsidione vexati Aurelianenses consiliū capiunt: qua se via ab hoste liberarent: suadentibus quibusdam nulla deditioe facta pecuniam anglis dare. Aliis vero deditioē vult fore si burgūdo duci

quas non procul a sagio posuerat in anglos insiliens complures nullo suo dāno iterem & cepit. Nihilo tamē segnius salberiensis preteriens coenomanū duxit: quā tormētis labefadā tandem subiugat data francis abeūdī potestate: cū ei mille quingentos aureos persoluisset Mouit inde ad sanctum susannam eiusdem regionis validū oppidum Cui ambrosius delorus p̄fectus erat. Dura obsidio fuit quippe q̄ & anglorū cōtinua oppugnatione & francorū virili defensione vulnerum & mortis plena extitit. Habebat angulus tormēta nouem quas bōbardas dicunt quibus oppidi muros cōtinēter quatēbat: ita vt paucis diebus tm̄ murū deiecerit quantū arcu emitti sagitta potest. Igitur cōpulsus necessitate delorus deditiōnē fecit duobus scutorum milib⁹ pro sua suorumq; libertate hosti p̄solutis. Cepit preterea falseberiensis arcem menam cui inhes nomē incolę dicunt: cepit & feritatē bernardi quarto mēse postq̄ eam circūsedisset. Liberatus eodem tēpore ex anglorum potestate artur⁹ richemōtus comes britonū ducis frater: ad carolum q̄ andegauis agebat ex anglia venit & salutādī regis & ei obsequēdi causa. Quē perbenigne carolus habuit eumq; conestabilitatu dignitate affecit mortuo in vernoliana pugna boucano q̄ eundē magistratū gesserat. Paucis post diebus exactis angli cū sanctā iamā dirutum olim oppidum & britonibus finitimum instaurassent/posito illic robustissimo ex suis p̄sidio arturus conestabilis collectis viginti hominū milibus: sanctam iamam circūstidere pergit Dum autem quattuor totas horas in oppugnationē cōsumit: Angli per posticū quod ad lacū oppido proximū ē eruptiōe facta: eius partis insultores partim pellūt partim interimūt: alios in ipso lacu merfos extingūt. Igitur omīssa oppugnatione cū in castra franci reuertissent: exorto media nocte tumultu omēs desertis castris tormentisq; reclamante arturo in sua quisq; remeant. In andegauia tamē nō multo post ducens guellerādū cepit. Cōtra vero angli remefortū arcem coenomanēlibus abstulerunt. Quā paucis post diebus salbeyus p̄fect⁹ & belmanori⁹ ad tutore ambrosio delore vi receperūt & deinde malicornū. Hos inter euentus guyonus cū centum equitibus francis ex salbeyo profect⁹ via militari quæ a cenomania alenconium duxit guillermū hodehalū viginti equitibus anglis stipatum obuium forte habet in quos dū protenus irruere guyonus festinat angli ex equis desilientes aduersus hostē virili se audacia instruunt atq; ita tuentur: vt seruato ordine & loco pliantes cōplures ex francis confoderint/& aliquot captiuos/recipientibus se cenomania frācis abduxerit. Ad hunc modum composita & sibi cōstās virt⁹ gloriabundam stultāq; interdū temeritatē exuperat. Quo tempore gaicus inter regis cōsiliarios primarius delatus q̄ regis fiscum thesaurosq; ad suos vsus magis q̄ reipublice utilitatē dispēlaret arturi iussu capitur & in profluento demergitur. Obsidentibus per eos dies montifargum anglis oppidumq; perseveranti oppugnatione premētib⁹ mittit arturus ad obsidionē soluendā: equites armatos grauillam & gaucurtuz stephanūq; vignolū hyrū. Hi accepta forti militum manu dum ad montifargū puenere effractis munitionibus quibus se hostis circūseplerat plurimis occisis Anglos fugant. Non dissimili fortuna apud ambrieras pugnavit ambrosius delorus aduersus henricum blancum anglū ducentis supra mille armatis stipatum cū ipse delorus centū tantum & sexaginta equites haberet. Eadez tempestate alēconii dux q̄ apud ver nolium captus fuerat ex anglia liberatus est: solutis ob redemptionē eius ducētis aureorū milibus que partim p̄resto impēdit: datis pro his quę dissoluenda restarent obsidibus. Inter hęc coenomanēses anglorum principatum perosi ali

Cenomanum
capitur.

Arturus riche
montus ex an
glia liberatus
conestabilis a
carlo cōstituitur

Giac⁹ thesau
rarius demer
gitur.

Alēconii dux
de captiuitate
redit.

Rex carolus septimus.

Aurelianens.
obsidio.

alia arma rubiginosum ad carolum perfert. Quo mox iohannaz rex donauit. Sz de anglis orationem perfequamur. Angli qui ad propugnaculum sancti iohannis bla-
ci erant francos venire audientes loco deserto ad fratrum augustinenfium edes que
ad extremum pontem in diui laurētii superbio spectat: se receperunt. Puella vero
per medios hostes flumine traecto quem uehebat com meatu in urbem importa-
uit. At quandoquidem victualia tenuia erant rayus & delorus cu suis, blesam reme-
antes ciuitatis periculum cancellario narrant: cui nisi succurratus venturam esse in
hostium potestatem. Et iohannes aurelianens. nothus magnopere orabat labo-
rantibus ciuibus suppetiaru iri. Stetit omnium sententia copiosissimum comeatu ad
obessos ferre & iter facere per belliam qua parte obsidio ciuitatem magis vrgebat
Coptis igitur venturisque rite ad iter ordinatis franci (dimidia que est inter blesam au-
relianens. via cofecta) castra ponentes restituerunt se suaque corpora curantes Crasti-
no diluculo insequētis diet cum ad duo passu milia ciuitati successissent. Iohanna
assumptis aliquot cum valida manu prefectis vrbe egressa venientibus obuia pgit
atque ita exercitibus coniunctis cu franci inferiores hoste no essent in conspectu anglo-
rum pretereuntes in ciuitatem recepti sunt. Victualibus ciuitate confortata Iohana
armis egregie instructa ad propugnaculum quod sancti lupi appellabatur mouens
anglos qui in eo erant potenter oppugnat atque vicit nemine supstite q vel occisus
vel captus non fuerit. Hec cu in conspectu maioris propugnaculi gererentur teta-
uere hostes eruptione facere & suis auxiliari: sed mox i propugnaculu se receperunt
Franci minore ppugnaculo dissoluto: post q in urbem rediere multis coitionibus
clam habitis an londonias propugnaculum oppugnatu irent comunicato tandem
cum iohana consilio illa succedens nichil me inquit proceres celaueritis potis su hec
& maiora animo codita meo silere. Tacuerat siquidem proceres ne muliebri leuitate
res in vulgum pdiret q propugnaculum oppugnandum simularēt vt anglos qui
salonam versus in obsidione erant in alteram ligeris ripa allicerēt dum suis auxilio
venire festinarent: quibus a sua. sessione mouētibus franci eoru stationes occuparēt
Nec iram iohanna posuit donec iohanes aurelianus nothus id quod consilio defi-
nitum esset illi enarrauit. Cognito decreto sententiam inqt puella laudo si opus re-
uera assit. Nam cu cordata esset & cofidens deo mulier multa que a prefectis de bel-
lo cofulebantur improbat: nihil obsidionis tempore sinistre aut infeliciter gerens
Aderat em preliantibus suis armis instructa: equo vsa potenti & animoso in quez
expedite instar expediti militis conscendebat. Igitur multa animo cogitans operaz
precium censet si hoste inuadat qui ad extremum pontem ad sancti laurentii subur-
bana sedebat. Erat i flumie naues no pauce muris ciuitatis deligate in eis multo mi-
lite imposito ligerim trasmittit. Copiasque in continentem exponit insultum factura i
hostem pugnatum illic est donec occubete fere sole receptui signu puella dat Regre-
dientes in naues francos aglus adoritur Eam ob rem puella tuos cohortata hosti
restitit. propulsatque persequens eu vsq ad augustinenfium edes quas licet angl^o mu-
nitissimas fecisset captas tamen fugato hoste franci occupauerunt Erat ad eu quem
dixi ponte proxime augustinenles turre ex quadrato lapide cuz propugnaculo &
fossa in eo loco fugies anglus se recepit. Vbi excubias continua nocte habens ioha-
na cum illuxisset propugnaculum oppugnare iubet asseres tempus proxime adesse
cu anglus vincendus atque regno expellendus erat. Du hinc francus instat illinc hos-
tis acriter se tuetur: Iohanna in humero scorpione ex propugnaculo misso vulnera-

elitas permitteretur qui franco genere ortus speraretur ab anglis aliquando discer-
 furus. Potior hec sententia visa est: missusq; est ad burgundum potonus santrallie
 ensis cum certis conditionibus. Legatione accepta Burgundus quidem (si bethfortus
 non contraueniat) ciuitatez equis se legibus recepturum respondit. Mittitq; ad beth-
 fortus de re ipsa nuncios. Audita legatione bethfortus non ego inquit dumos sen-
 tesq; discussi ut alter auius potiatur Aurelianenses p mea voluntate subiugatos re-
 cipiam. & quas per totam obsidione impelas feci eas compensabunt. Id ubi ad burgun-
 dum perlatum est potonus re infecta aurelianum reuertitur. Et ab hinc cepit burgun-
 dus animum ab anglis aliquando discedendi quia eos videret glorie eius inuidere.

Erat illis diebus apud vallicorem annos viginti nata iohanna que patre iacobo
 darco matre ysabella in vico dampreto genita ob corporis perpetuam integritatem
 puelle appellationem obtinuit. Ea rerum presentium aduersitatibus deo autore
 compatiens/robertum baudricurtum oppidi prefectum aliosq; complures praedicti
 equites duce ausiculo suo crebro adibat eos admonens ut ad carolum eam deduce-
 rent allaturam rebus desperatis non minimam opem. Mulierem baudricurtus par-
 tui a se estimatam iterum atq; iterum aspernatus perseverante demum exaudiuit datif
 q; puelle corporis custodibus eam ad regem ducti iubet. Ad roloium veniens puella
 tametsi nullo illi tempore vidisset ipseq; ceteris aulicis veste minus ornatus data or-
 pera esset reuerenter tamen atq; urbane regem intuita salue inquit generosissime rex
 detq; vitam tibi prosperam deus. Cui cum se regem esse Carolus pernegasset ah inq;
 puella tu ipse rex es francorum nobilissimus. Ad haec verba spem cepit rex cuius pra-
 fortune melioris. Itaq; selectis prudentibus aliquot viris qui eam diligentius proba-
 rent illa se ideo venisse constanter affirmat ut Carolum in regnum restituat: deus ita
 decreuisse ut se duce Aurelianenses obsidione liberetur & angli francia tandem ex-
 trudantur perducturam se Carolum ad remos ubi more maiorum sacra vnitione li-
 nitatur de quibus omnibus oracula diuinitus accepisset. Tantum copiis opus esse
 quas illi ducendas Carolus committat. Et dum de aliis arduis & ad religionem chris-
 tianam pertinentibus multa accurate rogaretur: supra foemine lentum responde-
 bat. siue enim de diuinitate siue de bello quereretur: non muliebriter sed scite & quasi
 perita loquebatur ita ut mulier admirationi esset multis. Perpensio igitur consilio
 vsum est optimum factum esse si auspicio eius Carolus ad bellum ire retur. De ipor-
 tando aureliam comiteo primum mandatum puella accepit quam Rayus & De-
 lorus auree militie equites valida armatorum manu stipati comitabantur. Profectis
 blefam obuui adueniunt Reginaldus chartus remorum potifex franciae cancellari-
 us/Aurelianensis nothus/stephanus/hyrus/aliisq; non pauci electi milites. Comme-
 atum curribus imposito & milite instructo ex blefis per solonam iohanna mouet. At-
 q; postridie Aurelianum versus progreditur. Vtebatur puella in expeditionibus
 gladio quem hoc modo naeta erat. Est templum in agro turonensi diuę katherine
 dicatum gentis regionis illius plurimum venerabile ubi donaria plurima atq; vetu-
 stissima visuntur. In eo templo antiquum enssem inter sacras oblationes vtraq; par-
 te liliis insculptum extare Carolo iohanna patefacit petens ut misso ad templum ar-
 morum fabro gladium illi dono perferat. Admiratus Carolus si templum illud ali-
 quando iohanna inuississet percontatur mulierez qualiter id norit. Neq; inquit pu-
 ella locum noui neq; humano ad hoc auctore visa suz. Deus est q; reuelauit. Mittit rex
 opificem q; inuentum ad se gladium ferat. Profectus ad repluz faber enssem inter squalentia

Iohanne pu-
 elle ad Caro-
 lum aduersitas

Iohanne gladi-
 us.

Rex carolus septimus.

ab hoste tenentur: viam tibi propiciatore deo parabimus. Tatum copias contrahe
& dei decretum exequamur. Hæc iohannæ verba spem omnibus magnaz faciebāt
propterea q̄ vitæ puritate puella præ se ferebat sanctitatē: & nihil muliebricit age-
bat aut loquebatur. Enimvero sacerdotali cōfessione quaq̄ fere hebdomada cō-
scientiam purgabat: & diuinam eucharistiam desumebat. Igitur collecto apud Gyē
non mediocri exercitu: Carolus remos per campaniā petere constituit: præmissa cū
aliquot præfētis iohanna puella: qui obstantem forte hostē impedirent. Proxi-
me antissiodorū Carolus cum venisset: prodire illi obviam aliquot ciues: sed in ci-
uitatem non admiserūt. Erat illis diebus trimolus q̄ multa apud regē auctoritate ha-
bebatur. Hūc ab antissiodorēsisibus pecuniam accepisse constans fama fuit: vt illis li-
ceret in duciaruz beneficio frui. Itaq̄ civitati nihil incommodatū est: cibos exercitui
ministrantibus incolis: dū precū solueretur. Præterea antissiodoro: Carolus sanctū
florentinum recepit: oppidanis se libere deditibus. Trecas inde profectus Post sex-
tum diē q̄ illic desperata deditioe sedisset: Laboratū est in exercitu fame: ita vt ple-
riq̄ fabis & triticeis spicis tantū milites vescerentur: Rerum pœnuria cognita Caro-
lus primores exercitus ad contionem vocās petit quid ipsi faciendū esse censerent.
Nemo omnī fuit qui reducendum exercitum esse non diceret cū neq̄ commeatus
neq̄ stipendiū militi sufficeret. Vnus tamen robertus massonus q̄ ab hac sentētia
nō abhorreret: vellem inquit iohannā de hac re audire: quæ enim præsentis expedi-
tionis auctor fuit: ipsa suis consiliis paratum forte auxiliū feret. Igitur vocata iohanna
rogata sentētiā: ad Carolum cōuersa. Si ego inquit quod verū teneo eloquar:
an mihi rex credideris: id eoz secūdo quæreret: Tibi inquit rex si quod profuturū sit
dicas credam. Trecenses inquit puella tui sunt & intra pximū biduum se ciuitatem
q̄ tibi dedit. Credulus foeminae rex stare loco copias iubet. At iohanna confestim
equū inscendens quēq̄ militem cogit: ea quæ ad oppugnationē necessaria erant ad
muros importare. Quod animaduertētes trecenses loci antistitē cū ciuibus aliquot
& militū quibusdam præfētis ad Carolum legant: ciuitatem dedituros si miles ang-
lus inde abire cum iis quos captiuos habebat libere permittatur. Conditione acce-
pta: rex postridie trecas ingreditur. Egre diētes yrbe hostes iohanna captiuos abdu-
cere vetat. Quorū redemptionis precū: ne fidei & polite eum hoste legi detraheret
rex exsoluit. Ordinatis apud trecas magistratibus: cathalaunos petit: qui eū com-
muni omnī læticia excipientes ministros reipublicæ quos Carolus instituit admissē-
runt. Inde remos qui anglo parebāt adoritur quos nulla vi recepit: lætis p̄culdubio
ciuibus suū regem excipere. Eo venere dux barrenlis & lotharingiæ: Comericiensis
quoq̄ dominus: nō paruas copias ducētes: vt regi inseruirent. Itaq̄ Carolus & vna-
ctus & coronatus est a Reginaldo chartrensi remorū antistite assistente puella quæ
militare vexillum manū gerebat: nimirū exultans q̄ se vna hortante Carolus regni
dyadema & sacra vnditionem loco celebri atq̄ huiusmodi sacris multos per annos
ad id muneris designato recepisset. Sacratioe absoluta: relictis remis vellū iter agēs
oppido libere potit⁹ est. Nec sueffiones signū vllū rebellionis ostenderūt. Simili
quoq̄ modo per briam nōnulla fortia loca fecere deditioem. Priuino oppido
cū Carolus ageret. bethfortus cū duodecim armatorum milibus ex parisis ducens
corbolium accessit animo (vt ipse iactabat) pugnā cum Carolo conferendū: id vbi re-
gi cognitum est: priuino discedens ad castellum cui mota nomē est exercitum duxit
non ob aliam causam q̄ vt anglo pugnādi faceret potestati. At bethforto mēs fuit:

Antissiodor⁹.

Sanct⁹ floren-
tinus
Trecenses.

Nota in rege⁹
fidem
Cathalaunū

Remi

Vellium
Sueffio
Priuinum.

rur: quo vulnere neq; tristior neq; negligentior fuit: stans cōtinenter ad fossæ labrū
 & militem fortiter agere admonens. Continuata obsidione cū aduersa peraceret: frā-
 cus in fossam omnibus p̄tibus dilapsus in ppugnaculū scandens vi expugnat: qua
 dringentis anglis interemptis: cū p̄fectis tribus mollino iohāne pōmaro & guil-
 lermo glassida. Cæteri omnes capti in potestate venere francorum. Hæc a iohāna
 gesta hostis qui belsiam versus grande propugnaculū habebat p̄spicere facile pos-
 terat. Casu igit̄ suorum perterriti hostes postq̄ ab vrbe cāpanas toto classico velut in
 cōmuni læticia pulsari exaudiunt: mane factō magdunū (deserta obsidione) confus-
 giunt. Ad hūc modū dissoluta obsidio est: & ciuitas ab hostis potestate erepra. Qd̄
 maximū momentū ad Caroli fortunā fuit. Tallebotus aut̄ agre ferens se aurelia-
 nensi circūuallatione frustratū damnū compensaturus lauallum aggreditur arcem
 oppidūq; nocturno furto inuadens. Cepit ibidē lauallum comitē: quem donec qu-
 & & viginti scutorum milia illi exsoluisset in vinculis habuit. Interim iohāna ca-
 roli regē sollicitat maiores copias cogere & sibi recuperare quæ in agro aurelia-
 nensi ab hoste occupabantur. Vocato p̄pterea ad se alēconiū duce Carolus gergetū
 petere imperat. Affuerunt mox iohannes aurelianensis nothus/ boussacus mai-
 callus/ grauilla/ culautus admiraldus/ ambrosius delor⁹/ vignolus hyrus/ & guiller-
 mus bruffacus: qui tamen si stipendio regio non tuarentur: visendæ tamen iohan-
 næ causā quam diuinitus missam arbitrabantur: militare non recusabāt. Itaq; ger-
 geū profecti oppidum post octauū obsidionis diem expugnāt. Nec multis inter-
 positis post diebus magdunū auctis copiis Carolo iubēte mouentes: pontem cum
 turri capiūt: positoq; p̄sidio: bogentiū protenus contendere. Audito francorum
 aduentu angli relicto oppido in arcē quæ est ad pōtem supra ligerim amnē confu-
 giunt: quā (dimissis libere abire anglis) franci receperūt. Recepta arce rumor per
 francorū castra increbuit Tallebotū & iohānem fastolum cū quinq; anglorū milib-
 us apud ieuillam in belsia visos esse: qui magdunū proficiscerentur. Multis explo-
 ratoribus postq̄ id verum esse franci cognouerunt: composito agmine in holtem
 mouent: & apud patayum p̄pter templū quod illic munitissimū erat castra metan-
 tur. Stabāt in excubiis belmanorus/ Ambrosius delor⁹/ Hyrus/ Potonusq; hostis
 aduentum explorantes. Quos nō longe cum iusto exercitu sequebātur alenconius
 dux richemōtus conestabilis vindocinensis comes/ iohānes aurdianēsis nothus: &
 iohāna puella. Angli vero dum viā pergūt: cōspectis francis ad pximū nemus iter
 conuertunt pugnādi locū sibi idoneū captantes. At qui in excubiis erāt nullo se col-
 ligendi spacio hosti dato: p̄lūm cōmiserunt: ita vt equitatum omnē anglorū in fu-
 gam coegerint. pedites quidē visa equitum fuga in nemus & viculū qui iuxta erat
 dilapsi nemoris beneficio vt quisq; poterat se tuebantur. Interim alenconiū dux
 acie instructa aduenit. Triā circiter milia hostiū in ea pugna cecidere. captis ex anglo
 rum nobilitate cuz Talleboro q̄ plurimis. Tum in caroli potestatem venit ieuilla &
 alia quædam per belsiam loca. Mense iunio insequētis anni qui fuit christiane gra-
 tiæ quadringentesimus vigesimus nonus supra mille: iohāna puella Carolū cōueni-
 ens: iaz inquit serenissime rex hoste superior esse incipis. Multas vrbes atq; arces ex
 anglis erepras tibi audientes videmus nūc tuæ consecrationis tempus aduenit. Di-
 uinē dignationi placet ad remos proficiscaris: vbi more maiorū sacra vnditione deli-
 butus dyadema suscipias. Qua vna re venerabilius franco populo tuum nomē
 erit: & hosti formidabile. Nihil te perterreat q̄ cāpania & reliqui fere belgæ omnes

Anglorū ca-
desTallebotus ca-
piturInitium cōse-
crationis Ca-
roli septimi.

Rex Carolus septimus .

flauium loci indigenam. Eo quoq; beluacenses conuenere regis potestati se per-
 mittentes. Idem fecere siluanectenses qui misso ad carolum suo cū aliquot ciuib⁹ an-
 tistite ciuitatē deditere quo rex paulopost se ipse cōtulit. Bethfortus prauidens a-
 nimo q̄ benignior fortuna caroli rebus arrideret parisiō abire constituens Ludouic⁹
 cum luxemburgum morinorū epyscopum quem francie cancellarium anglorū fa-
 ctio appellabat & iohannē rachelum equitem anglum vna cū symone morhiero
 parisiānū pratorē ciuitati administratorē præposuit cum duobus armatorū mili-
 bus ad presidium relictis. Reliquum vero exercitum ad normānos profectus complu-
 ribus sue factionis locis dispartiuit. Igitur cognito bethforti discessu Carolus ad
 sanctum dyonisiū ex siluanecto mouens oppidum(excipientib⁹ eum ciuibus) igres-
 sus est. Tertio post die franci caroli iussu ad vicū cū capelle appellatio est castris cō-
 stitutus cū ibi pernoctassent eruptione in eos a Parisiacis facta crebris præliis cōcer-
 tarunt nō secus ac si pludā quēdā armatorū agitarēt: Repetentibus tandem ciuita-
 tem parisiānis francis duce alēconio ad sanctū honorati portam copias promouere
 expugnātes confestim propugnaculum quod pro porta extructū erat. Qua spe ad-
 ducta iohanna ciuitatē quoq; oppugnare præter omniū oppinonē constituit Est
 ab ea parte duplex fossa & inter vtrumq; agger. In priorē neq; aqua neq; luto ipes-
 ditā cū facile franci descendissent: Alteram fossam superare labor fuit propterea q̄
 lator & aque affatim plena esset. Importatā vndiq; materiā cum iohanna in fossā
 opplendam iacite muro sagitta in crure percutitur nec eo tardi⁹ i opere perseverat
 commilitones perseverare cohortās: Nec potuit inde reuocari donec alēconius ne-
 gociosam mulierē per se reduxit. Signo receptui dato franci ad sanctū dyonisiū iter
 conuerterunt. Quo tempore ex latiniano ad carolum nūciū conuenere qui oppidū
 tradere pollicentur. Quare missus latinianū ambrosius delorus oppidum recepit:
 Carolus autē e sancto dyonisio digredi volens duce borboniū administratorē
 instituit earum ciuitatū quas a tempore sue vnitionis in belgis receperat relicto cū
 firmis copiis apud sanctum dyonisiū vindocinensi comite & cullanto Atq; inde la-
 tinianum profect⁹ mox montēargi præteriens ligerim traiecit. Abeunte Carolo
 angli burgūdiq; sanctū dyonisiū recuperāt siluanectuz petentibus iis qui ex caro-
 li instituto ad præsidium relictū erant. Mouit præterea hostis ad latinianū copias s̄
 egressus oppido delorus cum iohanne foucaudo ita hostem distinuit vt nulla illi
 fuerit potestas proxime oppidū castra admouēdi Quare admirati resistētīa hostes
 parisiū remearūt Cepere per id tempus lauallum tres normanni equites home-
 rus bochetus & ferrerius adiutore multore quodā qui molédino præerat in amne
 marona qui proxime oppidum perfluit. Et ambrosius delorus foucaudusq; de
 capienda rothomago clam cōsultātes fr eti ope magni petri qui rothomagēsis erat
 magna spe ducebantur intercipiēdi ciuitatis. Sed definita die cū iter noctu copie fa-
 ciūt: tenebris falsi: alii rothomagū: alii alio errātes diuenterūt. Fuitq; eorum incepta
 tio ad hunc modum irrita. Per eos dies miles francus qui in vrbibus recenter in fide
 caroli receptus erat mirum in modū vexare incolas & ciues cepit nemini parcens &
 in omnez rapinā dissolutus: Qua iniquitate factū est: vt diffugiētibus colonis agri
 compluribus locis inculti remanerent & quę terre frugū feracissime erant sentibus
 ruscisq; squalerēt in saltus & siluas conuerse ingentes vici & iidē populosissimi si-
 ne incolis dilabētibus structuris deserti vacuiq; mox ferarū lustra fuere. Quę aiada
 uertens borboniorum dux domū se contulit relicto siluanecti vindocinensi comite

Scūs dyonisi⁹

Pugna ad scti
honorati pari-
sien. portam.

Latinianum

Lauallum.

Error militū.

Solitudo pa-
gros & vicos.

parisios repetendi Constituerat carolus sequana amne traiecto brayum proficere
 sci promittentibus oppidanis transitū se cōcessuros. Sed francis anglisq; concurrētibus
 eodem tēpore ad ripā vt traicerent leui commisso praelio carolus suos transi-
 re prohibuit. Exactis post non multis diebus castrū thiericuz profectus mox perual-
 lesiū crespēiūq; preteriens castra in campo iuxta dāmartinum ponit. spe animoq;
 erectus parisium recuperādi. Cognito q; ad se carolus aduentaret bethfortus ad vi-
 cum mitriacū copias educit: sed a dāmarto milibus passuū distantem. Vbi loco na-
 tura munitissimo militem cōtinet. Premissis aliquot equitibus duce stephano hyro
 qui anglos adequitarent vbi rescitit hostem loci munitioibus cōscidere carol⁹ su-
 os vltra progredi vetat Bethfortus autē parisīū citissime reuersus est Miserat p hos
 dies carolus ad cōpendium beluacensesq; nōnullos ex suis, fidissimos exploratum
 quo in se animo incole essent: Cognoueratq; illos cupere maxime ab anglorū serui-
 tute liberari: eiq; obtemperare qui verus rex esset. Proinde barronem siluanectensis
 agri vicū vt cōpendiū peteret profect⁹. cognoscit bethfortum maioribus copiis au-
 ctum in se ducere Patruelis siquidem henrici anglorū regis per superiores dies ro-
 manus cardinalis a pōtifice romano legationē ad anglos receperat pecuniā militē
 q; cogendi aduersus bohemos: qui de christi doctrina & fide nō recte crederēt Qui
 milibus quattuor armatorum in galliā traductis se cū bethforto coniunxerat i fran-
 cos arma cōuertens q; in christiane religionis hostes simularat accepisse. Igitur vt de
 bethforti accessu certior carolus redderetur Ambrosium delorū cum viginti tantū
 equitibus exploratum quid apud hostē geratur mittit. Qui iter ingressus videt pro-
 cul densissimum puluerē in aerem ferri nec dubius fuit id progredientis agminis in-
 dīcium esse moxq; paulo vltra pergens anglos manifeste cōspicatur idq; per cadu-
 ceatorē carolo festinanter renūciat. Ea re cognita carolus acie ordinata siluanectum
 iter facere constituēs apud montē piliolum qui mons contemplationis aliquando
 dictus est cū venisset redeunte ābrosio deloro accepit anglos barronem ducere per
 riuuz qui ex siluanecto perfluit: sed eos magnopere impediri vadī angustia p quod
 vix bini euadere possent. In ea traiciendi difficultate ratus carolus hostem intercipi
 posse: primam aciem incedere iubet. Sed iam magnā sui exercitus partē anglos trans-
 miserat q; obrem carolus suas acies in cōspectu hostis habuit: moxq; leuibus cōmis-
 sis digladiationib⁹ cū sol condere se inciperet anglī ad ripam fluenti castra posuere
 aggere vallo sudibusq; sese munientes. Habentes præterea a tergo lacum Rex autē i
 monte piliolo suos cōtinuit. Postridie cuz illuxisset carolus quaterna acie instruct⁹
 in anglos ducit. Primā alēconii dux & vindocinensis comes administrabat. Secū-
 de præerat dux barri. Tertiā ducebat rayus & bouffacus francie marescalli Quartā
 que ad excursions instituta erat & cui frequēter locum mutare necesse esset mode-
 rabantur Albretus iohannes aurelianēsis nothus iohanna puella & Hyrus Sagit-
 rariorū balistariorumq; curā gerebant grauilla & iohannes foucaudus lemouicen-
 sis regis custodiam borboniorū dux trimolusq; receperant Aciebus ad hunc mo-
 dum instructis decretum erat anglos adoriri: Sed cognito q̄tum illis locus adiūmēto
 esset leuibus aliquot preliis ante castra vtrinq; cōmissis cū neq; cōuitiis neq; prouo-
 cationibus e castris excitari hostis posset francus tandem ad hostiū castra proxime
 profectus manu tandiu conseruit: donec aduersaescēte & multo puluere celo ca-
 ligante fuerit praelio desistere coactus. Manefacto rex crespēyū bethfortus parisi-
 um petiit. Bīduo post recepit carolus compendiū: vbi præfectum posuit guillermū

Brayum.

Castrū thiericuz
cumImprobus sa-
cerdos & sa-
cristegus

Rex Carolus septimus.

onem libertatis nati: eb hoste discessere. Qui enim in presidio apud illos erant angli atq; burgundiones: oppido aduersus francos cum excessissent: paucis in presidio relicti: oppidani leuis cōrētionis causa aduersus presidium suscepta: arma capiūt. Erat tum melduni tubicen quidā vetulus qui carolo aliquādo seruiērat. Hic rixæ casum intelligens ciuibus signū tuba dat rem gerendi. Itaq; fugatus oppido hostis in arcē se recepit. Meldunenses vero id quod apud eos gereretur festināter. renunciant geresimo rhodii ordinis commēdatario / & dionysio challio qui eo tēpore in bria erāt cohortes aliquot militū habentes. Hi nihil morati meldunum proficiscētes: arcem post duodecimum circūseptionis diem recipiunt. Neq; pigritates priuignum cum arce per idem tempus vi ab anglis extorquent. Recuperāt præterea per briam regiam onem oppida atq; arces cum corbolio & vicēnis. Et apud cathalaunēses ingēs de hoste cēdes facta est. Itaq; ducētibz anglis burgūditionibusq; octo milia armatorū vt per campaniā grassarentur: & prædas agerēt: Barbasanus cathalauni tūc agens cognito qd hostis apud diuam mariā de spina castra haberet: accersitis vicinarum arcium præfectis cum se iustum exercitum habere cōfideret: hostem adoriri festinat: missos ad burgū vignolū hyri fratrem nūcio: qui apud castellū sarreyum erat: vt pugna adesset. Quo veniente acrior pugna cōmissa est & hostis superatus. Nondū sub illis diebus henricus angliz rex: patre henrico defuncto in franciā traiecerat. Anno autem salutis millesimo quadringētesimo. xxxi. cum annorū esset duodecim multa nobilium caterua: copiisq; stipatus parisiū aduenit: vbi magnis honorib⁹ exceptus in diuę marię templo regni dyadema cardinalis vicestrēlis ministerio suscepit. Hic enim cardinalis cum henrico eius gratia aduenerat. Dum hæc parisiū aguntur: princeps auraycēsis a gaucurto qd dalphinatibus præerat fugatur multis Burgūditionib⁹ occisis. At in bellouacis alia fortunæ conditio fuit. Darondellus enim comes angli cōstitutis nō longe a ciuitate duorū milium armatorū insidiis: præmissisq; expeditis quibusdā militibus qui beluacēses ad eruptionem prouocarent: Boufficaudum & santrallum valconem qui in præsidio erant ciuitate egressos adoritur: multosq; occidit eorū præsertim qui pedites ex bellouacis cōcurrissent: quibuscū ipse santrallus interiit. Fuit & iniqua renato barri duci fortuna barbasano quoq; qui cum eo militabat. Nam apud barrū in obsidione sedentibus cum accepissent valdemontē suum comitem & burgundionū marescallū cum valida anglorum manu in eos aduentare relicta obsidione hostez vallo carrisq; circūuallatum impetunt. Capitur eo prælio renatus & barbasanus cum aliis plurimis necatur. Renatus philippo burgundo duci traditur a quo pro ipsius renati liberatione castetū vallē in perpetuā ditio nē dux accepit: & ad hūc vsq; diem possident eius in fiādrīa successores. Per eam tempestatē vlibyus nothus falseberiensis & matagohus angli coacta suorū ingēti multitudine sancti selerini arcem appetentes: locū circūcludunt: vbi ambrosii delori vicarius erat iohannes armēgnus: qui obsidionem magno animo tulit: arcē potenter tutatus. Cognito obsidionis periculo: delorus qui illis diebus apud regem erat obsessis subsidium mitti sollicitè procurabat. Igitur bueuillus & ipse a Carolo præmittuntur. qui belmontem vicontum profecti illic tantisper morati sunt: donec reliquę copię cōuenissent. Tertio die post q̄ in eo loco restitissent: venere interim aliæ francorum cohortes quæ in vico cui nomē est binaiugus tribus passuum milibus a belmonte distant confedere. Inter francorū cohortes que ducentorum supra mille armatorum erant fluebat sattra amnis: qui pōte vno nō procul a belmonte trāsiri po

Cædes anglorum apud cathalaunum.

Rex henricus Henrici filius parisiū ex anglia venit

Renati ducis barrensis dira fortuna.

Sancti selerini castellū ab anglis obsessū.

Cui paulopost Carolus bouffacum cū octingentis armis misit præficiēs illum regi
 oni quam borbonius reliquerat. Iohanna vero puella sub eisdem diebus sanctū
 petrum monasteriēsem cepit: inde cū ad charitatē copias promouisset: irritam obsi-
 dionem habuit amissis plerisque tormētis machinisq; bellicis. Erat castellum sancti se-
 lerini in principatu alenconi ducis vetus & longe desolatū qđ instaurare dux cuz
 cœpisset: aduocato ad se ex latiniano ambrosio deloro: castellū illi cum valido præsi-
 dio cōmendat. Recepto castello ambrosius mira admodū diligentia locum munit:
 nihil omittens quod ad arcis custodiā pertinere arbitraretur. Verū eniuvero angli
 priusq; munitiones absoluerētur: castellum circūsidit. Pressis obsidione francis de
 lorus precibus suorū victus: simulata eruptione noctu cū quinque armatis chironē
 profectus est: nūciāns regi qđ ad sancti selerini arcem gerebātur. Quibus cognitis: Ca-
 rolus copias per cœnomaniā aduersus anglos ire iubet. Id vbi angulus accepit om-
 nia in celeritate ponens: arcem cōfestim acerrime oppugnat. Quod cum haud satis
 procederet: altera die obsidionē soluit. Idem quoq; dū apud latinianū facere aggre-
 ditur: intentione sua frustratus est: oppidū egregie tuentibus foucaudo marefcallo
 & quēnodo scoto equite. His diebus puella cum latinianū accessisset: cognito qđ
 quadringenti ex anglorū copiis non procul a latiniano in franciam contenderent:
 assumpto foucaudo & iohanne de sancto albino & aliis ex latiniani præsidio hostē
 adoritur: omnes ad vnū necans. Sed non multis post diebus dissimilis apud cō-
 pendium fortuna illi fuit. Nam anglis burgūndionibusq; in cōpedit obsidione sedē-
 tibus: iohāna subsidium obsessis ferens. cū oppidū ingressa esset: & paulopost eru-
 ptione in hostē facta res nō prospere sibi succederet: dñi oppidum repetit & militū
 pressura aditum p̄cluderet capitur a iohanne luxemburgo qui eam anglis venūde-
 dit. A quibus hostiliter habita rothomagi cremata est odio videlicet nominis fran-
 ci: & qđ virili veste foemina vsa esset. Prius tamē qđ sententiam diceret hostis: frequen-
 ti foro & crebris cōsultationibus puellam tentat: de fide atq; religione christi multa
 scrutat. Arbitrabatur enim mulierē magia aliqua edoctā a carolo rege assumptam
 esse: & propterea a catholica veritate carolū aberrasse: indignūq; esse cui regnum de-
 beretur. Sed supra foemina vires fuit: pluribus cū hoste (vt est nonnullorum mos)
 per assentationem sentiētibus præualere. qđ se & qđcūq; gessisset apostolicę sedis ex-
 aminari permetteret. Apud tyrānos semper fuere iniqui cōsultores qui affectione ma-
 la vel assentatione cæci infantes p̄ nocentibus vt principibus gratiam intrēt dāna-
 re magis qđ absoluere curarent. In eā enim partem propensiores sunt qua principis
 animū procliuem vident. Obiit puella dominicę pietatis anno. M. cccc. xxxi. mense
 mayo. Sexto ab obsidionē mēse: laborantibus cōpendianis victualū p̄cūria
 iametus tyllayus cum centum equitibus oppidū laturus suppetias ingreditur. Eius
 loci guillermus flauius custodiā gerebat: & ei assistebat philippus gamacheus san-
 cti pharonis maldensis abbas: homo genere illustri qui obsessis & animos faciebat
 & spem adiciebat victorię. Interim vindocinēsis comes & bouffacus quingētis
 supra mille armatis contractis mouentes: turrem ligneā grandē in qua se angli obsi-
 dionis tēpore recipiebāt: expugnāt. Dūq; eam angli oppugnant: iametus eruptio-
 ne facta alteram turrē quę siluam versus extructa erat: & burgundionū præsidio te-
 nebatur: inuadit: qui cū quadringenti essent: vniuersi interempti sunt. Hostis tanto
 damno affectus: nocte insequēti desertis castris atq; obsidione dissoluta: alter nor-
 manniā: picardiā alter remigrauit. Eodem ferme tempore meldunenses occasi

Castellū sancti
seleriniPuellę iohannę
fortūa mala apud
compendiumD. de francoy y mon
et puella y un glo

obitu puella

Compendium
recuperatur

Rex carolus septimus.

ta aduersus totidem anglos pugnantibus. Nemo enim non ut laceratus prælio excessit. tandem nouem ex hostium numero cum argentonii marescallo in teemptis reliqui angli fuge se commiserunt. Ex francis se cedere Ambrosius frolaus Galier⁹ lapostus & Dorus rossaus: reliquis omnibus grauiter vulneratis. Fuere præterea ea diuersis per andegauiam locis singularia quedam certamina: de quib⁹ scribere seu peruacaneum iudicauit. Excursionem sobiiciam quam in normannia ambrosius delorus prospere consinauit. Est apud cadomenses annuus mercatus quo normanni & ex finitimis locis quæ plurimi vendendi emendique causa in diui michaelis festo in campo ante beati stephani cœnobium conueniunt. Id cum non nesciret Delorus: ac certis finitimis militibus prefectis petro ialleto & ferrebonto/ copias ex sancto selerino mouens orna amne superato copiarum partem ad diripiendas nundinas mittit ipse cum equitibus quinquaginta sagittariis centum in subsidiis stabat aduersus anglos qui cadomum tenebant ne oppido erumpentes reliquos interciperent. Itaque direptis mercibus cum magno captiuorum numero se recipientes fraci postquam fluentum ornatam traiecit ad lapideam crucez stare copias delorus iubet. Ibi recensitis captiuis omnes sacerdotes senesque cum mulieribus & pueris & pauperes insuper agricolas domum dimittit: ceteros qui alicui⁹ pelli erant octingentos abduxit. Adde deinceps rem inter seria risu non indignè. Venerat ad feugeram cœnomanniæ vicum Guillelmus de sancto albino cum octingenta equitibus francis ubi dum diuersatur angli in euz irruente non modice francos terruerunt ita ut nothus quidam bosapitus eques protenus fugiens in rubo se occultuit. Fit nihilominus apud feugeram atrox pugna & angli superantur. Quorum duo profugi ad rubum quo Bosapræstus se abdiderat euadunt. Ratus bosapræstus persecutores esse qui eum peterent: qui inquit estis Respondentibus anglis qui non minus pertimelceret se anglos esse eiusque potestati sese permittere: intellexit rem prospere a francis esse gestam. Vnde ab anglis fide accepta bosaprestus tanquam egregiaz operæ prelio nauasset eos ad Guillelmum de sancto albino captiuos perduxit. At ille cuius ignauia nota eest irrisus est & captiuis priuatus. Et apud francos peruetusta consuetudo grandem aliquem ramum vel procerum arbusculum frodosum ad mayas kalendas iudi causa pro portis amicorum defigere. Id ut obseruarent angli qui frenuicontem occupabant: assumptum de more ramum in conspectu arcis sancti selerini ubi delorus in prelidio erat in terra diligunt protenus abeuntes. Quos mox delorus insequens euulso quem hostis detulerat ramo: eundem proxime propugnaculum frenuicontis per leuis armature milites plantare iubet. Premisso iohanne armegno cum octoginta pedibus qui singulos virètes ramos manibus gestarent ad fallendum hostem Delorus vero in insidiis non longe delituit. postquam pedites non procul ab arce pone densissimam sepem cum ramis se colloquassent: angli ubi frodosum stipitem pro portis arcis defixum cõspiciunt: protenus arce egressi eos qui ramum humo detulerant acriter persequuntur donec ad delori insidias peruenerent: pdit confestim in hostem Delorus & prælio cum hoste cõtendit. Qui vero pedites ad sepem stabant se inter arcem angloique medios locat: atque hoc pacto interceptum hostem fundunt occiduntque compluribus captis.

Eadem fortune benignitate usus est apud fillum guillelmi delorus Anglos enim ex arce sancte susanne in fillum guillelmi mouentes: cum prædas fecissent. supueniens delorus ducentos ex hostibus interemit. abbatibus spoliis captiuisque receptis. Neque deterrorè fortunam exptus est aduersus comitem darondellum in pratis annis fratris secus vi

Prospere i cur
sui i normannia
a francis.

Ridiculum

Strategema.

Anglorum
ces
des

terat Angli vero qui in obsidione sancti selerini agebant: de francorū conuentu certiores facti: pars intermissa obsidione ad francos qui castra habebāt noctu ducunt nec morati praeliatur. Excito mox ex re isperata clamore buellus & qui cū eo apud belmontem armati excubabāt ponte transmissō laborantibus francis dum ope mferre contendit: iam angli victores militaria signa extra vicum emiseraut parsq; obli gaudis captiuis pars recipiendis equis & sarcinis conuehendis distinebatur Hostē lic impeditum franci inuadunt. Fit atrox praelium vt deiectis vtrinq; militaribus signis diu sit dubitatū: quorū melior conditio esset. Deniq; victor francus extitit sexcentis anglis interfectis q̄ plurimis insuper cū maragotho in captiuitatem abductis. Ex frācis triginta desiderati sunt: & paulominus capti. inter quos fuit delorus diro vulnere percussus paulopost tamen instaurantibus bellum francis recuperatus est. Huius cladis nuncio accepto vilbuis cum reliquis sancti selerini obsessōibus alēconium fugientes petiuerūt. Apud carnotum res quoq; prospere francis cessit Nā positis tribus locis insidiis aurelianēsis nothus florētinum dillerium iuxta sancti michaelis portam in primis insidiis locat: secūdas paulo & porta longius cōstituit ipse & Hyrus cū quingentis equitibus sexcentis fere passuum milibus a ciuitate tertias insidias agit. Ordinos autē & ad hoc a se edoctos aurigas cum curribus qui pisces alosas vehebant sub lucem ad urbem mittit: quos non sec⁹/ac victualium vectores in ciuitatem admittere ciues simile verō erat. Aurige vero cū quibusdā sibi noctis ianitoribus pridie in colloquium venerāt: & se illis alosas duros promiserāt si diluculo venientibus patefacerent ingressum Igitur ianitores vt appropinquantes aurigas cōspexerit: socios adhortati vt festinanter aperta porta piscibus potirētur portam referant. quam ex proximis insidiis dillerius prodiens occupans subsequētib; suis qui in secundis insidiis erant: atq; ita ante diuē Mariæ templum progressi regiū vexillum statuunt iohannem nothum expectantes. Concurstantibus vero per urbē armatis loci antistes qui burgundum natione erat occiditur. Laubespinus autem ciuitatis prefectus muros vr̄bis transgressus aufugit Ad hunc modum carnotum receptum est. Obsessum est rursus ad bethforto Latiniacum & magnis viribus frustra oppugnatum/ Foucaudo/ Quenedoq; & Renaldo de sancto iohanne oppidum defendentibus. Extruxerat enim bethfortus ad pontis initium ligneam turrim & ad alteram oppidi partem munitiones latissimas ad stationem militū. Ad diderat quoq; sublicium pontem qui a turre ad munitiones peruius esset atq; ita circumseptum exiguum oppidum paucis diebus expugnare sperabat: quatiens crebris tormentis muros. Sed franci ducibus Aurelianēsi notho Iohanne rayo/ Iohanne gaucurto/ & Roderico vallendrano hispano/ sequana transmissō/ cum per matronam comteatum nauibus importāt. obsessis eruptione facta oppidani anglos qui ad ligneam turrim in pontis capite stabant adoriuntur. Pars vero francorum quz in alteram matrone ripam nauigabat turrim oppugnare festinat. Expugnato propugnaculo hostis partim capitur/ partim trucidatur. Erveniens bethfortus suppetias laturus fuit haud profuit sed repulsus in munitiones se recepit Frāci quidem comteatu in oppidum importato: Gaucurtum ad oppidi custodiam deputant. Reliqui per franciam incedentes aliquot arces captas solotenus deiciunt.

Francorum discessu cognito: Bethfortus veritus ne in Parisios ducerent dissoluta confestim obsidione castrisq; desertis Parisium ire accederat. Fuit per hos dies apud argentorūm agnifagiensis praelium pertinax: atq; admirabile: francis triginta

Carnotum

Latiniacum

Argentorūm
diocesi fagiensis

Rex Carolus septimus

uusq; accedentes: nihil est inquit serenissime rex quod expauescas. Captus est trimolus tibi rei q; publicæ apprime nocens. Abducto trimolo carolus andegauenſis apud regem cōtinenter conuerſatus eſt: in eius beniuolentiã ſe ſolliter inſinuãſ: ita vt concilio apud turonos aduocato: rex trimoli deprehentionem laudauerit: com̄prehēſoresq; inter primores aulicos habuerit. Qui tamen nō longo tēpore in gratia permanere: a curiã negociis ſemoti. Trimolus autem quatuor muttonum aureorum milibus buelo perſolutis carcere liberatus eſt. Et normāni agrī constantienſis qui mare accolūt: cum ab anglis arma aduerſus carolum regem ferre cogerentur: ipſi hortante quantepio multis hominū milibus ex plebe & aliquot nobilibus collectis in anglos ſe conuerterūt: atq; cadomū ducentes ab inſidiantibus anglis intercepti partim occubere: reliquis fugientibus. Quoruz reliquias miſſo Ambroſio deloro alenconius dux ad arma reuocauit. Ipſeq; mox ab rinas cū plebeia multitudine profectus: cum nichil proficeret: aſſumpta quantula inualidi exercitus parte in cœnomaniã ſe contulit. Nec durauit in armis plebs: ſed ſenſū dilapſa domum reperiuit. Caletī quoq; armī aduerſus anglos deſumptis. Carnierum ductorem ſequentes illi obtemperabant. Quo tempore petrus de rupeforti frāciã mareſcallus/ Galterus bruſacus & Carlotus mareſius: Dieppam anglis noctu ſuſtulerunt. Quæ occupata cum caletis iuncto exercitu Fiſcanum/ Harſteum/ Monſtiularium/ Tancaruiam & inſulam bonam in caroli ditionē reduxere. Sed diſſoluta militari diſciplina: milites Petro mareſcallo non audiebant. Petulce illiberaliterq; viuentes: prædas non mitius a francis q̄ ab hoſte faciētes: mulieribus inturiū: monaſteriolū violatores: & contemptores religionis. Hæc militū impietas agros ſpoliauit cultoribus: & domos effecit deſertas. Præter arces & munitas vrbes nichil habitabatur. Igitur nihil parturiētib; agris: m̄les annona deſtitutus alius alio diuertebat: quidam Carolum conuenerūt opem ab eo vitēq; alimoniam flagitantes: quandoquidē fortunas ſuas omnes ei⁹ cauſa detruiffent. Prouidit illis pius rex: & cui bene antea ſeruitum fuiſſet: deinceps quoq; illi miles obediētior fuit. Itaq; venablo Anglo ducentorum ſupra mille armatoruz præfecto: ſancti Eligii cœnobio quod in inferiore normānia munitum eſt occupate: Andreas lauali comes: & Loheacus cuz Ambroſio deloro anglos noctu perūt: & cœnobii parte intercepta: ducentos ex hoſtibus interimūt. Mox cum venablus inde ſuos eduxiſſet: Loheacus delorusq; lazauium vſq; progreſſi poſt atrociffimū prælium hoſtem ſuperarunt: mortē opperentibus ducentis: præter eos qui in francorū poteſtatem viui peruenerunt. Venablus autem cuz aufugiſſet: paulo poſt in ſuſpitionē veniens a ſuarum partium anglis capitū ſupplicio afflictuſ eſt. Per eam tempeſtatem borbonius dux corbolū & vicennas data præfectis locorum pecunia recepit. Et potonus in picardiã excurrēs abactis multis pecoribus: aduerſante maxime comite lucemburgo prædam incolumis abduxit. Sanctum quoq; Dionyſiū nocturnis inſidiis ceperūt iohānes nothus aurelianēſis & Petrus de rupeforti anglis inde extruſis. Vbi conſeruādi oppidi cauſa Petrus cum præſidio manſit: abeunte iohāne notho qui aduerſus anglos copias compararet. Moleſte enim hoſtis ferebat in cōſpectu fere pariſtorum habere loco munitiffimo militem francū. Propterea contracto validiffimo exercitu ex pariſio mouēs ſanctum Dionyſium circūuallat. Cōuenerat ex finitimis agris in oppidum ingēs ruſticorum turba: qui vna cum præſidio muros tuebatur ſperans venturū eis a iohāne notho ſubſidiū. Atq; equidem iohānes ipſe milite ſtipatus ad potē meulanū iã ve-

Plebis inconſtantia.

Dieppa a frācis capta

Militum inſolentia

Sācti eligii cœnobii capitur

cum quem gratalum incolæ vocant. Nam cum sexaginta supra centum equitibus: aduersus tria anglorum milia præliari audet: prædas ex hoste reportauit. Contra loco egreditur: a Iohanne marfio dordani præfesto captus est: & louuertum ab anglis subiugatum. Sancti præterea felerini castellum interemptis Iohanne armegno & Guillermo de sancto albino Darondellus post trimestrem obsidionem cepit. Inde ad sillum Guillermi ducens: obsides de oppido dedendo accepit ea lege vt eos si intra quadragesimum diem francorum subsidio obsessi tuarentur: saluos dimitteret. Alioquin deditioe facta oppido ipse potiretur. Erant ad id temporis fræcorum copix in armis paratæ quas ambrosius delorus ad sanctum felerinum ducere sperauerat: quibus præerant Alenconius & Andegauus duces: & cū illis Richemontus conestabilis. Hi cum suis ad lomellum (sicut inter sillenses anglosq; conuenerat) proficiscuntur. Stabat uterq; exercitus in alterutris conspectu. Vnde & congressus & prælia commissa sunt non quidem integra acies: sed cohortibus hinc atq; hinc in se concursantibus & interdum occidentibus. Nam quandoquidem Angli loco se munitissimo continebāt: visum non fuit fræcis eos totis copis impetere. Sed misso ad illos caduceatore petunt aut pugnandi potestatem faciāt: aut obsides redant sillensibus. Obsides anglus restituit: & franci domum rediere: rati hostem idē facturum. Sed vix oblitiscitur perfidiæ qui fraudulentus est. Itaq; abeuntibus francis: hostis ad sillum se cōtulit arcem summis viribus oppugnans: nec multum abfuit quin expugnaret. discedens inde Darondellus: per cœnomaniam andegauamq; excursions faciens: arces duas cepit: mellayum & sanctū Laurentium de mortariis. Vbi præliis impositis in normanniam reuertitur: paucis post diebus moriturus.

Est in bellouacis octauo ab vrbe miliario distans gerberoyum in colle mediocriter edito. Ea arx supra multos annos diruta desertaq; cum fuisset Hyrus potoniusq; mille circiter assumptis militibus: ex beluacensibus profectus arcem inlaurare cōstituit. In quo opere nihil pigre agentes: muros munitioneq; diligentissime extruebant. Qua re cognita Darondellus festinanter cum copiis ex Normannia adueniens locum circūcingere properat. Id postq; Hyrus conspexit: suos in contionem vocans: vos inquit commilitones in hanc collapsam arcem perduxit: vt eam inlauratam habentes: ea quasi propugnaculo vteremur aduersus hostem. Sed dum muniendæ arci animum intendimus Anglus nos præpedit. Itaq; non arx nobis curanda est: sed vita protegenda. Hostium multitudinez per agros ad nos hoc loco velut in pedica concludendos properare conspicitis. Si viri estis res in promptu gerenda est: priusq; stationē sibi hostis in obsidione perfecit. Itaq; censeo infelto agmine erumpendum esse: & hostem adhuc venientem & partim occupatum adorari. Hyri approbato consilio: miles ad rem gerendam accingitur. Fit eruptio & acerrime Darondellus inuaditur. qui tamen viriliter restiterit sauciatus tamen captus est: & sui fusi. Ex eo vulnere paulopost Darondellus interiit. Superato hoste: franci gerberoyum reuerterunt optus cœptū exequentes. Sub his diebus cum Trimolus apud Carolum plus cæteris aulicis posset: inuidiam in se multorum excitauit. Caroli præsertim Andegauensis buelli caluimontis atq; coytiui. Hi tres quos posterius dixi in arcem Chironem per posticum ab Oluerio freparto noctu admissi: Trimolum in cubiculo depræhensum: in castellum montefaurum traduxerunt: in scio rege qui tum chynone erat. Ad quem ex nocturno tumultu pauentē buellus coyti

Hyrus capif

Perfidus agt

Gerberoyū

Darōdellus
moriturTrimolus cō-
prehenditur

Rex carolus septimus.

mus quadrigarius parlamenteus consul ecclesie parisiensis decanus & alii permulti ex francorum nobilitate non obscuri. Nec desuere britonum ducis alenconicq; & barri oratores Anglorum legationis hi principes conuenerunt cardinalis vicestrensis: Eboracensis archiepiscopus; Comites hontitonus & suffortus & nonnulli ex dignitate ecclesiastica viri cum per multis anglie nobilibus. Burgundionuz ducis hi primores fuisse traduntur: Leodi⁹ cameracensiu & attrebatensiu antistites Nicola⁹ raulinus ducis cancellarius: gheldrensis stampensis: sancti pauli vademorenensis niuernensisq; comites: & alii interioris nominis proceres quorum frequens numer⁹ erat preter flandrensiu oratores. Cōsidentibus pacis gratia cuiusq; partis legatis tametsi sancte crucis cardinalis plurimum enteretur irritatos preteritis bellis animos ad cōcordiam pacemq; perducere nulla ratione anglorum pertinaciam flectere potuit vt cū carolo frācorum rege pacisceretur. Sed cōsilio abierūt re infecta promittentes se alia aliqua die conuenturos Absentibus anglis cardinalis nō propterea cōceptū pretermisit de burgundi cum carolo reconciliatione mox afferens mentionē. Quæ res sicut grata oratoribus fuit ita finem habuit optatum. Nā postq̄ nicolaus raulinus burgundus cancellarius sui principis nomine longā orationē habuisset multa edisserens que a carolo rege dari concediq; duci philippo merito deberentur (q̄q; oīa in rem ducis essent) nihil de petitis detractatū est: itaq; pleraq; loca burgūcia finitima quæ regis cāpaniam versus erāt ad ducis ditionem puenere. Arthesio quoq; adiuncte sunt. Ambianis ciuitas corbia mondesiderius perona sanct⁹ quintinus & abbatifvilla cū pontiuaco & bolonie comitatibus: Quas terras sub caroli imperio parlamenteq; senatus ditione dux possideret Eas autē ciuitates quas posterius nominauimus quæ ad annē sommonobriā site sunt redimere carolus poterat quadringētis aureorum milibus. Fuc re alie ad pacē conditiones que quandoquidem absolute hæten⁹ non sunt nec eas perficiendi spes vlla manet: mortuis principibus silentio a me pretereuntur permulta liquid³ cōcordie gratia franci oratores admiserē que si completa omnia fuerint quemadmodū carolo oneri erant: ita honoratiq; maiestati eius forent indecora. Sed reuera reruz omniū ea turbatio & calamitas per id tēpus fuit vt iuri regio aliquid abnuendum esset. Si enī ab anglis burgundus non discessisset longe difficillimum carolo erat vtrunq; hostē peruicere. Et philippus burgundus anglorū superbiā veritus quos sibi aliquando dominari formidabat libē ab eis secessit. Rebus feliciter cōpositis oratores in legati rēmani cōspectu iurant illibata seruare quæ de pace dicta diffinitaq; extitisset atq; ita pax per caduceatores magna omniū exultatione vulgata est. Moritur eodem tempore ysabella caroli sexti vxor fortunis (si reginam consideres) tenuis & pauper Quippe q̄ sub anglorū preceptu degēs eorū arbitrato vitam agebat priuate foemine nō ab humilis patientissima quidem & ad tēporis qualiratem se acōmodans Nulla re magis irritata: q̄ q̄ carolum regem eius filiū incesto cōcubitu natum anglus diffamabat. Cadauer nobilissime mulieris quattuor tantū comitibus nauī aduectum apud sanctum dyonisiū sine vlla pompa sepelitur. Liberatur eisdem diebus renatus dux barri qui apud diuionem burgundie primarium oppidum a philippo in custodia habebatur. Ex eo tempore solus hosti anglus erat aduersus quez franci belli gerarent Igitur apud potisaram agente conestabili & cū eo aurelianensi norho illo se cōtulere cū quingētis equitibus (philippi iussu) domin⁹ de ternādo & symon lallanus strenuus aurate militie eques: quibus pōtisare relictis conestabilis ad sanctum dycnisium ab anglis

Mors ysabelle
le caroli ma-
tris.

nerat cum certus factus est quasdam anglorum tūmas ex gisortio iter ad sanctū dyonisiū facere easq; ducere mathagonam & Thomam kytielū. Eam ob rem ipse assumptis loheaco buelioq; & Ambrosio de loro: hosti obuiā pergens anglos partim cedit: partimq; capit: & mox ad pontem vnde venerat cum praeda reuertitur.

Eius autem pōtis atq; arcis ad caroli ditionem conuersio recens erat: procurata quidem a rāboello & petro iallardo viris nobilibus. Erat a muro prominēs ad amnem sequanam latrinā in quam cōscendentes. locamus ferrandusq; piscatores viam francis fecere: seducto pecuniā custode anglo qui pōtis tutele erat prāpositus. Fallendi angli auctor extitit francus quidā cui nomen erat imperator. Ponte recepto in qui in arce erant deditioe facta liberi abierunt. Interim dum lohānes nothus aurelianensis apud pontem meulanū moratur durior indies erat sancti Dyonisiū obsequio: ita vt desperantibus auxiliū obsessis cum nec esset vnde militi stipendiū solueretur nec multorum dierū commeatus adesset: Petrus de rubeforti viginti dierū inducias cum hoste constituit vt si intra eosdem dies suppetiē a carolo nō veniret oppidum hosti permetteret. Per has obsidiōis angustias viri cōenobite monasterii diu dyonisiū miserti fortune obsessorum in stipendiū militi argenti marcas quadrigētas libere contulerunt. Interea dum subsidium expectatur angli non ignorantes quid aurelianensis noth⁹ de suppetiādo obsessis appareret fossam sibi circumdant in quam ex fluento quod extra oppidum est tātam diuersis riuulis aquam deriuant vt ad castellum quod maiori ecclesię vicinum est redundaret extractis quattuor f. r. missimis propugnaculis quibus adorientes se arcere possent. Exactis induciis cum subsidii spe destitutum se petrus intellexit deditioem fecit militeq; vita fortunisque saluis eduxit. Recepto oppido anglos muros munitionesq; deiecit preter easq; que ad monasterii tutamen pertinebant. Parisiani vero anglo parentes cum crebris incursionib⁹ se a francis premi grauius ferrent vrbium anglum qui apud pōtis arā in presidio erat orant ciuitatis custodiam recipiat. Qui pōtis arā cōstituto sibi vicario Parisium cum bona anglorum manu se contulit. Nec multis post diebus per vrbium absentiam Pontifarense anglos exosi ad Caroli partes considerationem suam conuerterunt. Igitur die vna egrediente præsidio quod apud eos erat siue vt frumentationem faceret siue vt ex hoste spolia predasq; reportaret: cum paucissimos in oppido cum suo prefecto Iohanne ripello relictos esse animaduertissent: ipsi sumptis armis portas omnes oppidi obfirmantes anglos sine vlla tumultuatione comprehendunt. Præter tris qui cum rebello in proximam portam euaserant vnde tegulis lapidibus factis postq; frustra se tueri considerant in pontifarentium potestatem transiere. Qui confestim accito iohanne insule adq; domino hominem orant oppidum burgundi ducis nomine custodiendum recipiat. Consulto duce Iohannes Pontifaram in custodiam accepit. Iam enim intercesserant colloquutiones componēde pacis conueneratq; vt ad diem predefinitum legati attrebatum mitteretur reconciliationis faciende potestatem habentes. Quamobrem anno salutis Milleesimo quadrigētesimo trigētesimo quinto Attrebatū pacis tractatores confedere. Imprius affuit cardinalis sancte crucis romanus legatus ordine cartusienis nicolaus nomine cardinalis ciprius: quos episcopi sex comitabantur & abbas veselaus: Caroli oratores fuerunt borboniorum dux comes richemontus conestabilis: Remorum archipræful cancellarius vindocinensis comes regii hospitii primarius magister. Christoforus haricurtus. Adā de cambray parlamētē senatus primarius præses Guiller

Liberalitas religioforum in obfessos

cōuētio apud attrebatū vbi pacis leges cū burgūdo posite sunt

Rex carolus septimus.

negligenter excubantibus francis: qui tamen venturos in se anglos accepissent: tamen: vigiliis facere: neque fessari glaciem effringere curauerunt. Et pontifex se vix saluum proripuit iohannes villerius & varébonus burgundie cohortis dux. Fratres autem duo ex genere non obscuri ludouicus atque indetus cognomino guiri portas qui daucri nominatur cum aliquot ex suis occupantes: postquam diu viriliterque anglorum oppugnationem protulissent: subsidiis spe defuncti salui permittente hoste abeunt portas reliquere duobus tantum anglorum potestati promissis quos graui nescio quo crimine de latos capitis amputatione affecerunt. Ceperunt praeterea monteagri & castella quedam que omnia paucis interactis diebus franci (ere praefectis impartito) receperunt. Misit quoque a carolo constabilis ad castrum laudunum locum expugnauit. Cepit deinceps nemorsum & deinde monsterolum ad amnem yonem obledit: ad quam obsidione veniente carolo confestim oppidum vi receptum est & mox arx in qua thomas guerrardus anglus constituit gerat caroli se potestati summit data praefecto facultate abeundi philippus item in burgundionum dux anglos calisium occupare permoleste ferens quod & sibi inimici essent & ad aliquid a finitimis surripiendum promptissimi grandi ex flandria praesertim exercitu contracto calisium obsidere maturauit. Vbi post menses duos confidisset preliis compluribus militariter perpetratis tumultuante flamingo exercitu vix a suo duce flandrenses temperauerunt indignati quod tanto tempore domo abessent praesertim in quotidiano periculo agentes. Itaque occiso iohanne horno nobilissimo equite quem philippus peramabat ipsi dimissa obsidione & philippo cum paucis relicto nullo ordine flandriam petierunt. Laboris siquidem impatiens flandrus est & crapule assuetus in armis non durat. Dum nichilominus strenue agens cum in se perdescentes anglos sustinuissent repulissetque cum ea quam habebat militum manu domum profectus est. Porro angli receptis ex anglia maioribus copiis in arthesium flandriamque incursantes mirum in modum grassati sunt. incendia praedatque facientes. Quos tandem burgundus miles adorsus calisium repetere coegit. Tetauit quoque philippus crotoyum arcem ab anglis recipere lignea turre ad oppugnationem fabricata cuius praefectus fuit iohannes de croyo. Sed mouentibus in eum ex normannia anglis relicta obsidione copias reduxit. Eadem tempestate & fames & pestilentia parisiis vexauit. Frumentaria enim mensura que est apud illos sextarius / libris turonorum nouem venibat. Et per agros tanta erat armatorum in agricolas impietas: ut vicis vilisque desertis in ciuitatem confugerent nec erat illis anglorum quam francorum melior conditio. Itaque in hospitali domo parisiensi. quae dei nomen habet non pauciores fame quam pestilentia perire eam ob rem ciuitatis primores & in primis richemonthus alii alio se contulerunt tribus tantum ciuitatis custodiam relicta ad abraceli parlamenti primo presidente ambrosio deloro praetore & simone carolo rationum regiarum praefecto quem coputorum presidentem appellat viris quidem auctoritate prudentia atque in regem fide praestantibus. Quibus inter cetera aduersa illum molestissimum maxime fuit quod milites franci qui in praesidiis munimentissima territorii parisiensis & finitimarum arcium loca erant pecora sibi abgebat ex agrorum coloni praedas nos minus quam hostis facientes. Neque huic frequenti malo aliter quam praecio raptoribus soluto occurrere poterant praesidio videlicet militum destituti qui pestilentem ciuitatem non incolebant. Itaque & agrorum coloni & ciuibus ciuitas prope deserta erat. Accedebant tot malis luporum crebre in urbem incursiones qui supra octingenta homines cum per agros deuorassent in urbanos quoque seuebant. Aduersus hanc beluam lege definitum praemium est ut pro singulis

Calisium a burgundo obsidet

Francorum in ciuitate humanitas
Miseria parisiensium conditio.

Luporum incursum

desertam proficisci constituit: oppidi instaurandi causa. Qua re comperta: anglus ex parisiis obuiam pgenens: a conestabili (francis a pontifara mouentibus) duriter excipitur ad lapideum pontem qui non procul a sancto dionysio ad sequanam pertinet ubi quadringenti angli perire: multis cum thoma belmonte militum praefecto captis. Praelio feliciter gesta conestabilis sanctum dionysium occupat. Et turrim quae veneni nomen habet in qua aliquot ex fuga angli se receperant circumsepit. Ibi quoque relictis qui ob fidionem continuarent: cum certum haberet quosdam parisienses ciues perteros esse anglorum dominationis: atque cupere carolum sibi regem adsciscere: assumpto aurelianensi notho: aliisque militum ductoribus: per possiacum noctu sequanam transmittens ad carusulenses qui extra diui michaelis portam sunt: castra admouit. De cuius aduentu clam praedocti michael lailierius/iohanes fontanus & aliquot alii ciues cum illuxisset: populum in hostem concitant: ad quos confestim conuenientes thomas pigacheus/iohannes de sancto benedicto/nicolaus louuerius/& iacobus bergerius magni inter suos nominis: anglos partim caedunt: partim fugant capti quoque. Quorum plerique sancti dionysii portam occupare frustra nisi sunt. Nam ferreae cathenae quae per omnia fere viarum vrbis compita erant ptenus transuersum tensae sunt & inter hosti preceptum. Ad hoc ex fenestris & tectis adium nemo non in diffugientes anglos saxa & omnis generis materiam demittebat. Alii per viam inuentum hostem armis adoriebantur. Morinorum autem episcopus qui anglorum se cancellarium gerebat: cum vilbio & mohiero mercatorum praeposito populi seditionem declinantes: in sancti antonii propugnaculum se citissime receperunt: fugientem praepositum dum pistor quidam amicus illi & per familiaris ut eum populo reconciliaret reducere conatur a praeposito vibrata in eum hasta occisus est. Exaudito qui in vrbe erat clamore conestabilis & qui cum eo franci erant: alii porta sancti iacobi refracta aliis supatis muris: plerique nauibus quas in flumine sequana repererunt in vrbe peruadunt: nulla caede facta. Sed propugnaculum quo se hostis tuebatur obsessum est. Ex quo iam iam mohierus delapsus apud pontem charotonum diffugerat ubi a suis proditus in potestatem venit dionysius de chailli equitis franci a quo non multo post precio redemptionis accepto liberatus est. Erat huius mohierii nepos brichanteus qui turris veneni apud sanctum dionysium a francis obsessam tuebatur: anglorum partes pertinacissime secutus. Huic ut fidem facerent franci parisiensium deditiois auiculi mulas illi representant. Qua conspecta barichanteus spem euadendi capiens: e turris pinna in subiectam se fossam praecipitat: ubi ab iis qui rure in oppidum conuenerant sine mora trucidatus: atque ita turris recepta est: & qui in ea erant vel occisi vel capti. Pacato parisiensium tumultu: angli qui propugnaculum obtinebant salutem desperantes de deditioe colloquium habuere. Itaque loco cedentes abire liberi permitti sunt: aridete eos plebe quae non per ciuitatem: sed foras muros facerent iter. Confirmatis in caroli fide parisiis: conestabilis ad creolium mouens postquam quindecim dierum obsidionem frustra fecisset: inde abiit & sancti germani in laya arcem recepit: data praefecto ut illam dimitteret pecunia. Eodem anno qui erat christi ana gratiae quadringentesimus. xxxvi. supra mille Ludouicus caroli filius viennensis dalphinus Margaretam scotorum regis filiam vxorem turonis accepit. Neque post dies multos angli pontifaram cepere: francis extrusis. Erat enim tum hyems horrida: & oppidi fossae glaciatae: & altissima niue terra albicabat. Igitur angli niuis beneficio admoniti lintheis candidis se amicientes in ipsa niue cum debuissent: fallentes oppidanos: in fossas gelu contractas dimissis: inde in muros atque oppidum repente inuaserunt

Caeduntur angli

Parisiensi francos admittunt

Pontifara ab anglis capta

Quæ synodus/sancto spiritu autore vocatâ confedit eaz/sicuti constantianę cõtionis patres definire a christo deo autoritatē ptenus obtinere et edito.

Ecclesiis dei eos sacerdotes & pastores preficito qui doctrina sint & vita illustres vt creditum sibi populum sollicitè instituant.& deo obedientem gratiū reddant.

Expectatiuis ppter ea gratiis/vnde plurima oriri mala constat locū eē nō finito Beneficia (vivo eorū rectore) nemini reseruato. Cum autēz administratore vacabunt: eorum quibus conferre oportebit mores & merita graduatī ne sint an sec⁹ cognoscito.

Decretum de theologo per quasq; metropoles præbēdādo ad episcopales quoq; ecclesias extendito. vt in illis p̄benda theologo cōferatur qui in aliqua generali academia decēnem litteris operam nauauit: Beneficio donat⁹, verbū dei predicato & p quasq; hebdomades semel atq; iterū sacras litteras audire volentibus explanato. Negligētī, quotidiana ecclesie stipēdia subtrahito

Porro de his qui gradu alicuius discipline prouecti sunt/hunc ordinē obseruato. Primū post hanc sanctionē vacuum possessore beneficiū doctori vel licenciato vel baccalario conferto. Duo deinceps que rectore carebunt bene merentibus clericis cōcedito. Quod his duobus successiuū erit illud graduatus obtineto

Igitur scholastici gradu insignes sua nomina bñficiorū collatorib⁹ dum quadragesima agitur scripta quofannis tradunto

Beneficiorū præter hoc decretū collatio facta inanis esto.

E locis que ab vrbe quattuor dierū itinere distent in ius vocandī romam nisi in maioribus causis fas non esto

Qui dāno aut iniuria grauabitur/eū qui p̄ximus est superior appellato: si tale est dānum: quod per eius sententiam restitui possit. Alioquin si ad romanam ecclesiam iudex per exēptionē pertinebit causam definiendam ad eū qui eiusdē regionis ē iudicem (si metus abest) p̄tōfex cōmititto.

A grauamine/aut interlocutione iudicis secundo non prouocato Eum qui frustra atq; inaniter ante latam sententiā appellat quindēcim florenis præter cetera litis impensas multato

Triennem alicuius beneficii & quietum possessorem non turbato nisi hostilitate metu/vel grauī impedimento tardatus eris: ne per id triennium impetere potueris possidentem

Cardinales viginti quattuor tantum diuina & humana scientia eruditos/annorū triginta boni nois & generis legitimi q; reipublice xp̄iane cōsulere possint/pontifex de suorū fratrum cōsilio preficito

De dignitatibus & beneficiis ecclesiasticis quibusuis collatis aut cōferendis nihil prorsus/ sed neq; annatā/ neq; fructuū primitias/ neq; vt vulgo dicitur deportū p̄tōfex exigito. Notariis & scribis mercedem/ qui beneficium recipit soluito. Huius decreti prauaricatori p̄enam symoniacis debitam infligito. Nichil præterea iuris aut tituli in beneficiis contra hanc prohibitionem impetratis sibi adquisitum intelligat.

Clerici qui ecclesiarū & diuini cultus obsequiis deputantur rem omnē diuinā & dei laudes sanctę: distincte/ & grauer celebranto. Ad iesu nomen caput reuerēter demittunto. Decanos & reliquos per ecclesias p̄fectos huius statuti prauaricatores castigato.

captis ludis soludi viginti ex fisco captori soluerentur præter publicam erogatio^o e^z quam plebs sua sponte venatoribus impēdisset. Nec defuit per id tempus philip^o Brugēsiū (sed^o po burgundo duci a brugenlibus aduersitas quē ad se receptum clausis portis bru^o t^o genes plecuti sunt multis ex eius aulicis trucidatis inter quos adam villerius insul^o ade dominus dū oppidi portam effringere contendit: occiditur Quam temerariā se ditionem ducentis rideorū aureorum milibus apud ducem postea brugenes pur^o gauerūt præter munera quę ei^o vxori isabelle portugallēsi vt virum placaret cōtur lere. Hec cum brugis geruntur: Carolus apud bituriges cōuētū habito pragma^o ticam sanctionem ad inlequentē modū basilien^osis consilii ductus auctoritate cōdixit

Apud basiliam eugenii quarti romani pontificis assensu cōgregato consilio / ^{Pragmaticesā} ^{tionis capita} i^o quibus ecclesiasticam tueri dignitatē mādatum erat leges cōmuni oīm sententia rē re digestas sanxerunt quas a carolo admitti missis ei^o rei causa oratorib^o / petierunt. Legum hæc capita fuere.

Roman^o pōtifex quoq^z decēnio generalē synodū loco quē volet posthac cōg^o gregato. Si negligēs erit potestas esto patribus id designādi Cōuocati cōsiliū locuz ni si necessū erit pontifex non mutato.

Basilien^osis cōrōis auctoritas & ipsius constantia decretorū / perpetua esto. quæ nemo vnq^z nec ipse romanus pontifex tollere infirmare / aut transferre presumito.

Roman^o pontifex maiores ecclesias metropoles scilicet atq^z episcopales collegia^o tasq^z aut eas quibus abbates præficiuntur / & ecclesiasticas dignitates que per electio^o nem sibi deligere rectorē consueuerunt nemini reseruato. Preter eas que iure scrip^o to vel romani principatus causa / sibi permittuntur. Huic decreto nō contrauenito. Si intercedet causa preter legem faciēdi id apostolicis rescriptis exprimito. Idq^z dum ad pōnificatū quipiā assumetur se seruaturū iurato

Ecclesia pastore destituta: i^o penes quos est eligendi potestas die & loco definito cōueniuntō peccatorum suorum cōfessionem aguntō & eucharistiam sumuntō . Mox confidentes premissō iureiurādo nō negligenter / non dolose / nō timide / eū qui gerende dignitati sit ydoneus eliguntō. Principibus fas non esto proquopiam commendando molestis precibus / aut violenta cōminatione premere aut cogere electores.

Electio^onis formam & electi merita cōfirmatores p^olati inquiruntō. Scribe & notarij moderatū salariū accipiuntō.

Roman^o pōtifex quē sanctitatis normā pre se ferre oportet huic sanctiōi nequaquam derogato. Si cōtemnet & inde scandalū exurgat ad subsequens vniuersale cōsiliū deferatur

Electio^ones tametsi pro canonū auctoritate legitime esse videbuntur si inde aut ecclesia aut patria vel respublica turbari formidabitur cū huiusmodi electio ad ro^o manum pontificem forte refertur & ea diligenter examinata nulla dici merebitur al^o teram electio^onem iis quorum refert indicito. Electum vero confirmari aut benedici ab alio q̄ ab eo q̄ sine medio electo superior est fas nō esto. Si in pōtificis curia p^otes electus erit a pōnifice b^ondictionē si volet recipito iuramētum postea suo prelato p^ostato. Sec^o q̄ faciet cētū aureorū multa eū calligato

Vniuersali synodo / eiusq^z de . in^oitiōibus & decretis omnis catholicus etiam ro^o man^o pōtifex / eatenus obedito: quatenus fides & scismatum explodenda seditio postulat.

Rex carolus septimus

Meldis capif. Eodem anno richemontus meldim civitatem post quindecimum obsidionis diebus multis anglis intereptis expugnat. Mercatum autem in quo erat validum praesidium hostis fortissime tutatus est. Aduentibus praesidio dorseto comite atque talboto qui nacta in flumine matrona nauis in mercatum nouum praesidium induxerunt post biduum inde abeunt. Ceterum diligenti oppugnatione attriti anglis iouis fortunis saluis deditioem fecere. Mercato a francis recepto cum rex parisi esset accito richemonto eum cum ingenti exercitu in normanniam mittit: quem mox secuti sunt alconius dux iohannes & andreas lauallus marscallus multis armatis stipati. Hi omnes abrinces petentes civitatem obsident. Est autem urbs incole mediocriter edito ad oceanum britannicum sita normannorum ditionis. Ibi cum dies circiter viginti confidissent dorsetus comes dominus de scalis / & Tallebotus anglorum praesecti frequentibus copiis contractis ad vicum sancti leonardi duobus tantum passuum milibus a fratrum eorum castris distantem sua castra admouere non procul a gilberti ponte quod supra sceam amnem inter utrumque exercitum erat. Vbi non pauca leuia utrumque prelia commissa sunt aliis sceam transmittere conantibus aliis transitum prohibentibus. Tandem conspicientibus francis amne superato angli in abrinces euasit. Qui mox eruptione in francos facta acerrime pugnaverunt. Franci autem mutato loco portonem versus castra reducerunt. Sub his diebus sanctam susannam buellus / prodete eam anglo noctu cepit: quem cum ad alenconium ducem pertineret buellus tamen sibi inuito duce obtinuit. Non satis carolo fortuna fuerat inimica nisi a filio quoque pietissimus offenderetur pater tot per superiora tempora turbationibus vexatus Ludouicus erat ei filius dalphinus viennensis / qui traditus a patre marchie comiti liberaliter imbuendus postquam adoleuit preceptoris eruditionem aspernatus nyortum se recepit: Accersitoque iohanne borbonio & iohanne alconii duce adiecta tutela / libere se posthac viuere professus est: quippe quod & etate & rerum cognitione idoneus esse sibi videretur negociorum regni administrationem gerere. Addebat ludouico animos ipse dux atque antonius chabannus iohannes de rupe pictauique senescallus: petrus de ambasia: & alii complures nouarum rerum percipidi quod aliquot iam ciuitates ad defectum onem sollicitare ceperunt. Nam si omnes coniuratione pictaui facta ludouicum a patris communionem maxime aduertebant. Quorum conspiratio prageria dicta est. Ea re per marchie comitem carolo delata confestim ad ciuitates scribit ne dalphino eiusque sectatoribus audiant neue eos ad se admittant. Interim dalphini factionis auctores ex nyorto ad sanctum maxentium progredientes arcem (iaquero quodam proditore) excipiunt: atque in oppidum coenobiumque conuersi loci dominarum fortunis omnibus spoliauerunt idem coenobio facere festinantes. Verum iohannes sachetus oppidi municeps cum tribus & viginti suarum partium studiosis vectibulum quod crucis appellatur tandiu aduersus dalphinates defensus donec ex pictaui ubi carolus agebat subsidium impetraret. Abbas quoque & cenobite obseratis ecclesie portis fortiter conscendentes testudine fracta in hostes saxa deiecerant. Qui audientes regem ad se cum copiis proficisci / praedis abactis diffugere. Carolus autem hora noctis septima cum venisset laudata abbatis diligentia / monasterium prouentibus atque priuilegiis donauit. Qui in arce inuenti fuere paucis exceptis vltimum supplicium subierunt. His ita gestis carolus nyortum adoritur. Vnde mox ad borbonium ducem se proripuerunt dalphinantes. Quapropter nyortenses nulla rebellione adhibita carolo se dedere. Captus in arce est iaquetus ille proditor & in partes quattuor membratim

Abrince

**Ludouici ipa
re coniuratio.**

Consuetudinem qua inductum est: eū qui in aliqua horarum choro affuerit oīs distributionum particeps esse tollito. Idq; ad decanos & prepositos qui suarū pre-textu dignitatū rei diuine nō assunt extēdito.

Quo noueris dū res diuina agitur p ecclesiā aut iuxta illā deābulare aut cōfabulari toti⁹ diei quo hoc fecerit distributionib⁹ priuato

Iterū vero i hoc ipso delinquentes vnus mēsis sibi pēdiis mulctato

Tabulā ubi designentur ii q definitis hebdomadibus sua officia exequi debebūt in choro appēdito. Negligētī toti⁹ diei stipē delegato.

Fidei symbolū nō trūcato sed adverbū absolute decantato

Camcenās vulgi in ecclesia canere laicos prohibeto

Rem diuinā quā missam appellam⁹ sine ministro nūq; celebrato Dū eā facis vo-cē exaltato: q̄ a circūstantibus exaudiri possit. Secus agētē corripito.

Canonicos qui se creditorib⁹ obnoxios ita cōstituūt vt si statuto die debito se nō absolueris interdicto rei diuine cohibētur a stipēdiis ecclesiis toto trimestri abstineāto. Nec quicq; inde/ q̄diu diuinis abstinebūt percipiūt.

Solennib⁹ dieb⁹ aū maior missa fieri debet/ capitulū nō cognito p integrā alioa quin hebdomadam transgressores quotidiana stipē priuato.

Spētaculā/ ludos/ comessationes/ choreas/ nūdinationes ludibria/ & laruatas perso-nas icedere ab ecclesia & sacris locis arceō. Cōtēptorē clerū trimestri prouētū absti-nere iubeto. Reliquos cēsura ecclesiastica cohibeto

Clerico cuiusuis stat⁹ cōcubinā fouētī a secūda hui⁹ sanctiōis promulgatione nō resipiscētī/ bñficiorū suorū perceptioe mēses tris interdicto. & eos fruct⁹ in ecclesiā arū vnde percipiuntur vtilitatē impēdito. Hāc aūt cōstitutionē in synodis & capitulis promulgari quotannis iurato. Nec minus laycos admoneto nullum praeter legitimā vxorē turpi copula cōtingere

Excōicatos ante latā sentētiā & reuera denūciatā nō vitato. Nisi tā notoria excō-municatio erit que nō valeat ignorari

Nulli omnino gēti cōitati vel loco sacris interdicto: nisi p semet/ aut per priua-tos aut officiales id est p suos magistratus culpaz admisit. Iniquū liquidē est obvni-us cuiusq; privati hoīs delictū ferre insōtes

Nulli⁹ literis quib⁹ quēpiā bñficio aut suo iure se abdicasse narratur/ nisi testibus aut fidei documēto id factū eē cōstet credito

Hec cum carolus satis enucleata digestaq; esse cōperisset. Indictō apud bituriges consilio pragmaticam quam vocant sanctionem tulit. Eamq; in parlamenti se-natu promulgari mandat: anno christiane pietatis. cccc. xxxviii. supra mille nonis iu-lii. Quam regiam (auctoritate basilien. synodi) factam constitutionem qui deinceps fuere romani pontifices nō secus ad perniciosam heresiz execrati sunt q̄ eaz nemo pōtificū dissoluto basilien. conuentu pbauerit. Vetusissima enim cōtētio de vni-uersali consilio & romano pontifice vtrum maius sit hactenus inter ecclesiasticos perseuerat. Quo mea sententia factum est vt generales synodus cogere pontifi-ces detractent formidātes suam tam late patentem (ne dicam vsurpatā) auctoritatē consiliorum decretis cohiberi. Itaq; est ea hodie illorum sublimitas & amplitudo: vt parui habitis regibus. Licere eis omnia glorientur. Neq; quippiam ad pontifica-tum mea etate venit: qui dignitate adepta non statim suos nepotes magnis opib⁹ & principatu donauerit.

anno m 1000 Gm

Rex Carolus septimus.

Stipendiū
militibus assi-
gnatum vt vi-
cis relictis ar-
ces incolerēt.

Creoliū capit

Pōtifara obli-
detur.

Re vt scripsi confecta quicq; quo voluit digressus est. In campania nonnulli frā-
corum cohortes cum per summam iniquitatē per agros palantes omēs passim spo-
liarent: Carolus rex treas petit: & in primis borboniū nothuz crudeliter armis abu-
tentem in amne alba extinguere iubet. Pleriq; militum præfectis par facientibus of-
ficio amotis decernens milites posthac vicis relictis vrbes vel arces incolere & eis sti-
pendium ex publico dari: quo sine iniuriā quietissime alerentur. Ordinatis apud
campanos rebus cum per picardiam simile Carolus effecisset: creoliū mittit coytiū
marecallū & hyrum qui arcem oppidumq; ad eā partē que bellouacos spectat ob-
siderent: ipse vero p siluanectum viam carpēs ad alterā fluminis ysare ripam castra
admouit reliquam oppidi partem obsidēs. Fuit illuc oppugnatio frequens & alia
quot locis tormētorum iactu muri delecti quo interdū franci cōcedentes manu cū
hoste conferebant cōspiciente eos rege. Quapropter colloquio cū francis de dedi-
tione habito guillermus poytus oppidi præfectus libere cum suis abire permissus/
arcem oppidūq; reliquit. Creolio recepto: ad sanctum dyonisiū veniens caro-
lus inde pontisaram copias omnes admouet in cōenobio maubuffono quod mille
ab oppido passibus distat diuersatus. Reliquo exercitu veteres macerias quæ e regi-
one oppidi pascua versus sunt occupate. Quod si qui in presidio erant aduertentes
statim oppido erumpunt cōenobium vbi carolus agebat impetentes. Fit igitur vtri-
q; atrox prelium sed sedentibus anglis franci ad pontem vsq; ad propugnaculum
quod in eo hostis extruxerat anglum psequuntur. Ibiq; subactis fossis & palis humo
defixis: nocte illa se cōtinuerūt donec ex parisiis deductis nauibus amne ysarā q op-
pidi muros preterfuit transmiserunt eatenus qua diu martini cōenobium exiit:
quod ioachinus roaldus thealdusq; valēpagnus cum aliis quibusdam festinante
occupant. Fossis per gyrum cōenobii perducti cum oppidū fere hoc modo circun-
fessū esset franci propugnaculum pontis angli eiecti capiunt. Libera erat porta quæ
Rothomagum ducit qua ingredi hostis egrediq; poterat ita vt per eam tallebottus
sepe & deinde eboraceñ. dux cōmeatū suis importaret francos nonnūq; ad pugna
prouocantes. Sed loco se mouere ordinemq; deserere temerarium esse duc. bant
frāci quorū maxime sollicitus Carolus erat diligentissime omnia prouidens q ob-
fessoribus conuenirent. Nam per ambrosium delorum parisiōrū pretorē ingentes
commeatū ad suos per amnem sequanā ysarāq; importare fecit: hoste maxime in-
uito atq; summopere repugnāte. Quod cum prohibere dux eboraceñ. Tallebottus
q non possent per Possiacū vbi regem comprehendere Tallebottus sperabat / iter
faciens cum oppidū penitus postulatus est vna cum eboraceñ. duce in normanniā
am se contulit / relicto apud pontisaram diptono equite anglo cum fere mille arma-
tis quibus eboraceñ. fidem abiens dedit de subsidio obsessis itaturo die conferendo.
Digressio duce carolus accersitis præfectis qui per vicos finitimos instatione erant/
tormentis muros quatere cœpit. & templum diue marie quo ad propugnaculū ho-
stis vtebatur (quia prope muros extrinsecus erat) expugnat. Et tertio post die oppi-
dum circūquaq; oppugnare iubens magno omnium militum animo nixuq; exu-
perat occisis quingentis anglis captoq; cum aliis multis præfecto. Ex francis quinq;
ad summum desiderati sūt. Laudatus est in primis coytius admiraldus qui ad ob-
sisionem atq; expugnationem singularem operam nauasset nomen quoq; sibi cō-
parauit iohannes bureus qui tormentis & belli machinis per eos dies præfectus erat
obscurus antea & mox industria atq; diligentia regi acceptus. Ea victoria bene for-

dissectus. Cognito q̄ dalpinum cum suis dux borboniorum recepisset consilio
 rum particeps factus: Copias in borbonienſes carolus ducēs: complura loca cepit:
 multis regionem damnis afficiens. Hec agente carolo dalpinus ſanctum Por-
 ſanum occupat belli fortunam experturus. Rex vero nunc rionē nūc claromôrez
 incolebat: borbonium agrum incurſantibus ſuis. Hec ciuiliſ peſtis ſexto poſtq̄ ce-
 perat menſe interceſſore comite deu quietuit. Dalphino in patris gratiam rediūte: q̄
 poſtea apud regem vixit. Cōſpirationis auteꝫ aut̄ res venia a carolo impetrata &
 regio diplomate firmata quicq̄ in ſuas domos abierunt. Per hos dies obſidentib⁹
 harſieum anglis franci duce notho aurelianenſi. vali da manu motuentes cum anglo
 rum munitiones penetrare nō potuiſſent harſieum tandem preſidio ſaluo & mon-
 ſtularium hoſti permiſere. Atq̄ eodē anno carolus aurelianorū dux qui poſt blā-
 gianam pugnam in angliam ductus quinq̄ & viginti annos in cuſtodia áglie regis
 fuerat ſolutus eſt quatercentum aureorū milibus pro ipſius liberatione numeratiſ
 Hic cum in ſancto audomaro reuerſus ageret philippi ducis burgūdie neptem ma-
 riam deuenſis comitiſ filiam deſponſauit multis a duce donis honoratus. Eodē
 tempore egidi⁹ de raya francie mareſcallus ſortib⁹ vſus pleroſq̄ infantēſ pereme-
 rat quorum ſanguine futura auſpicabatur principatū affectans. Qui britonum ducis
 iuſſu cōprehenditur: & mox veritate maleficiorum per petrum hospitalē ducis
 cancellariū comperta duplici cruciatu eodem fere momēto afficitur. Extabat ad tor-
 menta furca ad quam egidi⁹ illaqueatur ſcabello ſuppoſito cui pedibus adnitere-
 tur. Circum quem accenſo igni & ſcabello deiecto conſeſſim ſtrangulatur & vritur

Harſieū ab an-
glis capitur.Liberat dux
aurelianenſis

Egidi⁹ de raya

Eſt rupes in inferiore normāniam inſtar inſule in mare prominens interdū bis
 atq̄ noctu eſtuariis maris trib⁹ partib⁹ alluta quā grauillā incole vocant eam girar-
 di villam primo dictam fuiſſe accepi eam cū alternis expugnationibus franci angli
 q̄ diuerſis temporibus poſſediſſent angli tandē inſtaurāt valide illam munientes vt
 pote q̄ inexpugnabilis eē fortificatione facta videretur & quā deinceps validiſſimo
 preſidio tenuerūt. Et franci quoq̄ eodem exēplo louuerium diu deſolatū a normā-
 nis oppidum: auctoriſ porono Salzardo & anthonio chabano muniunt non
 gentis milibus præſidio adhibitiſ Extruxerunt præterea ad ſequone ripam ligneū
 propugnaculum quo rothomagum nauigio adire eos qui ſupra aduerſum amneꝫ
 incolebant impedirent. Cōchas itē petrus breſſayus & ſioquetus dederunt ſe
 anglis cepere. Et katherina caroli ſeptēniſ filia philippi ducis primogenito deſpon-
 ſata eſt vt que inter principes beniuolentiā cōuertierat ſacro nuptiarum fodere per-
 duraret. Eſt in vaſconia oppidum tartas non ignobile ad dominū de albreto
 ſpectās id cum franci tenerent burdegalus ſeneſcallus cū captabiſſo & quibuſdam
 anglis circūallauit: Contritiſ tandem in obſidione menſibus fere ſeptem interueni-
 ente albreto ad inſequentē modū cōuentū eſt. Oppidum in francorum poteſtate
 permaneret Carolus albretoſ filius in eo prefecturam gereret fidem tamen daturus
 burdegalu ſeneſcallo nullam ſe vim aut bellum ex oppido aduerſus angloſ illatu-
 rum: liberum anglis in oppidum ire redireq̄ negociandi cauſa. Francis quoq̄ per-
 miſſum eſſe burdegalē aliſq̄ locis anglice ditionis cum anglis mercatorū more cō-
 uerſari haſ cōditioneſ ſi carolus aliquando obſeruare nollet licere illum tertio an-
 te præteritaſ conditioneſ menſe id mareſcallo prædicere infra quod tempuſ: ſi fran-
 ci prælio ſuperarentur locum dederent. Sin contra: oppidum ſibi poſſiderent. Caro-
 lo interim qui minori etate eſſet aliquot ex franciſ angliſq̄ cōſultoſ deſignarent

Tartas

Rex carolus septimus

pugna in munitiones suas regredi a francis cogere. Postridie dalphinus dieppā mouens in collē polletū in conspectu hostium copias sinit. Habebat enim fabricatos ligneos pontes ad transmittendas fossas quibus se angulus p ambitū lignæ turris circūseperat. Igitur secundo die postq̄ ad collem succellit pōtes rotis prouectos ad fossas admouens mox signo dato oppugnare turrim festinat. Nec segniter hostis obstitit & insilientibus in eum francis lumina vi cōflicatur: hos laxis opprimēs alios telis sagittisq̄ vulnerans. Ad primū cōgressum octoginta franci celi sunt trecētis & supra grauissime sauciatis. Quibus integri hortante ludouico succedentes oppugnationem nequaq̄ deserebāt dalphini presentia anglorū quoq̄ odio vehementer animati. Nec deiuere dieppenses. Qui balistarios sexaginta educentes crebris scorpionibus hostem ne e turris muro tuto propugnaret prohibebant. Eapropter instāte atrociter frāco milite expugnata est turris trecentis anglis iteremptis/reliquis captis cum guillermo poytro: iohanne rupallo & taliebōti notho qui in dieppeiū um potestatem uenerē. Qui autem france originis erāt omnes suspendio affecti sūt: cū aliquot anglis q̄ ante oppugnatam turrim dalphino cōuiciati fuissent. Taz firmo propugnaculo dissipato tormēta que in eo erāt in oppidum dalphinus transtulit. Laudans militibus ciuibsq̄ quorū diligenti opera parta de hoste uictoria erat. De dit itē oppidanis munera ad larcinda dāna que oblidionis tempore ppeffos eē cognoscebat. In sequenti anno. M. cccc. quadragesimo quarto de duorū & uiginti mensium induciis inter franciæ anglicq̄ reges cōuenit permissa utriusq̄ libertate merces cōmutandi atq̄ se inter negociandi. Per quod induciarum tēpus ne miles ocio torpesceret sicilie regi carolus suppetias tulit aduersus mettenses & quosdā lotharingie incolas qui ei non parebant. Admonitis mettensibus obedire cū dicto audientes non essent eos Carolus circūsedat multis copiis & dalphini presentia potens. Firmata obsidione/romanus imperator de heluetiis q̄sus q̄ iperio rebellaret Carolū per bourgalemoniū germanum insignem equitem orat partem militum sibi contra delictum a se heluetium cō. unice. Ea res et. m. ingrata regi non esset dalphinum basiliam cū copiis mittit. assistente illi bougalemonio foederici militis pfecto. Dū autē uia pergit heluetiorum nō cōtemendam manum non longe a basilica offendit: in quos cū in hortos quosdam se recepissent arma conuertens bourgalemoniū ante alios amisit cū aliquot aliis interemptū. Fudit nihil minus hostē & ad unum occidit. Inde ad sanctū hippolytum mouens spe oppidi confestim oppugnandi cum id frustra conatus fuisset habuit tamen sibi obtemperantes oppidanos. Sed francus miles suo more ex agris predas agens furentem gentē in se excitauit: ita ut diuersis locis consociati heluetiorū manipuli non paruam copiarū partē occiderūt. Igitur burgalemonio mortuo suisq̄ partim occisis dalphinus regionis asperitate cognita ad patrē qui apud nantium lotharingie primariū oppidum erat reuersus est. Quo se contulit comes suffortus angulus ab henrico ad carolum missus qui caroli filiā regi suo uxorem peteret. Neq̄ id comiti denegatum est. Preerat mettensibus iohannes uictus barbarus & feris moribus homo. Hic equo in ligni uter batur in cuius cauda affutum erat tintinabulum ut ingrediens egrediēsq̄ sauus imperator audiretur atq̄ cognosceretur. A deo quidem inhumanus ut ex suis aut ex hostibus captum neminem prācio redimi sustineret. Si autem compertum haberet foeminas urbe egressas de uirorū liberatione pertractasse eas nece afficiebat. Sed barbari crudelitate uicit ciuū prouidentior modestia. Fatigati itaq̄ diuturna oblidio

Expediō in mettenses

In heluetios

Ductor mettensium crudelis

tunatus carolus parisiū veniens a ciuibus magna celebritate exceprus est. Eadē tempestate Iohannes floquerus quorundam ciuū ope adiutus ebroicas cepit p forato ab aliquot incolis muro: per quem floquerus est admissus. Et licet in mercatum confugientes angli se turribus tignisq; circūfussissent: mox tamēn partim inter empti: partimq; capti aut clam (referata ciuitatis porta) elapsi sunt. Subiciā vnū quod militem cautum reddere possit. Ex p otifara cum nō pauci captiui in arce que coruila dicitur non longe a carnoto in vinculis haberentur vn⁹ ex eis vt reliquorū redemptionem procuraret dimissus: franciscū aragonensem qui anglorum partiū erat conueniens narrat q negligēter castellum a francis seruaretur facile factū eē arcem occupare: predari que in ea essent & inde vinctos eximere. Re cognita frāscus cohortez non procul a loco in insidiis noctu locat. inde cū illuxisset quattuor ex suis habitu rustico indutos pomorum saccos raporumq; oppletos hūeris tāq; venales importare in castellum mandat: qui nullo prohibēt arcum īgressi (pars em pæsidii loco aberat pars adhuc somno tenebatur) in cubiculum pfecti euadunt: eū p dormientem comprehendunt & mox ex insidiis p̄cipiēs se hostis arcem & quæ in ea cōperta habuit occupat. Atq; ita solutis captiuis reliquam pædam rothomagū traduxit. Ignauīe pœnas digne luit qui inimico proximus sibi diligenter non cauet. Enimvero perire aliquando toti exercitus sibi nimiū indulgētes/ & non attendentes quid hostis moliat. Anno insequente qui fuit christiane gratie. cccc. xlii. supra mille tallebotus mille quingentorum delētorum anglorū ductor non procul a dieppa maritimo oppido quoda frācis tenebatur castra ponens: in colle q polletus ab incolis dicitur cōsedit extructa ibi lignea grandi admodum turre quam multis tormentis & machinis bellicis cōmuniuit vt inde oppidi muros crebris iactibus concuteret. Erat ad oppidi tutelā carlotus marsius trecentos secum egregia virtute milites habens. Ad quem paucis post diebus iohānes aurelianus. nothus cū circiter mille armatis veniens post locū militemq; recensuit arturum de longauilla & thomam droynum sexcentorum manu militum stratos ad verus pæsidium adiūgens dieppa egressus est. Misit pæterea carolus rex alterum subsidiū obsēdis. Cui pfecto thedoalum burgēsiū assignato illi guillermo ricaruillo cētū equitum pfecto firmata tanto pæsidio dieppa franci Talleboto cum potenter resisterent: ipse paulopost abiit relictis ad obsidionem peragenda sexcentis anglis quibus pæterāt guillermus poytus & Iohannes rippellaus Procedente tēpore postq hostis ad dieppam pertinaciter sedet Ludouicus caroli filius viennensis dalphinus patris iussu ingenti collecta militum manu ex p̄trauis dieppam dissoluēde obsidionis gratia Qui secundum amnem summōnōbriam iter faciens obuios sibi excepit sexcentos supra mille milites qui ei in ea expeditione obsequerentur. Eorum primū ductores extitisse referuntur sancti pauli comes domicellus de cōmersi/ Gaucurtus/ castillionis lauali comitis frater: & eius castillioni dominus qui ad amnem matronem est. Accessione huiusmodi p̄cerum intruitor factus dalphinus abbatissillam se conuulit: quo thedoaluz burgēsi. ad se venire iubet. Is vbi aduenit consilio de te genda capto: thedoalum cum trecentis milibus premitit: qui ad anglorum castra cōmeatū inuehi phibeat ipse paulopost reliquas copias Dieppam ducit: vbi postq militem ex labore paulisper recreatum habuit occidente iam prope sole sexcentum probe armatos ad collem vbi hostis confidebat proficisci imperat. Fuit mox illa cōtinuo fere ymbre madens nec propterea erūpere in francos destitit hostis: q̄q; acris

Nota

Dieppe obsidio.

Rex carolus septimus.

vectorem notum haberet adhibito secuz anglo portam recludit. quaz mox vector
 ingressus vehiculum ibi sistit simulansq; ex marsupio nūmos in mercede3 anglo de
 promere. vnum qui ex britonum moneta erat labi in terram ex industria permittit
 quem nūmum vt humo leuaret dum ianitor procūbit vector exerto pugnione cō-
 fodit iūvero qui fabri putabantur ad secundam portā interim cum processissent: an-
 glum interimunt moxq; ex insidiis. Floquetus aliq; milites properantes oppidum
 arcemq; hostiliter vociferantes inuadunt omni presidio vel celo vel capto cum ad
 eam horam non aliter : q̄ securus quisq; obdormisceret inter captiuos comprehen-
 sus est comes fauquēburgus diues anglus. Ea res anglorum mirum in modū contri-
 stauit. Quibus ne paci precluderetur via carolus que capta erant reddenda censuit:
 si feugas restituerent. Id ad sombressetuz referentibus anglis vtriq; legati ad cœno-
 bium quod bonum portum vocant polt ea coire. Interim gerberoyum in bellouas-
 cis a domino de mouy: & in burdegalis conacus: malgrinulq; a verdrino valcone
 & a floqueto in normannia conche capte sunt: De quibus locis recuperandis mis-
 so sombresseto iohāne infante. Carolus respōdet si feugas britonum duci reddāt
 ea quæ recenter capta franci tenerent se restitutum. De feugis in mandatis nichil
 habere cum iohannes infans respōdisset: re infecta discessit. Nec ab his qui ad bonū
 portum conuenerant aliud gestum est. Reuersis ad Carolum oratoribus: ipse de
 belli ratione consilium cum suis, cōmunicat quippe qui hostis suffugia dolosq; nul-
 la modestia peruincere posset. Ad britonum ducem missis nunciis bellum cōmuni
 beniuolentia gerendum suscipitur. Per precedentium tempus inductiarū non desti-
 terāt angli q̄ mantā: Vernoliumq; & latiniacum occuparent vias publicas insidere
 quosq; passim vel spoliantes vel iugulantes & vt a crimine patrocinium sumerent
 eos qui ab eis talia paterentur armigniacos appellant. Facies tamen suas ne agnos-
 ceretur laruis obtegebant & personati quidem incedentes laruatos se appellati
 gloriabantur eosq; pseudo faciatos vulgus vocitabat. Aduersus tot mala coeun-
 tibus vndiq; copiis ausus hostis ex feugis in britones eruptionem facere viginti
 supra cētū anglis occisis in suas munitiones redire coactus est. In normānia apud
 Vernolium multor cuius molendinum oppidi muris proximū erat nocturnis ex-
 cubiis designatus cum forte obdormisset: ab anglo excitatus iniuriā acceperat. Quā
 egre admodum ferens multor: de prodendo francis oppido rationē cū Floquero
 inquit. Cōmoditate facinoris accepta floquetus mercedem homini pollicitus petrum
 bleseyum & iacobuz claromontanum rei conscios facit. Quos ad constitutū die3
 convenientes multor per molendinū cum ipse præerat scalis ad muros oppidi ad
 montis in vernolium admittit. Erat enim dies ille dominicus ad rem diuinā audiē-
 daz christianis maxime celebris hinc occasione accepta multor qui eo quoq; die ex-
 cubuerat collegas sub lucem admonet ad ecclesiam rei diuine gratia properare: vt
 dei religiōe expleta mox cibo marutino reficerentur. Igitur collegis abeuntib; gra-
 tum francis facinus multor perpetravit suam iniuriam vlciscens. In minima siquid-
 em fera interdum aīs inest se ad vindicandum pro tempore componens. Capto
 oppido qui euadere potuerunt angli in arcem se receperunt atq; eaz quæ in media
 arce est turrim muro fossisq; apprimie munitaz occupant. Ex qua ne hostis dilabere-
 tur iohannes dunensis comes ad quam aurelianum nothum supra nominauimus
 Caroli militie per eos dies princeps protenus adueniēs turrim circūsedidit. Nec mul-
 tis interiectis diebus accepit. Tallebotum cum copiis Bretolium aduentasse non ali-

Vernolium ca-
pitur

Nota

ne metuentes regem muneribus placant: ducentis scutorum milibus bellis impensas compensantes. Rebus ad hunc modum ordinatis: Carolus cathalaunum profectus est. Sub idem tempus cum ecclesie synodus basilie haberetur eugenius pontifex romanus cognito quod patresque consilio aderant eum a pontificatu amouere studeret: sinodum ferrariam & inde florentiam transferre laborauit. Unde basilienfis synodus amedeum sabaudum qui solitariam vitam apud rapaliam vivebat in pontificem quem felicem nominauit assumpsit. Interim mortuo eugenio cum romani cardinales thomas de susanna eugenio substituisset nicolaum quintum eum appellantes orto in ecclesia scismate Caroli maxime opera contentio sopita est concessa felici per sabaudiam amplissima legati potestate. Per eisdem dies tamen inter reges francorum atque anglie inducie procederent: Franciscus tamen surienus cognomento aragonensis tumultuaria armatorum manu feugas que normanie finitime sunt ad britanniam pertinentes circumuentas cepit atque populatus est. Qua de re britonum dux apud carolum per nuncios questus ostendit hanc in illum contumeliam ab hoste illatam esse inducias illibate conseruantem/decere ab anglo repetere quod per nefas abstulisset. Querela ducis accepta carolus ad anglie regem & lombrecetum ducem iohannem hartuatum & guillermum consinetum ex suis aulicis mittit qui res ex feugis induciarum tempore a francisco surreptas repeterent. His responsum est franciscum aragonensem id non ex sententia regis commisisse factum neque regi neque lombreceto placere. Quod ut carolo lombrecetum persuasum faceret per nuncios idem significat petens ut ob eam rem nihil de induciis nouaretur. De accepta autem iniuria si oratores louuerium mitteret eodem venturos lombreceti legatos qui controuersiam pariter conponerent. Id carolo cum gratum fuisset dies conuentioni apud louuerium dictus est sibi dum oratores consultant interim de tollenda anglis pontifarcha fortissimo ad se quam in normania oppido floquetus ebroicensis pretor vir bello strenuus consilium capit. Vector quidem quadrigarius solitus per id oppidum iter crebro facere & eam ob causam anglis iam notus prouiderat animo eius loci presidium negligenter agere neque satis oppidi custodie attentum esse. Igitur rem a se frequenter animaduertens ad floquetum iacobumque de claromonte & dominum de maugnio belli perituros desert. petitque sibi aliquot delectos milites attribui qui illum ad id negotium iuuent. Designantur imprimis duo qui singulis securibus desumptis lignarios se fabros simulantes vectorem comitantur Quos singulatim alii longo interuallo ne multitudo suspicionem faceret subsequuntur. Qui omnes definito inter eos die ad cauponam que in suburbio est hospitii pretextu conuenere: Huius autem caupone hospes iniuriam supra paucos dies ab anglo acceperat. Quod non ignorans quadrigarius ab indignante ob iniuriam hospite cubiculum seorsum petit ubi ipse cum suis secreto diuersetur simulque rem conceptam illi patefecit. Letus rei indicio hospes: opem quoque suam illis pollicetur. Insequente nocte dominus de Bressy cum militum cohorte quam proxime oppidum potest versus sancti Andoeni portum se ad insidias conponit. Floquetus ad alteram pontis regionem quae louuerium spectat cum iacobobo claremontano & quingentis equitibus in vicino nemore se collocat. Vector quadrigarius sub lucem insequentis diei cum vehiculo ad primam usque portis portam cum simulatoribus fabris tantum progressus ianitorem nomine appellat orans ianuam sibi referari: quod festinus esset merces importare quo eas vehedas receperat simulque premium beneficio pollicetur. fidem dans pro eis qui secures ferebant. Ianitorque

Felix sabaudus
papa.

Rex carolus septimus

Vernonenſes

Inſtitutio frā-
corum ſagittariorum

Oratio comitis
dunēſis ad
vernonenſiū
oratores

Sud idem tempus caduceator a floqueto ad vernonenſes qui ſequanam in normannis accollunt miſſus vt in caroli ditionem fidemq; ſe conuerterēt a iohāne doremonti loci preſecto irriſus eſt: dicente ſe quidem cum loci incolis oppidi clauſes perq; libenter præbiturū. Nec moratus ad clauium artifices pergens doremontus multas rugibine vetuſtateq; ſemeſas clauſes caduceatori colligatas tradit Cui reſpōdens caduceator hęc inquit obſoletiores ſunt q̄ vt tam celebris oppidi portis cōueniant moxq; ad comitē dunenſem qui interim proxime vernonem copias admouerat accessit: referēs ea quæ a doremonto geſta cognouiſſet. Illuſione accepta comes ad oppidi regionem que ad rothomagos ſpectat cōſedit domino de mouy & guilermo canuto alteram partem obſidentibus quibus erat francorum ſagittariorum frequens manus attributa: qui ad belli neceſſitatem recenter fuerāt ex ruriſcolis delecti & a veſtigalium omnium contributione ſine controuerſia liberi. Enimvero ex edibus ſexaginta vnus aſſumptis armis ab iis qui domum reſtant inſtructus & aureo tantum nummo dum domo egreditur donatus: in militiam pergit & horū quidem egregia opera carolus multis locis proſpere uſus eſt. Ex eorum numero hi qui ſub domino de mouy & canuto militabāt: in ſula que in vernonis conſpectu eſt occupata: conſeſtim pontem qua in oppidū via eſt intercipiunt. Qua re perterriti oppidani ex ſuis ad comitem legant iohānem abaronem anglum & guillermū daguonetum cum aliquot loci bone opinionis incolis. Quibus ad comitem admiſſis: Daguonetus ita locutus eſſe perhibetur. Ad vernonenſes (illuſtris comes) caduceatorē miſiſti qui eos regis tui nomine admoneret: ſe atq; oppidum eius poteſtati permittant. Igitur ad te venimus vt nobis dicas q̄ obrem admonendos nos eſſe ducas & quid a nobis tibi faciendum putes. Comes vt modestus erat reſpondēs nō ignoratis inquit viri oratores vernonem cum arce & circūiacenti agro ad Carolū regē paterno iure pertinere. Quæ cū vel vi vel dolo ablata hoſtis occupet: nunc patri ad regnum ſuccedens Carolus ea ſibi reſtitui iure optimo petit. Fuſſe nanq; per ſuperiores ānos multa geſta bella quibus vaſtatū regnū attritusq; populus diu multūq; miſere elanguit: demū inducias inter principes interceſſiſſe vt interim cōcordia: via pararetur. Sed parum in fide ſtantibus anglis medio induciarum tempore feugas occupaffe & expiſaſſe quam adhuc tenerēt tamenſi compluribus conventionibus de redimendo damno fuiſſet tractatum. Tam multis iniuriis acceptis carolū ex procerū cōſilio conſtituiſſe iuſtiſſimis repetere armis q̄ a patre atq; a ſe anglorū perfidia ſuſtuliffet. Eā cauſam eē q̄ obrem vos de deditioe faciēda admonere ꝑcepimus. Poſtq̄ hec a comite dicta ſūt que miſſi fuerāt ſcorſum a cōtione ſecedētes reſuſtantibus anglis deditioem oppidani caroli ſe partes ſeq̄ omnino conſtituerunt. Relictis propterea apud comitē obſidib⁹ vernonē repetentes vernonenſiū imprimis (id em̄ arci nomē eſt) reſtituere. Verū q̄ rothomagēſibus non plurimū vernonenſes abſunt & inde ſubſidium aſſuturū imperarent oppidū dedere ea lege pollicētur ſi anglus ſuppetias illis iſra proximū ſabbatū nō ferret. Cōſtituto die qua ſe deſtitutos ope iſtelligerēt emiſſis libere ex ꝑſidio anglis dunēſem comitē i oppidū vernonenſes admittūt q̄ loci atq; arciſ custodia rigaldo de fōtanis aſſignauit. Dum hec vernone gerūtur carolus ebroicas deinde ioueriū perās ab incolis incredibili leticia exceptus eſt. Quo tpe guillerm⁹ canutus arcē que dangu appellatur ex preſecto portu gallo volūtaria deditioe recepit. Et ſancti pauli comes gorneyum in fide admittēs oppido atq; arce a carolo donatus eſt. Comes itē dunēſis poſt quindecimū obſidio

am ob rem quæ ut obsidionem dissiparet: importaretque commearum obsessis. Eapropter dunensis comes non diu vernolii moratus relicto in obsidione florentio dilliers carnotensi in tallebotum ducens eum non procul ab haricuria est assecutus: loco quidem munitissimo se continentem. In quo a francis die illa tota ad pugnam provocatus nullam pugnandi potestatem fecit. Sed insequente eius die nocte in Haricuriæ arcem se contulit. Franci autem relicto talleboto: ebroicas profecti sunt. Dû hæc in normannia geruntur: Carolus ligeri per ambasiam transmisso: vernolium petere constituit opem laturus obsidentibus turrim. Et per eos dies comites deu & sancti pauli cum quattuor equitum milibus noventum ducentes oppidum arcemque capiunt præfecto iohanni fabro cum iis qui in presidio erant data libertate abeundi. Arcem vero iniecto igne desolatam franci reliquere. Inde progredientes sequana traiecto ad pontem audomari vocante eos ab ebroicis dunensi comite iter carpunt. Illis igitur ad rillum amnem qui præter muros fluit se conferentibus dunensis comes cum reliqua copiarum parte in regione quæ ad rothomagum vergit castra ponens: postquam omnia quæ ad oppugnationem necessaria erant parata nunciantur dato signo quæque certatim in muros euadere contendit. Itaque magnis animis anglus oblitit. Sed in oppidum irruentes picardi: moxque altera parte dunenses: hostem propulere. Qui in ædes publicas quæ in mercato sunt confugientes paulopost comitum dunensis & sancti pauli potestati se permisere. Qui enim capti sunt fuere viginti supra quadringentos: inter quos oppidi præfectus montesaurus normanni hirci moderator fuit/ & Fouquetus hetonus anglus. Re bene ad pontem audomari gesta: dominus de mouy ad loci præsidium statuitur. Sub idem tempus alia quædam arces a francis duce iohanneo receptæ sunt. Et vernoliana turris: rege carnoti agente deditionem fecit modico redemptionis precio ab iis qui in præsidio fuissent persoluto. Secuti sunt lexouii: ad quod dunensis comes cum iis qui ad pontem audomari militauerant mouens eos nulla vi adhibita receptos suis legibus vivere permisit. Manta plus laboris ut se dederet attulit: deditionem recusantibus anglis qui eam tuendam receperant. Sed deficiente ab eis plebe & porta quæ sancti nomen habet cum bona oppidi parte armis occupata: ciues ad francos egressi de deditione condiciones acceperunt. Quod ab anglis compertum eos humiliores fecit. Nam accepta discedendi cum suis fortunis libertate oppidum reliquere. Cæteris qui cum hoste alio se conferre duxissent idem permissum est. Manentibus nihil nocitum omnino fuit. Rebus compositis Petrum bressayum comes dunensis oppido præposuit. Carolus eodem tempore ex carnotensibus vernolium venit ab incolis magna animi alacritate & beniuolentia exceptus. Atque interim pictauensis senescallus petrus bressayus memorabile facinus adortus est. Est castellum apud normannos longnyum cui prætexteditur atrium patens (quod bassam curtem franci dicunt) fossa muroque circumseptum. Ei castello præerat sanctimarianus frâncisci aragonensis gener: habens ad loci præsidium milites ducentos: quos in atrio continebat. Cum hoc bressayus colloquio habito impetrat castelli deditionem oportuno tempore a se faciendam. Adueniente conuentorum die bressayus armatos longnyuz mittit: quos sanctimarianus socii amicitiam eiusque uxoris presentiam parui ducens in castellum clam per posticum introducit. Qui autem in atrio stationem habebat francis in castello conspectis oblitere quidem conati facile quasi & numero & robore inferiores cepto desiterunt: qui omnes capti & bonis spoliati sunt præter franci uxorem quæ cum fortunis (in generum multum prius oblocuta) libera discessit

Pons audomari capis

Lexouium
Manta

Longnyum

Rex carolus septimus.

Gastonis re-
sponsio,

endam mihi anglus commiserat vindicasse & nunc arcem quoq; capere conari: cui me⁹ constabulis & suo anglorū nomine præfideret. Ad regis verba casto ad sequētem modum respondit. Affinitatez recte rex illustris commemoras: q̄ obrē tibi & benivolus & obsequens esse debeo si alio me non duceret parendi necessitas & honestas officii. Carolo regi subiectione & fide cum sim imprimis obnoxius: tū ob id maxime q̄ vasconiā mee tutelę supposuit iussus ab eo maullionē cepi neq; hinc abscedam donec aut alter meę fortior extrudat aut arcem ad caroli ditionē redire compulero. Comitibus voluntate cognita nauarrus copias ad se reduxit. Obfessi vero impetrata discedendi securitate arcem dederunt. Eodem temporis tractu quedam in

Dolus dolo
superatur

normannia arces capte sunt a domino de blāuilla touqua in rupe proxime oceana nū extructa a dunēsi comite argētonū vbi simulato metu de muro de deditioe prolocutus hostis arma cū pararet quidam in populo primores diuersa qua angl⁹ parte dolos agit: francos atq; fati fraudē manifestēt: orantes signū quod prele terrent sibi protenus dari. Oppidanos cōstituisse Carolo regi parere anglis expullis. Signo recepto francos admonent eos accedere quo signū in muro erectū cernerent se quidem illos in oppidum accepturos Admissis per muros bono nūero francis: Angli suo cōmento frustrati in arcem perpropere cōfugerūt. Quā nō multo post dederunt ex suis fortunis omnib⁹ præter baculū vnum nihil inde exportantes. Nec fuit

Iohānes gau-
curtus.

oliuero de carfatio presidii præfecto melior conditio Per eos dies castellum gailardi loco edito ad sequane rippā constitutū (carolo in obsidione agente) captum est Frenēi quoq; arx ab alenconi duce (dedēntibus se libere anglis) recepta Gitorium præterea richardus merburus anglus carolo restituit Donatus ppter ea a carolo sciti germani in laya ditione atq; prefectura duos insuper liberos iohānem atq; hemonem qui apud pontem audomari capti in custodia tenebantur recepit. Gitorio ppositus est gaucurtus veteranus aurate militie eques rerū gerendarū longa experientia & fidei in regem spectatus. Tot per normanniā locis positus rex cū & procerū presentia & robustissimo exercitu instructus esset cōtractis ad nouburgi planiciem copiis dunensem comitē sequanā (rothomagus versus) transmittere iubet

Rothomag⁹
obsidetur

premissis ad ciues caduceatorib⁹ qui ciuitatē ad caroli ius repeterēt. Quos hostis cōminata illis morte recusauit Tenebatur enī ciuitas firmissimo anglorū præsidio caduceatorum relatione precepta carolus copias ad ciuitatez promouere nā dat. Admotis in vrbis cōspectu militibus atq; per caduceatorem de dedenda ciuitate ciuib⁹ iterū admonitis: post q̄ triduo toto quo illic acies cōstitit nemo in colloquiū prodiret ingruentib; cōtinui imbres (erat enī hyemis principiū) dunensis comes ad pontem arcis se recepit diuersantibus per circūiacentes vicos ad hibernā dum militibus. Dum hæc ita rothomagi aguntur aliquot ciues quib⁹ grauis esset anglorum principatus duas turres cum muro intermedio p speciem custodie occupant aīo siquidē francos oppugnationis tpe in ciuitatē admittēdi. Ea spe erect⁹ Carolus dunensem comitē cū omnibus copiis rothomagēses adoriri iubet. Posito i cōspectu ciuitatis toto exercitu: duas acies dunensis instituit vnā cui ipse præerat ad portam (q̄ bellouaca dicit) sistit Altera quā claromōtensis comes carol⁹ ducebatur iter furcas & ciuitatē se locat expedātib⁹ i eo ordie frācis si qd a ciuitate signū prodiret venit ad eos hora post meridiē ferme secūda hō eques renūciās dual turrel quibusdā ciuib⁹ nō alia cā teneri q̄ vt opē accedētib⁹ frācis afferret. Quo nuncio admonit⁹ dunensis sagittarios ad eam partem qua turres erant mittit ipse vero pedes (reliquo

nis diem hariscuria potitus est. Interim mouentes ex vernone pceres ad carolum louuerii agentem cū ingentibus copiis conuenerunt: per quos dies rupis guidonis dominus eius nominis arcē quæ ad eum pertinebat dedente se præfecto recuperat.

Contractis ad louueriū omnibus copiis: Carolus maturat ea persequi quæ ad reliquam normanniā subiugandam opus erant. Carolum igitur arthelium comitem deu: sancti quoq; Pauli comitem & iohannem saueusum cū quattuor armatorum milibus ad nouum castrum cui præfectus erat adam billotonus anglus in præsidio habens quadraginta supra centū milites proficisci iubet. Captum est oppidum viarxq; recepta: concessa anglis facultate suas inde fortunas exportandi. Dunensem præterea comitem carolus alteras copias ducere chambraesium mādāt: quem cōplures franci proceres vno exercitu comitati sunt. Inter quos fuere comites claromontensis & niuernensis/doruallus & ialōnus franciæ inarescallus/carolus culautus/petrus breleyus/gaucurtus/buellus peditum equitūq; milia quattuor educentes. Castris ad chambraesium admotis post diem octauū: guillelmus ernitus anglus arcis pfectus (lege cum frācis libere discedendi cōposita) loco cessit. Erat deslayum in alenconii ditione castellum quod anglus multis annis tenuerat: ab eoq; lacus nō lōgo multum interuallo distans. Hunc lacū cum hi qui ad deslayum erant expiscādū per eos dies accepissent: pleriq; lacum petūt piscium cōcupiscentia illecti. Ea re p nūcios cognita: alenconii dux contractis ex tempore copiis: ad lacū occultis itinibus contendens: anglos illic palantes omnes intercipit. Captosq; in deslay conspectu sistens: eos neci destinat nisi arcem dedant. Deditū oppidū est & castellum. Ex die eppa quoq; qui in præsidio erant partim fœcanuz cœnobium quod ad oceanum est petentes noctu expugnant. Nec lōga mora interpolata ecce ab anglia naus que circiter centū milites ad fecani præsidium terebar: ad portū appellit. Quos fecanæ oppugnationis ignaros & ideo in cōtinentem egressos franci compia hēdunt. Ad hæc britāniæ dux: francorū suorūq; robore stipatus ex britānia cōstantiā pfectus ciuitatem secūdo sui aduentus die (abūribus inde anglis) cepit. Eadem fortuna nulloq; negotio sanctum laudum & vicinas arces nō paucas occupat vbi ex francis p sidiū constituit. Sub id tempus alenconientes ad ducem suum missis clam nūciis: patere illi aditum in oppidum promittunt. Quo nuncio dux spem recuperādæ hæreditatis capiens: p̄tinus copiis ad oppidū collatis ab incolis intromittitur: anglis i arcem fugientibus qua fractis animis defensantes paulopost ducis se arbitrio dedidit. Auxiliatus est duci ad hanc rē ludouicus bellomōtus q ex cœnomānia ad eū sexaginta eqtes ducēs conuenerat. Fuit eodē anno. M. cccc. xlix. apud vascones frācis fortuna (sicuti cœperat) candidior gastone fuxi comite mauliffonē obsidente: q a carolo vasconiæ regionis ad pirencū vsq; administrationē receperat. Ei at gāstoni in obsidione tria equitū & decē sagittariorū milia: Quoruz repentino cōspectu p̄moti oppidani ad gāstonē nūcios de deditone misere. Angli vero vbi id cognouerunt: n̄ arcem que in edita rupe est profugerūt. Itaq; mauliffone recepta: comes fuxi cū accepisset in arce p̄cūriā frumētū & cōmeatus esse: rupē ex omni parte circumvallat. Cui aīo obsistendi: rex nauarrus (cuius filiā gāsto habebat vxorē) sex varū generis hoīz milib⁹ p̄tractis: cū gāstonis militū ordinē roburq; explorasset: suis paulo retrocedere iussis: ad comitis se colloquiū admitti impetrat. Coiere paruo militū nūero principes: mille a castris francorū passibus. Vbi rex nauarr⁹ comitē allocut⁹. Miror te inquit carissime gener: neglecta veteri nostra amicitia mauliffonē quā tu

Copiæ ad carolū cōueniūt

Chābraesium*

Deslayum.

Fecanum.

Constantia

Sanct⁹ laudus

Alenconium;

Gasto fuxi comes.

Mauliffon

Nauarrus rex anglos lecut⁹

Rex Carolus septimus.

bus & portis occupatis. Nec longa interfecta mora dunensis comes cum ingen-
tib⁹ copiis veniens: Sancte katherine cenobium quod incole ciuitati adiacete situm
est (anglis qui in presidio erant sese dedentibus) recepit. Quibus ne per via honfleu
perentibus praedandi occasio esset: carolus pecuniam ad quotidianam impelas do-
nare iubet. Mox vero coenobiu ingreditur. Dunensis autem comes ad portam quaz
marchavillam dicunt castra fecit. Anno christiane salutis millesimo quadringentesi-
mo quadragesimonono. Ad que proten⁹ accedentes ciuium primores ex propo-
gnaculo quod pro ianua erat ita sunt prolocuti. Faustus foelixq; regis & nobis tu-
us ad nos illustris comes aduentus sit populi siquide iussu tibi occurimus porta-
ru clauis repraesentates quo intelligas patescere franco militi in ciuitate aditum &
que uoles ex totis copiis numeru ad nos introducere. Quibus dunensis comiter in-
dit no suo quide sed eoru arbitrato se oia gesturum. Visum est mille equites cum
suis sagittariis qui in ciuitatem admitterentur satis esse. Horum pars proxime pala-
tium (quo sombrecetus atq; tallebotus suum presidium continebant) stationem ha-
buit. Altera inter palatium & arcem sedem accepit. Tertia duce petro brescyo in ipo-
arcis conspectu constitit. Reliquus exercitus ingens quidez & supra q; ante anos mul-
tos uisus fuisset copiosus per agrum qui ad bellouacos spectat diuersatus est. His si-
cuti annotauimus ordinatis angli qui pontem ad sequanam amne tenebat se dedide-
re. Sombrecetus uero orat ad carolum ire sibi liceat. Admissus petit id ratum haberi
quod Rothomagensis pontifex de reddenda ciuitate apud sancti Andoeni portum
ad se ueniens retulisset. Cui ad hunc modum Carolus modeste respondens. Rem i-
quit sombrecete parum equam efflagitare uideris. Poteras equo iure cum rothoma-
gensibus frui cum de deditioe ageretur. Sed tu aduersus pacis legem pugnans q;
tum per te fieri potuit spem in armis reposuisti: cognatus ciues a me auertere. Colti-
tui propterea te e palatio nunq; dimissurum donec liberam ciuitatem una cum hon-
ficio & reliquis que tui occupant locis in meaz ditionem restituas. Post q; hec sombre-
cetus accepit ualidicens regi in palatium remigrauit comitantibus illum comitib⁹
Claramontano & Deu. Postridie palatium arcemq; obsidere Carolus iubet. Som-
brecetus autem ubi ad oppugnationem parari taz diligenter omnia a francis uidet
in colloquium cu Carolo admitti petit. Ad regem cum uenisset eadem quaz prius
postulans ut ea que fuerat Rothomagensibus indula conditio sibi suisq; permane-
ret: responsum accepit: id se frustra sperare qui apud sancti andoeni portum couen-
ta recusat. Atq; ita a carolo sombrecetus in palatium digressus est. At dunensis co-
mes Caroli iussu palatium arcemq; fossis circunuallat ne obsessis egredien di facultas
ulla esset. Igitur machinis tormetisq; circunadmotis: Sombrecetus dunensz ad col-
loquium uocat: Data utrinq; francis potestate & diurnis peruices inducis cofirma-
tis postq; die multumq; vitro citroq; itum atq; reditum est. Conuenit sombrecetuz
cum uxore & fortunis suis atq; anglis liberum dimittere: ea lege ut aureorum quin-
quaginta Carolo pacis tractatoribus milia sex psoluerent: ere quod a ciuibz & in-
colis angli contraxerant in primis dissoluto. Op pida praeterea atq; arces ab anglis
per normanniam occupatis restituerent. His iureiuratio roboratis & obsidib⁹ iter-
quos Tallebotus erat datus: sombrecetus dimissus est. Qui date carolo fidei no obli-
tus thome hou & fouqueto ethoni mandat loca de quibus couenerat in caroli po-
testate reponant. Reposita oia praeter harfleum sunt qua arce corlc nus qui ca pra-
sidio tenebat relinquere pernegauit. Quaz causa fuit: ut unus obsidum Tallebotus

comitante exercitu) subsequitur. Iam scalis erectis quadraginta armati in ciuitatem euaserant: cū Tallebotus cum trecentis egregie instructis peditibus properans: militare vexillū in summo muro sistit. Moxq; in eos qui murū superauerāt: & qui turres tuebātur debacchatus: sexaginta trucidat p̄ter aliquot quos seruādos delegit captiuos. Qui vero præcipiti lapsu e muro in fossam volētes se demittebant: vel crure vel brachio (paucis incolumbus) sunt mutilati. Post secundam oppugnationis diem rothomagēses indignati aliquot ex suis nō mediocres ciues a talleboto occisos esse: neq; parum formidātes ne altera oppugnatione expugnati præda fierent francis: primores ciuitatis (assumpto suo archiepiscopo) cuius populi turba prodeuntes, sombracetū forte ducem: quē rex anglus normanniæ præfecerat: per viā offendunt atq; ad insequentem modū pōtifex alloquitur. Nosti clarissime dux q̄ proxime nos circūsedit francorum exercitus: neq; miseram ciuitatis conditionē ignoras. Secundus nunc atq; quadragesimus dies agitur: quo nec frumenti neq; vini neq; lignorū quicquid ad nos importatum est. Omnium rerum & maxime annonæ caritas apud nos est: perneccesarium est si salui esse volumus: rem cū francorum rege componere. Liceat igitur tua cum venia reipublicæ & tuæ salutis consulere. Mittere legatos qui isto cū francis qualicūq; fœdere ciuitatem quiete aliqua leuent. Hæc pontificis oratio quæ duci non conueniret: circum tamen aspiciēs cum paucis satellitibus inter populi turbam se stipatum intellexit: ferocitate cælata: humilitatem præ se tulit: se inquiring boni consulendum quod ciues optimū factu arbitrarātur. Moxq; ad publicas ciuitatis ædes se conferentem: pontifex & populi melior pars secuta est. Ibi communī assensu pontificem cum aliquot ciuibus atq; equitibus anglis oratores constituunt. Quibus mandata dāt francum regem cōuenire: & cum eo pacis q̄ optimas condiciones possent impetrare. Igitur præmissis ad pōtifercem pontificis officiali: qui p̄ficiens di ad carolum securitatem legatis obtineret: securitate habita ad sancti andoeni portum tribus passuum milibus ab ipsa pōt. farce distātem oratores conuenere. Affuere caroli nomine dunensis comes: cancellarius: petrus breseyus: & guillermus coursinotus: & nonnulli alii ex regio cōsilio litterati homines. Confidentibus vtrinq; legatis: rothomagensis pontifex orat rothomagensibus in primis remitti si quod ab illis in Carolum regē perperam gestum esset: Id quicquid esset non incolarū malicia neq; franci nominis odio sed q̄ anglorum potētati inuiti subiicerentur fuisse perpetratum. Nūc regis potētati se ciuitatēq; permissuros si cuiq; liberū foret vel abire quo suus animus inclinaret: vel in ciuitate saluis fortunis incolere. Si tamē ad discedendum pateret anglis sine offensione ad suos cōmilitones via. His tantum a pontifice postulatis nihil detractum est: modo iuramento firmarent ciuitatem in Caroli conditionem posituros. Adiurati: cum in urbem noctu reuertissent: gestorū a se rationem donec illuxisset ponere non valuerunt. Coacto postera die cōcilio: cui sombrecetus assistentibus pleriq; anglis præsidebat: postq̄ legationis seriem pontifex enarrasset: ciuibus conuenta probantibus: indignantes angli cōcilio egressi: alii in palatium: alii in arcem raptis armis se receperūt. Qua re commoti Rothomagenses: arma quoq; desumpserunt: constitutis passim aduersus hostiles infidias excubiis. Simulq; anglorum a se discessionem per nuncium carolo significant: vt sine cunctatione subsidium illis ferat: vno omnes animo esse recipere illum in ciuitatē. Interim cum illi qui excubabant: anglos quosdā per vias armatos incedere conspexissent: septē ex illis trucidatis reliquos in suas munitiones repulerūt: murorū parte cū aliquot turris

Tallebotus.

Pontifex sombrecetus alloquitur.

Rex Carolus septimus

tunam intellexit. Cuneo sexaginta equitum factos: per mediam francorum acies irumpens in propugnaculum arcis peruenit. Vnde noctu egressus cum baiocis se recipere festinat a fuxensi notho fugiens captus est. Ad honfleu redit Quo premissi franci sagittarii dum relique copie aduenirent aliquot preliis cum hoste decertauerunt. Quo postquam dunensis comes accessit & tormeta admota sunt Courson⁹ eques: angulus honfleu prefectus ad. xii. Calendas martias cedere arcem nisi infra eum diem subsidio suorum iuaretur promisit. Frustratus expectatione arcem reliquit fortunas suas secum exportans Freneyum iter receptum est libere abeuntibus anglis quod illud praesidio tenebant recepto quoque monforto prefecto qui apud pontem audomari captus extiterat pro cuius redemptione salutorum milia decem soluerunt. Eisdem diebus thomas qui quiriellus cognomen fuit cum tribus hominum milibus ex anglia normanniam appellans valongnas inuadit quas post primum & vigesimum obsidionis die (libere inde emissio a bello roaldo) capit. Nec diu illic moratus ipse cum suis & iis qui propinquioribus oppidis in praesidiis erant Cadomum baiocasque mouens pervada clementis iter facere constituit. Ea re cognita Carolus comiti claromontano mandat Thomam quiriellum persequatur. Igitur assumptis castris comite & petro bresyio aliisque insigni virtute proceribus sexcentos equites cum sagittariis ducens Gaufridum ceuranum & ioachinum roaldum praecedere cum suis cohortibus iubet qui hostium iter explorent. Inuento tandem hoste: postrema acie adoriuntur. Occisus mox aliquot anglis tantilla fortuna contenti paulo ab hoste seorsum se receperunt donec inuentum ad se hostem comiti nunciassent. Nuncio accepto comes copias diligenter promouet & anglos assequi festinat quod ad vicum formigniacum qui carentum inter & baiocas est iam peruenerant: & conspecto procul franco exercitu in acie stabant instructi adiacentes confestim sibi ex baiocis mathagotum. Erant illis a tergo pomaria & sepes que francum in eos progredi maxime prohibebant. Quare in conspectu hostium ueniens comes leuibus preliis anglos laceffit. Verum multitudinem militum inferior richemontem ex sancto laudo ad se venire per nuncium orat. Qui impigre aduenit iacobus luxemburgo eum comitante quos lauallus doruallusque & ioecus sequebantur: quod ducentos & quadraginta equites preter sagittariorum magnum numerum simul efficiebant iam enim comes claromontanus diu pedes pugnam commiserat & paululum cesserat loco aliquot tormentis amicis cum richemontus ex molendino cui de fossa appellatio est ubi castra posuerat suos in hostem emittit. Quos postquam ad pontem quem de barra incolle vocant concessisse mathagotus conspexit ipse cum vero insigni equo anglo & mille satellitibus desertis focis pars cadomum pars baiocas petit. Desertus a Mathagoto quiriellus ad inferiorem profluentem (quo vicus alluitur) commilitones suos concedere iubet. Illic commisso accerrimo prelio sagittarii anglos fundunt & partim interimunt se cum comite claromontano protenus coniungentes. Nec mora iussu a richemonte petrus bresyus superiorem anglorum alam inuadit: quosque obuios prosternens quam viriliter angulus decertaret. Utroque cornu fuso richemontus supato fluente hostem totis copiis aggreditur. Decertatum est eo loco incredibili pertinacia. Nec profuit anglo quod multitudinem praestaret. Occubere enim septingenti septuaginta quatuor supra milia quattuor & thomas quiriellus cum aliis mille insigni nobilitate anglis captus: octo tantum ex francorum exercitu desideratis. Praeter ceteris francis eniuit eo prelio spectatissima montgascosis & sancti seueri fortitudo. Nec caruit laude petrus bresyus plurimique habitus est dominus manneyus Floqueti militum ductor quod flor

Pugna formigniana

aliis abeuntibus in custodia seruarietur. Emissis rothomago anglis kalendis nouembribus (omnium sanctorum solennibus rite religioseque absolutis) carolus regio preparatu ciuitate ingressus: mira admodum exultatione & omnium læticia exceptus est.

Dum hæc rothomagi geruntur britonum dux feugas dedere se francisco aragonensi recuperat: qui ab anglis quoque deficiens francorum partium fuit. Mathagotus pterea (qui belesinum presidio anglorum tenebat) postquam nullo suorum subsidio se adiutum iri cognoscit. locum duci alenconii liberum dimittit. Fusam ire per id tempus fuisse inuenio anglorum cohortem ad gaurayum normaniae oppidum cum frumentum pgerent. Hæc cedes a militibus comitis sancti pauli ducibus Gaufrido courano & iochino roaldo facta esse traditur. Postquam tempus quod satis ad res rothomagi componendas erat/ carolus exegit/ caudebecum pfectus/ harfleum exercitum duci iubet. Cuius obsidio difficultatem multam afferebat. Tum propter maris estuaria. Tum propter hyemis asperitatem quæ & gelu & ymbribus plio solito inhorruerat. Neque in agro vicino cedes aut tuguricola erant ad militum stationem sed ut quisque melius poterat scrobibus ad hoc effossis: sedem sibi parauerat paleis atque genestis eas obtegentes. Præerant tormentis atque impedimentis iohannes & iaspar bureau fratres industrii homines. Hi vineis atque aggeribus extructis: bombardas sexdecim ad quatuordecim harflei muros in ipsius estuarii arenis statuerunt: ita ut per fossas ad oppidum proxime muros tuto perueniri posset. Et carolus quidem casside armatus & manu clipeum ferens. interdum ad opus visendum accedebat. Ab oceano autem quinque & viginti nauium classis excubabat ne vel ab anglia obsessis suppetie prodirent vel obsessis fugæ adesset facultas. Hac tam arcta circumfessione coangustatus hostis: dunensem comitem ex muro secum verba habere efflagitat. Huic nomen erat Thomas auringanus in presidio habens anglorum milia duo. Conueniente comite deu: cum diu fuisset de deditioe fabularum: tandem natalis dominici die decretum est: hostem infra kalendas ianuaras loco excelsurum: suis inde facultatibus sine controuersia exportatis. Id decretum sigillis sex francorum pcerum firmatum est: & ab hoste octo obsides dati: kalendarum die harfleum receptum & obsides restituti. Quinto post die relicto firmo presidio carolus honfleum copias mittit. Ipse interim in coenobio gemetenli diuersatus est. Quo ad eum agnetem (quam propter egregiam speciem bellam appellabant) venisse iohannes charterius gestorum caroli scriptor tradit: eo animo ut regem admoneret proditoris qua in eum quidam conturauerant. De hac agnete constans mea etate fama fuit eam a Carolo adamatam fuisse & puellam breuissimam vitam peperisse: quam carolus ex se prognatam esse omnino diffiretur. Decessit in eo coenobio agnes condito sexaginta milium aureorum testamento: ubi exsecta eius precordia humo tradita sunt. reliquum cadauer lochias elatum & in diug mariæ templo sepulchrum. Fuit namque admodum lepida & faceta: luxuriam & vestium cultu supra mulieris modestiam gloriabunda. Qui fastus quandoquidem non nisi grandi sumptu ducitur: eius popule impensam ad amorum mercedem carolus facere credebatur. Accessit ad stupri suspicionem ppinquorum agnetis ad dignitates ecclesiasticas repentina promotio. Per eos dies comes fuxi contracta ingenti militum manu: Lantretum fratrem & fuxensem nothum obsidere guyce: validam in agro baionensi arcem iubet.

Id postquam nauarrus conestabilis cognouit: coactis anglorum copiis una cum georgio soltinto baionensi pretere: nauibus per annum qui baionam præterfluit ut obsessis auxilio adesset ducem a francis (quibus hostis aduersus predictus erat) interceptum est: & anglorum ducenti supra mille occisi: Georgius autem ubi male suis fauentem for

Carolus rex rothomagum ingreditur.

Recuperatur feugere.

Harfleum

Honfleum
Bella agnes.

Guyces castellum prope baionam.

Rex Carolus septimus

die niuernensis comes cum comite deu:& armatorū fortissima manu qui orna am
ne per pontem ad ipsum a francis constitutum transmissio ad trinitatis cœnobiu
confedere. Conuenientibus ad hunc modū copiis postera die ppugnaculū quod
ad diui stephani edem vergebat expugnatū est. Venit deinceps carolus & cum eo
renatus sicilte rex:mille equitibus duobusq; sagittariorū milibus equo vctis & to
tīdem francorum architenentium milibus stiparus diuersatusq; est apud ardaynu
monasterium vbi per tēpus obsidionis habitauit Auxit militum animos caroli p
sentia & circūductis per ambitū fossis cuniculis ad oppidi menia succedebāt . Et p
pugnacula que ad vancellense suburbanū pro portis erecta erant Dunensis ante
omēs oppugnare cœpit vīq; expugnauit Conestabilis vero nihilo senior turrim
que ad angulū oppidi sanctū stephanum versus extabat suis per cuiniculum mis
sis deiecit. Ea prolapsa hostem ita perterritū vt de deditioe mox colloquium iūret
Rebus componēdis carolus dunēsem & cuz eo petrum bresyū iohannēq; bure
um prefecit Anglorum nomine richardus herissonus cadomienſis preses que balli
uum vocant & robertus gargeus cōuenerunt. Pro se eustacium gauuetum & diu
stephani abbatem cadomenſes misere Conuentionis dies postridie festi diui bap
tiste iohannis fuit. Pactum est anglos oppido excessuros si infra iulias kalendas ope
subsidiūq; suorū nō iuarentur Ad constitutum diem cū nemo illis suppetiaretur
conuentis paruerūt oppidum arcemq; dedentes Erat in arce dux sombresseris cū
vxore & liberis magno vallatus militum presidio. Nā ad oppidi custodiam quat
tuor anglorum milia fuisse memorantur . Quibus ad sua in angliam conuehen
da naues datę sunt. Liberato anglis cadomo dunensis comes cum ducentis equiti
bus & sagittariorū frequentia per arcem in oppidū ingreditur Quinto post die ca
rol^a a populo magnifice exceptus postq; magistratus officiaq; distribuit exercitum
falleſiam ire mandat. Dum cadom Carolus agit venere a Philippo burgundorum
duce oratores dominus croyus & iohannes croyus fratres:& darsius quoq; cāpa
nus eques auratus:qui Caroli filiam peterent:Carolo philippi filio vxorem dari.
Falleſia
Procedentibus falleſiam copiis & iohāne bureo qui impedimentis preerat multos
sagittarios ducens longo interuallo subsequente angli eruptione facta impedimen
ta adoriuntur quos cum egre bureus sustineret affuit confestim potonus cum va
lida cohorte cuius virtute in suas munitiones hostis se retulit Succedentibus deīde
copiis falleſia toto ambitu circūdatur. Cui obsidioni cum multo plures q̄ negocio
cōueniret assistere carolus intelligit richemontem cum patre copiarum chereburgū
mittit Qui ad falleſiam manserūt; multis subactis fossis tormētūq; muros quatunt
obsessos nullo tempore quiescere permittentes. Qua re veriti andreas tresbotus &
Thomas ethonus quos eo loci tallebotus ad presidium cum quingenti supra mil
le anglis reliquerat ne vi expugnarēt ea conditione falleſiam in Caroli potestate
reponendam datis obsidibus se astringunt si Tallebotum dñm suū (qui apud druy
das captus tenebat) Carolus liberaret. Exactis vndecim dierum induciis (nemine
suppetias obsessis ferente)& talleboto recepto:angli qui falleſiam tenebant liberi a
Danfrontum
biere. Falleſiæ præfectura potono Carolus contulit. Atq; inde exercitus partem ca
rolo culauto duce danfrontum legat. Ea arx & si fortissima esset validoq; anglo
rum presidio teneretur. Hostis nichilominus fortunæ præsentis iniquitatem con
siderans impetrata abeundi potestatem oppidum cum arce franco permisit. Eade
tempestate christiane quidem salutis anno millesimo quadringentesimo quinquā

quietus effracto a calcitrante equo crure apud pontē arcis egrotus decubabat. Par-
 ta insigni victoriā franci virū copias duxere: non sine cōtrouersia: conestabili ne an
 comiti claromontano eius victoriæ gloriā deberetur. Plerisq; affirmatibus in cones-
 tabilem victoriā esse referendā qui magistratu superior esset. Aliis cōtra censentib⁹
 comitē claromontanū ad id preliū a rege delegatū nomine fuisse: eiusq; auspiciis par-
 tam victoriā. Diremit contentionem Carolus: & rē sapienter fortiterq; gestā cla-
 romontano assignauit. Parisiani de victoriā formigniana certiores facti: duode-
 cim puerorum infra primā adolescentiam milibus ad sanctū innocētem contractis:
 supplicationē ad diuę marię templū decreuerūt: singulis eorū lucernam ceream ac-
 censam manu gestatibus. Viro quo se franci cōtulerant recepto: claromontanus
 baiocas cōtendit richemontus ad britonū ducem profectus est qui delecto exercitu
 abrinças circūsidere statuerat. Circūuallata ciuitate & crebris per dies viginti oppu-
 gnationibus vexata: Langetus loci præfectus cū præsidio libertate abeūdī impetra-
 ta ciuitatem reliquit. Tombellenam præterea arcē non longe a diui michaelis iugo
 distantem in rupe extructam: britonū dux anglis (q̄q̄ frequētes essent) paruo nego-
 cio exclusis: Caroli nomine recepit. Eodem anno qui fuit salutis quadringētesimus
 quinquagesimus supra mille Carolus ad baiocenses dunēsem comitem cum exerci-
 tu legat. Qui nihil moratus ad suburbū quod Cadomū versus spectat castra fecit.
 Claromontanus comes & ipse castrēlis cum suis copiis alteram quę ad carentoniū
 vergit occupant. Domino de mōtenayo copiarum ducis alenconii ductori & Ro-
 berto conigano scoto pars quę ad diui francisci cōnobiū est cessit: atq; ita trib⁹
 diuersis locis baiocenses obsessi: dies quindecim grauē obsidionē tolerauere egre-
 gie pugnantibus anglis qui in præsidio erant nongenti lōgo annorū vsu bellaces.
 Itaq; q̄q̄ crebro tormentorū iactu muri per ambitū ciuitatis deiecti essent: facilemq;
 expugnationem fore milites franci existimarēt: inuitis principibus bis vno die op-
 pugnationem tentauere. cupidi deturbare tota normannia anglos. Accepi regno-
 bertum: quem in sanctorū numerum relatū baiocēses magna religione venerantur
 qui viuens & baiocassinus comes primū: & deinde episcopus extitisset: visus fuisse
 per quietem dunensī comiti: eumq; oppugnationis admonuisse: quam miles fran-
 cus apparabat: vetuisseq; ne id pateretur: sed furentē exercitum reuocaret. Id si fa-
 ciat: bene quidem obsidionem sibi cessuram. si secus dispendiū accepturum: atq; ea
 visione excitatum comitem mox ad milites properasse: eosq; ab oppugnandi per-
 tinacia reduxisse: mathagorum vero post quindecimā obsidionis diē ad colloquiū
 cum dunensī comite accessisse: conditionesq; suæ & anglorum ex ciuitate digressi-
 onis accepisse. Enimvero tametsi multa sibi concedi peteret: illud tantum impetrat:
 abiret cum suis cōmilitonibus liber: armis relictis. Clarioribus autem foeminis singu-
 los equos qui eas veherēt habere: equitibus aureos decem peditibus quinq; expo-
 rare permissum. Interdictum ne cadomū sed chereburgū se reciperent. Sub idem
 tempus briquebecum valongneq; a conestabili receptæ: cū sancto saluatore vicon-
 to. Deinde cadomum obsessum quod firmissimo præsidio anglus tenebat. Ri-
 chemontus ad diui stephani monasteriū stationem accepit: cui se confestim comes
 claromontanus coniunxit. Erant his militantes equites mille ducenti cum quattuor
 milibus & quingētis peditibus duobusq; milibus francorum sagittariorum. Du-
 nensī comes suburbium vancellense obrinuit: quingentos equites: pedites quingē-
 tos supra milia duo: & totidem francos architenentes ducens. Affuere quarto post

Virus capitum
Abrincæ.

Baiocenses.

Cadomenses.

Rex Carolus septimus.

Comes doruallus

tur diuturno carcere castigatus quā grauior peculatori poena deberetur: tamē cētū & viginti milibus aureorū a benigno rege multatus est. Leuc quidez pro immēso furto suppliciu. Per id tēpus doruallus comes albreti filius anglos exosus/ex basaco ad medocū nō procul a burdegala insulam/prēde gratia/iter faciens/cū sui curādi & reficiēdi causa in saltu qui secus viā erat restitisset:certus efficitur burdegalenses duce suo maiore (sic em̄ ciuitatis magistratū vocāt) in eum arma desumpsisse: atque in pximo circiter nouē peditū milia adesse. Quo nuncio minime exterritus doruallus: tamen si quingentos trās: sed egregia virtute milites haberet: ac iē instruit/moxque hostē adorsus: sexcentorū supra mille hominū cēdem fecit/ fugiente burdegala duce. Cepit præterea ducentos & mille captiuos. Huius victorię partes sibi merito vēdicauerunt stephanus vignolus/robinus petitus quos scotorū cohortes ducebat/ & alter militū ductor cui lespinassus cognomē fuit militari fortitudine atque vltu exercitati

Altercatio de modo prestādi fidē regi p britonū ducē

Francisco britonū duci cū petrus in principatu successisset: ad carolū se contulit/ quod eo tempore mōbalonem incolebat. Veniendū cā erat fides carolo ob ducatū prestanda: utque in regis verba iuraret. Fidelitatis sacramētum soluentibus mos est cingulum ensē clipeūque deponere: quę reliqta: ad primariū regis cubiculariū ptinent. Postquē fide carolo prestata ea militiē insignia petrus deposuit/ trenellus cancellarius Tu igitur inquit illustris dux: regi liberam prorsus fidē exhibes/ eique vt domino pariturus te illi subiectū ostendis: Cui ducis cancellarius qui iuxta assabat respondens Nō inquit vt locutus es: frācorū regi se subditū dux pfiretur. Diuersa est & in hoc atque aliis frācię principib⁹ ratio fidei pstantē. De hoc verbo cū diu altercatum fuisset Et ego inquit Carolus o illustris dux: tuorum antecessorum more te admitto. Dein petrus ob mōtisfortis comitatū in caroli verba iurauit/ nullaque adiecta cōditione carolo fide se astrinxit. Insequenti vere rex dunēsem comitem in aquitaniam legat adiectis illi copiis. Imperatque montēguyonē circūsidere. Ad quē angolismorum dux non longe post cū iusta militū manu: ipseque iohānes bureus accessit. Fuisse in eo exercitu quadringenti equites cū suis peditibus & gefariis/ & tribus franco rū sagittariorū milibus referūtur: Eques enim apud frācos is es qui vno gladiatore & duob⁹ sagittariis militat/ publico stipēdiō alitus. In p̄sidio montisguyonis erat Arnold⁹ de sancto iuliano: qui desperata salute confestim in colloquiū cū dño rochechoardi & rochefoulandi iohanneque bureo venit. Deditiōnis cōditionibus firmatis: cum ad diē p̄siniū nemo anglorū noīe suppetiatū arnoldo venisset: ipse libertate cum suis bonis abeūdi obtēta: montēguyonē caroli potestati reliquit. His quoque diebus dunēsis comes blayaꝝ quę e regione medoci insule in littore maris sita est duob⁹

Eques. Montsguyon.

Blaya

locis obsedit: quod in portę cōspectu stationē sibi cōstituens: ad arcis regionē reliquas copias locat/ quibus p̄fecti erant iacobus chabānus/ & iochinus roaldus: a mari vero iohānes bursarius classī imperitabat: armatos complures atque cōmeatū vehēs Qui ad portū succedētes: quinque ingētes hostiū naues ex burdegala obsessis subsidium frumētūque laturas cōspiciūt. Quas intrepidū adoriūtur: & duro cōmisso p̄lio anglos in fugā agunt. eos ad stationē vsque burdegalensem p̄sequentes. Reuerso ex hostiū fuga bursario blaya tormētis quatitur: ita vt multis partibus muri corruerint & franci aliquot sagittarii de petri louuanii phalange: occidēte iam sole in muros p̄uaserint: sequētibusque reliquis oppidū vi ceperint ducētis ex p̄sidio partim oculis/ partim captis/ ceteris in arcem se recipientibus. Quibus vita his cōditionib⁹ salua fuit. Oēs in regis potestātē iure captiuitatis venirent. Vnde precio dato se res

gesimo franciscus britonum dux qui Caroli partes cōstanti fide secutus fuerat: mōrtem obiit. Huic aduersus egidium fratrem inexpiabile odium fuit. Propterea q̄ anglicę factiōnis esset/necq̄ vlla ratione vt ab ea relipisceret adduci poterat. Quare in custodia habitus francisci tandē iussu a duobus satellitibus: mātibus ad eius iugulum cōtortis strangulatur. Eius necis culpam in montabanum qui egidii custodiaz a duce receperat britones referūt: dicētes egidiū quidem bono in francos aīo fuisse sed mōtabani pfidia sec⁹ ac ille sentiret frācisco relatū extitisse eiusq̄ rei testes postea fuisse collegas montabani: quoruz pars vltimo supplicio affecta est/pars fuga vitæ consuluit. In chereburgi obsidione res ante illam etatem inaudita gesta est: cuius auctorem fuisse iohannem bureū traditum est. Est chereburgū arx ad maris estuarium sita loco arenoso & ad tormenta locāda solo instabili quo per dies singulos semel atq̄ iterū mare influit. In tam male fido loco iohannes bureus tormenta stabiliuit obtegēs ea cōtra pelagi inturias tegumentis coriaceis: quæ multa pinguitudine ipse deunxerat. Eo pacto puluis qui in tormētis erat defensus/nullo maris humore vitari poterat/ita vt restagnante pelago tormēta facile ad iactum erigerētur & muros arcis concuterent. Rei nouitatem admiratus thomas gonelus præsidii moderator/dedendę arcis consiliū capit. Erat illi filius ob æs contractū rothomagi obles. Hunc in precium deditiōnis sibi restitui petit. Quo recuperato ipse cum toro chereburgi præsidio in angliā liber dimissus est. Initio huius obsidionis occisus ex muro est præfectus coytius frācie admiraldus bello strēnuus & fide erga carolum spectatus. Interemptus præterea tedualus cormosianus trecēsis prætor bello nō illaudat⁹ eques. Hęc chereburgi arx vltima locorū fuit quæ anglis deuictis in normannia carolus recuperauit. Post annū & dies sex q̄ bellum inchoasset/parua quidem hominum cede atq̄ strage si hostiū multitudinē atq̄ potentiam/variasq̄ per loca victorias putes. Est enī terra normānia vna metropoli & sex vrbibus quattuorq̄ & nonaginta munitissimis oppidis atq̄ arcibus potēs/plensq̄ vicis frequens ad ciuitatū speciem extructis: quam sexto vix die expeditus pertrāseat/pecoris & piscium ferax frumenti vberima/pomorū atq̄ pirorum tam passim conferta/vt hinc potū gens sibi affatim exprimat/& ad exteros copiose fructus exportet. Lanificii plebs studiosa est & bibax etiā pomaciū quod sicerā vocant. Gens ois suapte natura callida/nulhis exteris legibus obnoxia/moribus suis & cōsuetudine quā ptinacissime tuetur uiuit: doli quidē & litis apprime gnara: quo fit vt cū illa societatez aut negociū fortiter exeri formident/alioquin doctrinę & religioni dedita bello insup idonea & fortis. Cuius egregia in exteros gesta plurima referuntur. Post subactam normanniam quā armis tuendā richemōtus accepit: Carolus ad aquitanos animū conuertit/ quibus quadraginta supra centū ānos anglus dominatus fuerat. primas eius belli partes recepit lemouicensis vicecomes & cū eo carolus culautus marescallus/potonus santralianus/petrus louuanius/iachinus roaldus/& gaufridus de sancto belano. Hi ad bergeracū agri petragoricorū ducētes oppidum circūuallant/admotiq̄ tormentis expugnāt. Cui ad præsidii præficitor cum centuz equitibus philipp⁹ culautus. Inde iolacum in dordone amnis ripa situz mouentes/occis quinq̄ & viginti āglis castellū capiunt/dedentibus se mox aliquot finitimis locis. Cū ad aquitanie expeditionē pecunia ad militis stipendiū parū sufficeret: delatus est xāconius regii fisci primari⁹ quæstor q̄ regiā pecuniā male administrasset: idcirco in vincula apud turonos cōiectus ingentē admodū pecuniā regio se çrario derasisse cōfessus est. Igi

Egidi⁹ ducis
britannie fra-
ter strangula-
tur

Nota

Normannia
& normanni

Aquitania

Rex Carolus septimus.

si propinquū fossis atq; aggere diligētissime munitū partim dolo partim vi atq; armis capit: atq; ita circūquaq; ciuitate cōclusa: obsessi metu percelluntur. Nec tardāt nuncios ad comites mittere q; colloquiūz imperrent. Quo assecuto: pax eis concessa est: si iohannes de belmōte rhodiū equitem praesidiū praefectū cū omni reliquo praesidio captiuū darent: reliquis ciuitatis incolis suis legibus relictis/ si quadraginta aureorum milia in rebellionis multā persoluerēt. Ad hunc modū baiona caroli ditioni restituta est. Die vero insequēti oriente sole sereno celo crux cādida in celo visa apparuit quā & frācus anglusq; palā conspexit. Quo caelesti signo arbitrati ciues se diuinitus admonitos carolo parere: mox angli regis insignibus abiectis cādida se cruce (vt francis mos est) ornauerūt. Baiona recepta aliquot ex burdegala atq; baiona ciues ad carolum qui apud talliburgū agebat/ueniūt/ fidē nō secus q̄ suo regi exhibentes/baionēlibus aut carolus ex milia quadraginta multa viginti remisit. Eadem tēpore gandenses a philippo burgūdionū duce discesserunt ob salis tributum quod illis annuū imponere conabatur. Hinc bello excitato: magna pars regionis cede atq; incendio vastatur. Nec fuit philippo incruenta victoriā. Redire tandē in ducis beniuolentiā gandenses: rebellionis poenas magno gre luētes. In anglia quoq; ob reipublice administrationē dux eboracē. & sombressetus cōgregatis copiis manu cōserere festinabāt nisi episcoporū studio atq; moderatōe destitissent. Per id tēpus nicolao gnto ecclesiā romanā ministrante: cū turci capto bizantio grecias omnē fere occuparēt: Guillelmo s destoteuillus rothomagenis cardinalis ad carolum legatus mittitur qui inter francos anglosq; pacis arbiter esset. Nam tā potentibus regibus bello p̄ odiū occupatis: reliquos christiani noīs populos a turcis inuadēdi & facile vinci p̄ otifex verisimiliter formidabat. Legato carolus respondit/ dolere sibi ea quae a turcis grācia pateretur. Neq; se adeo in anglos esse concitātū: quin positis armis equam honestatē pacēq; admittat. Id semp nō modo optasse: sed & hosti obtulisse. Ea si interueniat: se armis milite atq; opibus afflictiis christianorū rebus vitro auxiliaturū. Traiecerat in anglā ad henricū regem eadem causa archiep̄us rauēnates. Cui per regis henrici ad id delectos consultores respōsum est. Cū tm̄ terra a francis angli sustulerint quantū Carolus ab eis abstulisset: tū oportunū fore vt de pace conuentio haberetur. Tā superbe verbū fecit hostis: cui de christianorū em̄nenti periculo nulla cura erat. Igitur legationis exitus inanis extitit. nisi q; scholē parisiensis deprauatos mores cōpositiores reddere legatus studuit/ excōmunicatiōis mucrone feriēs eos qui positarū a se legū prauaricatores forent: qui ve scholē rectoratum id est primariū magistratū qui tertio quoq; mense finitur: pecunię largitione reciperet. Qua lege ceteri quicq; scholastici magistratus tenebātur/ ne solito strepitu atq; largitione officia venirent. Dum hęc a legato gerūtur: iacobus cuerus Caroli argētarius cum turcis cōmerciū habens/delatus est q; omnis generis arma contra ecclesiasticā prohibitionem ad illos importasset: opificesq; & fabros eiusmodi artis ad eos demississet. Christianū insuper e turcorū seruitute forte elapsū dño suo captiuum remisisset: & ingentem per linguam occitanam pecuniā exegisset. Eas ob res in carcerem Caroli imperio coniectus est/ deinde grandī gre multatus in exiliūz deportatus. Poenas quoq; falsę delationis luit foemina insignis cui mauritanienis nomen erat. Inuenio sabaudix ducem per id tempus in Carolum non nihil commisisse/ & propterea regem irritatū expeditionēz in sabaudum duxisse. Delicti vero modū scribere nō possum quē a scriptoribus non accepi. In forestam carolus cū ve

Cruce cādida.

Gandenses

Cōstantinopolis a turcis capitur.

Reformatio scholę parisiensis.

Iacob⁹ cuer⁹

dimere postea possent bona sua oia sub custodia deponerēt nec inde quicq̄ exportarent. Liberati aliquando francos arma non caperēt. Nec captiuitate eximerentur nisi eaq̄ per aquitaniā occupabāt libera dimississent dimissis etiam quibusq̄ quos vel iure belli vel contracti eris obligatione ipsi haberent i vinculis. Erat cum anglis petrus de monteferrato homo insigni nobilitate qui praesenti libertate donat⁹ est datis obsidiis filio & nepote: donec decē aureorū milia persoluisset qui si intra qua dragessimū diē fidelitatis iuramentum carolo prestaret duoq̄ sue ditionis oppida dunensī comiti seruanda cōmitteret pecunia absolueretur. Rebus apud blayam ita constitutis franci oppidum arcemq̄ recipiunt seq̄ mox ad burgū cōferentes (vbi berardus de moteferato cū quingētis bellacibus armatis in praesidio erat) loco potiuntur deditibus se anglis & sua inde libere ex cōposito exportantibus. Eodem ferme tpe quattuor locis franci obsidionem posuere. Albretus cū duob⁹ suis liberis & robusta militū manu arcas armigniacus comes ryonē comes de pointieure castillionem in petragoricensī agro circunuallat Dunensī comes frōsacū natura atq̄ arte munitissimā arcē petere iubet. Interim autē libournēses missis ad dunensē comitē oratorib⁹ certis se legibus caroli ditioni credidere. Obsessi vero quattuor locis angli cū accepisset burdegalos de deditioe cū francis verba facere acerrime quidem se defendebant euentū cōventionis prestolantes vt vna cū ciuitate communi pacto vterentur aut re infecta cōditioni tēporū se accōmodarēt. Sed qui fronsacū tuebantur obsidione angustati ad. xiiii. kalendas iunū arcē frācorū potestati pmittere pmisserūt nisi intra illā diē suarū partium duces opem illis affererēt. Post q̄ frustra auxiliū expectāt fronsacum vt conuenerat relinquūt cum suis bonis abeuntes receptis obsidibus quos ad pmissi firmitatem dunensī comes acceperat. Dum haec in praedictis obsidionibus geruntur burdegalenses ad dunensē comitē suos nuncios mittunt cū mandatis se atq̄ ciuitatem cū prouincia vasconie caroli potestati diffinitis conditionibus summittendi. At nos deditiois formulam nō subicim⁹ propterea q̄ burdegalenses in fide non māserunt q̄q̄ exacta die qua ex anglia opē prestolantur francos in ciuitatem induxisset. Fuxensī comes & captaubussus burdegalorū exemplū secuti in caroli ditionē venere quibusdā adiectis conditionibus quas dunensī comes fortunam nō aspernatus regis noie admisit. Pacata omni fere prouincia magna pars exercitus domū dimissa est q̄ viginti milia robustorū virorū & qui armis assueti essent numerū efficere certo cognitum est. Superat vltimava sconum baiona quā missis cū expeditione comitibus fuxi & dunensī circūuallare carolus mandat. Obsidio propter bina fluentia doram & niuam quibus ciuitas pene omnis alluitur duobus locis ita partita fuit: vt alter exercit⁹ alteri suppeditari nō posset. Paucis tamen intercedentibus diebus angli qui suburbium sancti leonis forti praesidio tenebant (rebus suis diffisi) suburbium cum sacris locis incendunt ad suos se recipientes. Quos insecuti prope franci parū absunt quin vna cū hoste in ciuitatē irrumperēt: sed altissima fossa impediti impetu abstinerunt. Postridie eius diei albert⁹ & vicecomes Tartalus cum ducentis equitibus & tribus sagittariorū milibus supplicium pontum qui ad sanctum spiritum ducit: per quem ad obsidentes hosti patebat accessus occuparunt eumq̄ deficient. Erat ad mare propugnaculum quo eruptionem facere hostis poterat. Igitur imparatos intercipere francos ratus: cum clam milites eduxisset: bernardus biernus fuxensī norhus: in hostem progressus cū in ciuitatem egregia virtute retrulit. Nec longa interueniente mora templum ciuita

Burgus

Burdegalenses

Rex Carolus septimus.

promitteret. Donec accito montabano & præfecto henau doo cui britonuz ducis phalanges audiebant: franci viribus receptis hostē propellunt: aliquot eorū signis occupatis. Quam ob rē animo tabescentes angli: cum Talleboti gradarium glande præstratum & ipm tallebotum a sagittario franco occisum conspexissent in fugā cōuertuntur. Occubere in eo prælio octingenti angli obscuro nominis cū quadraginta viris illustribus in quibus fuit talleboti filius. Fugietū vero atq; eorū qui se amari dordong credidere par numerus fuisse refertur. Mōseratus autem Danglaurus & caudali filius cū quinq; milibus castillionē protenus petiuere. Lesparrus burdegalam. At castillionēses q̄q; firmo præsidio tenerētur deditiōne tamen fecere: Caroli se omnino voluntati pmittentes. Quorū consilium secuti melionenses atq; libornenses dicto paruerūt. Quiq; nouū in mediā insula castelluz tenebāt post quintum decimū obsidionis diem a claromōtensi comite recepti sunt. Idem fecere blancafortē. cadillaci/sancti macheri incolē/langonii & villēdrani. Naz ex angolismis carolus libornum veniēs hostē timore pterruit: ita vt paucis intermissis diebus aliquot oppida atq; arces ceperit: & burdegala sagittarios miserit qui agrū vastarent: extructo e regione ciuitatis ppugnaculo in loco quē lormontū incolē dicūt: vbi ad psidiuz constituti fuere loheacus/ludouicus de bellomōte/iacobus chabanus/iohannes & iaspar bureus fratres. Erat nō lōge in portu classis regia armis cibariisq; abū de instructa in cuius cōspectu etiā angli in nauibus stabant qui ad nauitū tutamē ppugnaculū exedificauerāt vnde in francos excursiones diem faciebant. Sed tandē cōmeatu destituti/pressiq; continuo francorū incursum/præsertim cum finitima loca oīa sibi erepta essent/nec quo se reciperēt haberēt caroli clementiā poposcere. Erat enim Carolus natura pbenignus & iam pestilens aer exercitū offendebat q̄ob rē recepta in fide burdegala: anglis dedit abeundi potestātē. Durasum autē & lesparrum aliosq; pditionis principes viginti relegauit. Sed lesparrus nō multo post apud ptauos capitis supplicium luit: q̄ alteram in Carolū proditiōne cogitasset. Atq; ita burdegalensium rebus compolitis/claromōtano comite ad puinciē custodiā præfecto: carolus turonum regressus est: cū flueret a christiana salute ānus quadringentesimus quinquagesimustertius supra mille. Quo tempore Guillelmus edelinus theologus doctor sancti germani de laya prior/apud ebroicas ad perpetuū carcerē dānatus est ob falsē religionis causam: Nam cū illustri cuiusdā foemine amoribus teneretur/necq; cōsuetudine eius frui facile posset/demonē sibi patronū adhibēs: eū in arietis specie adorauit/a quo postea edoctus scopā sumere & inter foemora equitis instar ponere/quo volebat breui momento se traducebat. Quod impietatis genus valdensiū esse dicitur. Aduersus autē burdegalensiu leuitatē atq; perfidiā Carolus duas apud eos arces extruxit qbus in fide cōtineri populus recens conuersus posset. Per id tempus cū de præfulatu auxitano duo diuersarū partiū concertarent. Armygniacus comes caroli mandata aspernatus/alterū competitorū iustiniuz nomine in sacerdotii sedē perduxerat. Quam rem ægre carolus ferens claromōtanū comitē cū copiis in armygniacū mittit. Qui adiutoribus comite dōmartino & floqueto eboracensi prætore rebellē spoliauerunt terris suis. Orho quoq; castellanus florentinus & guillelmus gonfierus simulachra quædam magica arte confecerant: quorū nixu (vt ipsi stulte sperabāt) præcipuā apud regem inter aulicos auctoritatez consequerentur. Eius rei causa ad Carolum delati/alter Tholosæ/alter Turonis in carcerem coniectus est. Iohannes præterea alenconii dux Caroli mandato Paris

Moritur tallebotus

Guillelmus edelinus idolatra

Iohannes alenconii dux Caroli mandato Paris

nisset (vnde breuis in sabaudos est transitus) legatus destoteuillus ad nicolaum p̄fificem reuertēs cognito caroli aduentu: ad ducem primū conuerso itinere: mox ad regem venit: atq; ita egit vt cōmissorum p̄nitens dux omnia satis carolo facturū iureiurando p̄mitteret. Ea ducis p̄nitendine mitior factus rex domuz copias misit. Legatus cōceptum iter persequitur. Interea burdegalenses vetuste anglorum cōsuetudinīs & contuberniū non obliti aduersus francos coniuratione facta: dominū lesparum cū aliquot ciuitatis optimatibus per speciem alicuius cōuenientis negocii a se dimittunt. Cuius cōiurationis auctores fuisse referuntur monferratus & dan gladius fidei quam carolo p̄stiterant cōtemptores. Euecti in altum qui burdegalia egressi erant in angliam ad henricū se conferunt. Promittūtq; se ciuitatemq; suā ei⁹ potestati permissuros si exercitum in aquitaniam mittat: francorū apud eos nullas copias esse preter eas quę in p̄sidiis erant cōstitutę minus ad cōferendū p̄lium sufficiētes. Legatur ad id bellum a henrico tallebotus qui anglorū milia quinq; clas se imponens ad medocuz insulam. xv. kalendas decembris ad nauigāt/ confessimq; aliquot cohortes late dimittens terrorem incolis incutit. Burdegalenses audito talleboti aduentu/ alter ad alterū sermone clam habito/ francorū p̄fectos liberos dimitti oportere cōsulebant. Hi erant coytius aquitaniz senescallus & iohānes p̄diensis propr̄tor ciuitatis. Dum in dubio res agitur quidam secreto abeuntes porram anglis referant. Nec mora vr̄erq; p̄fectus cū omni p̄sidiō & regiis magistratibus ad hostium manus nulla cęde cōmissa proditi sunt. Coniuratione ad carolum perlata: vr̄r̄q; marescallum cū doruallo comite/ & iochino roaldo ad claramontensem comitē qui aquitaniz p̄erat mittit/ sexcentis equitibus & eis adiūtis sagittariis eos comitantibus. Sed diligēs hostis prius aliquot arces cepit atq; copias conuenissent. Supuenerant quoq; talleboto ex anglia quattuor milia armatorum cum octoginta nauibus cōmeatum affatim vehentibus. Et castillio quidem fronsa cūq; in potestatem talleboti peruenerūt. Carolus autem postq̄ turoni hibernasset nouas copias educēs lisigniaci castra fecit/ atq; inde ad sanctum iohannē p̄gressus accepit charlayuz oppidū a iacobo chabano vi captū esse multis anglis occisis atq; eos qui in turrim cōfugissent capite oēs punitos exitisse propterea q̄ p̄stita Caroli fidem abiurassent hostē secuti. Nec multo post castillionem in agro petragoricē. copias ducere iubeat: attributis ipsi octingentis supra mille equitibus cū sagittariis. Positis apud castillionē castris: Iohannes bureus & iaspar eius frater impeditōrū p̄fecti septingentos quos continēter habebant fossores fossis circū dare castra imperāt. Cognito quid ad castillionē gerebatur tallebotus educis quinq; anglorū milibus in francos progreditur qui ad eius aduentū in vallum se feliciter recipiūt. Pedites vero sagittarios segnius agentes tallebotus circiter centuz intercept. Qua fortuna elatus: cum francos fugere p̄suasuz haberet: nec suę adhuc copie omnes cōuenissent: paulo restitit atq; interim se curare milites iubet. Hęc mora franco non inutilis fuit. Nā interea vallū munitioribus tormētis munit: & se in hostem animose corroborat. Coacto omni exercitu tallebotus ad francorū munitōnes ducens: in vallū tumultuario impetu irrumpere cōtendit. Quē cōstanti virtute franco exturbat. Vtebatur eo die tallebotus (q̄ veteranus esset) paruo gradario ex quo suos in p̄liū animabat. Reliqui vero oēs pedites dimicabant: & incredibili animi feruore castra oppugnabant: militaria signa lōge plura ad ostētationē ferētes q̄ illorū nūero puenirēt. Pugnatū est diu atq; acerrime ita vt diu dubia victoria neutri spez

Burdegalorū
a Carolo defe
ctio

Castillio

Rex Carolus septimus.

a patre discederet nunq̄ meminerat. Idipsum nihil aliud esse q̄ dilationem vere erga patrem reconciliationis eo maxime tempore cū hostis anglus vigilatissim⁹ esset regnum francorū repetere aduersum quē milite opus erat: q̄ vero dalphinatū vendi casset id ad terre incommodū nō esse cuius incole libertatē nō amisissent quos de hac re oratores ad dalphinū ituros sperabat qui nullius se incommodi pressura vexatos testaretur. Verū neq; litteris neq; legationib⁹ ludouic⁹ moueri potuit ad patris cōspectum redire diuq; res in dubio fuit: an bello tanta discordia finiretur. Sed dissimulata res est intereaq; carolus interiit. Dū hec inter patrem filiūq; agitantur rex hungarus magdalenā caroli filiaz vxorem petit Cui⁹ rei causa sexcentos eqtes turonū ad regem mittit cū insignibus muneribus. Erat leodislaus triū regnorū hūgariaz bohemię atq; polonię princeps cuius ope carolus constituerat i turcos exercitum aliquando ducere. Qui supra aliquot annos nicolao quinto romanā sedē moderante constantinopolim imperii grecorū caput ceperant imperatore trucidato. De qua re ad carolum franciscus philelfus scribens eū diligēter admonuit vt morte maiorū suorum fidei causam tutelāq; reciperet. Hanc cōstantinopolitanam cladem Mahumetus turcorū rex intulit quarto Calendas iuni⁹ anno christiane salutis Millelmo. ccccliii. Excipiuntur a carolo legati incredibili apparatu. Sed letitię & cōmuni omnium gaudio se infelix nūcius admiscuit. Itaq; nunciatur laodislaus mortez obiisse cuius interitus veneni suspitione non caruit. Legati nichilominus non minore cura accipiunt comitati illustrib⁹ viris qui publica eos impensa leuaret donec diuturno morbo corruptus interiit Qui successorē habuit richemōtū francię constabilem morte post paucos dies assumptū Quē secutus franciscus aurelianensium ducis nepos ducatum adept⁹ est. Carolū deinde mors excepit cum nunciatum ei fuisset quosdā potionē apparasse qua interiret Ea re tā vehementer turbatum animū induit vt dies septē totos cibo abstineret hortatibus maxime medicis se inedia magis q̄ morbo affici. Sed dū edendo vite cōsulit coercitis arteriis cū stomachus nichil sibi reciperet absumitur: die festo diuq; marię magdalenes sacris christiano ritu perceptis. Elatusq; est ex magduno yueriensi regiā pōpa in sepulchro maiorū suorum & in diui dyonisii cōnobio sepultus. Rex proculdubio in quē fortuna asperrime primū descendit tanq̄ exterminare eum regno statuisset Deinde blāde illum attollēs victorem gloriosum atq; dei benignitate patrię restitutorē effecit. Naz illud de eo scribi dignū est q̄ discordantibus de regno anglis dux eboracē. richardus regnū affectans henrico regi non dissimulato odio aduersari cōcepit Cuius cōceptis hēric⁹ occurrens grandī exercitu contraēto se campestri loco aggere & firmis munitionibus vallato continebat constitutis octo per circuitum portis atq; custodib⁹ sui generis ne quis nisi notus in castra se cōferret. Ad quē locum richardus eboracēsis & varuici comes frequenti populorū manu instructi promouentes cū iam custodes clā haberēt amicos vallum ingressi ad Henricū peruenerūt quē deprehensum occisis aliquot proceribus qui henrico circumsistebant londonias deduxerūt præcedente illū varuico qui ensē constabilis more præferbat. Moxq; ad arcem quē Hērici presidio tenebatur succedentes cum illā obfirmatā inuenissent prefectos quattuor viros insigni nobilitate ad colloquium vocāt pmittūtq; iureiurando adiecto vitā illis & fortunas saluas fore si arcem illis patefacerēt. Persuasi proceres regi occurrunt atq; mox saluato henrico dū illum a tergo comitantur orta in populo seditione qdam

Constantinopolis capitur.

Laodislaus rex moritur

Carol⁹ egritu dinē cōtrahit

sui comprehensus meldunum in custodia deducit. Ipse enim temporum tranquillitatis invidens & parte a Carolo quietis impatiens novos belli motus ab anglia procurabat missisque ad hostem frequentibus nunciis hortabatur appetere normanniam se illis adiutorem fore pollicens. Castella arcesque habere se: quae omnia venientibus proderentur Carolum procul abesse & tribus diversis regionibus copias suas continere. Loca multa prius occupare posse quam carolus sentiat: & ut firmiore fide consilia procederent: filiam suam eboracensem ducis filio in matrimonium dare constituit. Ad hanc proditionem ministeriis usus est iacobi hay angli thome gilleti sacerdotis danfronti & hontitonis caduceatoris angli & emodi calleti. Quibus occultum signum alenconius hoc dat pollicem eius dextrum manu prehendere ad quem vel verba vel litteras essent de hisce rebus reddituri. Hec postquam testibus & ipsius alenconii spontanea confessione cognita sunt Carolus apud vindocinas conventu procerum habitus: iohannem alenconii ducem fortunis omnibus prius secundo postquam captus fuerat anno mortis supplicio dignum pronunciarum iubet. Sed clemens rex sententiam postea moderatus est nec enim mors proditioni inflata est & eius liberis fortune restitute. Ad haec omnia ludouici quoque in carolum contumacia intercessit. Hic enim cum natu grandior esset occasione ex aulicis quae patri & rebus publicis inseruirent sumpta ex curia in dalphinatum abire patre impetrauit constituto ad hoc tempore mensium quattuor. Id seu suapte natura seu suorum pravis consiliis fecerit non facile scripserim. Illud certum est ludouicum molestissime perpeti quod a patre non satis pro suo arbitrio pecuniae & proventum sibi suggereret. Et domesticis eius dolebat totam regendi auctoritatem per nos quosdam aulicos esse qui publicis officiis atque magistratibus praefecti diuitias abundarent. Ludouico vero primogenito scilicet caroli obsequentibus praeter quotidianam imperis nihil illis superesset. Hac opinione ducti dalphinatum petierunt praesentes omnia vestigalibus & ab opulentioribus pecunias exigentes. Nichil enim est quod indigens nobilitas sibi non licere putet. Cuius rei conscius factus Carolus dalphinates petit ut ludouicum apud viennam ubi propugnaculum in colle sibi edificauerat comprehenderet. At ille patris adventu praeterfactus ad philippum burgundiae ducem mox proficisci festinat. Interim vero carolus omnem dalphinatum vendicat mittitque ad regni exitus ludouici digressum observare. Qui nichilominus clam dilapsus in brabantiam perfugit: receptusque est a philippo & debito honore habitus apud quem annos fere decem mansit. Missis interim ad patrem oratoribus quocumque ciliatum eum redderent patri eius liceret in patris conspectum per aliquot annos non venire. Addidit huic legationi philippus oratores se excusaturos quod ludouicum hospitio amisisset tanti regis filium cui ipse obsequium maxime teneretur trepidanti quidem & patris iram potissimum formidanti cupienti quoque in turcos expeditionem ducere si coadiuaret pater. Auditis utriusque legatis carolus respondit honoris plurimum ludouico quod deberi si in patre debitam pietatem exsolueret: neque philippum errasse quod eum hospitium haberet. Verum mirari se quod causa timoris ludouico fuerit quod tanto trepidaret cum patre facile & maxime mansuetum fuisset expertus cuius rei testes locupletes essent gabriel vernus & celestinus auinionensem. prior quod obrem ipsius nicolai pontificis romani auctoritate ad eum oratores aliquando conuenerant quod vero postulacionibus non acceisset minime mirandum esse propterea quod eius postulata optimorum virorum sententiae repugnarent quae sentiret nequaquam decere ut filius a patre atque a regno procul abesset consilium secutus hominum improborum. Expeditionem vero in turcos in ludouici mentem incidisse: se profecto admirari cuius ipse ante

Ludouicus a
patre deficit

Rex ludouicus undecimus

lippus burgundionum dux domum repeterē cuperet regem magnopere cohortatus est: iram si quam animo in proceres concepisset deponere: obliuisci prorsus atq; obliterare quę preterita erant: satis admodum esse illi q; nullo tumultu rex esset & vocaretur: & quia frater illi esset de bere adol. scentem amare atq; ampliētī & patris hereditatem cum illo legitima portione diuidere. Hęc atq; similia multa locut⁹ philippus ludouicum dimisit: picardiam reuifurus. At ludouicus qui exulceratū animum haberet & patrias leges iam didicisset: exteris moribus per diuturnum vsu imbutus multa partim suo ingenio: partim eorū qui absentiam a patre exiliū fuisse reputabāt: agere cœpit. & principes in primis parui admodum habere. Venationis omnem prope cōsuetudinem prohibens: ita vt piaculum esset aues aut canes alere. cassibus vt insidiari feris animantibus nisi quoad ipse permitteret. Et quod illi maximum ad eas que superuenerūt discordias momentum fuit: magnopere nixus est i stissime sortis homines prę proceribus opulentos sublimēsq; facere. quos ad suas vehementes voluntates obsequentissimos esse cupiebat. Non enim equanimiter ferebat si quis dicenti vel imperanti sibi quauis ratione aduersaretur plus suo pte ingenio q̄ cuiq; sapientissimo fidens. Fuit illi post annos aliquot inter precipuos domesticos iohannes de lude iohannes balua quē cardinalem romanum sub Sixto quarto atq; innocētio octauo ipsi vidimus: iohannes hebergus post baluam ebrouicē. præful: dominus de foresta: oliuerius dyabolus: quē ludouicus sublata dyaboli appellatione maudm deinde dāmiam cognominauit: stephanus ostiarius. Quibus ministris pro sua voluntate diuerso tempore vsus est. Accessit his longo post intervallo doyacus versutus imprimis & temerarius: supraq; generi sui cōditionem audax.

Ab his vt quisq; per vices Ludouico obsequabatur post habitū principes & magna pars nobilitatis: desciscere a ludouico: seq; & suam dignitatem tueri constituit. Igitur clandestinis nunciis quid singuli sentiant sciscitantes: postq̄ de sententia illorū satis constitit: britonum dux franciscus oratores ad Ludouicum qui pietauiz agebat mittit: simulans nescio quid quod vtriq; vtile esset. Nec repugnat Ludouicus tātū petit ducem ad se venire qui ab oratoribus pmissa præfens confirmet. Dāt fidem legati id se facturos seq; prope diem vna cū suo principe reuersuros. Cum illi pietauia a rege abeuntes duodecim tantum passuum milia cōfessissent clam dilaps⁹ carolus regis frater ad eos se cōtulit in britanniamq; festinanter profectus ē quo illum precesserat iohannes Dunensis comes discessionis caroli maxime cōsultor. Sic enim inter principes conditum erat. Nec defuerunt permulti proceres qui eū mox relicto rege sequerentur. Qua re cognita iohannes borboniorum dux qui Ludouici sororez in matrimonio habebat aperto bello insurgit. & quicquid regis in suis terris erat occupat. Crussolumq; & trainellum atq; doriolum primores fere regis aulicos in custodia continuit. Deditq; s. dulo operam eximere de diui antonii bastilda anthonium chabanū qui illic ludouici edicto seruabatur. Itaq; eodem ferme tempore quo hec gerebātur: anthonius noctu ad duceꝝ aufugiens magna lætitia ab eo exceptus. Quippe q; ludouicum non diligeret: & futuro bello commodissimus esse sperabatur. Huius ergo manifeste defectionis initio turbatus ludouicus: Carolus de melduno iohannē baluam: & iohannem prauotum ad Parisios statim cum litteris mittit quibus ciuitatis rectores & primos ciues monet: eminentis ob caroli fratris a se defectioneꝝ periculi. Intelligere se principes arma aduersum se mouere: opus ideo esse vigilantissima custodiane noui in ciuitate mot⁹ prodiret

Philippus.

de ludo.
balua.
hebergus.
dominus de foresta.
intrins dyabolus dāma
stephanus ostiarius.
oyacus.

Franciscus brito.

Dunensis.

Borbo.

Crussolum.
Trainellum.
Doriolum.

Chabanus.

Carolus de melduno.

Baluam.

prauotus.

n eos insiliunt vnumq; illustrem apprime virum cui descallis cognomen erat ma-
 ctant. Reliquos postridie ante arcis portas capite mulctatos quadriphariam execu-
 erunt. Fidei rara est ratio apud eos qui imperii cōcupiscentia digladiantur: q̄q̄ ice-
 leris autorem poena non pretereat. Itaq; supererat ex henrici familia dux sumbresse-
 tus qui iniquo animo ferens regem a conuicatoribus nō secus ac captiuū teneri cō-
 pluresq; sue cognationis fuisse interemptos iuuenturē multaz eorum maxime quo-
 rum parentes aut cognati perierant cogit atq; richardū in planicie sancti albonis in-
 ventum plurimoq; milite instructū adorsus cū plerisq; aliis necat. Cuius caput am-
 putatus quandoquidem regnū affectauerat ltraminea corona illud iub. r. His hē-
 rici aduersitatibus permotus carolus litteras ad normannos dat sinar abiq; contro-
 uerſia anglos ad se henrici partes secutos transferentes regionem incolere: diuersari
 q; & in ea liberi negociari. Tali prefecto benignitate vsus est carolus in eum q; hosti-
 liter illum sep numero fuerat persecutus tentauitq; quoad fieri per eum potuit hē-
 rico auxiliari eum in libertatem vendicaret. Ad hunc modum humanarū rerum
 mutabilis conditio est vt in sublime prouectus casurum se merito formidet deieci-
 autem nequaq; animo tabescat: Henrico felicia initia fuere carolo contra deturbat⁹
 ille regno est hic i regnuz post multas aduersitates gloriose exaltatus & victorios⁹
 appellatus. Pridie mortis eius visus est fulgentissimus cometa tanti principis inte-
 ritum precurrens: & futurorum nunciator

Leni & mansucto patri asper & vehemens filius successit ludouicus: consilio
 præceptis ingenio vario & domesticis vix satis perspecto. Nec dubia fides fu-
 it Carolum iunioris suo filio carolo regnum si commode potuisset relicturum: sed
 b. illi seminaria execratus ludouici mores atq; absentiam longanimitate tolerauit.
 Cogitauerat enim diu tacitus bellum in burgundos mouere: plerisq; sibi assentiē-
 tibus proceribus: & cum ad id propensus esset: expectabat tantum belli aliquem
 motuz ad burgundo excitari ne tam autor dissensionis q̄ propulsator iniuriæ esse
 videretur. De caroli morte nuncio accepto permulti qui officia magistratuzq; ad-
 ministrabant ad ludouicum protenus gratulabūdi se in Hannoniā cōtulerūt scisci-
 taturi ab eo quid illos facere preciperet impetraturi quoq; de suis magistratibus &
 officiis stabile firmamentū. Fuere qui pecuniā erario debitam & ad hunc diem cō-
 seruaram ludouico nouo atq; inopi regi persoluerunt Quattuor tantum ex omni
 numero petitorum admisit: Petrum orfauerium: Nicolaum louuerium quos ad ra-
 tiocinia regiorū cōputorū consiliarios instituit: iohannes baillero requistarum con-
 iudice & i cancellaria referendario ordinato: symonē carolum in eum quem prius
 magistratum gerebat restituit: q̄q̄ iam fere etate defectus esset & non nisi lectica iter
 conficere posset. Reliquos magno numero parisiis remisit: eius: aduentum presto
 laturos. Interea confluunt ad ludouicum ornatissimi quicq; proceres qui sacranduz
 nouellum regem remos perducerent. vbi iouenellus loci archipræsul euz more ma-
 iorum vnxit atq; benedixit. Quo mysterio absoluto ludouicus ad parisiis proten⁹
 profectus est nec facile scripserim quo factū & pompa a parisiacis sit exceptus. Nā
 vt sileam populi ex omni francorum iperio concursum qui ad festum diem conue-
 nerat: mira erat per omnem ciuitatis publicam viam ludorum frequētia gloriantis
 bus inter primos burgūdis qui in regnū sua opera reducem Ludouicum post lōgū
 a patre discessum factitabant. Exactis per hæc solennia aliquot diebus: cum Phi

Petens orfauerium
 Nicolaus louuerium
 Jo. Baillero
 Symon carolus

Jouenellus.

Rex Ludouicus vndecimus

illū plurimum reliqui coniurati principes expectabant) copias ad pontem maxen-
tū qui est ad ysaram amnē ducit. Cōdixerant autē ii qui arma aduersus ludouicū pa-
rabant: se ideo conuenturos vt populū vectigalibus pressum: & pene seruū in liber-
tatē vendicarent. Adeo solers est male errantiū cautio: vt iusticię velamen suę iniq-
tati p̄tendant. Incedens igitur cum exercitu carolus: libertatem populo passim pro-
ponebat: specie beniuolentię plebē sibi cōcilians. Eius pontis atq; arcis præfectū ma-
derum petri orfauerii vicarium pecunia carolus corruptit: arcēq; recepit. Inde q; nū-
mine tracto: castella q̄dā minimo negotio p̄renus occupat. Venere quoq; in eius
potestatem bellilocus & dōmartinus. Mox occupato latiniano libellos rationū re-
gii fisci burgundi diripiunt atq; incendunt: exactis vectigalibus. Salis item proptua-
riis patefactis: potestatem faciunt sumendi salis: precio mercatoribus tantū periculoso:
atq; ita a tributo libera omnia esse pronunciant. Grassante ad hunc modū ca-
rolo: ioachinus roaldus veritus (quod vero simile erat) burgundū parisiū proficisci
cū bona equitum manu in ciuitatem se cōtulit. Interea autem ludouicus rionē in
aruernia obsidet: quo borbonii atq; nemorsi duces armygniacus p̄terea comes &
albretus se receperant. Erant in exercitu ludouici quattuor & viginti milia armato-
rum longo militiæ vsu spectatorū: quorum numero & robore territi duces: de pa-
te ad ludouicū nūcios mittūt. Iurant q; (si gratiā regi receperint) se illi probe sincere
q; inseruituros: nauaturosq; diligētē operam vt reliqui sibi cōfoederati principes
in beniuolentiā redeant: & fidē seruent. Deq; ea re parisiū ad regem nūcios ad
xviii. kalendas augusti legaturos. Q; si alia principibus mens maneret: se nihilomi-
nus constanti fide conuenta cōpleturos. Hęc cōuentionis formula adhibitis apo-
stolicis scribis: literis mandata est: p̄cena ex cōmunicationis in præuaricatores adie-
cta. Quæ omnia parisius referre carolū charlaum vigiliū præfectū ludouicus iubet

Quare cognita decernūtur in vībe ad diuæ catherinæ vallis scholarū adē sup-
plicationes. Interim compositis aciebus: carolus burgundus ad sanctū dyonisiū ca-
stra facit: atq; postridie sancti clodoaldi pontē missis aliquot cohortibus occupare
constituit. Quem tertio oppugnatum tandem (dedente se præfecto iacobo maro)
hostis obtinet. Et ne regni caput parisiū timide præterisse carolus videretur: p̄mo-
tis copiis caduceatores p̄mittit qui liberū per ciuitatem trāsire petant. Id si nō im-
petrent: dicant carolū vim illaturum ciuitati. Præerant eo die portæ quæ ad sanctū
dyonisiū ducit petrus orfauerius & iohannes p̄opanctus. Qui cū respōsum dare
caduceatorib; incipiūt: ecce burgundi copias oēs ad sanctū vīq; lazariū p̄gressas cō-
spiciunt: quasi incautos custodes intercipere sperarent. At armatus populus: & cū
suis ioachinus roaldus acerrime resisterunt. Moxq; in p̄ximum campū hostis acie
instruēta p̄grediens (aliquot ex suis interēptis) ciuitati cōminatus. Sed cuz ex muro
tormenta in suos frequētē iaci cōspexit copias reduxit. Moxq; sequana per sancti
clodoaldi pontē trāmissa: cū accepisset ludouici fratrem cū britonib; p̄ bellā iter fa-
cere: ad montlericū ducit. Iam enim rione discesserat Ludouic; & magnis itineribus
parisiū appetebat: certior factus de burgundorū accessu. Verū cognito q̄a tergo
frater: & a frōte burgūsus copias haberet: numeroso p̄dite q̄ eum sequebatur nō
expectato: chartas cū multo equitatu contendit: ratus burgundū prius fundere: q̄
cum illo britones iungerent. Eo vbi castra carolus habebat cū puenisset rex: nulla
sui curadi mora militū p̄cessa: feruēs furensq; in hostē p̄gredit. Fuit congressus suo
initio formidabilis & non incruentus. Nam q; in prima acie burgundi pugnabant:

Libertas po-
pulo pponit.

ad p̄m.

ad p̄m.

Riona obside-
tur

h. barteg.

Pugna apud
montlericū.

Vnam eorum civitatem esse regni caput: vnde relique vel belli vel pacis exemplum accipiant si in fide parisiis permaneant: nihil sibi timendum esse q̄ coniurati moliamtur. Ea ratione prodiues ad audiendū parisiis: excubias constituunt / adhibitis primariis portis custodibus: aliquot etiam prorsus obstructis. Cathenas preterea que ad viarū compita negligentius curabantur reficiunt. Hec dum parisiis geruntur. Anthonius chabanus custodia elapsus per vastinium iter facies sanctum forgeum & sanctuz mauriciū (quas arces goffridus cuerus presidio tenebat) capit bonis omnibus direptis ipsoq; goffrido captiuo abdueto. Insurgentibus tot rebus nouis: Ludouicus accito renato andegauicū. duce (quem sicilie regem appellabant) & Carolo coenomanorum comite: sortem. xxx. milium militum exercitum cogit. Sed cum dies non paucos ibi morat⁹ parū admodū proficeret attributa renato caroloq; fratribus parte copiarū que britonum coepis obsistent: reliquū exercitū in bituriges ducit. Biturigē tñ civitatem preterit: quam magno presidio a borbonien. notho fratris sui caroli nomine teneri acceperat: moxq; in borbonium (quod biturigibus vicinū est) profectus: castellum sancti amandi expugnat. Nec multo post molisonis in ludouici potestate venire: cedente loco iacobo borbonio oppidi prefecto. Per hos dies cū nonnulli ex presidio sancti forgei satellites moretuz incurissent: indeq; quosdam qui eo loci ex cenonibus hospites diuersabantur noctu abduxisset re cognita ludouicus iubet pontes chamosii & de bellomonte dirui. Iā enī fama carolum philippi burgundorū ducis filium qui ex coniuratis erat copia contraxisse: vt cū aliis coniuratis iungeret exercitum nec mandata fama erat. Nam anthoni⁹ philippi nothus adiuncto burgundionum marescallo: cum aliquot cohortib⁹ præcurrēs caroli exercitum royam & mondideriū occupat: Erant apud peroniam tunc temporis in presidio comes Niuernensis & ioachinus roed⁹ fracie marescallus cum quatuor milibus armatorum qui cognito caroli aduentu: relicto ad oppidi custodiam aliquot ex nobilitate francorum viris. quīgētis sagittariis. peronā deserentes mox noiomum cōpendiumq; se cōtulerunt. His belli motibus dum picardia agitur Ludouici soror carlota borboniorū ducis coniunx ex viri consilio sanctum porlanum (vbi rex agebat) petit fidem discordiis positura sed intentione frustrata regione (quo dux ex molinis interim se receperat) reuertitur. Eodē tēpore sancti mauritii arx deditibus se iis qui in presidio erāt a Carolo melduneuli recepta est. Iussi quoq; sunt parisiis arma domi in expedito seorsum habere facere de muris nocturnas excubias faces per cōpita & per domos laternas noctu accēlas ponere Conat⁹ est rex illis diebus ex schola parisiensi delectos habere armatos quib⁹ ad belli necessitates vteret. Præerat autē schole rector guillelmus fichetus magni animi vir doctri-
na & dicendi arte potens qui in caligine iacentibus humanitatis studis lumen meæ etate attulit: excitauitq; cōplures latine discere & eleganter loq. Hic igitur acceptis a regē de armandis scholasticis litteris cōtione generali habita: disertam habuit orationem qua veritus non est repugnantem Ludouico sententiaz dicere qua maxime probatus atq; clarus factus ē. Nam cū besfario grecus cardinalis post aliquot ānos romana apud regem legatione fungeretur audita fisci fama eū ad se accersiuit atq; in vrbe duxit cōmendans illum sexto quarto romano pōtifici. Extant eius ficti rethoricorū libri orationes quoq; atq; epistole. Besfariōnis autē opus est defensio platonis aduersus trapezuntinū: qui platonis conuiciatus anistorelē illi referebat

Sollicitis ad hunc modum parisiis carolus philippi filius ferox iuuenis (a quo au

Goffridus cuerus

Ludouicus
pias cogit.Caroli
coenomanorum

Borbo. Notho.

Carlota.

Fichetus
presceptor
guillelmi.

Besfario.

Rex ludouicus vndecimus.

Cant. Aug.

Ludouico quod in oratores anglos precipuum sine suo dispendio munus conferret: est br. f. yus inquit tibi cantorum ecclesiasticorum frequēs chorus quos nō magni existimas: nec eorum canticis oblectaris: cenſeo illos quibus facile carebis oratorib⁹ vnuerſos dones. Subriſit ludouicus tametiſi intelligeret per cauillationē id a br. f. yo dictum eſſe: propterea q̄ ad rem diuinā: & ad curarū leuamē cantorū harmonis ipſe per raro vteretur. Enimvero decoros rerum mundanarum a maiorib⁹ obſeruos ritus & mores ludouicus neglexit: & demiſſa regia maiestate: multis ad conuiuium admiſſis populariter diſcumbebat: obſcœne interdum loquens: prefer tim cū de mulieribus ſermo incidere. Neq; ſumptuoſa veſte induebatur: neq; curialium pompa gaudebat. Fuit enim illi ad mōtlerici pugna intent⁹ ſūmopere ad ſui cuſtodiam animis vindictę atq; prorogandi imperii appetens & longioris vite lōge cupientiffimus. Studuit præterea q̄ plurimas copias habere Quibus cum ſtipendiã tribuere cōmode ipſe non poſſet (occupatis a conſuratis locis vnde hec percipi ſolebant) pecuniam a pariſiis mutuo petit. Quam vt pote grandes cōferre nō pauca ciues pernegarunt. Indignatus propterea ludouicus quoidam regio magistratu atq; officiis amouit: ad omnem proſus caſum ſuſpicioſus: neq; ulli ſatis credul⁹ inde patuit delatoribus ad multorū perniciem via. Nam accuſatos complures fuiſſe accepimus qui leuib⁹ cauſis non auditi: extincti ſunt. Per idem tempus iohānes burgensis qui dominū ſuum iohanem berardum parlamenti ſenatus conſiliariū ī britanniã ſecutus fuerat: gratianuſq; & franciſcus meriodus fratres: offeſe maiestatis criminati in flumine lequana demerſi periere. Et poſt aliquot dies petrus gueroldus qui ad britanniã duce pariſium explorator veniſſe dicebatur capite punitus atq; inde ī partes quattuor ſectus eſt. Fœminæ præterea aliquot & pariſiani ciues delati q̄ cū conſuratis ſermonē contuliſſent in profluente noctu extincti ſunt. Nihil enī tutum a delatoribus erat. Satis ad interitū erat fuiſſe quomodolibet accuſatus. Sed ad conſuratos redeo. Burgundus victoria ad montē hericum habita gloriabundus ſtampas petit: vbi ludouici fratrem & britonum ducē conuener e accedentib⁹ ad eos reliquis conſuratis atq; eo loci captato conſilio poſt quindecimū diez in vaſtidium mouent: occupatq; priuū moretumq; Aduertum quos ſalazardus & qui ſub ioachino roaldo militabant ad yonã ſequanamq; vt tranſitu hoſtem prohiberent progreſſi quandoquidē numero militum longe inferiores eſſent retro abiere: atq; ita nauibus apud moretum repertis conſurati yonã ſequanamq; ānes exuperant Erat inter conſuratos iohannes renati filius dux calabrię quē poſt q̄ cuſ copis in agro antiſſiodoreniſi venire ludouicus accepit: dominum precigniãci & chriltoforum palardum ad eū mittit ſi forte ad ſe magnis pollicitationibus adducere poſſent. Nam quia ob neapolitanū regnum patris ſui renati nomine aduerſus fernandū alphonſi aragonenſis regis ſpurium bellū ſuſcepſiſſet & tanto bello per ſemet haud ſatis eſſet ſpe ludouicus ducebatur eū in gratiam reuocandi dum auxiliaturū ſe illi in eo bello promitteret. Sed cōſtanti animo dux iohānes propoſiti tenax ad cōiuratiōis ſocios ire pſeuerat. Qua re cognita rex pariſiacis reb⁹ pſulēs ſagittarios pedites quos frācos ſupra appellauim⁹ q̄ ex normānia recēter venerāt ad præſidium ciuitatis cū quadringentis equitibus ordinauit. Moxq; rothomagum pſectus eſt miſſo ad pariſios comite deu qui ſui loco vrbis belliq; rationē haberet. Et cum per cloacarum foſſas quibus ſordes & purgamenta ciuitatis per paludes eluuntur multe ſalices plantate excreuiſſent ita vt ad conſtituendas inſidias facile accommo-

*quis & mōtlerici
Ludouicus*

Conueniunt
apud ſtampas
principes,

Salices oēs p
paludes dei-
ciuntur

p̄furi se in fugā proripiunt. Fuereq; ex illis per q̄ multi in fuga capti atq; occisi. hu-
 ius rei fama ad parisiōs perlata: arma quosq; rapit: atq; per agros effunditur: p̄hēn-
 surus ex fugientibus p̄adā. Vidi ipse frequentes captiuos dissolutis armis & vulne-
 ratos in ciuitatē deduci. Et populū omnē non secus ac in certaviōna exultare. sed
ludouicus sancti pauli comes reliquam Burgundorū aciem in statione atq; ordine
 cōtinēs: ludouici vires sustinere fortissimē & militē admonēbat. Ludouicus autē hoste
 partim fulso: reliquos adonitur: qui se curribus tanq̄ vallo atq; munitionibus circun-
 seplebant: cōuertis in frācos tormentis. quibus nō paucos clari nominis equites p̄-
 strauerunt. Itaq; cōserta pugna pertinacissimē dimicatū est: ita vt ludouico nō lon-
 ge emineret periculū inter suos fortiter p̄liantī. Et burgūdo quoq; fortuna mina-
 ta est: quem semel a gaufrido de sancto belino: itē: atq; a gilberto grassaio cōp̄hēs-
 sum sui eripuerunt. At equites franci tamen si magnis viribus in hostem veñi cōplu-
 res prosternerent: nemo tamen peditū pone sequebatur qui prostratos iugularē:
 q̄obrem spaciū erat dēictis exurgendi: & p̄liū instaurandi. Pugnatū est varia for-
 tuna vsq; ad vesperam decimē sextē diei iulii mēlis: donec milites scoti qui regis cor-
 poris custodiā gerebant: animaduertētes ludouicū graui in periculo versari (Nā
 die tota per cētus & cēdes nihil sibi desumpserat: & sexcenti equites quos cœnoma-
 norum comes: montalbanus marscallus: & gargassalus ducebant p̄lio exterrifi-
 turpiter deserto ludouico aufugerāt) assumptū regem in arcem montlerici perduxē-
 runt: atq; ita p̄liū dirēptū est: manente in sua statione burgūdo. Cecidisse ex vtro-
 q; exercitu sexcenti supra tria milia memorantur. Inter francos occubuit Petrus
brescius/gaufridus de sancto belino & floquetus. Ex burgundis lōge plures. Eniz
 uero p̄ncipis custodes omnes prope interierūt. Recreato paululum regē: consi-
 lium fuit corbolium se conferre: atq; inde parisiū proficisci. Cum corbolū eiser: ac-
 cepto q̄ carolus burgūdus eo in loco vbi pugnatū erat p̄notaret: non inq̄ mirari
 illum oportet in campo manere: cui neq; ciuitas vlla neq; arx ad diuersandū pater.
 Secundo post p̄liū die in ciuitatē ludouicus venit. Vbi inter cēnandū dū casum
 fortunāq; suam conuiciis memprat/multa fortiter sapienterq; locutus est/incertaz
 initalib; hominū conditionē causatus. Callebat em litteras & supra q̄ regibus
mos est erat eruditus. Vnde & multos ad illachrymandū prouocauit. Nihilomin⁹
 se iterum in hostem ducturū diserebat. Sed a prudentibus dissuasus parisiū se conti-
 nuit. Habuit liquidem ad eū egregiā orationē guillelmus quadrigarius parisiānus
p̄sul/qua rerū p̄teritarū memorē cum ludouicū reddidisset/ sequentiū rationē
habere hortatus est. Decere regem consiliis omnia prouidere. circuz se habere boni
 q; quib; amantes viros/qui & pacis tranquillitatez seruent/& belli motus modestia
 atq; iusticia moderent̄ P̄sulis oratōe rex adduct⁹/deligi sibi viros spectatos iubet
 qui ad eius consiliū quoq; die vna cū ceteris veteribus cōsiliariis accederent. Itaq;
 ex cuiusbus sex/ex parlamenti senatu totidē/exq; parisiensi schola pari numero p̄ba-
 ti homines id negocii receperunt/duram profecto prouinciam si p̄ncipis vehemē-
 tiam attendas/quā brescius viuens per facetiā lepide aliquādo expresserat. Insidēs
 enim exiguo equo ludouicus dū venatum exiisset: sequenti oratione a brescio est
 interpellatus. vnde inquit serenissime rex tā fortē equū nactus es: Cur ait ludouicus
 (brescius) id censes: quandoquidem pusillus est: Quia te brescius inquit & consiliū
tuum totum vna comporrat. Non dissimili cauillatione rursus regem taxauit/cum
 a rege anglorum oratores ad eum venissent. Nam quærente ab familiaribus aulicis

Comes m̄i pauli:

 petrus brescius
 gaufridus de belino
 floquetus.

Guillelmus quadrigarius

Ludouici
mores

Camilus.

Rex ludouicus vndecimus.

pertineant. Eas causas principes mouisse vt instructi ad suam tutelam armis ad rēg
am urbem (a qua cōmune francorum iudicium petatur) coiuisset: vt more maioru
consilio deri procerūq; & populi contracto: de rebus cōmunibus quiete agi possit
Ludouicum quidem illorum & regni francorum regem esse: sed eorū muneris atq;
dignitatis esse: hortari atq; cōmonefacere illum: maiores suos imitari: patriis legib;
vt: in suo quēq; iure atq; cōsuetudine cōtinere: vestigalia moderari: misereri popu
li: cui fortunarum nihil prope sit. Igitur petere in urbem sine vlla iniuria aditū. Hęc
sunt inquit quadrigarius q̄ a principibus dicta vobis deferēda accepimus. Relati
one cognita de cōuentu cōmuni cogendo sentētia placuit: neq; urbem illis negādā
esse: si fide data iniuriis abstinerēt: soluerentq; quicquid impense ipsi in vrbe facerēt.
Et hoc quidē (si ludouicus assentiat) concedere contio respondit sine cuius assen
su nihil temere se agere licebat. Qua de re postera die legati ad principes reuerterūt
parisiōrum sententiā renunciantes. At p̄fecti militum quos p̄sidio ludouicus re
liquerat cognito parisiōrū responso: suos milites recensuerunt: & militari ordine p
ambulauerunt ciuitatē/ instructi armis tanq̄ ad p̄liandum accincti. Ea re populus
exultabundus spem meliorē cepit. Addidit quoq; animum montalbanus admiral
dus cum copiis eo die adueniens. Nec pigritatus est ludouicus a normānia cum
impedimentis & bona peditū atq; fossorum manu reuerti/ ne per eius absentia cō
iurati in ciuitatem reciperentur. Nō enim parum suspectos habuit parisienses: q̄ se
inconsulto nūcios ad principes demississent. Reditu ludouici cognito: principes
totis fere copiis cum magno tubarum & tubicinū classico per sequanā ripam ad di
ui antonii planiciem in prospectu parisiōrum ostentandi sui causa conuenerunt. In
quos nulla eruptio facta est: stantibus summo silentio ad custodiēdos muros armi
geris: & ex parisiacis ciuibus non paucis. Ad vesperam autem eius diei & insequen
tibus aliquot dieb; cū rursus se ostētare hostis occurrit illi ex ciuitate miles: & nūc
ad anthonianam/ nunc ad dyonisianam portā p̄lia: militari quadam iactantia cō
misit. Interim ludouicus eductus quā fuisset de recipiendis in ciuitatem principi
bus sententiā/ eos proscribit qui in eam sententiā venissent: Iohannem oleariū Eus
taciū/ & Arnoldū eiusdem cognominis & generis ciues Iohannem choartum &
Franciscum haste. Quadrigarius quidem pōtifex q̄q; maxime regi suspectus atq; ex
osus esset/ non tamē in proscriptorū numero habitus est. Nam q̄ homo integer &
sanctę estimationis habebatur/ in eum temere sequi ludouicus temperauit. Carpe
bat nihilominus atq; reprehendebat antistitem q̄ ad hostes se incio p̄diisset. Aus
gebatur crimen Iohannes professione monachus albigenis pontifex & romanus
cardinalis natione Burgundus homo litterarum opinione clarus: qui quadrigariū
ad coniuratos profectiōnem ad crimen maiestatis referebat. Nec dubiū fuit Ludou
icum id sollicito curasse: quā aliquando causa quadrigariū in aliam ecclesiam tra
duceret. Sed paucis post annis cum pontifex vita functus/ epigrammate & si pul
chro se digno honoratus in æde virginis esset: Ludouicus laminis æneis quibus epi
gramma quadrigariū inscriptum erat adiicere iubet: fatiā hominis maxime
repugnans atq; aduersarium. Per id tempus certior factus rex Carolum bur
gundum statuisse e regione constanti extruere pontem per quem in alteram sequan
nē ripam traduceret exercitum. egressus ciuitate: fossorum magnū numerum ad eā
pariē ducit: qui fossas aggeresq; ad p̄hibendū hostem cōtinarent: disposito peditē
ad fossos cōtra burgundū p̄regendos. Sed callidus hostis cū materiā iaz in prom

Pœna in ora
tores q̄ ad cō
iuratos legati
fuerunt.

dari posse viderentur: omnes magno possessorum incommodo deieſtae sunt. Tumulus vero qui exportatis ruderibus atq; quiſquiliis vrbis ad diui dyoniſii portas excreuerat iuſſus eſt effodi. Sed conuenientibus ad opus plurimis plebeis cum res parum procederet relicto inani negotio ageres intra pomerium atq; tabulata ad vrbis tutelam extructa ſunt. Interim congregati principes charentonium pontem capiunt recipientibus ſe ad paſſios iis qui praſidio fuerant designati. Ponte capto poſt q̄ hoſtes ſequanam traiecerunt: ludouici frater carolus beautam que matrona verſus ſaltum vincennarum claudit ad diuerſandum occupat. Dux britonuz ad ſatum maurum conſeſſit Carolus philippi filius conſlanum (quia paterne ditionis erat) profeſtus eſt. plurime autem ex britonibus burgundiſq; cohortes in ipſo ſaltu ſub diuo ſtationem habuere. Quod vbi comes Deu cognouit: Ramburum ad coniuſatos legat atq; committit ſuſcitari ex principibus quid ſibi velit tantus armorum apparatus qua mentem in regem atq; rem publicam ipſi gerant ſe Parili eē poſitum a Ludouico moderatorem qui ad reconciliationem & beniuolentiam magis q̄ ad bellum animum intendat: ſi ad rem componendam mediator admittatur. Talibus mandatis edoctus ramburus ad principes pergit: Sed eius legationis exitus ſoliti comiti qui ramburum miſerat cognitus eſt: ne in vulgo forſitan temere prolata deterioris fortune metu populus ad res nouas inclinaret. Vix enī ramburus reuertat cum hoſtis in planicie vbi diui anthonii campeſtris monaſteriuſ eſt ſe late diſfudit. In quem prodeuntibus pariſiis legibus praſiliis paruo vtrinſq; damno certatū eſt. Inſequenti die Carolus ludouici frater ex confoederatorū ſibi principum ſententia litteras quattuor ad Pariſios mittit Ciuibus vnas parlamenteo cenatui alteras clero tertias: reliquas pariſiacis ſcholasticis. Quarum hec ſententia fuit: ſe cum inferioribus regni principibus non hoſtili animo ſed reipublice gratia conueniſſe: mitterent ad ſe paucos ſapientes & ſpectatos homines quibus coitionis eorū cauſe fierent communes Cognitis litteris legantur ciuium nomine iohannes choartus caſtelleti propretor/ franciſcus haſſe & arnoldus olearius. Ex clero thomas courcelus/ iohannes de oliua theologi doctores: & Eufacius olearius Ex parlamenti collegis iohannes boulengerius/ iohannes cellarius/ iacobus fournerius. Ex ſchola pariſienſi iacobus iunius/ iohannes olearius/ iohannes montiniacus: & enguerrann⁹ parenti medicus. Hi omnes duce guillermo quadrigario paſiano pontifice ad principes ſe cōferunt Quibus in conſilium admiſſis iohannes dunenſis comes principum vice cauſas eorum vocationis edifferit. Accepto quid animi principes haberent. legati ad conſilium quod in edibus publicis ciuitatis eius rei cauſa paratū erat reuertentes principum ſententiam ad inſequentem modum detulerunt. Principes ludouici mores iam diu conſideraſſe populum nō modo veſtigalibus inſuetis & ſeruitute premere: ſed ſe quoq; & omnem fere nobilitateſ contemptū habere omnia pro ſua voluntate genere ſe legem ſe iudicem ſe parlamentum eſſe: omnem regnandi ſpem in armis & militibus reponere domeſticos ex humili genere ſibi comparare qui illi aſſententur: qui quodlibet imperanti pareāt: ſtudere proſus pares illos principibus facere delatorū plena eſſe omnia: nemini ſuas opes: ſed nec vitam in tuto eſſe Proſcribi relegari ob friuolā ſuſpitionē q̄ plurimos nihil iaz auctoritatis principib⁹ relictu eſſe. feris & beluis plus ſecuritatſ & libertatſ q̄ hominibus eſſe: pecuniam & fiſcum in nullius penſi homies largiſſime profundi: pēſiones illis ānuas ſine mō dari q̄ principib⁹ adimunt. Iā p̄xime inſtare vt ad vnuz ſingula atq; oīa intēperāter

Ramburus ad
coniuſatos
miſſus

Oratores ex
pariſiis ad cō
iuſatos

Relatio orato
rum .

Rex ludouicus vndecimus.

cancellarium mittere qui diceret se fratris sui & reliquorum cōiuratorū petita
 cognouisse. Et carolum fratrem ante omnes petere sibi in partē patrie successiois aq
 uantiam cū xantonibus & tota pictauiā vel normanniæ integrū ducatum distribu
 De qua re consilium prudentium virorū cū cepisset: fratri respondisse: se id quod
 regno peculiare erat dirimere & alteri dari non posse. Verum campaniam briamq
 alius legibus tenere: quas libens fratri donaret: melde monasteriolo meldunocq
 ptis: Carolo preterea philippi filio pecuniam grandem obtulisse ad leuandā impē
 sam quā in illa expeditione ipse fecisset. Quę tamen si ampla atq; magna essent cōi
 ratos tamen ea recusasse. Et hec inquit cancellarius cōicata vobis este rex voluit: ne
 estimetis illū inliberalem in fratre aut in quēpiam fore: si de concordia venire posset
 Hęc locutus morouillerius consilium dimisit. Interim apud pontisaram ludouic
 cus sorbierus qui a iochino roaldo relictus presidio fuerat: in oppidum atq; arce
 britones admisit. Et vt recenti proditioni alterā adiungeret mox ex pontisara cū a
 liquot armatis mellannū cōtendit alba cruce vt semper dum regi obliquebatur illi
 gnit⁹ vt absq; vlla inimicitie susceptione in oppidū receptus falleret oppidanos. At
 de proditione tam edocti oppidani atq; ad muros in armis stantes dū sorbierum p
 spiciūt pditorē illum iterū atq; iterū magnis vocibus inclamāt Quā obrem illud p
 ditor pontisaram reuersus est. Parisii vero ii qui ad muros ciuitatis hostium castra
 versus excubabant: noctu vident ignitā stellā in fossā qua edes dardosie sunt cecidit
 se. Verum erhere ne an ab hoste ignis pcederet nō satis cōsciū: rem Ludouico renū
 ciant: qui confestim locum petens quo celestis flamma excedisset diu vbi moratus
 est: dubius si ad incendendam urbem illud ab hoste fuisset excogitatum atq; inte
 rrim mandat haberi per singulas vrbis regiones atq; ad muros custodias. Per id
 tempus miles qui in vrbe apud quēq; ciuē passim diuerfabatur verbo petulans atq;
 contumeliosus intantū extollebatur vt dicere nō vereretur opes que in ciuitate e
 rant non ciuium sed suas esse: ideoq; clauē edium se ciuibus detracturos atq; pro
 sua libidine & arbitrio vsuros illis frustra confidere illos: q; vias cathenis ferreis im
 peditas haberent: quas ipsi in promptu effingere atq; euellere potuissent. Hęc mi
 litum ferociam & temeritatem referentibus multis mercatorum prapositus accersit
 tis primoribus ciuibus de re ipsa cōsiliū capit. Itaq; proten⁹ statuitur fieri p ciuitatis
 tis cōpita noctu nos ignes: & illic singulos p suas regiones armatos vigilias facere
 Secundum hoc edictū: vigilatur totis locis: & q̄q; ludouicus prohiberet vigilatus r̄n
 est. Hęc sollicitudo ciuitatis milites quietiores fecit. Scio enim p eam tempestatem
 parisios a suo presidio q̄ ab hoste magis sibi timuisse presertim q̄ intelligerēt raros
 i fide regis stare sed indicare ad cōiuratos si fors abstulisset. Nam eandem tempesta
 te: qua ignes per urbem sūt sancti anthonii propugnaculum. i. vt vulg⁹ loquitur bar
 thilda cōpertum est portis reclusis peruium: quod ad hostem noctu admittendum
 factū esse permulti interpretabātur. Nā & tormentorū aditus per quos ignis indi
 ad puluerem potest adactis clauis abstruēti erant: ne in aduenientem hostem iaci
 glandes aut saxa possent. Sed post q̄ tot ignibus illuminatā ciuitatē hostis animada
 uertit: coeptis destitit. Accessit ad has quotidianas ludouici curas binus p vicē
 nuncius vnus qui gisortium renūciat copis hostiū circundari: nec in oppido aut i
 arce quicq; presidii esse. Nullum preterea tormētū aut machinā illic aduersus hostē
 relictam. Alter rothomagū a cōiuratis sollicitari. Cuius nuncii fidem auxere vxoris
 breseu littere q̄ a mariti occubitu rothomagū incoluerat. His litteris significabat se

Pōtisarā for =
bierus prodit

Flamma repē
tina.

Insolēs miles.

ptu dolatam haberet paulo supra confianum ad portum qui anglus dicitur potez
 extruit / funibus ad oppositam fossoribus partem firmissime colligatū. Et iam trans
 mittere cognabatur: cū sagittarii franci & equites adueniunt: q tormentis telisq. ita
 agūt: ut traiciēdi potestare hosti adimerēt. Atq. interim dū eminus certatur ex nu
 mero fossorum quidam normānus nandi peritissimus in medias fluenti aquas in
 star mergi clam illapsus funes vinculaq. & cetera pontis retinacula nō percipiente
 hoste dissoluit moxq. pons secū dum flumen actus burgundo fuit intulis. Normā
 nus vero ad suos rediit incolumis. Cedente loco hoite: nō multo post per nūci
 os de cōcordia agi cōceptū est. Deputantur a ludouico cœnomanensis comes prici
 gniacus & iohānes dauuetus. A principibus iohannes calabriæ dux: Ludouicus sã
 cti pauli comes & iohannes dunensis. Qui ptenus congregientes duorum dierum
 inducias ad reliqua cōponenda statuunt: & quia de pacis formula interim non sa
 tis conueniebat dies septem induciis adiecerūt. Dum hec a delegatis de concor
 dia agitantur venere ad regem ex nobilitate normāna nō parue copie. quę ad san
 cti marcelli suburbium stationem habuere dāno incolarum. Nam cum vindemia
 rum tempus esset: genus vuarum suauitate illecta vix seminatuos vinearum fruct⁹
 sine modo decerpebat & vorabat nec rapinis aliunde abstinebat colonos afficiens
 contumeliis. Duos tantū ex ea gente iniuriarum penas subiisse iuenio. Quorū alter
 decinctus & nudus caput: faciem accensam gestās per ciuitatem ad publicas edes in
 graua deductus a procuratore vrmano supplex veniam delicti postulauit. moxq.
 linguam candenti ferro illi perforata est & deinde in exilium actus. Eius tam grauis
 supplicii causa fuit: q. dum a porta ne in ciuitatem ingrederetur a custodibus reiicie
 tur parisiōs per cōtumeliā burgūditiones appellasset. Duo enim apud gallos nomi
 na diu ad ignominiam ferebantur burgundorum scilicet quos franci hostes habe
 bāt. Et armygniacorū quorū generali appellatione francos burgundi designabant.
 Postridie sancti pauli comes a ludouico accersitus prius nō venit q. cœnomānorū
 comitē rex obsidē dedit venienti ludouicus in campū qui diu anthonii monaste
 rio proximus est occurrit: & post q. horas duas totas confabulationez sine arbitris
 consumplissent rediens in urbem rex solito hilarior in porte vestibulo ad circūstā
 tes cōuersus: non inquit deinceps a burgūdis tot pœnis atq. sudoribus afficiemini
 Nam iniurias prohibebo. Sic loquente ludouico Petrus heronus in curia castelleti
 procurator: vvas nichilominus inquit illi nostras auferūt nec illis occurritur: quam
 vocem excipiens rex. Minus ait est vineas vestras spoliari paucis racemis q. hostem
 occupare ciuitatem & opes vestras quas terre visceribus infodistis raptas tollere.
 De concordia cum hactenus nichil bene procederet ad. xiiii. kalēdas octobris indu
 cię prolongate sunt. Per quas non sine regionis detrimento coniurati in sua castra
 multū cōmeatum coegerunt. Fuerūtq. post longas consultationes omnes conuen
 tus irriti: ceciditq. tota concordie spes. Et copie que ad portum anglū in munitioni
 bus erant imperante ludouico se ad cartusienzes recepere religiosum locū occupan
 tes ita vt in celis monachorum promiscue diuersarentur equi & milites pulsus inde
 sanctis viris. Nec moratur hostis flumine transmissio copias regias que apud sanctū
 marcellū & vicina suburbia castra habebant adoriri. Vbi congressum est magnis
 viribus aliquot vtrinq. cęsis atq. captis. Ludouicus aut interea secti reputās ope
 preciū fore si eorum quę de pace a delegatis agitata fuerāt parisiōs: cōscios faceret.
 Cōtracto in edes regiarū ratiōnū ex quaq. parisiōrū conditione cōsilio: petrū mor

Insolētes nor
 manni

Rex Ludouicus vndecimus.

rus si petant. Grata regis oratio ciuibus fuit. Dum rex parisi agit Robertū deſto
 teuilla magni nominis equitē parisiensi præpoſitura donat: amoto iacobo villerio
 ciues hortatus roberto per omnia audiant. Cuius apud montlerici pugnā egregiā
 virtutem compertam habuiſſet. Inde parlamentī primores ad ſe vocat. & iohannē
 nanterranum hominem vtiq; iuſticia & æquitate probatum ſed minime ad Ludou
 uici ſtomachum faciētem ex primo præſidente ſecundū creat. & iohannem dauertū
 eius loco inſtituit. Moruillerium quoq; cancellariatu priuat: ſuffecto illi iohāne iu
 uenello de vſinis qui patre ludouici regnante eundē magiſtratū ſine repræhenſio
 ne geſſerat. His ita pro eius arbitrato cōſtitutis ſelectiſq; ex pariſiacis ciuibus quos
 ſibi conſiliarios haberet aurelianū adiit. Quinto poſt ludouici digreſſum die comes
 tes flagrantiffimus occidere in pariſiorum urbem viſus eſt: vt longo ſatis tempore
 ciuitas tota flamma inuoluta eſſe putaretur. Sed iam ad res normannorū redeas
 mus. Carolus normanniæ nouellus princeps poſt q̄ ad ſanctę katherinæ montē p
 xime rothomagū cum britonum duce acceſſit: aliquot ibi dies ſedit dū ad eum in ci
 uitatem admittendū pompa a ciuibus componitur. Sed interim non ſatis inuicē cō
 uenientibus principibus: britonū princeps & dōnimartini comes quibus dolebat
 tantum apud carolū auctoritatis non habere quantā ipſi ſuo iudicio meruiſſent: de
 carolo in britanniā reducendo verba fecere: quæ mox ad carolū perlata ſunt. Qua
 de re miſſo ad ciueſ iohanne lotharingo p̄tenus rothomagenſes duce eodē iohan
 ne in montē euadunt & carolum in ciuitatem nulla adhibita (præterq̄ cleri) cerimo
 nia recipiunt. Nam ad diuę virginis templū perductus a canonicis diuina cantica p
 ſonantibus honoratus eſt. Ludouico apud aurelios agente aliquot præfecti mi
 litum præfectura amoti ſunt. Inter quos poncetus riuierius & conuenarū comes fu
 tre. Et loheacus mareſcallus reſtitutus. Contemptus a duce & rothomagenſib⁹
 britonum princeps q̄ maximis itineribus poteſt argentoniū contendit: quo ſe ludo
 uicus fraternæ aduerſus ducē contentionis certior factus (præmiſſis magnis copiis)
 contulit: ratus occaſionē ſibi offerri qua normanniā a fratre eriperet. Frequenti ibi
 colloquio aliquot dies rex duxq; conſumpſere conſulentes quibus ducatuſq; modis
 recuperarent. Duobus locis eodē tempore copias Ludouicus habebat. Borbo
 niorū dux ebroicas moxq; vernonē recipit: Carolus meldunenſis eques auratus g
 ſortium gorneyūq; capit: & octoginta ſcotos partis aduerſæ apud chayllum vicuſq;
 fudit. Per idē tempus dominus de ſternayo ludouicū fugiens rothomago excel
 ſerat: quē vno ordinis auguſtineñ. fratre comitatū & cordigeri veſte amiētrum qui
 dam armati cōpræhenderunt. Paucis autē diebus in cuſtodia apud louuerium ha
 bitus ipſe cū ſuo auguſtineñ. conſorte in amne dura extinctus eſt. Deinde exempt⁹
 ſepulchroq; in æde virginis honoratus. Periere præterea alii non pauci ex norman
 na gente qui ca rolo duci fauebant. Et thomas baſinus lexouiorū epiſcopus in bra
 bantiā ſe recipiēs cū iuris peritiſſimus haberetur iuris interptationem in ſchola lo
 uaniēſi quoad vixit profeſſus eſt: homo proculdubio magnauimus & morum lu
 douici contemptor. Cognito q̄ ludouicus vrbes oppidaq; occuparet: Carolus
 rothomagi ſe continuit. Quem in ædes cōmunes ciuitatis perductum rothomagēſ
 ſes pro veteri ſua erga normannos duces conſuetudine: ædes illi deſponſant: dato
 anulo quem ad fidē deſpōſationis geſtaret: moxq; allatū in populi cōſpectu geſto
 rum normannorū codicem legūt. Fuiſſe olim francotū regi liberos duos: quorum
 grandior annis regnū: iunior vero normanię ducatum miniſtraſſet. Quem frater a

Magiſtratū
mutatio

Normaniā lu
douicus recu
perat

Dñs de ſter
nayo extin
guitur.

Normannorū
in recipiendo
duce ritus.

Brequemontum palatii rothomagensis præfectū præhēsum in custodia habere: quod hostium partes sequi videbatur: propterea in tuto esse eam ciuitatis partē quæ a pōte & a palatio erat. Verū tācti hæc ita nunciabātur. postera tamē die iohānes borboniorum dux vnus ex cōiuratis in arcē per posticū recipitur. Qua re cognita principes ludouico renūciant: carolū eius fratrem neque campania neque bria pro parte hæreditatis contentum esse: normanniā vnā & solam petere patrimonio loco. Eaz ob rem cū primariā ducatus normānici ciuitatē occupatam rex intelligeret: quā non facile recuperare sperabat: & quod breseii quā diximus vxor: iohānes uē hebert⁹: & balua ebroicensiū p̄sul sibi pfamiliares suadebant: normāniam fratri dono coactus reliquit: recepto biturigū principatu. Pacato fratre: superant cæteri cōiuratis quibus facere satis oportebat. Carolo burgundo cessere in perpetuam possessionē perona roya & mondideriū: ad hæc guinarū & boloniæ comitatus: quibus ea loca ludouicus soluta pecunia a philippo patre redemisset. iohāni calabriæ duci ingēs pecunia data est & copię attributę quas regio stipēdio quo vellet duceret. Borboniorū duci par pensio quā a carolo septimo annuā p̄cipiebat assignata est: cū solutis copiis. Et q̄ in cōiugis dorē soluta nondū pecunia erat p̄soluta. Comes dunēlis quicquid cōiurationis tpe bona sibi ablata fuissent restituta accepit: annua illi pensione adiecta. Dōnimartini comes in terras & possessiones quas iudicio senatus parlamēti regis fiscus publicas habebat: restitutus. Sancti itē pauli comitem ludouicus conestabilem instituit: mortis quā postea passus est pludiū. Postq̄ cōiuratis satis a rege factum pax perpetuarum induciarum nomine præconis voce & in ciuitate: & in castris principū vulgatur: fitq̄ & cōmestus & rerū venaliū cōmunio. Illud tñ p̄cipue indecorū visus est: ludouicū tantū regem ad carolū burgundū conflauum vīq̄ p̄fectū esse: diūq̄ cū eo in agro seorsuz cōmunicasse. Sed erat ludouico ingenitū ad futura longe p̄spiciens. Et q̄ p̄ntes iniurias vlsci aliqñ cuperet simulabat amicitia nō nescius quosq̄ cōiuratos seorsum posse posthac caltigare: si burgundū ab illis separaret. De quo postea astu & latentib⁹ cōsiliis ipse vindicatus est. Nōdū erat de britonū duce cōuētio firmata. Restituit illi motū fortē comitatus cum grandi pecunia.

Pactum cōiuratis principibus

Per eos dies fiebant a parisiis magna sollicitudine excubię & nocturni ignis: ne aut in regē aut in seipsos quicquid vel domesticus miles vel peregrin⁹ molirēt. Surrexit eadem tempestate leodiorū populus & in brabāntinos qui burgundarū partū erāt crudeliter grassabatur. Eius rei gratia carolus philippi filius copiis receptis: picardiā repetere constituit. Nō tamē prius digressus est: q̄ venienti vicennas regi carolus ludouici frater in regis verba iurauit p̄stita ob normanniæ ducum fide. Hunc carolus normannorū dux appellatus rothomagū petit. Quē ludouicus sex milium passuū itinere comitatus: salutatione vtrinque data: ad villeriū bellū vna cū carolo burgundo p̄q̄ familiariter p̄fectus est: vbi dies tres p̄posito ad beniuolentiā vultu nō secus atq̄ amicitie glutino astricti cōiuxere. Hęc q̄ de cōiuratorū factide scripsim⁹ āno gr̄. M. cccc. lxxv. gesta sunt & tertio kalēdas nouemb̄is terminata. Principibus quietis quā doquidem quæ vellent a rege recepissent/ rei publicę & populū (cuius causa se ad arma venisse principio prædicabant) patrocinio destiterunt. Redeuntem Ludouicum ciues ad cœnam in ædibus ciuitatis splendidissimo apparatu acceperunt: ibi decanis & centurionibus vrbis gratias egit quod in fide erga eum permanissent. Eaz ob re eo animo in eos esse: vt benefacere illis cupiat: & quę ab eo priuilegia accepissent ea perpetua fore: quæ & ipse quoq̄ iteruz approbaret firmaretq̄: alia insuper adiectu

Leodii bellū mouent.

Ludouici in parios beniuolentię

Rex Ludouicus vndecimus

et planiciem mutato consueto amictu incedens: a chabano capitur & ad ludouicū
 cum suis consortibus deducitur: quem non procul a magduno in vinculis rex asser-
 uari iubet. De anglis vero relatum est eos expeditionem in fracos parare propterea
 misso Parisium conestabili edictū profert ludouicus: quosq; nobiles francoiq; sa-
 gittarios. xviii. kalen. iunii ad bellū paratos esse sed inducie legatorum opera ad du-
 os & viginti menses constitute sunt. Quo tempore comes coenomanorum lingue
 occitane administratione priuatus est & in eius locū dux borboniorū iohānes intitu-
 tus. Atq; ut de recte curanda republica ludouicus spem aliquam de se daret sa-
 cerdotum procerūq; magnum numerum parisiū vocat quorum illud precium fuit
 conuenisse. Nam conventionis nullū cōmodum ad rempublicam accessit. Leo-
 diis per id tempus philippus burgundionū dux bellū intulit atq; obsessam dinan-
 num eius gentis munitissima. ū oppidū expugnat diruitq; actis in exilium incolis Vi-
 di ipse ex spoliis infortunati oppidi grandia volumina sex in leuiticū moysi ab ori-
 gene edita nitidissq; characteribus sincere scripta que parisiū uenerunt. Grauis per eos
 dies anni salutis. M. cccc. sexagesimifexti pestilentia parisiōs vexauit in ciuitate enim
 & vicino territorio quadraginta milia assumpta fuisse referuntur. Quo morbo ar-
 noldus ludouici astronomus & medicine artis cōplures p̄fessores interiire. Per
 eam tempestatem uenere a philippo burgūdo ad ludouicum oratores. Quibuscuq;
 de re p̄pter quā uenerāt cum nō satis cōuenisset: rex bellū illis indixit. Moxq; Lo-
 heacum parisiis prefectū creat Campaniam uero castilliono loheaci fratri regendā
 committit sancti pauli comes factus ut prediximus ex hoste conestabilis: norman-
 niq; preficitur. His itaq; uiris rem bene geridum bello impediretur sperabat. Prius
 tamē q̄ ad destinatū a se aduersus burgundos bellū proficisceretur rothomagum
 petit. Quo uariicū comitē ex anglia ad se accersitum postq̄ adnauigare cognouit
 boyllam quindecim milibus passuum Rothomago distantem contendit. Vbi uari-
 uicum a se precipuo honore exceptū iubet rothomagum nauigio concedat. Ipse ter-
 restri itinere profectus est. Dū ciuitatē uariucus ingreditur miro cleri ciuūq; appa-
 ratu & pompa (qm̄ ita ludouicus imperauerat) ad diue virginis eodem deducitur. Fu-
 it ludouici cū uariuco duodecim dierum familiaris & archanus congressus. Inde fa-
 lte inuicem impartita uariucus in angliam reuertitur a Ludouico atq; iohāne bor-
 boniorum duce preciosis donis honoratus. Quem ludouici oratores admiraldus
 Laudunensis antistes/iohannes pompancurtus & oliuertus ruffus sunt commita-
 ti. Hi postq̄ in angliā menses fere quattuor frustra exegisset: ad Ludouicum turbis
 uanationis corneis & lagenis tant coriaceis (quarum studiosi maxime angli sunt)
 a hērico rege donati remearūt. Per eos dies philippus burgundorū dux brugis mo-
 ritur. Quem sui diuionē perductum apud cartusenses digno se mausoleo condide-
 runt mēse iunio/anno christiane salutis. M. cccc. lxxvii. At ludouicus cuius præci-
 pua cura erat magnis armatorū uiribus se regnūq; protegere Parisios armari iubet
 siue quia nosse uolebat quid uirum ciuitas haberet siue q̄ eius rei fama terri ho-
 stem speraret dum audisset ex urbe regia tot hominū milia educi posse. Itaq; cū ad-
 idus septembres ut imperatum erat sub singulis magistratuum atq; ministeriorū si-
 gnis per diui anthonii portam ciuitate spectante ludouico egressi essent: septuagita
 milia fuisset relatum est. Leodii per id tempus aduersus ludouicum borboniū pō-
 tificem suum bello decertant: quæ apud huyum obsident. Quod oppidum duz se-
 rocissime oppugnant pontifex clam dilapsus est. Cuius neptes quia carolus burgū

Bellū leodiēse

Leodii in angliā

Parisiorū ar-
matorū nūer⁹

Leodienfes

fratre armis repetere frustra tentauit: sed irruentibus in regem normānis eum in exitum egisse: duce suo in regnum summa vi inducto: & nunc quidē se more maiorū potentes esse tutari ducē acceptum nichil esse carolo quod formidet cū apud eos tuto versari possit: qui munitā urbem gentē fide spectataz opes ducesq; nō medio cres & preter hec animū habeant virilem se suaq; defendendi. Potē q; ludouicus inferiorem normāniam ad se recepisset inde per pontē audomari & nouiburgi cāpaniam reuertens iohannem borbonium louueriū premitit / cuius oppidani se illi regis nomine pmiserūt. Ex louuerio ludouicus mouēs pontē arcis oblidet. Quo tempore regii quidā milites dū eunt frumentatum: equites quattuor carolinę facti onis captos ad ludouicū ducūt. In quibus erat paruus balliuus qui dedende ponti sare auctor extitisset. Hos cū capite truncari ludouicus iuberet: sic inquit. O rex si salua nobis vita erit: tu nostra opera pontem arcis recipiens. Fuit grata regis promissio. Liberatis itaq; captiuis pons arcis in ludouici potestatez venit Sed fugiētib⁹ in arcem aliquot loci incolis tertio post die deditiōē fecerunt Vbi iohannes hebertus regii fisci generalis moderator captus est. Territi tam vicine arcis deditiōē rothomagenses ad ludouicum oratores de cōponenda inter fratres cōtrouersia mittunt Quibus responsum est omnia ad britonū & borboniorū duces referre qui pro eorum arbitratu contentioni finem darent. Dum hec aguntur carolus Ludouici frater Rothomago relicta Honfleū moxq; Cadomum petit non satis gnarus qd animi rothomagenses in se haberent Iohannes vero lotharingas dū clandestinam ad flamīngos fugam parat captus ad Carolum deducitur. Nec mora iterposita rothomagenses ludouico se permittunt. Qui multos per normanniam magistratu p̄renus amouit aliis eorū loco institutis. Rothomago ad hunc modum recepta cū nihil belli sibi vltra formidaret magnam ludouicus copiarū partem cū tormētis bellis parisū dimittit. Amotoq; carolo meldunē. equitum quam gerebat p̄fecturā anthonio chabano domnīmartini comiti cōmittit & palatii sui primarium magiſtratū in craonū transfert q̄q; meldunē. per coniurationis principū tēpus cōstitū fide ludouico inseruisset. Leui momento adducti reges nunc hunc nunc illuz tollūt deiiciūtq;. Scitum propterea gallicū prouerbiū est principibus obsequi hereditarium non esse & cum anthonio chabano blāche fortis arx in vasconia pertineret cōmutatione facta ludouicus gōnessam & gorneyum in amne materna simulq; creceyum in bria chabano donat. Sed diuersa longe fors petro de ambasia accidit. Nam cum in suspitionez regi venisset: q; calabrū ducem itēq; eiusdem factionis conscios coluisset caluūmontem in iugo monticuli ad ligerim extructum petro pertinentem solo equari ludouicus iubet. Et gauuinus māniel rothomagensis proprator nescio q̄ ob rem repente delatus capitur ductusq; ad pontem arcis in medio ponte tabulato extructo capite damnatur. Cadauere in profluentū delecto capite aut trūcato lancee affixo & ad populi spectaculum exposito. Fuitq; rothomagensi dero fortuna nocens. Nā ecclesie decanus aliquotq; eius college canonici p̄scripti sūt his expletis seuissime iudicis ludouicus anrelianū contēdit. Ibiq; legationem ad anglū regem iam diu a se destinata expediat. Cuius hi primi fuere Roisilionus comes linguonum episcopus borbonius nothus francie admiralus iohannes pompacurtus & oliuerris regis. Eodem prope tempore anthonius de castrono uo ludouico antea familiarissim⁹: tūc autem suspectus: & ideo a curia maxime alienus factus per clara

Rothomagēses ad ludouicum nuncios mittunt

Rex Ludouicus vndecimus

ne aut dimissione facta/aut culpa forte gestoris aliis officia mandarētur. Si aduersus legem precum importunitate fecisset donationem inanem fore. Lege lata: normanniam petit: iussit militum præfectis copias omnes cogere & se protenus sequi. Dū vernone agit Ludouicus: conestabilis sancti pauli comes a carolo burgundo ad eū venit. Qui multa de burgūdo atq; leodiorum gente memorans: sex tandem mensium inducias burgundo impetrat. leodiis posthabitis: tamen si copias & exercitū contra Carolum sistissent: ludouici auxiliū præstolantes. Induciis impetratis/ conestabilis ad burgundū regressus est. Rediere item per id tempus ad regem iohannes ballua & reliqui cū eo qui in legatione erant: iam em̄ paulo supra fuerat ballua ad cardinalatū romanæ sedis: Ludouici sedulo interuētū: nō sine multorum admiratione euectus. De legatione & quid in ea factū sit ex ipsis induciis intelligi potest. leodios videlicet falsis suggestionibus a ludouico esse desertos/ & burgūdo permissum miseram gentem bello persequi. Quæ cum auxilio se destitutā intelligit/ non aliter euz burgundo paciscitur: q̄ ingentem illi pecuniā persoluisse/ murosq; & turres suæ ciuitatis parte aliqua diruisset. Eadē tempestate ballua cardinalis a Ludouico missus parisiis in agrum qui clericorum iuxta sancti germani monasteriū appellatur: progredi armatos iubet: quorū numerū & armorū modū recenseret: Ludouicoq; referret. Recensuit ipse veste linea ornatus & mula vectus: indignum sane sacerdoti atq; pontifici munus: q̄ obrem chabanus dōni martini comes in cardinalem caullatus est. Cum enim apud ludouicū chabanus per id tempus ageret: indignatus sacerdotem ad militare negotium deputari. Tu inquit prouidentissime rex balluā cardinalem eundēq; ebroicensem episcopū parisiū milites vrbanos recensere mittis. te oro mihi indulge ebroicas proficisci: vbi de sacerdotibus sacrandis scrutinyum faciam. Tam enim hæc mihi cura: q̄ episcopo militū recognitio conuenit. Chabani verba cum risu excepta sunt. Dum hæc geritur britones ingentibus copiis normanni am ingressi constantiam vsq; peruadunt. Quæ causa ludouico fuit eos milites reuocandi quos ab exercitu & militari sacramento demiserat. Itaq; a deo numerosum exercitum contraxit: vt ad cœnomānos aduersus britones profectus: cētum armatorum milia habere diceretur: præter eos qui impedimentis machinisq; præfecti erant. Id ita esse cum britones accepissent: ludouicum a congressu & prælio remorari instituerunt. Itaq; de induciis regē per nuncios conueniunt. De quibus euz diu prolixeq; tractatur: dies plurimi præteriere: per quos & francus hostilq; cœnomanorum atq; alenconiorum agros vexabant: illi quasi hospites familiarius hi tanq; prædones hostiliter rapiebant. Carolus autem burgūdus dum hæc a ludouico in fratrem britonesq; geritur: Leodiensi bello expeditus omnes suas copias ad sanctū Quintinū cogit: eo consilio (vt dicebat) vt carolo bituricensi britonibusq; suppetiaretur: præsertim aduersus eorum inimicos: Ludouici nomen callide non exprimens: ne in dominum suum regem arma sumere videretur. At Ludouicus q̄q; multis copiis potēs britones adoriri potuisset: timide tamen agens ne vel miles parum fideliter pugnaret: vel fortunæ iniquitate aliqua portione militum ipse minueretur: militem quatenus potuit a congressu prohibebat studebatq; maxime aliquam sibi occasionē vel conuentionis vel pacis non indecoram offerri atq; hoc pacto sperabat aliquando tempus fore cū dissociatos hostes videretur: quibus cum vna pugnantibus nō temere audebat pugnam committere. Igitur ad carolum fratrem mittit apostolicum legatum cuius supra fecimus mentionē: qui per hos dies cœnomanie agebat. Cha

Ingress exerci-
tus

Ludouici
metus.

dus vxorem habebat miro in l. odios cōcepto odio copias contrahit: mittitq; per
 insigniora sue ditionis loca bellum leodijs indicere. Qui autem id negocii exequen-
 bantur vt manu exertum gladium altera facem ardentem gerebāt. Hac re significā-
 tes leodiorum gentem igne ferroq; perdendā a carolo fore. Fuisse autem cōtat le-
 odios francis iā diu coniunctissimos eorūq; amicitiam semper secutos q̄obrem lu-
 douicus suppetias illis ferre constituit: simul ne ex eorū ruina: gloria burgundo & vi-
 res accederēt mittūtur eius rei gratia quadringenti equites cū sex sagittariorum fran-
 corum milibus: quorū ductores creantur chaban⁹ dōnimartini comes. Salazardus
 robertus cōnybanus scorus & stephanus vgnolus. Fama ante hos dies fereban-
 tur ludouicum pio pontifici romano promississe pragmaticā sanctiōē de qua i ca-
 roli septimi gestis dixim⁹ deleturū si aliquando ad regnū sine controuersia peruenis-
 set. Eius pmissi pius pontifex non oblitus cum eandē pragmaticam maxime exe-
 craret eāq; heresim appellaret: Legatū iohannē diui bñdicti monachū attrebaten-
 sium cardinalem ad Ludouicum mittit qui regē se promisso soluere hortaret. Cui
 audiens ludouicus legato litteras ad parlamentū senatū dat. de ipsa pragmatica ab-
 roganda. Erat in ipso senatu iohānes romanus regius procurator. Hic (iohāne bal-
 lua ad curiam ludouici atq; legati nomine cum litteris veniente: petentēsq; senatus
 vt eas suo decreto roboraret) ego inq; iudices hāc cōmodissime legis abolitionem
 non approbo & quatenus ad meum officiū attinet iohannis ballue petitiones im-
 pedio. Ea re incandescens ballua (erat enim ingenio versipelli & doloso nimis) lo-
 hannī romano multa est comminatus Cui repugnare etiam schola parisiēsis nō for-
 midauit ecclesie consiliū appellans. Igitur ballua ad ludouicū re infecta reuersus: le-
 gationē cum altero qui a pio legatus venerat ad Carolum burgundum (rege iperā-
 te) suscepit adiunctis sibi iohanne driesco & aliquot viris iureconsultis. His manda-
 tum est res inter leodios atq; Carolum cōponere. Eodem tempore in amne sequa-
 na extinctus est siluester cognomento monachus patria antistiodorēsis ad ludouicū
 cum delatus q; aduersus eum conspirasset. Sub his quoq; diebus agēte apud iohā-
 nem dauuetum Ludouico dum multa iaz nocte domo prodiret: ignita stella i ethe-
 re supra eades emicuit quę regē ad Tornellas vsq; vbi parisi diuersabatur secuta est:
 nec vltra comparuit. Inter hec nunciatur ludouico magnam britonum turbam ca-
 domum erupisse: arcemq; cepisse atq; inde mouentes baiocas occupasse. Adeo nā-
 q; erat illis diebus incōstans francorū principum in regeꝝ fides vt nūc pax mox bel-
 lum esset: cogitante semper ludouico principum factiones dissipare atq; vlscī. Cuius
 inceprationibus & motantibus se in dies studiis principes noua remedia suscita-
 bant. Ob eam rem loheacum Ludouicus cum equitibus centum & ad numerū pri-
 nentibus sagittariis mittit qui britonum ceptis oblisseret. Iohannes autē alencos-
 nius quē ob cōiurationem a se cum anglis factam a carolo septimo in vindocinens-
 si conuentū cōdemnatum memorauimus a ludouico postea custodia exemptus:
 cum britonibus sentiebat: eratq; partium caroli biturigum ducis: cui arcer atq; suę
 ditionis oppida tradare promiserat. Deprehēsus preterea est anthonius de nouo
 castro Ludouico q̄ maxime familiaris: quem proditiōis accusatum in arce husso-
 nis apud aruernos distineri arētissime iubet. Conuersus inde ad rēpublicā Ludo-
 uicus conscius sibi quantū odii atq; inimicitiarum ob plurimos a se vt voluerat ma-
 gistratu officioq; destitutos contraxisset: legem tulit magistratus perpetuos fore ne-
 q; amoueri inde eos posse qui ea gererent: nisi morte interueniēte: vel commutatio

Ludouieus eo-
pias ad leodiā
sesmittit

De pragmati-
ca sanctiōe
tollenda

Rex ludouicus vndecimus.

in aruernis munitissima est) custodia anthonius de noucastro cum philippo sabatudo & pouceto ripario aliosque ludouico infensis coniunctus nouas turbationes excitauit: Qua re cognita parisiensis agri nobilitatem omnem ad Gonnessam armis instructam repente ludouicus vocat: quasi parum illi esset tot milia armatorum iam diu contracta habere: quibus etiam maxime cupientibus non faciebat cum hoste congregandi potestatem. Inter hec cum pontifera proficisci rex constituisset audito quod burgundus perone castra metaretur ex nouiomo peronam paucis comitatus se conuulit: Cardinalis enim ballua & borbonius tantum (praeter aulicos aliquot) sequebantur Ausus tamen est ludouicus ad hostem ire seque illi familiarius (praeter omnium opinionem) credere. Ibi inter eos modici momenti pax conuenit iurante burgundo: ludouici partes se non secus ac subditum decet tutaturum. Proinde burgundo rex cum firmat quaecumque in conuentione attrebate. patris sui tempore definita extiterant. de quibus caroli septimi vita scriptum a nobis est Eius reconciliatio gratia supplicationes parisiis decreta & ignes per ciuitatis capita velut in communi gaudio tacti vulgatum est burgundum diu cogitasse de rege capiendo & inde in brabantiam abducendo. Sed ab anthonio fratre eius notho dissuasum abstinuisse. Per eos dies quia leodiensium antistites nullum adhuc diuinae eucharistiae sacramentum sacris altaribus immolasset: leodiensis populus in eum insurgens sacrum ministerium pontificem facere compulsi. Cuius seditionis motus (episcopo reconciliato) cum sedat esse putaretur: Carolus burgundorum dux namurcum cum iusto exercitu mouens de leodiis ultionem sumere vehementer optabat. Ad quem ludouicus tanquam eiusdem expeditionis socius ultro venit. Eo quoque leodius preui placandi burgundi causa accessit: nec professit iurante burgundo non prius ciuitati parcere quam ciues & urbem subegisset. Enimvero pontificem apud se ne ad suos rediret continuit. Recognita leodii de rebus suis desperantes: egressi ciuitate hostem adoriuntur captos sine miseratione mactantes. ubi tamen oblidione se angustari considerant ad primam oppositionem primores ciuitatis ut cumque potuerunt elapsi aufugerunt relictis in ciuitate mulieribus & incomposita plebe religiosi quoque atque infantibus. Ergo irrumpentibus ferociter burgundis ludouicus primum deinde burgundus ciuitatem intrat. Fitque mox passim occisio & strages virginibus vis & religiosi mors infertur neque indulgentia ulla militum in pueros fuit quin stupratis a se virgines crudelis satelles iugulauit. Sacerdotes eadem hora rem diuinam in templis facientes gladiis perire Nec satiatum est inhumanus hostis tam multa cede predas ex omni ciuitate & ex templis sacrilegia fecit incensa postea vrbe & muris dirutis quorum ruinis fossas equauit anno salutis millesimo quadringentesimo sexagesimo octauo. iii. kalendas nouembres

Veteribus francorum amicis ad hunc modum pessundatis: Ludouicus siluanensium reuersus est. Quo vocatis ad se parlamentum iudicibus & qui fisci atque erarii rationibus preerant: per Balluam cardinale ea patefacit quae inter illum & Carolum burgundum de concordia & pace conuenerant. Iubetque grauius poenis adiectis ea omnia communi decreto rata atque comprobata haberi. Nec iussioni defuit auctoritas. per capita siquidem regie visis cuncta hec publicus praeco nunciauit: & venientibus paulo post ad senatum parlamentum burgundi ducis oratoribus: diplomata & syngraphi de huiusmodi pactis dati sunt. Quod vero sequitur an scriberem aliquando dubitavi facinus profecto sua nouitate indignum rege. Picas & graculos qui in caueis humanas voces vellibulare vel imitari edocti apud parisiis ad volupta

Fallax burgundus

Leodienfes

Regia leuitas

Leodiensium ca. amitas

banumq; atq; driescum illi adiungit qui concordie viam inueniat. Audiuit carolus legatos: verum ad pacem nihil commodius esse respondit: q̄ publicū regni conuentum vbi tanta animorū & belli discidia componi oporteret. Quod postq̄ per nuncios legati ludouico rettulerūt: ipse in dilatione spem reponens: consilium apud turonos ad kalendas apriles anni christianæ gratiæ. M. cccc. lxxvii. indixit. Conuentio ni definito tempore affuere ex toto regno principes: rex imprimis siciliæ renat⁹: iohānes borbonius/perlicus comes/alenconii ducis filius/multa quoq; procerū pontificumq; atq; abbatum frequentia. Misere præterea insigniores populi suas oratores. Qui præside ludouico confidentes tandem rogatis sententiis: dixerūt normanniæ ducatū ea lege francorū regno pertinere: vt illū in alterū transferre rex ipse non posset. Verum quod ad Caroluz pro paternæ hereditatis portione attinebat ludouicus duodecim librarum turonensium milia fratri designaret: decreta illi aliqua terræ regione cum comitatus vel ducatus appellatione insigni. Adderet præterea annuā viuenti Carolo sexaginta milium librarum ex regio censu pensionem. Britonū vero dux qui Carolum ad se deduxerat & complura in normānis loca occupabat: ea libera dimitteret. Id si recuset: & cum anglis societatem habeat: Ludouicuz compellere armis ducem ad satisfactionem debere eiq; ablata repetenti opem a proceribus conferendam esse. Quod autē de male administrata republica & iusticiæ erratis pleriq; omnes querebantur: deligerentur aliquot clariores homines qui male habentibus se rebus consulerent. Inter quos adesse deceret Carolum burgundum: tum propter regiæ cognationis attinentiam: tum q̄ francorum primas parium haberetur.

Conuent⁹ turonis.

His hoc pacto per consilium definitis: contio dimissa est. Factus est paucis post diebus christi ascensionis die per turoniam terræ motus. Cunctq; inde Ludouicus parisos reuississet: publico edicto iubet omnes qui armis assueuissent ad se quarto nonas iulias conueniant. Interim ludouicum borboniensem cardinalem romanum: & sancti pauli comitem ad Carolum burgundum oratores legat: qui pacis conuentiones bonis cōditionibus quoad per eos fieri posset tractarent. Copias nichilominus in normanniam aduersus britones duce admiraldo mittit: qui prospera fortuna vsus Baiocenses fugatis britonibus recepit. Eadem tempestate cum multi delati maiestatis capitis supplicium luissent anthonius meldunen. qui arctissima familiaritate ludouico inseruiens plurimū de eo per varios a se diuerso tempore gestos magistratus officiose meritis esse putabatur: post diuturnū carcerem andellū perductus in medio rerum venalium foro capite punitus est. Inter has tot intellini belli tempestates principumq; simultates: quibus alter alterum fallete astu & dolis studebat multas vltro citroq; cōuentiones legationesq; gestas fuisse scio: quæ cum inanes exitus habuerint a me scriptæ nō sunt. Quid enim ad rem attinet q̄ Carolus Ludouici frater & franciscus britonū dux conuenta quæ turoni edicta fuissent grata illis esse significauerunt: & ciuitates se restituros quas apud normannos occupabant: si quas Ludouicus in britannia ceperat dimitteret: quæ omnia irrita ceciderūt. Nam & si magnis stipati copiis in mutuo conspectu frequenter principes constitissent: motus tamen omnis & armorum ostentatio vel induciis vel vanis colloquiis ad tempus quiescebat. Itaq; astu & fallaciis non virtute aut gloria militari res gerebantur. id ante omnia curantibus principibus ne a Ludouico circumuenterentur: ingenium scilicet eius potentiamq; metuentes. quamobrem vix relinquebatur p franciam locus: qui grassatoribus nō labefactaretur. Fugiens enim ex huffonii (quæ arx

Anthoni⁹ medunensis. capite punitur.

Rex Ludouicus vndecimus

tior factus burgundus: ad senatum parlamentum litteras dat: varuicū hostem ei⁹
 a Ludouico acceptum esse præter pacis leges: de quibus inter regeꝝ & se cōueniat
 patres idcirco eisdemq; iudices hortari: Ludouico suatum faciant opem nullā var
 uico suggerat. Si secus acciderit: persecuturū se hostem: eumq; vel e medio francorū
 regno abducturum. Hanc verborū ducis arrogantiam senatus non multū pen
 dit. Et ipse varuicus nihil inde territus multis apud normannos diebus mansit. At
 q; ad Ludouicum ambasiā se conferens familiari confabulatione de suo aduētū
 cum eo tractauit. Affuit quoq; anglorum regina renati siciliensis filia cuꝝ eius filio
 Edouardo galliarum principe quem postea Edouardus qui regnum angliaꝝ Hen
 rico sexto pulso vendicauit occidit. Instruit igitur aduersus illos non modicā bur
 gundus classē quam ad littus normanni oceani varuico insidiari iubet. Simulq;
 mercatores francos qui negociandi causa in nundinis erant comprehendit causam
 hinc sumens q; varuicus dum ab anglia perfugit. Burgunde ditiōis negociatores
 captos abduxisset. Illis diebus fere pridie kalendas Augusti Carola ludouici re
 gis vxor: Carolū filium ambasiā enixa est patri successorē. Cui communi gaudio
 aliud mox accessit. Britonū princeps franciscus Ludouico reconciliat⁹ est. In
 teruentibus maxime renato siciliensi. Carolo ludouici fratre & iohanne Borbo
 nio. Nec cunctatus est franciscus ad Carolū burgundum nuncios mittere: qui cō
 turate aduersus regeꝝ societatis syngrapha illi referrent. Fuit burgūdo ingratiſſima
 res. Eam ob rem magno nixu studet varuico viam ad anglos intercludere. At
 rex tanq̄ voto sanctū Michaelē vifere teneretur normanniā petit Absolutusq;
 voto per abricas Honfleum veniens ingentis magnitudinis naues instruit In q̄s
 conscendentes anglī principes ad suos se retulerunt nec a burgunda classe (que per
 longam moram comæatu deficiebatur) vllō sunt damno affecti. Igitur Angliā
 ingressus varuicus postq̄ paruo tempore que sua erant recepit venire magno
 fauore ad eum supra quinquaginta milia armatorum. Quibus auxiliariis per an
 gliam agens edouardoz hostem in primis queritabat. Sed ille omnium fere auxilio
 destitutus ad burgundum qui eius sororem in vxorem habebat profugit. Varu
 icus autem conciliatis regni proceribus: Henricum quem Edouardus captum te
 nuerat in regnum restituit. ipse vero regni atq; Henrici moderator fuit institutus.
 Hæc a varuico prospere gesta esse cum angliaꝝ regina accepit parisiū ex Ludou
 ici sententia pficiscitur: traiectura inde in angliam ad virum suum Henricum regē
 Quo cum appulisset: magni animi mulier cupiens viri regis administrationem ge
 rere discordes inter se proceres anglos fecit. Per id tempus Quintini viroman
 dorū oppidum arturus de longa valle oppidanis assentientibus cepit. Quo
 paucis post diebus conestabilis Ludouici nomine cum equitibus ducentis se rece
 pit. Rex vero præmissis siluanectum copiis parisiū veniens expeditionem
 in burgundum duxit: bonam spem capiens: eas vrbes recuperandi quæ ad som
 nam annem Carolus occupabat. Nec sua expeditione frustratus est: Ambiani
 siquidem Roya quoq; & Mondiderium in ludouici potestatem venerunt: quæ
 omnia firmissimis munitionibus prænis circūambire vbi opus erat mandat Mini
 strarunt ad id opus Parisii magnum fossorum & ligneorum fabricarum numerum
 Sed tā ingētis impēse rōnez minime principes habent: penitet em̄ eos confestim lō
 ge militie itare pposita parū melioris fortune pditione: rē a se bene gestā putēt si in
 ducias hosti dēt. Enimvero burgundus castra in arthesio inter ambianos bapam

Classis burgū
dorum.

Britonū dux
Ludouico re
consiliatur.

Oppidum sã
cti quintini re
cipitur.

tem domestici alebantur: moxq; ceruos & grues capti omnes & ambasiaz duci. Ludouicus imperat Reuerso turonum ludouico ballua cardinalis (qui plus ceteris aulicis apud regem astu atq; auctoritate valebat) dissidentem a ludouico fratre ad beniuolentiam reuocat: atq; ita agit vt post habitis quæ consiliū turonēse de capiēda paterna hereditate definiuerat: Ludouicus aquitaniam carolo fratri relinqueret. Qua recepta cōtentus carolus bello abstinuit. Sed bellua qui apud pietauos humili loco natus paruo incremento. Sed ingenio versuto in ludouici familiā venerat magnisq; & excellentibus beneficiis primum: deinde episcopatu mox cardinea dignitate autore Ludouico fuerat honoratus: quo ipse animo esset tandem apparuit. Autor enim fuit vt peronem ad burgundum & postea namurcū aduersus leodios ludouicus accederet. At vbi fratrum mutuam charitatē supra quæ senserat firmam esse intellexit paci inuidēs: litteras familiari cuidam suo ad burgundionum ducem dat: quæ intercepte ad regem delate sunt. His litteris Ballua ducem admonebat sibi maxime cauere. Concordiam que inter fratres intercessisset ad eius perniciez factaz esse eos expeditionem eū tantisper differre donec aquitaniaz datam sibi prouiciam carolus perlustrasset remq; omnem domesticā & exercitum ordinasset. Op⁹ propterea illi esse maioribus quā vilo tempore copiis & regem acerrime bello infestare Ballue cognita perfidia rex proditorem comprehendi & ad mombalonem custodiendum duci mandat: sub tutela iohannis Torcei normāni fidissimi imprimis aurati equitis a quo edificatum est ambleuille castelluz in agro rothomageni cum canonicorum collegio opus memoria dignum. Interim rex nyortum atq; rupellā petit. Vbi dum regionem lustrat: fratrem offendit. Qui paulopost Turonū profectus in regis verba more aquitanorum ducum iurat & qui armygniaci regis iussis repugnarent præfectos militum admiraldum & chabanum cum copiis mittit qui illos parere compellāt. Qui nulla cede facta regionem omnem receperunt. Dum hæc geruntur ludouicus beniuolentiam in britonum ducē cōceptaz patefacere menditatus diui michaelis regium insigne aureū & torquē per illustres nuncios duci legat. Quod oblatum dux recusauit q; per superiores dies vt fama erat vellus aureū burgundū ordinis susceperat: amicus videlicet burgūditionis & ei arctissime confederatus. Ea re maxime indignatus rex: britonibus bellū indicit: simulq; exercitum in britones ire iubet: dato britonū decem dierum spacio: intra quod suum in regez animum siue ad pacem siue ad bellum reuelaret. Per id tempus Edouardus subacto hērico rege cū regnū anglie vendicasset compositis inter principes discordiis omnium sententia bellum in francos suscipitur. Quod post quod ludouico innotuit nouas copias ad priores adiungit. Compulsis arma capere quibusq; sine discrimine quæ feudo aliquo poterēt. Que iussio neq; clerū neq; quosuis priuilegiatos habuit exemptos. Et quod metu maxime perculit regem nunciatū quoq; est burgūdū ducē gaudauū visum esse regis anglie iarteriā (Id enī est aureum singulū principis peculiare insigne) cruri suo alligatam & in pectore crucem rubram anglorū instar gestare. Quo vno firmatam inter Edouardum burgundumq; amicitiam significabatur. Et vt inter tot curas fortuna ludouico paululum blandiretur ludouicus villarus moriens ludouicum vniuersalem sibi heredem instituit. Cuius hereditatē per se rex adiit posseditq; oppulentam & locupletem. Interim varuicus comes & clarentie dux vna cū eorum vxoribus edouardum fugientes octoginta nauibus vecti honfleum ad nauagarunt quos in cōtinentē expositos admiraldus liberalissime excepit. Cuius rei cer-

Balluecardi-
nalis iniqui-
tas

Dux britonū
regis ordinē
recusat

Rex Ludouicus vndecimus

Burgūdu vicariū se imperatoris institui postulauit pollicitus reducere q̄tis virib⁹
posset ad imperatoris manus quæ ab aliis ablata tenebantur. His quoq; pleriq; ad
debant/burgundū affectasse vt a foederico coronaretur in regē qua dignitate esset
Ludouico æqualis qui vt iactabat nō erat opibus & potestate inferior. Id cū impe-
rator concessurus esse videretur burgundi filiā filio suo maximiliano vxorē dari pe-
tit & mox nuptias celebrari. id se facturū burgūdu nisi impetrato vicariatu negat
Igitur cum imperator diu petita differt: clam vrbe digressus/se in germaniaz relicto
burgundo contulit. Nā illud constat vtrunq; principē de gloria certasse. ita vt bur-
gundo foedericus inuideret. Carolus vero imperatorem contēneret. Illud propter
ea verum est quod vulgo a frācis dici solet duos crassitudine æquales vno vale cō-
prehendī non posse. Eisdem diebus diuæ mariæ templum quod apud clerū in
Aurelianensi agro magnis impensis Ludouicus extruxerat: conflagrauit/igne negli-
genter asseruato: quem ad liquandum plumbum tecti artifex in quotidiano vsu ha-
bebat. Quo die rex de Caroli fratris morte nūcium accepit. Obierat enim apud bur-
degalam veneno a nescio quo abbate nō inscio vt creditū est rege appetitus. Quā
ob rem accepta aquitania Ludouicus petrum de belloioco dominum regioni præ-
fecit. Per induciarum tempus burgundionum dux collecto in agro attrabateñ.
grandi exercitu: Anthonium fratrem suum nothum cum parte copiarum neellam
mittit. Quam a loci præfecto & sagittariis francis quingentis acerrime defensam: fru-
stra iterum atq; iterum Anthonius oppugnauit. At petrus picardus (id enim præ-
fecto nomen erat) Consilio cum loci domina capto: ad Anthoniū cum ipsa domi-
na componendæ rei desiderio profectus est. Pactum extitit/relictis equis atq; armis
exituros oppido milites: vitæ incolumitate concessa. Hoc accepto responso: sagit-
tariisq; relato: dum miles armis se nudat: ecce ab oppidanis clam in oppidum admis-
sus hostis: exarmatos sagittarios trucidat: eos vero qui in templum salutis causa cō-
fugerant qui plurimi erant omnes ad vnū burgundus satelles mactauit. Eo cū dux
equo insidens aduenisset/templum ingressus vt eadem cruoremq; humanum con-
spexit. Iā inquit noui: q̄ cruentos habeo carnifices. Neq; mitius petro præfecto pe-
percit: qui in vincula cum aliquot insignioribus armatis coniectus tenebatur. Ho-
minem enim (cui ab Anthonio fides data erat) furca suspendere iubet. Atq; oppi-
dum mox incensum dirutūq; reliquit. Protenus quoq; royam contendens. eam
circunvallat multo milite atq; machinis egregie munitam. Nam præter quadringē-
tos supra mille sagittarios: erant in ea præsidio ducenti delecti equites cū eorū præ-
fectis: Petro auberto. Mignone/Loylito balagnio/domino de mouy/& de mino-
rupempreo auratis equitibus. Et hi quidē nulla oppugnatione expectata deditio-
nem ea lege fecere: si saluos inde abire liceret. Relictis igitur per ignauiaz armis atq;
impedimentis: vecordes homines vno bacillo contenti non sine perpetua ignomi-
nia per medios hostes irrifi roya discesserunt. Roya vt diximus capta Burgun-
dus magna animo voluens. cum sibi a Ludouico nullam vim paratā esse existima-
ret: bellouacos picardis post abianēses ad occidentē proximōs petit: ratus ciuitatē
vbi nullū præsidium erat prima oppugnatione subiugare. Sed plurima arrogantē
multa deficient. Bellouaci tamen insperato hostis aduentu nulli vsq; præsentanei mali
periculo admoniti essent: venientē tamen burgundū magno aīo a muro prohibent.
In ea oppugnatione egregia virtus puellæ cuiusdā apparuit. quæ a burgundo mili-
te dū in murū scādit vexilū extorsit. Donec guillelm⁹ de valle normāni seneschale

Neella capit

Burgundi cru-
delitas

Bellouacum

masq; fecerat: vbi fere obfusus: & rebus ad bellum longe necessariis inops vinci patuo negotio posse videbatur. Multis enim quotidianis leuibus preliis burgundi a cohortibus francis tentati: frequenti dano afficiebantur. Superuenere nihilominus insperate multorum dierum inducie q̄q̄ in burgundia dalphinus comes egregie aduersus hostem pugnasset: interemptis captisq; plurimis. In auctores induciarum dicta scriptaq; sunt dicitia & libelli famosi/eaq; publicis templorum foribus crebro apposita: ægre ferentibus quibusq; optimis nihil recte agi dum occasio se sponte Ludouico presentaret. His vt diximus apud francos se habentibus magnis apud anglosurbationibus henricus vexabatur. Inter quas Edouardus burgundi ducis auxiliis irrumpens. post multas vario euentu conflictationis edouardo tandem victoria cessit: henrico capto/eiusq; filio valie principe cum comite varuico interempto. Ea recognita ludouicus picardia relicta turonos repetit. Interim pedemontanus princeps qui ludouicum comitabatur/ & comes deu/vita defuncti sunt. Nam cum multipfluuiio alui per galliam laboraret: eodem morbo non pauci perire. Cepit per id tempus indignatio Caroli aquitanie ducem: deq; rege fratre male suspicatus est: cuius indignationis causas ipse non noui. Armygniacum tamen comitem (cuius terras ludouicus vendiderat) patria extorere reuocat/eiq; inuito ludouico partem restituit rerum ablatarum. atq; ita conueniente ad Carolum cum amygniaco fuxensi comite copie contrahuntur non aliter quam si bellum aduersus regem pararent. Mittuntur eam ob rem a ludouico in aquitanos copie cum machinis & francis aliquot sagittariis. quæ coeptis aduersariorum obstant. Fama per hos dies falso vulgata est: carolum aquitanum burdegalæ mortem obiisse. Introduta quoq; est auctore ludouico consuetudo campanam hora meridiana (vt in noctis crepusculo solet) pulsandi quo tempore populus vno poplite humi deflexo angelicam diuæ mariæ salutationem obtinere publicæ pacis gratia: religiose exhiberet. Quis mos hactenus diligenter a plerisque seruatur. Erat liquidem ludouicus a pietate non alienus quantum ex rebus a se gestis liquet. Fuit agnes quæ bella nuncupata est Ludouici patri pellex. Ea in diuæ mariæ templo quod in castello lociarum est sepeliri voluit. Datoq; sacerdotibus annuo pœtuo/in medio templi choro sepulchrum sibi extrui impetrauit. Ad eum locum aliquando diuertens ludouicus: sciscitatus cui hoc esset monumentum. Est inquit vnus ex clero agnetis illi quæ propter ferinæ decorum bellam vulgus appellabat. Sed quia nobis impedimento est sepulchrum/vellem cum tua venia alio aliquo sacello reponere. Non æquum inquit rex postulatis. quæ enim illa dum vixit mihi sit multum aduersata: mulieris tamen bustum contra leges non violabo. Sed nec vos arbitror illi cadaver sine largo eius munere hic collocasse. Seruate benefactrici quod viuenti promisistis. Nec vobis fas esto/hinc mouere sepulchrum. Vt autem illius causa obnoxiores deum orare sitis: accipite dono sex milia librarum. Et hæc dicens nummos iussit sacerdotibus tradi/quos in perpetuo templi reditus impenderent. Porro inducie quæ cum burgundo positæ erant: ad paucos dies productæ sunt. Interim nicholaus calabriæ dux renati siciliensis nepos cui Ludouici filia desponsata erat: deserto socero/ad burgundum declinauit/ spe ductus sibi in matrimonio assumendi filiam quam Burgundus vnicam habebat. Sed a patre (sicuti alii quidam principes) illusus est. Nam harum nuptiarum expectatione cum plerisque in amicitia pater contineret omnes tandem fefellit. Inter quos Foedericus imperator fuit. Nam cum post subiugatum Gheldrensem ducatum Burgundus treuerim quo cum imperator vocabatur accessisset. Post multa secretiora consilia

Induciarum damnose

Belli suspitio in aquitania

Aue maria

Caroli in agnetis pietas

Nicolaus dux ioharingie ad burgundum perfugit

Rex ludouicus vndecimus.

eo militum præfecti. illo se conferentes suburbii incensis ne illic diuersaretur hostis ciuitatem maximopere tutati sunt. Robertus præterea stoteuillus ex bellouacis mouens & deinde ioachinus roaldus ad burgūdos qui apud eū oppidū in presidio erant nuncium mittunt petentes oppidum ludouico reddi. Moxq; compositione facta locum & sua omnia deserētes equites & vno equulo pedites baculo cōtenti abiērūt. Hoc exēplum secuti valerenses rēburiensesq; deditioem nulla vi facta fecere

Eodem tempore roussyus conestabilis filius burgunde factionis obstinatissimus sectator burgundie præfectus diffusis late copiis tornodorū vsq; debacchat⁹ trekas & campanie partem vastabat. Contra vero dalphinus comes per burgundiam bono exercitu potens omnia igne cōsumpsit par pari rependens. Fiunt interim cū britonibus per ludouicum inducie. Quo tempore regina filiū ludouico parit cui vita breuis fuit. Petrus autē de belloioaco aquitanie ministrator dum lestorie multa nobilitate ornatus agit a suis in armygniaci comitis potestate proditur atq; eo pacto ciuitatem comes recuperat. Eam ob rem ludouicus aliquot ex nobilitate suspectos in fidelitatis lochia i vincula misit. Inter quos iohānes deymerus crimē cōfessus capite damnatus est & in partes quattuor scētus. Qui moriens cadetuz albretēz eius proditiōnis pertinacissime accusauit. Dum eius rei gratia ludouicus in pictauis i moratur pax inter illum & britonū ducem intercessore audeto de ria conuenit. Data britoni non parua pecunia. Porro alenconit dux iohannes accepte crebro gratie oblitus: cum cōstituisset possessiones omnes suas in burgūdum ducem accepto inde precio transferre: & ad eū clam proficisci per tristannū heremitam iubēte ludouico capitur: & lochias primo ductus: paulopost parisiū in lupara arce in custodia consenuit. Lestoria quoq; quā misso exercitu ludouicus duce iohanne cardinali albiē. atq; yuone de fago obsidebat armygniaci culpa diruitur. Nā re cōposita vt armygniacus loco cederet: cum in ciuitatem franci sine vlla violentia ingrediuntur: armygniacus in eos isurgens occidere eos iubet. Vnde clamor exortus dum in castra perfertur franci per effractus antea muros irrūpentes armygniacuz ipsuz & omnem sine discrimine populum trucidant: comitis vxore cū tribus suis pedisequis tantum salua. Hic iohannes armygniacus est qui sororis illecebra captus cū eaz incestu poluisset nisi est eā pontificis romanī auctoritate ducere vxorem Cui⁹ stultitie factuisse dicitur ambrosius cambrayus qui per idem tempus referēdari⁹ erat Calixti pontificis. Accepta enim ab armygniaco multa pecunia bullam dispensationis de sorore desponsanda armygniaco tradit quā reuera adulteratā & a se falso editā postea confessus est presidente apud romanos pio pontifice maximo quo iubēte ambrosius in custodia apud montoluetum monasterium habit⁹ est. Sed e custodia noctu adiutore seruo emissus in galliā se recepit vbi aliquot annos mutatis frequenter locis perfugo similis delituit. Quippe cui carlota mater alioquin benigna mulier suaz domū occluderet: offensa scilicet filii criminibus qui homicidio primum deinde hac quam dixi falsitatis ignominia notabatur. Ingenio tamē & astu erectus viam inuenit apud ludouicum fortune melioris simulās a regina angliz se desiderari quā i angliam traduceret. Qua re intelligens ludouicus eū hominem esse quo ad dolos vteretur ambrosiū ad se accersitū stipendio iuuat. & mox inter aulicos habuit. Quem non multo post supplicationum regiarū magistrum: & deinde parisiensem cancellarium vidimus hominem profecto dolosū & præter modū glorie studentem verborum & iactantię vanitate redundantē & perfluuz: fidei autē modicę: & cui pbe

li vicarius: cum ducentis equitibus auxilio accessit: qui ciuitateꝝ ingressus ad muros
 se protenus cōfert. vbi hostis incredibili pertinacia depugnabat. Venere iō mul-
 to post cruffolus/iachinus roaldus/ guerinus grongnus/atq; torceyus trecetorū
 equitum: cū adiunctis sagittariis ductores. Quibus cōmeatū affatim parisiū subminis-
 trauerunt: missis permultis fossoribus qui fossis atq; aggeribus ciuitatē cōmunirēt
 Enimvero sic opus erat: nā subactis bellouacis libera in normānos burgūdo pate-
 bat via. Fuit enim eius rei tātus timor: vt in ipsa parisiōrū vrbe regia magnope cu-
 ratum sit vrbis fossas purgare: muros instaurare: cathenas p cōpita repēt (auiore p
 fertim dyonisio hynselino) recensere. colubrinas insup atq; serpētinas conflare atq;
 fabricare. Per id tps antissiodorenses qui supra paucos dies admoniti Ludouico
 parere spreuerāt burgundo: ūq; præsidium in oppidū admiserāt: eruptione facta dū
 frumentatū eunt quidam ex campanis equites illis occurrūt: centū sexaginta ex gra-
 fationibus perimētes: octoginta in captiuitatē adductis. Perseuerāte in obsidione
 apud bellouacos burgūdo/dura in castris eius annonæ caritas fuit. festinans igitur
 priusq̄ fame miles vrgeretur/ animo firmat acerrimo congressu ciuitatē expugnare.
 Ingentē ad hoc cratiū & ligneorū fasciū copiā cum multa materia cogit/ quibus vr-
 bis fossas implet. Obsessi re cognita ad parisiōs mittūt: minuscule tormētā & com-
 meatū cū balistariis petītū. Nec defuit petētibus misericors ciuitas. Præerat ad præsi-
 dium portę q̄ domus hospitalis appellatur Robertus stoteuillus parisiōrū præf-
 tus militaris apprime eques. Quā portā iactis in fossas quas pxime dixim⁹ crati⁹ fasci-
 busq; hostis adoritur. Scalas quocq; admotis in muros cōscendere p̄seuerat. Nec p̄-
 fecit/ q̄q̄ horas quattuor cōtinenter pugnasset. In ea oppugnatione qngenti supra
 mille a mat̄ ex burgūdis in fossas decidisse atq; occubuisse referuntur. Nocte in-
 sequenti qa ciuitatis portę obstruētē erāt: patefacto muro salazardus cū aliquot co-
 hortibus in burgundionū castra sub diei crepusculū erumpens/ tribus hostiū tēto-
 riis incensis/ plerisq; occisis impedimēta aliquot ex illorū castris rapiens/ in ciuitatē
 dum reuertitur/ ab hoste eū insequēte pressus/ raptas a se machinas in fossas ciuitatis
 precipitat: egreꝝ ad suos se recepit. Bellouacorū obsidionis tēpore aurelianēses
 officio in cbesios functi sunt. Imposita enim carpētis cētum vini dolia ad belloua-
 cos dono miserūt/ cū magno sagittarū & missiliū numero/ arcubus additis atq; ba-
 listis. Postq̄ sex & viginti cōtinuos dies ad bellouacum burgūdos incassuz sedis-
 set/ die diuæ magdalenes festo obsidionē diluculo soluit/ segetes vicēsq; qua iter fa-
 ciebat vrens/ donec ad sanctū valeriū castra posuisset/ quod oppidū cum aliis vicis
 nis oppidis/ modico præsidio defensis minimo negotio cepit. Ex his locis quādo-
 quidein vero simile erat in interiorem normanniam hostem profecturum/ conesta-
 bilis & chabanus octingentis equitibus assumptis/ normanniam petunt occursuri
 Burgundo. A quibus nullo fere damno Burgundus affectus est/ quin vicos atq; oppida per caletos grassatus incenderit rothomagum vsq; mouens. Vbi conesta-
 bilis se recipiens parum admodum burgundo incommodatus est. Nisi q̄ a populo
 ciuitatis vix excitatus/ nonnullos ex suis cum aliquot ciuibus armatis erupit. ē
 facere permisit. Burgūdos autē indi digrediens in picardiam copias reduxit. Sed
 neq; in Britannia quicq̄ a Ludouico præclare gestum est: q̄q̄ quinquaginta ho-
 minum milia in armis habere diceretur. Nam legationibus pollicitationibusq; tar-
 datus/ cum res compositas proxime esse sperat/ ilulit eum hostis. Dimissa Nor-
 mannia/ burgundus nouiomum oppugnare instituit. Sed cruffolus & qdam cum

Dura obsidio
bellouacorū

Salazardus

Burgūdos in
normannia

Rex Ludouicus vndecimus.

oratores vicennas ludouicus ducit. Vbi regia cena acceptos duobus eos poculis aureis varia celatura ornatis donauit. Horū precium tribus ducatorū milib⁹ & ducentis estimatus est. Venere eodem tempore ab germania dux bauarus & britonū oratores quos siluanecti Ludouicus audiuit. Assuerunt præterea incassum burgū di Britonibus liberaliter Ludouicus respondit. Legationum causas diuinare magis quā p̄be scribere possum. Ex siluanecto compendiu: mox nouiomum rex proficiscitur. Ceperat comes sancti pauli francie constabilis sanctuz quintinū vitomā dorum oppidū extruso præfecto curtono cum præsidio quod in eo ludouicus posuerat. Oppidumq; constabilis: imposito ex suis præsidio rege inuito occupabat ita vt in suspicionem veniretur concepti in regem belli. Nec aliter ad Ludouicū accessit quā ponte inter se & regem facto ad colloquiū prodiit satellitibus egregie stipatus. Colloquio paucis arbitris expleto rex offensam oēs comiti remittit. Iureiurādo interposito quod in ludouici fide permaneret. Erant per id tempus iter federicum imperatorem & burgunduz similtates. Nitebatur propterea magnopere imperator burgūdo incōmodare vnde missis frequenter ad ludouicū nunciis illū hortabatur cū burgūdo amicitiam non inire: se vnū satis esse qui ducis superbiam deprimeret eū quod redderet regi obsequentē. Nec tamē exaudiuit federicū ludouicus sed cum expi cardia siluanectum reuertisset cum burgundi legatis inducias anni vnus firmat. Interea in iohannem alenconiū ducē capitis sententia & bonorum omnium publicatio in senatu parlamento per petrum doriolū cancellarium fertur. Burgundo vero duci nulla fuit induciarū & iurisiurandi reuerentia qui in lotharingiam ducēs viridunum ceperit: sollicitaueritq; edouardum anglum regē aduersus Ludouicū trāsfretare. Quāobrem edouardus magno exercitu comparato priusquā moueret: Ludouicum per caduceatores petit aquitaniam sibi normanniamq; restituat. Nec diu distulit edouardus ad diui michaelis montē classē traducere. Quod postquā ludouic⁹ accepit copias in normanniam misit eorū militum qui recenter fuerant ab eo instituti/ & dalphini custodes appellabantur. Per eos dies tamen induciarū finis nondū eēt burgūdi qui perone & per circūadiacentia loca in præsidio erant omnia vsq; ad ysarā flumen infestabant. Et aliquot ex eis arsonā iā diu desolatā instaurare ceperant. Sed missis aduersus prædones ex ambianorum & bellouacorum præsidio armatorū turmis non expectata pugnatorum aufugerūt. Nec destitit miles francus s; accitis ex finitimis prædiis aliquot cohortibus quibus præterea plebei plurimi se coniunxerunt ad attrebatenses profecti in suburbio ciuitatis castra posuerunt. Vbi nocte tota diuersari deputatis agricolis qui eos sequebantur ad excutiendos per villas & agrestes mansiones frumētī manipulos maximam tritici copiam & pecorum ingētes numerum ex attrebatensi agro comportauerunt. Nam id prius facere meditati vanos & flagella currusq; complures secum adduxerūt. Recepere quoq; nonnullos captiuos quos raptor violatis induciis abduxerat. Principio insequentis veris rex in picardiam mouens tronquetū vetustissimā non longe a modidierio turri vbi perditorū hoīm turma duce motino caulero se receperat oīa incursionib⁹ infestans expugnat occisis aut patibulo appensis qui in ea inuenti sunt p̄ter ipm motinū quem rex vita & officio donauit. Turris ipsa solotenus deiecta est. Modidierienses autē cū ditionē recusassēt obsessi oppidū dedidere suis fortunis oīb⁹ relictis abeūtes oppidū vero solo p̄stratū ē. Roya p̄terea ludouico paruit. Nec spes deerat picardiam atq; arthesiū recipiēdi: nisi sancti pauli comes constabilis dolo vsus regē fefellisset. Cui p̄

Constabilis
temeritas

Snia in alēco
tū ducem

Constabilis
dolos

confidere nemo posset Cuius mortem nec propinqui nec alius quisq̄ illachrimasse visus est. Sepeliri voluit in sacello sorbone ante aram maiorem Deprehensus apud lestoriam cadetus albreteñ. & pietatiā perductus capitis suppliciu luit. Agebat per id tempus parpigniaci iohannes tarraconie rex Quē lestorie ciuitatis desolatiōe accepta q̄q̄ audierat philippū sabaudū cum ingentibus copiis in eum aduentare parpigniaco abiit ob quod diu quidē atq̄ pertinacissime a francis digladiatum est Sed victor francus extitit & ruffilionem totū ludouic⁹ obtinuit. Per hos dies nicolaus lotharingiē dux apud nantiū peste assumptus est. Fuit & siluanecti habit⁹ conuentus venientibus a burgundo duce legatis qui belli causas tollerent. Nec fuit concordie locus tametsi multos dies multa agitando legati cōsumpsissent Burgū dus vero ducis lotharingi morte accepta lotharingiam armis sibi subiugare tenta uit: causam assumens q̄ nicolaus qui defunctus erat oberat⁹ illi esset simulq̄ apud se anxie meditatur regium nomen vsurpare. Sed illusus a federico burgundus cum pecunie egeret nec suis viribus sufficeret ludouici potestatem minuere ad venetos mittit: a quibus stipendiū trimestre mutuo ipetrat quo ex gēte veneta partim coactas copias aluit. Missaq̄ in niuernenses exercitus parte rupē castillionis & aliquot regionis loca dolo capit Per eos dies petrus de belloioo annam ludouicifiliam desponsat. Iterum quoq̄ burgundi oratores cum regis legatis compendii conueniūt Vbi tandē post longas concertationes paucorū mensiū inducias firmant. Quo tempore burgundus inimicitias in ludouicū omnifariā exercens yterium mercatorem qui post earoli aquitani ducis mortem ad burgundum se contulerat magnis promissis inducit: veneno tollere regez. Igitur constituto illi quinquaginta miliū aureorum precio toxicum parat. Datq̄ iohanni audaci (quem seruum habebat) ferēdum pollicitus montes aureos si maleficū feliciter exigat. Rēcipit ab yterio iohannes negotium & ambasiā vbi rex erat pfect⁹ quendam in ludouici popina sibi notum (qui condiendis saporibus p̄erat) cōuenit. Cui q̄ aquitano duci ad simile ministerium seruiert rē patefacere non veretur. Atq̄ ad facinoris precū viginti aureorum milia secure promittit: credulus hominem ad veneni propinationē facile consortē ducere qui dñm suum non dissimili maleficio sublatum fuisse sciret. Audiuit iohannem summa dissimulatione coquus sed rem nequaq̄ patrari posse ait nisi colinetus primarius coquorū conscius accederet. Igitur recepto a iohanne veneno colinetū ad id negotium cohortari pollicetur Colinetus vero a consorte coquo edoct⁹ simul cū eo ad regē pergīt Veneficū prodit: & ab eo exhibitū toxicū profert. Rex veneficum exhorrens autorem pr̄hendi iubet Qui tanq̄ rei bene gerende securus iter ad yteriu faciebat. Sed nō longe a stāpis deprehensus ad ludouicū deductus est mox q̄ cōfessus crimē paulopost in custodiā detruditur data ingenti mercede fidelib⁹ coactis. Afferuatus vero est iohānes audax in publicis edibus parisiōrū. deinde capite truncatus. Cuius quattuor exsecta mēbra ad quattuor regni extremas regiones cū titulo proditoris furcis suspena omnes eius gdes dirutę sunt & natalis domus solitus sine vlla restitutionis spe euersa inscripta ruine cā Eo die quo id gestum est Legati ab aragonia parisiū venere a suo rege mandatū habētes de controuersia ob ruffilionē & parpigniacū orta tractare. Nec multo post rex quoq̄ parisiū successit. Iussitq̄ parisiōs i armis eē & militari ordine p diuī āthonii portā vrbe egredi Quorū multitudinē aragonēses legati admirati sunt Cētū ei & quattuor hoīz armorū milia e ciuitate in agrū prodūisse relatū est Regredientibus in ciuitatem parisiis

Veneficus deprehenditur.

Legati aragonēs.

Rex Ludouicus vndecimus

arbitris) collocutio. Inde vbi regibus visum est illis seorsum exercitibus principes clā sermonē cōtulerūt. nec dilata diu cōcordia est. Itaq; de septem annorum induciis conuenit quarto kalendas nouembris dum voluitur annus salutis Milleſimus qua dringētesimus septuagesimus quintus. Donatusq; a ludouico edouardus est quinquē & septuaginta milibus aureis & quinquaginta milia per singulos induciarū annos illi promissa. Ornauit quoq; magnis muneribus clarentie ducem edouardi fratrem. Rebus vt paucis annotauimus apud pinquigniacum gestis anglus oēs copias calisium remittit. Iubetq; hauartū & primariū suū scutiferū apud Ludouicum morari donec se pmissio absoluisse. Digrediente calisium edouardo ludouicus de luxemburgo conestabilis cui regum concordia & conueniebat nuncium cum litteris ad anglum mittit vicio illi ascribens q; imbelli ipse animo cum ludouico pactus fuerit promissis videlicet illectus hominis qui eū falleret Litteris cognitis eas edouardus ludouico cōmunicat. Interiectis inde non multis diebus accedentib⁹ ad ludouicum britonum ducis oratoribus pax firmata est & annorum nouem induciarū cum burgundo posite. Additum quoq; de ludouico luxēburgo qui ad eū perfererat regi dedendo. Missi sunt peronā qui illum exciperent borbonic⁹. nothus admiraldus dñs de sancta petra & guillermus ceryſaius cum bona armatorum turma exceptū conestabilem in diui anthonii propugnaculum apud parisiōs philippo oleario loci prefecto custodiendū committunt. Deputat deinceps ludouicus petrū doriolum cancellariū & duos parlamenti perſidentes cu; aliis iureconsultis de conestabili questionem habere. Igitur interrogatus cōfessusq; plurimā in regē deliquisse in curia parlamenti post longam custodiam deducitur Vbi a cancellario regio; i signe id est aureum diui michaelis torquem collo gestabat: deponere iussus ē. Mox q; ingressus ad eum iohannes pompācurtus illustris inquit comes hactenus in custodia regis iussu habitus fuisti Vbi de his que in regem & rempublicam cōmisisti quesitum est diligenter cōfessus es maiestatem frequenter offendisse cum hostibus conspirasse & fidem violasse qua reipublice eras obnoxius. Iā venio ad te a parlamento senatu missus significare mortis sententiā que hodie in te lata ē: Hodie tibi moriendum in graua ante edes publicas ciuitatis Terras & fortunas omnes tuas publicatas & fisco attributas esse tibi renuncio. Ad hec ludouicus O inquit optime maxime deus: q̄ dura hec sententia est Te supplex oro da mentem sincerā te agnosendi Sic locutum quattuor theologi magni nominis doctores vt constitutum fuerat reum adeunt salutaribus illum monitis consolaturi Confessione more christiano expleta orat viaticum christi corporis sibi ministrari quod non obtinuit. res tamē diuina quā missam appellam⁹ corā illo facta est & panis benedictus oblit⁹ quaz religiose māducauit. Inde a palatio ad grauiā p medias vulgi turbas perduc⁹: atq; in tabulatū cōscendēs: post q̄ ad diue mariz templum (qd ex tabulato conspicuum erat) conuersus longuſculā orationē plorans habuisse a carnifice iohanne couſino vno gladii ictu capite punitus est. Cadauer autē per cordigeros i ipsorum ecclia humatū est decembri mense die decimanona. Anno. M.ccc. septuagesimo quito. De eius criminibus & supplicio epigiāmata gallica latinaq; multa scripta fuerunt. Eodem tpe monete p̄ciū muratū est & scuta aurea cusa: qnq; & xxx. solidorū turonē. estimatione. Cui operi quattuor r̄m viri p̄fecti sunt germanus de merla Nicholas laus potierus/dyonisius brito & symon ausoranus. Vēſtigal quoq; indictuz singulis dolis que regno ad dexterā gentē exportarentur. Nā pro quo; vini dolio quo

Conestabilis.
nequitia.

Conestabilis
mors

Moneta noua

gredi cupienti litteras mittit. Edouardum anglum ingenti classe petere normániam; Idcirco opus esse cautione ne destitutos presidio normannos hostis inuadat. Si ad illos partem exercitus ducere rex velit: se vnum cum reliqua militia satis esse qui bellum in picardia gerat. Motus hoc nūcio ludouicus in normanniam ducens de anglorum aduentu nihil accepit. Redeunti autem conestabilis scribit anglos calisium appellare & carolum burgundum nussii obsidione relicta foedus cum foederico imperatore inuissse. Que omnia tamen nulla essent caduceator tamen anglus cognomento scalus cum litterarū fasce deprehensus & ad ludouicū perductus vera eē iurauit. Neq; horū quicq; tā iniquo animo ludouicus tulit: q̄ conestabilem clam sollicitare borboniorū ducem & burgundi partes relicto rege sequeretur. Cuius perfidie syngraphum a conestabili missum borbonius per episcopū mymatensem Ludouico demiserat. Eodem tempore in burgundia apud gyrū nō procul a castro chynone magna burgundorum turma a francis superatur cū ducentis equitibus q̄ ex venetis burgundo auxiliares venerant. Fuit nō prosperior attrebatibus fortuna. Admiraldus cui decreta belli ratio in picardia erat prope attrebatum dispositis insidiis. xxx. equites lacessitum attrebatas mittit. In quos velut in contemnendi numeri cohortem eruptione facta attrebatas cum suo presidio proficiscuntur. At qui ab admiraldo premissi erant metum simulantes pedetentim retro abeunt donec suorum insidias p̄terissent. Quāobré intercepti attrebatas inter medias francorum copias ad quingentos supra mille occubuerunt. Et cum romotus regine frater qui burgundarum partim erat his se ducem prebuisset vix ad suos se recepit equo eius interempto. Iacobus autem sancti pauli cum aliis insignibus viris captus. Paulo supra hos dies auracensis princeps quem in custodia ludouicus habebat nullo precio liber factus seditionemq; suaz regi summisit. donatus est propterea potestate eudē di numismatis aurei atq; argentei. remittēdi insuper criminolis necis poenam: nisi heresis aut maiestatis rei haberentur. Edouardi autem Anglie regis classis viginti milium armatorum calisium appulit. Qua re cognita mox ad priorem exercitū nouas copias ludouicus ex parisiis duce Roberto de stoteuilla contrahit. Et carolus burgundionum dux nussio relicta ad edouardū noctu venit: cui amice gratulatus est. Nam edouardi sororem in vxorem duxerat. Hortatus magnopere est rem prospere gerat: & sua recuperet: quæ a francis inuicte tenebantur. At aliquot diebus exactis cum nec a carolo nec a conestabili promissa illi seruantur (cōuenerat enim inter illos dum edouardus in arthesium venisset admittere illum in aliqua munita loca vbi & se atq; exercitum recreare & tuto diuersari posset) iamq; lionem in sanguine terfo copias cum pmouisset: pollicitis illusus: ad ludouicū siluanectum vbi in viatorix cœnobio agebat oratores mittit dicere se archanum quicq; habere quod illi cōmunicatū esse cupiat. Designet locū & tempus ad rem exigendam. Pinguiniacū in ambianorum agro ad id deligitur. Interim mutuam a parisiis grandem pecuniā ludouicus petit. Ea fuit quinq; & septuaginta milium nūmum aureorum quā dissolueret infra kalendas nouembres ipse promisit. Ad pinguiiacum ex ambianis rex veniens frequenti atq; admirabili militū manu stipatus duos in ponte pinguiniaci appendices instruere iubet. Vnum quo ipse alterum quo congregari edouardus posset. Fuit inter vtrunq; appendicem paries medius cācellat⁹ ita latis foraminib⁹ vt per ea dextras dare & contingere reges possent. Conuenientibus ad designata loca principibus cū se alterni salutassent: lōga fuit inter eos (centū vtrinq; admissis illustribus

Attrebatas

Edouard⁹ anglus apud calisium

Cōuētio regū apud pinguiniacum

Rex ludouicus vndecimus.

Moracū hel
uetiis

tum adulterum interiore tantum tunica amictum protenus confodit Coniugē vero que se adliberos in proximo penitrali receperat culcitra obtectam manu apprehensam humo prosternit. Quā in genua procumbentem & mariti misericordiā foemineo ploratu orantē traicēto per mulieris pectus mucrone maētat Sed ad susceptam hystoriā reuertamur. Rege lugduni agente renunciatū est Carolum burgundionum ducem reparato exercitu ad moracū in heluetios castra posuisse atq; ex illo oppidulū circūuallasse eoq; renatū lotharingie ducem (a quo nantiu3 burgūdu3 abstulerat) cum validis copiis suppetiaturum heluetiis accessisse. primāq; hostium aciem fudisse in fugā verso remōto comite eius aciei ductore Vnde ex moraco eruptione facta eos qui in presidio erāt cum lotharigo duce se coniungentes in hostium castra fugatis celsiq; q̄ plurimis perualisse; nec fuisse fuge moduz donec ioingnā peruenissent que aut in burgundionum castris spolia capta essent heluetios ad beneficij cōpensationem benefactori lotharigo reliquisse. Occisorū in ea pugna numerus .xvii. milium fuit.

Victoria de burgundis habita renatus argentinam (q̄ straburgus dicitur) se recepit. Inde q; quattuor armatorū milibus robotat^o natiū quod sibi burgundus vsurparat recuperare contendit & oppidū (quod ducetorū supra mille militū presidio tenebatur) obsidione cingit Qua firmata ad agentinenses reuersus cum nouas copias coegisset eas prioribus quas ad obsidionem reliquerat adiungit nantiu3 recuperat. Hec dum aguntur Ludouicus turonum repetēs multis votis quibus se abstrinxerat satis pro religionis debito fecit Erat enim diu marie christi matri vel reuera vel simulatione deuotus Cuius templis multa donaria obtulit. Interim burgund^o (cui aduersa omnia succedebāt) egre admodum ferēs a modico principe (vt ipse querebatur) vinci resarcitis pro tempore copiis ex salinis sequanorum oppido nantium ducit Cum enim de renato sermonē haberet illū magnopere parui existimabat tan q̄ gygas ipse ille nanus esset Per eam tempestatem de castelle regno disceptatio insurgit. Erat henrico castelle regi (vt ferebatur) ex legitimis nuptiis filia & ex patre grandis natu soror hec aragonū illa portugallorū regi vxor datur. Quamobrem vterq; regum castellam vendicare magnis viribus cōtendit Portugallus rex frācum regem secutus ludouicum per se cōuenit sperans maxime discordiis inter eum & burgundum compositis copias sibi ad vendicandā castellam attribuit. Fuit mediūsfidius Portugallus rex incredibili magnificentia a parisiis exceptus. Verum cum ad burgundum in obsidione nantii agentē pacis causa per horridā hyemem frustra cōcessisset ad ludouicū rediit. Burgundus enim nantiū tā arte concloserat: vt fame prope deficientes burgūdo permittere se obfessi destinarēt Militabat in burgundianis castris longobardus quidam comes quē campobassuz appellabant. Hic vel suapte perfidia vel pecunia clam corruptus a burgundo deficiens cum nonaginta equitibus ad ludouicum regem venire constituerat At per regis internuncios tardatus ne pditionis particeps ludouicus esse videretur ad renatum pfectus est: cui burgūdi consiliū omne patefecit. Duo vero suæ factionis angelus & montefortus qui eum ad prodicionem cōceptā sequebantur iussi sunt cōdeum petere qui locus a nantio secūdo tantū lapide distat ad mosellam flumen q̄ a mettēlibus & luxemburgis ad burgūdos cōmeatus importabatur. Quarto autē nonas ianuarii renatus Varēguillam ad sanctū nicholaum cum suis & heluetorū copiis progrediens & postridie cū noua uillaz aduenisset ad lacū qui nō pcul abest acies instruit. Vnam dabeistanus comes & qui friburgū suricūq; incolunt. Alteram

Rex portugallie ad burgundū vadit quātiū obsidebat

franci caudam vocant) aureum nummū portitores exigebant. Post hæc aliquid in romanos molitus ludouicus: de congreganda episcoporum synodo cogitauit. nā cum sibi antea non processisset q̄ de vniuersali ecclesie cōuentu agēdos suos oratores ad diuersos principes miserat de suo regno habendū consilium preceptum vulgavit: iubens quosq̄ pontifices & maiorum ecclesiarū rectores ad suas sedes intra a se constitutum diem redire. Deinde voto astrictus aniciū (quod podium dicunt) aruernie ciuitatem pergit. Vbi nouem totos dies diue marie tēplo quod in galliis summa religione colitur se promissis absoluit mox lugduni trāsiēs ad dalphinates cum peruenisset accepit carolum burgundum qui in heluetios expeditionem duxerat solum fugatumq̄ cū suo exercitu fuisse non procul a granfone oppido & arcibus duabus receptis quas heluetiis ipse abstulerat. Tormenta machinisq̄ amissis castra & sarcinas omnes direptas. Receptas insuper ab Heluetiis arces & granfonem esse. Inuentosq̄ in illis quingentos & duodecim alemannos quos suspēdio burgundus necauerat eos omnes paribulis liberatos terre cōmēdasse & eisdē alemannorum furcis lorisq̄ burgundos strangulasse quos granfonem recuperantes heluetii deprehendebant. Eadem tempestate nemorsus dux a dño de bello loco in arce carlati circūuallatus deditioe facta captus ad regē primum deinde viennam & deinceps parisiū perductus & in custodia assēruatur Circunuallationis tempore ei⁹ vxor caroli andegauen. filia cū peperisset tam partus dolore q̄ animi ægritudine mortem incurrit. Mulier spectata plurimū atq̄ laudata. Rebus apud granfonem dissipatis. Carolus burgundus cum ioignam in finibus sequanorum se ex fuga militēq̄ recepisset. Heluetios iterū psequi (sicuti ferox & vindictę cupid⁹ erat) cōstituit. At q̄ illi milite & pecunia opus esset guillermū gonnetū eius cācellariū cum aliis vndecim bone apud suos auctoritatis viris ad flandrenses & ditiōis eius populos legat qui militē refarciāt: sextaq̄ bonorū suorū omnium partem ad belli impensaz ministrent. Legatis eius responsum est Carolo si facultas deficit se tuto recipiēdi sub sidū illi vt picipi & duci suo se quidē prebituros donec domū salu⁹ redeat. Belli autē i heluetios gerēdi causā nullā videre cuius gratia sese bonis & pecunia pmere aut multare neesse sit. Hec dñ a burgūdo geruntur ad ludouicuz lugduni agentē renatus ex andegauensi familia sicilie rex accessit. Cuz quo de prouicie comitatu ad hunc modum trāsactum est. Erat renatus plenus dierum sine liberis princeps cuius filia angliz regina ab Edouardo de familia ducum clocestrie in custodia tenebatur eius liberande causa Ludouicum sibi heredem prouicie renatus instituit. Datis a Ludouico milibus quinquaginta scutorum aureorum que redimende regine causa edouardo soluta sunt. Regina liberata iuri quod a morte patris in comitatu ipso vindicare potuisset abrenunciat constituta quotannis dum superstes esset pēsiōne quē ludouicus regine persolueret. Accidit per hos dies nō procul a dordano plena miseracionis cedes Ludouicus breseli filius normāntiz marescallus carlotam agnetis (quæ bella appellata est) filiam ex carolo septimo ludouici patre (sicuti credebatur genitam habebat vxorem. hic laxandi animi causa cum i siluam assumpta vxore venatū prodiiisset domū noctu reuersus cum se lassū sentiret seorsum ab vxorio cubiculo cubitum pergit. Carlota autē libera ad tempus viro iohannez lauernū pictauū cū quo stupri consuetudinem fecerat: ad se protenus in cubiculū admittit. Qua re cognita iohannes apotecarius domus senescalli prouisor scelus dño defert. Vnde furens senescallus gladio exerto cum cubiculi fores repente effregisset inuenit

Dux nemorsus
captus.

Burgūdo⁹ fuit.

Cedes carlotam
vxoris marescalli
facta viro

Rex Iudericus vñ decimus.

Ludericus, se recipientes/ q̄rendi fuerunt vt vincerentur. Est enim nō parua pars flandriæ etiã num morinorū pontifici q̄tum ad christianã religionē attinet subiecta . Et hanc fu-
 isse olim nō p̄cul siluã illi nō temere quis putabit quæ carbonaria silua in neruis
 fuit Vbi tornacum insignis ciuitas extracta est Cuius spiritali ditioni altera flandriæ
 portio paret. Ea regio raris colonis cū diu inculta & plurimis fossis interscissa
 māsisset latronibus patuit q̄ predas ex transeuntibus agebāt donec ad annū salutis
 sexcentesimo vicelimum primū quidē cui luderico lillefcuquo appellatio erat / lo-
 tarii quarti frācorū regis filiam vxorem habens cū liberos quindecim ex ea genuisset
 maximus natu anthonius silue flandrie custos a lotario positus est vocatusq̄ fore-
 starius. Silua enim francorum lingua foresta apellatur. Vnde forestarii nomen de-
 riuatum. Sed huic narrationi rari assentiunt aliis tradentibus ludericum ex germa-
 nia vxorem duxisse & vicum incoluisse arlebecam qui vnus in illa terra erat. Vxor
 autem cum flandra diceretur ab eius nomine fuisse flandriam dictam Ludericum ve-
 ro a carolo magno silue custodiam vt eam a latronibus quietem redderet accepisse
 anno gratie septingētesimo nonagesimo secūdo ibiq̄ quattuor & quadraginta an-
 nos imperasse & ei filium successisse ingecamū qui vicorum extruendorum diuersis
 flandriæ locis auctor extitit Porro exacto sui magistratus anno quindecimo apud
 arlebecã vita excedēs sepultus est. Fu t illi heredes filius andaquerrus reipublice cu-
 rator atq̄ ap̄licator industrius gandauum enī/ curtracū atq̄ aldenardū necnon
 casselletū construere cœpit. Relicto autem balduino fr̄io post. xiii. sui forestatus an-
 num arlebece humat⁹ ē. Post patris excessum balduinus regionis administratiōnē
 est adeptus. Erat iudith speciosa fœmina quæ caroli calui franci regis cum filia
 esset / & edouarde (qui & adolphus dicebatur) anglo regi nupta mortuo marito
 in franciam rediens a balduino rapta ē & matrimonio iuncta Qua iniuria affectus
 rex balduinum persequi pergit quemadmodum a nobis supra relatū est. Ab
 hoc balduino burgus quē nunc incole brugas vocāt edificari ceptus est. Ip̄e ve-
 ro a suscepta administratiōe anno decimo septimo vita destitutus in diui bertini ce-
 nobio apud sanctum audomarū celebri sepulcro est honoratus anno christiane pi-
 etatis octingentesimo. lxxxix. Cui successor fuit balduinus quē caluum flandri voca-
 uere qui brugas muro circūdedit & ethelfundã edelphidi anglorum regis filia vxorē
 accipiens Liberos duos arnoldum & adulpum boloniæ postea comitem ex ea
 tulit. Decurso autem accepti comitatus anno quindecimo gandau sepultus est: in
 coenobio quod diuo petro dicauerat. Arnoldus patris principatu recepto: reli-
 giose vixit. Nã apud sanctū donatū/ qui locus brugis celebratissimus est sacerdotes
 quodecim a se institutos decimarum largissimo prouentu donauit. Fuit illi vxor
 alisa viromandorū comitis filia q̄ illis genuit balduinum. Ab hoc arnoldo vt a me
 supra memoratum est guillerimus normannorum dux per speciē reconciliatiōis nō
 longe a pinquigniacō trucidatus est. Exactis aut̄ in principatu. xxviii. annis ganda-
 ui apud sanctum petrum traditus est sepulchro anno christiane misericordie non-
 genesimo sexagesimo quarto. Post suscepit filius comitatum trium annorum co-
 mes. Quo tempore data est illi vxor matildis crmano saxonum duce nata quæ pe-
 perit arnoldum. huic balduino sepulchrum cum suis maioribus apud gandauū fu-
 it. Cuius successor arnoldo qui iuuenis nomen accepit cura & diligens sollicitudo
 extitit subiectum sibi populū iusticia continere Nam tamen timorē esset amabat-
 tur tamen vehementer propter summam eius equitatē & perseverantem iusticiam

bernenſes atq; ternenſes duxerunt. Atq; ita partito agmine alteri ſecundum flumē alteri per viam militariē nantiū verſus cōpoſito ordine incedūt. Iam enim burgundus ſuos in acie liſterat & heluetios qui via publica p̄grediebantur tormētis appetere p̄perabat. Qd̄ animaduertētes aciei ductores ſimil̄ rorſuz ad proximū collē dīuertunt: in quos burgundus iacobum galloſū italum: & iudocum lalanū flandriæ primariū iudicem bino agmine mittit. Iubetq; hoſtē ab equitibus inuadi ſequentē illos numeroſo peditatu. Mox nichilominus heluetii qui in colle erant conuerſa in burgundos facie vix credibili impetu in venientiē in ſe hoſtē p̄cedunt ita vt ad priſimum colubrinariū iactum peditatus omni burgundorum fuge ſe cōmiſerit. In galloſum autem ii qui ad flumen iter habebant nulla mora incurſantes totam cohortē fuderūt. Eſt pons nō procul natio quavia eſt a thyonuillā & luxemburgū quaz campopaffus comes occupauerat. Ad pontē poſt q̄ fugientes burgundi peruenerunt inſequentē eos ferociter lotharingo pars fluminis vadis ſe credentes ab heluetiis trucidabantur pars fluctibus obruri interibāt. pars qui ſiluis ſe credebāt ab incolis ſine miſeratione iugulabantur. Nec ceſſauit lotharingus hoſtem ſequi donec adueniens plurima nox eū prohibuit. Tum de burgundo duce interiūſſet ne an viueret ſollicitus quandoquidē de eo nullū nunciū acciperet ad mettenſes conſeſſim ſciſcitatum mittit: an ipſe per eorū ciuitatē euaiſſet. At ille reuera dum ſe fuga ſaluare contendit: labente equo quē inſidebat fuerat tribus vulneribus occiſus. vno ad caput ſecus aurem ad dentes vſq; pertingens. Altero ad femora. tertiu ad anū. Id certiffima fide compertum eſt capto baptiſta adoleſcēte ex colūnenſiū familia q̄ duci eodem tempore familiariffime obſequebatur qui nō dubia de illo indicia p̄tenus oſtendit. Aſſenſuſq; eſt teſtimonio eius mathe⁹ portugallenſis ducis medicus atq; anthonius eius frater nothus quē lotharingus captiuum habebat. Cuius rei fidem vix admiferunt artheſienſes & ii qui burgundiorum poteſtatis erāt temere atq; p̄tinaciſſime aſſeuerantes eū e pugna ad germanos dilapſum eſſe ibiq; ſeptēnem poenitentia vouiſſe quā poſt q̄ expleſſet inde cū potentia reuerſurū & ſuas iniurias v̄dicaturū Noui nōnullos qui in ea credulitate obtinati equos gēmaſq; venales exhiberent venderentq; ſi quis eas plus iuſto emeret dilata ſolutione: donec Carolus eorum princeps exacta penitentia rediſſent. Eam crudelitatem auxit quidā vir horridam vitam agēs inter ſueuos in oppidulo cui bruxelle nomē eſt qui cū ſtatura & voce nō ab ſimilis carolo eſſet nec ſe oſtētaret ſed p̄cēniteti par & ſēp̄ moeſt⁹ eſſe videretur vulgus facile hunc pro carolo habuit donec euidentior. bus ſignis ad verū puenitū eſt. Inuentum ducis cadauer nudum in pratello quod riulus aluit in diui georgii eccleſia apud nantiū anno ſalutis. M. cccc. lxxvi. poſtridie epyphaniorū domini conditū eſt. In eo loco vbi tot occiſorum corpora iacebant lotharingus victor ſacellum cōdidit addito ſacerdote qui memoriā defunctorū perpetuo haberet. Edidit quoq; in pratello crucem ex lapide vbi Burgundus occubuerat.

Hic me locus admonet in cathalogum conferre quot flādr̄ia ab exordio retores comiteſq; ad hunc vſq; carolum per annos fere ſeptingentos habuit vt hinc cautiō nē accipiāt ii qui ſplendore p̄cipatū & generis antiquitate elati facili per incōſiderationē lapſi/ fabula poſteris fiunt. Terra flandriā inſula galliæ belgiç/ ab occidente britanniço oceano ab oriente ſcalde flumine a meridie liſa amne qui in morinis oritur circūſep̄ta eſt tota fere paluſtris & ſiluis olim impedita/ ſicut ex cęſare liquet qui morinis bello aggreſſus: difficile ſibi audientes fecit propterea q̄ i ſiluas

Apud nantiū
renatiuictoria

Pertinax i do
minum amor
ſtulta credulitas

Flādr̄ie comi
tes & retores

Rex Ludouicus vndecimus

ordines francorum militum duxit: vnde reuersus domum/aliquid de christi sanguine extulisse traditur/quem in sancti basilii templo apud brugas reposuit/monumentum scilicet christi passionis/quod a flandris maxima veneratione colitur. Sibyllam vxorem duxit siciliensi rege progeneratâ. hinc philippus & margareta prodire. Margaretam balduinus hannonijs comes vxorem accepit. Patri therico apud vatenas post secundū & quadragesimū annum sui magistratus sepulto: successit Philippus hierosolymiticā expeditionem secutus. A qua rediens: quandoquidem liberis carebat: ysabellam ex sorore neptem/Balduini hannonii comitis filiam Philippo augusto adolescenti vxorem dedit: sicut in ipsius augusti gestis scripsimus. Inuenio hunc nescio quamobrem deprehensum/& in vinculis habitū interiisse:& in clarualle ciuitatis tertii ordinis cœnobio humatū: año christianę passionis Milleſimo nonagesimo. Tenuit deinceps flandriā balduinus gratia cōnubii quod cum margareta therici filia contraxerat. Præfuit regioni cum laude. tulitq; ex vxore liberos mares duos. balduinum qui hierosolymorū imperiū adeptus est/ & Philippum namurci comitem duas præterea filias margaretā q̄ philippo augusto tradita est:& alterā brabātini ducis vxorē. Hūc secutus est balduinus q̄ flādriz atq; hānoniz principatū moderat⁹ est. Sed duabus susceptis ex vxore fœminis iohanna & margareta: in paleſtinam cū christiano exercitu mox proficiscens: post egregia multa militiæ opera in constanti nopolitanum imperatorē assumptus est. inde a sarraceno hoste interceptus: nullo post tempore cōparuit. In demortui locum filia eius iohāna flandris hannonibusq; imperauit/accepto in virum ferrando/portugallo genere oriundo: frācis admodum infesto. Quam ob rem othoneꝝ germanum imperatorem secutus/dum bellū aduersus philippū augustum francorū regem gerit: captus: in arcē cui luparē apud parisijs nomen est asseruatur. Mortuo sepultura fuit in monasterio marquetensi. Iohāna vero viduitatis pertesa/ secūdas cum thoma sabaudi ducis filio nuptias cōtrahit. Quarto deinde anno vita excedēs cum ferrādo apud marquetas sepulta est. Eius enim monasterii institutrix non procul ab insula fuit. Huic soror Margareta suffecta flandriæ hannonięq; comitatus ānos trigintaquattuor gubernauit magni animi fœmina. Semel enim atq; iterū nupsit. Ex priore viro bossardo/qui ex angolorum regum familia prodierat iohannē filium genuit: breuis vitę puerum. Ex altero guillermo dāpetro guido natus est & guillermus. Guidonem qui matre recusante fegardi de betunia filiam sibi copulauerat diu a se relegauit. Iohannem quoq; alterum filiū maiorem natu persecuta eum exheredare statuit. Quæ causa fuit guidoni cū matre reconciliationis. Eapropter exurgens guillermus romanorū rex/& hollādiæ dominator (cuius filiā iohānes dauēnes habebat vxorē) genero aduersus margaretam auxiliatus est. Verū ludouicus francorū rex/cuz medius arbiter accessisset ex parlamēti decreto pronunciatū est: iohanni deberi hannoniā. Flandriam autē matre defuncta guido possideret. Mors paulo post terris eripuit margaretam: quę apud flynas in monasterio eiusdem nominis (quod a duaco flandriam versus milibus quattuor distat) monumento honorata est. Ideo flandrię comes Guido est effectus. Cui annos sex & triginta præfuit/ liberis tā maribus q̄ fœminis fœcundus. Quinq; enim ex priore vxore masculos extulit/ guillermū/ robertū/ balduinum philippum/ & iohānem: qui leodiensiu pontifex extitit. filiatū quæ quattuor fuere nomina non inueni: præterq̄ vni⁹ philippetę quæ anglo regi desponsata ante nuptiarum diem parisiū interiit. Ex secūda quæ namurco principabatnr filios tris & filiam

Philippus.

Balduinus

Balduinus

Ferrandus

Margareta

Guido

amicitiã inuit berengarii regis italie cuius filiam susannam thori participem assumpsit. A recepto comitatu anno primo & vigesimo dum fuit annus salutis nongentesimus octogesimo octauus moritur/relicto filio balduino cognomento pulchra barba Cui vxor fuit ennia filia guicardi luxemburgorum ducis. Prefuit flandriæ annis xlvii. suscepto filio / qui balduinus de insula vocatus est Sepelitur gandauicuz maioribus suis A cuius morte comitatum administravit balduinus insulanus annos duos & triginta a quo diui petri de insula templum extructum est. Est enim insula munitissimã & populo frequẽs cũ firmissima arce oppidũ flandriæ finitimum. Huic fuit vxor alisa philippo francorũ rege nata q̄ duos liberos mares enixa est: balduinũ & robertũ & feminã quẽ guillermo notho normanno duci a quo regnum anglie vindicatum est nupsit. Orta inter germanie imperatorem & hunc balduinum simultate balduinus comitatũ qui a losteñ. nũcupatur occupauit. Sed compositis tãdem discordiis impator balduino comitatũ in feudum dedit. Hic successores habuit filiũ ludouicum cui pio cognomẽ inditũ est. exq; richilde comite hãnonie p̄genita duo liberi fuere arnoldus & balduinus Subditis amantissimus maxime propter benignitatẽ & egregios ipsius mores fuit. Tertio autem sue administratiõis anno vita defectus in henone monasterio sepelitur Arnoldus qui illi successus est cũ bellũ aduersus robertũ frisonũ ducem mouisset occubuit. Post quem balduin⁹ balduini insulani nepos comitatum est adeptus quẽ cũ gaufrido in palestina militasse supra scripsi. Accepta autem gertrude vxore filia ducis saxonum/quam hollandiæ comes moriens reliquerat/marẽ vnum robertum & feminas duas excepit Ei⁹ opus est apud casselletum diui petri ecclesia vbi viginti sacerdotes assignatis annuis prouentibus collocauit. Rexit flandriam annos duos & viginti Eo assumpto robert⁹ suscepit principatum & ad recuperandã de mahumeti seruitute hierusalem operaz cum gaufrido de buyllone dedit tulitq; ex filia guillermi normanni ducis balduinũ Erat illi consobrinus sacerdos sancti donati brugensis prepositus/quẽ flandrie cancellarium assumpsit. Iussitq; perpetuo decreto eũ posthac eadem dignitate fungĩ q̄ prepositus haberetur Sepultus est attrebatũ apud sanctuz vedastũ post annũ. xvii. sui principatus successor balduinus cũ margaritam bolonie comitis filiam vxorem accepisset nec inde liberos haberet comitali morbo affectus monachatum p̄fessus est designato herede carolo regine dalmatarũ filio/ qui ei consobrinus erat Apud sanctum bertinum sepulturam accepit cũ annos octo flandriam gubernasset. Pari annorum numero carolus ministravit. Hic cũ rei diuine apud sanctũ donatũ adesset in oratorio ab inimicis & quidẽ familiarib⁹ occiditur. Inde comitatũ vsurpauit guillermus vicecomes yprensis: qui vxorẽ ex filia caroli dalmate duxerat sed secũdo mense abvsurpato comitatu interiit nullis liberis relictis Ceteruz dux normannorum guillermus caroli primi consobrinus rege francorum ludouico adnitente ei⁹ ceto guillermus yprensis flandriam occupauit deteriora omnia faciens Quamobrẽ flandri thericum/quem dux dauzay ex gertrude caroli auia susceperat accersunt Hinc excitato bello/ cũ thericus in oppidum alostum se recepisset a guillermus normanno circũseptus est. At guillermus dum obsidionem pertinacissime continuat sagitta percussus vita excessit. Exactis mensibus quindecim postq̄ flandriam intrauerat impositus est honorifico mausoleo in diui bertini ede quẽ est apud sanctuz audomarum. Fuit illi successor thericus/quẽ bello persecutus erat & flandria extrudere cognabatur. Hic apud damyatas atq; hierosolyma sub ludouico francorũ rege

Balduin⁹ pulchra barba.

Balduin⁹ insulanus.

Balduinus

Ludouic⁹ pi⁹

Arnoldus
Balduinus

Robertus

Balduinus

Carol⁹

Guillermus.

Thericus.

Rex ludouicus vndecimus.

Philippus adminiftrauerat. Philippum vidimus vna cum vtraq; burgundia atq; flandria archiepiscopatum brabantiam / lothricum : lamburgum hannoniā; hollandiam; zelandiam & frisiam partē / cum salinis machlinia & namurco obtinere. Illi deinde accessit luxemburgus. Hic patre interfecto anglorum partium fuit. Cum autem uxores tris habuisset ex postrema ysabella quæ rege portugalo oriunda erat tris liberos excepit anthonium & iodocum quos sita mors assumpsit & carolum gandauos qui suo more seditiofo tumultu rebellauerant non sine suorum iactura tandem compescuit poenāq; affecit. Defunctus brugis diuisione in ede cartuliorum sepultus est anno salutis Millefimo quadringentesimo sexagesimo septimo. xviii. kalendas augusti. Patri philippo successit hic Carolus de quo presens narratio textus a renato lotharigorū duce susus filia eius maria ex familia borboniorū ductū per matrem genita maximilianū federici germanorum imperatoris filium virum accepit. Ex quo philippum & margaritam cum extulisset equo lapsa & inde paruo post interuallo moriens quotquot carolus principatus tenebat philippo filio reliquit. Ad hunc modum post vnum & triginta flandriae comites potentatu illustri burgundiae clarissimum nomen in sua familia Carolus extinxit. Nisi quod illi fuerunt superstites aliquot fratres nothi quos ex multis mulieribus philippus eius pater susceperat. Sed de lotharigo reliqua persequamur. Carolo duce mortuo protenus in burgundiam exercitum ducit quam totam post paucos dies Ludouici nomine recuperat. Secuti burgundos ipsi antistiodorenses regi paruerunt. Certior factus de burgundorum interitu. Ludouicus turonum linquens postquam suo more varias diue mariae edes muneribus honestasset. Nouiomenes adiuit. Breuiter tempore monasterium Peronam Abbatissuam Monstroliumque cum aliquot locis usque ad attrebatos occupat. attrebatos vero pugnacissimi & duri animi populus parere detraharunt: recepto in ciuitate flandrensi praesidio. Interim dum cunctantur attrebatos regi obtemperare: Ludouicus grande exercitum & belli apparatus cogit. Sed tandem captam ciuitatem que seorsum centum fere passibus ab oppido loco editiore sita est: & raro muro munita instaurat aduersus oppidanorum vim atque iniuriam ad quos ex aliis recenter recuperatis locis multis odio nominis franci per fugerant. Quibus tanta temeritas fuit ut per muros & publicos parietes furcas sculperent appensis albis crucibus tanquam ipsum regem francosque suspendio dignos arbitrarentur. Fuerunt qui pudendas partes reuelatas e muris militibus ostentarent conuiciantes regi. Venere tamen ex oppidanis ad ludouicum aliquot ex primoribus qui hanc concordie formulam reportauerunt. Manerent ipsi in regis fide atque potestate. Vectigalia & fiscum regis questores administrarent pecuniam inde questam. Maria caroli burgundi filia vnica: ab ipsis regis ministris acciperet donec regi primario principi suo debitam fidem persoluerit. interim nullum regium praesidium oppidani reciperent. His ita compositis ludouicus ad oppidanos mittit borbonium cardinalem: petrum doriolum cancellarium: Guyorum potum & philippum desquerdum qui ab attrebatibus fidei iuramentum exigant. Quo sancte (ut putabatur) praestito cum legati in diui vedasti cenobio discumbunt: pars perditorum hominum insurgens: clamore (ut in seditione solet) sublato in cenobium percurrit frequenter vociferans occidite occidite a legatis tamen temperatum est. Qui protenus in ciuitatem ad ludouicum se recipiunt. Quam iniuriam dissimulans rex morinum petit. Inde hisdini occupat & paulo post arcem emisit qui in eam confugerant cum suis fortunisque militibus. Dum hisdini esset ludouicus attrebatos simulata ad eum legatione admirandum

Attrebatos ob
finati

adeunt petentes vt bona eius venia hisdinū ad regē mittere suos nūcios liceat. Accēptis ab admiraldo de professione litteris: octodecim (odardo butio duce) oppido egressi flandriam versus iter constituunt eo cōsilio vt mariam caroli filiam conuenirent. Cuius doli prouid⁹ admiraldus quosdam ex suis exploratum legatos miserat. Qui in fraude deprehēfos ad ludouicū omēs perducit. Hi vltimo supplicio affecti sunt. Odardo caputiolum pellibus aduocati more ornatum appositū est. Erat enim publicus attrebatium pcurator & in eo amictū caput amputatū tinoq; sublatum cum in scriptione. Hoc odardi caput est. Hac attrebatū perfidia irritat⁹ rex dum bolonia religionis cā pergīt: circūuallare oppidum iubet. Reuersus bolonia tormētis muros turrelq; quatit. Extruxerant oppidani cōtra ciuitatē ppugnaculū quo se tuentes ciuitatē maxime infestabāt. At tormētōrū violentia ppugnaculū a francis ita deliuit vt in oppidū longe patēs pspētus esset. Simulq; ludouic⁹ oppidanorum bona militi diripienda publicat: quāobrem animosior factus q̄ maximā spē diripiendi oppidū miles capiebat. Verū impēdenti piculo pteriti oppidani ad ludouicū mittunt: mīam implorātes quā p̄ter multorū volūtātē impetrarunt admiseruntq; ad se regis copias quantū regis visum est. nec tñ obprobriis abstinebāt i mariam caroli heredē ppensū. Quā longe a se in flādria agentē nō minus q̄ numē aliq̄d obseruabāt ita vt quidā ob pfidiā in regē capite damnati cū securim ceruici districtā vnico euadere verbo potuissent mori pertinaciter maluerint q̄ dicere viuat rex. Multati sunt attrebatē multa fusi celatiq; argentī copia nec eo magis dimissiore animo erant quāobrem veteres loci incolas ludouicus in penitētiore frāciā trāsfert vocatis ex reliquo regno nouis colonis quos in illorū locū velut in nouā coloniam mittit. mutatoq; nomie franciā attrebatū vocat. Interim magnopere studet ludouic⁹ quo modo mariam caroli filiam ad se traducere posset. Promittit itaq; puelle maritū ex regio genere dare nec sinere eam dispēdio aliquo affici sed ditionē q̄ ad eā ptineret tāq; suā defendere. Cui⁹ rei cā oliuerū dāmam regiū tonforē q̄ flandriēis erat ad eaz mittit. Nō enim franco alicui principi rex satis cōfidebat ne legationis munere fret⁹ perniciosū qcq; machinaretur. Oliuer⁹ aut postq̄ ad mariā venit solita temeritate vsus vel q̄ ita in mandatis acciperat petit apud mariam seorsum colloquiū habere. Quod cum puelle pudori atq; celsitudini nō cōueniret sermonē priuatiz facere nō impetrat. Sed ea q̄ a ludouico acceperat dicere presentib⁹ ad hoc a maria delectis p̄ceribus illū oportuit. Nec legato fides habita ē. Igitur ad ludouicum inanis reuertit.

At flādrenses tāetsi cēm belli rationē vitare cuperēt frācis tamē reliētis ad germanos respiciunt. Erat frederico alemāno imperatori filius maximilianus vnum & vīgesimalium annum agens. Cum hoc nuptiarum foedera cōciliant. Nā q̄ pater ad imperatoriam maiestātē plurimum thesaurum per annos ferme quinquaginta quib⁹ imperiuz administrauerat adiecisse putabatur spes illis erat magni aduersus regē frāciā subsidii. Ea re cognita ludouic⁹ hēricū hisbucū colonienles q̄ a puero apud eum fuerat educatus specie vicendoruz amicorum suorum in alemanniā ire iubet: vt reuera exploraret qui de nuptiis ageretur. Henricus cum argentinam venisset cognoscit de ineundo federe conuentum apud francfordiā ad kalendas iunias editū esse quo ipse imperator & cum eo maximilianus ipi quoq; flādrenses cōuenirent. Curat propterea ludouicus francfordiam nūcios mittere eiusq; negocii munus mihi cōmittit mandās oratoris nomen non prius assumere q̄ compertū mihi esset qui germani principes suas partes tuerentur. Summa legationis fuit francfordie in con-

Attrebatū po
ne.

Francia.

Maximilian⁹
mariam
Burgundam
deponlat.

Rex ludouicus vndecimus

ventionem ipsam memorare que amicitia inter imperatores regesque francos diu permanserit. quibus legibus atque institutis perseverauerit benivolentia. Maria burgundi hæredem feudi legibus erga ludouicum astringi: longo vsu obseruatum esse ne quod illustris inter francos femina viro peregrino iure nuptiarum rege inconsulto coniungatur. Decere illam patriis obtemperare institutis imperatorie dignitatis & fidei esse non violare amici iura. Téperet igitur federicus ne id committat quo veteris amicitie sanctitudo offendatur. Talibus mandatis edoctus apud argentinam henricus hūbucum offendi. Vbi dies sex imoratus cum de conventu francfordiensi nuntium nullum accipimus fama aduolat maximilianum per rhenum amnem coloniam petere. Eo propterea festinantes maguntiam proficiscimur quo marie quoque oratores se conferunt rari maximilianum in eam ciuitatem aduolare. Verum nulla statione maguntie facta preterlabitur & coloniam per paucis comitatus contredit. Quæ & nos ite secuti coloniam puenimus claresciscitantes quoniam princeps francorum amicitiam sequebatur cui litteras quas pmultas a ludouico habebamus redderemus. Vnum tamen neque satis perspectum iuliaci ducem conuenimus. Qui legatione accepta respondet nos tarde quidem (negotio expleto aduolasse se maximiliano fide astrinctum esse a quo sine dedecore resilire non possit neque tuto nos diu in eis locis diuersari posse quod inimica nobis essent. Sed tamen obnixè curaturum ne quod nobis aduersetur. Post dies viginti quibus maximilianus profectio in flandriam parat eo quo colonia egressus die est aquisgranum accessimus. Quo preterea maximilianus centum supra mille tamen equitibus stipatus se contulit. Postera autem die ad ludouicum quod maximis potuimus itineribus per leodios primis inde per campaniam atque arthesium festinantes rei a nobis geste fecimus certiorum. Erat enim per hos dies morini promiseratque ad sanctum audomarum magnam copiarum suarum partem ut locum obsidione cingeret. Redierant eo tempore ex anglia viennensis archiepiscopus & oliuerius ruffus qui ludouico retulerant edouardum polliceri auxilium missurumque in hollandiam supra viginti militum milia (si ita ludouicus volet) quod terram ipsam occupet. Inter hæc dubius rex animo pendebat quorsum inclinaret cum subito defertur maximilianum sexdecim milibus armatorum potentem basseyam aduenire. Qua re abductus copias protenus sancto audomaro reuocat. Cameracenses profectus copias maiores contrahit: nunquam satis sui securus admiserant enim ludouicum cameracenses appositis legibus. Cuius rei non multo post eos penituit marrafino illis prefecto qui ex sacris reliquiis auro argentoque (ut fama fuit) detracto se ditauit. Itaque torque multis ponderis ornatus cum ad ludouicum venisset illi occurrens briquebecus torque venerari simulauit quod ex sacris rebus conflatam esse accepisset. Cum torque palpare tentaret noli inquit ludouicus tangere res enim sacra est. Eius sacrilegii marrafino non tamen aut or fuisse fertur quod ille cui iohannes de daillon nomen erat a quo grauius atrebates etiam incommoda acceperunt Ludouico autem religiosa cura incessit ablata cameracensibus restituere. Studebat enim eos sibi subiectos perpetuo & parlamento senatui reddere audientes licet ad germanici imperatoris ditionem pertinerent. Ex cameraco senatum parlamentum ludouicus nouum accersit. Vbi de iacobo nemorsu ducis (quem carlati dephen sum diximus) quesitum est. Qui propterea quod post habitam apud rionem cum rege concordiam cum hostibus senserat quarto nonas augusti ob lesam maiestatem mortem datus capite apud parisiis in foro publici mercati apud hallas punitus est & eius cadaver a fratribus diui franci in eorum ecclesia sepultum. Per eos dies ortis inter principem aurayensem & craonum Burgundiae administrationem inimicitias: dum rex bello decertatur: Aurayensis a fratre adiutus qui castelliguyonis

Cameracenses

Dux nemorsu

dominus appellabatur: & claudio valdrayo: guyū in sequanis oppidum accedens a craono impetitur. Vbi cōmissa pugna cecidere vtrinque quingenti supra mille armati: quamobrem quia francis victoria fauisset supplicationes decretæ sunt. Eodez p̄terea tempore dux gheldrensis mille & quingentis alemānis instructus: tornaci suburbia cremare cōstituens: a tornacensibus primo cōflictu occiditur. & in urbē inferitur. Secūdo vero erūpentibus in alemānos equitibus francis. cū aliquot vrbis incolis cēdē fecere duorū milium: septingentis viuis cōprehensīs. Et cū flandrenses ad blācam fossam multo numero castra haberēt: missi in eos copiis profligati ad duo milia cecidere. Reliquorū in fuga deprehensorū duo quoque circiter milia corruerūt. In sequanis vero quos altos vulgus burgūdos dicit: non parua francorū cēdē aurayensis apud greyū & alia ad ararim id est sagonā loca fecit: eorū imprimis q̄ sub Salazardo & conyano scoto militabāt. Eadē tempestate caroli magni & diui Ludouici simulachra q̄ in ædib⁹ palatinis apud parisiōs inter regū statuas suo ordine posita erant: ad caput aule. vbi sacellū constructū est: iubente ludouico posita sunt.

Gheldrensis
dux capiturFlandrenses
ceduntur

Accidit p̄ id tempus in anglia edouardi in fratrem clarētię ducem dira sententia. Cōstituerat clarētię dux forori q̄ burgundo duci olim nupserat auxiliū p̄ter edouardi consiliū ferre: quāobrem cōprehensus & in vincula cōiectus multis post interfectis diebus cōsilio ad edouardi p̄sentia aduocato. dux hanc in se sententiā accepit. Ex londoniensi arce extra ciuitatē ad patibulū traheretur. ibi conspiceret intestina sua cremari: cui mox caput tolleretur: & cadauer quadrifariā secaretur. Sed a tam ignominiosa dānatione (hortante matre) temperatū est. Eius tamen supplicii gen⁹ hoc fuit. Itaque in maluatici vini dolio viuus extinguitur. & inde exēptus capite truncatus est. Alterā mortis cām angli afferunt q̄ ille regnū expulso Edouardo affectarāt. Gauder liquidē anglorū gens/vel exactione & exilio/aut nece suos reges cōmponere frustra tētauit. Interim quia cōdeti p̄sidio tornacenses infestabant: ita vt cōmeatus ad illos difficile importaretur: ludouicus oppidū cū arce recepit: discedētib⁹ inde cū suis fortunis militibus. Condeto capto/camera cū/moxque attrebatum ludouicus petit. Quo maximilianus flamingioque de pace ad regem legatos mittunt. Promittūt relictuos se ludouico arthesiū/duacū/insulā/orchias/sanctū audomarū cū vtraque burgūdia: si ab armis rex cesset. His p̄missis confestim credulus rex camera cū quesneyū bouchiuiūque cū reliquis q̄ occupauerat locis flandrensis restituit. Et vt fidē promissis detrahare nō putaretur maximilianus/castra inter duacū attrebatosque locat. vnde cū ludouico expeditior p̄gressus esset. Duxit regē multis verbis maximilianus. nec fidei satisfecit. Interim carolus de ambasia burgūdo bello a ludouico p̄fectus multas arces atque oppida q̄ ab hostes descuerant recuperat/ beluencesque quadraginta milibus nūmū aureorum mulctat. Mittuntur paulopost attrebatum a maximiliano oratores: quibus cū p̄ter vnus anni inducias nihil actū est. Redeunte a picardis Ludouico: vt erat in superos magnopere deuotus/diui martini turoneñ. exterius feretrum quod ferreū erat/ex solido argento fabricare mandat. Opus ipsum vsquequaque absolutum ducentis milibus librarum turoneñ constituisse fertur. Nec differt consiliū aurelianis habere. Vbi eius loco petrus belliooci dominus p̄sedit: confidentibus plurimis maiorum ecclesiarum sacerdotibus atque studiorum generalium insigniūque ciuitatum legatis. Enimvero de pragmatice sanctione de qua variæ sententiæ ferebantur: deque ecclesiarū annatis/quarū gratia ingens e re;

Edouardum
frēm seueritatMaximilianus
astus.Feretrum diui
Martini ar-
genteum.
Contio autem
lianens.

Rex Ludouicus vndecimus.

gno francorum pecunia romam quotannis exportabatur inquirere cupiebat adhi-
 bita moderatione: ne tantū nummorū romana auaricia sine rei christianę commo-
 do exigeret. Ad eā rem aduersus romanorū ambitionē Ludouicus sublimi ingenio
 & doctrina viros apud se (cōstituto illis stipendio) alebat. Inter quos martinus co-
 gnomento magistri theologus doctor fuit: litteratura celebris qui de quattuor vir-
 tutibus quas vocant cardinales laudatissimū scholasticis volumē scripsit: non mul-
 to post morte absumptus. Sed mox cœpti pœnitēs ludouicus aureliam cū venisset
 cōtionem dissoluit: dicens se eandē lugduni postea habiturū. Per eos dies apud
 aruernos in cœnobio issorienli monachus quidam cū hermafrodita esset: grauid⁹
 est effectus: asseruatusq; summa diligētia donec parturiuit. Eadem præterea regi-
 one leo domesticus dñi sui domo elapsus: complures viros fœminasq; vorauit: do-
 nec egressus in eū cū multitudine incolarū dñs cū forte leo apparuisset: cognito do-
 mino ad eū se belua contulit. Quam cōfestim multis telis turba cōfodit. Apud atre-
 bates symon courthosius ludouici p arthesiū vniuersalis pcurator: male fidei hō sī
 multa sibi in flandria negociū esse: quo per inducias (q; positę erant) pfectus mariaę
 maximiliani vxorem adit: ante omnia precatus se in seruū illa recipiat. Illi quidē ob-
 sequi q̄ regi malle: cū ad illam arthesii comitatū ptinere maxime cōstet. Si in officio
 quod a ludouico habebat p eaz confirmetur se nō minus fidū fore q̄ suam familiā
 quę burgūde domus celsitudinē olim secuta esset. maria (cuius studiū erat multorū
 amicitiam cōparare) homini assentiit: eumq; ad fidē & iurandū admittit. Ille officii
 & marię benignitatis securus spe bona domū reuersus: accusatur pfidię. Captus
 q; & turonū ad regem ductus: postq̄ crimen cōfessus est capite truncatur: tale tuit p-
 mium pditoris. Per eos dies annos salutis. M. cccc. lxxviii. machina ingēs (quam
Bombarda. bōbardam dicūt) turonū confata: & inde pariliū vecta: triste sui spectaculū præbuit.
 Ad diuī anthonii portā extra muros cū instrata & composita prorsus a peritis ei⁹
 operis esset: cū pila ferrea pōdere quingentarū librarū in cauū machinę diuoluitur
 ignem excutit quo pila ipsa repēte depulsa: machinę in primis autorē / moxq; quat-
 tuordecim pxime astantes viros ita dissipauit: vt p aerē mēbra pucta agre inueni-
 ri & colligi potuerint. Longius quoq; euolans pila: aucupem auib; insidias ponē-
 tem oppressit. Alii præterea sex violētia spūs & sulphuris fetore grauē valitudinem
 icurrerūt. Iohānes autē magueus q; machinā pflauerat frustratiz p agrū recept⁹ / apd
Cameracēses sanctū medericum sepultus est. Iam vero ad picardos cōuertamur. Cameracēses
 q̄q; pfectum haberent dñm de fiennis eius nationis insignem equitem: cum bono
Bouchiniēses francorū p̄sidio: deficientes tñ ad maximilianū eius militē accersunt / francis expul-
 sis. Nec minus perfidi fuere bouchinieneses qui nondū finitis induciis: flandrensiū
 cohortes receperunt / interimentes quosq; in arce depræhēsos francos. Ea re cogni-
 ta Ludouicus nouas copias cum multis machinis atq; tormentis: ad carolū de am-
 basia qui campaniā moderabatur mittit / imperatq; sequanos id est superiores bur-
 gundos petat / eosq; acerrime infestet. Paret ambasianus Ludouico / & mox arcem
 rochefortem capit: Dolam insuper vi expugnat / diruitq;. Quibus de rebus cū nunc-
Maximilian⁹ cium rex accepisset / vehementer gauisus est. Cogitauitq; per campaniam luxembur-
gum proficisci / quam regionem constituerat tanq̄ ad se pertinentes recuperare: sed
morinos petit aliis distractus cœpto destitit. Nam Maximilianus qui grandem exercitū coegerat
 ex flandria mouens Morinos adoritur. Erat morini validum francorum p̄sidium
 cui pfectus imperabat auratus eques de sancto andrea nomen habens militię pitissi-

mus eius opera ciuitas defensa est. Vbi autem maximilianus ad cohortes per viciniora morinis loca perlatus est: confestim erumpunt morinis subsidium præbiture. Incedentes autem cum iam ab oppugnatione depulsus Maximilianus esset hostem procul conspiciunt quadraginta pene armatorum milibus instructum quem maximilianus romotusque imprimis ducebant. Francorum copiis præerat philippus desquerdus qui protenus signo dato prælium committit. Cecidere ex prima burgundorum acie permulti sarcinis eorum præciosis direptis atque amissis & qui fuge se mandauerunt eos miles francus aeriam usque persecutus. At franci sagittarii rati se victoria potitos esse dum præde animum intendunt a romonto comite intercepti non secus ac oues apud guynegataz mactantur. Ex burgundis vndecim ex francia quinque milia occubuisse relatum est. Perit in ea pugna prefectus beluosianus & vultus mopedon rothomagensis prætor Venere viui captiui in manus francorum non genti fere burgundiones inter quos polonie regis filius fuit. Receptis post pugnam militibus Maximilianus malannoyum non procul distantem arcem cui præerat caderus remonetus vasco expugnat. Cadetus autem fide ab eis qui eum ceperant accepta cum ad Maximilianum perductus esset & triduo in vinculis habitus maximilianus iussu strangulatus est. Quo liberali atque inhumano facto exasperatus Ludouicus ex omnibus burgundis qui a francis capti tenebantur quinquaginta se lectos pari supplicio: afficere mandat. Ex quibus eodem quo caderus necatus fuerat loco septem suspensi fuere decem in conspectu porte dauici: totidemque proxime insulam & apud sanctum audomarum pari numero non procul denique ab attrebato alii decem laqueis vitam finierunt. Eius supplicii præpositus regis domus exactor fuit octingentis ad sui tutamen equitibus & francorum sagittariorum sex milibus stipatus. Qui exacto supplicio non longe a guynis viam facientes dum flandriam versus incedunt decem & septem munitiora loca occupant. Vnde exacta multimoda præda ad sua præsidia rediere. Afflicti sunt præterea magno detrimento flandrenses qui septuaginta nauibus ex prucia cum plurimo comæatu nauigantes a coluno normano superati totis nauibus & mercibus a francis spoliati sunt. Inciderat his diebus in mentem ludouici aduersus iohannem borboniorum nescio quid iracundie: ita ut perdere hominem vel le videretur. Questiuit profecto aduersus ducem cui soror nupta erat eius perdendi occasionem. Vnde iohanni auino parlamenti senatus consiliario & iohanni Doyaco arverno negotium committit plurima præter patrias leges aduersus borbonium perpetradi ut inde irritatus borbonius aliquid in regem patraret quo in eum merito rex moteretur. Nec veritus est doycus præsentis duce preteritis sibi velis & tapetibus sericis atque aureis assidere & ius dicere diem præterea dicere ducis insignioribus officiis in parlamenti senatu se sistendi inter quos affuit iohannes hebertus constantiensis antistes qui in custodia asseruatus est & eius bona regie ditioni deputata. Quo tempore rursus cum maximiliano. vii. annorum inducie intercesserunt consilio magis alterutrum fallendi quam in eundem pacis. Trahebat enim maximilianus ludouicum multis promissis quæ soluere ipse minime constituebat insidiebat illi ludouico si ingenio aliquo a gallis extrudere illum posuisset. Sed per id tempus egrotare maxime ludouicus coepit. Nam comitiali morbo cum inter dum præmeret elephantie quoque occulta indicia præ se ferebat & hemorcydis crebro vexabatur quâobrem medicorum diligentia opera usus est & præsertim iacobi quoteri burgundi qui ad extremam usque diem illi obsecratus est multis opibus ab eo ditatus. Valitudine autem paulisper leuatus nihil prorsus vel serium vel ludicrum prætermisit: quod ad bonam valitudinem pue

Pugna guynegatana

Rex ludouicus vndecimus

niret. Nam multa excogitarunt cubicularii ad exhilarandum eum. sicut maiorū murium venationes: quas in cubiculo exhibebant. Condiderat ex tabularis & curribus munitiones quæ suo ambitu grandem exercitum completerentur: vbi n.iles tã q̄ in vrbe cōtineretur. Neq̄ ille minus solido ciuitatis muro/ siue ad faciēda/ siue ad repellēda tormenta firmę erant/ poterantq̄ dissolutę quorsuz iussisset rex vectura transferri. Eas laxandi potius animi causa q̄ necessitate in planicie pontis arcis expli cari & in eis milites pro loci magnitudine induci iubet: eiq̄ negotio philippum querdum & guillermū picardum p̄ficat. mandatq̄ militem ibi mensē vnum totum agere: cognoscendī gratia quanto cōmeatu opus illi esset. Re aliquot dies p̄specta militem in sua p̄sidiā dimisit/ ipse turonum p̄ficatur. Eadem tempestate franciscus britonū dux missis mediolanū nunciis qui arma compararent/ atq̄ ad se ferrent/ dum per aruerniā arma (velut fasciculas & bombice ne pulsu tinnirent obtectas merces) nunciū vehunt: doyacus compræhendit: quibus armis eū rex confestim donat: Letus q̄ britonem hoc dāno affecisset. Non multis post diebus cū grauius solito egrotaret ludouicus: certauit magnis muneribus opem a diuis impetrare: quibus complures ecclesias abunde ditauit. At cū vota oblationesq̄ illi paruz procederēt/ nouissime diuo iohanni baptistę deuotus exitit. Instituitq̄ in sacro sacello parisiaci palatii missam diuinam perpetuo cātari: quę de ip̄o dominico baptista esset. Cantoribus autem libras mille annui census designauit: ex vectigali quod Parisiani portitores a vectoribus marinorū piscium exigunt. Diuum præterea claudium qui apud sequanos in mōte iura colitur religiose veneratus est. Adiuitq̄ monasterium multa militū manu stipatus. prius tamen q̄ peregrinationem assumeret: carolum filiū petro de belloioico cum regni administratione cōmittit. Quo tempore dū annus salutis. M. cccc. vnus & octogessimus agitur/ fames complures absumpsit. Lōga enim inedia vexati pleriq̄: cum acceptū dono cibum māderent: illum ad stomachum transmittere: coercitis inedia arteriis/ non poterant. Hoc diro incōn. o. do lugdunenses aruerni borboniq̄ imprimis laborauerunt. Anno qui secutus est iohāna ludouici soror iohannis borboniorū ducis cōiunx molini febre interiit: mulier ante alias optima. Mortua quoq̄ est maria maximiliani vxor rel. ctis liberis duobus/ mare & foemina. Peregrinatione claudiana exacta/ ludouicus cleritū veniens nouem totos dies in templo diuę virginis religionis gratia diuersatus est. Aleuatq̄ paululum morbo: magdunū se contulit. nec diu ibi moratus: cleritū cum redisset: flandrię oratores audiuit: qui de pace ad eū venerant. Quibus perbenigne responsum est. Quare ad suos leti reuertentes: reliqua quæ paci cōueniebant tractauerūt. At sub ipsum tēpus aëria ad lisam flumen (quo flamingi ab arthesiēsis dissiunguntur) a philippo desquero recipitur: dedente illā oppidi p̄fecto: qui triginta scutorū aureorū milibus a ludouico muneratus: p̄fecturam quoq̄ centū equitum cum solito stipendio accepit. Apud leodios fuit Ludouico borboniensi aduersa fortuna. Nam guillermus marchianus (quem arduenne ap̄rum leodii vocāt) belli quæsitā occasione: ludouicum episcopū cuz incompolita populi multitudine vrbe egredientem ex insidiis adoritur/ & manu sua necat/ mox pōtificis nudum cadauer pro ecclesię maioris foribus plebi conspiciendū exhibuit. Fertur eum a ludouico rege pecunia militeq̄ vt id faceret fuisse adiutum p̄pterea q̄ maximiliano antistes complaceret. Non erat ludouico a morbo requies/ seq̄ in dies magis ac magis debilitari sentiebat/ & mortis metu angebatur/ nemo enī fuit illo vitę cupidior.

Camp⁹ regis.

Dirafames

Leodii

Tamen prouidus finis ambafiam fe portari iubet. Ibi Carolum filium admonens. Sum inquit cariffime fili breuioris q̄ eſtinas vite; vtiq; morbo afficior cui nulla ſub uenire medela queat. Tibi poſt me regnandum eſt: in qua re tibi maxime neceſſarii ſunt fideles miniſtri. Inter plurimos quorū fidem & diligentiam ipſe expertus ſum: duos tibi cōmendatos facio. oliuierum dammā & iohannem doyacum. Illius ſeruitio ita uſus ſum: vt eius maxima ope vitam mihi diu ſeruataz eſſe putem. Ii. ū in tuo obſequio poſt me habeto: nihil de officiis aut fortunis que ſeruiendo cōſecutus eſt illi detrahi ſinito. Guyotum quoq; potum & bochagiū ita exiſtimabis/ vt viros cōſilio & prudentia valentes. Philippū vero deſquerdū in rebus bellicis plurimū ſcire atq; intelligere dubius non ſum: eius prouidentia atq; moderamine dū bellum erit vtitor. Ceteros qui magiſtratus a me aut officia adepti ſunt cōſeruato: populo que ingruentium bellorum neceſſitate multis veſtigalibus extenuaui quoad per te fieri poterit leuato. Matri ne credito: cum enim ſabaudiensis ſit: burgundis fauere mihi ſemper viſa eſt. Alioquin bonā & pudicā illam ſum arbitratuſ. Hęc poſt q̄ dixit turonum reuerſus excogitauit a muſica valitudinis leuamen querere. Quamobrem accerſiri mandat omnis generis muſici inſtrumēti luſores: quos centū & viginti cōueniſſe conſtat. Inter quos affuerūt ouium paſtores qui multos dies non ꝑcul a regis cubiculo cōtinenter modulabantur eius cōſolandi cauſa: & ne ſomno quo grauaſ ſuccumberet: iuſſit præter hoc hominū genus/ alterum longe diuerſum ad ſe conuenire. Solitarii & qui eremū incolebant homines/ quiq; opinione ſanctitatis plurimi eſtimabantur. Foeminae quoq; ſpectate religionis turonū cōuenerunt: quiſ bus negociū mandatum eſt: deum indefinenter orare: vt regi ſalute reſtituta maneret ipſe diu ſuperſtes. Tam appetens diutiſſime viuendi fuit ludouicus. Pręſagiebat credo animo turbationes quas ipſo mortuo regnī adminiſtrandi cōcupiſcentia im portanit. Venere per id tempus ad valitudinariū regem ſlandrenſium oratores/ quos per iohannem de vaccaria primarium parlamenti præſidentem/ & philippū deſquerdum audiuit. Poſt aliquot conuentiones tandē de pace cōuenit: vt carolus ludouici filius Margaretam maximiliani filiā dum legitima vtriq; ætas eſſet acciperet vxorem. Donantur a Ludouico legati. xxx. milibus ſcutorum aureorum præter pocula argenti cęlati quod illorū cauſa rex cudere iuſſerat. Erat autem Margareta infra bimariū/ & a gandauis educabatur. Igitur redeuntibus gandauū flamīngis oratoribus: ſit apparatus ingens de margareta ad francos ducenda. nec minus curabat rex magna pompa Margaretam a flamīngis recipere. Ob eam rē petrum de bello ioco cū multa procerum frequentia: Ludouicus illi obuiam mittit. Annā quoq; ſoro rem quæ petro nupſerat occurrere nouę nuptę iubet. Fit præterea a pariſiis multiplex & variū ad eam excipiendam paramentum. Quarto autem nonas iunii anno ſalutis. M. quadringentiſimo octogelimo tertio: margareta Pariſium ingreditur infans puella. Et paulo poſt ad Ludouicuz ambafiam frequenti pompa deducitur. Vbi deſponſationis feſtum cōmuni omnīū læticia menſe iulio celebratum eſt. Quo anno ludouicus ſurſum deorſumq; a ſuperis/ hominibusq; opē ſuæ valitudini im plorans ſacruz liquorem: que ſacrando remis clodoueo cęlitus miſſum ſupra diximus/ ad ſe turonum deſerri iubet. Allata eſt præterea ex ſacro palatii ſacello ſummi ſacerdotis aaron virga/ & victorię crux/ quam carolo magno diuinitus fuiſſe datā pleriq; aſſeuerant. Sed definite mortis nemo limitem produxerit. Infirmatur indies magis ac magis ludouicus: nec proſunt miris modis queſitę & raro antea excogita

Ludouici ad
filiū oratio

Carolus mar
garetam ma
ximilian filia
deponat.

Rex Ludouicus vndecimus

te medicīne. Nā humano sanguine quē ex aliquot infantibus sumptum hausit salutem comparare vehementer sperabat. Verum tertio kalēdas septembres apud turonos moritur qui mortis supplicium aut metum multis frequenter incusserat Voluit autem in diue marie apud Clerium templo sepeliri vbi monumentum sibi extruxerat: in quod viuens adhuc descenderat: decubueratq; tentans si cadaueri eius monumentum quadraret. Qui tamen durissimis pro suo arbitrio institutis nobilitate populumq; precesserit opere tamen precium regno erat aliquot illi annos vitas suasse donec Carolus adoleuisset quem tenerum & nullo rerum usu exercitum heredem relinquebat.

In hūc ludouicū hoc lusim⁹ epigrāmate/ ex eius
persona loquentes.

Nec dubites vero me dicere regem:
Lex ego. pœna. modus. gratia cuiq; fui.
Audiuit francus prona ceruice iubentem:
Mox aderant dictis facta relata meis
Nec satis. hoc nostra vultu precognita mens est:
Et solo nutu pleraq; gesta meo.
Et si vnq̄ in terris potuilli cernere numen:
Me tanq̄ ethereum credere fulmen habes.
Pascua: pastor: ager: bos: grex: armenta colonus:
Sanguineq; & fastu nobilitata domus
Clerus item & vaste patiens habitator eremi
Aut lucro illectus paruit: aut tremitu
Hoc sine miraris potius mirabere romam
Que pede concordii vota secuta mea est
Vix habet in sacris venerandum francia patrem:
(Principe me) non fecit apostolicus
Nonne vel oblati tentavi vincere diuos:
Plurima numinibus qui pia dona dedi.
Quid memorem saltus quid casses spicula telas
Mille meis canibus silua ferebat apros
Crimen erat culus lustris errare ferarum
Caprea damma/ lepus//omnia regis erāt.
Ardea per nubes: per sentes abdita perdix:
Falcone emissio decidit esca mibi.
Quinetiā seuos astu tardauimus hostes.
Et tandē incautos fecimus esse nichil
Rhenus/arago/ligur/ruscillo/sabaudus/& angulus
Ingenium moresq; extimere meos.
Quodq; magis stupeas/glaciatis amnibus altis
Gammarus est raptim iussus adesse cibus
Nec dubium licetor iussus distringere ferrū/
Pergeret humana vellere carne iecur.
Et terre & pelago q̄tum natura reponit
Præuimus. Sed habet vltima fata caro.

Millibus ipse tamen multis ditatus alyptēs/
 Pugnavit genesis ducere iustra meq.
 Sed medicas cohibet nature conditor artes:
 In mortem nulli est imperiosa manus.
 Cetera sunt nobis subiecta timore/vel armis:
 Nunc verme & saule non redimendus agor.
 Me dicas posthac Iodoicum multipotentem:
 Flectere pro nutu maxima qui potui.

Eiusdē cōpendū Liber vndecim⁹.

Volenti michi deinceps scribere/lachryme suboriuntur dū flu-
 idas vite spes & fortune volubilitatē attēti⁹ cōsidero. hic em̄
 qui proxime sequitur magnanimus princeps superata quaz
 a gerrime exegit pueritia/cū adoleuisset expectationem quē
 iter viciū virtutēq; de se dedit. Sed decursis al. quot ānis dex-
 terior factus: & voluptati frenos ponēs/qualis futurus esset
 facile potuit itelligi nisi p̄ceps illū morb⁹ & iexpectata mors
 adolescētiā vix supgressuz abstulisset. Fuit enī illi cui carolo

octauo nomē erat miti⁹ ingeniū & natura benignior. Quē nulla eruditōe latina in-
 stitui pater voluit. existimās litteras impedimento esse regnantibus. Idq; de se iudi-
 cium faciebat. q; cuz excellenti ingenio esset & plurima nosset: ad molestiaz sibi eru-
 ditionem accedere dicebat. Credo ludouicū providere caroli fragilitati voluisse cui
 infantiam non satis firmā esse cōspiciebat. Teneris enim atq; imbecilibus membris
 primo carolus fuit ita sedulo duci illum & gestari molliter priusq; solide, incederet
 oportuerit. Cui incōmodo doctrine studiū & laborem non congruere pater arbi-
 trabatur. Alioquin erat carolo animus discipline appetens. Naz ludouico mortuo
 cum regiam adeptus est dignitatem: scriptos gallice libros libenter legit. tentauitq;
 latine scire Consecratione remis suscepta protenus de superfluis ludouici dānatiōi-
 bus ratio habita est: que ad ius fisci reuocate sunt. De oliuero dāma cum ppter
 multa: tum ob necem ab eo/ludouici iussu/perpetratam vltimum supplicium sum-
 ptū. Nā cum Daniele quodā flamingo sibi plurimū in flagitiis familiari vitā patibu-
 lo terminauit. In quem sequens carmē a nobis edictum est.

Sunt sua criminibus ridentia tempora tonsor:

*Currere que subito prouida parca vetat.

Hoc poteras olim longe prenoscere damma

Vt saltem horreret tollere cede pios.

Te natura humilem cum mater flandra tulisset

Arte vna noras radere cesariem.

Hunc talem & seruum te sepe lutetia vidit.

Tutus ab hac poteras ducere sorte dies.

Raptus ad excelsam Iodoici principis aulam/

Mox erebi furias moribus anteuenis.

Et crinē huic tōdens/dum suffers lingere ficos.

Par ducibus/regi regulus alter eras

Rex Carolus octauus.

Quid tibi non licuit soboles o dira neronis:
Nemo non vixit te referente reus.
Nemo dei sacra: censuram nemo gerebat:
Grandia qui renuit promere dona tibi.
Protenus auxilium/vel mors/vel multa/negantem
Pressit. eras iudex. licitor. & exitium.
Regnasti. satis est. surgunt noua sydera mundo.
Turba scelestorum territa luce fugit.
Agnosce o tonfor quo te scelus extulit atrox.
Et te præcipitem propulit in laqueos.
Te daniel: te dira cohors: te memmius odit.
Et scelorum auctorem damnat. & insequitur.
Nescio quid de te superi: vel fata reponunt:
Seu licitore cades: seu cruce liber eas.
Vna tamen vulgi constans sententia furcas
Expetit. vt satiet/te pereunte/odium.
Interea vincus culpas absterge gemendo.
Peccasti. morte est nunc redimenda salus.

Doyaco aures amputatę. Sed statim ab initio suscepti regni ortę sunt de Caroli tutela & regni administratione discordię: egre ferentibus plerisq; annam caroli sororem rebus gerendis anteferrı. Primus ob eam rem ludouicus aurelianorum dux (quasi præludente sibi ad regnũ fortuna: quod mortuo carolo est assecutus) bellũ mouit: multa prius molitus vt regni gubernacula reciperet. Ioannam enim alteraz ludouici filiam vxorem habebat. Sed expectatione fraudatus apud sanctũ albinũ (qui locus britonum est) dum nõ satis sceliciter præliatur captus est/ & in arce biturigum diu asseruatus. Sed de viro sollicita vxor quia regis soror erat crebris postea precibus mariti liberationem impetrauit. Libertati restitutus fidem carolo debitam maximiliani coniuratione rel. etia seruat. Inde maximilianus qui burgundiam arthesiumq; post caroli soceri sui interitum a ludouico occupatum repererat magnis viribus insurrexit. In britones que q; (francisco duce defuncto) arma a carolo lump ta sunt. Superstites erant francisco filiaz duę quib⁹ vna appellatione anna nomē erat. In has donec fidei iura secundũ fundi leges persoluissent: neue rege incensulto nubereut/bellum inducitur. Fit in nanentenses incurfus/ & dura sed tandē inanis ob sidio. Misit britonibus henricus septimus anglę rex subsidium. quũ ipse supra non multos annos profugus ad Carolũ veniens diu apud eum mansisset pecunia liberaliter adiutus. atq; inde acceptis a Carolo militibus in angliam nauigans regnũ oc ciso richardo vendicasset. Cuius rei gratia aliquot legationibus cum francisco luxē burgo/ & Carolo marignyano ad eundem Henricum functi sumus. Qui neq; amicitie/ neq; beneficiorum recordatione distineri potuit: quin expeditionē boloniam vsq; traduceret/ vbi castris non procul positis tentauit eam expugnare. Demũ Philippı desquerdı qui arthesio præerat/ opera rebus compositis: copias in angliam re duxit. Pacis enim quũ sibi sine anglorum offensione licuit Henricus amator erat. Sed anglis morem gerens magis quã luopte ingenio adductus: militē ex anglia deduxerat. ne in suspitionez suis veniret: q; franco regi plus equo beneuolus esse videre tur. Postridie initę cũ henrico pacis/calcauenti britonis negligencia atq; inertia

Attrebatum (cuius præfectus erat) a Maximiliani copiis noctu captum est nemine omnino defendente ciuitatem. Quinimo ipse Carcaluētus/creditis cuidam ex suis portarum clauibus / strato segniter decubens in hostium potestatem venit Militabant in copiis maximiliani theutones plerique atque germani qui cum stipēdia multis diebus non recepissent rapinis non abstinerunt. Sed postquam opulentiores tanquam hostes spoliassent in sacras edes sunt debacchati ita ut non locum maximiliano recuperasse. Sed extreme desolationi destinasse miles videretur Tam dira passi ciues non tantum inde meroris quantum gaudii ex francorum deturbatione ceperunt. Exactis post aliquot mensibus arcem ad maiorem mercatum & munitiones ciuitatis aduersus oppidum a ludouico extructis funditus desolauerunt. Adeo imbibit populus ille franci nominis odium quam ad francos maiestatis & iurisdictionis vetustissima lege pertineat. Fuit non multo post cum maximiliano consiliata vel potius simulata concordia Dimissa tamen margareta quoniam sponsalia patri grata non erant carolo reconciliatis britonibus annam eorum dominam uxorem accepit. Et ferdinando aragonum regi ruscillo/præter multorum opinionem est restitutus. ita enim ludouicus cum caroli patrem morientem testamento voluisse vulgatum est Mittitur propter ea ludouicus de ambasia albigeus antistes qui ex Caroli sententia ruscillonem ferdinando taragoneñ. restitnat. qua vna te perpetuam inter reges amicitiam parari putabatur. Verum longe secus post accidit. Igitur cum a bellis quiescere carolus potuisset cura illi incessit: de sicilie regno. quod sibi patrimonii iure pertinere contēdebat Nec potuit a sententia dimoueri. Nec parisiiorum oratores eius rei causa ad eum missos audiuit. Contractis præterea terra marique copiis hortante maxime alexandro sexto romano pontifice/ & Ludouico sforzia/ qui alphonso neapolitano infensum erant in italiam ducens Lugdunum primum aliquot dies moratus est non satis certus an alpes ipse transcenderet. Destinebatur enim ciuitatis delitiis & quarundam amonibus foeminarum sed ubi aer pestilens factus est. Viennam daphinatum urbem petit. Antecedebat enim copiosus exercitus & iam ad astenses superatis alpebus peruenerat eum necdum firmasset animo quid primum exequeretur. Stat tandem sequi exerseritum. Nam licet pusillo corpore esset ducebatur tamen animi magnitudine preclarum quidem gerendi. Igitur viennam digressus vercellas sabaudi ducis ciuitatem profectus est. Quo eius salutandi causa Ludouicus sforzia cum aliquot italie principibus se contulit. Ibi paucis diebus exactis/ quia copias partim pias partim bononiam premiserat mox ipse secutus rapellam genuensium munitissimum oppidum plurimis oppidanorum celis expugnat. Pias inde petens magna omnium letitia & plausu excipitur. Florentinis dubia mens fuit an regem ad se admitterent gratiam exerseritum potentem. cuius & si diu amicitiam coluissent militum tamen variam fidem pertimescebant qui ferociter agentes in tam longinqua expeditione præde & opibus inhiabant. Erat petrus medices apud florentinos imprimis opulentus qui in suspicionem venerat tyrannidis. hic caroli gratiam meriturus petram sanctam atque sarzanellam olim ianuensium oppida. Carolo tradit. Proinde magno suorum comitatu ornatus rex a florentinis admittitur. Quo tempore picus mirandula genere illustri philosophus & orator nominatissimus multarumque linguarum sciens. xxx. suæ etatis anno vita decessit. Apud florentinos non multos dies moratus senas pergit. Cui senenses obuii/ hospitio liberaliter illum susceperunt ministrato affatim comitatu. Inde tutescanellam progrediens/ cum oppidani alexandro iubente militum ad

Margareta di
mittitur

Expeditione
apolitana

Picus mirandula

Rex Carolus octauus

tu prohiberent penas luerunt. Viterbium quoque nolens repugnansque exercitum accepit pontifex romanus alexander cui caroli aduentus propter eius magnitudinem formidabilis erat ferdinandi alphonfi filium ad praesidium urbis adscuerat: prohibitus quoad posset carolo urbis ingressum Cui populus romanus aduersabatur. Quam obrem ubi aduentare regem pontifex accepit sibi timens in molem adriani quae lancti angeli castellum appellatur se festinanter proripit. Rex urbem ingressus militem a tumultu temperare iubet. Quosdam qui edicto non paruerunt supplicio (tribus per urbem erectis furcis) afficit. Inter haec ferdinandus cogitur vrbe excedere Dum paucos dies in vrbe rex agit: nec ullus auditur militaris tumultus securior sui alexander arce egressus regem ad colloquium admittit. Fecit rem diuinam pontifex. et post sumptam eucharistiam vinum in sacrum calicem Carolus ministravit. Fuere sicuti accepit plerique ex cardinalium cetu qui carolo suaderent alexandrum captum abducere ut pontificatu amoueretur Quibus audiens non fuit pius princeps perfide se facere ratus si post datam fidem calumniam inferret pontifici. Discedens ab vrbe carolus ne sibi via interciperetur terracinam/ cui auxur vetus nomen est/ a pontifice accepit Syzyum etiam turcum quem ex galliis ubi asseruabatur innocentio octauo traditum supra annotaui conscentiente alexandro secum eduxit. Iam enim a iuliano cardinali ostiam acceperat. Rebus ad hunc modum ordinatis campaniam adiens carolus aquilam in monticulo sitam deditibus se sponte incolis recepit. Ad sanctum germanum qui oppidum est situ & arte longe fortissimum statio fuit repugnans tibus pertinaciter oppidanis qui se fossis frequentissimisque aggeribus munierant. Sed insiliente franco milite: postquam machinae admote sunt/ tertia post hora oppidum expugnatur. Vnde perterritus alphonfus qui neapolim tenebat ferdinandum ad se vocans regnum illi reliquit. Ipse in siciliam fugiens paulo post vita deficitur. Nam quod tyrannidem apud neapolim exercuisset alphonfus odium populi mirum in modum in se conflauerat. Ferdinandus fugiente patre in castrum ouientem neapoliz carolo se recepit. Quam ingrediens carolus applaudentes illi honoratissimos quosque ciues habuit & plebem inde per internuncios vite & status honestam conditionem si in galliam se recipere velit fernando pollicetur. Id quia recusaret inde fugere compulsus est. Ad Caroli secundas res appulia successit deinde Calabria. mox etiam lucania Tam prosperis successibus inuidens pontifex consociatis sibi venetis & maximiliano romauorum rege: quibus cum accedebat rex hispanus & ludouicus mediolanensis. hi omnes ad carolum legatos mittunt petentes: neapolim liberam dimittat aut in turcos sicut promississet copias ducat. Ad haec subindignatus rex protenus respondens vos inquit omnes aduersum me arctissime coniurastis sed vestras conciliationes vnus irritabo ita ut vos veneti mercaturam non rerum imperia discatis me auctore moderari. Hoc verbo dimissis oratoribus grauiora neapolitanis tributa remisit: quibus ab alphonso grauissime praemebantur. Pacata neapoli & per loca praefectis cum valido praesidio impositis summam rerum gilberto mompeserio committit. Ipse in galiam cum parte copiarum reuerti parat. Redenti portas urbis alexander. Quam licet fossis atque aggeribus vallasset ornetus tamen cum cardinalibus se confert Veniens romam carolus fauente populo in ea statione fecit Et quas ab alexandro vrbes habuerat libere dimittit praeter hostiam & Syzyum turcum qui apud neapolim vita decesserat. Inde profectus senas in suam tutelam accepit. Dum fornouium non longe a parma ciuitate appropinquat nuncium acce-

Carolus in capania
Aquila
Sanctus germanus.
Alphonfus fugit
Ferdinandus fugit.

Alexander & venetorum in regem conuolutio
Legati ad carolum
Carolus respondens
Carolus in galliam reditum parat.
Alexander ornetum fugit.

pit: venetos & reliquos cōiuratos vias insidere qua erat transiturus. Erant in hosti-
um castris milia quadraginta armatorum. Carolo septem ad summū millia electissi-
morum pugnatorum militabant/diuturno itinere fessa/& nō minus indigētia via
tico. nam reliqui exercitus bonā partē neapoli & alibi p̄ præsidia reliquerat. miserat
quoq; genuā ducibus philippo de sabaudia & hugone ambasiano alteram nō exi-
guā manū: q̄ spem illi iulianus cardinalis fecerat urbem recipiēdi. Sublatus p̄pterea
hostis exploratū q̄si habebat: vēturū in suā potestātē carolū/aut reuera vulnera ali-
quo moriturū. Quinq; ginta nāq; alii dicūt cētū millia ducatorū p̄posuerāt in mer-
cedē illi/q̄ regē vel viuū vel occisuz in castra abduxisset. ei q̄ frāci caput exhibuisset
p̄miū ducatorū sex erat p̄stitutū. Tali spe militē hostis venetus aiabat. Sed nihilo se-
gnius dispositis aciebus carolū p̄gredit. & postera die taro flumie traiecto: victor ad
astenses se recepit. Cecidere ex venetis pleriq; noīatissimi & opulētissimi ciues. Nec
quenq; ex hostib; captiuū franc; miles seruasse inuēt; est: Seq̄bat carolū turba mul-
ta famulantū q̄ sarcinas vehebat/atq; eorū qui excituz curiositatis magis q̄ bella cā-
comitabant quorū magna cedes fuit. Cū ad astenses venit/ludouicuz aureliæ ducē
cui mediolanū pertinere iamdiu p̄stans opinio erat/nouarię a mediolanensibus ar-
ctissime obfessum accepit. Eius liberandi cā carolus cū hoste minus honestam pacē
inuit. Atq; sic liberato ludouico: in franciā cū reuertisset: diu dyonisi coenobiū cōte-
ptis parisiis adiuit/vota quæ sup̄is vouisset solutur;. Mos em̄ regib; francis supra
multos annos fuit/cū lōginquā expeditionē assumūt petere a beatis martyrib; opē
& e cōditorio vbi illorū reliquię p̄cipua venerat: one seruānt feretra in parētē tēplū
arā sustere. nec prius reponere/donec a militia reuertētes feretra in p̄piaz sedē ip̄i
restituant. Igit̄ voto secūdū prisca maiorū suorū p̄suetudinē liber fact; carol; parisi-
os visere dedignat;/relicta dextrorsuz vrbe/p̄ sanctū anthoniū de cāpis iter facies/
p̄pōte chalēronio traiecto/p̄ belliaz ambasiam est p̄fect;. Indignatiōis in parisiōs cā-
erat: q̄ ad neapolitanaz expeditionē cētū milia nūmū p̄tribuere parisiū negauerant.
Cogitauit p̄pterea carol; aliquo icōmodo illos afficere. & quo id faceret mō oport-
unitatē expectabat. Redēte in frāciā carolo statim neapolis a fide defecit. & mor-
tuo gilberto mōpēferio reliq; p̄fecti ægre sua p̄sidia tuētes ad carolū se recepe. primā
adolescētiaz carol; cū parū caste egisset/vires illi īfabuerant. ita vt añ paucos mēses
q̄ morercē macilētia extenuatus atq; effœrus effect;/p̄teritas interiz detestari volup-
tates/seq; ad castimonā colligere videbat. Eapropter idolebat illi maxime q̄ sineli-
beris esset: cū ex āna vxore quos genitos tris habuerat mors abstulisset. Decessit āba-
się septimū & vigesimū vix agēs annū: dū laxandī animi grā ex deambulatorio cuz
vxore pila ludētes despebat. vii. id; aprilis āno salutis. M. cccc. xcviij. Pridie vero ka-
lēdas maii fun; ad sanctū dyonisiū p̄ parisiōs accuratissima pōpa efferre sequēti or-
dine p̄pexi. Apud ābasia in diu florētini tēplo/p̄ ioannē peraudi cardinalē ex-
pletis exequiis: comitatib; inde suo ordine veste lugubri principib; atq; primorib;
eulicis ministrisq; supra millia septē & plucētibus p̄tinēter quadrigētis facib;/ quas
totidē pauperes pullis tunicis & caputio induti p̄ferebant: postq; ad beatę marię
templū/quod de campis in parisiāno suburbio nūcupatur/ primo & vigesimo die
ab ambasiaz exitu peruentum est: defuncti feretrum in eodem templo ea quę secuta
est nocte reponitur: pernoctantibus ibi permultis suo ad hoc nomine designatis cu-
rialibus. Ad eam tam numerosam pōpam toto itinere nonaginta milib; passuū de-
ducēdā: ex instituto petri de iuse aurati eq̄tis p̄mi (secūdū vulgi appellationē) regis

Vana hostiū
expectatio

Victor, carol;

Francorū res-
gūmosParisiōs rex
contemnitCarolus infir-
maturCarol; octau;
moriturPompa fune-
bris

Rex Carolus octauus.

scutiferi præfæti erant honorati ductores/ qui multitudinem semota famulantium & seruatorum colluione moderarentur. Et ad quæq; locum vbi diuersandum esset: præcedebat cū domesticis regis aulæ ministris Castell' audius/ eius temporis magister domus/ qui alimenta non secus ac viuenti adhuc Carolo/ multitudini pararet.

Anteibant præterea omnem pompam longo interuallo cantores & ministri regalis capelle vt per ecclesias vbi statio futura esset/ aras ornarent & lichnos. Et ne præter prædestinatum ordinē a quoq; erraretur: Guyotus mazacus/ Petrus loysii & Rigaudus seruandis ordinibus erant præpositi. Erant item qui commeatum & diuersoria curarent. Igitur parili accepto nuncio de funeris aduētū/ altera die secundum cuiusq; ordinis conditionem ad eum vbi cadauer repositum erat locum procedentes/ sequenti modo funus sunt comitati. Ibat ante omnes commissarius vnus castelleti/ cui assignati assistebant bono numero seruientes/ quos Clientes vocant/ cū singulis tunicis nigris/ baculos eius coloris manibus ferentes: ad dimouendam plebem: ne progredienti pompæ feret molesta. Hos sequebantur dextrosim sinistrorsimq; pauperes portandis facibus (vt supra exposui) deputati. A singulis rēdis pēdebant scuta duo insignibus liliis picta. Veniebant inde quattuor & viginti cū singulis campanulis polinctores (quos clamatores parili dicunt) a pectore & scapulis regis insignia gestantes. qui nec punctum quidē temporis a pullandis tintinnabulis cessabant. Dextro latere/ viri religiosi cū sua quicq; cruce/ primū mendicantes/ post ceteri diuersorum ordinum (sicuti antiquitas ferebat) incedebant. his subibat præfæctus vigilum cum suis seruientibus. Inde quattuor & viginti salis baculi qui hannoni vocitantur. Hi nempe venerant q; priuilegii iure funeris feretrum ferre contendebant. Sed priuilegio derogatum est. Retro hos tabellarii equites qui ferendis regis litteris designantur/ mox regii corporis custodes/ inde suites cum singulis gelis/ quas hallebaldas appellant/ ingrediebantur: quibus præerat Claudius præfæcti custodum vicarius. Post ibant ii qui illustri genere orti: honoris vocantur infantes. Inde regis domus magistri quibus pro more singuli baculi in manu erant. Talis erat dextri lateris institutio. Sinistrum tenebat magno numero studii parisiensis vniuersitas: incipiens ab extremis clamatoribus/ & inde secundum singularum facultatum collegia sursum ad rectorē vsq; versus episcopos. Rectori præibant bidelli cum suis baculis & massis argenteis. nec aderant scholastici omnes: ne per illorum multitudinem via arctaretur. Inter hos hinc inde procedentis pompæ ordines post faciferos ibat castellaudius mula insidens/ sequentibus cōministris pedibus/ vt a me dictum est. His suberant tubicines inuersis tubis/ & caduceatores. inde claudius signū militare regi peculiare gerebat: quo vetus nō ignobili. Ducebatur hinc sex equis carpentū in quo regis corpus ad diuā vsq; Mariam de campis fuerat aduētū/ veluto testū nigro/ & aureo desuper pallio instratū. Cuius limbi per quadrum/ ex veluto colore celesti pendebant/ aureis liliis/ Arminisq; quales pro insignibus Anna vxor defuncti gerebat intexti. Super hæc distensa erat lata Crux candida. Equi cū suis iugis & loris pari veluto/ superaddita cruce tegebantur. Adequitabant hinc atq; hinc equis veti Emarus ronus/ & Canuquanus illustres scutiferi. Carpento posthibat Blandinus quotidianæ regis impensæ scutifer. Atq; inde sex generosi adolescētes/ Pagios vocant/ totidē insignibus equis vehebantur: simili apparatu quē de Carpento diximus. Minabatur post hos nō inferiori ornamento Equus ceteris dexterior: Hūc gladiū latorem aulici vocant. Quē sequebantur

In equis insidentes splendido sanguine nati suffacus & sanctamemus. Post huiusmodi medium ordinem dextrorsum procedebant sacerdotes & clerus parochialium ecclesiarum inde si qui sacello palatino & qui maiori ecclesie inseruiunt. Succedebant monasteriorum abbates/sancti Victoris Maglorii/diuę genouefe & de fecano. Accedebant subinde pontifices sarlatensis Valentinus andegauus Altrissiodorensis Parisiensis. Cardinales duo/gurcius & luxemburgus. ille natione pictauus in germania praesulatum obtinebat. Hic ex picardia nobili stirpe genitus coenomanis praerat antistes. Sinistrorsum praeter scholasticos nemo incedebat. Eratque rector e regione praetorum suo ordine postremus. Inter hos & pontifices medii ibant viatores regii virgas suas quae masse nominantur inuersis capitellis gestantes. Inde caduceatores duo qui reges armatorum nuncupantur moioius dico & clareuoyus. Post quos alter equus (cursorium vocant) toto praeter oculos corpore veluto amictus sine assessore ducebatur. Cui petrus de rufe primarius vt ante dixi scutifer parua mula vectus accedebat regio ense accinctus. Pone hunc trium passuum intervallo ibat pedes iacobus de stoteuilla parisius praetor virgam manu praeferebat/ inde ex regis maxime domesticis clarissimi homines/ qui lecticam vbi caroli funt conditum erat comportabant. Cui superextabant tanquam in lecto iaces caroli simulacrum simillimum quoad fieri potuit viuo. Erat lectus lintheo ex subtili tela hollandina in terram profuente instratus. cui superpositum erat grande veluteum pallium vlnis quinquaginta constans. Desuper intextum ex auro pallium quinque & viginti vlnis extendebatur similibus libris quos in carpenteo supra descripsi praeter arminas Adiecta erant puluinaria aurea duo: Altero simulacri caput altero pedes nitebant aurea corona caput decorabat. Tibias iduebant sericei coturni blauio vt ita dicam colore super affutis aureis liliis Vestis pria ex purpureo tafeto. i. tenui serico & fimbriae eius aureae erant. Erat & altera tunica superior ex satino celestis coloris aureis liliis intexta quibus super extabat chlamis arminis duplicata dextrorsum apta ex veluto pari colore: liliis super inductis. Ad chlamidis extremam fissuram armum versus fibula erat multis gemis & auro florentino preciosa. Chirotecatas autem manibus cum statua esset dextera sceptrum sinistra gerebat manum quam iusticie franci vocant. Ea apud huiusmodi iudicem digitum & medium erectos habet reliquos cum pollice ad volam implicitos deflectit. Dextera manus paulo altius quam sinistra pectori eminebat: vt qui in digito aureus anulus erat videri posset. Aurei pallii angulos quattuor parlamenti senatus praesides singuli singulos tenebant: vestibus ornati quibus in curia solennia iudicia exercerent. Ad lectice latera incedebant caeteri Senatores rubris tunicis vestiti. Quos hostiarii lugubri toga praecedebant. Supra lecticam aureum velum quadratum decem baculis sustinebatur. quos mercatorum praepositi & scabini vectitabant. Eius veli singula latera velutea erant: ad eundem modum quo carpentum ornatum fuisse scripsimus. Quo etiam tegumento baculi tegebantur. Ad lecticam sinistrum latus militare signum quod panonem appellant ludouicus daucus gestabat. Dextrorsum peculiare regis signum ferebat vuo dalegre. Retro prodibat cum integro vexillo Carolus tremolus. quem comitabatur chaumontus regie domus primarius magister. Veniebant inde principes Mompenserius de Guyssa de Duncys & dux albanie talaribus chlamidibus pullis capucis amicti. inde cabellarit: & si quos regii ordinis dinis torquibus carolus donauerat. Quattuor inde & xx. architenetes quibus viuētis caroli

precipua custodia fuerat. Mox sequebantur selecti nobiles ducenti terfas & speditas hastas manu gestantes Sinistrū latus suo ordine decorabant regiarū rationum computores vestigalium quoq; id est vt aiūt iusticie generales regii itez thesaurarii & ex castelleto frequentes iudices atq; ministri/honoratorū quoq; ciuū ingēs multitudo. Postremi omniū ibant vrbis parisiōrū sagittariū bini procedentes Hoc apparatus & luctuosa pompa funus a diuę marie pontificiale templum deductum est spectante ex fenestris tectisq; vicatim innumera plebe ciuitatis. Maioris templi singula ornamenta & subelliorū ordines/vela/tapetes q; parietes vestiebāt scribere operosuz & longū esset. Lichnorū aut per templi muros sursum deorsūq; rāto fulgore ecclesia & micabat & calebat vt illo veniētes pauloq; morati estuarēt. Postridie solennibus exequiis facta re diuina pari quo supra dictum est incessu cū ad dyonisiānā portam ventū est/ordo deducentium funus/transito suburbio & rectore cū suis scholasticis domum reperēte (talis fuit qualē ab ābasia ad beatā vsq; maria; de campis seruatū fuisse diximus. Inde ad crucem que in via militari ad sanctū dyonisiū est & pendens nūcupatur pompa processit. Quo religiosi cenobite ecclesiastico ornamento cōuenere funeri per sacras cerimonias obuiantes. Præerat illi abbas de fecano. nā loci abbas supra aliquot annos cardinalis factus rome agebat. Vbi ad oppidi portam pōpa successit quatuor parlamēti præsides & cæteri senatores suum iterū ord nē receperunt obambulantes funus. Cui tamdiu assistērūt donec funebribus officiis absolutis ad sepulchri locum deduxissent. Fecit rem diuinaz cardinalis luxemburgus funebrem orationem ioannes a ndegauus præsul qui regius confessor fuerat habuit/lamentationis plenam. Dum in fossam cadauer deponi coeptum est: adscitis per caduceatores regiæ domus magistris singuli singulos baculos quibus magistrando regi vsi erant in fossam demiserunt. Inde caduceatores ipsi & armorum seruientes sericeas vestes regis insignibus pictas exuentes eas cum suis massis deponunt. Qui vexillum (cui guidon nomen est) gestabat/demissaz magna religione lanceam ad tumulum proltrauit. Eade; obseruatione fecit iis qui regis signū ferebat: cū pars adhuc feretri extra fossaz extraret. Eo in fossa instrato accedens qui panonem gerebat humi signum deposuit. Simile fecit signifer maioris vexilli Magnus inde scutifer petrus de ruse regium gladium quem terræ commiserat: in altū exerens: postq; exaltata voce viuat rex pronunciauit: caduceatores suas tunicas receperunt Mox ex cambellariis primus vexillum maius erexit quod postea eminenti loco positum est. His ad præmissum modum religioso ritu consummatas epulatū est: in regia domo/nō secus ac regib⁹ mos est. Si quis hystoriæ hæc conuixisse me calumniabitur miretur magis/nulq; apud Francos scriptores inueniri quorū ritu qua ve pompa aut cerimonis suorum regum funera ad sepulchrum superioribus seculis deducta sunt. Delectauit me in ipso etiam publico luctu hec raptim adnotasse quæ futuris hinc funeribus exemplaria sint/& non aliunde querantur: Minus enim operosum fuerit priora emulari: vt illis aliquid adiciatur: q̄ ancipiti (in re presenti) cogitatione/ quid factum aut gerendum sit augurari. Occidentalibus enim incolis exteri auctores vicio vertunt q; se & suæ gentis originem & pgressuz turpiter ignorent.

De caroli autem morte cui multis legationibus inseruieram
hoc epigramma sum meditatus.

Nunc tandem agnosco stultus mendacia mundi:

Et spes exiguas dum punctum viuimus qui.
 Congeries nos fallit opum. nos fallit & etas.
 Nec fida vllis est quesita potentia regnis.
 Deserit elatos sublimis gloria reges.
 Calcat & excelsum mors protenus atra tribunal.
 Inde fidem si vis: repetito funera carli.
 Late cuius erat omnis possessio francus.
 Cui tremefacta caput sum miserat appula tellus.
 Britoq; depositis parebat subditus armis.
 Quem ligur & veneti consulto Marte petutum.
 Terribilem sensere manu. fortemq; duello.
 Fornouii multo maduit dum sanguine campus.
 Ille pila dum forte videt colludere seruos.
 Confestim abripitur: & vox oclusa fatiscit.
 Vix quater aspirans septena volumina solis:
 Emoritur/sine prole sacrum diadema relinquens.
 Iam. rumpe alpes/multorum effunde cruorem.
 Dilata imperium/promitte palatia celo
 Cuiq; domus terra est longo seruanda sopore.

Scripsit quoq; de caroli inopinato obitu egregius autor faustus andrelinus q̄
 plurima. De quibus hæc digna lectione excerpsimus.

Ecce tructis numen non exorabile parç
 Florida truncavit surgentis stamina carli
 Stamina nestoream transcendere digna senectam
 Cumq; phrygiamq; simul: sed strenua virtus
 Ante suum veniens iuuenili in corpore tempus:
 Iplis inuidiam superis commouit atrocem:
 Et tanto orbarunt foelices numine terras.
 Festaq; plaudentis decorarunt atria celi.

Secundū hunc (quoniam sine liberis decesserat) Ludouicus aurelianorum &
 valefi dux maria diuienti matre natus/ qui quarto stirpis gradu Carolū con-
 tingeat dum bleis agit/ rex assumitur. Statimq; sepulto Carolo Remis inūgitur.
 Mox iudicio ecclesie dimissa Ioanna quam vxorem Ludouici metu cum gibbosa
 deformiter esset inuitus duxerat: Annam Caroli relictam sibi copulauit: dato scā-
 ne in partem successionis biturigum ducatu. Dum hæc aguntur Maximilianus ro-
 manorum rex: nūq̄ quietus princeps: cuius ceptis fortuna raro foeliciter arripit: co-
 acto raptim exercitu: sequanos/ id est superiores burgundos petit. in alteram bur-
 gundiam quæ francorum est/ licet ad Philippum maximiliani filium pertinere plerū-
 q; disputent: impetum facturus. Itum est protenus aduersus hominis conatus leuis-
 bus preliis atq; incursionibus non sine vtriusq; exercitus dāno prælulis. Verū luc-
 cedere pxime brumā: induciatū est. Venere per hos dies a venetis legari nouo regi
 gratulāres. superiasq; illi aduersus ludouicū sforciā pacti: in amicitia recepti sunt.
 Nō defuere cōfestim ab initio q vel inēudę gratię cā/ vel rerū innouandarū studio
 vel ostēdādi sui libidine moti ludouico psualerūt ai aduertere q̄tū a maiorū legibus

Carolus octauus Obiit impromisa
 morte dnm calciaaretur sed ut
 alij dicunt dnm in sterictor
 pettar. Sabellius.

Lodouicus dux auuiliensis roli perueressarius E III
 Vir militari virtute & prudentia in gallis
 ea tempo state summus. Sabellius.

Mortū ac insti-
 tutorū refor-
 mationes

Rex ludouicus duodecimus

magistratus & iudicia delcuiuiffēt decere illum qui reipublice gubernacula suscepiffet: restituere ea in priscam integritatem que corrupta & neglecta esse constabat Igitur ludouicus ante omnia præclarum ratus/ si optimis legibus regnuz stabiliret iudiciorum formam correxisset & discipline scholasticorum priuilegia interpretat⁹ est. Porro a religionis obseruantia incipiens per omnia iudicia & forētia officia perq; generalium studiorum conseruatorias sedes/ & priuilegiorū aliquot protectores decretum & suam explanationem adiecit. Iussitq; in parlamenti senatu atq; aliis regi foris promulgari misso eius rei causa ludouico a. bigesiorum pontifice. Tenta uit autem parisiolorum scholasticorum vniuersitas tuen suam libertatem & de regis constitutionibus ea demere/ que priuilegiis & diuturne eorum cōsuetudini diuersa contrariarq; esse videbantur. Misit propterea suos ad senatum oratores q; peterent quæ constituta a rege erant benignius explanari. neq; sinerent iudices apud quos iudiciorum potestas erat turbari scholasticorum quietem/ qui & paruis maximo commodo essent/ & christiano orbi luminis atq; fide stabilimentum affererēt. Si quid grauius solito & præter veteres regum sanctiones statutum foret mox dissipandam forte tam ingentem litteratorum hominū multitudinem: alioq; abituram ubi tranquillam sedem obtineret. Ad hæc senatus respondit/ se a rege iussos promulgare quas tulerat leges. Apud illum auctoritatem esse abusiones tolendi & corrigēdi errata que a suis cōmitti subditis comperisset. Nihil de illorum priuilegiis demere regem velle. Ceterum quoad senatus poterat concedere quidem illis potestatem suam priuilegia edendi que curiæ exhibita incōraminata seruari. Igitur hoc iudicante senatu vniuersitatis syndicus biduo tantum imperato aliquot quæ pro temporis angustia præsentanea habebat priuilegia apud scribam deponit. Neq; melior de facta est scholasticorum conditio. Neq; derogatum est legi quem ludouicus rex condiderat. Quo iniquo animo ferentes scholastici coacto numeroso conuentu de intermittendo studio: deq; litterariis exercitationibus deferendis consultant. Dicuntur in eo coetu variæ sententiæ/ donec tertio convenientes ventum est in sententias eorum/ qui prædicationibus & quotidianis interpretationibus interdicerē suadebant. Postridie eius conventionis dies erat festus eucharistiæ sacramenti. Missum ē autore iohanne caue qui vniuersitati præerat rector/ ad eos qui concionaturi in ecclesiis erant vt plebi nunciarent non habendas deinceps verbi dei prædicationes/ donec priuilegiorum suorum integram libertatem schola parisiensis recuperasset. Fuere inter prædicandum qui liberius locuti sunt ita vt ad seditionem oratio illorum spectare plenisq; visa sit. Venerat per hos dies ad urbem guido de ruppe fortis cancellarius in quem probra & libelli per multa vrbis loca positi fuerūt incidit. propterea suspitio id ad scholasticis factū esse moxq; per vrbē rumor irrepit scholasticos turmas & conuenticula ad seditionē habere. Quamobrem parantur ab vrbis præposito armati nec minus vigilum prefectus excubias habet: viasq; diligenter circuit ciuitatis quæ ex omni schola inuentus est nemo non quiet⁹/ & domo omni continens. Mirum profecto est quæ cita & pernixa fama/ homines quos multi inter magistratus existimasset sefellit. Ex his enim nonnulli litteras tanq; de re cōperta ad regem dant festinanter scholasticos in armis esse sollicitare ad plebem populum uerendum esse ne ciuitas tota ad rebellionem prope diem spectet. festinet ergo tanq; ad restinguendum incendium accedere. His litteris permotus rex paucis post diebus aduenire nunciatum plen⁹ indignationis aduersus scholam quam nesciebat innocen-

tem. Quare accepta: nuncios suos corboliū quo rex vēturus ferebatur schola ideo
 prēmittit vt priuilegiorum antiquam libertatem recuperet. aut positis per eum legi
 bus benigniorem rex explanationem adhibeat. Qui missi erant sollicite inquirentes
 quo in scholasticos animo ludouicus esse videretur/ comperiunt illum irritatū esse
 vehementer. q̄ decretis parere tam contumaciter cunctarentur/excitarētq̄ suis con
 tionibus populi furorem quo parisi omnes non modice turbabantur. Ea re per il
 lustres aulicos accepta/oratores mutato de retinendis priuilegiis cōsilio: pacare an
 te omnia regem leui oratione cōstituunt. Igitur ad regis cōspectum admissi in hac
 sententia locuti sunt. Nichil ab eorum vniuersitate perperam esse factum. Falsa esse
 quę aduersarii ad eū de seditione detulerant. scholasticorū multitudinem domi qui
 etissime agere. expectare cum summa modestia quid eius amplitudo imperaret. Vi
 deret ne per paucorū insipientiam/consultissimos quosq̄ pergeret vlscia. Eum qui
 dem positum regem esse: sed (vt est in principe apū) qui vel aculeo careat/vel habi
 tum ad vindictam non exerat. remittat eius demētia/quod a iunioribus leuiter gar
 ritum extitit. esse in omni ciuitate dicaces. Linguas ad stulte loquendum fluxas & la
 biles tam parui habendas q̄ imbecillium canum latratus. Sūmi principis laudē pre
 cipuam: ab ira ne excandeat temperare/manfuctudine leniri/vt amari magis q̄ time
 ri studeat. Ipsum vnum esse: quem non secus ac filia patrem schola parisiensis obser
 uet. In eo spem repositam scholasticorum: qui prāter solam libertatē & libros possi
 deant/dicendi ab oratoribus/sine facto georgius de ambasia rothomagensiū pri
 mas: qui inter aulicos plurimi habebatur/ eruditi inquit viri non mirum vobis esse
 debet: si equissimus rex de abusib⁹ qui prātextu vestrę libertatis cōmitti deferūtur
 vestris priuilegiis limites posuerit. Ipsi pro vestra eruditione nostis quid in his om
 nibus peccatum hactenus est. Emendare vosipsum prius decebat: q̄ alterius censura
 iudicaremīni. Neq̄ enim sua opinione rex/ sed prudentium virorum. consultis ac
 responsis erratorum delicta legibus cohibuit quibus repugnare vos non oportuit
 ita vt repentinis edictis a vestro studio cessaretis/prohibentes disserere per ecclesias
 populo verbum dei Quo mediū fidius facto regē a vobis despectū esse quis igno
 ret: Vestrę libertati detractū ire rex noluit. Dolos amouere/fraudes amputare est
 arbitratus: non vt vestrę quieti aduersaretur aut bonos a litteraria lucubratione au
 uerteret. Tenet memoria quanta tranquillitate vos fouerint reges qui eum preces
 serunt. Nouit quę sunt in regnum suum & rem communem christianorum vestra
 merita. Sed vestra res sincera esse non potest quę peruersorū abusionibus atq̄ ille
 gitimis negociis perturbatur. Ea regis cōsciencia est vt paucissimos malis doctrinę
 recte incumbentes q̄ discolorum incompositam multitudinem. Date operā vestro
 rum mores componere. vt regis institutionibus audientes sapientiam cuius gratia
 conuenistis comparetis. Si hoc ritu conuersabimīni: cum principis gratiā vobis im
 petrabitis: tum priuilegia vestrę communitati affatim conferentur. Hęc cum ponti
 fex dixisset: petentibus legatis: an aliud prācipere rex illis optaret. Ire inquit & con
 scholasticos vestros qui hoc nomine digni sunt/salutare. de malis nulla michi cura
 est. moxq̄ percusso manu pectore: ipsi me inquit suis prædicationibus taxauerunt.
 illos autem mittam alio prædicatum. Intellexerunt hoc verbo oratores iratum esse
 regem. Festinantes ergo parisiū reuerti: vocata eodē die magno numero vniuersi
 tate quę accepissent oratores rettulerunt. Rector vero ex vniuersorum sententia
 protenus iubet/studii cōm unionem/ exercitationesq̄ repetere. & prædicatoribus

Rex Ludouicus duodecimus.

contionari permittit. Ingressus est urbem ludouicus multis armigeris cum tensis acubus & procerum multitudine stipatus. ubi habito postridie parlamento senatus: leges ab eo semel positas publico edicto pertinacissime confirmauit. Erat quidam ex contionatoribus thomas varuetus cameracensis qui nescio quid minus consulto inter predicandum dixerat. Hic sui conscius non expectato regis aduentu: cameracum vnde oriundus erat se recepit. Ioannes autem standone brabantinus theologus doctor vita & doctrina clarus/ludouico alioquin suspectus qui collegio montis acuti praesidebat/ regno interdictus est. proscriptionis causam non comperi.

Philippus fidem prestat.

His rebus gestis cum philippo deinde archiduce ob praestandam regi fide liberally actum. Veniens enim atrebatum (quo missi a ludouico rege/guydo de rupesforti cancellarius & ludouicus luxemburgus ligniaci comes se contulerant) in verba regis/stante pro tribunali cancellario/philippus flandriae & arthesii comes iurauit. oppidamque cum toto arthesio quae antequam pubesceret/rex ut feudi dominus occupabat/recepit. Sub idem tempus heluetii qui & suiteses in germanos vastatis illorum agris ferociter incurrunt. Maximilianus numero exercitu instructus suiteses vlcisci festinat. Caeterum ludouicus iniuriarum memor quas a ludouico sforcia apud nouariam supra annos tris acceperat/simulque mediolani ducatum tanquam ad se pertinentem vindicare constituens/grandi confiato exercitu alpes traicere copias praemittit. Quas (reuisa obiter vxore/quia grauida erat) Lugduni non cunctanter assequitur. Vbi magistratum civiumque ordinibus accurate dispositis/cleri praeterea apparatu/publica omnium leticia excipitur. Itaque ingrediente ludouico civitatem: ubique ludii iocisque celebrantur. & plausu cantuque ether resonebat: ea praesertim causa/ quod nouo regi maxime gratulari lugdunenses cupiebant: & in expeditionem aduersus insubres proficiscenti foelicem auspiciari euentum conabantur. Nam animo reputantes insidias quibus apud fornouium carolus octauus appetitus fuisset/ & quo apud nouariam modo ludouicus laborasset: nemo non gaudebat accinctum ad bellum regem intueri: quem & hostes vlturum: & sua repetiturum sperabant. Enimvero mediolanensium ducatus supra aliquot annos a morte philippi/ qui fuit ex vicecomitum familia vltimus mediolani princeps & anno salutis. cccc. quadragesimo septimo supra mille e vita migrauerat/ ad aurelianensium ducem ludouicum hoc potissimum iure pertinere constabat. Itaque philippus sororem habens valentinam hanc ludouico: qui regis caroli sexti frater/ & aurelianensium dux erat vxorem tradidit: data illi in dotem astensi vrbe. quam nihilominus tradere licet a carolo fuisset sepe nullo mero admonitus: tam diu recusauit: donec rerum necessitate adductus: spe auxilii a carolo impetrandi/ illam raynaldo drensenfi Caroli regis praefecto (qui propterea missus erat restituit. Qua a raynaldo recepta: sequenti proxima nocte philippus febre & alui profluuiio interiit. Raynaldus autem tamen si duobus tantum armatorum milibus instructus astam teneret: postquam de philippi morte certior factus est/ simulque intelligit mediolanenses consilium capere/ dominum ne quempiam admitterent/ an in libertatem se afferentes rem suam paucorum moderationi committerent/ dum occupare alexandriam cupit/ non nulla agrum illius loca vi obtinet. diripitque. donec repugnantibus boscenibus/ qui ad alexandrinorum pertinent/ cum illos pertinaciter obsident: mittuntur a mediolano milites/ qui raynaldum multis fractis partim captis/ partim occisis exuperant. & vincunt in alexandriam ducunt. Fuit alexandrinorum in captiuos ferina crudelitas. Eodem tempore insurgentibus per franciam diris factioni

Bellum heluetiorum

Expeditio in mediolanum.

Mediolanum quomodo ad ludouicum pertinet

bus: & rege per temporis interualla mente capto a mediolanensi bello cessatum est. Erat franciscus sforcia vir animo & opere militaris qui blancham mariam philippi filiam uxorem duxerat. quam ex agnere nobili mayne stirpis foemina philippus ille gitimo thoro genuerat. Eam ob rem franciscus mediolanensem ducatum occupare contendens: depulsis venetis/ qui aliquot vrbes in ea regione tenebat/ ducatum occupat/ recepto vniuersi mediolaneni agri dominio. Ad quam rem magno vsui fuit renatus andegauorum dux/ qui collecto ex francis ad bellum siciliense milite francisco se coniunxit. vt quietis aliquando mediolanensium rebus eius copiis in rem suam vteretur. Itaque postquam manus gallica ad franciscum venit: pontem vicum (ad olium amnez ponte facto) circumuallat. vbi exardens in expugnatione francorum furor: mirabilem in oppido cedem/ incendiumque excitauit. Quod cum restingui facile non posset: totum oppidum/ quia venetarum partium erat/ permittente francisco consummatur. Hec clades ad finitimas ciuitates delata/ miro terrore incolas perculit. ita vt ad sua tam moenia stare gallos existimarent. Hinc cremona: mox brixienis ager & que in montanis sunt oppida atque arces: octauo post pontis vicum excidium die francisco paruerunt. Atque inde succedentibus prospere rebus Mediolanenses francisco se permisissent. Tam utilis fuit illi gallorum animus ferox. Sed itali scriptores crudelitatem appellant/ propterea quod italus miles stipendia faciens hostium spolia magis quam belli finem velit. Francisco liberi quattuor fuere: galeacius/ philippus/ ludouicus/ ascensus: ipse intercute morbo interiit. Galeacius successor ab andrea lampugnano in diui Stephani templo apud mediolanum occiditur/ relicto filio galeacio. Quem patruus eius ludouicus sforcia venenauit. inualitque mortuo adolescente ducatum ad hos usque dies/ cum ludouicus rex bellum tyranno indixit. Superatis igitur mensibus augustis alpius: cum astam copiam peruenissent: duo in alexandrinis oppida: quorum alteri Non/ alteri roqua nomen est expugnata diripiuntur/ soloque equatur praeter roque arcem quae in edito loco sita aditu difficillima est sed tamen incensa. Mox in alexandriam itum/ ductore ianacobo/ qui a ludouico sforcia ob male a tyranno administratam rem publicam ad ludouicum regem se contulerat. Tenebantur alexandri firmo sforcianorum praesidio. ideoque acerrime primo impetu se tuentes summa difficultate expugnari potuerunt: donec e muro Galeacius qui vrbi praefectus erat se proripiens ad sforciam aufugit. Et in eis quidem breui tempore subigendis magna non sine nostrorum incommodo cedens facta est & pars ciuitatis direpta. nam praeter id quod in sforcianorum fide stare alexandrini pertinaciter studebant: addebat illis animos vetus odium gallici nominis. quod post senonensium in italiam irruptionem omnibus fere italibus semper exosum fuit: nunc illorum leuitatem/ nunc crudelitatem auariciamque & libidinem exprobrantibus/ quasi huiusmodi vicia non maxime apud illos regnent. Nulla enim re insignior fere sicilia est: quam principum qui in ea regnauerunt nece. Et conditor vrbis romulus fratris sanguine imperium est auspicatus. ipse denique in senatu ab iis quos conscripserat patres direptus est. Indigna est nomine crudelis illa foemina: quae in patrem recenter trucidatum carpentum quo vehabatur aurigam agere coegit. Sed nunquid Tarquinium cum sua omni postestate exspolit romulus furor? Proscripsit & consules. Corinthum ob leuem culpam desolauit. Horret animus sillanum crudelitatis meminisse. qui atroci imperio legiones quattuor elementiam miserabiliter comprecantes trucidatas in tyberim praecipites dedit. Qui praenestinos fide impunitatis data spoliatos armis & conspectu ciuitatis

Rex Ludouicus duodecimus.

ad quattuor milia & sexaginta iugulauit. Quin & occisorū capita crudelis dictator oculis eius oblata aspicere pervoluptatem non horruit. Nec humanior existimari marius debet/qui marci antonii prædari oratoris mente appositum caput manib⁹ per ludibrium contrectauit. Quis nescit cesarem multis in curia vulneribus presente senatu fuisse necatum. Sed ne singula commemorem plerosq; etiā laudatissimos imperatores insolens romanus miles occidit. Simile in aliis multis italiæ ciuitatib⁹ & regulis legimus/& accepimus nostra memoria perpetratum. Gallia autem semel acceptos reges inuolata fide obseruauit. Sed panigericum ad gallos in italos saryram scribere non assumpsi. Perseuerant ab ortu cuiq; genti cognata uicia q̄ altera alteri impropere. Illud obiter dico extare per italiam gallicæ gloriæ atq; maiestatis perpetua monumenta quibus ad hunc vsq; diem illustrantur insubres & præclaras a gallis conditas vrbes habent Mediolanum: Comum: Brixiam: Veronā: Bergomum: Tridentum: atq; Vincentiaz. nonnulli papiam addunt quā a botis atq; cœnomannis eutropius cōditā tradit. Quinimo magne portioni italiæ perdurat gallitum nomen quod & ab eisdem & a senonibus gallorū populis initium accepit. Ex tant alia recentiora gallorum non obscura apud italos gesta in quibus non exiguam laudem obtinet. Carolus ille magnus francorum rex. Qui apostolice sedis inimicos frequenti expeditiōe uictus est. Cuius munificentia obrutam ruderibus florentiam restituit. Nec abscondere potest sicilia quæ a gallis olim per richardum & tancredū perq; Andegauorū principes ornamenta accepit. Ad quorum gloriam accedit apulia atq; neapolis ubi uisuntur magna gallice uirtutis argumenta quibus admoceri decebat ingratam prouinciam ne in pulchre meritam: de se gentem: paruhormi perq; reliquas siciliam clandestinis consiliabulis furens crudelitatem nouo exemplo exerceret/per prodicionem ausa/quod palam agitare sibi metuens perfida formidabat. Sed ad propositam narrationem me conuerto. Alexandria quia astensibus finitima est ad omnem motum gallice ultra alpes expeditiōis primam belli molem sustinere solita/ruinas hactenus suæ calamitatis ostendit. Accepta alexandrinorum expugnatione/mox papienses in regis potestati transiere. Quo euentu permotus vecors sfortia & de suorum erga se fide dubius subducere se periculis cogitauit. Posite q; in arce mediolanen. ad præsidium milite dat non paruam præfecto pecuniam ratus arcem quæ longe munitissima est annum totum aduersus irruentem francum resistere posse. quo in tempore ipse ad maximilianum romanorū regem (cui suam neptem in matrimonio collocauerat) se recipiens germanorum inde copias educeret. Atq; ita cum filio & paucis clam per comū per lacum larius tridentum ignauus abscessit ubi a Maximiliano romanorum rege receptus conuocatis tertio germanie principibus de recuperando ducatu auxiliū petit. Fugiente sfortia non multo post in mediolanen. regem admiserunt. Et arcis præfectus idem facere admonitus semel atq; iterum restitit tanq; arcem sincera fide sfortie seruaturus. Sed auaricie (que lombardis congignitur) obsequens arcem dediturum se promittit: si quam in ea suppellectilem ludouicus discedens reliquerat/ regio dono sibi liceret accipere. Placuit partim conditio & dimidium suppellectilis præfectus accepit: Decem q; militibus nunc munus aurecrum a rege donatus est ne diuturna obsidione forte lahesctanda arx impediōsa reparatic ne indigeret. Quæ sex validissimis turribus exurgit quæ bestissima fossa & aqua perennis tingit. Est q; intra eius arcis ambitum altera quam roqueram uocant vix (si defensorum habeat) expugnabilis. Unde ad ter

Ciuitas insubri
um a gallis cō
dite

Sfortie vecors
dis fuga.

tum vsq; lapidem sunt subterranei meatus tres/per quos fieri libera in campos eru
 ptio potest. In ea bienne viaticū & arma reposita erant/quot duorum hominū mī
 libus instruendis sufficerent. Et duo marchinarū bellicarum milia præter quattuor
 ingentes bombardis tā in priore arcē q̄ in hac roqueta reperta sunt. vanum procul
 dubio & inutile in tanta mole munimentum quod meticulous atq; ignauissimus
 princeps viso necdū hoste deseruit & prodidit auar⁹ præfectus. Igitur rex munitio
 nem admiratus: vah inquit hunc locum annos multos facile defendissem. Hanc ar
 cem franciscus sforcia condidisse perhibetur. Mediolano cū arce recepto reliqua
 regionis oppida cum castellis vniuersis libera paulopost deditione in regis potesta
 tem traducta sunt. Venere præterea genuenses. quibus præfectū dedit Philippū
 rauellanum materno sibi genere attinentem. Veneris cremona cum aliquot insigni
 bus mediolanensis principatus locis (quia ita ab initio cōuenerat) permessa. Sub
 idem tempus turcorū classis quos auxiliares sforcia adiuerat/a venetis gallisq; ma
 xima parte deleta est. Præerat venetorū classi anthonius griman⁹ inter venetos ap
 prime diues qui cum victoriā in manibus haberet pusillanimiter agens turcho nō
 restitit quin naupadiū (lempatum vocant) ingressus solo equauit. Franci vero sala
 mina nauigantes hostiliter occupauerunt igni ferroq; omnia vastantes. Cephalo
 niam venetus inualit cepitq;. Turchus forūullū inuadens omnia crudelissime in p̄
 dam vertit. Sed a hungaris & Bernardino com te francpano obsessus hostis/fame
 tabescentibus equis per inaccessa capris montiū iuga reptando potius q̄ incedēdo
 euasit. Interemptis magno numero quos abducebat christianis captiuis. Tam pro
 spera & minime cruenta intra paucos dies habita victoria adductæ Italix ciuitates
 & reguli/legatos quiq; ad regem miserunt gratulatū rebus eius prosperis oblatum
 q; opem suam: si ea vti placuisset. Fuerūtq; a poetis eius regionis multa ad regis ex
 tollentiā carmina honorifice scripta & oblata. In hac reru foelicitate quidam me
 diocri nobilitate armati licentius militū more agentes ob stuprū & foedas libidines
 vltima (rege mandante) passi sunt. Fuit his diebus per gallias pluuiosus aer: & p
 pter continuos imbres vuq; non maturuerunt. Et parisi peste laboratum est/nō ta
 men diuturna. Priusq; in lombardiam proficisceretur Ludouicus/de normanno
 scacario (id est cōmuni gētis normannorū foro) suasu maxime georgii de ambalia
 rothomagensium archilacerdotis hæc statuit. Mos erat post rollonis mortem dili
 genter obseruatus statutis annis scacarium rothomagi indicere. Ibiq; ex omni nor
 mannorum conuentu totos tris menses ius dicere litigatoribus: qui ad scacariū do
 leantiam (quo nomine prouocatio significatur) perferebant. Id tempus quia expe
 diēdis iudiciis haud quaq; sufficeret: restantib⁹ multis causis quibus patronorū cul
 pa finis dari non posset (Patronis enim qui consuetudinarij a normannis dicuntur
 suumq; a litibus lucrum augurantur/id interstitiū maxime conducebat) Edixit p
 pterea rex scacarii nomen in parlamentum cōmutare. vt non alternis annorum vis
 cibus: sed perpetuo confessu causę in eo agerentur: iusq; diceretur. Igitur huic par
 lamento iudices quattuor & consiliarios lex & viginti instituit: Addidit præterea cā
 cellariam & regium sigillum. Præsides fuerunt iohannes hebert constantianus p
 sūl/ Antonius boierus monasterii sancti andoeni abbas/ Cristoforus de carmona/
 & Robertus calange. Cœperūt sedere in eo parlamento kalendis octobris āno do
 minicę pietatis quadringentesimo nonagesimonono supra mille. Quo anno tertio

Genuenses

Turchorum
insultusScacarii i par
lamentum cō
mutatio.

Rex Ludouicus duodecimus.

Pontis ruina.

Idus octobris anna regina foeminam parit. cui claudie nomen inditum est. Et pontis nouus apud parisijs secundo & nonagesimo anno post q̄ conditus fuerat: cū vniuersis edibus quæ pulcherrimo ad vtrunq; pontis latus ordine eademq; forma atq; altitudine sexaginta super extructæ erant horam ante meridiem circiter nonâ totus cõcidit. Quod vix existimandum incommodū/ præpositi & scabinorum vrbis negligentia accidisse consentanea omnī fama prædicabat. Cū enim annuas octingentas libras ex pontis prouentu acciperent permodicū tamen in eo instaurando impendebant reliqua in suum commodū reponentes. Nam superiore anno/ ædificibus qui magistrū operum vulgo appellantur/ denunciatis signa quib⁹ pons nūtebatur ariquata esse/atq; ideo opus esse (veteribus sublaris) alia apponere/negotium distulerant/donec imminēte prope diem ruina/cum de instaurando pōte nulla spes esset/faber lignarius ad censorem criminum iohannem papilionem veniēs/ ruiturum ante meridiem eius diei pontem constanter affirmat. Quamobrem (asseruato in custodia fabro) censor ad curiā protenus venit. Quem q̄ intempetiuus solito accederet (erat enim hora fere septima) Theobaldus bailletus ex curiæ præsidibus secundus ratus censorem de captiuis pro suo officio aliquid consulturum/rogat quid velit. Est inquit censor aliud miserabile. Pons nouus proximam & nūc instantem ruinam minaur. Id renūciare senatui aduenio. Inde theobaldus confestim ad senatum conuersus/dirum nunciū explanauit. Mox ex senatusconsulto censor nichil cunctatus omnes pontis inquilinos migrare iubet. simulq; regioes seruientes ad pontis extrema locat: qui transituros prohibeant. Dum supellecilem quicq; suā & merces auferre trepidus festinat/ qui in ea re tardiores fuerunt/vna cū ponte corruerunt. Fuit hæc iactura cum multis inquilinis tum reipublicæ parisiors apprimè molesta. Inquilini domib⁹ multati/ & quos precario aliena domicilia subire oportebat/sua damna querebantur. Plebs tanto accepto incommodo in rectores tumultuari & furere timebatur. Quod ne accideret: parlamenteus senatus præpositū mercatorū iacobum pedemferreum & scabinos cõfestim accersiri & in custodia apud regium palatium seruari iubet. In quos iudicium ferre nō prius voluit q̄ de præsentis fortuna regis sententiā explorasset. Prænunciabant ruinam ingentes in edibus rimæ/ & in trabium tignorūq; commissuris hyatus. Et pauimentum fatiscere coepit. moxq; non sustentibus tantam molem veteranis tignis: pauimentum primo rest qua inde omnia quæ ponti hærebant in semet prona & tanq̄ sibi occurrentia miro fragore prolapsa sunt simulq; tanta puluerum nubes aerem obscurauit: vt nihil esset videntibus perspicuum. Sicut sequana suos fluxus/ & sursus non secus ac si caractis fuisse et cohibitus refluxit. Puellæ enim quædam dum ad glatiniacum paulo supra pontem pannos abluunt/ altera fluminis restagnatione correpta extincta est. Altera fluctibus præualens enatauit. In cunis obligatus infans in summam aquam emergens (ad nauigantibus qui in flumine cum lembis erant nautis) periculo liberatus est. Vnus ex iis qui quotidiano questu operas suas locant/ dū ex quadam domo magnum sagittarum atq; telorum fascem etferendum ab opifice desumpisset: ipse vna cum falce clitellis ad humeros imposito in flumen collapsus: nullo vulnere præter q̄ parua cutis deratione offensus nautarum ope eripitur. Alter vbi dissolutum pauimentum animaduertit: ad posteriorem edium suarū fenestram raptim conscendens: cum nandi peritus esset/ se detecit in omnem. atq; euasit incolumis. Tã vltimo euentu alijs saluatis/ alij non admodum multi ruina attriti perierunt. Eius pōdis

longitudo septuaginta passuum & pedum quattuor. Latitudo octodecim passuum erat. Sustinebatur secundum aluei latitudinem decem & septem tignorum ordinibus. Singuli ordines tigna triginta continebant. Quodque tignum paulo plus pedis crassitudine cum esset: duobus & quadraginta pedibus longum erat. In eo ponte deambulantes cum nulla parte aspici flumen possent: in continente se esse: & in mundis diuersari reputabant. itaque tanta ibi opificum atque rerum venalium copia & varietas erat: tam preterea equalis & speciosa domorum facies: ut inter publica regni francorum opera id est non iniuria primarium dici potuisset.

De huius pontis casu hoc epigramma condidi.

Ne longa dubius titubes indagine rerum/
 Quid fors forte ferat/aut qui sit casibus autor/
 Argumenta patent plus solis lampade damni.
 Non fato cecidit/non ictu fulmineo pons.
 Nec mala portendit dirus praeſagia casus.
 Praetor & edilis/& stipes debilis quo/
 Pontis causa fuit miserandae infausta ruinae.
 Qua sexaginta flumen deſorbuit eſdes.
 Matresque & teneros violentus sequana partus.
 Et famulos pariter se quo torrente vorauit.
 Mole ruinarum stagnauit gurgis/& vnda
 Retroflexit iter/donec praestantia rupit
 Alueus indignans sibi dudum peruia claudii.
 Et se terrifico prouexit murmure fluctus.
 Obruta nunc saxis/nunc tignis vndique trita
 Corpora merſa latent.& piscibus eſca manebunt.
 Crispini festum dicent inſigne nepotes
 Tam tristi clade/quam moesta lucretia plorat.
 Quingentos nostre post annos mille salutis/
 Dimidium celi si vis subducere ſolis.

De pontis ruina apud parisienses.

Inter hanc parisiensium publicam calamitatem rex Mediolani agens ad ordinandam in subrium rempublicam animum intendit. Quam a se fortia vehementer vexata tam grandi tributo leuauit. Nam ex annuo ueſtigali mille sexcentorum octo militum sexcentorum octogintaſex librarum turonensium quae se fortia exigebat rex: sexcenta & viginti duo milia & quingentas librae tantum accipere contentus: praesidia munitioribus locis imposuit. Commissaque in primis ianiacobo primaria ducatus gubernatione illum mediolani in palatinis edibus habitare iubet. Quertino scoto roque tam committit/eique ducentos pedites francos & totidem scotos attribuit. Maioris arcis custodiam domino de scepeio mandat cum quadringentorum militum franci sanguinis & leuis amaturae praesidio. Ianuensibus rauestianum. Sauonensibus yuonem dallegre praefecit. Palatio urbis iohannes de sancto symone: castelleto quod urbi Ianue eminet guyonus regis admiraldu praepositur. Castellis autem & insignioribus oppidis quae eturiam versus mari adiacent/francorum atque sultensium praesidium collocauit. Ad hunc modum compositis per insubres rebus rex in franciam mense decembri reuertitur. Praestolabantur tredecim regis aduentum guillermus iuliaci & Carolus gheldrie/duces. quibus erat de insignibus ferox contentio. Indigna

Mediolanensium ordinatio.

Iuliaci ducis aduentu

Rex ludouicus duodecimus.

batur enim iulliacus/carolum vicinum sibi ducem eadem que ipse gestabat insignia
vsurpare reliētis maiorum suorum insignibus nec relispicere quīs se penumero fue
rat ne id faceret admonitus. Vnde crescente indignatione quod par pari cedere recusa
bat res armis coepit disceptari. Digladiatumque est multum acerrime. Et iulliacus qui
dem oppidū arcklens quod in planicie & loco siluestri situ munitissimū carolo p
tinebat cepit. Conuenerat igitur tandem ad francorum regem de ea cōtrouersia re
ferre: vt quod ille arbitraretur id litem dirimeret. Quamobrem profectis aureliā du
cibus & causa diligenter agitata: Carolū gheldriæ iulliaci ducis insignibus abstinere
re pronunciat: Oppido vero arcklens iulliacum cedere & illud carolo restituere de
cernit. Vtque digna rege munificentia quattuor milibus nūmum aureorū iulliacū
donat / constituta insuper in annos singulos pensione comitabatur iulliacum du
cem cum plurimi tum viri illustres Philippus de vernebergh. Guillelmus de vval
dech comites Guillelmus de renenbergh baro insignis. Dñs iohannes nagel ecclesie
monasterien. canonicus & diui iohannis osnaburgen. prepositus. Crato de milen
dūckeques auratus iohannes palant de vildenbergh dñs Robertus plettenbergh
Godefridus hanffeler luuenis generosus. que suorum aulicorum numero rex acce
psit. Reliquis vel pulchro munere vel annua pensione honestatis .

Comparata hoc pacto inter duces amicitia rex lochias profectus ē Carolus ghel
drius molinum iulliac^o parisiōs petit Vbi dū honoris causa regium senatum ingres
sus confedit iohannes couardus primarius preles in mercatorū ppositū scabinos
que de quibus supra a nobis dictum est sententiā tulit Pecunia enī prout quibus eorū
negligentius magistratum gesserat mulctatus ē cunctisque officio amoti: ita vt inqui
linorum qui pontem incolebant incōmodum & iacturam (damni estimatiōe ppha
bita) compensaret. In reliquos qui extra ordinem erant & supra aliquot annos sca
binatū preuerat quimminentī iam diu ruine non occurrissent poena indicta est qua
to idus ianuarii. Anno christiane religionis. M. cccc. nonagesimo nono.

Peroratio.

Hec sunt que ex ingenti francorum annalium acervo delecta ad compendi
um deduxi: ducentorum supra mille annorum curricula complexus Legat
pius lector cui hec forte conuenient. Sin minus: iustis saltem gurgini in rem publi
cam laboribus non detrahat.

FINIS

P. Faustii andree hinc foroliuensis poetę laureati ac regii in amplissimo gymnasio
Parisiensi oratoriam ac poeticam artem profitentis in gallicas hystorias ad eruditissimum
Roberto gaguino editas Carmen

Vt nitidos totum radios diffundit in orbem
Cum titan puro splendidus axe micat
Hystoriis sic galla tuis monumenta relucet
Exculte ac breuibus clare Roberte sonis.
Grandia milleno quis tedia voluerit anno.
Que rudis immenso codice massa parit
Gallica q̄ debet regalibus indyta gestis
Tam debent scriptis regia gesta tuis.

Herasmus Rotterdammus Roberto gaguino viro
vndecunq; doctissimo Salutem dicit.

Quod francorum regum principumq; res gestas idonei scriptoris desiderio
hactenus in tenebris prope sepultas pedestri hystoria in lucem efferre atq; im-
mortalitati consecrare institueris. Roberte gaguine precipuum gallice academie de-
cus non possum equidem istum tuum laborem non magnopere probare. Sum-
plisti enim (immo potius suscepisti) munus (mea sententia) pulcherrimum: & cum
omnibus latinarum litterarum studiosis incredibili voluptati futurum: tum vero
gallie tue splendidum imprimis, magnificum ac (vt ita dixerim) triumphale: de-
niq; tua doctrina: tua eloquentia tua pietate dignissimum. Neq; enim vili te alia
causa quandoquidem neq; quaestus neq; gloriae vel leuis vnq; tibi habita ratio e-
ad istud negotii capessendum: prouocatum esse facile crediderim: q̄ singulari in
patriam pietate: quam & tu & optimus quisq; semper fecit maximam. Dolebat nimi-
rum tibi (quod ego quoq; mecum interdum mirari soleo) gallorum virtuti glori-
am tam maligne respondere: & qui olim cum italici factis sepe contenderint nunc
etiam precesserint eos tamē ob hystorici penuriam, opinione ac fama tam longo in-
teruallo consequi. Dabunt itali mihi veniam: si nobis idem videtur quod franciscū
philelphum italicum natum non puduit fateri. Extat enim illius ad carolum regem
octaui (opinor) eum epistola in qua preter multas laudes quibus francie regnum
prosequitur: illud quoq; ingenue faretur. Romanos quidem olim pacis belliq; ar-
tibus longe omnium amplissimum sibi peperisse imperium preterea non segniter in-
genis q̄ prius fecerant armis cum grecis contendisse: verum antiquam illam impe-
rii gloriam factionibus ac studiis prauis in deterius prolapsam esse. Contra vero tra-
cie regnum prudentia regum principum fide ciuium concordia eorumq; creuisse: vt
iam facile cum quouis alio christiani orbis imperio possit contendere: vel opibus/
vel imperii finibus/vel rerum gestarum magnitudine/vel regum nobilitate: quos
plurimos habuisse constat non fortissimos modo: verū etiam pietissimos. Quapro-
pter in hoc regno non iniuria: senatus christianus contra turcorum violentiam po-
tissimum atq; vnicū praesidium sibi collocasse videtur. Sed tamen vnum quidē adhuc
tantissimi imperii maiestas desiderare videbatur. Cetera vel par vel nō inferior Liuius at-
q; Salustius vicebat adhuc italia. Nā (vt scite cecinit Horati⁹) regū ducūq; bñ gestas

F ii

quantūuis alioquin præclara: aut intermorianantur: aut obfcurentur ætate neceffum
eft: nifi hystorici eloquentis opera litteris (vnicis rerum custodibus) commendetur
perinde gloria apud posteros valitura: atq; is qui scripsit ingenio valuerit. Hæc tu
fupremam prouinciam difertiffime gaguine tanq̃ fatiſ tibi feruatam velut alter Sci
pio ſummo omnium applauſu ſuſcepifti difficiliffimam plane atq; immenſi negotii:
ſed tamen roberto proſus aptiffimam. Qui ita credam rogas? Cum multis de cau
ſis tum duabus potiffimū ita mihi videtur. Duo ſunt enim præcipua quæ in hysto
rico probato queri ſolēt. Nempe fides & eruditio. Nam vt ſcriptoris leuitas veris
quoq; nonnunq̃ fidem abrogat: ita & grauitas hystoriographi priuata auctorita
te rebus ipſis fiduciam quãdam addere ſolet. Vt item narratoris imperitia (vt fidẽ
faciat quod ne ipſum quidem poteſt) tamẽ res plerūq; per ſe ſatis illuſtres obſcurat
imminuit: deturpat: ita docti ſcriptoris ingenium: obſcura illuſtrat: humilia eleuat:
ſplendidis lucem quandam ac decus apponit. Quoniam vero & fides & eruditio:
vtraq; tanta in te ſunt quãta in alio nemine: nemo profecto fuit iſti muneri aptior
vel iſtud muneris nemini fuit aptius: q̃ tibi vni: qui poſſes: & pro ſingulari tua gra
uitate fidem facere: & pro non vulgari eloquentia rem adornare. Iã facile ſuſpicor
humaniffime gaguine te ſubiraſcit Ieraſimo tuo: qui laudũ tuarum vel tantillũ au
ſim attingere. Neq; enim me clam eſt: q̃ modẽſto / q̃ pudẽti (ne dicam putidulo) ſis
ingenio prædit⁹: quippe qui amicã etiã laudatiunculam multo moleſti⁹ ferre ſoleas
q̃ quiſpiam alius cõuiciũ ferat. Sed obſecro te: dato hanc veniam meo in te amoris
quẽ paſſim omnes prædicant: fas ſit etiã amico meminiffe. Cui enim tuorũ incredi
bilis vite tuę morũq; integritas: innocẽtia: grauitas nõ eſt ſpectatiſſima? Vbi gẽtũ
nõ prædicata. Adeo vt nõ modo deſcriptis: ſed ne de dictis quidẽ gaguini vlla poſ
ſit incidere ſuſpitiõ vanitatis. Adde q̃ cũ omẽs norint: te francos reges tuo merito
ſemper feciſſe plurimis ſeris in rebus opera tua perſepe vics. te regis archanis plũ
lũq; ſepenumero accitũ. te regio nomine cũ apud diuerſas gentes tum apud itales
crebra legatione functũ eſſe: facile conuiciunt. te vnum gallorũ geſta: & præſca curio
ſius relegiſſe & recẽtiora exploratius veſtigaiſſe. De eruptione porro tua quid ego
cõmemorem: Ipſa (quod aiunt) abũde ſe prædicat. Teſtis abunde eſt hoc celebratiſſi
mum gymnaſium vrbis parifię: cuius tu florentiſſima alioquin ſtudia prim⁹ latinarũ
litterarũ opibus decorati pulcherrimoq; incremento eloquentie: quã vnaz adhuc
deſiderare videbantur adauxiſti. Ipſa teſtis eſt italia que te ſepenumero maximis de
rebus grauiſſime diſceſſerentã audiuit nõ ſine ſtupore: imo fortaiſſis nõ ſine dolore
q̃ vt de Cicerone dixit appolloniũ) eloquentie laudem quã vnã adhuc ſibi pro
priam habuiſſe videret per te gallie cõmunẽ fieri. Teſtes ſunt litteratiſſimi quicq; no
ſtre memorie ſcriptores qui certatim vno ore oẽs tuũ ingenium prædicant efferũt
q̃. Quorum nulla prope pagina eſt: quæ ſibi Gagui ni nomen non habeat. Teſtes
deniq; ſunt vel locupletiffimi: præſul apuliſſime: tui libri qui iam per orbẽ diſſemina
ti. paſſim ſumma cum ſtudioſorũ voluptate lætitantur. In quibus omnibus tãctũ
vel oratiõ ſoluta vel carmine nõ eruditũ ſolũ verũ etiã curioſis aurib⁹ abũde ſatiſ
facias: in iſto tamen ſcripti genere. i. i. hystoria ſi quid vltra crepidam futuri pmittis
ſingularẽ quendã ac mirificũ artificẽ præſtare videris atq; in ceteris quidẽ plurimis
in hystoria teipm ſuperaiſſe. Tanta eſt ſermonis puritas: elegãtia Saluſtiana foelicitas
Liuiana: ſumma luculentia: varietas iucundiſſima in plũiorũ rationũ: tpm: commo
ditatis. dignitatis: ac ceterorũ id genus que doctum hystoricũ arguunt: obſeruatio

ne singulare artificium). Tanta est narrationis viuacitas vt res geri non narrari videatur neq; vero deest dulcis quedam breuitas que hystoricis vt rara ita gratissima lectoribus est. Nam bonus deus qui vastam rerum siluam quam breui volumine: quam absolute complecteris & plix breuis & breuiter plixus. Cui igitur non preclare cum gallicis rebus actum videatur Cui talis preceps contigerit: Alexander ille magnus: Cum ad Achillis sepulchrum peruenisset. O te fortunam (inquit) Achille qui Homerum tantum poetam laudum tuarum preconem sortitus sis. Et quis franciam quoque non fortunatissimam censeat que robertum suarum laudum preconem optimum nata sit : Quid illi superum benignitate preestari potuit / pulchrius / magnificentius / diuinus ? Nichil profecto neque tu gaguine doctissime insignem tuam erga patriam pietatem grauiore prorsus argumento potuisti declarare. Que tamen antea quoque plurimum tibi deberet vt quam latinus mensibus primus ditasses hoc tamen inestimabili beneficio adeo deuinxisti: vt quatuor habeat parum tamen nunquam sit gratiam habitura. Quae enim statua qui tituli quod monumentum valeat istius beneficii magnitudini respondere: Prisci illi maiores suos qui vel imperium parassent. vel auxissent rempublicam: vel aliter de patria benemeriti essent. solebant diuinis afficere honoribus titulis in aes incisus honorare statuis donare aureis. Atqui longe prestantius est maiorum gloriam ab ortu ad occasum usque protendisse: quam agrorum limites extendere. Minus est saxea menia aedificare & urbanas ab incendio tueri quam optimorum regum ac ciuium gloria ab inuidis oblivionibus (sic enim appellat Horatius) & interitu vindicasse. Non paulo magnificentius mihi videtur patriam optimis litteris auxisse / locupletasse / decorasse / quam spoliis: quam exuuis / quam ceris / quam id genus monumentis phalerasse. Nulle enim tabule nulla cere nulla numismata: nulle statue: nulle pyramides: neque clarius indicant : neque fidelius custodiunt regum gloriam quam hominis eloquentis litterae . Post hac gallo rum gloria que hucusque tanquam angustiis inclusa delituit fulminis instar emicabit & gallo quidem cantore. sed (quod pulchrius est) romana tuba decantata omnium regionum aures per sonabit. Omnibus illa terris: urbibus. gymnasiis legetur celebrabitur cantabitur. nec gaguini beneficio unquam interire nouerit: imo cum etate usque succrescet amplectere igitur O francia immortalis laudum tuarum monumentum Robertum gaguinum alitum tuum immortalitatis tue vindicem ama. ama. cole. venerare Nos certe quibus cunquam egregia studia cordi sunt te presul amplissime non amare non poterimus: per quem id quod in litteraria suppellectile prestantissimum habeamus hoc est hystoriam adauctum esse conspiciamus. Vale decus litterarum & meum.

Ad Robertum Gaguinum ordinis sanctæ Trinitatis/ ministrum generalem
Cornelii Girardi goudensis Hieronymianæ vallis Canonici regularis Epistola
in laudem compendii eiusdem quod de galliæ rebus accuratissime edidit.

LEgi tuum in historias galliæ compendium optime pater Roberte gaguinæ opus
meo iudicio: quod ut tibi non immerito apud posteros immortalitatis nomē
afferat: ita & singulis e sua dignitate quum rerum gestarum noticiam: tum militiæ peritiam co-
piosissime subministrat. Nihil in eo legi/ quod vel expressius vel luculentius dici po-
tuit: & quod vel omnium in hystoria maximi facimus: fidē rebus tribuis/ ac omnia ut
cōsulta ut gesta sunt/ explicat euidēter. Nō tuis nō hostibus tua parcat auctoritas.
ita singulorum vicia & factiones/ ita singulorum virtutes & strategemata probas: ut
neq; in externos odio/ neq; amore in tuos flecti videare. Nulla in te gratiæ suspitio/
nulla simultatis iuenit: quo minus q̄ rei veritas postulabat dicere p̄sumperis nihil.
O animū integerrimū. O pectus veri tenacissimū. O virū equitatis obseruatissimū/
qui perinde turpia atq; præclara omnium facinora/ & deprimit & extollit: ut nescias
vtrum in ciues an hostes p̄p̄tior habeatur. Nā in omni historiographo nihil vnq̄
magnificētius/ nihil illustrius/ nihil deniq; laudabili⁹ queri potest/ q̄ ut nullo amo-
re/ nulloq; odio a vero deflectatur. Id enim vel vnū omnium est: in quo palmariam
sibi crispus salustius nauauit operā/ q̄ & teste luio & nostro aurelio/ scircō celebri-
or: q̄ ceteris rerum scriptoribus verior æstimetur. Ut em̄ nihil falsi scriptor fidelis in-
termiscere debet: ita etiā nihil veri qd̄ nō dicat p̄termittere. Hęc em̄ sunt veluti duo
candelabra quibus ois hystoria necessario illustretur. Quę vbi deesse p̄tinget: nihil qd̄
non fumo & caligine plenum sit reperies. Hęc sunt p̄terea duę colūnę q̄ tēpli porticū
sustēbāt. Hystoriā equidē meo iudicio nō ab re tēpli porticū dixerim/ quę oibus
nobis ad diuinatum rerum archana tanq̄ ductrix & māgistra introitū patefacit. Tu autē
optime pater: & oim litterarum facile princeps Roberte gaguine/ nō solū hęc q̄ p̄dixi-
mus: verū etiā q̄ ex vsu hystorię eē Marcus anthoni⁹ in secūdo de oratore libro p̄-
cepit tā mirabili artificio obseruasti oia: ut nō parū ad Thucydidis & ingenium & lau-
dem accesseris. Et quid dicā? Tā creber es rerum frequētia: tā verbis aptus & sentētis
ut quū in multis tuarum editonum opibus plurimos: tum in hoc tuo cōpendio: teipsum
viciisse videaris. Nūc em̄ in eo militum selectus/ nūc expeditorum cōgressus ita describis
& inculcas: ut cum rebus sudare sentētias prudēs lector iueniat. Ita ante oculos ponis
oia: ut nō legere hystoriā: sed pugnatum turmis interesse me credam. Postremo qd̄
nō minime demirat⁹ sum: vbi opportune habita occasiōe siue de cymbris & burgū-
dis/ siue de religione & ecclēsię cerimonis: qd̄ externarum rerum affers: tā artificiose ex-
curris. ut tū inceptę narrationis textū nō p̄fundas/ neq; aliquo modo abiiciēda fuis-
se: sed eodē p̄pe modū glomere pendentia & filo p̄fusa videant. Et ut vno verbo
cōplectar vniuersa/ ita rebus temporum ordinē/ locorumq; & p̄sonarum descriptionē:
ita verbis dicēdi genus modo fusum modo collectū/ sed nō sine mirifica suavitate ac-
comodas: ut nihil sit qd̄ legentē nō summe delectet: & tuā ingenii facilitatē: incredi-
bilis: neq; memoriā/ oibus p̄dicet & ostēdat. Partius te laudo cadidissime pater q̄ di-
gnus sis. tum q̄ primarias tuę laudis partes/ meus h: rasmus: illo suo facundissimo
ore occupauit: tum q̄ tuis ex litteris (quę tua modestia est) tuarum laudum: te impa-
tientissimū esse intelligam. Scribo tamen hęc (q̄tulacuncq; sint) ne amici mei aut eum
me esse garriant qui verē iudicare non possum/ aut certe adeo malignum ut laudare
non velim.

Vale.

In laudem operis Epigramma Cornelii Girardi. In quo
ipsum librum quid in se contineat/ & de fide rerum quid p
mittat loquentem introducit.

Ad lectorem Liber in persona cornelii canonici regularis.

Nosse cupis lector quo Gallia creuerit ortu
Et quibus ad summum est regibus aucta gradum:
Quis domini cultum/quis coeperit oppida muris
Cingere/ & ecclesias rite dicare sacras:
Quid pax accumulēt qui marcius excoquat horror:
Et quibus hic coepta est religio ipsa virtus:
Me lege: me placido complectere mentis amore
Nam cano liligeri fortia gesta troni.
Olim qua Tacitus placuit/breuitate vigemus
Atq; Titi nobis iam prope splendor adest
Qua cunctos superat Crispus/recitatio veri
Assidua/ & rerum stat mihi plena fides.
Nil ego pretereo/ nulli mea pagina parcat.
Sit meus/aut hostis nil metuo omne loqui.
Eloquor intrepidus/que vero consona vidis:
Iusticie & fidei nil mea charta negat.
Forte nigra excandens (quod non probo) bile tyranne
Vulcani tubeas me penetrare focos.
Seu mergi vitreas me Deucalionis in vndas
Exilium ve pati/plus tibi (crede) nocet.
Mox alium qui me genuit dabit ecce robertus
Qui cum lacte olim/non nisi vera bibit.
Quinetiam vasto tanta est mihi copia in orbe
Ut metuam ipse tuas nil (miserande) minas.
Si mala te cruciant seu contagia mentis
Que noto/non ego te sed tua culpa premit:
Hec tibi me lector voluit Cornelius ipse
Dicere voce data. qui mihi totus auet
Qui non blandiri qui me intus & in cute nouit
Cui nihil est vero gratius atq; fide
Hic mihi signifero precepit honore reuisam
Marte olim rutilos orbis & urbis auro:
Non locus est inquit/ quem non tua gesta decorent
Te nouit latium/ Rheblata/ Pindus/ arabs
Anglia te celebrat scotus/ Brito /dalmata/iberus
Te Belge & Phrisii: Teq; sicamber amat
Te cymbr/ Octaui/ te sueui/ teq; Turingi
Francones/ Hubii/ Parthenopeq; colunt.
Perge igitur foelix/ & te duce Gallia vbique
Fulminet/ ac nomen tollat in astra suum

FINIS.

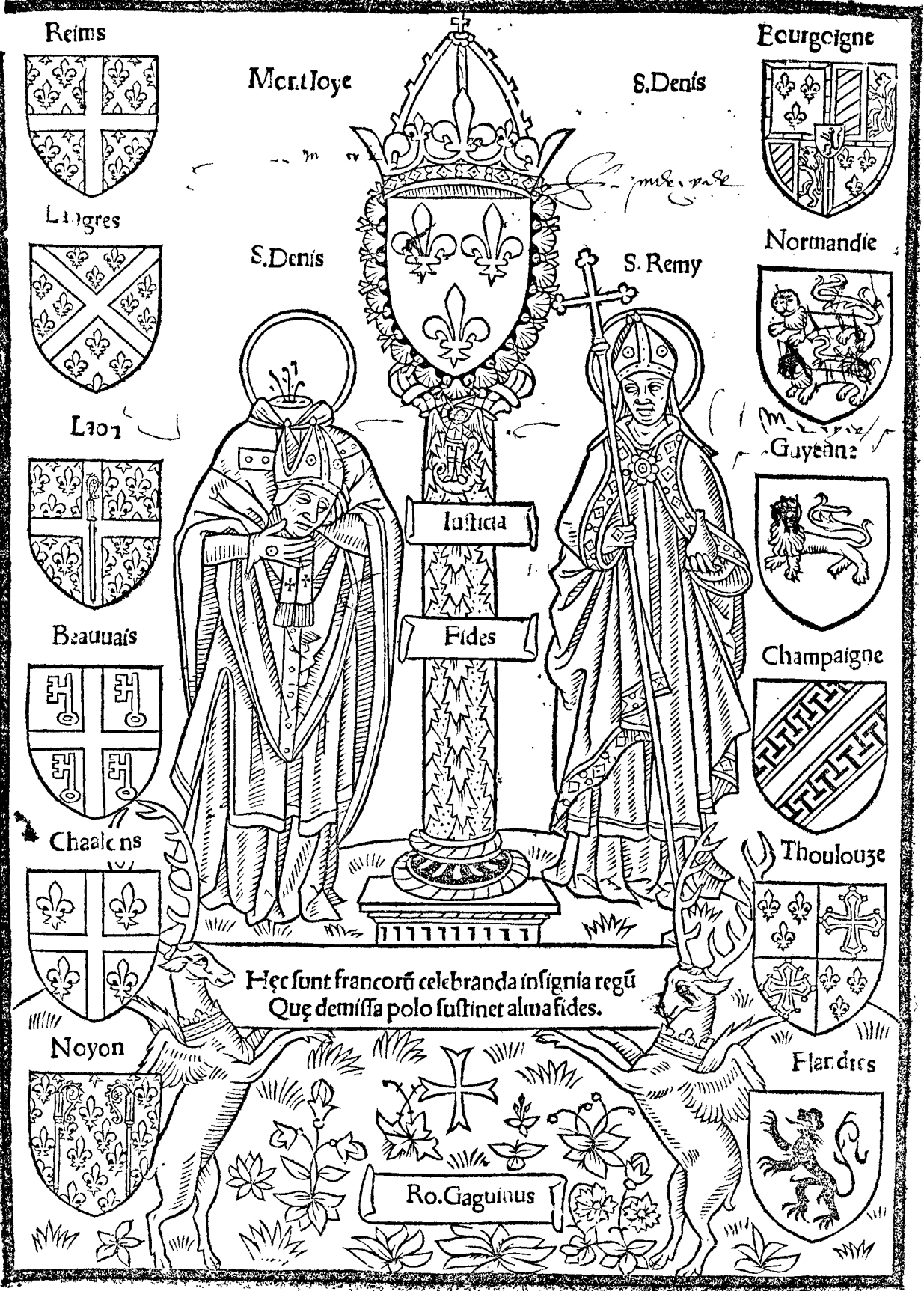
Iodoci Badii Ascensii de prestantia gallorum
Et auctoris huius utilissimi compendii Carme.

Acria meonio tot praelia digna cothurno:
Totq; cothurnati numeris referenda maronis:
Gallica felici depleuit Marte iuuentus
Nullaq; principibus tam formidata togatis
Gens capitolinas totiens obsederat arces:
Vnde auro pelli poterat non viribus vllis.
Scilicet insomnis norat perducere noctes:
Atq; assueta malo patiensq; algoris & estus
Prima per ymbriferas sese traduxerat alpes
Protinus & parthos bello domitura feroces
Subq; iugum graios victrix missura superbos:
Vnde gerit mixtum nunc gallo graecia nomen.
Nec tamen antiqua superis deuinctus vllū
Religione genus nullū obseruantius equi
Nullumq; exultis tam praestans morib⁹ ortū est.
Sed neq; sacrorū referanda occulta pphanis
Aut populo fixis duxit pandenda tabellis
Ne torpore graui iuuentū mens victa librisq;
Freta aspernetur sacros edicere ritus
Nec sua nobilibus praeconia fulta triumphis:
Et clarum facinus memori mandare poete
Gessit: aut docti scriptis concredere cadmi.
Scilicet egregiae contenta egisse diserte
Dicere neglexit donec vi martis & equi
Octauum inuiti carlum coluere latinis
Parthenopeq; suum dñm agnouisse coacta est.
Teq; decus nostrū pulso Lodoice tyranno/
Insobres verum dominumq; ducēq; salutant
Nunc siquidem altisone tua fortia gesta canēq;
Certatim ad superos tollunt vnde aurea Fausti
Exoritur veterum nulli cessura poelis.
Quinadeo nostri nitor indebilis equi
Primus ab italia lingua; transferre latinam
Foelix: Robertus tua stemata clara gaguinus
A proavis atavisq; trahit: prolemq; per omnem
Ingreditur: totam referens ab origine gentem
Et quas quisq; vrbes curuo signauit aratro:
Et quibus auspiciis gallorum gloria creuit.
Proinde decus regum preclaris annue coeptis
Et patere in toto resonent te pulpita mundo.
FINIS.

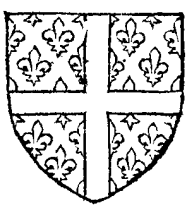
¶ Eiusdem Ascensit de insignibus Francæ in hoc opere perq̃
graphice suo quibusq̃ loco recensitis epigramma.

Dira canant alii seuorum insignia regum:
Exuuiasq̃ ducū/quos mars depressit iniquus
Sint aliis aquilæ fusi monumenta cruoris:
Informes vrsi: prædatoresq̃ leones
Ornamenta/ferant radiantibus vndiq̃ flammis
Et thetidi & veneri/vulcania lapsa/per auras
Arma: numeq̃ pio demissum ancile/togatis
G. stamen saluis. at nobis cœlica dona
Et pia Francorum placeant insignia regum.
Aurea cœlesti primum suffulta colore
Lilia/cæsareis olim iam credita ceruis.
Auriflamma dehinc/veterum victoria regum.
Tum sacrum nitidis allatum chrisma columbis:
Totq̃ salutiferi monumenta salubria christi
Cruz. cuspis. clauī. tunica inconsuta: corona:
Hæc tua diuorum genitrix sunt franca dona.
Adde duces bello formidatosq̃ pelagis
Italiciq̃ equites: simul & pulcherrima rerum
Ornamenta/viros omni virtute duentes.
Iusticia in primis: quæ cœlo egressa perennem
Parrhisio sedem posuit mansura senatu.
Docta vbi cecropias exercet pallade mentes
Theologia nitens fidei splendore probata.
Atq̃ vbi diuini nitet observatio cultus.
Nec dubitem gnauos solerti mente colonos
Mollibus assyriis arabisq̃/& pinguibus vmbria
Antetulisse: quibus grandi est industria gaze
Et mucro decori siquando in bella citantur.
Adde alia egregiæ sexcenta insignia laudis:
Quæ bonus ex culto Gaguinus codice nobis
Edidit: historiæ princeps & gloria Francæ.

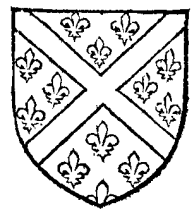
In nomine domini Amen
 In diebus illis tempore prima mensis
 mensis

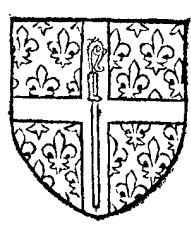
Reims

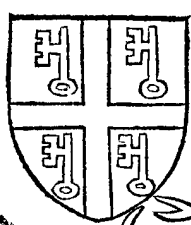
L. Agres

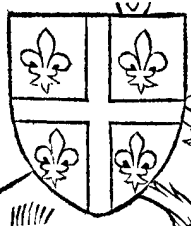
L. 101

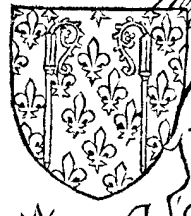
Beauvais

Chaalens

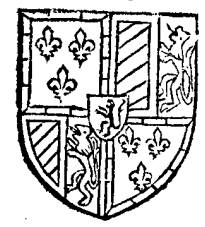
Noyon

Montloye

S. Denis

Ecorgoigne

Normandie

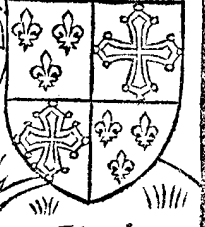
Guyenne

Champaigne

Thoulouze

Flandres

Hec sunt francorum celebranda insignia regum
 Que demissa polo sustinet alma fides.

Ro. Gaguisus

